

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Prawa i Administracji

Daria Dasewicz – Buchowska

ROZPRAWA DOKTORSKA

Doręczenia pism sądowych
w postępowaniu cywilnym w obrocie krajowym

Praca doktorska

napisana pod kierunkiem naukowym

Prof. UAM dr. hab. Krzysztofa Knoppka

w Katedrze Postępowania Cywilnego

Wydziału Prawa i Administracji

UAM w Poznaniu

Poznań 2012 r.

Spis treści

Wykaz skrótów	10
Wstęp	14

Rozdział I

Pojęcie i znaczenie doręczeń w postępowaniu cywilnym.

1. Usytuowanie, znaczenie i cele instytucji doręczenia w postępowaniu cywilnym .	19
2. Pojęcie doręczenia w znaczeniu potocznym i prawnym	21
3. Charakter prawny instytucji doręczeń.....	23
3.1. Formalizacja instytucji doręczeń.....	23
3.2. Doręczenie jako czynność pomocnicza oraz czynność procesowa.....	24
3.3. Doręczenie jako czynność konwencjonalna.....	28
4. Materialnoprawne oraz procesowe skutki doręczeń	33

Rozdział II

Uregulowanie doręczeń w międzynarodowych konwencjach, prawie europejskim, w wybranych państwach europejskich oraz w międzynarodowym prawie według kodeksu postępowania cywilnego - analiza prawno porównawcza.

1. Uwagi wstępne	35
2. Problematyka doręczeń pism w poszczególnych konwencjach prawa międzynarodowego	37
3. Doręczenia na mocy rozporządzenia Nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r.	45
4. Doręczenia w wybranych państwach europejskich: Niemczech, Austrii i Francji. Porównanie systemu <i>remise au parquet</i> z systemem efektywnego dokonywania doręczeń	55
4.1. Doręczenia w Niemczech.....	55
4.2. Doręczenia w Austrii.....	60
4.3. Doręczenia we Francji.....	62

5. Elektroniczna forma doręczeń w wybranych państwach	65
5.1. Niemiecki elektroniczny system doręczeń	66
5.2. Austriacki elektroniczny system doręczeń	68
5.3. Francuski elektroniczny system doręczeń	69
5.4. Elektroniczna forma doręczeń w brytyjskim systemie common law	70
5.5. Amerykański elektroniczny system doręczeń	71
6. Międzynarodowe postępowanie cywilne w zakresie doręczeń według kodeksu postępowania cywilnego	73

Rozdział III

Uregulowanie prawne doręczeń w postępowaniu karnym i w postępowaniu sądowoadministracyjnym – analiza prawnoporównawcza.

1. Uwagi wstępne	78
2. Pojęcie doręczenia w poszczególnych procedurach sądowych	80
3. Zasady procesowe w poszczególnych procedurach sądowych	81
4. Podmiot doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych	84
5. Wymogi doręczeń (przedmiot, czas i miejsce doręczenia) w poszczególnych procedurach sądowych	88
6. Sposoby dokonywania doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych	90
7. Elektroniczna forma doręczeń w postępowaniu karnym i sądowoadministracyjnym	99

Rozdział IV

Doręczenie w świetle zasad postępowania cywilnego.

1. Uwagi wstępne	102
2. Formalizacja instytucji doręczeń – zasada formalizmu procesowego	105
3. Instytucja doręczeń jako wyraz prawa do sądu	108
4. Wpływ instytucji doręczeń na efektywność postępowania sądowego poprzez realizację zasady koncentracji materiału procesowego	110
5. Wpływ instytucji doręczeń na zagwarantowanie praw stron w procesie	112
6. Zasada oficjalności gwarancją uprawnienia sądu do dokonywania doręczeń z urzędu, zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń	113
7. Realizacja zasady dyspozycyjności w instytucji doręczeń	116
8. Realizacja zasady pisemności postępowania w instytucji doręczeń	117

9. Realizacja zasady równości w aspekcie zasady wysłuchania stron oraz zasady równości broni w instytucji doręczeń.....	118
10. Realizacja zasady jawności postępowania w instytucji doręczeń	122
11. Realizacja zasady prawdy w instytucji doręczeń	124

Rozdział V

Przedmiot doręczeń.

1. Pisma procesowe a pisma sądowe	126
2. Doręczenie pism sądowych, a wnoszenie pism procesowych.....	127
2.1. Charakterystyka pisma procesowego	130
2.2. Wnoszenie pisma procesowego do sądu	132
2.3. Rola pism sądowych w poszczególnych rodzajach postępowań	133
2.4. Charakterystyka poszczególnych pism sądowych	134
2.4.1. Doręczenie odpisu wyroku	135
2.4.1.1. Doręczenie odpisu wyroku z urzędu	136
2.4.1.2. Doręczenie odpisu wyroku zaocznego	136
2.4.1.3. Doręczenie odpisu wyroku na wniosek.....	138
2.4.2. Doręczenie odpisu nakazu zapłaty	138
2.4.3. Doręczenie odpisu postanowienia sądowego	140
2.4.4. Doręczenie zarządzenia	144
2.4.5. Doręczenie wezwania na posiedzenie sądu	146
2.4.6. Doręczenie zawiadomienia o czynnościach sądu i tryb jego doręczenia	149
2.4.7. Doręczenie odpisu protokołu z rozprawy	149
2.4.8. Inne pisma sądowe podlegające doręczeniu w toku postępowania sądowego	150

Rozdział VI

Podmioty, którym sąd dokonuje doręczeń.

1. Uwagi wstępne	151
2. Rozróżnienie pojęć: „adresata” od „odbierającego pismo”	153

3.	Doręczenie pism sądowych osobie fizycznej	153
3.1.	Doręczenie pism sądowych przedsiębiorcy	155
3.2.	Doręczenie pism sądowych wspólnikowi spółki cywilnej	156
4.	Doręczenie pism sądowych osobom prawnym – przedsiębiorcom i wspólnikom spółek handlowych podlegającym wpisowi do rejestru	157
5.	Doręczenie pism sądowych podmiotom reprezentującym Skarb Państwa	164
6.	Doręczenie pism sądowych przedstawicielom ustawowym i pełnomocnikom ...	165
6.1.	Doręczenia podmiotowi reprezentującemu stronę w postępowaniu cywilnym z uwagi na brak zdolności procesowej	165
6.2.	Doręczenia pełnomocnikowi procesowemu strony postępowania cywilnego	166
6.2.1.	Doręczenie pisma adwokatowi lub radcy prawnemu jako stronie w procesie	170
6.2.2.	Stosunek przepisu art. 343 k.p.c. względem przepisu art. 133 § 3 k.p.c.	170
6.2.3.	Doręczenie pisma stronie reprezentowanej przez kilku pełnomocników procesowych	171
6.2.4.	Doręczenie pisma stronie w razie wygaśnięcia pełnomocnictwa lub śmierci pełnomocnika	172
6.2.5.	Obligatoryjność doręczeń pism procesowych stronom reprezentowanym przez pełnomocników na podstawie art. 132§1 ¹ k.p.c.	173
7.	Doręczenie pism sądowych żołnierzom, funkcjonariuszom policji i osobom pozbawionym wolności	175
8.	Doręczenie pism sądowych prokuratorowi oraz podmiotom do których stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące prokuratora	177
9.	Doręczenie pism sądowych biegłymi świadkom	182

Rozdział VII

Wymogi doręczenia pism sądowych.

1.	Sąd jako podmiot dokonujący doręczeń pism sądowych	186
2.	Przedstawienie katalogu podmiotów doręczających na podstawie art. 131 k.p.c.	187
2.1.	Doręczenia za pośrednictwem poczty	188
2.1.1.	Ramy regulacyjne dla sektora pocztowego w Unii Europejskiej	189

2.1.2. Proces demonopolizacji rynku pocztowego	192
2.1.3. Jakość powszechnych usług pocztowych uzyskanych przez operatora publicznego w aspekcie wskaźnika terminowości doręczeń przesyłek listowych trybu oraz sposobu rozpatrywania reklamacji powszechnej usługi pocztowej	196
2.1.4. Odpowiedzialność deliktowa i kontraktowa operatorów pocztowych .	199
2.2. Omówienie szczegółowego trybu doręczeń na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym oraz zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 czerwca 2011 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej	200
2.3. Omówienie subsydiarnych form doręczeń za pośrednictwem pracownika sądowego i komornika	202
2.3.1. Rys historyczny instytucji woźnego sądowego	203
2.3.2. Doręczenia pism sądowych przez pracownika sądowego	204
2.3.3. Doręczenia pism sądowych przez komornika	204
2.4. Doręczenia za pośrednictwem sądowej służby doręczeniowej	209
3. Miejsce dokonywania doręczeń	212
3.1. Wymóg podania przez stronę właściwego adresu miejsca zamieszkania i negatywne konsekwencje procesowe zaniedbania tego obowiązku	212
3.2. Wykładnia pojęcia „mieszkanie” w myśl art. 135 k.p.c.	216
4. Czas dokonywania doręczeń	219

Rozdział VIII

Sposoby dokonywania doręczeń

1. Doręczenie właściwe	221
2. Doręczenie zastępcze	222
2.1. Pojęcie i funkcje doręczenia zastępczego w procedurze cywilnej	222
2.2. Przesłanki ustawowe doręczenia zastępczego w miejscu zamieszkania adresata	223
2.2.1. Wykładnia pojęcia absencji adresata w miejscu zamieszkania bądź miejscu pracy w rozumieniu art.138 k.p.c.	223

2.2.2. Wykładnia pojęcia dorosłego domownika w rozumieniu art. 138 k.p.c.	225
2.2.3. Miejsce doręczenia pisma dorosłemu domownikowi.....	228
2.2.4. Konieczność oddania pisma adresatowi	232
2.2.5. Wykładnia pojęć: administracji domu, dozorca domu i sołtysa.....	233
2.3. Przesłanki ustawowe doręczenia zastępczego w miejscu pracy	235
2.4. Wzruszalne domniemanie prawne doręczenia pisma adresatowi	238
3. Szczególne formy doręczenia zastępczego	239
3.1. Pozostawienie przesyłki sądowej w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia jako negatywny skutek procesowy zaniechania zawiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania	239
3.2. Doręczenie pisma kuratorowi dla nieznanego z miejsca pobytu	243
3.3. Wywieszenie pisma sądowego w budynku sądu.....	248
4. Doręczenie per aviso	249
4.1. Przesłanki ustawowe	249
4.2. Tryb doręczenia per aviso	250
4.3. Kontrola prawidłowości doręczenia przez sąd.....	254
4.4. Pozostawienie zawiadomienia o nieudanej próbie doręczenia pisma we właściwym miejscu	256
5. Szczególne tryby doręczeń.....	258
5.1. Doręczenie pisma w sekretariacie sądu.....	258
5.2. Doręczenie pisma na adres skrytki pocztowej	259

Rozdział IX

Doręczenia dokonywane za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

1. Uwagi wstępne	263
2. Korzyści i zagrożenia wynikające z wykorzystania systemu teleinformatycznego w wymiarze sprawiedliwości	264
3. Porównanie tradycyjnego sposobu dokonywania doręczeń z elektronicznym sposobem doręczeń.....	265
4. Dematerializacja pisma sądowego w postaci elektronicznej i problematyka związana z elektronicznym potwierdzeniem odbioru pisma.....	266
5. Charakter prawny pisma sądowego doręczanego w systemie teleinformatycznym	268

6. Elektroniczne postępowanie upominawcze	269
6.1. Uwagi wstępne	269
6.2. Rozróżnienie pojęć „składania pism” od „doręczenia pism” w formie elektronicznej	274
6.3. Uregulowania prawne.....	275
6.4. Tryb elektronicznego doręczenia pisma.....	278
7. Komunikacja elektroniczna w trybie postępowania rejestrowego	281
8. Komunikacja elektroniczna w trybie postępowania wieczystoksięgowego.....	284

Rozdział X

Uchybienia w doręczeniach i ich wpływ na bieg postępowania cywilnego.

1. Wadliwa czynność doręczenia	285
1.1. Błąd proceduralny sądu przy dokonywaniu czynności doręczenia.....	285
1.2. Następstwa wadliwie dokonanej czynności doręczenia.....	287
1.3. Skutek wadliwego doręczenia pisma sądowego w postaci nieważności postępowania ze względu na pozbawienie strony możliwości obrony jej praw	289
1.3.1. Pojęcie pozbawienia strony możliwości obrony jej praw.....	291
1.3.2. Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw poprzez naruszenie przepisów o doręczeniu pism sądowych w postaci wezwań na posiedzenia sądowe	292
1.3.3. Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw poprzez doręczenie pisma sądowego niewłaściwej osobie i w niewłaściwym miejscu.....	296
1.3.4. Pozbawienia strony możliwości obrony jej praw poprzez niedoręczenie przez sąd odpisu pisma drugiej stronie	298
1.4. Skutek wadliwego doręczenia pisma sądowego w postaci uchybienia terminowi ustawowemu lub sądowemu	301
1.4.1. Wpływ doręczenia na bieg terminów procesowych	302
1.4.2. Data odbioru pisma sądowego jako początek biegu terminu procesowego	305
1.4.3. Przywrócenie terminu jako rezultat wadliwego doręczenia	307

Rozdział XI

Odrębności w zakresie doręczeń pism sądowych w wybranych postępowaniach.

1. Uwagi wstępne	312
2. Doręczenia pism sądowych w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym.....	313
3. Doręczenia pism w postępowaniu egzekucyjnym i w postępowaniu zabezpieczającym.....	318
Wnioski końcowe.....	327
Wykaz literatury.....	343
Wykaz orzeczeń	358

Wykaz skrótów

Akty prawne

BGBL	Bundesgesetzblatt
k.c.	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16 poz.93 z późn. zm.)
k.p.c.	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43 poz.934 z późn.zm.)
k.p.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89 poz.555 z późn. zm.)
k.r.o.	ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9 poz. 59 z późn.zm.)
k.s.h.	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94 poz. 1037 z późn. zm.)
ppsa	ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi Dz. U. Nr 153 poz. 1270 z późn. zm.)
ZPO	Zivilprozessordnung - niemiecka ustawa z 30 stycznia 1877 regulująca postępowanie sądowe w procesie cywilnym

Organy Orzekające

ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
SW	Sąd Wojewódzki
TK	Trybunał Konstytucyjny
TSWE	Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

Czasopisma

Acta UL. Fol. Iur.	Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica
Acta UW	Acta Univeristatis Wratislaviensis
BMS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
Biul. PK	Biuletyn Prawa Karnego
Biul. SN	Biuletyn Sądu Najwyższego
Cz. PKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
GS	Głos Sądownictwa
GSW	Gazeta Sądowa Warszawska
GSP Prz. Orz.	Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa
Inf.Pr.	Informator Prawny
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie w sprawach karnych.
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAG	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych. Sąd Apelacyjny w Gdańsku
OSAW	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych. Sąd Apelacyjny w Warszawie
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPIUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa

OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach karnych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPIKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Arbitrażowych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Pal.	Palestra
PE	Problemy Egzekucji
PES	Problemy Egzekucji Sądowej
PG	Przegląd Gospodarczy
PiP	Państwo i Prawo
PiŻ	Prawo i Życie
PPiA	Przegląd Prawa i Administracji
PPC	Polski Proces Cywilny
PPE	Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Pr.Bankowe	Prawo Bankowe
Pr. Sp.	Prawo Spółek
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Orz.	Przegląd Orzecznictwa
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
R.Pr.	Radca Prawny
Rej.	Rejent
RPIE	Ruch Prawniczy i Ekonomiczny
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	Studia Cywilistyczne
SP	Studia Prawnicze
SPE	Studia Prawno - Ekonomiczne
TPP	Transformacje Prawa Prywatnego
Wok.	Wokanda
Zb.Orz.	Zbiór Orzeczeń
Zb.Urz.	Zbiór Urzędowy Orzeczeń Sądu Najwyższego
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Inne

art.	artykuł
CBKE	Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej
CEIDG	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
CKE	Centrum Komunikacji Elektronicznej
cyt.	cytowany (-a,-e)
Dz. U.	Dziennik Ustaw
Dz. Urz.	Dziennik Urzędowy
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
MS	Minister Sprawiedliwości
m.in.	między innymi
nast.	następny
niepubl.	niepublikowany
Nr	numer
pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
red.	redakcja
RP	Rzeczpospolita Polska
tekst jedn.	tekst jednolity
tj.	to jest
tzw.	tak zwany
UE	Unia Europejska
ust.	ustęp
WE	Wspólnoty Europejskie
w zw.	w związku
zd.	zdanie
zm.	zmiany

Wstęp

Aktywny udział strony bądź uczestnika postępowania cywilnego jest uwarunkowany posiadaniem wiedzy o czynnościach podejmowanych przez sąd w toku postępowania. Podstawą realizacji prawa do aktywnego udziału w postępowaniu jest instytucja prawa procesowego – doręczenia - uregulowana w części pierwszej, księgi pierwszej, tytule VI, działu I, rozdziale 2 kodeksu postępowania cywilnego. Instytucja doręczenia jest gwarancją interesów procesowych obu stron postępowania cywilnego, wprowadzającą określony porządek czynności, którego przestrzeganie powoduje stabilność terminowości czynności procesowych podejmowanych przez strony, a w konsekwencji ich skuteczność procesową. Ta sfera procesu nie może podlegać dowolnemu uznaniu strony.¹ Dlatego też przepisy regulujące tę instytucję mają charakter *iuris cogentis* wyłączających swobodną dyspozycję stron w tym zakresie.

Instytucja doręczeń stanowi wyraz konstytucyjnego prawa do sądu, ma wpływ na efektywność postępowania sądowego poprzez realizację zasady koncentracji materiału procesowego, a także na zagwarantowanie praw stron w postępowaniu cywilnym. Głównym elementem konstrukcji doręczeń jest zatem zagwarantowanie praw stronie, przejawiające się w zapewnieniu rzeczywistego zawiadomienia o czynnościach sądu. Instytucja doręczeń jest silnie funkcjonalnie powiązana z poszczególnymi zasadami postępowania cywilnego, co ma również niebagatelne znaczenie dla kierunku wykładni systemowej norm prawa procesowego regulujących tę instytucję. Jednak pomimo ważnej roli, którą ona spełnia w postępowaniu cywilnym, brak jest opracowania monograficznego w tym przedmiocie.

Wskazane wyżej przyczyny legły u podstaw wyboru tematu rozważań. Zatem głównym celem niniejszej pracy było określenie zasadniczej roli instytucji doręczeń dla prawidłowego przebiegu postępowania cywilnego, co jest tożsame z oceną wpływu regulacji doręczeń na postępowanie sądowe. Samo doręczenie nie wywołuje bezpośrednich skutków procesowych w zakresie rozstrzygnięcia sprawy cywilnej, jednakże ma doniosły wpływ na bieg postępowania. Doręczenie jest ważnym w swoich skutkach celem pośrednim stojącym na drodze do osiągnięcia celu końcowego – prawidłowego zakończenia postępowania cywilnego.

W pracy podjęto również próbę wykazania, iż wbrew pozorom czynność doręczenia pism w postępowaniu cywilnym nie jest czynnością prostą i oczywistą. W praktyce wykładnia

¹ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93 OSNC 1994 r. Nr 7-8 poz.160.

przepisów o doręczeniach często sprawia wiele problemów. Prawdliwość doręczeń powoduje nie tylko powstanie skutków w sferze prawa procesowego, ale także może wywołać skutki materialnoprawne w postaci dojścia oświadczenia woli do adresata, wraz z doręczeniem pisma.

Doręczenia odgrywają zasadniczą rolę nie tylko w postępowaniu cywilnym, ale także w innych procedurach sądowych. Zarówno w nowszej judykaturze, jak i starszej z lat trzydziestych podkreślano znaczenie omawianej instytucji. Godnym odnotowania jest pogląd Sądu Najwyższego zawarty w uchwale z dnia 18 października 1930 r., w której stanął on na stanowisku, iż: „nie do pomyślenia jest by przepisy regulujące doręczenia wyklądać w kierunku konsekwencji rodzących w praktyce niepewność i chaos”.² Warto również przytoczyć pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2000 r., iż „prawidłowość doręczeń warunkuje zachowanie praworządności całego procesu w tym zapewnienie obu stronom równości praw.”³ Wpływ omawianej instytucji na bieg postępowania sądowego zauważono nie tylko w Polsce, ale także w innych państwach, w których wcześniej wprowadzono do procedur sądowych doręczenia elektroniczne mające na celu przyspieszenie postępowania.

Podczas analizy instytucji doręczenia zwrócono uwagę na jej ściśle formalistyczny charakter. Formalizm omawianej instytucji jest konieczny z uwagi na gwarancyjny charakter przepisów o doręczeniach, a także ma na celu przeciwdziałanie licznego rodzaju nadużyciom chociażby poprzez częstą praktykę nieodbierania przesyłek sądowych przez adresatów. Jednak z drugiej strony formalizm doręczeń w jego skrajnej postaci jest niekorzystny i może godzić w inne zasady postępowania cywilnego. Przepisy o doręczeniach zostały zredagowane tak, aby ich nadmierna formalizacja nie pozbawiła ochrony prawnej strony, bądź uczestnika postępowania sądowego, poprzez zastosowanie m.in. instytucji doręczenia zastępczego.

W ostatnim czasie nastąpiły istotne zmiany przepisów w kodeksie postępowania cywilnego regulujących instytucję doręczeń. Wprowadzono nowoczesne rozwiązania umożliwiające dokonywanie czynności doręczenia za pośrednictwem komunikacji elektronicznej. Uległ również katalog podmiotów pośredniczących w dokonywaniu doręczeń przez sąd.

Praca składa się z 11 rozdziałów wraz z podrozdziałami.

² Uchwała Całej Izby Karnej SN z dnia 18 października 1930 r. w sprawie II Pr 152/30, Zb.Orz. z 1930 r. poz. 172

³ Postanowienie SN z dnia 9 marca 2000 r. w sprawie II CKN 39/00, OSNC 2000 r. Nr 9 poz. 166

Rozdział I został poświęcony głównie aspektom teoretycznym, w tym definicji doręczenia, jego istoty i roli w procedurze cywilnej. Dokonano wyodrębnienia zakresu znaczeniowego pojęcia doręczenia i sformułowano jego definicję. Ostatnia część rozdziału stanowi próbę własnej analizy czynności doręczenia jako czynności konwencjonalnej w oparciu o literaturę przedmiotu.

Rozdział II zawiera analizę prawnoporównawczą uregulowania doręczeń w międzynarodowych konwencjach, prawie europejskim, w wybranych państwach europejskich oraz w międzynarodowym postępowaniu cywilnym według kodeksu postępowania cywilnego. W rozdziale tym podjęto także analizę prawnoporównawczą instytucji doręczeń w wybranych państwach europejskich: Niemczech, Austrii i Francji.

W rozdziale III została podjęta próba analizy prawnoporównawczej instytucji doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych w szczególności zarysowano rozwiązania prawne oraz poglądy doktryny i judykatury na temat zasadniczych problemów związanych z omawianą instytucją.

W rozdziale IV omówiono doręczenia w świetle naczelných zasad postępowania cywilnego oraz zaprezentowano zasady doręczeń tj. zasadę oficjalności doręczeń oraz zasadę bezpośredniego dokonywania doręczeń, w celu ułatwienia charakterystyki opisywanej instytucji procesowej z punktu widzenia wartości oraz celów, którym ma ona służyć.

W rozdziale V omówiono przedmiot doręczenia, którym są w głównej mierze pisma sądowe, ale także inne pisma, które podlegają doręczeniu przez sąd stronom, bądź też uczestnikom postępowania cywilnego.

W rozdziale VI dokonano omówienia poszczególnych adresatów pism sądowych jednocześnie wskazując odrębności związane z doręceniem pism różnym podmiotom w postępowaniu cywilnym.

W rozdziale VII analizowano wymogi konieczne dla skuteczności czynności doręczenia, a więc przez odpowiedni podmiot, w odpowiednim miejscu i czasie przewidzianym w przepisach kodeksu postępowania cywilnego.

W rozdziale VIII omówiono praktyczne i teoretyczne aspekty sposobów dokonywania doręczeń i zaproponowano ich podział na:

doręczenia właściwe;

doręczenia zastępcze;

doręczenia przez awizo oraz szczególnie tryby doręczeń.

W rozdziale IX podjęto problematykę związaną z doręczeniami dokonywanymi za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

W rozdziale X wskazano na uchybienia sądu w czynności doręczenia, które mogą polegać na tym, iż sąd dokona tej czynności z pominięciem przepisów art. 131 k.p.c. i następnych albo z naruszeniem tych przepisów, bądź też w ogóle zaniecha czynności doręczenia danego pisma sądowego, do której to czynności był zobowiązany w myśl przepisów. Wskazano na negatywne następstwa dokonanej czynności doręczenia.

W rozdziale XI omówiono doręczenia pism sądowych w postępowaniach odrębnych tj. w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym, w których to postępowaniach sąd może odstąpić od formalizmu czynności doręczenia. Wskazano również na różnice w zakresie uregulowania omawianej instytucji w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym.

W pracy zastosowano następujące metody badawcze: formalno – dogmatyczną, historyczną, prawnooporównawczą, a także w pewnym stopniu empiryczną i statystyczną.

W niniejszym opracowaniu omówiono instytucję doręczeń w polskim postępowaniu cywilnym. Głównym zamierzeniem pracy było szerokie ujęcie problematyki związanej z instytucją doręczeń uregulowaną w polskim kodeksie postępowania cywilnego, dlatego jedynie w niezbędnym zakresie opisano instytucję doręczeń w prawie europejskim oraz międzynarodowym postępowaniu cywilnym.

Rozdział I

Pojęcie i znaczenie doręczeń w postępowaniu cywilnym.

Rozpoczęcie rozważań od określenia pojęcia doręczenia w postępowaniu cywilnym jest istotne ze względów metodologicznych, gdyż w pracy poświęconej doręczeniom termin ten używany będzie niezwykle często. Czynność doręczenia wydaje się pozornie czynnością nieskomplikowaną, a przepisy ją regulujące jawią się jako niewymagające wykładni i głębszego rozważenia. Tymczasem na tle instytucji doręczeń wyłania się szereg problemów teoretycznoprawnych, jak i praktycznych z punktu widzenia prawa procesowego. Instytucja doręczeń wbrew pozorom jest niezwykle istotna dla całego toku postępowania cywilnego, o czym świadczy chociażby fakt, iż doręczenie dokonane w sposób nieprawidłowy, wbrew przepisom może spowodować niepowetowane skutki procesowe dla strony bądź uczestnika postępowania cywilnego. O doniosłości omawianej instytucji świadczy również fakt, iż liczne i szczegółowe akty prawne regulujące doręczenia pochodzą już z okresu przedwojennego.⁴

⁴ Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w przedmiocie doręczania wezwań oraz zawiadomień w sprawach cywilnych przez magistraty i wójtów gmin Dz. U. z 1918 r. Nr 5 poz.9, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 1921 r. o podwyższeniu opłat za doręczenia w sprawach cywilnych na obszarze b. zaboru austriackiego Dz. U. z 1920 r. Nr 75 poz. 516, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 1921 r. o podwyższeniu opłat za doręczenia w sprawach cywilnych na obszarze b. zaboru austriackiego Dz. U. z 1921 r. Nr 85 poz. 626, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 października 1921 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w przedmiocie opłat za doręczanie wezwań i zawiadomień na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. z 1921 r. Nr 90 poz. 669, rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 12 marca 1923 r. w sprawie nadawania i doręczania przesyłek poczty lotniczej jako przesyłek pośpiesznych Dz. U. z 1923 r. Nr 33 poz. 218, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 1923 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o opłatach za doręczanie wezwań i zawiadomień na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. z 1923 r. Nr 39 poz. 275, rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 7 kwietnia 1923 r. w sprawie przesyłania przesyłek pocztowych w torbach zamykanych dla adresatów zamieszkałych w pozamiejscowym okręgu doręczeń urzędu pocztowego Dz. U. z 1923 r. Nr 46 poz. 317, rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 lutego 1924 r. w przedmiocie listów za dowodem doręczenia Dz. U. z 1924 r. Nr 20 poz. 221, rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 15 października 1924 r. o przesunięciu na rok podatkowy 1924 terminu doręczenia nakazów płatniczych podatku dochodowego oraz terminu płatności tegoż podatku Dz. U. z 1924 r. Nr 93 poz. 869, rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 22 stycznia 1926 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 lutego 1924 r. w przedmiocie listów za dowodem doręczenia Dz. U. z 1926 r. Nr 9 poz. 66, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lipca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o zmianie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 1923 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu o opłatach za doręczenie wezwań i zawiadomień na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. z 1926 r. Nr 72 poz. 419, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 1927 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie zmiany rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 1923 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu o opłatach za doręczenie wezwań i zawiadomień na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. z 1927 r. Nr 118 poz. 1019, rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 7 kwietnia 1923 r. w sprawie przesyłania przesyłek pocztowych w torbach zamykanych dla adresatów zamieszkałych w pozamiejscowym okręgu doręczeń urzędu pocztowego Dz. U. z 1923 r. Nr 46 poz. 317, rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 lutego 1924 r. w przedmiocie listów za dowodem doręczenia Dz. U. z 1924 r. Nr 20 poz. 221, rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 15 października 1924 r. o przesunięciu na rok podatkowy 1924 terminu doręczenia nakazów płatniczych podatku dochodowego oraz terminu płatności tegoż podatku Dz. U. z 1924 r. Nr 93 poz. 869,

1. Usytuowanie, znaczenie i cele instytucji doręczenia w postępowaniu cywilnym.

Dokonując omówienia instytucji doręczeń należy przede wszystkim wskazać na jej usytuowanie w kodeksie postępowania cywilnego. Doręczeniem pism ustawodawca poświęcił odrębny rozdział 2, działu I, tytuł VI w części pierwszej, księgi pierwszej w

rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 22 stycznia 1926 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 lutego 1924 r. w przedmiocie listów za dowodem doręczenia Dz. U. z 1926 r. Nr 9 poz. 66, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lipca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o zmianie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 1923 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu o opłatach za doręczenie wezwań i zawiadomień na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. z 1926 r. Nr 72 poz. 419, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 1927 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie zmiany rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 1923 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu o opłatach za doręczenie wezwań i zawiadomień na obszarze b. zaboru rosyjskiego Dz. U. z 1927 r. Nr 118 poz. 1019, rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 5 lipca 1928 r. w sprawie zastępczego doręczania zwykłych przesyłek listowych Dz. U. z 1928 r. Nr 71 poz. 644, rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych z dnia 30 marca 1929 r. w sprawie doręczania pism sądowych przez policję państwową Dz. U. z 1929 r. Nr 25 poz. 268, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości i Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 25 czerwca 1929 r. o doręczaniu pism sądowych przez pocztę w sprawach karnych Dz. U. z 1929 r. Nr 47 poz. 384, rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych z dnia 25 czerwca 1929 r. w sprawie doręczania pism sądowych przez policję państwową w sprawach karnych Dz. U. z 1929 r. Nr 47 poz. 385, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości i Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 12 maja 1930 r. w sprawie częściowej zmiany rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości i Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 25 czerwca 1929 r. o doręczaniu pism sądowych przez pocztę w sprawach karnych Dz. U. z 1930 r. Nr 40 poz. 351, rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 listopada 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministrem Rolnictwa, Ministrem Przemysłu i Handlu, Ministrem Robót Publicznych, Ministrem Pracy i Opieki Społecznej i Ministrem Poczty i Telegrafów, - o ustaleniu wysokości kosztów doręczania przez urzędy gminne i magistraty wezwań i innych pism urzędowych w postępowaniu administracyjnym Dz. U. z 1930 r. Nr 92 poz. 719, rozporządzenie Ministra Poczty i Telegrafów z dnia 5 stycznia 1931 r. o doręczaniu przez pocztę pism urzędowych i wezwań, wysyłanych w postępowaniu administracyjnym Dz. U. z 1931 r. Nr 17 poz. 29, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 kwietnia 1931 r. dotyczące taksy za doręczanie wezwań i innych pism sądowych w sprawach karnych Dz. U. z 1931 r. Nr 42 poz. 383, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 1932 r. w sprawie opłaty za doręczenia sądowe w sprawach cywilnych Dz. U. z 1932 r. Nr 27 poz. 270, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Poczty i Telegrafów z dnia 29 grudnia 1932 r. o doręczaniu pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym i karnym Dz. U. z 1932 r. Nr 118 poz. 973, rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości i Spraw Zagranicznych z dnia 29 grudnia 1932 r. w sprawie doręczania pism sądowych osobom, zamieszkałym zagranicą, oraz osobom, będącym w służbie dyplomatycznej państw obcych, tudzież osobom u nich zamieszkałym Dz. U. z 1932 r. Nr 118 poz. 974, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 września 1933 r. w porozumieniu z Ministrem Poczty i Telegrafów o doręczaniu pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym i karnym Dz. U. z 1933 r. Nr 76 poz. 548, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 września 1933 r. w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o doręczaniu pism sądowych przez organa gminne w postępowaniu cywilnym i karnym Dz. U. z 1933 r. Nr 76 poz. 549, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 stycznia 1934 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Poczty i Telegrafów w sprawie uzupełnienia rozporządzenia z dnia 20 września 1933 r. o doręczaniu pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym i karnym Dz. U. z 1934 r. Nr 10 poz. 84, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 1934 r. o zmianie rozporządzenia z dnia 31 marca 1932 r. w sprawie opłaty za doręczenia sądowe w sprawach cywilnych Dz. U. z 1934 r. Nr 44 poz. 390, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1934 r. o opłacie za doręczenie w sprawach cywilnych Dz. U. z 1934 r. Nr 109 poz. 972, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 lipca 1935 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1934 r. o opłacie za doręczenie w sprawach cywilnych Dz. U. z 1935 r. Nr 50 poz. 335, rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 czerwca 1937 r. o obowiązku urządzania w domach skrzynek listowych dla doręczania mieszkańcom korespondencji pocztowej Dz. U. z 1937 r. Nr 47 poz. 363, ustawa z dnia 11 stycznia 1938 r. o doręczaniu pism urzędowych przez gminy Dz. U. z 1938 r. Nr 3 poz. 16.

kodeksie postępowania cywilnego zatytułowany „Doręczenia.” Oprócz dokonywania doręczeń na podstawie przepisów ogólnych kodeksu postępowania cywilnego zawartych w artykułach od 131 k.p.c. do 147 k.p.c. istnieją także szczególne tryby doręczeń przewidziane albo w przepisach szczególnych dotyczących postępowań odrębnych⁵ albo w szczególnych sytuacjach lub szczególnym osobom⁶ w obrębie poszczególnych przepisów ogólnych kodeksu.⁷ Tryb doręczeń został uregulowany także w szeregu przepisach szczególnych⁸, a także w przepisach mających charakter regulaminowo – instrukcyjny.⁹ Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż przepisy regulujące instytucję doręczeń mają charakter gwarancyjny, o czym świadczą precyzyjnie sformułowane regulacje procesowe, bogate orzecznictwo w tym przedmiocie oraz różnego rodzaju publikacje w czasopiśmie prawniczych podejmujące skomplikowaną problematykę doręczeń.

Wyodrębnienie zagadnienia doręczeń w osobnym rozdziale kodeksu postępowania cywilnego uzasadnione jest rozległością skutków procesowych tej czynności. Sądowe postępowanie rozpoznawcze jest określane jako prawnie zorganizowana zespołowa działalność jego podmiotów, złożona m.in. z szeregu czynności stron lub uczestników postępowania nieprocesowego składających się na jego jednolity skutek, zamierzony jako cel tej działalności.¹⁰ Doręczenie uregulowane w kodeksie postępowania cywilnego jest jedną z czynności sądu, która ma ogromne znaczenie w procedurze cywilnej, bowiem wiąże się z nią szereg określonych skutków prawnych. Co więcej jest to czynność, która pozostaje w ścisłej zależności z innymi czynnościami podejmowanymi w toku postępowania cywilnego, gdyż przykładowo doręczenie odpisu pozwu wywołuje często szereg dalszych czynności procesowych, mogąc tym samym doprowadzić do wniesienia odpowiedzi na pozew czy też spowodować wdanie się przez pozwanego w spór na rozprawie.¹¹

⁵ Przykładowo: w postępowaniu z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w postępowaniu uproszczonym.

⁶ Przykładowo: prokurator, świadek, biegły.

⁷ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piasecki, Warszawa 2010 r., s. 705.

⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym Dz. U. z 2010 r. Nr 190 poz. 1277, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym Dz. U. z 2009 Nr 226 poz. 1831, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 maja 2011 r. w sprawie warunków organizacji oraz struktury sądowej służby doręczeniowej Dz. U. z 2011 r. Nr 99 poz. 577.

⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249 z późn. zm.

¹⁰ W. Berutowicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 1974 r., s.189-191.

¹¹ W. Siedlecki, „Nieważność procesu cywilnego”, Warszawa 1965 r., s. 35.

Prawidłowe doręczenie pisma wiąże się integralnie z domniemaniem przyjęcia zawartej w nim treści do wiadomości przez jego adresata, co z kolei warunkuje powstanie innych skutków procesowych. Wskazać przy tym należy, iż „z punktu widzenia procesowego w zasadzie jest rzeczą obojętną, czy adresat faktycznie zaznajomił się z treścią doręzonego mu pisma, jeżeli doręczenie nastąpiło zgodnie z przepisami kodeksu i zostało tak dokonane, że adresat miał możliwość zaznajomienia się z treścią pisma będącego przedmiotem doręczenia”.¹² W sytuacji natomiast, gdy adresat dowiedział się wcześniej o treści pisma, które nie zostało mu jeszcze oficjalnie doręczone, nie ma to żadnego znaczenia procesowego i nie wywołuje tym samym skutków prawnych.

2. Pojęcie doręczenia w znaczeniu potocznym i prawnym.

Na wstępie należałoby dokonać odpowiedzi na pytanie czym jest „doręczenie”, gdyż słowo to występuje zarówno w języku prawnym, jak i potocznym, tymczasem definicji określających to pojęcie jest wiele. Według teorii Johna L. Austina odpowiadając na pytanie o znaczenie danego słowa można użyć dwóch rodzajów odpowiedzi: można odpowiedzieć słowami, usiłując opisać czym jest dane zjawisko, a czym nie jest i podać przykłady zdań, w których można użyć tego słowa i takich zdań, w których by się nie użyło tego słowa, z drugiej strony można zrobić coś, co w piśmiennictwie określa się jako „pokazywanie semantyki” tego słowa poprzez naprowadzanie pytającego, by wyobraził sobie lub rzeczywiście doświadczył danego zjawiska, które opisalibyśmy poprawnie za pomocą zdania zawierającego dane słowo. Jest to definicja deiktyczna, czyli ostensywna.¹³ W języku potocznym zgodnie z definicją zawartą w słowniku języka polskiego słowo „doręczać” oznacza „oddać do rąk, przynieść na miejsce przeznaczenia, dostarczyć list, przesyłkę, pieniądze, pismo.”¹⁴ W tym znaczeniu zatem doręczenie jest czynnością faktyczną, nie wywołującą żadnych skutków procesowych. Można wysunąć tezę, iż doręczenie w znaczeniu potocznym jest także aktem komunikacji pośredniej językowej, czyli przekazem treści pisemnej kierowanym przez nadawcę do odbiorcy i zarazem procesem porozumiewania się ludzi za pomocą znaków językowych. Doręczenie jest zatem pewną społeczną formą komunikacji międzyludzkiej, stwarza pewną sytuację socjolingwistyczną, w której występują dwa składniki tej sytuacji: jej uczestnicy –

¹² W. Siedlecki „Zarys wykładu”, Warszawa 1977 r., s.185.

¹³ John. L. Austin, „Mówienie i poznawanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne”, Warszawa 1993 r., s. 80.

¹⁴ E. Sobol, „Nowy słownik języka polskiego”, Warszawa 2002 r., s. 147.

nadawca i odbiorca komunikatu językowego oraz kanał komunikacyjny.¹⁵ Komunikat jest to treść przekazywana określonym kanałem komunikacyjnym (sposobem lub środkiem komunikowania się), którym w przypadku doręczeń jest pismo. Z reguły każdy przekaz jest wysyłany przez nadawcę oraz odbierany przez adresata, aby jednak komunikacja była prawidłowa obie strony muszą wcześniej ustalić wspólny sposób przetworzenia informacji, którą w przypadku doręczeń jest język. Język jest podstawowym narzędziem, którym posługują się podmioty postępowania cywilnego przy podejmowaniu czynności tego postępowania. Oczywiście jest to wówczas język prawa, w szczególności jest to język przepisów i norm prawnych, a nie język potoczny.¹⁶

W znaczeniu prawnym natomiast doręczenie jest formą udostępnienia pisma jego adresatowi, zabiegiem procesowym¹⁷, przez co adresat może zapoznać się z jego treścią.¹⁸ Doręczenie, najprościej rzecz ujmując, polega na umożliwieniu określonej osobie zapoznania się z treścią przeznaczoną dla niej korespondencji, w sposób zgodny z przepisami prawa, której celem jest powiadomienie uczestników lub stron postępowania o dokonanych lub planowanych czynnościach organów oraz o dokonanych czynnościach innych uczestników postępowania bądź też chociażby o ich stanowisku procesowym w sprawie.¹⁹ Wprawdzie kodeks postępowania cywilnego w żadnym z przepisów nie definiuje tego pojęcia, definicję ustawową doręczeń zawiera ustawa z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe²⁰, w której określono, iż doręczenie jest to wydanie przesyłki lub wypłacenie kwoty pieniężnej określonej w przekazie pocztowym adresatowi, a w przypadkach określonych prawem także innej osobie, lub przekazanie druku bezadresowego zgodnie z umową o świadczenie usługi pocztowej (art. 3 pkt 5 ustawy). Z założenia o racjonalnym prawodawcy wynika m.in. reguła zgodnie z którą to samo słowo czy zwrot powtarzający się w tekście aktów prawodawczych ma zawsze takie samo znaczenie z wyłączeniem przypadku gdy ustawodawca postanowi wyraźnie inaczej.²¹

¹⁵ T. Gizbert – Studnicki, „Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej”, ZNUJ, Warszawa – Kraków 1986 r., s. 44; szerzej na temat teorii komunikacji m.in. w: M. Fleischer, „Ogólna teoria komunikacji”, Wrocław 2007 r., B. Olivier, „Nauki o komunikacji. Teoria i praktyka”, Warszawa 2010 r., M. Fleischer, „Teorie kultury i komunikacji: systemowe i ewolucyjne podstawy” Wrocław 2002 r., M. Golka, „Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo dezinformacyjne”, Warszawa 2008 r.

¹⁶ S. Wronkowska, „Analiza pojęcia prawa podmiotowego”, Poznań 1973 r., s. 40.

¹⁷ W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2011 r., s. 81.

¹⁸ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 599.

¹⁹ S. Cieślak, „Formalizm postępowania cywilnego”, Warszawa 2008 r., s.233.

²⁰ Dz. U. z 2008 r. Nr 189 poz. 1159 z późn. zm.

²¹ Z. Ziemiński, S. Wronkowska pod red. Z. Ziemiński „Zarys teorii prawa”, Poznań 1997 r., s. 166.

W oparciu o powyższe rozważania można stwierdzić, że doręczenie jest sądową czynnością pomocniczą, warunkującą prawidłowy przebieg postępowania.

3. Charakter prawny instytucji doręczeń.

3.1. Formalizacja instytucji doręczeń.

Wymaga podkreślenia, iż doręczenie jest przede wszystkim czynnością ściśle sformalizowaną, gdyż normy prawne określone w art. 131 – 147 k.p.c. regulują tryb dokonania danej czynności poprzez wskazanie jej elementów podmiotowych, wykonawczych i czasowo – przestrzennych. Formalizacja czynności doręczenia polega m.in. na tym, iż musi być dokonana przez określony podmiot – sąd - dokonujący doręczenia nie w sposób dowolny, ale ściśle sformalizowany przepisami prawa. W przypadku doręczeń można mówić o formalizacji ludzkich działań poprzez prawo, gdyż w m.in. w art. 134 § 2 k.p.c. oraz art. 149 k.p.c. ustawodawca zawarł formalizację dotyczącą czasu, w którym należy dokonać czynności doręczenia, a w art. 145 k.p.c. formalizację miejsca.²² Czynność zawiadomienia strony o terminie rozprawy poprzez doręczenie stronie pisma sądowego została ściśle określona w przepisach kodeksu postępowania cywilnego również poprzez wskazanie w art. 150 k.p.c. na jego zawartość treściową.

Sformalizowanie trybu doręczeń służy przede wszystkim ustaleniu prawidłowości doręczenia, chyba że adresat oświadczy, że pismo sądowe zostało mu doręczone pomimo niezachowania, przez organ prowadzący postępowanie cywilne, zasad określonych w kodeksie postępowania cywilnego. Wówczas sąd nie ma obowiązku badania, czy doręczenie nastąpiło w sposób prawidłowy, gdyż w myśl przepisu art. 229 k.p.c. nie wymagają dowodu fakty przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną, jeżeli przyznanie nie budzi wątpliwości. W takim przypadku czynność dokonana niezgodnie z prawidłami przepisów kodeksu postępowania cywilnego pozostaje daną czynnością. Formalizacja danej czynności nie istnieje przy tym w sposób oderwany od ujęcia czynności, jako elementu agregatu, którym jest proces cywilny.²³ Przykładowo doręczenie przez listonosza przesyłki sądowej zawierającej wezwanie na rozprawę, po terminie rozprawy, będzie czynnością doręczenia,

²² G. Szacoń, „Proces cywilny na tle koncepcji czynności konwencjonalnych – formalizacja czynności faktycznych i konwencjonalnych”, pod red. S. Czepita, „Konwencjonalne”, Szczecin 2006 r., s. 91.

²³ G. Szacoń, „Proces cywilny ...”, pod. red. S. Czepita „Konwencjonalne i formalne aspekty prawa”, jak wyżej, s. 100.

lecz dokonaną wadliwie pomimo, że wszystkie warunki doręczenia przewidziane przepisami kodeksu postępowania cywilnego zostaną zachowane.

Reasumując powyższe wywody należy uznać, iż czynność doręczenia jest czynnością ściśle sformalizowaną.

Mając zarysowaną ogólną definicję omawianego zagadnienia w dalszej kolejności zachodzi konieczność podjęcia próby zdefiniowania czynności doręczenia w ujęciu stricte procesowym.

3.2. Doręczenie jako czynność pomocnicza oraz czynność procesowa.

Wśród przedstawicieli doktryny prawa procesowego doręczenie określa się jako materialno – techniczną czynność procesową, czynność przygotowawczą²⁴, czynność procesową mającą charakter zabiegu procesowego²⁵, a przepisy regulujące instytucję doręczeń uznawane są powszechnie jako przepisy techniczno - procesowe, podobnie jak przepisy regulujące kwestie wezwań, protokołów sądowych, czy adnotacji.²⁶ Nie oznacza to bynajmniej, iż przepisy regulujące czynność doręczenia mają charakter przepisów instrukcyjnych, których niezachowanie jest bez znaczenia dla ważności danej czynności, gdyż konsekwencją takiego poglądu byłoby przyjęcie, iż doręczenie nie jest bezwzględnie nakazane. W okresie przedwojennym w judykaturze często przepisom dotyczącym doręczeń odmawiano istotnej wagi, uznając je za przepisy o charakterze wyłącznie instrukcyjnym, a nie bezwzględnie wiążącym. Pogląd zaprezentowany w kilku przedwojennych orzeczeniach Sądu Najwyższego²⁷, iż przepisy o doręczeniach mają charakter jedynie regulaminowy i różnią się w związku z tym od właściwych przepisów procesowych spotkał się z krytyką glosatora jednego z tych orzeczeń²⁸, który uznał, iż o przepisie instrukcyjnym można mówić dopiero wówczas, gdy jego pogwałcenie w żadnym wypadku nie może odbić się niekorzystnie na prawach stron procesowych, ani na dążeniu do wykrycia prawdy materialnej”.

Obecnie charakter prawny przepisów dotyczących doręczeń nie budzi już żadnych wątpliwości i uznaje się powszechnie, że są one przepisami bezwzględnie obowiązującymi,

²⁴ A. Miączyński, „Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym, ZN UJ, Prace prawnicze 67, Warszawa-Kraków, 1974 r.

²⁵ W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 1996 r., s.70.

²⁶ B. Adamiak, J. Borkowski, „Polskie postępowanie administracyjne i sądowniczo-administracyjne”, Warszawa 2005 r., s.107.

²⁷ Orzeczenie SN z dnia 26 października 1929 r., OSP 1930 r., poz.34, orzeczenie z dnia 11 listopada 1930 r. w sprawie II.1.K.797/30, OSP 1931 r., poz.147.

²⁸ Glosator określony został inicjałami „w...i.”.

co jest uznawane w sposób jednoznaczny w judykaturze. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, iż „przepisy kodeksu postępowania cywilnego o doręczeniu mają charakter obligatoryjny, który wyłącza swobodną dyspozycję stron w zakresie sposobu doręczenia pism sądowych”.²⁹ Powyższe stwierdzenie wiąże się integralnie z formalizmem procesowym instytucji doręczeń, gdyż często formalizm procesowy występuje z normami bezwzględnie obowiązującymi.³⁰ Oprócz tego, iż przepisy dotyczące doręczeń mają charakter przepisów *ius cogens*, wskazać należy, iż są one również obligatoryjne i dlatego wyłącza się swobodną dyspozycję stron w zakresie sposobu doręczania pism sądowych.³¹

Jednym z najbardziej przekonujących poglądów dotyczących czynności doręczenia jest przyjęcie, iż jest to czynność pomocnicza podejmowana przez organ procesowy, która przede wszystkim umożliwia zebranie materiału procesowego, koniecznego do zakończenia postępowania, a tym samym do wydania aktu władczego przez sąd. Wskazać należy, iż poprzez doręczenie sąd może wezwać stronę do sprecyzowania swojego stanowiska, może również wezwać dany podmiot na rozprawę itp., co w dużym stopniu wpływa na gromadzenie materiału procesowego w sprawie. Poprzez doręczenie realizują się decyzje procesowe zarówno sądu, jak i stron postępowania. Samo bowiem sformułowanie pisma sądowego nie wywrze żadnych skutków, dopóki pismo nie zostanie doręczone stronie postępowania.

Skoro przyznać należy, iż czynność doręczenia jest niewątpliwie czynnością pomocniczą sądu, przeciwieństwem podejmowanych przez sąd czynności decyzyjnych, to należy również odpowiedzieć na pytanie, czy czynność ta należy do czynności procesowych, które to czynności odgrywają w postępowaniu cywilnym najdonioślejsze znaczenie i są nieodłącznym elementem każdego stadium postępowania.³² Aby odpowiedzieć na to pytanie należałoby wskazać na charakter czynności procesowych. Fakt bowiem, iż pewne czynności zostały podjęte w procesie nie jest jeszcze wystarczającym, aby nadać im charakter czynności procesowych. Oprócz bowiem czynności procesowych, w postępowaniu cywilnym, mogą być podejmowane działania procesowe tzn. czynności podejmowane przez strony poza procesem lub pozostające z nim w związku, a także czynności faktyczne, nie wywołujące skutków

²⁹ Postanowienie SN z dnia 29 sierpnia 1995 r. w sprawie I PRN 39/95, Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Sądów Apelacyjnych, Naczelnego Sądu Administracyjnego i Trybunału Konstytucyjnego 1995 r., Nr 11-12, poz.40.

³⁰ S. Cieślak, „Formalizm postępowania...”, op. cit. 105 s. 234.

³¹ Postanowienie SN z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie II UZ 10/11, LEX nr 901616, postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2007 r. w sprawie V CSK 155/07, LEX nr 485892, postanowienie SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93, OSNC 1994 r., Nr 7-8, poz. 160.

³² T. Wiśniewski, „Przebieg procesu cywilnego”, Warszawa 2009 r., s. 22.

prawnych tj. stawiennictwo w sądzie, przedstawienie dokumentu, a także czynności, których podjęcie ma pewien wpływ na postępowanie, bądź też jest z nim związane, pomimo tego, iż bynajmniej czynnością procesową nie jest. Jako przykłady czynności tego typu można wskazać na udzielenie pełnomocnictwa procesowego, czynności wykonywane przez świadków, biegłych, tłumaczy. Pomimo tego, że należy im odmówić przynależności do czynności procesowych, mają zazwyczaj dla procesu istotne znaczenie.³³

Pojęcie czynności procesowej nie zostało zdefiniowane w żadnym z przepisów, jednakże ustawodawca wskazał pewne ogólne i szczególne dla danej sytuacji procesowej warunki i wymagania, ażeby dana czynność mogła zostać uznana za czynność procesową. Również pojęcie i charakter prawny czynności procesowych zostały określone zarówno w nauce, jak i praktyce prawa.³⁴ Czynności procesowe, w najprostszym ujęciu ich znaczenia, powodują uruchomienie, działanie, a następnie zakończenie postępowania cywilnego.³⁵ W odróżnieniu od zdarzeń procesowych w ścisłym tego słowa znaczeniu, czynności procesowe to zdarzenia zależne od woli podmiotów procesu. Autonomia woli podmiotu dokonującego czynności procesowej przejawia się w tym, iż każdy podmiot może podjąć decyzję co do dokonania określonej czynności procesowej.³⁶ Czynność procesowa jest zatem świadomym zachowaniem się podmiotu procesowego, przez które to zachowanie następują określone skutki przewidziane przepisami prawa. Takie zachowanie się podmiotu może mieć postać zarówno działania jak i zaniechania.

Pomimo różnic stanowisk wśród polskich procesualistów dominuje wśród nich stanowisko, iż czynność procesowa jest najważniejszym na obszarze prawa procesowego typem zdarzeń prawnych oraz głównym elementem spełniającym funkcję kreatywną i konstytuującą w tym postępowaniu, wpływającym na jego dynamikę, jak również formalizm i stabilność skutków, jakie te czynności wywołują.³⁷ Większość przedstawicieli nauki jest również zgodna, iż celem czynności procesowej jest wywołanie określonych skutków prawnoprocessowych.³⁸ Niektórzy przedstawiciele doktryny wyrażają również pogląd, zgodnie z którym czynność procesowa jest szczególną postacią czynności prawnej (rozumianej w doktrynie jako czynność konwencjonalna, zawierająca przynajmniej jedno oświadczenie woli,

³³ U. Kalina – Prasznic, „Encyklopedia prawa”, Warszawa 2000 r., s.122.

³⁴ W. Siedlecki „Czynności procesowe”, PiP 1951 r., Nr 11, s. 698.

³⁵ J. Mokry, „Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym”, Wrocław 1993, s. 11 i n.

³⁶ K. Piasecki, „Postępowanie sporne rozpoznawcze”, Warszawa 2004 r., s. 133.

³⁷ J. Mokry, „Czynności procesowe podmiotów...”, op. cit.

³⁸ W. Siedlecki „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 1977 r., s.176; W. Broniewicz „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s.82, M. Waligórski „Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu, Warszawa 1947 r., s. 555, K. Piasecki, „Postępowanie sporne ...”, op. cit., s. 133.

zmierzająca do powstania, zmiany lub ustania określonego stosunku cywilnoprawnego), która na podstawie przepisów prawa procesowego wywołuje określony skutek prawny w sferze procesu cywilnego³⁹, a zatem, iż czynność procesowa jest pewnego rodzaju czynnością prawną *sensu largo*. Uznając, iż czynność procesowa zawiera w sobie pojęcie czynności prawnej, należy mieć również na uwadze różnice zachodzące pomiędzy pojęciami „czynność prawna” a „czynność procesowa”. Podkreślenia wymaga, iż czynności prawne powodują powstanie, zmianę lub ustanie prawa lub stosunku prawnego, a czynności procesowe są jedynie sposobem wykonania uprawnień, które przysługują stronom lub uczestnikom postępowania. Czynności prawne charakteryzują się bezpośrednią skutecznością, samoistnością w ramach prawa materialnego cywilnego, co odróżnia je od czynności procesowych, które wywierają pośredni wpływ na wynik postępowania.⁴⁰ Czynności procesowe również w odróżnieniu od czynności prawnych zawierają przesłanki natury formalnej, gdyż czynności procesowe stwarzają w przeciwieństwie do czynności prawnych pewną „sytuację procesową”, w której skutek prawny w znacznym stopniu uzależniony jest od reakcji strony przeciwnej, a także woli sądu.⁴¹

W doktrynie postępowania cywilnego zauważalny jest zasadniczy podział czynności procesowych na czynności orzekania i inne procesowe czynności sądu zwane czasami czynnościami przygotowawczymi⁴², jak również podział na czynności przygotowawcze i czynności decyzyjne.⁴³ Wskazuje się również na pewne charakterystyczne dla czynności procesowych cechy tj. formalność (wymóg dokonania czynności procesowej w określonej formie), prekluzyjność (ograniczenie dokonania danej czynności terminami sądowymi i ustawowymi oraz stadiami postępowania), fakultatywność (co do zasady strona nie ma obowiązku dokonywania czynności procesowej) i odwołałość (możliwość odwołania czynności procesowej poprzez złożenie oświadczenia przez stronę).⁴⁴

Odnosząc powyższe rozważania na temat czynności procesowych do zagadnienia doręczeń, można uznać, iż doręczenie jest czynnością postępowania, a ściślej czynnością procesową sądu - przygotowawczą, polegającą na zachowaniu się podmiotu postępowania lub organu postępowania poprzez jego działanie, podejmowaną w toku postępowania cywilnego,

³⁹ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”, Warszawa 2010 r., s. 239, orzeczenie SN z dnia 23 kwietnia 1968 r. w sprawie II CR 77/68, OSPiKA 1969 r., z.7-8 poz.160, uchwała SN z dnia 3 lutego 1960 r. w sprawie CO 27/57, OSN 1961 r., z.1 poz.19.

⁴⁰ M. Piekarski, „Czynności materialnoprawne a czynności procesowe ...” op. cit., s. 110.

⁴¹ S. Dalka, „Obowiązkowa forma pisemna czynności procesowych stron w procesie cywilnym”, Pal., 1967 r., Nr 2, s.33.

⁴² W. Siedlecki, „Czynności procesowe”, op. cit., s. 713 – 714.

⁴³ K. Piasecki, „Postępowanie sporne...”, op. cit., s. 135.

⁴⁴ P. Cioch, J. Nowińska, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2007 r., s.126.

która charakteryzuje się tym, iż musi być dokonywana zgodnie z przepisami postępowania – w odpowiedniej formie, czasie, miejscu, która z uwagi na charakter dokonywanej czynności określona jest jako zabieg procesowy.⁴⁵ Od prawidłowości dokonanej czynności doręczenia zależy również „powstanie albo rozciągłość skutków prawnych przywiązanych do danej czynności”.⁴⁶

Istotą doręczenia jest również jego prekluzyjność tj. ograniczenie określonymi terminami sądowymi i ustawowymi, co jest również cechą charakterystyczną dla czynności procesowych. Jednym z elementów czynności procesowej jest również jej cel.⁴⁷ Celem podmiotu dokonującego czynności procesowej doręczenia, którym jest nadawca, jest dostarczenie informacji zawartej w przesyłce, do jej adresata. Aby doszło do realizacji zamierzonego stanu rzeczy, cel doręczenia musi być wiadomy zarówno nadawcy przesyłki sądowej, jak i jej odbiorcy. Czynność doręczenia pozostanie bowiem niezrozumiała dopóki nie przypiszemy działającemu podmiotowi – nadawcy komunikatu celu do którego on zmierza.⁴⁸ Wreszcie o tym, iż doręczenie jest czynnością procesową przesądza również fakt usytuowania tej instytucji w księdze pierwszej, części pierwszej, tytule VI, dziale I k.p.c. zatytułowanym „przepisy ogólne o czynnościach procesowych”.⁴⁹ Podkreślenia wymaga, iż czynność doręczenia ma na celu podanie do wiadomości już dokonanych czynności procesowych.⁵⁰

Reasumując należy uznać, że czynność doręczenia jest czynnością procesową dokonywaną przez sąd wywierającą określone skutki procesowe.

3.3. Doręczenie jako czynność konwencjonalna.

Twierdząc, iż czynność doręczenia jest czynnością procesową należałoby zastanowić się, czy jest ona również czynnością konwencjonalną. Pojęcie czynności konwencjonalnych rzadko występuje w dogmatyce prawa procesowego, gdyż jest to pojęcie właściwe dla teorii prawa, jednakże rozpatrując pojęcie doręczeń należy również odwołać się chociażby po części do koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie i podjąć próbę wykazania, iż czynność doręczenia w znaczeniu procesowym, ma również charakter czynności

⁴⁵ W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne”, op. cit. s.77.

⁴⁶ M. Waligórski, „Polskie prawo procesowe cywilne...”, op. cit., s. 570.

⁴⁷ W. Berutowicz, „Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń”, Warszawa 1966 r., s. 48.

⁴⁸ L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Czynności konwencjonalne w prawie”, SP 1972 r., Nr 33, s.77.

⁴⁹ R. Schmidt, „O dokonywaniu przez sąd doręczeń w postępowaniu klauzulowym”, MoP 2010 r., Nr 18, s.1009

⁵⁰ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, op. cit., s. 601.

konwencjonalnej i przeciwstawić ją czynności doręczenia w znaczeniu potocznym jako czynności faktycznej. Zauważyć należy, iż wśród faktów prawnych wyróżnia się zarówno takie, które są faktami całkowicie niezależnymi od woli człowieka oraz takie, które polegają na dowolnym zachowaniu się człowieka, świadomego lub nieświadomego skutków tego co czyni. Wyróżniamy czyny ludzkie, które traktuje się jako zachowania psychofizyczne oraz inne – jako czynności konwencjonalne, którym przypisywany jest nowy, odrębny sens, wyznaczony przez reguły znaczeniowe.⁵¹ Czynność konwencjonalna bowiem, to czynność, której mocą odpowiednich reguł nadaje się nowy, odmienny sens.⁵² W nauce prawa wskazuje się, iż czynności prawne w rozumieniu cywilistycznym, akty wydania orzeczenia w postępowaniu cywilnym, bądź akty stanowienia prawa mają charakter czynności konwencjonalnych, z uwagi na użycie określonych wypowiedzi językowych.⁵³ Generalizując zatem, z punktu widzenia ogólnej teorii prawa, wszelkie czynności podejmowane przez organy procesowe w postępowaniu cywilnym są czynnościami konwencjonalnymi. Skoro wobec tego, wszystkie czynności procesowe są czynnościami konwencjonalnymi, można zastanowić się, czy czynność doręczenia jest również czynnością konwencjonalną doniosłą prawnie, czy też jest wyłącznie czynnością faktyczną, z którą łączą się skutki prawne, polegająca na zwykłym działaniu faktycznym. Podejmowanie czynności faktycznej jest pozbawione wpływu ważności na toczące się postępowanie i samo jako takie, nie ma wpływu na jego ważność. Powyższego twierdzenia nie można zastosować do czynności doręczenia, gdyż jak już wskazano powyżej, czynność ta ma bardzo istotne znaczenie dla toczącego się postępowania jak i jego ważności oraz wywiera doniosłe skutki zarówno w sferze prawa materialnego, jak i procesowego. Dokonując analizy czynności doręczenia w kontekście czynności konwencjonalnych można posłużyć się przykładem doręczenia przez sąd odpisu pozwu, który ma charakter modelowy albowiem wiąże się z nim szereg skutków w toku postępowania. Już w momencie wszczęcia postępowania, gdy przewodniczący zarządza doręczenie odpisu pozwu w procesie, założeniem prawidłowego toku postępowania jest dokonanie doręczenia odpisu pozwu pozwanemu oraz możliwość ustalenia momentu doręczenia, co jest podstawą do dalszego działania przez sąd. Skoro doręczenie odpisu pozwu jest ważną czynnością procesową, gdyż jego skuteczność zależy od istnienia wszystkich elementów, które warunkują prawidłowe dokonywanie dalszych czynności procesowych w procesie, czynność ta nie może mieć charakteru wyłącznie czynności faktycznej. Wydaje się,

⁵¹ Z. Ziemiński, „Problemy podstawowe prawoznawstwa”, Warszawa 1980 r., s. 163.

⁵² L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Czynności konwencjonalne...”, op. cit., s. 73.

⁵³ L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, jak wyżej s. 73.

iz o czynności doręczenia jako czynności wyłącznie faktycznej można mówić jedynie poza postępowaniem sądowym. O czynności faktycznej doręczenia można bowiem mówić w sytuacji, gdy przykładowo następuje doręczenie listu osobie fizycznej, z którym to doręczeniem nie wiążą się wówczas żadne skutki prawne, nie wiąże się z tym żadna zmiana w sferze prawnoprocesowej adresata pisma. W sytuacji natomiast, gdy mamy do czynienia z doręczeniem odpisu pozwu w procesie cywilnym przez sąd, z procesowego punktu widzenia, czynność ta ma doniosłą wagę, gdyż powstaje wówczas zawisłość sprawy, będąca rezultatem nawiązania stosunków procesowych pomiędzy sądem i obydwoma stronami postępowania.⁵⁴ Zatem w tym przypadku czynność doręczenia będzie czynnością, której można nadać nowy sens, czynnością kulturową, która zarazem jest czynnością racjonalną i nastawioną na czyjąś interpretację.⁵⁵ Wobec powyższego można mówić zatem o istnieniu co najmniej dwóch znaczeń pojęcia „doręczenie” – jako czynności wyłącznie faktycznej oraz jako czynności konwencjonalnej. Dla wykazania powyższego posłużę się cytatem, który zobrazuje wyżej wymienione twierdzenie: „Błędne jest przekonanie, że istnieje jakaś jedna rzecz zwana danym znaczeniem, a znaczenie słowa musi być rzeczywiście „klasą konkretnych podobnych idei” i jest bytem zupełnie fikcyjnym, jak „pojęcie” lub „idee abstrakcyjne”. „Bynajmniej nie jest prawdą, że wszystkie rzeczy, które nazywa się za pomocą tej samej nazwy są w ogólności „podobne”.⁵⁶ W oparciu o powyższe można uznać, iż czynność doręczenia listu osobie fizycznej jest czynnością wyłącznie faktyczną, niewywołującą żadnych skutków prawnych, natomiast czynność doręczenia pisma sądowego w toku postępowania cywilnego jest już czynnością procesową i zarazem czynnością konwencjonalną. Oczywiście dla celów niniejszej pracy posłużono się pojęciem czynności doręczenia jako czynności konwencjonalnej.

Określając czynność doręczenia jako czynność konwencjonalną należy wskazać na pewne zasadnicze dla niej cechy. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż aby określić czy dana czynność jest czynnością konwencjonalną należy podać: właściwości podmiotu, który może jej dokonywać przez określenie, w jakiej sytuacji społecznej, w jakim zespole okoliczności czynność może być dokonana oraz przez wskazanie czynności psychofizycznej, czy też czynności konwencjonalnej niższego stopnia, przy spełnieniu której przypisywać się jej będzie sens dokonania danej czynności konwencjonalnej.⁵⁷

⁵⁴ Z. Resich, „System prawa procesowego cywilnego...”, op. cit., s. 59-60.

⁵⁵ L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Czynności konwencjonalne...”, op. cit., s. 82.

⁵⁶ John. L. Austin, „Mówienie i poznawanie...”, op. cit., s. 85 i s. 96.

⁵⁷ L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Czynności konwencjonalne...”, op. cit., s.94.

Odnosząc się do powyższego w pierwszej kolejności należałoby zatem podać właściwość podmiotu, który może dokonać doręczenia oraz w jakiej sytuacji społecznej, w jakim zespole okoliczności czynność ta może być dokonana. Podstawą normatywną czynności doręczenia jest przepis art. 131 k.p.c. zgodnie z którym to sąd dokonuje doręczeń i nie czyni tego bezpośrednio, lecz za pośrednictwem określonych ściśle podmiotów, a zatem konieczna jest tutaj obecność podmiotu sprawczego. Sąd nie jest jedynym podmiotem, który został uprawniony przez ustawodawcę do dokonania doręczenia, gdyż art. 132 k.p.c. zawiera wyjątek od zasady oficjalności doręczeń i przewiduje, iż m.in. adwokaci i radcowie prawni mogą doręczać sobie pisma za potwierdzeniem odbioru. Wskazać zatem należy, iż poza pewnymi wyjątkami regułą jest, iż czynność ta jest dokonywana przez uprawniony do tego podmiot, którym jest sąd oraz w układzie czynności, którym jest postępowanie cywilne, a zatem czynność ta może być dokonana w szerokim kontekście czasowo – przestrzennym.

Sąd dokonujący doręczenia za pośrednictwem, określonego przepisami prawa podmiotu, posiada stan wiedzy o tym, iż wydanie przesyłki sądowej spowoduje następstwa w postaci doręczenia pisma sądowego. Jest on zatem pewien, iż wydanie przesyłki sądowej spowoduje następstwo w postaci doręczenia pisma. Wobec powyższego czynność doręczenia jest czynnością o charakterze racjonalnym, co oznacza, iż maksymalnie preferowany stan rzeczy – prawidłowe doręczenie przesyłki sądowej jest sensem przypisywanej czynności racjonalnej, która jest celem osoby postępującej racjonalnie – w tym wypadku przewodniczącego sądu, który wydał zarządzenie nakazujące doręczenie pisma sądowego. Wykonanie tej czynności doprowadzi bowiem do szeregu dalszych czynności procesowych, które składają się w całość na dany proces cywilny. Przewidywanym rezultatem czynności doręczenia jest przykładowo odpowiedź na pozew i zajęcie w nim stanowiska w sprawie przez stronę przeciwną, co umożliwi sądowi dalsze dokonywanie czynności decyzyjnych w sprawie. Oczywiście dla skutecznego zrealizowania czynności doręczenia konieczne jest, aby adresat przesyłki sądowej czynność tę właściwie zinterpretował. Sens czynności doręczenia został ustalony przez normę prawną nakazującą, aby jako sens tej czynności przypisywać jej stan rzeczy polegający na odebraniu przesyłki i zastosowanie się do treści pisma sądowego.

Znając już właściwość podmiotu dokonującego danej czynności konwencjonalnej oraz sytuację społeczną, w jakiej czynność może być dokonana, należy w dalszej kolejności podać czynność psychofizyczną, przy podjęciu której przez odpowiedni podmiot, w odpowiednich okolicznościach przypisywać się jej będzie sens dokonania danej czynności

konwencjonalnej.⁵⁸ Substratem materialnym czynności doręczenia jest przedmiot w postaci kartki papieru z zapisanym na niej tekstem w języku prawnym. Miejsce dokonania czynności wynika wprost z przepisu art. 135 k.p.c. i jest nim mieszkanie, miejsce pracy adresata, jego skrytka pocztowa lub miejsce, w którym się go zastanie. Adresatem czynności jest zazwyczaj strona lub uczestnik postępowania, który poprzez podpis złożony na zwrotnym potwierdzeniu odbioru kształtuje swoją sytuację procesową. Fakt doręczenia pisma, którym jest odpis pozwu zachodzi w relacji do określonej osoby i nie jest czynnością ani obojętną dla sądu, ani dla pozostałych stron procesu. Czynność doręczenia odpisu pozwu przez sąd musi być również dokonana w określonym czasie – przed pierwszą rozprawą i zostać zrealizowana z zachowaniem czynności składowych. Z powyższego wynika zatem, iż istnieją pewne reguły konsekwencyjne tej czynności, które wywołują określone, często „rozległe” skutki prawne, dla dalszego toku postępowania, co jest właściwe dla czynności konwencjonalnej. Istnieją zatem pewne reguły znaczeniowe, które wytworzeniu substratów materialnych jakiegoś znaku, nakazują przypisywać sens i tak wydanie przesyłki sądowej zawierającej odpis pozwu jej adresatowi należy rozumieć jako doręczenie pisma sądowego.

Podsumowując powyższe rozważania dotyczące doręczenia jako czynności konwencjonalnej należy raz jeszcze podkreślić, iż doręczenie jest czynnością konwencjonalną, doniosłą prawnie, gdyż jej dokonanie jest elementem sytuacji należącej do zakresu zastosowania określonej normy prawnej. Doręczenie w postępowaniu cywilnym jest zatem ściśle sformalizowaną czynnością procesową sądu, polegającą na dostarczeniu pisma sądowego stronie, będącej adresatem tego pisma (bądź uczestnika postępowania sądowego), w sposób umożliwiający zapoznanie się z jego treścią, w odpowiednio przewidzianej formie (elektronicznej, bądź w sposób przewidziany w art. 131 k.p.c.), w odpowiednim czasie i w celu realizacji i ochrony praw strony, bądź uczestnika postępowania sądowego.

4. Materialnoprawne oraz procesowe skutki doręczeń.

Doręczenie pism jest niewątpliwie czynnością o bardzo dużej doniosłości prawnej, gdyż powoduje równocześnie powstanie określonych skutków prawnych zarówno w zakresie prawa procesowego jak i materialnego. Ustalenie bowiem, że doręczenie nie miało miejsca albo dokonane zostało z naruszeniem przepisów powoduje, że nie biegną terminy procesowe i materialne. Doręczenie pisma stanowi często początek biegu terminów dla wielu czynności

⁵⁸ L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Czynności konwencjonalne...”, op. cit., s. 94.

procesowych oraz stanowi techniczny wyraz zasady udzielania wyczerpującej i należytej informacji, a także zapewnia stronie czynny udział w postępowaniu. Od prawidłowości doręczeń zależy również spełnienie konstytucyjnej zasady jawności rozpoznania spraw, zabezpieczenie praw stron procesowych i możliwości ich obrony, spełnienie przesłanek ważności postępowania, prawidłowego obliczania terminów, a w konsekwencji prawomocność wydanego orzeczenia. Z punktu widzenia prawa materialnego doręczenie wywołuje również pewne skutki, chociażby związane z oświadczeniem woli, które może być zawarte w danym piśmie. Skutek materialnoprawny doręczenia danego pisma sądowego należy wiązać z tym, iż z chwilą doręczenia pisma uznać należy, iż dane oświadczenie woli doszło do strony przeciwnej.⁵⁹ Dojście oświadczenia woli do wiadomości drugiej strony w rozumieniu art. 61 k.c. następuje z chwilą doręczenia pisma, co ma miejsce także w sytuacji, gdy pismo sądowe zawierające to oświadczenie, wobec niemożności doręczenia właściwego lub zastępczego, nastąpi poprzez doręczenie przez awizo.⁶⁰

Z chwilą zatem dokonania skutecznej czynności procesowej doręczenia następuje wywołanie, przez tę czynność, określonych skutków materialnoprawnych. Jeżeli natomiast czynność procesowa w postaci czynności doręczenia utraci skuteczność, to odpadają wówczas poprzednio wywołane skutki procesowe i materialne. Czynność procesowa pozostaje skuteczna do czasu, gdy nie zostanie odwołana inną czynnością procesową sądu lub strony, czy też uczestnika postępowania.⁶¹ Przykładowo, jeżeli zawierający oświadczenie woli pozew, którego odpis sąd doręczył drugiej stronie zostanie cofnięty przez stronę w toku postępowania cywilnego, to nie wywoła on tym samym żadnych skutków prawnych, jednocześnie odpadnie także skutek materialnoprawny czynności doręczenia w postaci złożenia oświadczenia woli. Wobec powyższego czynność doręczenia może wywołać zarówno skutki procesowe, jak również materialnoprawne.

Fakt, iż doręczenie wywołuje skutki prawne nie tylko w zakresie prawa procesowego, ale także w zakresie prawa materialnego, nie świadczy jeszcze bynajmniej o tym, iż doręczenie jest równocześnie czynnością prawa cywilnego materialnego. Podkreślić bowiem należy, iż do doręczeń jako instytucji stricte procesowej, mają zastosowanie wyłącznie przepisy procesowe, a nie materialne, została ona bowiem uregulowana głównie w kodeksie postępowania cywilnego, poza kwestiami szczegółowymi, uregulowanymi w przepisach

⁵⁹ Z. Resich, „System prawa procesowego cywilnego...”, op. cit., s. 66.

⁶⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 września 2011 r. w sprawie III APa 34/11, LEX nr 950789.

⁶¹ M. Piekarski, „Czynności materialnoprawne a czynności procesowe...”, op. cit., s. 124-125.

szczególnych.⁶² Powyższe twierdzenie znalazło również odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który w jednym z orzeczeń jednoznacznie wyraził pogląd, iż przepis art. 5 k.c. ma zastosowanie wyłącznie do stosunków prawa materialnego, a zatem nie jest dopuszczalne stosowanie tego przepisu do doręczeń, które są przedmiotem regulacji wyłącznie prawa procesowego.⁶³ Powyższe twierdzenie wynika przede wszystkim z faktu, iż w sytuacji, gdy ustawodawca dopuszcza możliwość stosowania przepisów prawa materialnego w postępowaniu cywilnym, przesądza o tym wprost w konkretnym przepisie kodeksu postępowania cywilnego, czego nie uczynił w przypadku doręczeń.

⁶² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym Dz. U. z 2010 r. Nr 190 poz. 1277, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym Dz. U. z 2009 Nr 226 poz. 1831, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 maja 2011 r. w sprawie warunków organizacji oraz struktury sądowej służby doręczeniowej Dz. U. z 2011 r. Nr 99 poz. 577.

⁶³ Postanowienie SN z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie II CKN 483/00, LEX nr 52550.

Rozdział II

Uregulowanie doręczeń w międzynarodowych konwencjach, prawie europejskim, w wybranych państwach europejskich oraz w międzynarodowym prawie według kodeksu postępowania cywilnego - analiza prawnoporównawcza.

1. Uwagi wstępne.

Zjawiska takie jak rozwój współpracy gospodarczej, powodujący zawieranie różnego rodzaju umów międzynarodowych, przystępowanie do organizacji międzynarodowych i regionalnych, zamieszkiwanie obywateli jednych państw na terenie innego państwa, powodują ożywienie obrotu cywilnoprawnego, któremu prawo krajowe nie zawsze jest w stanie udzielić stosownej ochrony prawnej.⁶⁴ Powyżej wskazane zjawiska społeczne spowodowały, że coraz częściej mamy do czynienia z sytuacją, w której dany stosunek prawny wykracza poza polski obszar prawny pomimo tego, że skutki prawne tych faktów i zdarzeń powinny być ocenione i rozstrzygnięte w Polsce.⁶⁵ Z tego względu w piśmiennictwie wyróżnia się element zagraniczny sprawy cywilnej w znaczeniu podmiotowym, co oznacza, że w danej sprawie mogą wystąpić osoby mające różne obywatelstwo, bądź też jedna ze stron lub też obie zamieszkują, czy też mają miejsce pobytu za granicą oraz element zagraniczny sprawy cywilnej w znaczeniu przedmiotowym tj. wtedy gdy odnosi się to do przedmiotu procesu, sporu, bądź stosunku prawnego, z którego ten spór wynika. Ta ostatnia sytuacja może wystąpić przykładowo, gdy przedmiot sporu znajduje się za granicą, zobowiązanie powstało za granicą, czy też umowa ma być wykonana za granicą.⁶⁶

W związku z wieloma w Polsce sprawami z udziałem elementu zagranicznego podmiotowego, czy też przedmiotowego wyłaniają się różnego rodzaju problemy na tle stosowania przepisów dotyczących doręczeń pism. Na konieczność zastosowania odpowiednich przepisów przy doręczaniu dokumentów pomiędzy różnymi krajami wskazywano już w orzecznictwie lat siedemdziesiątych.⁶⁷ W szczególności jest to tym bardziej skomplikowane, iż w ustawodawstwie poszczególnych państw wykształcono różne

⁶⁴ T. Ereciński, „Prawo obce w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1981 r., s. 5.

⁶⁵ T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie cywilne” Warszawa 2000 r., s. 13.

⁶⁶ T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie...”, jak wyżej, s. 13.

⁶⁷ Por. postanowienie SN z dnia 5 listopada 1976 r. w sprawie III CRN 160/76, OSPiKA 1977 r., Nr 7, poz. 134.

systemy doręczeń, nie rzadko znacznie różniące się pomiędzy sobą. Także umowy międzynarodowe łączące poszczególne państwa oraz obowiązujące je akty prawa międzynarodowego, powodują że stosowanie przepisów dotyczących doręczeń pism może powodować liczne komplikacje.

Problematyka związana z instytucją doręczeń jest przedmiotem analizy zarówno w doktrynie prawa polskiego, jak i w piśmiennictwie postępowania cywilnego innych państw. O czym już była mowa powyżej, poszczególne ujęcia istoty doręczeń oraz problemów procesowych związanych z tą czynnością procesową, prezentowane w nauce i judykaturze różnych państw, w pewnym stopniu różnią się od siebie. W piśmiennictwie podkreśla się korzyści, które wypływają z prawa porównawczego tj. jego uniwersalność jako czynnika zgody społecznej i wytworu ducha ludzkiego. Wskazuje się także na kształcącą rolę prawa porównawczego, które pozwala lepiej i dokładniej zrozumieć prawo obowiązujące w ojczystym kraju, którego cechy charakterystyczne uwydatniają się jeszcze dobitniej wskutek porównania go z prawem zagranicznym. Wreszcie wysuwa się argument, iż brak analizy prawno-porównawczej jest nie do pomyślenia w czasach, w których istnieją wspólnoty regionalne tj. Unia Europejska.⁶⁸ Prawo porównawcze polega w istocie na ukazaniu wspólnych cech i różnic występujących pomiędzy dwoma lub kilkoma krajowymi systemami prawnymi.⁶⁹ Naturalną konsekwencją badań prawno-porównawczych jest współdziałanie ze sobą różnych krajów i systemów.

Z powyższych względów w niniejszym opracowaniu podjęto próbę zaprezentowania rozwiązań prawnych w zakresie instytucji doręczeń w prawie międzynarodowym, w wybranych państwach europejskich oraz międzynarodowym postępowaniu cywilnym. Mając na uwadze, iż głównym zamierzeniem niniejszej pracy było szczegółowe wyczerpanie problematyki związanej z instytucją doręczeń uregulowaną w polskim kodeksie postępowania cywilnego, w rozdziale tym ograniczono się do istoty sprawy, omawiając problematykę związaną z doręczeniami w prawie międzynarodowym. Celem tego rozdziału było jedynie zwrócenie uwagi na różnice oraz podobieństwa występujące w systemie doręczeń w porównaniu z innymi państwami oraz wskazanie, iż wobec integracji państw członkowskich Unii Europejskiej koniecznym stało się stosowanie uregulowań z zakresu prawa europejskiego oraz przepisów międzynarodowych dotyczących omawianej instytucji.

⁶⁸ M. Ancel, „Znaczenie i metody prawa porównawczego. Wprowadzenie ogólne do badań prawno-porównawczych”, Warszawa 1979 r., s. 18 – 20.

⁶⁹ M. Ancel, „Znaczenie i metody prawa porównawczego”, jak wyżej, s. 49.

2. Problematyka doręczeń pism w poszczególnych konwencjach prawa międzynarodowego.

Rozwój stosunków międzynarodowych powoduje konieczność ich prawnej ochrony, dlatego poszczególne kraje dążą do wykształcenia jednolitych regulacji prawnych; normujących obrót cywilnoprawny.⁷⁰ Z uwagi na doniosłość instytucji doręczeń oraz wiele problemów związanych z praktycznym aspektem przekazywania różnego rodzaju pism, nie tylko sądowych pomiędzy państwami pierwsze regulacje z zakresu prawa międzynarodowego sięgają już pierwszych konferencji haskich, które odbyły się w 1893 r. i 1894 r. Ich wynikiem było podpisanie w dniu 14 listopada 1896 r. umowy uzupełnionej protokołem dodatkowym z dnia 22 maja 1907 r.⁷¹ Konwencja ta została zastąpiona kolejną z dnia 17 lipca 1905 r.⁷² podpisaną w Hadze, do której przystąpiła później także Polska, a następnie zrewidowana przez inną konwencję z dnia 1 marca 1954 r.⁷³, która zaczęła obowiązywać w stosunku do Polski w dniu 13 marca 1963 r.

Odnośnie rozwiązań prawnych występujących w powołanych powyżej konwencjach szczególnego podkreślenia wymaga, iż konwencjaaska z 1896 r. przewidywała możliwość dokonywania doręczeń pomiędzy państwami na drodze dyplomatycznej, natomiast konwencje haskie z 1905 r.⁷⁴ i 1954 r. umożliwiały dokonywanie doręczeń na drodze konsularnej.⁷⁵ Zgodnie bowiem z treścią art. 1 konwencji z 1954 r. w sprawach cywilnych i handlowych dokumenty przeznaczone dla osób znajdujących się za granicą przesyła się konsulowi, który występuje ze stosownym wnioskiem do odpowiedniej władzy wskazanej przez państwo wezwane. Konwencje te umożliwiają także dokonywanie doręczeń na drodze dyplomatycznej oraz poprzez bezpośrednie doręczenia dokonywane pomiędzy władzami poszczególnych państw (art. 1 ust. 1, art. 9 ust. 1).

Na szczególną uwagę zasługuje także fakt, iż obie konwencje haskie przewidują dwa rodzaje doręczeń zagranicznych, a mianowicie doręczenie formalne, które jest wyjątkiem od zasady oraz nieformalne będące regułą. Pierwsze z wyżej wymienionych rodzajów doręczeń zostało wyrażone w art. 3 obu konwencji haskich i polega na tym, że doręczenie może

⁷⁰ H. Duszka – Jakimko, „Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych i handlowych w polskim systemie prawnym i w prawie europejskim”, Opole 2006 r., s. 14.

⁷¹ K. Piasecki, „Zarys sądowego prawa procesowego Unii Europejskiej”, Warszawa 2009 r., s. 119.

⁷² Dz. U. z 1926 r. Nr 126 poz. 735 z późn. zm., obecnie konwencja stosowana jest w stosunkach pomiędzy Polską a Islandią.

⁷³ Dz. U. z 1963 r. Nr 17 poz. 90 z późn. zm.

⁷⁴ Konwencja ta wiąże Polskę z Islandią za: J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Tom 5, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r., s. 352

⁷⁵ T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie...”, op. cit., s. 220.

nastąpić wyłącznie na wyraźne żądanie państwa wzywającego, jeżeli pismo, które ma być doręczone zostało sporządzone w języku władzy wezwanej, bądź w języku, na który zgodziły się oba państwa zainteresowane albo jeżeli zostało do niego dołączone tłumaczenie w jednym z tych języków. Doręczenie nieformalne natomiast zostało wyrażone w art. 2 konwencji haskich z 1905 r. i 1954 r. i polega na tym, że może być ono dokonane wyłącznie za zgodą odbiorcy. Wskazać przy tym należy, że odmowa dokonania doręczenia w sposób nieformalny nie stoi na przeszkodzie, aby dokonać tej czynności w sposób formalny.

Oprócz dwóch najważniejszych form dokonywania doręczeń konwencje haskie z 1905 r. i 1954 r. przewidują także formy szczególne doręczeń przewidziane art. 6 i są nimi: doręczenie pisma osobie przebywającej zagranicą za pośrednictwem poczty, właściwych urzędników kraju wezwanego oraz przez przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych. Szczególne sposoby dokonywania doręczeń mogą znaleźć zastosowanie jedynie, gdy na dany sposób doręczenia zezwalają umowy państw pomiędzy którymi ma być doręczone pismo, bądź też w przypadku braku takich umów, gdy państwo, na którego terenie ma być doręczone pismo się temu nie sprzeciwia.

Przepis art. 4 konwencji haskiej z 1954 r. przewiduje, że państwo może odmówić doręczenia pisma tylko wówczas, gdyby doręczenie to naruszało jego prawa zwierzchnie lub zagrażało jego bezpieczeństwu. W konwencji haskiej z 1954 r. przewidziano dwie formy potwierdzenia doręczenia: pokwitowanie odbiorcy wraz z datą odbioru i z uwierzytelnieniem pisma, bądź też poprzez zaświadczenie władzy państwa wezwanego, w którym zostanie stwierdzony fakt, forma i data doręczenia pisma. Na uwagę zasługuje fakt, iż konwencja haska wiąże Polskę w zakresie doręczania pism z Armenią, Bośnią i Hercegowiną, Czarnogorą, Kirgistanem, Libanem, Macedonią, Marokiem, Mołdawią, Serbią, Surinamem, Uzbekistanem i Watykanem.⁷⁶

W latach 60 – tych na arenie międzynarodowej zaczęto prowadzić negocjacje dotyczące stworzenia sprawnego systemu doręczeń dokumentów pomiędzy poszczególnymi państwami. Dotychczasowe regulacje prawne zawarte w konwencjach haskich z 1905 r. i 1954 r. okazały się niewystarczające z uwagi na przystąpienie w latach pięćdziesiątych krajów o systemie common law tj. Wielkiej Brytanii, Irlandii, Stanów Zjednoczonych, Kanady i Australii do Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Przystąpienie nowych państw do konwencji o doręczaniu dokumentów wymagało uelastycznienia systemu doręczeń z uwagi na różnorodne krajowe systemy doręczeń

⁷⁶ J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, jak wyżej, s. 352.

obowiązujące w poszczególnych krajach.⁷⁷ Istotny wpływ na stosunki międzynarodowe miało także utworzenie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) w 1958 r.

Istotny przełom w zakresie przekazywania dokumentów pomiędzy poszczególnymi państwami nastąpił w 1965 r., kiedy to w dniu 15 listopada 1965 r. podpisano konwencję o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych,⁷⁸ która zawiera pewne rozszerzone regulacje obowiązujące wcześniej w konwencjach z 1905 r. i 1954 r. W dniu 16 czerwca 2000 r. rząd polski złożył oświadczenie w sprawie przystąpienia przez Rzeczpospolitą Polską do Konwencji o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzonej w Hadze dnia 15 listopada 1965 r.⁷⁹

Przedmiotem doręczeń w konwencji z 1965 r. podobnie jak w przypadku konwencji z 1954 r. są nie tylko pisma sądowe, ale także pozasądowe, co wynika z treści art. 1 ust. 1 i art. 17. W art. 2 konwencji przewidziano obowiązek powołania organów centralnych (*Central Authorities*), które byłyby odpowiedzialne za realizację postanowień konwencji m.in. za przyjmowanie wniosków o doręczenie dokumentów pochodzących z zagranicy. Organ Centralny jako taki nie zajmuje się doręczaniem dokumentów, lecz umożliwia jedynie ich doręczenie przez odpowiednią do tego celu agencję (art. 5). Rolę organu centralnego pełni Minister Sprawiedliwości, a organami wyznaczonymi w myśl art. 9 ust. 1 są prezesi sądów okręgowych. Przepis art. 5 konwencji pozostawia państwom sygnatariuszom swobodę w wyborze jednego z trzech sposobów doręczeń, bez narzucenia im gotowych rozwiązań. Na mocy art. 8 i 9 konwencji istnieje możliwość dokonywania doręczeń poprzez korzystanie z kanałów konsularnych i dyplomatycznych. Z kolei przepisy art. 10 i 11 konwencji umożliwiają państwom doręczanie dokumentów za pośrednictwem innych kanałów, aniżeli zapewnionych przez sieć organów centralnych. Komisja Specjalna Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego uznała za dopuszczalne dokonywanie doręczeń przez adwokatów będących pełnomocnikami stron w postępowaniu.⁸⁰ Postanowienia konwencji umożliwiają państwom zawieranie pomiędzy sobą derogacyjnych lub uzupełniających umów

⁷⁷ A. Dyer, „Encyclopedia of Public International Law”, 1986, s. 71 – 75, cyt. za: P. Meijknecht, „Doręczanie dokumentów w obrocie międzynarodowym: Europejska Konwencja z 1997 r.”, KPP 1999 r., z. 4, s. 800.

⁷⁸ Dz. U. z 2000 r. Nr 87 poz. 968 konwencja łączy Polskę w zakresie doręczania pism za granicą z Albanią, Antiguą i Barbudą, Argentyną, Bahamą, Barbadosem, Białorusią, Chinami, Chorwacją, Egiptem, Indiami, Izraelem, Japonią, Kanadą, Koreą, Kuwejtem, Malawi, Meksykiem, Monako, Norwegią, Pakistanem, Rosją, San Marino, St. Vincent i Grenadyny, Sri Lanką, Stanami Zjednoczonymi Ameryki, Szwajcarią, Turcją, Ukrainą i Wenezuelą cyt za: J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 352. Organy przyjmujące Kanady uzależniają doręczenie dokumentu od uprzedniego uiszczenia na ich rzecz należności w wysokości 50\$ kanadyjskich; za: J. Ciszewski, „Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 139.

⁷⁹ Dz. U. z 2000 r. Nr 87 poz. 969.

⁸⁰ J. Ciszewski, „Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych i karnych”, Warszawa 2012 r. s. 138.

(art. 20 i 25). Zgodnie z poglądem Sądu Najwyższego zakres konwencji nie obejmuje doręczeń dokonywanych w ramach postępowania arbitrażowego.⁸¹

Na obecny kształt instytucji doręczeń w prawie międzynarodowym miały również wpływ przepisy tzw. konwencji lugańskiej - o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 16 września 1988 r.,⁸² która weszła w życie w dniu 1 stycznia 1992 r. Pierwowzorem konwencji z Lugano była konwencja brukselska z dnia 27 września 1968 r., która weszła w życie w dniu 1 lutego 1973 r.⁸³ Z uwagi na to, iż obie konwencje zawierają niemal identyczny układ i numerację artykułów oraz podobną treść przepisów przytoczone zostaną rozwiązania dotyczące doręczeń zawarte w konwencji lugańskiej.

Należy przede wszystkim podkreślić, iż konwencja z Lugano powoduje harmonizację systemów cywilnego prawa procesowego państw, które są jej stronami i wprowadza jednolite normy procesowe w zakresie jurysdykcji międzynarodowej w sprawach cywilnych i handlowych oraz wykonywania zagranicznych orzeczeń sądowych.⁸⁴ Stronami konwencji lugańskiej mogą być państwa, które w dacie otwarcia konwencji do podpisania były członkami Wspólnot Europejskich lub Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA). Zasadniczym celem konwencji lugańskiej było umocnienie cywilnoprawnej ochrony osób zamieszkujących w państwach członkowskich co stanowiło wyraz polskiej polityki integracyjnej.⁸⁵

Konwencja ta w przedmiocie doręczeń odwołuje się w dużej mierze do poprzednich konwencji regulujących doręczenia, a w szczególności do konwencji z 1965 r. W przeciwieństwie jednak do poprzednio omawianych konwencji, przedmiotem doręczeń w konwencji z Lugano w myśl art. 25 są wyłącznie orzeczenia. Dodać przy tym należy, że muszą być to orzeczenia wykonalne, gdyż zgodnie z treścią art. 31 ust. 1 jedną z przesłanek zezwolenia na wykonanie orzeczenia jest jego wykonalność w państwie, w którym zostało wydane. Zgodnie z treścią IV protokołu nr 1 do konwencji lugańskiej pisma sądowe i pozasądowe sporządzone w państwie będącym stroną konwencji, a skierowane do osoby, która znajduje się w innym państwie, będącym stroną konwencji, doręcza się zgodnie z porozumieniami międzynarodowymi obowiązującymi pomiędzy tymi państwami.

⁸¹ Postanowienie SN z dnia 9 lutego 1999 r. w sprawie I CKN 887/98, OSNC 1999 r., Nr 10, poz. 172.

⁸² Dz. U. z 2000 r. Nr 10 poz. 132.

⁸³ J. Ciszewski, „Konwencja z Lugano. Komentarz”, Warszawa 2001 r., s. 41.

⁸⁴ J. Łopuski, „Konwencja lugańska o jurysdykcji orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych”, Bydgoszcz 2001 r., s. 18.

⁸⁵ J. Ciszewski, „Przystąpienie Polski do Konwencji Lugańskiej i do Europejskiej Konwencji o doręczaniu pism sądowych i pozasądowych”, KPP 1999 r., z. 4, s. 820.

Podobnie jak w konwencji z 1965 r. również w konwencji z Lugano przewidziano możliwość dokonywania doręczeń bezpośrednich. Przesyłanie pism może być dokonane bezpośrednio pomiędzy urzędnikami sądowymi stron konwencji pod warunkiem, że państwo na którego terytorium na zostać dokonane doręczenie nie sprzeciwi się temu. Doręczenie pisma następuje wówczas zgodnie z prawem obowiązującym na terenie państwa wezwanego. Ta forma dokonywania doręczeń została ujęta także w konwencji brukselskiej z 1997 r. oraz w rozporządzeniu Unii Europejskiej nr 1348/2000 o doręczaniu pism sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych w państwach członkowskich, o którym to rozporządzeniu będzie mowa w następnym podrozdziale.

Inną ważną regulacją przewidzianą w konwencji z Lugano jest także przepis art. 27 pkt. 2 tejże konwencji, który przewiduje, że państwo może odmówić uznania orzeczenia zagranicznego w sytuacji, gdy pozwanemu nie doręczono w sposób należyty pisma wszczynającego postępowanie⁸⁶, bądź też dokumentu równorzędnego w czasie umożliwiającym przygotowanie obrony.⁸⁷ Jeżeli zatem pismo wszczynające postępowanie zostało doręczone pozwanemu we właściwym czasie, jednakże w nienależyty sposób to wówczas nie można uznać takiego orzeczenia.⁸⁸ Przy czym na gruncie tego przepisu nie jest wymagane udowodnienie okoliczności, że pismo wszczynające postępowanie rzeczywiście dotarło do wiadomości pozwanego.⁸⁹ W piśmiennictwie wskazuje się, iż ocena możliwości obrony praw w postępowaniu przed sądem zagranicznym nie może być ograniczona wyłącznie do tego czy zostały zachowane przepisy procesowego państwa, ale także czy rzeczywiście strona miała możliwość uczestniczenia w postępowaniu i podjęcia obrony.⁹⁰ To sąd wezwany ocenia, czy zachodzą okoliczności, które uzasadniają odmowę uznania orzeczenia⁹¹ i przy ocenie czy doręczenie nastąpiło we właściwym czasie powinien uwzględnić również nadzwyczajne zdarzenia i okoliczności, które wystąpiły już po doręczeniu w należyty sposób. Przykładem takiej okoliczności może być fakt, że powód już

⁸⁶ Rozumienie pisma wszczynającego postępowanie wyjaśnione zostało w orzeczeniu ETS z dnia 13 lipca 1995 r. w sprawie C – 474/93.

⁸⁷ A. Włosińska, „Zabezpieczenie prawa pozwanego do obrony w art. 27 pkt. 2 Konwencji z Lugano w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich”, PS 1999 r., nr 10, s.34, orzeczenie ETS z dnia 13 lipca 1995 r. w sprawie Hengst przeciwko Campese, C – 474/93, ECR 1995 r., s. I – 2113, P. Matejczuk, „Udzielanie pomocy prawnej na podstawie konwencji haskich z 1965 r. i 1970 r.”, PS 2001 Nr 5, s.106.

⁸⁸ Orzeczenie ETS z dnia 3 lipca 1990 r. w sprawie C- 305/88, ETS 1990 r., s. I – 02725.

⁸⁹ Orzeczenie ETS z dnia 16 czerwca 1981 r. w sprawie Klomps przeciwko Michel, 166/80, 1981 r., s. 1593.

⁹⁰ J. Jodłowski, „Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego”, Warszawa 1977 r., s. 28, K. Piasecki, „Skuteczność i wykonalność w Polsce zagranicznych cywilnych orzeczeń sądowych”, Warszawa 1990 r., s. 83.

⁹¹ Orzeczenie ETS z dnia 15 lipca 1982 r. w sprawie Penty przeciwko Pluspunkt, nr 228/81, ECR 1982 r., s. 2723.

po doręczeniu dowiedział się o nowym adresie pozwanego i dlatego to pozwany ponosi odpowiedzialność za to, że nie otrzymał pisma doręzonego w należyty sposób.⁹²

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości wskazuje się także, że przepis art. 27 ust. 2 konwencji znajduje zastosowanie do orzeczenia wydanego w trybie zaocznym, jeżeli pozwanemu nie doręczono pisma wszczynającego postępowanie, nawet jeżeli pozwany dowiedział się o orzeczeniu i nie podjął przeciwko niemu kroków przewidzianych przez krajową procedurę.⁹³ W piśmiennictwie istnieje pogląd, iż doręczenie na podstawie omawianego przepisu art. 27 ust. 2 konwencji lugańskiej winno być rozumiane nie tylko jako doręczenie pisma osobiście do rąk pozwanego, ale także jako doręczenie poprzez pozostawienie odpowiedniego zawiadomienia w pomieszczeniu zajmowanym przez pozwanego, czy też inne formy doręczenia zastępczego przewidywane przez prawo krajowe państw związanych z konwencją, które znajduje zastosowanie, gdy miejsce pobytu pozwanego nie jest znane.⁹⁴

Jedną z przesłanek zezwolenia na wykonanie orzeczenia sądu zagranicznego jest doręczenie odpisu orzeczenia. Istnieje bowiem wymóg, aby do wniosku o zezwolenie na wykonanie orzeczenia sądu zagranicznego dołączyć dokumenty, z których będzie wynikało, że: orzeczenie zostało doręczone (art. 47 pkt. 1 konwencji), bądź też, że pismo wszczynające postępowanie zostało doręczone stronie, która nie stawiła się w sądzie (art. 46). Powstaje pytanie o rozumienie przepisu art. 47 konwencji, w części w której jest mowa o doręczeniu orzeczenia, uściślając czy należy przez to rozumieć sposób doręczenia wskazany w przepisie art. 27 pkt. 2, zgodnie z którym winno ono nastąpić w należyty sposób i w czasie umożliwiającym przygotowanie obrony. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny nie jest zasadnym stosowanie takiego samego formalizmu procesowego do doręczenia na podstawie art. 47 pkt. 1, który obowiązuje na tle art. 27 pkt. 2 konwencji.⁹⁵ Pogląd ten nie do końca wydaje się być jednak słuszny. Brak bowiem w przepisie art. 47 pkt. 1 stwierdzenia o dokonaniu doręczenia w należyty sposób nie powoduje automatycznie, że może ono nastąpić w jakikolwiek sposób.⁹⁶ Wydaje się zatem, iż doręczenie w myśl art. 47 pkt.1 konwencji

⁹² Wyrok ETS z dnia 2 lipca 1985 r. w sprawie Debaecker przeciwko Bouwman Rs 49/84 – Slg. 1985 r., s. 1779.

⁹³ Orzeczenie ETS z dnia 12 listopada 1992 r. w sprawie Minalmet przeciwko Brandeis, C – 123/91, ECR 1992 r., s. I – 5661.

⁹⁴ A. Włosińska, „Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej”, Kraków 2002 r., s. 244, wyrok ETS z dnia 13 października 2005 r. C 522/03: Scania przeciwko Rockinger Zb. Orz. ETS 2005 s. 08639.

⁹⁵ P. Schlosser, „Europäisches Gerichtsstands- und Vollstreckungsübereinkommen mit Luganer Übereinkommen und den Haager Übereinkommen über Zustellung und Beweisaufnahme”, München 1996 r., s. 222 cyt. za: J. Ciszewski, „Doręczenie dłużnikowi orzeczenia sądowego jako przesłanka stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego na podstawie Konwencji Lugańskiej”, Pal. 2001 r., Nr 3 - 4, s. 41.

⁹⁶ Pogląd poddano krytyce w: J. Ciszewski, „Doręczenie dłużnikowi orzeczenia sądowego...”, op. cit., s. 41.

powinno nastąpić w należyty sposób i w czasie umożliwiającym przygotowanie do obrony. Doręczenie orzeczenia winno zatem nastąpić zgodnie z umowami międzynarodowymi.⁹⁷ Europejski Trybunał Sprawiedliwości w jednym z wyroków wskazał, iż omawiany przepis art. 47 pkt. 1 konwencji winien być interpretowany w taki sposób, że doręczenie orzeczenia może zostać dokonane pod warunkiem, że dłużnik dysponuje odpowiednim czasem na wykonanie wyroku oraz jeżeli wnioskodawca ponosi koszty postępowania, które okazały się niekoniczne.⁹⁸

Zasada swobodnego przepływu towarów, usług i osób sprzyja mobilności obywateli europejskich oraz działalności gospodarczej. Sprawą zasadniczą zatem dla właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego było stworzenie systemu sprawnego przekazywania dokumentów. Szczególnie z uwagi na fakt, iż na tle stosowania konwencji z 1965 r. wyłoniły się różnego rodzaju problemy, które wymagały zastosowania bardziej nowatorskich rozwiązań. Rozmaitość ogólnie wskazanych sposobów dokonywania doręczeń, przy jednoczesnym braku szczegółowych uregulowań w tym przedmiocie, wprowadziła pewne zamieszanie, w związku z czym w latach dziewięćdziesiątych podjęto kolejne negocjacje tym razem już państw członkowskich Wspólnoty Europejskiej, aby stworzyć jednolite rozwiązania prawne usprawniające przekazywanie dokumentów prawnych pomiędzy tymi państwami.⁹⁹

Pierwszą umową, która została zawarta na podstawie art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht z dnia 7 lutego 1992 r.¹⁰⁰ była konwencja z dnia 26 maja 1997 r. o doręczaniu dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej.¹⁰¹ W dniu 26 maja 1997 r. podpisano również protokół dotyczący interpretacji konwencji przez Trybunał Sprawiedliwości, a do konwencji oraz do protokołu dołączono raport wyjaśniający. Konwencja ta ostatecznie nie weszła jednak w życie z uwagi na podpisanie Traktatu Amsterdamskiego¹⁰², który wszedł w życie w dniu 1 maja 1999 r.¹⁰³

⁹⁷ Szerzej na temat problematyki związanej z konwencją z Lugano w: Jan Ciszewski, „Wybrane zagadnienia z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego w konwencji lugańskiej”, *Rej.* 2001 r., Nr 7 – 8, s. 26.

⁹⁸ Rs C – 275/94 sprawa Van den Linden przeciwko Berufsgenossenschaft der Feinmechanik, *Sammlung der Rechtsprechung* 1996 – 3.I., s. 1393.

⁹⁹ P. Meijknecht, „Doręczanie dokumentów w obrocie międzynarodowym: europejska konwencja z 1997 r.”, *KPP* 1999 r., Nr 4, s. 802.

¹⁰⁰ Dz. Urz. UE 2010 C 83.

¹⁰¹ Dz. Urz. WE nr C 261 z dnia 27 sierpnia 1997 r.

¹⁰² Dz. Urz. WE 1997 C 340, s. 1.

¹⁰³ P. Meijknecht, „Doręczanie dokumentów w obrocie międzynarodowym...”, *op. cit.* s.797 i n., J. Ciszewski, „Przystąpienie Polski do konwencji lugańskiej i do europejskiej...”, *op. cit.*, s. 815.

Na mocy Traktatu Amsterdamskiego zapisy dotyczące współpracy sądowej w sprawach cywilnych zostały włączone do Traktatu o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej (art. 61 lit. C, art. 65). Niemniej jednak z uwagi na pewnego rodzaju nowatorskie rozwiązania ujęte w treści tej konwencji, które stanowiły podstawę późniejszego rozporządzenia o doręczaniu w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych, konieczna jest pewna ogólna charakterystyka tego aktu, a w szczególności przytoczenie najważniejszych zmian w stosunku do konwencji z 1965 r.

Zasadniczym celem konwencji, wskazanym w jej preambule było przyspieszenie doręczania pism, a zwłaszcza dokonywanie tego w sposób bezpośredni z wykorzystaniem bezpośrednich i sprawnych środków. W konwencji z 1997 r. wyeliminowano pośrednictwo organów centralnych w dokonywaniu doręczeń i wprowadzono bezpośredni system porozumiewania się sądów różnych państw (art. 2 ust.1 konwencji).¹⁰⁴ Dla realizacji powyższego, w art. 4 ust. 2 konwencji wprowadzono możliwość przesyłania dokumentów za pośrednictwem wszelkich odpowiednich do tego środków pod warunkiem, że treść otrzymanego dokumentu jest merytorycznie i dokładnie zgodna z treścią przesyłanego dokumentu oraz, że wszystkie zawarte w niej informacje są czytelne. Tym samym na mocy cytowanego przepisu dopuszczono możliwość doręczenia dokumentów również za pośrednictwem elektronicznych kanałów przesyłania, tj. poczta elektroniczna, faks. Przyspieszeniu trybu doręczenia ma służyć także art. 14 konwencji, który umożliwia dokonywanie doręczeń bezpośrednio przez pocztę.

Innym novum w porównaniu z uregulowaniami konwencji z 1965 r. jest to, że w art. 9 ust. 1 ustalono zasadę zgodnie z którą datą doręczenia pisma jest data, w której dokument jest uznany za doręczony zgodnie z prawem państwa adresata. Tymczasem konwencja z 1965 r. pozostawiała państwom sygnatariuszom wybór w tej mierze systemu doręczeń, czy będzie to francuski system doręczeń *remise au parquet*, czy też niemiecki *System der effektiven Zustellung*. Dla zachowania jednolitej interpretacji przepisów konwencji z 1997 r. udzielono w tym względzie jurysdykcji Trybunałowi (art. 17).

Konwencja haska z 1965 r. wprowadziła ograniczoną zasadę bezpośredniości polegającą na tym, iż organ sądowy państwa wzywającego kieruje bezpośrednio do określonego organu centralnego państwa wezwanego, który przekazuje wniosek organowi

¹⁰⁴ J. Ciszewski, „Przystąpienie Polski do konwencji lugańskiej i do europejskiej konwencji...”, op. cit. s. 815.

właściwemu niższego rzędu celem jego wykonania.¹⁰⁵ Scentralizowane organy zajmujące się bezpośrednim przesyłaniem dokumentów zobowiązanie zostały na mocy art. 6 ust. 1 konwencji do jak najszybszego, w miarę możliwości, potwierdzenia odbioru dokumentu, a jeżeli pismo nie dotarło to do podania przyczyny tego stanu rzeczy (art. 7 ust. 1). Konwencja ta zawiera także pewne nowe uregulowania dotyczące tłumaczenia dokumentów podlegających doręczeniu. Wskazano, iż dokument musi być sporządzony albo w języku oficjalnym albo w innym języku urzędowym miejsca, gdzie doręczenie ma zostać zrealizowane. Inną ważną kwestią wartą wskazania jest zachowanie możliwości podpisywania pomiędzy państwami umów dwustronnych, bądź też wielostronnych pod warunkiem, że ich postanowienia pozwalają na bliższą współpracę i nie hamują tej współpracy (art. 20).

Konwencja brukselska z 1968 r. została zastąpiona tzw. rozporządzeniem Bruksela I tj. rozporządzeniem nr 44/2001 dotyczącym jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 22 grudnia 2000 r.¹⁰⁶, które weszło w życie w dniu 1 marca 2002 r. i określa kompetencje do rozstrzygania transgranicznych sporów pomiędzy sądami Państw Członkowskich. Konwencja Brukselska z 1968 r. nadal obowiązuje w Danii i niektórych obszarach zagranicznych określonych Państw Członkowskich. Z konstrukcyjnego punktu widzenia unormowania zawarte w rozporządzeniu nr 44/2001 zawierają wiele rozwiązań zawartych w konwencji brukselskiej.¹⁰⁷

3. Doręczenia na mocy rozporządzenia Nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r.

Pojęcie sądowej współpracy w sprawach cywilnych pojawiło się w Traktacie z Maastricht¹⁰⁸ podpisanym w dniu 7 lutego 1992 r. będącym wynikiem obrad Konferencji Międzynarodowej, która rozpoczęła swoje prace w 1990 r. Traktat ten spowodował, że obszary dotychczasowej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi rozszerzyły się o

¹⁰⁵ M. Arciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych za pośrednictwem poczty w Unii Europejskiej”, *Rej.* 2005 r., Nr 3, s. 171, Ministerstwo Sprawiedliwości, „Międzynarodowa współpraca w sprawach cywilnych i karnych. Praktyczny informator”, Warszawa 2005 r., s. 52.

¹⁰⁶ Dz. Urz. UE L 12 z 16.1.2001, s. 1 ze zm.

¹⁰⁷ P. Grzegorzcyk, „Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne”, praca zbiorowa pod red. P. Grzegorzcyka i K. Weitzka, Warszawa 2012 r. s. 126.

¹⁰⁸ Dz. Urz. UE 2010 C 83.

politykę zagraniczną i bezpieczeństwa oraz o wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne.¹⁰⁹

Rozwijaniu współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych miał służyć Tytuł VI Traktatu o Unii Europejskiej regulujący postanowienia dotyczące współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.¹¹⁰ Z art. K1. traktatu wynika, że sądowa współpraca w sprawach cywilnych jest przedmiotem wspólnego zainteresowania Państw Członkowskich. Do jednego z obszarów wspólnego zainteresowania Państw Członkowskich należy udoskonalenie i uproszczenie systemu transgranicznego doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych. Do obszaru wspólnego zainteresowania należy także zachęcanie do uzgodnienia zasad obowiązujących w Państwach Członkowskich, które dotyczą sprzeczności prawa i jurysdykcji oraz usunięcia przeszkód w dobrym funkcjonowaniu procedur cywilnych, jeżeli istnieje taka konieczność poprzez zachęcanie do uzgodnienia zasad dotyczących postępowań cywilnych obowiązujących w Państwach Członkowskich (art. 65 Traktatu WE).

W dniach 15 i 16 października 1999 r. Rada Europejska w Tampere wskazała na cel utworzenia prawdziwego europejskiego obszaru sprawiedliwości, który byłby oparty na zasadzie zgodnie z którą osoby nie powinny być powstrzymywane od możliwości korzystania z własnego prawa z uwagi na niezgodność, bądź zawłość systemów sądowych. W związku z powyższym ustalono trzy podstawowe działania tj. wzajemne uznawanie decyzji sądowych, lepsze odszkodowania dla ofiar przestępstwa oraz większą zbieżność w dziedzinie prawa cywilnego.¹¹¹

Wynikiem współpracy pomiędzy państwami członkowskimi było obok ustanowienia przez Radę Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych także rozporządzenie dotyczące doręczania dokumentów w sprawach transgranicznych. Rozporządzenie Wspólnoty Europejskiej Nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych,¹¹² zostało wprowadzone w celu usprawnienia doręczenia dokumentów pomiędzy władzami sądowymi poszczególnych państw członkowskich.¹¹³

¹⁰⁹ A. Grzelak, „Trzeci filar Unii Europejskiej, Warszawa 2008 r., s. 40, S. M. Amin, „Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości spraw wewnętrznych w Unii Europejskiej. Zarys zagadnienia”, Toruń 2002 r., s. 69.

¹¹⁰ P. Wawrzyk, „Sprawy wewnętrzne i wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej”, Warszawa 2005 r., s. 28.

¹¹¹ K. Jończyk – Piskorska, „Uwarunkowania prawno – organizacyjne stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1348/2000 w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych”, EPS 2006 r., Nr 5, s. 61.

¹¹² Dz. Urz. L Nr 160 z dnia 30 czerwca 2000 r.

¹¹³ Pierwszą umową dotyczącą doręczania dokumentów sądowych pomiędzy państwami była umowa z dnia 14 listopada 1896 r. w sprawie międzynarodowego prawa prywatnego uzupełniona protokołem dodatkowym z dnia 22 maja 1897 r., kolejną umową była konwencja z dnia 17 lipca 1905 r. dotycząca procedury cywilnej Dz. U. z

U podstaw wprowadzenia tego rozporządzenia legło stworzenie praktycznych zasad transgranicznego doręczania dokumentów w celu zapobieżenia wielu problemom związanym z przekazywaniem pism pomiędzy państwami. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w Luksemburgu wyraził pogląd, że współpraca sądowa mająca na celu poprawę i przyspieszenie przepływu dokumentów może mieć miejsce zarówno w ramach postępowania sądowego, jak i poza takim postępowaniem, w zakresie, w jakim współpraca ta ma skutki transgraniczne i jest niezbędna do zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego.¹¹⁴ Można stwierdzić, iż cel ten został osiągnięty, gdyż rozporządzenie to znacznie uprościło tryb doręczenia. Podobnie jak to miało miejsce w postanowieniach konwencji brukselskiej, również przy redagowaniu przepisów rozporządzenia wysuwano postulat szybkości doręczeń. Wskazuje się, że jeżeli doręczenie nie nastąpi w ciągu miesiąca zawiadamia się o tym jednostkę przekazującą.¹¹⁵

Rozporządzenie weszło w życie dnia 31 maja 2001 r. i obowiązuje we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej z wyjątkiem Danii oraz jest bezpośrednio stosowane, a zatem nie ma potrzeby jego implementacji.¹¹⁶ Znajduje zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, co wynika wprost z art. 1 rozporządzenia, a zatem nie znajdzie ono zastosowania m.in. w sprawach karnych, administracyjnych i podatkowych.¹¹⁷ Z treści art. 1 rozporządzenia wynika jednoznacznie, że znajduje ono zastosowanie wyłącznie do pism sądowych i pozasądowych. W tym miejscu konieczne jest zdefiniowanie zatem tych pojęć. W doktrynie wskazuje się, iż dokument sądowy to dokument pozostający w związku z postępowaniem sądowym, a dokument pozasądowy to m.in. dokument sporządzony przez osoby pełniące funkcje urzędowe np. poświadczony notarialnie, bądź też taki dokument, który jest przekazywany odbiorcy w urzędowym trybie.¹¹⁸ Wskazuje się przy tym na konieczność

1926 r. Nr 126 poz. 734 i 735 ze zm. do dnia dzisiejszego konwencja ta wiąże Polskę z Islandią, która to konwencja została zastąpiona konwencją dotyczącą procedury cywilnej podpisanej w Hadze w dniu 1 marca 1954 r. Dz. U. z 1963 r. Nr 17 poz. 90 i 91. Pomiędzy państwami należącymi obecnie do Unii Europejskiej zawierane były także umowy dwustronne dotyczące doręczeń. W Polsce szczególnie istotną rolę odgrywała umowa dwustronna z Niemcami z 1992 r., z uwagi na dużą ilość wniosków o doręczenie dokumentów pomiędzy tymi państwami cyt. za: J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych w państwach UE”, 2005 r. s. 19.

¹¹⁴ Wyrok TSWE z dnia 25 czerwca 2009 r. w sprawie C 14/08, Roda Golf & Beach Resort SL, Zb.Orz. 2009, s. I-5439.

¹¹⁵ Pkt. 9 motywów rozporządzenia.

¹¹⁶ J. Ciszewski, „Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 310.

¹¹⁷ Wyrok ETS z dnia 14 października 1976 r. w sprawie LTU przeciwko Eurocontrol: Rs 29/76 Slg 1976 s. 1541.

¹¹⁸ J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 34.

autonomicznej wykładni tych pojęć, który to pogląd został także przyjęty przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości na gruncie konwencji brukselskiej.¹¹⁹

O wykładni rozporządzenia w trybie prejudycjalnym orzeka w myśl art. 68 Trybunał Sprawiedliwości. Sąd krajowy może zatem zwrócić się z pytaniem do Trybunału Sprawiedliwości w sytuacji, gdy uzna, że jest to niezbędne do wydania wyroku. System współpracy pomiędzy Trybunałem Sprawiedliwości i sądami państw członkowskich ma głównie na celu zagwarantowanie jednolitego i spójnego stosowania prawa wspólnotowego.¹²⁰

Sądy krajowe są obowiązane stosować rozporządzenie równoległe z krajowymi przepisami dotyczącymi doręczeń, a w razie ich sprzeczności z przepisami rozporządzenia, zapewnić pierwszeństwo jego regulacjom. Istotną kwestią było to jak poszczególne państwa zaakceptują pewnego rodzaju ingerencję w ich suwerenność poprzez dokonywanie doręczeń z pominięciem ich krajowego porządku prawnego. W szczególności problemy, które pojawiały się początkowo na tle doręczeń pomiędzy państwami członkowskimi dotyczyły podziału na państwa korzystające z systemu *remise au parquet* oraz z odmiennego systemu efektywnego doręczenia. Większość państw członkowskich dążyła do wyeliminowania systemu *remise au parquet* jako systemu, w którym drugorzędną rolę odgrywa kwestia potwierdzenia doręczenia dokumentu. Stosowanie tak różnorodnych regulacji krajowych powodowało w praktyce dużo komplikacji dlatego postulowano zmiany art. 14 rozporządzenia, w którym ostatecznie wprowadzono zapis o konieczności dokonywania doręczeń przesyłek pocztowych za potwierdzeniem odbioru.¹²¹ Art. 14 w obecnym brzmieniu spowodował przeforsowanie stosowania efektywnego systemu obowiązującego m.in. w Niemczech i w Polsce.

W praktyce dla realizacji przepisów omawianego rozporządzenia wszystkie państwa członkowskie wyznaczyły lokalne „agencje przekazujące” i „agencje przyjmujące”, które są odpowiedzialne za wysyłanie i odbieranie dokumentów.¹²² W skład tych agencji wchodzi organy, funkcjonariusze publiczni oraz inne osoby właściwe w zakresie przyjmowania i przekazywania dokumentów (art. 2). W konwencji haskiej także istniał obowiązek

¹¹⁹ Wyrok ETS z dnia 13 lipca 1993 r. w sprawie Mulox przeciwko Geels, C – 125/92 Slg. 1993 – 7, s. I – 4075, wyrok z dnia 20 marca 1997 r. w sprawie Jackie Farrell przeciwko James Long, C – 295/95 Slg 1997 – 3 s. I – 1683 cyt. za: J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 35.

¹²⁰ A. Wyrozumska, „Prawo wspólnot europejskich. Orzecznictwo”, Warszawa 2001 r., s.40, G. Polkowska – Nowak, „Wymiar sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia”, Warszawa 2003 r., s. 57.

¹²¹ P. Ryłski, „Doręczenie przez pocztę na podstawie rozporządzenia nr 1348/2000 a system *remise au parquet*”, EPS 2006 r., Nr 12, s. 46 – 49.

¹²² Zgodnie z notą informacyjną Polski do rozporządzenia, agendami przekazującymi dokumenty sądowe są sądy rejonowe, okręgowe, apelacyjne oraz Sąd Najwyższy, a agendami przyjmującymi sądy rejonowe.

wyznaczenia organu właściwego do przyjmowania dokumentów, brak było natomiast obowiązku wyznaczania organu właściwego do przekazywania dokumentów, gdyż dokumenty te przekazywano bezpośrednio w stosunku do adresata (art. 2 konwencji). Państwa członkowskie mają przy tym obowiązek udzielić Komisji Europejskiej informacji m.in. o jednostkach przekazujących, co podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym (art. 23 ust. 2 rozporządzenia).¹²³ W dniu 25 września 2001 r. Komisja podjęła decyzję przyjmującą informator o jednostkach przyjmujących i glosariusz,¹²⁴ zmienioną następnie decyzją z dnia 3 kwietnia 2002 r.¹²⁵

Agencja przekazująca doręcza dokument do określonej agencji przyjmującej znajdującej się w państwie członkowskim do którego ma zostać wysłany dokument. Agencja przyjmująca doręcza następnie pismo zgodnie z przepisami obowiązującymi w danym państwie członkowskim do którego dokument został dostarczony, bądź też zgodnie z formularzem przedłożonym przez agencję przekazującą chyba, że ta metoda jest niezgodna z przepisami danego państwa członkowskiego. W celu koordynacji działań pomiędzy jednostkami przekazującymi wprowadzono konieczność ustanowienia jednostki centralnej, która jest odpowiedzialna za udzielanie informacji jednostkom przekazującym, za poszukiwanie rozwiązań w razie, gdy wystąpią trudności przy przekazywaniu dokumentów w celu doręczenia, a w wyjątkowych wypadkach za przekazanie wniosku o doręczenie właściwej jednostce przyjmującej na wniosek jednostki przekazującej (art. 3).¹²⁶

Z art. 4 ust. 1 wynika wprost, że dokumenty powinny być przekazywane pomiędzy wyznaczonymi jednostkami bezpośrednio i tak szybko, jak to możliwe, przez co znalazła wyraz zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń. Tym samym odstąpiono też od modelu przyjętego w konwencji haskiej z 1965 r., która przewidywała przesyłanie dokumentów za pośrednictwem organu centralnego państwa przyjmującego. W piśmiennictwie wskazuje się jednak, iż wprawdzie przesyłanie dokumentów odbywa się bezpośrednio pomiędzy wyznaczonymi jednostkami to jednakże w wielu przypadkach nie są to jednostki lokalne, co powoduje, że do końca nie został wyeliminowany udział organów pośredniczących w przesyłaniu dokumentów.¹²⁷ Od zasady bezpośredniego przekazywania dokumentów dopuszcza się także wyjątek, a mianowicie jednostka przekazująca może przekazać wniosek do jednostki centralnej własnego państwa lub państwa, w którym ma nastąpić doręczenie (art.

¹²³ Dz. Urz. C 151 z dnia 22 maja 2001 r. s. 4 z późn. zm.

¹²⁴ Dz. Urz. L 298 z dnia 15 listopada 2001 r.

¹²⁵ Dz. Urz. L 125 z dnia 13 maja 2002 r.

¹²⁶ W Polsce jednostką centralną jest Ministerstwo Sprawiedliwości Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego.

¹²⁷ J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 65.

3 c). Nadto jednostka centralna państwa przekazującego, jak również jednostka przekazująca może przekazać wniosek o doręczenie do przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego państwa w celu skierowania do zagranicznej jednostki przyjmującej lub jednostki centralnej państwa przyjmującego (art. 12). Przekazywanie dokumentów pomiędzy jednostkami przekazującymi a przyjmującymi może nastąpić w każdy odpowiedni sposób pod warunkiem, że dokument otrzymany pod względem treści dokładnie odpowiada dokumentowi wysłanemu, a wszystkie zawarte w nim dane są łatwo czytelne (art. 4 ust.2). W judykaturze wyrażono pogląd zgodnie z którym skuteczność doręczenia pozwu stronie w innym państwie członkowskim nie może zależeć od przetłumaczenia załączników pod warunkiem, że z przetłumaczonego pozwu wynika jasno przedmiot oraz podstawa powództwa.¹²⁸

W piśmiennictwie wskazuje się na problemy, które mogą powstać na tle stosowania art. 4 ust. 2 rozporządzenia, a mianowicie w przypadku podjęcia próby przekazania dokumentu za pośrednictwem telefaksu. Użycie bowiem tego środka komunikacji prowadzi do sytuacji, w której jednostka przekazująca dysponuje wyłącznie dokumentem wysłanym, a jednostka przyjmująca – tylko dokumentem otrzymanym. Powyższe prowadzi do wniosku, iż żadna z jednostek nie ma możliwości realnego ustalenia, czy został spełniony warunek, że dokument otrzymany odpowiada dokumentowi wysłanemu.¹²⁹

Obowiązkiem jednostki przyjmującej dokument jest przesłanie jednostce przekazującej w jak najszybszym czasie, nie później niż w ciągu siedmiu dni od otrzymania dokumentu, potwierdzenia odbioru pisma (art. 6 ust. 1). Wybór najszybszego z możliwych sposobów przekazania potwierdzenia jest uzależniony od możliwości jakimi dysponuje jednostka przyjmująca i przekazująca, co wynika w szczególności z danych zawartych we wniosku o doręczenie w którym można podać informacje o posiadanej poczcie elektronicznej, bądź telefaksie.¹³⁰ Następnie jednostka przyjmująca dokonuje doręczenia dokumentu, bądź też zarządza jego doręczenie zgodnie z prawem państwa członkowskiego przyjmującego albo w formie szczególnej, która jest wymagana przez jednostkę przekazującą pod warunkiem, że postępowanie to jest zgodnie z prawem państwa członkowskiego przyjmującego.

Po wykonaniu wszystkich kroków podejmowanych w celu doręczenia dokumentu państwo przyjmujące dokument wystawia zaświadczenie w celu powiadomienia państwa przekazującego o doręczeniu dokumentu. Zaświadczenie to wystawiane jest również w razie niedoręczenia dokumentu (art. 10). Jeżeli w ciągu miesiąca od daty wpłynięcia dokumentu

¹²⁸ Wyrok TSWE z dnia 8 maja 2008 r. w sprawie Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR przeciwko Industrie – und Handelskammer Berlin, C – 14/07, www.eur-lex.europa.eu62007CJ0014.

¹²⁹ J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych...”, op. cit. s. 68.

¹³⁰ J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych...”, j. w., s. 82.

doręczenie nie zostało dokonane, jednostka przyjmująca zawiadamia o tym jednostkę przekazującą (art. 7 ust. 1 i 2). Przy ustalaniu sposobu dokonywania doręczenia należy mieć na uwadze przede wszystkim zapisy konwencji lugańskiej oraz rozporządzenia Bruksela I i Bruksela II. Zgodnie z treścią art. 43 ust.5 rozporządzenia Bruksela I, art. 36 ust. 2 Konwencji Lugańskiej oraz art. 26 ust.5 rozporządzenia Bruksela II doręczenie dłużnikowi orzeczenia sądu I instancji o zezwolenie na wykonanie orzeczenia sądu zagranicznego powinno nastąpić osobiście lub w jego mieszkaniu.¹³¹

Rozporządzenia nie stosuje się, jeżeli nie jest znany adres odbiorcy (art. 1 ust. 2 rozporządzenia). Nie oznacza to jednak, że organ państwa wzywającego jest całkowicie zwolniony z obowiązku ustalenia adresu poprzez zastosowanie zwykłych środków, którymi dysponuje właściwy organ państwa wezwanego.¹³² W razie niemożności ustalenia czy warunek przewidziany w art. 4 ust.2 został spełniony, wniosek o doręczenie wraz z dokumentami podlega zwrotowi na podstawie art. 6 ust. 3 w przypadku nieusunięcia braków w terminie. W przypadku natomiast, gdy wniosek o doręczenie nie odpowiada formularzowi jednostka przyjmująca ma obowiązek skontaktować się z jednostką przekazującą w celu ustalenia brakujących danych (art. 6 ust. 2). Natomiast, gdy wniosek nie zostanie uzupełniony podlega on odesłaniu (art. 6 ust. 3). W art. 4 ust. 4 wszelkie pisma przekazywane zwolniono od legalizacji, bądź też innej równoważnej formalności. W praktyce powyższe oznacza, że nie wymaga się urzędowego poświadczenia autentyczności dokumentów np. u notariusza. Na marginesie warto wspomnieć, że zniesienie wymogu legalizacji zagranicznych dokumentów nastąpiło już w konwencji haskiej z dnia 5 października 1961 r.¹³³ W piśmiennictwie wskazuje się, iż utrzymywanie w mocy rozwiązania prawa krajowego przewidzianego w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2005 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych¹³⁴ gwarantujące zachowanie poświadczeń prelegalizacyjnych możliwe jest tylko przy przyjęciu, że z treści konwencji haskiej nie można wywodzić w jakimkolwiek zakresie zakazu stosowania przed klauzulą apostille¹³⁵ poświadczeń wynikających z prawa krajowego. Zagraniczny dokument urzędowy zaopatrzony w klauzulę apostille ma taką samą

¹³¹ K. Weitz, „Konwencja z Lugano. Wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi”, Warszawa 2002 r., s. 242.

¹³² Sprawozdanie wyjaśniające art. 1 pkt. 2.

¹³³ Dz. U. z 2005 r. Nr 112 poz. 938.

¹³⁴ Dz. U. z 2005 r. Nr 109 poz. 916.

¹³⁵ Jest to specyficzne poświadczenie udzielane w państwie, w którym dokument został wystawiony, przez uprawnione organy tego państwa.

moc dowodową jak polskie dokumenty urzędowe.¹³⁶ W przeciwnym razie treść rozporządzenia jest sprzeczna z treścią konwencji haskiej w tym zakresie.¹³⁷

Rozporządzenie przewiduje także rozwiązanie, w którym adresat może odmówić przyjęcia pisma jeżeli jest on napisany w innym języku, aniżeli oficjalny język docelowego państwa członkowskiego lub w języku przesyłającego państwa członkowskiego, który adresat rozumie (art. 5 ust.1). Podstawę do odmowy przyjęcia pisma stanowi art. 8 ust. 1 rozporządzenia na mocy którego jednostka przyjmująca informuje odbiorcę, że może on odmówić przyjęcia dokumentu, który ma zostać doręczony, jeżeli został sporządzony w innym języku, aniżeli język urzędowy państwa członkowskiego przyjmującego albo jeżeli w państwie członkowskim przyjmującym jest kilka języków urzędowych, języku urzędowym lub jednym z języków urzędowych miejsca, w którym ma nastąpić doręczenie lub w języku państwa członkowskiego przekazującego, który odbiorca rozumie. Zgodnie z wykładnią art. 8 ust. 1 rozporządzenia w takiej sytuacji wysyłający ma możliwość usunięcia braku poprzez nadesłanie żądanego tłumaczenia w jak najszybszym czasie.¹³⁸ Z treści art. 8 ust. 1 rozporządzenia wynika wprost, że jeżeli odbiorca dokumentu nie rozumie języka urzędowego państwa członkowskiego przyjmującego, w którym został on sporządzony, to nie ma on jednak prawa odmowy przyjęcia tego dokumentu. Problemy mogą pojawić się na tle stosowania przepisu art. 8 ust. 2 z uwagi na trudności w ustaleniu czy odbiorca rozumie język państwa członkowskiego przekazującego. W piśmiennictwie podkreśla się, że dokonując wykładni pojęcia „rozumienia języka”, należy mieć na uwadze, czy odbiorca rozumiał dokumenty przekazane mu w języku państwa przekazującego. Dla ustalenia tego kryterium pomocna może być informacja o obywatelstwie odbiorcy, czy też prowadzenie korespondencji w określonym języku.¹³⁹

Określenie daty doręczenia pisma wynika z art. 9 ust. 1 i 2, zgodnie z którego treścią z zastrzeżeniem art. 8, prawo Państwa Członkowskiego przyjmującego jest właściwe do określenia daty doręczenia dokumentu, natomiast jeżeli doręczenie dokumentu w ramach postępowania, które ma być wszczęte albo toczy się w państwie członkowskim przekazującym, ma nastąpić w ciągu określonego terminu, w stosunku do wnioskodawcy jako dzień doręczenia właściwy jest dzień, który wynika z prawa państwa członkowskiego

¹³⁶ K. Knoppek, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Dolecki, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2012 r. s. 873.

¹³⁷ P. Czubik, „Nieprawidłowości w stosowaniu konwencji haskiej o zniesieniu wymogu legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych”, EPS 2006 r., Nr 4, s. 24.

¹³⁸ Orzeczenie ETS z dnia 8 listopada 2005 r. w sprawie Götz Leffler przeciwko Berlin Chemie AG (C – 443/03), Dz. Urz. UE C Nr 10 z dnia 14 stycznia 2006 r. s. 2 – orzeczenie dotyczy braku tłumaczenia dokumentu sądowego przesyłanego z Holandii do Niemiec.

¹³⁹ J. Ciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych...”, op. cit. s. 111 – 112.

przekazującego. Ustęp 3 art. 9 przewiduje jednak, że państwo członkowskie może z odpowiednich przyczyn odstąpić od postanowień art. 9 ust. 1 i 2.

Rozporządzenie umożliwia także dokonywanie doręczeń pomiędzy państwami członkowskimi innymi sposobami tzn. za pośrednictwem kanałów konsularnych i dyplomatycznych (art. 12), za pośrednictwem agentów dyplomatycznych i konsularnych (art. 13), a także możliwość bezpośredniego doręczania dokumentów pocztą (art. 14), bądź też przez urzędników sądowych lub funkcjonariuszy oraz kompetentnych organów docelowego państwa członkowskiego (art. 15). W piśmiennictwie wskazuje się, iż art. 15 przewiduje możliwość tzw. doręczenia bezpośredniego, które polega na tym, iż z procedury doręczenia zostaną wyłączone organy państwa, w których toczy się postępowanie, a z uwagi na to, iż w Polsce obowiązuje zasada oficjalności doręczeń, nie będzie mogło zostać uznane za skuteczne doręczenie na podstawie tego przepisu.¹⁴⁰ W sytuacji bowiem, gdy doręczenie pisma sporządzonego w języku obcym, którego pozwany nie zna, zostanie dokonane bezpośrednio przez pocztę, bez udziału sądu polskiego skutkować to będzie pozbawieniem strony możliwości obrony jego praw.¹⁴¹ Dopiero doręczenie przez sąd zagraniczny odpisu pisma pozwanemu zamieszkałemu w Polsce daje jemu możliwość zapoznania się z jego treścią i tym samym stwarza szansę podjęcia jego realnej obrony przez ustosunkowanie się do wywodów pozwu.¹⁴² Doręczenie stronie pisma sądu zagranicznego w Polsce jest uznawane dopiero za skuteczne, gdy zostało dokonane według zasad przewidzianych w art. 131 k.p.c. i nast. albo gdy strona potwierdziła fakt otrzymania takiego pisma.¹⁴³

Rozporządzenie nie wprowadza żadnej hierarchii sposobów doręczania dokumentów, o których mowa w art. 4 – 11 i art. 14, w szczególności, w celu ustalenia rozpoczęcia biegu terminu procesowego związanego z doręczeniem dokumentu za pomocą jednego ze sposobów wskazanych w tym akcie lub łącznie za pomocą obu. Europejski Trybunał Sprawiedliwości wskazał w jednym ze swoich wyroków, by w sytuacji łącznego zastosowania sposobów przekazywania i doręczania dokumentów i w celu ustalenia rozpoczęcia biegu terminu procesowego związanego z tą czynnością, odnieść się do daty pierwszego doręczenia dokonanego zgodnie z prawem.¹⁴⁴ W piśmiennictwie podkreśla się, że najprawdopodobniej podstawowe znaczenie w doręczeniu dokumentów pomiędzy państwami członkowskimi będą

¹⁴⁰ J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 5”, Warszawa 2009 r. s. 196.

¹⁴¹ Orzeczenie SW w Warszawie z dnia 30 października 1975 r. w sprawie II Co 727/75, OSPiKA 1978 r., Nr 7 – 8, poz. 146 z glosą J. Ciszewskiego.

¹⁴² Postanowienie SN z dnia 9 marca 2000 r. w sprawie II CKN 39/00, OSNC 2000 r., Nr 9, poz. 166.

¹⁴³ Postanowienie SN z dnia 9 marca w sprawie II CKN 39/00, OSNC 2000 r., op. cit.

¹⁴⁴ Glosa do wyroku ETS z dnia 9 lutego 2006 r. w sprawie C – 473/04 Plumex przeciwko Young Sports NV, J. Maliszewska – Nienartowicz, „Brak hierarchii sposobów doręczania na podstawie rozporządzenia nr 1348/2000”, EPS 2007 r., Nr 1, s. 36 – 40.

miały doręczenia dokonywane przez pocztę.¹⁴⁵ Jednakże jednocześnie zwraca się uwagę na to, iż doręczenie dokonywane przez pocztę wymaga od obywateli państw członkowskich dużo większej czujności, aniżeli w przypadku doręczania za pośrednictwem organów centralnych, które pouczały adresata dokumentu o skutkach procesowych przyjęcia pisma oraz o prawie odmowy przyjęcia pisma w przypadku braku odpowiedniego jego tłumaczenia.¹⁴⁶

W dniu 13 listopada 2007 r. weszło w życie rozporządzenie (WE) nr 1393/2007¹⁴⁷ Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000. Do czasu wejścia w życie wyżej wymienionego aktu, do doręczania dokumentów pomiędzy Danią a innymi państwami członkowskimi, stosowano Konwencję Haską z dnia 15 listopada 1965 r.¹⁴⁸

Zgodnie z art. 3 ust. 2 umowy Dania pismem z dnia 20 listopada 2007 r. powiadomiła Komisję o swojej decyzji o wdrożeniu treści rozporządzenia (WE) nr 1393/2007. Zgodnie z art. 3 ust. 6 umowy powiadomienie dokonane przez Danię rodzi wzajemne zobowiązania w stosunkach między Danią a Wspólnotą. W związku z tym rozporządzenie (WE) nr 1393/2007 stanowi zmianę umowy i uznaje się je za załączone do niej. Zgodnie z art. 3 ust. 4 umowy wszelkie niezbędne przepisy administracyjne wchodzą w życie z dniem wejścia w życie rozporządzenia (WE) nr 1393/2007. 10.12.2008 PL Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 331/21.¹⁴⁹

Reasumując należy przede wszystkim podkreślić, iż instytucja doręczeń pism przeszła swego rodzaju ewolucję na arenie prawa międzynarodowego, poczynszy od pierwszych konwencji regulujących w sposób pobieżny tę materię, a skończywszy na rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady, regulującym w sposób coraz bardziej przejrzysty i szczegółowy kwestię przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi.

¹⁴⁵ K. Weitz, „Europejskie prawo procesowe cywilne: w: Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy”, praca zbiorowa pod red. A. Wróbel, Kraków 2005 r., s. 697 – 717.

¹⁴⁶ M. Arciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych za pośrednictwem poczty w UE”, R.Pr. 2005 r. Nr 1, s. 49, K. Piasecki, „Zarys sądowego prawa procesowego Unii Europejskiej”, op. cit. s. 227.

¹⁴⁷ Dz. U. L 324 z 10.12.2007, s. 79.

¹⁴⁸ Dz. U. z 2000 r. Nr 87 poz. 968 i 969.

¹⁴⁹ Umowa pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych Dz. Urz. UE z dnia 10 grudnia 2008 r. L331/21.

4. Doręczenia w wybranych państwach europejskich: Niemczech, Austrii i Francji. Porównanie systemu *remise au parquet* z systemem efektywnego dokonywania doręczeń.

Po rozważaniach dotyczących doręczeń uregulowanych w licznych aktach prawa międzynarodowego należy przyjrzeć się regulacjom prawnym poszczególnych krajów Unii Europejskiej. Do analizy wybrano te państwa, których regulacje prawne wydawały się szczególnie interesujące z uwagi na dwa różne systemy w nich obowiązujące: Francję z systemem *remise au parquet* – odmiennym od systemu obowiązującego w Polsce oraz Niemcy i Austrię, które to kraje obliguje system efektywnego doręczenia. Oba systemy, o czym już była mowa przy okazji omawiania przepisów rozporządzenia o doręczeniu dokumentów sądowych i pozasądowych, z uwagi na ich odmienność spowodowały swoistego rodzaju podział państw na stosujące system *remise au parquet* oraz system efektywnego doręczenia. Przy omawianiu ustawodawstwa cywilnego danego państwa kierowano się głównie stopniem zainteresowania nauki danego państwa instytucją doręczeń oraz podobieństwami do rozwiązań prawa polskiego w tym zakresie.

Obszerność pracy spowodowała, iż w niniejszym rozdziale zostanie pominięta problematyka związana z doręczeniami w anglo – amerykańskim systemie common law (poza problematyką związaną z doręczeniami w systemie teleinformatycznym) oraz doręczeń w innych państwach europejskich, które są niewątpliwie równie interesujące. W rozdziale tym zostanie także podjęta problematyka związana z doręczeniami pism za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej w wybranych państwach.

4.1. Doręczenia w Niemczech

W Niemczech czynność doręczenia została uregulowana w ustawie z dnia 30 stycznia 1877 r. – *Zivilprozessordnung* (ZPO). Doręczenie w procedurze niemieckiej, tak jak w polskim postępowaniu cywilnym jest czynnością ściśle sformalizowaną.¹⁵⁰ Doręczenie w doktrynie niemieckiej – podobnie jak w polskiej, czy austriackiej - definiuje się jako udokumentowane przekazanie pisma w taki sposób, aby jego adresat mógł zapoznać się z

¹⁵⁰ B. Sujecki, „Mahnverfahren mit elektronischem und europäischen Mahnverfahren”, Heidelberg 2007 s. 46

jego treścią.¹⁵¹ Czynność ta, podobnie jak w procedurze cywilnej, ma na celu zagwarantowanie prawidłowego procesu.¹⁵²

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w dniu 25 czerwca 2001 r. miała miejsce reforma postępowania o doręczeniach – *Zustellungsreformgesetz*¹⁵³ wprowadzająca zmiany nie tylko w procedurze cywilnej, ale także w procedurze administracyjnej i karnej. Ustawa ta uchyliła tytuł II działu III księgi I ZPO tj. § 166 – 213 wprowadzając nowe regulacje. Zmiany uwzględniają w głównej mierze przepisy rozporządzenia Rady Unii Europejskiej z dnia 29 maja 2000 r. o doręczeniu pism sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych w państwach członkowskich. Nowe przepisy miały także na celu redukcję dużych kosztów doręczeń, przyspieszenie trybu doręczenia oraz wprowadziły możliwość dokonywania doręczeń za pośrednictwem faksu oraz poczty elektronicznej.¹⁵⁴

Doręczenia w niemieckiej procedurze cywilnej mogą być dokonywane przez pocztę, urzędników sądowych, podobnie jak w Polsce, w myśl przepisu art. 131 k.p.c. Czynność doręczenia może nastąpić w każdym miejscu, gdzie zostanie się adresata, analogicznie do przepisu art. 135 § 1 k.p.c. W Niemczech urzędnicy sądowi w dokonywaniu doręczeń pism sądowych nie odgrywają większej roli aniżeli poczta (*Gerichtsvollzieher*). Odpis pisma sądowego może zostać doręczony za pośrednictwem urzędnika sądowego w miejscu zamieszkania lub w miejscu pracy adresata pisma. W razie nieobecności adresata urzędnik pozostawia pismo jego domownikowi lub sąsiadowi albo w siedzibie miejsca pracy adresata. Jeżeli urzędnik nie zastanie żadnej z wyżej wymienionych podmiotów to pozostawia pismo w urzędzie wraz z informacją o konieczności jego odbioru.¹⁵⁵

Ustawodawca niemiecki wyróżnia dwa rodzaje doręczeń, mianowicie z urzędu (doręczenie urzędowe § 166 – 190 ZPO) oraz „za namową strony” (§ 191 – 195 ZPO). Z urzędu dokonuje się doręczeń zawsze gdy wymaga tego prawo lub sąd (§ 166 ust. 2 ZPO), np. gdy zachodzi konieczność doręczenia orzeczeń lub nakazów sądu, natomiast z doręczeniami „za namową strony” mamy do czynienia wtedy, gdy przewiduje to prawo, a także w przypadku aresztu, nakazu tymczasowego, nakazu zajęcia lub przeniesienia (§ 191 ZPO). Regułą w niemieckim procesie cywilnym, podobnie jak w polskim postępowaniu cywilnym, jest dokonywanie doręczeń przez sąd, a zatem doręczenie urzędowe, a wyjątkiem od zasady

¹⁵¹ E. Schilken „Zivilprozessrecht”, 4. Aufl., Köhn, 2002 s. 106.

¹⁵² Service of documents – General Information, European Judicial Network in civil and commercial matters http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_gen_en.htm na dzień 9.11.2010 r.

¹⁵³ „Gesetz der Reform des Verfahrens bei Zustellungen im gerichtlichen Verfahren, BGBl, I s. 1206, E. Schilken, „Zivilprozessrecht”, 4. Aufl., 2002 Köhn, s. 107.

¹⁵⁴ A. Wudarski, „Doręczanie pism procesowych w ujęciu prawnoporównawczym”, KPP, z.4, s. 879.

¹⁵⁵ International Union of Judicial Officers: <http://www.uihj.com/en/ressources/10148/72/allemanne-en.pdf> na dzień 12.11.2010 r.

są doręczenia za namową strony (druga z wyżej wymienionych instytucji nie występuje w Polsce).¹⁵⁶ W przypadku doręczenia urzędowego może ono być dokonywane przez pocztę, ale także przez urzędnika sądu, w którym toczy się postępowanie (§ 168 ust. 1 ZPO). Sekretarz sądowy dokonujący doręczeń w imieniu sądu może wybrać metodę doręczenia według własnego uznania. Może dokonać doręczenia pełnomocnikowi adresata za potwierdzeniem odbioru (§ 174 ZPO), osobiście do samego adresata pisma lub jego następcy prawnego przesyłając dokument do departamentu urzędowego (§ 173 ZPO), może także zlecić dokonanie doręczenia urzędowi pocztowemu jako podwykonawcy. W tym ostatnim przypadku może on wybrać doręczenie przesyłką poleconą za potwierdzeniem odbioru (§ 175 ZPO) polecając dokonanie doręczenia urzędnikowi sądowemu. Zlecając czynność doręczenia urzędowi pocztowemu sekretarz sądowy przekazuje dokument, który należy doręczyć, w zapieczętowanej kopercie z przygotowanym formularzem potwierdzenia doręczenia (§ 176 ZPO).¹⁵⁷ Doręczenie „za namową stron” odbywa się z zasady za pośrednictwem urzędnika sądowego. Otrzymuje on takie polecenie bezpośrednio od strony lub za pośrednictwem urzędnika sądowego zajmującego się sprawami proceduralnymi (§ 192). Urzędnik sądowy może polecić dokonanie doręczenia pocztą (§ 194).

Podobnie jak w polskiej procedurze cywilnej, która czerpie wzorce z niemieckiej procedury cywilnej, zasadą są doręczenia dokonywane bezpośrednio do rąk adresata¹⁵⁸, a dopiero, gdy ten sposób doręczenia jest niemożliwy stosuje się wówczas doręczenie zastępcze. W pierwszej kolejności zatem doręczenia dokonuje się osobiście adresatowi pisma i doręczenie to może nastąpić w każdym miejscu i nie jest powiązane z żadną konkretną lokalizacją (§ 177 ZPO). Adresatem pisma może być osoba dla której przeznaczono pismo, jej zastępca prawny (§ 170 ZPO), bądź umocowany przedstawiciel (§ 171 ZPO). Pisma adresowane do osoby prawnej oraz do organizacji niemającej osobowości prawnej doręczają się organowi uprawnionemu do reprezentowania go przed sądem lub do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pisma (§ 170 ust. 2 ZPO). W procedurze niemieckiej jest to analogiczny przepis do polskiego przepisu art. 133 § 2 k.p.c. Jeżeli strona jest reprezentowana przez fachowego pełnomocnika to jemu dokonuje się doręczeń pism kierowanych do strony postępowania (§ 171), podobnie jak w myśl przepisu art. 133 § 3 k.p.c.

¹⁵⁶E. Schilken, „Zivilprozessrecht...”, op. cit. s. 106, Ch. G. Paulus, „Zivilprozessrecht und Zwangsvollstreckung”, Berlin 2004 r. s. 77.

¹⁵⁷B. Sujecki, „Mahnverfahren mit elektronischem und europäischen...”, op. cit. s. 46.

¹⁵⁸E. Schilken, „Zivilprozessrecht...”, op. cit. s. 106.

Przepis § 195 ZPO¹⁵⁹ przewiduje możliwość dokonywania bezpośrednich doręczeń przez pełnomocników, jeżeli obie strony są przez nich reprezentowane, tak jak ma to miejsce w przypadku art. 132 § 1 k.p.c. Podobnie też, jak w polskiej regulacji w tym zakresie dowodem doręczenia jest wówczas potwierdzenie odbioru pisma. W porównaniu jednak z polską procedurą cywilną, doręczenie pism pomiędzy pełnomocnikami w Niemczech jest dużo bardziej odformalizowane, gdyż znajduje też zastosowanie przepis § 174 ZPO dotyczący możliwości dokonywania doręczeń pomiędzy pełnomocnikami także za pośrednictwem poczty elektronicznej, bądź też faksu. W odniesieniu do osób wykonujących zawody zaufania publicznego m.in. adwokatów, notariuszy, komorników sądowych, doradców podatkowych ustawodawca zastosował bowiem pewnego rodzaju sposób doręczeń za tzw. zawiadomieniem odbioru (*Empfangsbekanntins*). Oznacza to pismo adresata zawierające poświadczenie odbioru doręzonego pisma. Zawiadomienie o odbiorze pisma może zostać przesłane nie tylko pocztą, ale także faksem, bądź poprzez pocztę elektroniczną. Wówczas zamiast podpisu wystarczy podanie nazwiska adresata (§ 174 ust. 3 ZPO). W przeciwieństwie zatem do polskiego uregulowania doręczeń pism pomiędzy pełnomocnikami, w prawie niemieckim, w przypadku instytucji tzw. zawiadomienia odbioru, brak jest dowodu doręczenia adresata, który zgodnie z treścią art. 132 § 1 k.p.c. jest niezbędną przesłanką skutecznego doręczenia pisma pomiędzy pełnomocnikami. W przeciwnym razie pismo takie nie podlega wezwaniu do uzupełnienia braku i zostaje automatycznie zwrócone pełnomocnikowi.

Tak jak w polskiej procedurze cywilnej, tak również w niemieckiej, zasadą jest dokonywanie doręczeń w pierwszej kolejności w miejscu zamieszkania, a następnie dopiero, gdy nie było to możliwe, doręczeń dokonuje się w siedzibie firmy, bądź instytucji, w których adresat jest zatrudniony. Nadto tak jak w polskiej procedurze, również w niemieckim postępowaniu cywilnym istnieje możliwość odebrania pisma przez adresata także w sekretariacie sądu (§ 173 ZPO) oraz w każdym innym miejscu, w którym się go zastanie (§ 177 ZPO).

Jeżeli osobiste doręczenie nie jest możliwe, wówczas dopiero może nastąpić doręczenie zastępcze. Mianowicie w przypadku, gdy osoby, która jest adresatem pisma nie zastano w miejscu zamieszkania, siedzibie firmy lub instytucji wspólnotowej, w której pracuje, doręczenia zastępczego można dokonać: dorosłemu członkowi rodziny, osobie zatrudnionej w siedzibie firmy lub dorosłej osobie na stałe współzamieszkującej pod adresem

¹⁵⁹ H. Thomas, H. Putzo, "ZPO mit Gerichtsverfassungsgesetz", München 1993 r. uwagi do § 199 I nast.

zamieszkania adresata, w siedzibie firmy adresata, osobie zatrudnionej pod tym adresem oraz w instytucjach, kierownikowi lub upoważnionemu w tym celu przedstawicielowi (§ 178 ZPO).¹⁶⁰ Nie istnieje natomiast możliwość, tak jak w polskiej procedurze cywilnej dokonania doręczenia zastępczego dozorca domu. Z przepisu § 178 ust. 2 ZPO wynika jednoznacznie, że doręczenie zastępcze zostanie uznane za bezskuteczne, jeżeli doręczenie zostanie dokonane przeciwnikowi procesowemu adresata pisma. W polskim kodeksie postępowania cywilnego nie ma analogicznego przepisu do wyżej wymienionego, jednakże istnieje również w tej mierze ugruntowany pogląd judykatury, aby nie dokonywać doręczeń podmiotom mającym sprzeczne interesy z adresatem pisma. Jeżeli wymieniony w § 178 ZPO sposób dokonania doręczenia nie jest możliwy doręczyciel jest zobowiązany wówczas umieścić pismo w skrzynce na listy, znajdującej się w miejscu zamieszkania adresata pisma, bądź siedziby jego miejsca pracy (§ 180 ZPO). Jeżeli adresat odmówił przyjęcia pisma i odmowa ta jest uzasadniona np. z uwagi na nieprawidłowy adres doręczenia, należy ponowić próbę doręczenia. Jeżeli natomiast odmowa przyjęcia pisma jest nieuzasadniona to pismo pozostawia się w miejscu zamieszkania lub miejscu pracy adresata i przyjmuje się wówczas domniemanie doręczenia pisma (§ 179 ZPO). Jeżeli i taki sposób dokonania doręczenia nie jest możliwy doręczyciel może zdeponować pismo w urzędzie sądowym sądu rejonowego sprawującego jurysdykcję nad miejscem doręczenia lub w przypadku zlecenia doręczenia urzędowi pocztowemu w miejscu lokalizacji doręczenia wskazanym przez urząd pocztowy na okres trzech miesięcy. O miejscu złożenia pisma pozostawia się adresatowi informację. Po upływie 3 miesięcy pismo jest zwracane do sądu (§ 181 ZPO).

Podmiotem odpowiedzialnym za zorganizowanie doręczenia jest często sędzia, na przykład w sytuacji doręczenia za granicą (§§ 183, 184) lub w przypadku doręczenia publicznego (§§ 186, 187). Jeżeli doręczenia dokonuje się za namową stron, potwierdzenie doręczenia należy przesłać stronie, w imieniu której dokonano doręczenia (§ 193 ust. 3 ZPO). W procedurze niemieckiej istnieje także publiczne ogłoszenie na tablicy ogłoszeń sądu w przypadku, gdy adresat nie jest znany z miejsca pobytu (§ 185 i § 186 ZPO). W procedurze niemieckiej dokładna data doręczenia, w przeciwieństwie do polskiego postępowania cywilnego, rzadko ma wpływ na bieg terminów, gdyż z reguły wystarcza terminowe wpłynięcie dokumentu do sądu, jeżeli zaraz po tym następuje doręczenie (§ 167 ZPO).

¹⁶⁰ B. Sujecki, "Mahnverfahren mit elektronischem und...", op. cit. s. 48.

Jedynie w pojedynczych przypadkach, w których ważna jest dokładna data doręczenia, stosuje się § 222 ust. 2 ZPO w związku z §§ 187 i nast. kodeksu cywilnego (BGB).¹⁶¹

W Niemczech czynność doręczenia, tak jak w polskim postępowaniu cywilnym, jest ściśle sformalizowana i przekazanie pisma z pominięciem przepisów ZPO o doręczeniach, jest co do zasady uznawane za nieważne. W sytuacji jednak, gdy adresat pisma otrzymał pismo potwierdzając jego odbiór pomimo tego, że formalnie przepisy o doręczeniu nie zostały zachowane, pismo takie uważa się za doręczone w momencie jego odbioru przez adresata (§ 189 ZPO).

Poddając analizie prawnoporównawczej przepisy procedury niemieckiej nie sposób pominąć doręczeń zagranicznych obowiązujących na terytorium Republiki Federalnej Niemiec. W szczególności wskazać należy, iż nie dopuszcza się w Niemczech doręczeń przez przedstawicieli dyplomatycznych lub konsularnych w rozumieniu art. 13 ust. 1 rozporządzenia o doręczaniu dokumentów sądowych i pozasądowych, chyba że dokumenty są doręczane obywatelowi państwa przekazującego. Nadto podkreślenia wymaga, iż na terytorium Republiki Federalnej Niemiec na podstawie art. 15 rozporządzenia mogą zostać doręczone tylko takie dokumenty, dla których niemieckie prawo postępowania cywilnego przewiduje doręczenie bezpośrednie (§ 166 ust. 2 ZPO). Nie można zatem w ten sposób doręczyć przykładowo pozwu, ale możliwe jest doręczenie na przykład tytułu egzekucyjnego (§ 750 ZPO).

4.2. Doręczenia w Austrii

Doręczenie w Austrii jest udokumentowanym przekazaniem pisma odbiorcy, aby mógł się zapoznać z jego treścią.¹⁶² Podobnie jak w prawie niemieckim i polskim, również w prawie austriackim, regułą jest dokonywanie doręczeń z urzędu, a wyjątkowo stosuje się doręczenie na wniosek.

W austriackim postępowaniu cywilnym pisma sądowe doręcza się za pośrednictwem poczty, pracownika sądowego, bądź również za pośrednictwem gminy. Podobnie jak w polskiej procedurze cywilnej, również w Austrii istnieje możliwość doręczenia wyłącznie adresatowi pisma, doręczenie wyłącznie do rąk własnych odbiorcy lub osoby upoważnionej do odbioru pisma, bądź też możliwość doręczenia odbiorcy zastępczemu. Doręczenia

¹⁶¹Europejski Atlas Sądowniczy w sprawach cywilnych
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_otherinfostate_de_pl.jsp?countrySession=1&#ds_oth erinfostate1.

¹⁶² http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_aus_pl.htm.

dokonywane są najczęściej za pośrednictwem poczty, a także urzędnika sądowego lub przez organ gminy. W prawie austriackim, podobnie jak w prawie polskim i niemieckim, również wyróżnia się doręczenie osobiste, które jest regułą oraz doręczenie zastępcze, które jest od niego wyjątkiem. W procedurze austriackiej, pisma mające istotne znaczenie dla sprawy związane z postępowaniem sądowym: m.in. pozwы, nakazy zapłaty i pisma, których doręczenie powoduje rozpoczęcie biegu terminu lub wywołuje jakiś szczególny skutek prawny, którego należy doręczyć z urzędu, mogą być doręczane jedynie do rąk własnych adresata. W przypadku tych pism doręczenie zastępcze jest wyłączone (§ 106 k.p.c.a i § 21 ust. 1 dpu).¹⁶³ Jeżeli adresat nie odebrał pisma, wówczas przesyła się do niego kolejne pismo wraz z terminem przeprowadzenia drugiej próby dokonania osobistego doręczenia pisma. Jeżeli i druga próba doręczenia pisma się nie powiedzie, pismo składa się do urzędu pocztowego w przypadku, gdy doręczenie było dokonane za pośrednictwem poczty, bądź też w siedzibie organu gminy, w przypadku doręczeń dokonywanych przez inny podmiot (§ 17 d.p.u.). Pismo takie przechowuje się przez okres co najmniej dwóch tygodni, a o złożeniu pisma do depozytu należy zawiadomić adresata pisma podając szczegółowo miejsce odbioru oraz czas terminu do odbioru oraz skutki nieodebrania pisma w terminie.¹⁶⁴ Jest to zatem instytucja analogiczna do polskiej instytucji doręczenia przez awizo.

W prawie austriackim istnieje rozwiązanie nie istniejące ani w procedurze niemieckiej, ani polskiej, a mianowicie instytucja „dosłania pisma”, przewidziana w § 18 d.p.u. Dosłanie pisma jest możliwe w sytuacji, gdy adresat nie przebywa regularnie pod wskazanym przez niego adresem doręczenia. Wówczas pismo doręczane przez pocztę, bądź też przez organy gminy jest składane w innym wskazanym przez niego miejscu doręczenia pod warunkiem, że nowy adres może zostać łatwo ustalony. Inne pisma, mniej istotne dla przeprowadzanego postępowania cywilnego, mogą być doręczane zastępczo za pośrednictwem dorosłego domownika, który nie jest jednak synonimem osoby pełnoletniej.¹⁶⁵ Również tak jak to ma miejsce w polskiej i niemieckiej procedurze, w prawie austriackim odbiorca pisma nie może być przeciwnikiem procesowym jego adresata (§ 16 ust. 2 d.p.u.).

W Austrii urzędnicy sądowi nie odgrywają większej roli aniżeli poczta w dokonywaniu doręczeń pism sądowych (*Gerichtsvollzieher*). Odpis pisma sądowego może zostać doręczony za pośrednictwem urzędnika sądowego w jego miejscu zamieszkania lub w miejscu pracy. W razie nieobecności adresata, urzędnik pozostawia pismo jego domownikowi

¹⁶³ H. Fasching, „Lehrbuch des Österreichischen Zivilprozessrechts”, Wien 1990, s. 535.

¹⁶⁴ H. Fasching, „Lehrbuch des Österreichischen...”, op. cit., s. 538.

¹⁶⁵ W. Rechberger, „Kommentar zur ZPO”, Wien 2000 r. s. 560.

lub sąsiadowi albo w siedzibie miejsca pracy adresata. Jeżeli urzędnik nie zastanie żadnego z wyżej wymienionych podmiotów, to pozostawia pismo w urzędzie wraz z informacją o konieczności jego odbioru.¹⁶⁶ Istnieje możliwość dokonania doręczenia zarówno bezpośredniego jak i zastępczego. Doręczenie za pośrednictwem urzędnika sądowego lub organu gminy może nastąpić w następujących przypadkach: jeżeli doręczenie za pośrednictwem poczty jest utrudnione, gdy na miejscu nie ma poczty, bądź pismo doręczone przez pocztę mogłoby dojść za późno.

Powyżej zostały przytoczone najważniejsze ogólne przepisy dotyczące doręczeń w Niemczech i Austrii, które zasadniczo nie odbiegają od uregulowań w polskiej procedurze cywilnej. Przy analizie poszczególnych przepisów niemieckiego oraz austriackiego kodeksu cywilnego nie sposób zauważyć, iż przepisy dotyczące nowatorskich rozwiązań w zakresie doręczeń pism tj. chociażby doręczenia elektroniczne zostały wprowadzone dużo wcześniej w tych państwach aniżeli w Polsce. Pozytywną cechą jest jednak to, iż polski ustawodawca czerpie ze sprawdzonych już wzorców od zachodnich sąsiadów. Wynika to chociażby z faktu bezpośredniego sąsiedztwa Polski z tymi państwami i bezpośredniego wpływu ustawodawstwa tych państw na regulacje polskie. Podobnie bowiem jak w prawie niemieckim i austriackim, również w procedurze polskiej przepisy regulujące instytucję doręczeń są ściśle sformalizowane i co do zasady w przypadku niespełnienia wymagalnych prawem formalności doręczenie takie uznane jest za nieskuteczne. W systemie niemieckim zatem istotne jest skuteczne doręczenie zwane „*System der effektiven Zustellung*”.

4.3. Doręczenia we Francji

Na szczególną uwagę zasługuje także przedstawienie francuskiego systemu doręczeń z uwagi na jego szczególną specyfikę i odmiennosc w stosunku do doręczeń obowiązujących w Polsce, w Niemczech, czy Austrii. Doręczeniem we Francji jest przekazywanie pism sądowych ich adresatowi przez urzędnika ministerialnego (*huissiers de justice*), czyli takiego, który ma wyłączne prawo dokonywania doręczeń w sądzie.¹⁶⁷ Monopol urzędnika sądowego dokonywania doręczeń wynika z wagi, którą przywiązuje się do tej czynności we francuskim postępowaniu cywilnym. Urzędnik ministerialny jest w pewnym sensie odpowiednikiem

¹⁶⁶ <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/68/austrique-en.pdf>.

¹⁶⁷ R. David, „Prawo francuskie. Podstawowe dane”, Warszawa 1965 r., s. 119.

komornika sądowego w Polsce.¹⁶⁸ Urzędnicy ci oprócz doręczania pism sądowych mają także prawo do egzekwowania długów i w pewnych przypadkach, do wycen i publicznych sprzedaży na licytacji rzeczy ruchomych. *Huissiers de justice* są ministerialnymi funkcjonariuszami, mianowanymi przez Dozorcę Pieczęci, Ministra Sprawiedliwości. Mają niezależny status, a dostęp do tego zawodu jest ściśle uregulowany.¹⁶⁹ Na terenie całej Francji jest przeszło 3 tysiące pracowników, gdzie przeszło 2 tysiące urzędników sądowych jest zrzeszonych, a pozostali nie są zrzeszeni. Urzędnicy sądowi zajmują się doręczaniem zarówno sądowych, jak i pozasądowych pism i działają oni w sądzie instancji, któremu podlega miejsce zamieszkania adresata dokumentu.¹⁷⁰ Każdego roku doręczają około miliona pism. W przeciwieństwie jednak do polskiej procedury, gdzie najczęściej doręczeń pism sądowych dokonuje się za pośrednictwem poczty, we Francji doręczenia pism za pośrednictwem poczty jest możliwe w nielicznych przypadkach, w których ustawa na to wyraźnie wskazuje. Tryb doręczeń za pośrednictwem urzędnika państwowego jest praktycznie tożsamy z polską procedurą i nosi nazwę *signification*. Mianowicie urzędnik dokonuje doręczeń adresatowi w jego mieszkaniu, bądź w miejscu pracy osobiście – co jest regułą, (*signification á personne*). Jeżeli nie zostanie adresata w domu, pismo może przekazać jemu za pośrednictwem jego domownika, sąsiada, bądź dozorca. Istnieje możliwość pozostawienia pisma także osobie małoletniej mającej dostateczne rozeznanie.¹⁷¹ Jeżeli natomiast taki sposób dokonania doręczenia jest niemożliwy, urzędnik składa pismo w merostwie pozostawiając informację na drzwiach adresata o miejscu, gdzie przez okres 15 dni adresat może je odebrać (*avis de passage daté*). W razie nieodebrania pisma przez adresata merostwo odsyła je. W sytuacji, gdy adresat nie poinformował urzędnika o zmianie swojego adresu miejsca zamieszkania urzędnik sporządza raport o niemożności dokonania doręczenia, w którym dokładnie opisuje okoliczności, które przeszkodziły mu w dokonaniu doręczenia pisma. Zanim zostanie sporządzony raport *huissier de justice* ma obowiązek podjąć próbę odszukania miejsca pobytu adresata.¹⁷² Po sporządzeniu protokołu urzędnik przesyła adresatowi na ostatni znany adres jego zamieszkania kopię protokołu wraz z kopią pisma, które ma być doręczone. Czynność ta jest dokonywana przez urzędnika pod rygorem jej

¹⁶⁸ <http://www.uilh.com/en/ressources/10148/84/pologne-en.pdf> - strona dotycząca międzynarodowego stowarzyszenia urzędników sądowych.

¹⁶⁹ <http://www.uilh.com/en/ressources/10148/54/france-en.pdf>.

¹⁷⁰ http://www.paris-law.com/lois_et_decrets_fr/Art._648-659_N.C.P.C.html.

¹⁷¹ Orzeczenie sądu w Paryżu z dnia 27 stycznia 1953 r., D. 1953.328 za: A. Machowska, „Doręczenia w postępowaniu cywilnym francuskim w kontekście regulacji unijnych”, GS 2003 r., Nr 11, s. 15.

¹⁷² A. Machowska, „Doręczenia w postępowaniu cywilnym...”, j. w., s. 15.

nieważności. Oryginał pisma posiada urzędnik zamieszczając na nim informacje o czynnościach zmierzających do dokonania doręczenia.¹⁷³

Czynność doręczenia jest ściśle sformalizowana i ma oficjalny charakter, podobnie jak w prawie polskim. Jeżeli urzędnik poprzez swoje zachowanie spowoduje, że doręczenie będzie nieważne, bądź nieprawidłowe może ponieść odpowiedzialność odszkodowawczą.

Przepisy francuskiego kodeksu postępowania cywilnego przewidują także możliwość dokonywania doręczeń za pośrednictwem poczty (*notification en la forme ordinaire*), bądź też pisma mogą być odebrane osobiście w sekretariacie sądu za potwierdzeniem odbioru.¹⁷⁴ Powszechna usługa pocztowa we Francji przez wiele lat była wykonywana przez „La Poste”, który to operator pocztowy podpisał z Francją nowy kontrakt na usługi publiczne na lata 2008-2012. „La Poste” ma pozostać w dalszym ciągu przedsiębiorstwem państwowym. Od początku 2009 r. we Francji trwają prace nad implementacją trzeciej dyrektywy pocztowej Unii Europejskiej do prawa francuskiego.¹⁷⁵ Usługi pocztowe są wykonywane do mniejszych miejscowości, gdzie trudniej jest dojechać urzędnikowi sądowemu. W procedurze francuskiej, podobnie jak w polskiej, pismo uważa się za doręczone, gdy na zwrotnym potwierdzeniu odbioru widnieje jego podpis.¹⁷⁶

W sprawach dotyczących przekazywania i dostarczania dokumentu pochodzącego z lub przeznaczonego dla któregoś z państw Unii Europejskiej znajdują zastosowanie przepisy rozporządzenia nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych. Organem właściwym dla przekazywania dokumentów w Państwach Członkowskich są urzędnicy sądowi. Według procedury francuskiej doręczenie dokumentu osobie zamieszkującej za granicą następuje poprzez francuski *parquet* (wydział prokuratury) za pomocą oficjalnej formy doręczenia zwanej *signification* (art. 683 i 684 nowego kodeksu postępowania cywilnego). *Signification* następuje w drodze przekazania przez urzędnika sądowego dwóch odpisów dokumentu do prokuratora, który przekazuje odpisy dokumentu do ministerstwa sprawiedliwości w celu dalszego doręczenia (art. 685). Najpóźniej następnego dnia roboczego komornik sądowy wysyła do adresata list polecony (art. 686). Jest to forma doręczenia zwana *remise au parquet* i stanowi tzw. *signification interne fictive* (fikcyjne doręczenie wewnętrzne), z uwagi na to, że doręczenie musi nastąpić po przekazaniu przez komornika sądowego odpisów dokumentu do francuskiego prokuratora, bez względu na to,

¹⁷³ A. Machowska, „Doręczenia w postępowaniu cywilnym francuskim...”, op. cit. s. 16.

¹⁷⁴ http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_fra_pl.htm.

¹⁷⁵ www.euroactiv.com/transport/france-seeks-financing-solution-universal-mail-service.

¹⁷⁶ Orzeczenie *Cour de cassation*, Civ 2 z dnia 27 maja 1988 r., Bull, Civ. II, n° 125; RTD civ. 1988.

czy faktycznie dotarły one do adresata przebywającego za granicą¹⁷⁷ Polega ono na tym, że zagraniczne doręczenia pisma sądowego uważa się za dokonane w chwili przekazania go do organu przekazującego we Francji tj. do prokuratury, natomiast samo poinformowanie adresata o doręczeniu pisma ma już charakter wyłącznie deklaratoryjny (art. 684 francuskiego k.p.c.).

Skutek samego doręczenia pisma w systemie *remise au parquet* następuje już w chwili zakończenia niezbędnych formalności związanych z doręczeniami we Francji. Komornik sądowy, który przekazał adresatowi dokument jest zobowiązany do wysłania adresatowi uwierzytelnionego odpisu dokumentu listem poleconym za zwrotnym potwierdzeniem odbioru (art. 686 francuskiego k.p.c.). Prokuratura natomiast przedstawia Ministrowi Sprawiedliwości w celu doręczenia go za granicę chyba, że przekazanie może nastąpić bezpośrednio (art. 685 francuskiego k.p.c.).

Doręczenie za pomocą *remise au parquet* przewiduje także prawo belgijskie (art. 40 Code Judiciaire) i holenderskie (art. 4 holenderskiego k.p.c.). Od systemu *remise au parquet* odeszły Włochy na rzecz efektywnego systemu doręczeń polegającego na tym, że za moment doręczenia przyjmuje się moment rzeczywistego doręczenia dokumentu adresatowi zgodnie z przepisami państwa, w którym jest dokonywane doręczenie.¹⁷⁸ System ten jest krytykowany wśród zagranicznych przedstawicieli doktryny.¹⁷⁹ Ponieważ ten system doręczeń nie gwarantuje adresatowi, iż pismo do niego dotrze, krytyka wydaje się słuszna.

System doręczeń obowiązujący w Polsce, Niemczech i Austrii, w którym przyjmuje się, iż skutek prawny doręczenia następuje wraz z rzeczywistym otrzymaniem pisma przez adresata powoduje lepszą gwarancję praw procesowych strony, aniżeli system francuski. Odmienność francuskiego systemu doręczeń może powodować także znaczne trudności w procedurze doręczenia pomiędzy Francją, a innymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej.

5. Elektroniczna forma doręczeń w wybranych państwach.

Forma elektroniczna czynności procesowych, w tym czynności doręczeń, obowiązuje już w wielu państwach. Szczególnie zaawansowane prace w tym kierunku poczyniły Niemcy

¹⁷⁷ Opinia rzecznika generalnego L.A. GEELHOEDA przedstawiona w sprawie C-522/03 Scania Finance France SA przeciwko Rockinger Spezialfabrik für Anhängerkupplungen GmbH & Co. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62003C0522:PL.html>

¹⁷⁸ A. Wudarski, „Doręczanie pism procesowych...”, op. cit. s. 902.

¹⁷⁸ <http://www.uhj.com/en/ressources/10148/72/allemanne-en.pdf>.

¹⁷⁹ E.M. Bajons, w: H. Fasching, „Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen”, Wien 2000 r. s. 599.

i Austria, a z państw pozakontynentalnych Wielka Brytania. Z tego względu warto więc przedstawić analizę prawnoporównawczą uregulowań w tej kwestii w wyżej wymienionych państwach. Szczególnie doświadczenia Niemiec, czy Austrii, z uwagi na tożsamy system organizacji sądownictwa, mogą być bowiem pomocne również w polskich realiach.

5.1. Niemiecki elektroniczny system doręczeń.

W Niemczech elektroniczną formę dla czynności procesowych¹⁸⁰ wprowadzono poprzez nowelizację niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego *Zivilprozessordnung*¹⁸¹ ustawą z dnia 13 lipca 2001 r. o dostosowaniu przepisów dotyczących formy (*Formvorschriftenanpassungsgesetz*)¹⁸² oraz ustawą z dnia 25 czerwca 2001 r. o reformie doręczeń (*Zustellungsreformgesetz*).¹⁸³

Wyżej cytowane ustawy wprowadziły możliwość wszczynania postępowań poprzez wniesienie pisma procesowego w drodze elektronicznej jako alternatywy dla formy pisemnej¹⁸⁴, a także możliwość doręczenia orzeczeń sądowych stronom jako elektronicznych dokumentów. W zakresie doręczeń elektronicznych w 2002 r. nastąpiła istotna nowelizacja ZPO, która wprowadziła możliwość takich doręczeń dopiero po wyrażeniu zgody przez adwokata, notariusza, komornika, doradcę podatkowego, rzecznika patentowego. Kolejną nowelizacją ZPO dokonaną ustawą z dnia 22 marca 2005 r. o zastosowaniu elektronicznych form komunikacji w wymiarze sprawiedliwości (*Justizkommunikationsgesetz*)¹⁸⁵ wprowadzono możliwość elektronicznego opracowywania i prowadzenia akt sądowych. ZPO przewiduje cztery sposoby doręczenia pism: poprzez wydanie pisma w sekretariacie sądu (§ 173), przez złożenie oświadczenia o przyjęciu doręczanego pisma (§ 174), za potwierdzeniem odbioru przesyłki pocztowej (§ 175) oraz przez zlecenie doręczenia (§ 176 i n.).¹⁸⁶

Na podstawie § 130b ZPO istnieje możliwość dokonywania doręczeń orzeczeń sądowych w formie dokumentu elektronicznego za pośrednictwem poczty elektronicznej w

¹⁸⁰ G. Kodek, „Der Zivilprozess und neue Formen der Informationstechnik”, *Zeitschrift für Zivilprozess* 2002, s. 405, R. Stadler, „Zivilprozess und neue Formen der Informationstechnik”, *Zeitschrift für Zivilprozess* 2002, s. 413 – 430.

¹⁸¹ <http://bundesrecht.juris.de/zpo/BJNR005330950.htm>.

¹⁸² BGBL. I, S. 1542.

¹⁸³ BGBL. I, S. 1206.

¹⁸⁴ W. Viehues, „Das Gesetz über die Verwendung elektronischer Kommunikationsformen in der Justiz”, *NJW* 2005, z. 15 s.1109, Raport Wolfram Viehues „Elektronischer Rechtsverkehr – rechtliche Aspekte und organisatorische Auswirkungen“ CR 2001, Nr.8.

¹⁸⁵ BGBL. I.2005 837, <http://www.bmj.bund.de/files/-/1281/JKomG.pdf>.

¹⁸⁶ H.J. Musielak, „Grundkurs ZPO”, München 2007 r. za: B. Kaczmarek, „Informatyzacja postępowania cywilnego w Niemczech”, praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyński, „Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i prawie wybranych państw”, Warszawa 2009 r., s. 79.

Niemczech pod warunkiem, iż strona dysponuje możliwościami technicznymi do odbioru tego orzeczenia.¹⁸⁷ Złożenie oświadczenia o przyjęciu pisma musi nastąpić przed jego doręczeniem, przy czym uznaje się, iż samo podanie adresu skrzynki elektronicznej nie jest równoznaczne z wyrażeniem zgody na dokonywanie doręczeń tą drogą komunikacji. Nie jest też wyrażeniem zgody na tę formę doręczeń podanie adresu skrzynki elektronicznej na papierze firmowym.¹⁸⁸

Doręczenie elektroniczne możliwe jest tylko i wyłącznie przy złożeniu oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu. Takie doręczenie może nastąpić wówczas przez przekazanie pisma, przesłanie faksu bądź przez przesłanie dokumentu elektronicznego. Do osób, którym można doręczać pisma poprzez złożenie oświadczenia o jego przyjęciu należą osoby godne zaufania publicznego, a poza tym osoby, które wyraźnie na to zezwoliły przed dokonaniem doręczenia w postaci dokumentu zaopatrzonego w podpis elektroniczny. Otrzymanie pisma drogą elektroniczną musi zostać potwierdzone w drodze pisemnej, za pośrednictwem telefaksu, bądź także w formie dokumentu elektronicznego. Doręczenie przez złożenie oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu ma raczej zastosowanie przy mniej istotnych dokumentach, co do których nie jest istotna pewność doręczenia oraz ustalenie daty doręczenia, co wiąże się z różnego rodzaju terminami.¹⁸⁹

W niemieckim kodeksie postępowania cywilnego możliwe jest doręczenie za pośrednictwem telefaksu (§ 174 ust. 2 ZPO). Jednakże dokument wygenerowany za pośrednictwem faksu nie jest równoważny w skutkach z dokumentem elektronicznym przesłanym za pośrednictwem poczty elektronicznej. Jeżeli oświadczenie o przyjęciu pisma zostało przesłane za pośrednictwem faksu komputerowego, podpis adresata pisma winien być wcześniej przesłany jako część tego oświadczenia.¹⁹⁰ W sytuacji, gdy oświadczenie o przyjęciu pisma nie dotrze do jego nadawcy, musi on ponownie dokonać doręczenia, lecz już za pomocą innego sposobu.¹⁹¹ Dowodem doręczenia jest wówczas pisemne potwierdzenie otrzymania pisma z datą i podpisem, które może być doręczone w zwykłej formie pisemnej, bądź także z pomocą telefaksu.

¹⁸⁷ Szerzej na ten temat: J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, Warszawa 2010 r., s. 39–52.

¹⁸⁸ M. Haublein, [w:] R. Hannach, Ch. Meyer – Seitz, „ZPO Reform 2002 mit Zustellungsreformgesetz”, München 2002, uwagi do § 174 ZPO, F.M. Goebel, „Anwaltsformulare Zivilprozessrecht”, Bonn 2003, § 9.

¹⁸⁹ P. Hartmann, [w:] A. Baumbach (red.), „Kommentar zur ZPO”, München 2006.

¹⁹⁰ J. Wenzel, „Münchener Kommentar zur ZPO”, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

¹⁹¹ H. Roch, Ch. Meyer – Seitz, „ZPO Reform 2002”, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

5.2. Austriacki elektroniczny system doręczeń.

Jednym z najbardziej wiodących krajów w zakresie komunikacji elektronicznej w wymiarze sprawiedliwości jest Austria.¹⁹² Elektroniczna forma dokonywania czynności procesowych w postępowaniu cywilnym została wprowadzona w Austrii, jeszcze wcześniej niż w Niemczech, bo nastąpiło to już w 1981 r., kiedy to wprowadzono elektroniczne postępowanie upominawcze (ADV – Mahnverfahren), a jedynym z największych przedsięwzięć było unormowanie w 1990 r. systemu elektronicznego obrotu prawnego tzw. *Elektronische Rechtsverkehr* umożliwiającego identyfikację użytkownika sądowych systemów teleinformatycznych.¹⁹³

Od 1999 r. w ramach tego programu pisma mogą być doręczane uczestnikom postępowania, a od 2000 r. wprowadzony został obowiązek przyjęcia doręczanego pisma niezależnie od zgody jego adresata. System ten obejmuje zarówno możliwość wniesienia pisma do sądu w drodze elektronicznej, możliwość doręczenia przez sąd stronie pisma jak i możliwość założenia akt sądowych w formie elektronicznej.¹⁹⁴

Sąd dokonuje doręczeń pism sądowych w formie elektronicznej za pośrednictwem tzw. służby doręczeniowej (*Zustelldienste*). Istnieje oficjalna lista podmiotów komercyjnych, które uzyskały formalne zezwolenie na świadczenie usług doręczeń elektronicznych.¹⁹⁵ Pisma sądowe mogą być doręczane w formie elektronicznej stronie postępowania pod warunkiem, iż uczestniczy ona w elektronicznym obrocie prawnym, bądź też strona wyraziła zgodę na tę formę doręczenia pisma sądowego. Elektroniczne doręczenia pism sądowych są możliwe jedynie w godzinach urzędowania sądu. Podobnie jak w polskiej procedurze cywilnej, tak również w Austrii, stosuje się także elektroniczne postępowanie rejestrowe oraz prowadzone są elektroniczne księgi wieczyste.

Zgodnie z § 89b ustawy o organizacji sądów Minister Sprawiedliwości powinien określić te pisma sądowe i procesowe, których treść powinna zostać przekazana w formie elektronicznej, zamiast w tradycyjnej formie pisemnej.¹⁹⁶ Doręczane przez sąd austriacki

¹⁹² J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, op. cit. s. 30 – 39.

¹⁹³ T. Gottwald, W. Viefhues, „Elektronische Rechtsverkehr in Österreich – Schlussfolgerungen aus deutsche Sicht”, MMR 2004, z. 12, s. 792.

¹⁹⁴ G. Trauner, „Die elektronische Zustellung behördlicher Dokumente [w:] „Effizienz von e- Lösungen in Staat und Gesellschaft. Aktuelle Fragen der Rechtsinformatik, Tagungsband des 8. Internationalen Rechtsinformatik Symposions”, Stuttgart – München – Hannover – Berlin – Weimar – Dresden 2005 s. 107, cyt. za: S. Kotecka, „Informatyzacja postępowania cywilnego w Austrii”, praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyński „Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i prawie wybranych państw”, Warszawa 2009 r., s. 96.

¹⁹⁵ Bundesgesetz über die Zustellung behördlicher Dokumente, BGBL Nr 200/1982.

¹⁹⁶ Verordnung der bundesministerin für justiz über den elektronischen Rechtverkehr, BGB1, II Nr 481/2005.

pismo musi zostać opatrzone tzw. urzędowym elektronicznym podpisem w przypadku, gdy wymóg taki przewiduje rozporządzenie w sprawie elektronicznego obrotu prawnego. Aby posługiwać się takim podpisem najpierw sąd musi opublikować jego wzór na stronie internetowej, aby umożliwić jego weryfikację przez adresata pisma.¹⁹⁷ Pismo sądowe uznaje się za doręczone w momencie, gdy adresat będzie mógł zaznajomić się z jego treścią, a wydrukowane pismo sądowe ma moc dokumentu urzędowego.

5.3. Francuski elektroniczny system doręczeń.

Podobnie jak w innych państwach europejskich, również we Francji, wprowadzono możliwość dokonywania doręczeń za pośrednictwem elektronicznych środków komunikacji. Od dnia 1 stycznia 2008 r. we Francji jest realizowany „Plan rozwoju nowych technologii w sądownictwie”, który zakłada wprowadzenie komunikacji elektronicznej w sądownictwie w sprawach cywilnych i karnych. Sam proces informatyzacji urzędów oraz sądów we Francji rozpoczął się już w latach osiemdziesiątych i początkowo polegał na wprowadzeniu elektronicznych formularzy. Do testowania nowych rozwiązań technologicznych w latach 2006 – 2007 wyznaczono sądy pilotażowe oraz izby adwokackie.

Możliwość dokonywania doręczeń pism sądowych w drodze elektronicznej zostało wprowadzone we Francji w dniu 1 stycznia 2009 r., kiedy to zaczął obowiązywać art. 784 francuskiego kodeksu postępowania cywilnego, dopuszczający przesyłanie, przekazywanie oraz doręczanie drogą elektroniczną akt sprawy, dowodów pisemnych, powiadomień, zawiadomień lub wezwań, sprawozdań, protokołów, kopii i odpisów orzeczeń sądowych opatrzonych klauzulą wykonalności. Jedynym warunkiem dokonywania doręczeń elektronicznych wyżej wymienionych pism jest wyrażenie zgody przez adresata na tę formę doręczenia. Pisma są przesyłane przez sąd za elektronicznym potwierdzeniem odbioru przez odbiorcę, ze wskazaniem daty, a także w wypadkach szczególnie uzasadnionych także z podaniem godziny doręczenia. Strona może przy tym zażądać wydania odpisu wyroku na papierze. Aby doręczenie elektroniczne było prawidłowe i odniosło zamierzony skutek muszą zostać dochowane takie warunki jak: właściwa identyfikacja sądu, nienaruszalność wysłanego pisma, bezpieczeństwo i poufność korespondencji, właściwe przechowywanie przesłanych informacji, możliwość ustalenia daty wysłania i odbioru pisma (art. 748 francuskiego kodeksu postępowania cywilnego). Zgodnie z treścią art. 749 francuskiego kodeksu postępowania

¹⁹⁷ §19 ust. 3 i § 20 Bundesgesetz über Regelungen zur Erleichterung des elektronischen Verkehr mit. Öffentlichen Stellen, BGBI 2004, Nr 10.

cywilnego istnieje możliwość zastosowania komunikacji elektronicznej we wszystkich sądach w sprawach cywilnych, handlowych, społecznych, rolnych lub arbitrażowych, z wyjątkiem spraw zastrzeżonych przepisami szczególnymi.

5.4. Elektroniczna forma doręczeń w brytyjskim systemie common law.

W obowiązującym w Wielkiej Brytanii systemie common law także wprowadzono elektroniczną formę doręczeń¹⁹⁸. Istnieje tam bowiem możliwość komunikowania się z sądem za pośrednictwem elektronicznej poczty oraz wysyłania dokumentów w systemie *on – line*, a szczegółowe warunki elektronicznej komunikacji określono w dokumencie 5BPD („*Practise Direction – Elektonic Communication and Filling of Documents*”).¹⁹⁹ W 2001 r. powstał portal *Money Claim Online* będący częścią *County Court Bulk Centre*²⁰⁰ za pomocą którego wprowadzono w życie instytucję tzw. e- sądu, czyli wykorzystania środków elektronicznych w postępowaniu sądowym. Na oficjalnej stronie internetowej HMCS²⁰¹ stworzono dwa portale: „*Money Claim Online*”²⁰² oraz „*Possesion Claim Online*”²⁰³²⁰⁴ Za pośrednictwem portali, po wypełnieniu formularza *on –line* można wnieść różnego rodzaju pisma tj. pozew, odpowiedź na pozew, a także sprawdzić tok postępowania w danej sprawie. Aby przesłać pismo w Wielkiej Brytanii drogą elektroniczną do sądu, sąd musi zamieścić na stronie internetowej obsługi sądowej swój adres. W Wielkiej Brytanii nie wszystkie dokumenty można przesłać drogą elektroniczną, a tylko wskazane. W szczególności dotyczy to tych pism, które podlegają opłacie. W przeciwnym razie, gdy do sądu zostanie przesłane drogą elektroniczną pismo podlegające opłacie, sąd uzna ten dokument jako niedoręczony.

Definicja środków komunikacji elektronicznej została sformułowana w *Electronic Communications Act* z 2000 r.²⁰⁵, który to akt reguluje także kwestie związane z podpisem elektronicznym. Aby umożliwić identyfikację strony na portalach MCOL i PCOL używa się swojego imienia i nazwiska, bez konieczności korzystania z podpisu elektronicznego. Za pośrednictwem obu portali strona może wytoczyć powództwo. W tym celu wypełnia

¹⁹⁸ J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze ...”, op. cit. s. 52 – 56.

¹⁹⁹ The White Book from Sweet and Maxwell, Selection B – Practice Directions and Practice Statements, Westlaw Download Summery Report.

²⁰⁰ znajdującego się z sądzie rejonowym hrabstwa Northampton.

²⁰¹ Her Majesty’s Court Service (Urząd do spraw sądownictwa Jej Królewskiej Mości), www.hmcourts-service.gov.uk/cms/aboutus.htm.

²⁰² MCOL www.moneyclaim.gov.uk.

²⁰³ www.possesionclaim.gov.uk.

²⁰⁴ Portale różnią się rodzajem roszczeń.

²⁰⁵ [http:// www.opsi.gov.uk/ASTS/acts2000/20000007.htm#15](http://www.opsi.gov.uk/ASTS/acts2000/20000007.htm#15).

specjalny formularz znajdujący się na portalu internetowym, który następnie zostaje przesyłany do sądowego systemu informatycznego.²⁰⁶ Sąd w sposób tradycyjny za pośrednictwem poczty doręcza wówczas powodowi potwierdzenie wytoczenia powództwa wraz z informacjami tj. nazwa użytkownika wraz z hasłem,²⁰⁷ Z ich pomocą powód może dokonywać czynności za pośrednictwem portalu internetowego, a pozwanemu doręcza wydrukowany formularz z pozwem wraz z jego numerem identyfikacyjnym, hasłem oraz formularzami do wypełnienia w zależności od rodzaju czynności, które pozwany zamierza dokonać przed sądem, jeżeli zamierza komunikować się z sądem za pośrednictwem portalu MCOL.²⁰⁸ Pozwany ma również możliwość zrezygnowania z elektronicznego postępowania sądowego i w dalszej kolejności komunikować się z sądem i powodem w tradycyjnej formie za pośrednictwem poczty. Możliwość korzystania z elektronicznego postępowania może zachować aż do zamknięcia rozprawy.²⁰⁹

5.5. Amerykański elektroniczny system doręczeń.

Krajem, który niewątpliwie przoduje na świecie w zastosowaniu technologii teleinformatycznych w sądownictwie są Stany Zjednoczone. Pierwsze próby wprowadzenia komunikacji elektronicznej do sądów w tym państwie zostały podjęte już w latach osiemdziesiątych.²¹⁰ Ostatecznie jednak system komunikacji elektronicznej pomiędzy stronami a sądem został wprowadzony w Stanach Zjednoczonych dopiero w latach pięćdziesiątych, kiedy to w 1996 r. rozpoczęło swoje działania Laboratorium Elektronicznej Wymiany Dokumentów mające na celu wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w sądownictwie.²¹¹ Pierwszy eksperyment z tego zakresu został przeprowadzony w 1997 r. w stanie Nowy Meksyk, gdzie pomiędzy prokuraturą a sądem przesłano dokument elektroniczny, natomiast w pozostałych stanach programy pilotażowe zostały przeprowadzone w latach 2000 – 2003. W Stanach Zjednoczonych, gdzie obowiązuje system sądownictwa federalnego, każdy sąd federalny ustala własne zasady komunikacji elektronicznej²¹² używając jednakże tego samego oprogramowania. W 2001 r. wprowadzono

²⁰⁶ http://www.hmcourts-service.gov.uk/onlineservices/about_pcol.htm.

²⁰⁷ Tzw. response pack.

²⁰⁸ http://www.dca.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/rules.htm, pkt.5.6 do reguły 7.

²⁰⁹ P. Pęcherzewski, „Angielski sposób na sprawny i prosty e- sąd”, Prawo Mediów Elektronicznych 2007 r. „Nr 7.

²¹⁰ Tzw. case management system – plan budowy zarządzania sprawami.

²¹¹ Electronic Dokument Exchange Laboratory, E-DE Lab, jednostka badawcza powołana przez Federalny Departament Sprawiedliwości.

²¹² E- filling rulet.

po raz pierwszy do postępowań przed federalnymi sądami upadłościowymi tzw. *Electronic Filing System Provider* (EFSP), który zapewnia ponadstanowy dostęp do systemu sądowego, czyli głównie do akt sądowych. Do gromadzenia dokumentów sądowych służy także system PACER. Podkreślenia wymaga, iż pisma wszczynające sprawę w postępowaniu sądowym mogą zostać doręczone do sądu jedynie w tradycyjny sposób, natomiast pozostałe pisma – pod warunkiem wyrażenia na to zgody drugiej strony postępowania, mogą być już doręczane w drodze elektronicznej.

Doręczenia elektroniczne w Stanach Zjednoczonych nadal są traktowane jako forma fakultatywna, gdyż strona zawsze może zdecydować o tradycyjnej formie dokonywania doręczeń. W konkretnych jednak przypadkach sąd może nałożyć na stronę obowiązek skorzystania z tej formy doręczeń, aby przyspieszyć postępowanie. Doręczenia elektroniczne są także znacznie tańszą formą doręczeń, aniżeli tradycyjne, gdyż następuje obniżenie opłat sądowych, w przypadku wyboru przez stronę tej formy dokonania doręczenia. Zarówno w sądach federalnych, jak i stanowych skutek doręczenia pisma ma miejsce w momencie dostarczenia dokumentu do systemu informatycznego.

Oprócz wyżej wymienionych państwami, które przodują w zakresie stosowania środków komunikacji elektronicznej są także Holandia,²¹³ Singapur,²¹⁴ Australia i Kanada.²¹⁵

Szczegółowa analiza przepisów dotyczących komunikacji elektronicznej, a zwłaszcza omawianych w tym rozdziale doręczeń elektronicznych w różnych państwach europejskich, rodzi szereg wątpliwości i problemów. W szczególności konieczne jest więc stworzenie spójnego prawa doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w krajach Unii Europejskiej.

Wydaje się zatem, iż priorytetowa jest w tym względzie nowelizacja rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie doręczania w państwach członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych poprzez wprowadzenie możliwości dokonywania doręczeń również w drodze elektronicznej. Ułatwiłoby to i przyspieszyłoby znacznie przepływ dokumentów sądowych pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi.

²¹³ B. Sujecki, „Obrót elektroniczny a reforma sądownictwa – przedstawienie rozwiązania holenderskiego”, MoP 2006 r., Nr 16, dodatek Prawo mediów elektronicznych s. 11.

²¹⁴ System funkcjonuje od marca 1997 r. w Sądzie Najwyższym i w podległych mu sądach w sprawach cywilnych.

²¹⁵ Za: A.M. Nizankowska, „Wnoszenie pism do sądu drogą elektroniczną. Część I”, TPP 2001 r., Nr 11, s. 87 – 88.

6. Międzynarodowe postępowanie cywilne w zakresie doręczeń według kodeksu postępowania cywilnego.

Międzynarodowe postępowanie cywilne jest postępowaniem sądowym w sprawach cywilnych z elementem zagranicznym toczącym się przed sądem jednego państwa i odnosi się m.in. do wykonywanych w danym państwie czynności związanych z toczącym się za granicą postępowaniem, uznawaniem i wykonywaniem zagranicznych orzeczeń sądowych oraz realizacją kwestii egzekucyjnych i upadłościowych międzynarodowego postępowania cywilnego.²¹⁶ Obecnie w zdecydowanej większości przypadków podstawą udzielenia pomocy prawnej w zakresie doręczania pism stanowią przepisy prawa wspólnotowego oraz umów międzynarodowych.²¹⁷ Nadto doręczenia w międzynarodowym postępowaniu cywilnym zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w zakresie międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych.²¹⁸ Powyższe uregulowania mają zastosowanie do państw niewchodzących w skład Unii Europejskiej, do których to państw stosuje się omawiane już rozporządzenie w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Przepisy dotyczące doręczeń dokumentów obywatelom polskim na wniosek polskich sądów reguluje także ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsułów Rzeczypospolitej Polskiej.²¹⁹ Doręczenia w międzynarodowym postępowaniu cywilnym zostały uregulowane również w części czwartej kodeksu postępowania cywilnego zatytułowanej „przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego w księdze drugiej tytule VI „zagraniczne dokumenty urzędowe”.

Sądy mają ograniczoną kompetencję do doręczania pism na terytorium państwa, w którym sądy te mają siedzibę. W sytuacji zatem, gdy zachodzi konieczność dokonania doręczenia za granicą z reguły istnieje obowiązek zwrócenia się do organów innego państwa o udzielenie pomocy prawnej.²²⁰ Powyższe wynika wprost z art. 1130 § 1 k.p.c., zgodnie z którego treścią w sprawach przeprowadzania dowodów i dokonywania innych czynności oraz doręczania pism sądowych, sądy porozumiewają się z sądami lub innymi organami państw obcych oraz z polskimi przedstawicielstwami dyplomatycznymi i urzędami konsularnymi,

²¹⁶ T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie cywilne”, op. cit. s. 12 -14.

²¹⁷ J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 185.

²¹⁸ Dz. U. z 2002 r. Nr 17 poz. 1641.

²¹⁹ Dz. U. z 2002 r. Nr 215 poz. 1823 z późn. zm.

²²⁰ T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie...”, op. cit. s. 216.

chyba że przepis stanowi inaczej. Podstawą udzielenia pomocy prawnej w zakresie doręczeń stanowią konwencje międzynarodowe, które zostały omówione w innym podrozdziale. Zasadą jest, że sądy porozumiewają się ze sobą w sposób bezpośredni, a nie jak to miało miejsce w poprzednio obowiązującym przepisie art. 1130 k.p.c. za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości. Wyjątki od zasady bezpośredniego dokonywania doręczeń znajdują się w art. 1132 k.p.c. i art. 1133¹ k.p.c. Z zasady bezpośredniości natomiast nie wynika, że doręczenia pisma sądowego za granicą można dokonać bez pośrednictwa sądu polskiego, gdyż w takim wypadku strona może zarzucić pozbawienie możliwości obrony jej praw.²²¹

Wykonanie pomocy prawnej w zakresie doręczeń należy do sądów, którym przysługuje właściwość funkcjonalna w tym przedmiocie, a w stosunku do innych organów (chodzi o organy zagraniczne), którym przysługuje kompetencja do rozstrzygania zamiast sądów spraw cywilnych.²²² W Polsce organem, który może dokonywać w imieniu sądu doręczenia pisma sądowi zagranicznemu, może być komornik pod warunkiem, że umowa międzynarodowa lub sam wniosek sądu zagranicznego nie wyłączają takiego sposobu doręczania.²²³

Doręczenie pism sądowych do sądów lub innych organów państw obcych na podstawie pomocy prawnej uregulowanej w art. 1130 k.p.c. i następnych zachodzi wówczas, gdy osoba ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu albo siedzibę za granicą (art. 1132 k.p.c.). Sąd przesyła wniosek rekwizyjny o udzielenie pomocy prawnej bezpośrednio, jeżeli taki sposób dopuszcza prawo państwa wezwanego lub za pośrednictwem polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego, co nie wyłącza także innych sposobów przesyłania wniosków (art. 1132 § 2 k.p.c.). Powyższy przepis ma zastosowanie nie tylko do doręczania pism sądowych, ale także pozasądowych (art. 1133¹ k.p.c.). Przepis art. 1132 § 2 k.p.c. ustanawia całkowitą dowolność w wyborze technologii komunikacyjnych przekazania wniosku rekwizycyjnego sądowi krajowemu. Ważne jest natomiast to, aby dokument ten pod względem treści odpowiadał dokumentowi wysłanemu oraz był czytelny.²²⁴ W szczególności sąd może doręczyć pisma sądowe, a także pisma pozasądowe osobie przebywającej lub mającej siedzibę za granicą za pośrednictwem poczty listem poleconym za potwierdzeniem odbioru²²⁵ pod warunkiem, że taki sposób jest dopuszczony

²²¹ Orzeczenie SW w Warszawie z dnia 30 października 1975 r. w sprawie II CO 7279/75, OSPiKA 1978 r., poz. 146.

²²² K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz” Tom III, Warszawa 2007 r. s. 93

²²³ R. Kuźnicki, „Zadania komornika”, PES 1998 r. Nr 34 s. 71.

²²⁴ T. Demendecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz” 2011 r., s. 950.

²²⁵ Wzór zwrotnego potwierdzenia odbioru został określony w Światowej Konwencji Pocztovej sporządzonej w Pekinie w dniu 15 września 1999 r. Dz. U. z 2003 r. Nr 123 poz. 1149.

przez prawo państwa, w którym ma nastąpić doręczenie (art. 1133 § 1 k.p.c. i art. 1133¹ k.p.c.). Wyjątek od powyższej zasady przewiduje art. 1133 § 2 k.p.c. zgodnie z którym jeżeli nie jest możliwe doręczenie z powodu odmowy wykonania wniosku przez sąd lub inny organ państwa wezwanego lub długotrwałego niewykonania wniosku, sąd może doręczyć pisma w sposób określony w art. 1133 § 1 k.p.c. także wówczas, gdy takiego sposobu nie dopuszcza prawo państwa, w którym ma nastąpić doręczenie. Jeżeli odbiorca pisma jest obywatelem polskim przebywającym za granicą, sąd może wystąpić także do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego o doręczenie pisma (art. 1134 k.p.c.). Przepis ten został sprecyzowany w § 37 pkt. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych²²⁶ zgodnie z którego treścią przy zwracaniu się o udzielenie pomocy prawnej do przedstawicielstw dyplomatycznych lub urzędów konsularnych Rzeczypospolitej Polskiej, sądów i innych organów państw obcych, sądy sporządzają wniosek o doręczenie pisma adresatowi przebywającemu za granicą i zwrócenie urzędowo poświadczonego potwierdzenia odbioru. Mając na uwadze treść art. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim możliwość zwrócenia się do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego za granicą w trybie art. 1130 § 1 uznaje się za dopuszczalną, gdy obywatel polski jest uważany przez władze państwa, w którym zamieszkuje, za obywatela tego państwa. Polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny przy wykonywaniu wniosku o udzielenie pomocy prawnej stosuje prawo polskie.²²⁷

Z drugiej strony sądy oraz inne organy państw obcych także mogą złożyć wniosek do sądów polskich o udzielenie pomocy prawnej w postaci doręczenia pisma. Wówczas sądem właściwym w Polsce do przeprowadzenia czynności doręczenia jest sąd rejonowy, w którego okręgu ma nastąpić doręczenie (art. 1135 § 1 k.p.c.). Istnieją przesłanki do odmowy przez sąd polski udzielenia pomocy prawnej na rzecz sądu zagranicznego, bądź też innego organu. Przyczyny dla których może to uczynić zawiera tzw. klauzula porządku publicznego tzn. jeżeli wykonanie czynności w ramach pomocy prawnej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Innymi przesłankami odmowy udzielenia pomocy prawnej są: jeżeli wykonanie czynności nie należy do zakresu działania sądów polskich, jeżeli państwo, z którego pochodzi wniosek odmawia sądom polskim

²²⁶ Dz. U. z 2002 Nr 17 poz. 164.

²²⁷ T. Demendecki, „Kodeks postępowania cywilnego...”. op. cit. s. 956.

wykonywania takich czynności, bądź też nie została złożona w terminie zaliczka na koszty związane z udziałem biegłych, tłumaczy, świadków i innych osób (art. 1135 § 2 k.p.c.). Sąd może odmówić udzielenia pomocy prawej w sytuacji, gdy sprzeczność wykazuje czynność, o której dokonanie się wnosi, a nie jej forma.²²⁸

Jeżeli jednak nie zachodzi żadna z przesłanek negatywnych przewidzianych w treści art. 1135 § 2 k.p.c. wówczas sąd polski jest zobowiązany dokonać doręczenia na wniosek sądu, bądź organu państwa obcego co do zasady według prawa polskiego (art. 1135¹ § 1 k.p.c.) tzn. przepisów o doręczeniu uregulowanych w art. 131 – 146 k.p.c., które podlegały analizie w niniejszej pracy. W pewnych sytuacjach sąd polski nie jest związany stosowaniem polskich regulacji w zakresie doręczeń, a mianowicie w sytuacji, gdy inny sposób wykonania wniosku sądu od przewidzianego przez prawo polskie nie jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1135¹ § 1 k.p.c.).²²⁹ Ważne jest, aby doręczyć także tłumaczenie pisma sądowego osobie przebywającej w Rzeczypospolitej Polskiej, w przypadku bowiem zaniechania tego obowiązku przez sąd polski można je doręczyć odbiorcy pod warunkiem jednak, że wyrazi zgodę na jego przyjęcie. Odbiorcę, który odmówi przyjęcia pisma z tych przyczyn należy pouczyć o możliwości wystąpienia w związku z tym niekorzystnych skutków prawnych za granicą (art. 1135¹ § 2 k.p.c.). Jeżeli w związku z wykonaniem wniosku sądu lub innego organu państwa obcego powstaną koszty związane z udziałem biegłych, tłumaczy, świadków oraz innych osób, bądź też w związku z zastosowaniem innego sposobu niż przewidziany przez prawo polskie, sąd może wykonać wniosek dopiero po złożeniu stosowanej zaliczki na ten cel przez sąd lub inny organ państwa obcego (art. 1135¹ § 3 k.p.c.).

Na szczególną uwagę zasługuje także to, że został przewidziany odrębny sposób dokonywania doręczeń za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych w art. 1135³ § 1 k.p.c. w stosunku do osób, którym przysługuje immunitet sądowy lub egzekucyjny oraz innym osobom przebywającym w budynkach lub pomieszczeniach korzystających z nietykalności na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych. Powyższy przepis znajduje także odpowiednie zastosowanie do doręczenia pism sądowych obywatelom polskim przebywającym za granicą, którzy korzystają z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego (art. 1135³ § 2 k.p.c.). Przepis ten natomiast nie znajduje zastosowania do doręczeń pism obcemu państwu, w sytuacji gdy np. sąd polski pozwie obce państwo. W piśmiennictwie wskazuje się, iż wówczas znajdzie zastosowanie

²²⁸ J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 200.

²²⁹ T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie...”, op. cit. s. 222.

przepis art. 1132 § 2 zd. 2 k.p.c. tzn. w drodze dyplomatycznej do ministerstwa spraw zagranicznych pozwanego państwa.²³⁰

Wreszcie wskazać także należy, że w przepisach międzynarodowego postępowania cywilnego istnieje obowiązek ustanowienia pełnomocnika do doręczeń. W przypadku, gdy strona postępowania, bądź uczestnik zamieszkuje za granicą i jeżeli nie ustanowili oni pełnomocnika do prowadzenia sprawy zamieszkałego w Polsce są wówczas obowiązani wskazać pełnomocnika do doręczeń w Polsce (art. 1135 § 1 k.p.c.). W przeciwnym razie, gdy strona zaniecha tego obowiązku, przeznaczone dla niej pisma sądowe pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, o czym należy ją pouczyć przy pierwszym doręczeniu (art. 1135⁵ § 2 k.p.c.). Jednakże w judykaturze podkreśla się, iż przepis ten znajduje zastosowanie wyłącznie do dalszych pism.²³¹ Przez pojęcie „pełnomocnik do doręczeń” należy zatem rozumieć osobę upoważnioną do odbioru pism.²³² Pełnomocnik do doręczeń, jak sama nazwa wskazuje jest umocowany wyłącznie do odbioru pism, a zatem nie może on składać w imieniu strony, która go wskazała jakichkolwiek oświadczeń.²³³

Uregulowanie to miało na celu wyeliminowanie przewlekłości postępowania, które następuje często przy dokonywaniu doręczeń za granicą.²³⁴ Istotne jest pouczenie strony zamieszkałej za granicą, przy pierwszym doręczeniu jej pisma, o obowiązku wskazania pełnomocnika do doręczeń w kraju. Niedoręczenie bowiem stronie pozwanej, zamieszkałej za granicą, odpisu pozwu wraz z pouczeniem, powoduje skutek w postaci nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw.²³⁵ W judykaturze wyrażono pogląd, że pełnomocnikiem do doręczeń może być każda osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych zamieszkała w Polsce.²³⁶ Przy czym w razie oświadczenia strony zamieszkałej za granicą o tym, iż nie zamierza ustanawiać pełnomocnika, bądź też brak takiego oświadczenia, nie wyłącza możliwości ustanowienia takiego pełnomocnika w toku dalszego postępowania.²³⁷

²³⁰ J. Ciszewski, „Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 899.

²³¹ Postanowienie SN z dnia 24 października 1980 r. w sprawie I CZ 130/80, OSNCNP 1981 r., Nr 5, poz. 89.

²³² Z. Resich, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 251.

²³³ Postanowienie SN z dnia 19 marca 1997 r. w sprawie II UKN 36/97, OSNAPiUS 1998 r., Nr 2, poz. 65.

²³⁴ Orzeczenie SN z dnia 17 kwietnia 1987 r. w sprawie III CRN 69/87, OSNCNP 1988 r., Nr 10, poz. 142.

²³⁵ Orzeczenie SN z dnia 18 kwietnia 1975 r. w sprawie III CRN 404/74, PiP 1975 r., Nr 10, s. 159 z glosą J. Jodłowskiego.

²³⁶ Orzeczenie SN z dnia 19 września 1980 r. w sprawie I CZ 118/80, niepubl. cyt za: T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie...”, op. cit. s. 236, uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 23 września 1963 r. w sprawie III CO 42/63, OSNCNP 1965 r., Nr 2, poz. 22.

²³⁷ J. Jodłowski glosa do orzeczenia SN z dnia 18 kwietnia 1975 r. w sprawie III CRN 404/74, PiP 1975 r., Nr 10, s. 166.

Rozdział III

Uregulowanie prawne doręczeń w postępowaniu karnym i w postępowaniu sądowoadministracyjnym – analiza prawnoporównawcza.

1. Uwagi wstępne

Doręczenia odgrywają istotną rolę nie tylko w postępowaniu cywilnym, ale także w postępowaniu karnym i sądowoadministracyjnym. Świadczy o tym chociażby to, że o skutkach prawnych wielu czynności procesowych w każdej procedurze sądowej decyduje wystąpienie prawidłowego doręczenia.²³⁸ Konsekwencje wadliwego dokonania omawianej czynności, bądź też nedoręczenia w ogóle danego pisma sądowego mogą być bardzo niekorzystne dla strony, bądź uczestnika każdego postępowania sądowego. Dlatego w doktrynie i judykaturze każdej procedury sądowej podkreśla się doniosłość omawianej instytucji.²³⁹ W szczególności wskazuje się, iż przepisy odnoszące się do trybu doręczeń mają charakter norm gwarancyjnych, które służą ochronie praw stron oraz uczestników postępowania nie tylko cywilnego, ale także karnego i sądowoadministracyjnego.²⁴⁰

Zważyć przede wszystkim należy, iż od momentu doręczenia pisma stronie bądź uczestnikowi postępowania biegną terminy przewidziane w przepisach postępowania cywilnego, karnego jak i sądowoadministracyjnego. W piśmiennictwie postępowania karnego wskazuje się także, iż instytucja doręczeń służy nie tylko zagwarantowaniu praw stronie, bądź uczestnikowi postępowania²⁴¹, ale także ma na celu umożliwienie organom sprawiedliwości stosowanie środków wymuszających na stronie stawiennictwo oraz podejmowanie

²³⁸ D. Wysocki, „Przewlekłość procesu karnego”, Warszawa 2001 r., s. 133, H. Mazur, „Doręczenia w procesie karnym XXI wieku?”, Pal. 2011 r., Nr 3-4, s. 109, W. Chróścielewski, J.P. Tarno, „Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi”, Warszawa 2011 r., s. 131.

²³⁹ P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych”, Warszawa 2011 r. s.79, postanowienie SN z dnia 11 grudnia 1991 r. w sprawie V KRN 304/90, OSNK 1992 r., Nr 5 – 6, poz. 44, J.P. Tarno, „Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz”, Warszawa 2010 r., s. 220.

²⁴⁰ H. Knysiak-Molczyk, „Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz”, praca zbiorowa pod. red. T. Wosia, Warszawa 2011 s. 236, wyrok NSA z dnia 27 czerwca 1989 r. w sprawie IV SA 455/89, Piż 1990 r., Nr 2, J. Starościk, „Prawo administracyjne”, Warszawa 1969 r. s. 279, D. Wysocki, „Przewlekłość procesu karnego”, op. cit. s. 133, T. Grzegorzczak, J. Tylman, „Polskie postępowanie karne”, Warszawa 2011 r. s. 445.

²⁴¹ A. Sakowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K.T. Boratyńskiej, Warszawa 2012 r. s. 322,

stosownych kroków prawnych.²⁴² Skuteczność doręczenia w procedurze karnej umożliwia przy tym sankcjonowanie zachowania uczestnika procesu, którego stawiennictwo jest obowiązkowe.²⁴³ W piśmiennictwie zwrócono uwagę, iż doręczenie w postępowaniu karnym pełni funkcję informacyjną oraz umożliwia organom procesowym podejmowanie stosowanych kroków prawnych.²⁴⁴ O wadze omawianej instytucji świadczy również to, iż przepisy dotyczące doręczeń są uznawane jako przepisy *ius cogens* we wszystkich procedurach sądowych, co oznacza, iż nie pozwalają one na żaden „luz decyzyjny” organowi procesowemu.²⁴⁵ W judykaturze zwraca się także uwagę na to, iż regulacja doręczeń w procedurze sądownoadministracyjnej ma na celu chronienie obywatela przed nadużyciami ze strony administracji.²⁴⁶ Wreszcie doniosłość zagadnienia podkreśla także okoliczność, iż z uwagi na jej rangę instytucja doręczeń we wszystkich procedurach sądowych została uregulowana w sposób kodeksowy - w przypadku procedury karnej²⁴⁷ i cywilnej oraz w odrębnej ustawie²⁴⁸ – w przypadku procedury sądownoadministracyjnej.

Zauważyć przy tym należy, że pewne rozwiązania dotyczące doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych są w pewnym sensie tożsame, inne natomiast z uwagi na zasadnicze różnice występujące pomiędzy omawianymi procedurami powodują, iż instytucja doręczeń została w nich uregulowana w sposób odmienny. Analizując poszczególne przepisy procedury cywilnej, karnej i sądownoadministracyjnej dotyczące doręczeń wskazać należy przede wszystkim na więcej podobieństw, aniżeli różnic występujących pomiędzy nimi. Umożliwia to wykorzystywanie na zasadzie analogii poszczególnych poglądów piśmiennictwa i judykatury jednej procedury do interpretacji pojęć drugiej.²⁴⁹

W niniejszym rozdziale zostanie podjęta próba analizy prawno porównawczej instytucji doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych. Przede wszystkim zostaną zarysowane rozwiązania prawne oraz poglądy doktryny i judykatury na temat zasadniczych

²⁴² J. Kundrelek, „Rola doręczania pism procesowych a sprawność postępowania karnego. Cz. I”, Przegląd Policyjny 2004 r., Nr 1- 2, s. 57.

²⁴³ P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego...”, op. cit., s. 79.

²⁴⁴ T. Grzegorzczak, J. Tylman, „Polskie postępowanie...”, op. cit., s. 445.

²⁴⁵ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 17 października 2007 r. w sprawie II SA/Kr 531/06, LEX nr 496320, postanowienie SN z dnia 29 sierpnia 1995 r. w sprawie I PRN 39/95, Prok. i Pr. 1995, Nr 11-12, poz. 40 i postanowienia SN z dnia 13 września 2001 r. w sprawie IV CZ 105/01, Prok. i Pr. dodatek 2002 r., Nr 4, poz. 44 oraz z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93, OSNCP 1994 r., Nr 7-8, poz. 160, H. Knysiak-Molczyk, „Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi...”, op. cit. s. 234.

²⁴⁶ Wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2008 r. w sprawie II GSK 3/08, LEX nr 468732, wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 lipca 2004 r. w sprawie II SA 1669/03, Pal. 2005 r., Nr 3 – 4, poz. 265.

²⁴⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego Dz. U z 1997 r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.

²⁴⁸ Ustawa Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi z dnia 30 sierpnia 2002 r., Dz. U. z 2002 r., Nr 153, poz. 1270 z późn. zm.

²⁴⁹ Z. Gostyński, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2003 r., s. 422.

problemów związanych z omawianą instytucją. Celem niniejszego rozdziału będzie ukazanie instytucji doręczeń w szerokim kontekście, aby wyłonić elementy wspólne, obowiązujące we wszystkich postępowaniach sądowych. Natomiast różnice dotyczące omawianej instytucji w poszczególnych procedurach sądowych, odgrywają mniejszą rolę w przedmiocie rozważań, toteż zostaną tylko uwypuklone.

2. Pojęcie doręczenia w poszczególnych procedurach sądowych.

Na wstępie kilka uwag należy poświęcić rozważaniom dotyczącym pojęcia „doręczenia” w poszczególnych rodzajach procedur sądowych. Cechą wspólną dla wszystkich procedur odnoszącą się do instytucji doręczeń jest w zasadzie tożsame znaczenie pojęcia „doręczenia”, różniące się jedynie pewnymi elementami z uwagi na odmienność celów poszczególnych postępowań sądowych. Dla zobrazowania powyższego przytoczyć należy poszczególne definicje doręczenia wypracowane przez przedstawicieli doktryny.

W postępowaniu sądownoadministracyjnym doręczenie to czynność materialno - techniczna wywołująca określone skutki prawne przez fakty,²⁵⁰ mająca charakter techniczno – procesowy.²⁵¹ Polega na zgodnym z przepisami umożliwieniu określonej osobie zapoznania się z treścią przeznaczoną dla niej korespondencji.²⁵² W postępowaniu karnym natomiast czynność doręczenia zdefiniowana została jako dokonywana przez organ procesowy polegająca na wręczeniu pisma uczestnikowi postępowania, a której istotą i celem jest podanie adresatowi do wiadomości jego treści.²⁵³ Cechą wspólną w instytucji doręczeń jest przede wszystkim to, że aktualnie używa się tego pojęcia wyłącznie w węższym zakresie, a mianowicie obejmującym wyłącznie akt pisemny. W przeciwieństwie do poglądu okresu przedwojennego zgodnie z którym doręczeniem obok aktu pisemnego było także ogłoszenie ustne.²⁵⁴ Obecnie jednak w każdej procedurze dominuje pogląd o czynności doręczenia jako oddania komuś dokumentu pisemnego, który to pogląd należy uznać niewątpliwie za słuszny i zgodny z istotą omawianej instytucji.

²⁵⁰ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 października 2005 r. w sprawie VII SA/Wa 370/05, LEX nr 201341.

²⁵¹ W. Chróścielewski, J.P. Tarno, „Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi”, Warszawa 2011 r. s. 97.

²⁵² T. Woś „Postępowanie sądownoadministracyjne”, praca zbiorowa pod red. T. Wosia, Warszawa 2011 r. s. 236

²⁵³ E. Skrętowicz, „Kodeks postępowania karnego z komentarzem”, Gdańsk 1996 r. , s. 118.

²⁵⁴ T. Hilarowicz, „Środki prawne w polskim postępowaniu administracyjno – politycznym na obszarze b. Królestwa Kongresowego i Małopolski”, Kraków 1923 r., s. 29 cyt. za: G. Łaszczycza, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym...”, op. cit. s. 46.

Reasumując zasadniczo zatem pojęcie „doręczenia” jest raczej tożsame w postępowaniu karnym, cywilnym jak sądowoadministracyjnym. Pojęcia te różnią się w zasadzie jedynie organem dokonującym doręczenia, a pozostałe elementy definicji są bardzo do siebie zbliżone.

3. Zasady procesowe w poszczególnych procedurach sądowych.

W rozważaniach prawnooporównawczych nie może zostać pominięta kwestia realizacji zasad ogólnych danego postępowania w instytucji doręczeń. Przepisy o doręczeniach są bowiem gwarancją zasad procesowych nie tylko w postępowaniu cywilnym, ale także i w pozostałych procedurach sądowych.

Przede wszystkim należy zaznaczyć, iż kwestią wspólną dla wszystkich procedur jest formalizacja instytucji doręczeń zarówno w postępowaniu cywilnym, karnym, jak i sądowoadministracyjnym, co służy przede wszystkim zagwarantowaniu ochrony procesowej strony, bądź też uczestnika postępowania. Ścisłe przestrzeganie wymagań formalnych należy bowiem do obowiązków nie tylko organu procesowego w postępowaniu cywilnym, karnym ale także w postępowaniu sądowoadministracyjnym. Formalizacja czynności doręczeń jest nieodzowna z uwagi na konieczność ścisłego określenia faktów wywołujących skutek prawny. W postępowaniu sądowoadministracyjnym formalizm doręczeń przejawia się w tym, iż wszystkie skutki formalno i materialnoprawne ustawodawca wiąże ze ściśle sformalizowaną czynnością doręczenia.²⁵⁵ W jednym z orzeczeń wyrażono pogląd, iż w toku postępowania sądowoadministracyjnego nie jest dopuszczalne dokonywanie modyfikacji uregulowań prawnych dotyczących doręczeń poprzez zastosowanie do oceny skuteczności tej czynności innych przepisów procedury administracyjnej.²⁵⁶ Powyższe świadczy o wysokim formalizmie omawianej czynności.

W pewnym sensie inaczej przedstawia się sprawa w procedurze karnej, gdzie wprawdzie obowiązuje formalizm, jednakże w określonych sytuacjach naruszenie rygorów wskazanych w przepisach regulujących doręczenia, nie będzie miało z punktu widzenia prawnego żadnego znaczenia. Formalizm doręczeń nie jest bowiem wymagany w sytuacji, gdy strona oświadczy, iż otrzymała pismo dla niej przeznaczone. Oświadczenie to może zostać wyrażone zarówno w formie pisemnej, ustnej, a nawet dorozumianej wyłącznie przez adresata pisma i jest dostatecznym dowodem dla organu doręczającego pismo, iż nastąpiło

²⁵⁵ Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 14 lipca 2009 r. w sprawie II SA/Wr 167/09, LEX nr 553282.

²⁵⁶ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 marca 2008 r. w sprawie VI SA/Wa 106/08, LEX nr 505201.

skuteczne doręczenie (art. 142 k.p.k.).²⁵⁷ Przepis ten wprowadza zatem domniemanie doręczenia pisma jego adresatowi.²⁵⁸ Konsekwencją powyższego będzie to, iż w sytuacji gdy organ procesowy wysłał pismo sądowe na niewłaściwy adres, poprzednio wskazywany przez stronę, a pomimo to strona oświadczy, iż pismo otrzymała to doręczenie należy uznać za skuteczne.²⁵⁹ Przepis art. 142 k.p.k. stanowi zatem wyłom w zasadzie formalizmu instytucji doręczeń, u podstaw którego leży przekonanie, że naruszenie wymogów formalnych przy dokonywaniu doręczeń nie ma znaczenia, jeżeli osoba, która podlega ochronie prawnej oświadczy, że pomimo uchybienia procesowego, informacja zawarta w piśmie do niej dotarła.²⁶⁰

Zarówno w procedurze cywilnej, karnej, jak i sądownoadministracyjnej obowiązuje także zasada oficjalności doręczeń, o której była już mowa w rozdziale dotyczącym zasad procesowych. W postępowaniu sądownoadministracyjnym zasada oficjalności została wyrażona wprost w art. 65 § 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi.²⁶¹ W postępowaniu sądownoadministracyjnym zasada ta przejawia się podobnie jak w postępowaniu cywilnym, gdyż to organ procesowy – sąd - dokonuje doręczeń za pośrednictwem innych podmiotów, a zatem nie jest prawnie obojętne, w jaki sposób strona postępowania sądownoadministracyjnego poweźmie wiadomość o wydanym rozstrzygnięciu.²⁶² Na gruncie aktualnej regulacji p.p.s.a. podobnie też jak to jest w k.p.k. i k.p.c. nie jest bowiem możliwe kwalifikowanie doręczenia jako czynności pozostającej w pełnej dyspozycji strony.²⁶³

Zasada oficjalności również w postępowaniu karnym, tak jak to ma miejsce w postępowaniu cywilnym i sądownoadministracyjnym przejawia się w tym, iż to organ

²⁵⁷ Postanowienie SN z dnia 11 grudnia 1991 r. w sprawie V KRN 304/90, OSNKW 1992, Nr 5-6, poz. 44, T. Grzegorzczak, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym”, Kraków 2008 r., s. 345; D. Wysocki, „Przewlekłość procesu...”, op. cit., s. 183, W. Grzeszczyk, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r., s. 159.

²⁵⁸ A. Sakowicz, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, praca zbiorowa K.T. Boratyńska (autor) Warszawa 2012 r., s. 340.

²⁵⁹ T. Grzegorzczak, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz...”, op. cit., s. 373.

²⁶⁰ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. J. Grajewski, Kraków 2010 r., s. 509.

²⁶¹ Dz. U z 2002 Nr 153 poz. 1270 z późn. zm. zwana dalej ppsa.

²⁶² Wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie IV SA/Wa 820/07, LEX nr 364763, wyrok NSA z dnia 13 października 1999 r. w sprawie I SA 431/99, LEX nr 48753, postanowienie SN z dnia 5 października 1994 r. w sprawie III ARN 54/94, OSNAPIUS 1994 r. Nr 12, poz. 187, wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie I SA/Wa 1870/06, LEX nr 315969, wyrok WSA w Warszawie z dnia 23 stycznia 2007 r. w sprawie II SA/Wa 888/06, LEX nr 303133, W. Chróścielewski, J.P. Tarno, „Postępowanie administracyjne...”, op. cit., s. 131.

²⁶³ P. Gołaszewski, „Wpływ kolektywnego sposobu reprezentacji strony na skuteczność doręczeń w postępowaniu przed Komisją Nadzoru Bankowego (Komisją Nadzoru Finansowego)”, Pr. Bankowe 2006 r., Nr 12, s.111.

procesowy - sąd, bądź prokurator - dokonuje doręczeń za pośrednictwem innych podmiotów. W piśmiennictwie wskazuje się na uniwersalność zasady oficjalności doręczeń, która to zasada daje się zastosować w każdym postępowaniu, niezależnie od jego struktury podmiotowej.²⁶⁴ Na marginesie wskazać należy, iż jedyny wyjątek od zasady oficjalności²⁶⁵ istnieje w procedurze cywilnej oraz sądownoadministracyjnej polegający na możliwości doręczenia pism w toku sprawy przez profesjonalnych pełnomocników zgodnie z treścią art. 132 § 1 k.p.c. oraz art. 66 § 1 ppsa, które to rozwiązanie ustawodawcze nie istnieje w procedurze karnej. Rozwiązanie to jest charakterystyczne szczególnie dla procesu cywilnego z uwagi na cel tego postępowania, którym jest ochrona prawa prywatnego.²⁶⁶ W przypadku procesu karnego rozwiązanie to byłoby właściwie niemożliwe z uwagi na znaczenie i funkcję tego postępowania.

Inną zasadą doręczeń pism wspólną dla postępowania karnego, cywilnego i sądownoadministracyjnego jest zasada osobistego dokonywania doręczeń. W doktrynie prawa karnego używa się także zwrotu o bezpośrednim dokonywaniu doręczeń. Podobnie jak to zostało wyrażone w analogicznych do art. 135 § 1 k.p.c. i art. 67 § 1 ppsa w zw. z art. 69 ppsa doręczenie bezpośrednio pisma może nastąpić przede wszystkim w miejscu zamieszkania adresata, następnie w jego miejscu pracy, a także tam gdzie się zostanie adresata pisma.²⁶⁷ W procedurze karnej doręczenie bezpośrednio może nastąpić w miejscu zamieszkania w myśl art. 132 k.p.k. rozumianym jako każde miejsce w którym adresat przebywa z zamiarem dłuższego – a nie krótkotrwałego pobytu umożliwiającemu doręczenie pisma.²⁶⁸ W procedurze sądownoadministracyjnej, podobnie jak w procedurze cywilnej bezpośredni tryb dokonywania doręczeń ma pierwszeństwo przed innymi trybami. W postępowaniu sądownoadministracyjnym doręczenie w formie obwieszczenia lub w formie zwyczajowo przyjętej może nastąpić w wyjątkowych sytuacjach, nie może jednak niweczyć skutków procesowych wynikających z doręczenia bezpośredniego.²⁶⁹

W procedurze karnej istnieje pewna odrębność odnośnie zasad doręczenia pism w stosunku do innych procedur. Artykuł 128 § 2 k.p.k. nakazuje bowiem chronić treść doręczanych pism poprzez dostarczanie ich w taki sposób, aby ich treść nie była udostępniona osobom niepowołanym poprzez doręczenie pisma w zamkniętej kopercie. Rozwiązanie to ma

²⁶⁴ G. Łaszczycza, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym...”, op. cit. s. 32.

²⁶⁵ J. P. Tarno, „Postępowanie przed wojewódzkim sądem administracyjnym. Komentarz”, Warszawa 2010 r., s. 224.

²⁶⁶ F. Jaglarz, „Doręczanie pism między adwokatami”, PPC 1937 r., Nr 18 – 19, s. 577, M. Allerhand „Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem”, Warszawa 1928 r., s. 140.

²⁶⁷ J. P. Tarno, „Postępowanie przed wojewódzkim sądem administracyjnym...”, op. cit., s. 226.

²⁶⁸ Wyrok SN z dnia 8 listopada 1996 r. w sprawie II KKN 104/96, OSNKW 1997 r., Nr 5 – 6, poz. 50.

²⁶⁹ Wyrok NSA z dnia 8 grudnia 2009 r. w sprawie II OSK 1871/08, ONSAiWSA 2011 r., Nr 1, poz. 8.

na celu rozszerzenie ochrony prywatności osób, które w jakimkolwiek charakterze (nie tylko oskarżonego) są zaangażowane w toczący się proces karny.²⁷⁰ W szczególności przepis art. 128 § 2 k.p.k. ma na celu ochronę prywatności uczestników postępowania²⁷¹ i zrealizowanie konstytucyjnej zasady zachowania tajemnicy komunikowania się wyrażonej w art. 49 Konstytucji RP.²⁷² Omawiany przepis nie ma swojego odpowiednika, ani w k.p.c. ani w ppsa i wynika on z celów, którym ma służyć postępowanie karne. Doprecyzowanie przepisu art. 128 § 2 k.p.k. nastąpiło w § 18 ust. 2 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r.²⁷³ zgodnie z którym określenie rodzaju wysyłanego pisma na potwierdzeniu odbioru nie może zawierać żadnych informacji o jego treści merytorycznej. W piśmiennictwie zwraca się uwagę, iż regulacja ta ma zastosowanie nie tylko w przypadku tradycyjnego doręczenia pisma za pośrednictwem poczty, bądź też innego podmiotu, ale także do trybu doręczenia pisma za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej.²⁷⁴ Pisma doręczane za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej powinny być przesyłane na prywatny numer faksu lub prywatny adres e- mailowy.²⁷⁵ Szczególnie w przypadku tej ostatniej formy dokonywania doręczeń istnieje bowiem niebezpieczeństwo uzyskania dostępu do treści pisma przez osobą trzecią chociażby poprzez wykorzystanie programu przekierowującego pocztę.²⁷⁶

Reasumując wskazać przede wszystkim należy, iż zasady procesowe, które determinują instytucję doręczeń w postępowaniu cywilnym występują także w postępowaniu karnym jak i sądoadministracyjnym i są to przede wszystkim zasada oficjalności doręczeń, zasada formalizmu procesowego oraz zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń.

4. Podmiot doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych.

Odrębnego rozważenia wymaga również problematyka poszczególnych procedur sądowych związana z podmiotami doręczeń oraz podmiotami za pośrednictwem których organ procesowy dokonuje doręczeń.

²⁷⁰ K. Zgryzek, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. P. Hoffmański, Warszawa 2011 r. s. 780, A. Sakowicz, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit. s. 323.

²⁷¹ W. Grzeszczyk, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2012 r., s. 163.

²⁷² T. Grzegorzczak, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz ...”, op. cit., s. 360.

²⁷³ Nr 81/02/DO w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej z uwzględnieniem zmian wprowadzonych zarządzeniem Nr 168/11/DO z dnia 29 czerwca 2011 r. (wersja ujednolicona – stan na 1 lipca 2011 r.).

²⁷⁴ H. Mazur, „Doręczenia w procesie karnym...”, op. cit. s. 112.

²⁷⁵ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit. s. 469.

²⁷⁶ A. Baworowski, „Doręczenia elektroniczne w toku postępowania przygotowawczego”, Prok. i Pr. 2007 r., Nr 11, s. 40, S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit. s. 469.

W kodeksie postępowania karnego w przeciwieństwie do kodeksu postępowania cywilnego i ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, brak jest wyraźnego wskazania organu dokonującego doręczeń – tak jak to ma miejsce chociażby w art. 131 k.p.c. i art. 65 p.p.s.a. W postępowaniu cywilnym i sądownoadministracyjnym podmiotem dokonującym doręczeń jest bowiem sąd, co wyraźnie wynika z treści wyżej wymienionych przepisów. Natomiast w art. 131 k.p.k. określającym podmioty dokonujące doręczeń występuje zwrot bezosobowy, iż „doręcza się” wezwania, zawiadomienia oraz inne pisma, od których daty doręczenia biegają terminy. Wynika to z faktu, iż regulacja procedury karnej dotyczy doręczeń zarówno w postępowaniu sądowym, jak i przygotowawczym. Powyższy zwrot „doręcza się” znajduje zatem zastosowanie zarówno w stosunku do organu procesowego, którym jest sąd w postępowaniu sądowym jak i prokuratora w postępowaniu przygotowawczym.

W dalszej kolejności należy zwrócić uwagę na podmioty doręczające w poszczególnych procedurach, gdyż w pewnym stopniu są one nieco zróżnicowane. Zgodnie z treścią art. 131 k.p.k. pisma doręcza się przez pocztę lub inny uprawniony podmiot zajmujący się doręczaniem korespondencji albo pracownika organu wysyłającego, a w razie niezbędnej konieczności – przez Policję.²⁷⁷ Zgodnie natomiast z treścią art. 65 § 1 ppsa Sąd dokonuje doręczeń przez pocztę, przez swoich pracowników lub przez inne upoważnione przez sąd osoby lub organy. Do doręczenia pism w postępowaniu sądownoadministracyjnym przez pocztę stosuje się tryb doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym, jeżeli przepisy niniejszego rozdziału nie stanowią inaczej (art. 65 § 2 ppsa). Przepis ten jednak bynajmniej nie odsyła do doręczeń uregulowanych w kodeksie postępowania cywilnego, a do przepisów wykonawczych, które normują tryb doręczenia w postępowaniu cywilnym.²⁷⁸

Omawiając problematykę związaną z różnorodnością podmiotów za pośrednictwem których organ procesowy dokonuje czynności doręczeń przede wszystkim należy zwrócić uwagę, iż we wszystkich omawianych procedurach, jako podmiot pośredniczący w dokonaniu doręczeń przez organ procesowy, występuje poczta. Z praktyki wynika, że zdecydowanie najwięcej doręczeń dokonuje się za pośrednictwem tego podmiotu. W orzecznictwie administracyjnym wyrażono nawet pogląd, iż doręczanie pism przez pracowników organu albo inne upoważnione osoby lub organy powinno ograniczać się do przypadków szczególnie uzasadnionych.²⁷⁹ Ten sposób przedstawienia zagadnienia należy uznać za słuszny z tych

²⁷⁸ Wyrok NSA w Warszawie z dnia 13 września 2006 r. w sprawie II FSK 1154/05, LEX nr 286887.

²⁷⁹ Wyrok NSA w Warszawie z dnia 22 sierpnia 2002 r. w sprawie I SA 2435/00, LEX nr 137825.

samych względów, które zostały omówione w innym rozdziale odnoszącym się do doręczeń w procedurze cywilnej.

Kolejnymi podmiotami tożsamymi we wszystkich procedurach, a zajmującymi się dokonywaniem doręczeń w imieniu danego organu procesowego są pracownicy organu wysyłającego, bądź też inne osoby przez niego upoważnione lub organy. W postępowaniu karnym pisma doręcza się bowiem przez pocztę, inny uprawniony podmiot zajmujący się doręczaniem korespondencji,²⁸⁰ pracownika organu wysyłającego,²⁸¹ a w razie niezbędnej konieczności także przez policję. Odmiernym natomiast sposobem dokonywania doręczeń w porównaniu z innymi procedurami jest doręczenie pism w postępowaniu karnym za pośrednictwem policji. Skorzystanie z tego sposobu doręczenia jest najczęściej uzasadnione potrzebą niezwłocznego działania, ustalenia miejsca pobytu adresata (np. doręczenie pisma osobie bezdomnej), czy też wcześniejszymi trudnościami w doręczeniu pisma adresatowi.²⁸² W doktrynie oraz judykaturze podkreśla się, iż za pośrednictwem policji, organ procesowy, może dokonywać doręczeń jedynie wyjątkowo.²⁸³ W ostatnim czasie sygnalizowano konieczność odciążenia funkcjonariuszy policji od obowiązku doręczania pism za ich pośrednictwem przez sąd, bądź prokuratora, wskazując na możliwość zastosowania analogicznego katalogu podmiotów uprawnionych do doręczeń pism jak w przypadku art. 131 k.p.c.²⁸⁴ Podobnie w doktrynie podkreśla się, iż doręczenie pisma przez pracownika organu procesowego powinno być podyktowane przede wszystkim potrzebą szybkiego doręczenia pisma.²⁸⁵ Pewna wątpliwość interpretacyjna pojawiła się w związku z poprzednio brzmiącym przepisem art. 131 § 1 k.p.k., gdzie zamiast obecnego „pracownika organu wysyłającego” użyto pojęcia „funkcjonariusza organu wysyłającego.” W piśmiennictwie wskazywano wówczas, iż posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem „funkcjonariusza”, a nie „pracownika”, eliminowało z kręgu osób uprawnionych do dokonywania doręczeń, pracowników technicznych i obsługi.²⁸⁶

²⁸⁰ Operatora uprawnionego do prowadzenia działalności w zakresie usług pocztowych na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. - Prawo pocztowe (Dz. U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1159 z późn. zm.).

²⁸¹ Do czasu nowelizacji przepisu stosowano pojęcie „funkcjonariusz organu wysyłającego”, co uległo zmianie z uwagi to, aby nie mylić go z funkcjonariuszem publicznym patrz: D. Wysocki, „Przewlekłość procesu ...”, op. cit. s. 135.

²⁸² P. Hoffmański, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2011 r. s. 785.

²⁸³ T. Grzegorzczak, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz...”, s. 362, wyrok SN z dnia 2 marca 2005 r. w sprawie IV KK 344/04, LEX nr 147118.

²⁸⁴ Interpelacja nr 5407 do ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie doręczania pism procesowych na polecenia sądów i prokuratur przez funkcjonariuszy Policji posła Antoniego Błądka z 2008 r.

²⁸⁵ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 473.

²⁸⁶ D. Wysocki, „Przewlekłość procesu...”, op. cit. s. 135.

Zasadniczo podmioty doręczające pisma w postępowaniu sądownoadministracyjnym są zbliżone do podmiotów wskazanych w art. 131 k.p.c., z tą różnicą, że w postępowaniu cywilnym wprowadzono możliwość dokonywania doręczeń nie tylko przez operatora publicznego, ale także przez innych operatorów, w postępowaniu sądownoadministracyjnym natomiast jest mowa wyłącznie o doręczeniach dokonywanych przez pocztę. W przeciwieństwie do postępowania cywilnego jednak podmioty dokonujące doręczeń w postępowaniu sądownoadministracyjnym zostały określone znacznie szerzej, ustawodawca użył bowiem w art. 65 § 1 ppsa określenia „przez inne upoważnione przez sąd osoby lub organy”, co pozostawia sądowi pewien margines swobody przy wyborze podmiotu doręczającego. W art. 131 k.p.c. ustawodawca w sposób ściślejszy określił katalog podmiotów dokonujących doręczeń.

Omawiając problematykę związaną z podmiotami doręczeń nie sposób pominąć, iż adresatem doręczeń w zasadzie we wszystkich procedurach są nie tylko strony i uczestnicy postępowania, ale także chociażby świadkowie, biegli i tłumacze oczywiście, jeżeli treść pism w jakimkolwiek stopniu ich dotyczy i związana jest z ich ochroną w danym postępowaniu.²⁸⁷

Podobnie jak to ma miejsce w procedurze cywilnej, również w procedurze karnej i sądownoadministracyjnej doręczenie pisma stronie w sytuacji, gdy ustanowiła pełnomocnika jest uznawane za bezskuteczne i nie wywołujące skutków prawnych, mające jedynie charakter informacyjny.²⁸⁸ Jednakże podkreśla się w orzecznictwie, iż nie ma zakazu doręczenia pisma także stronie, jeżeli ustanowiła pełnomocnika.²⁸⁹ Zarówno w doktrynie procedury cywilnej, karnej, jak i sądownoadministracyjnej, zwraca się uwagę na właściwe zaadresowanie pisma do indywidualnie oznaczonej osoby, wymieniając stronę jako indywidualnie określonego adresata.²⁹⁰ W piśmiennictwie i orzecznictwie procedury karnej zwraca się szczególną uwagę na to, aby w piśmie kierowanym do strony pozbawionej wolności wskazywać każdorazowo

²⁸⁷ M. Jaśkowska, A. Wróbel, „Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Bibliografia postępowania administracyjnego za lata 1927 – 2008”, Warszawa 2009 r. s. 298.

²⁸⁸ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 27 stycznia 2010 r. w sprawie I SA/Kr 1787/09 LEX nr 599985, wyrok WSA w Warszawie z dnia 14 października 2009 r. w sprawie IV SA/Wa 1761/08, LEX nr 574149, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie IV SA/Gl 53/09, op. cit., wyrok WSA w Poznaniu z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie II SA/Po 640/08, LEX nr 569684, wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 18 lutego 2009 r. w sprawie IV SA/Wr 431/08, LEX nr 612178, wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 12 listopada 2008 r. w sprawie II SA/Rz 321/08, LEX nr 477192.

²⁸⁹ Wyrok WSA w Lublinie z dnia 24 czerwca 2010 r. w sprawie III SA/Lu 114/10 LEX nr 674863, wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 grudnia 2009 r. w sprawie VI SA/Wa 1648/09 LEX nr 577321, wyrok WSA w Krakowie z dnia 26 stycznia 2009 r. w sprawie II SA/Kr 1169/08, LEX nr 519776, wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie VII SA/Wa 760/08, LEX nr 516723.

²⁹⁰ Wyrok SN z dnia 12 stycznia 2009 r. w sprawie II KK 37/09, LEX nr 519667, Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie II SA/Po 76/08, LEX nr 521854, wyrok WSA w Łodzi z dnia 6 czerwca 2008 r. w sprawie III SA/Łd 505/07, LEX nr 516800.

nie tylko jej imię i nazwisko, ale także imię ojca, aby uniknąć niepotrzebnych omyłek i skierowania pisma do niewłaściwej osoby.²⁹¹

Kolejną cechą wspólną dla wszystkich procedur sądowych jest również to, iż o zastosowaniu konkretnego sposobu doręczenia pisma we wszystkich procedurach decyduje podmiot dokonujący doręczeń kierując się m.in. zasadami ekonomii procesowej.

Reasumując powyższe rozważania należy zwrócić uwagę, iż w przypadku każdej procedury sądowej, doręczeń dokonuje organ procesowy, a podmioty pośredniczące w dokonywaniu doręczeń, są w dużej mierze tożsame i dotyczy to poczty, bądź też pracowników organu procesowego. Właściwym dla postępowania karnego, nie występującym w żadnej innej procedurze sądowej, jest doręczenie za pośrednictwem policji, a w przypadku postępowania cywilnego – za pośrednictwem komornika.

5. Wymogi doręczeń (przedmiot, czas i miejsce doręczenia) w poszczególnych procedurach sądowych.

Punktem wyjścia rozważań dotyczących wymogów doręczenia jest stwierdzenie, iż podobnie jak w procedurze cywilnej, przedmiotem doręczeń w postępowaniu karnym i sądownoadministracyjnym są pisma.²⁹² Zarówno w procedurze karnej, cywilnej, jak i sądownoadministracyjnej przedmiot doręczeń wynika wprost z przepisów: art. 140 k.p.c., 128 k.p.k. i art. 75 ppsa. W sposób szczegółowy przedmiot doręczeń został uregulowany w postępowaniu karnym. Zgodnie bowiem z treścią w art. 131 k.p.k. są nim: wezwania, zawiadomienia, orzeczenia i zarządzenia²⁹³ oraz „inne pisma, od których daty doręczenia biegną terminy” np. odpis aktu oskarżenia dla oskarżonego - art. 338 § 1 k.p.k. Pisma nie wymienione w art. 131 k.p.k. obejmują wszystkie pisma i informacje, które są kierowane przez organy postępowania karnego do uczestników tego postępowania, które nie są wezwaniami albo zawiadomieniami, ani też pismami od których doręczenia nie biegną

²⁹¹ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 491, wyrok SN z dnia 27 października 2007 r. w sprawie IV 260/07, LEX nr 340559.

²⁹² J. P. Tarno, „Postępowanie przed wojewódzkim sądem administracyjnym...”, op. cit. s. 220.

²⁹³ P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego...”, op. cit. s. 79, T. Grzegorzczak, J. Tylman, „Polskie postępowanie...”, op. cit., s. 445.

terminy.²⁹⁴ W doktrynie postępowania karnego wskazuje się, iż przepis ten winien mieć zastosowanie do doręczenia pism od których doręczenia nie biegną żadne terminy.²⁹⁵

W postępowaniu cywilnym i sądownoadministracyjnym przedmiot doręczeń został wskazany w sposób ogólny. Zarówno bowiem w art. 140 k.p.c., jak i w art. 75 ppsa ustawodawca wskazał jako przedmiot doręczeń pisma i orzeczenia, które doręcza się w odpisach, przy czym w postępowaniu cywilnym jest mowa o pismach procesowych, a w postępowaniu sądownoadministracyjnym ogólnie o pismach. W piśmiennictwie wskazuje się, że przedmiotami doręczeń w postępowaniu sądownoadministracyjnym są wszelkiego rodzaju wezwania, zawiadomienia.²⁹⁶

Wprawdzie w przeciwieństwie do procedury cywilnej i sądownoadministracyjnej, gdzie odpowiednio w art. 135 § 1 k.p.c. i art. 69 ppsa ustawodawca wprost uregulował miejsce dokonywania doręczenia, w procedurze karnej nie ma takiego analogicznego przepisu. Miejsce doręczenia w postępowaniu karnym wynika pośrednio z przepisów art. 132 § 2 k.p.k. i art. 133 § 3 k.p.k. Niemniej jednak w piśmiennictwie postępowania karnego istnieje ugruntowane stanowisko, iż miejscem doręczenia pisma w procedurze karnej, podobnie jak w pozostałych procedurach sądowych, może być miejsce zamieszkania, stałego zatrudnienia, bądź też jakiegokolwiek inne miejsce, gdzie się zostanie adresata.²⁹⁷ Na marginesie można wskazać, iż pisma przeznaczone dla adresata nie będącego osobą fizyczną, bądź też dla obrońcy lub pełnomocnika doręcza się w biurze adresata osobie tam zatrudnionej, np. sekretarce (art. 134 § 3 k.p.k.). Pojęcie „biura” w rozumieniu przepisu art. 134 § 3 k.p.k. oznacza kancelarię obrońcy lub pełnomocnika.²⁹⁸

Omawiając problematykę dotyczącą wymogów doręczeń należy podkreślić, iż pora dnia, w której nastąpi doręczenie została uregulowana w postępowaniu cywilnym oraz sądownoadministracyjnym. Mianowicie doręczenie pisma w przypadku tych procedur nie może nastąpić ani w dni ustawowo wolne od pracy, ani w porze nocnej. Doręczeń takich można dokonywać tylko w wyjątkowych przypadkach, za uprzednim zarządzeniem prezesa sądu (art. 68 § 1 ppsa i art. 134 § 1 k.p.c.). W postępowaniu karnym natomiast pora dnia, w

²⁹⁴ D. Wysocki, „Przewlekłość procesu...”, op. cit. s. 180.

²⁹⁵ K. Zgryzek, „Kodeks postępowania karnego...” op. cit. s. 785, S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 473.

²⁹⁶ W. Chróścielewski, J.P. Tarno, „Postępowanie administracyjne i postępowanie...”, op. cit. s. 97.

²⁹⁷ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 477, D. Wysocki, „Przewlekłość procesu...”, op. cit. s. 177.

²⁹⁸ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...” op. cit. s. 509.

której nastąpi doręczenie pisma, zasadniczo pozostaje bez znaczenia, jak również czy nastąpi to w dzień świąteczny czy też powszedni.²⁹⁹

6. Sposoby dokonywania doręczeń w poszczególnych procedurach sądowych.

Podobnie jak w doktrynie postępowania cywilnego również w piśmiennictwie postępowania karnego i sądownoadministracyjnego wyróżnia się doręczenia z uwagi na różne sposoby ich dokonywania. Z analizy prawnoporównawczej poszczególnych procedur wynika, iż w każdym postępowaniu sądowym występuje doręczenie bezpośrednie, zastępcze i przez awizo, przy czym nazewnictwo poszczególnych rodzajów doręczeń różni się od siebie w zależności od rodzaju postępowania. Co więcej w przypadku postępowania karnego, podobnie jak to ma miejsce w postępowaniu cywilnym, zachowana została hierarchia sposobów dokonywania doręczeń, oparta na założeniu, że należy w pierwszej kolejności dokonać próby doręczenia pisma według sposobu hierarchicznie wyższego, a gdy doręczenie to okazało się nieskuteczne należy zastosować sposób doręczenia hierarchicznie niższy.³⁰⁰

W procedurze sądownoadministracyjnej rozróżnia się doręczenie właściwe i zastępcze.³⁰¹ Pierwsze z wyżej wymienionych doręczeń oznacza przekazanie pisma bezpośrednio do rąk adresata. Cechą wspólną dla wszystkich procedur jest to, iż jeżeli adresatem pisma jest osoba fizyczna to pismo doręcza się jej osobiście lub jej przedstawicielowi ustawowemu. W wypadku natomiast, gdy adresatem jest osoba prawna, bądź jednostka nieposiadająca osobowości prawnej, lecz wyposażona w zdolność sądową to pisma doręcza się organowi uprawnionemu do reprezentacji lub pracownikowi upoważnionemu do ich odbioru. Pocztowy dowód doręczenia pisma jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 76 § 1 k.p.a.³⁰² Doręczenie zastępcze w postępowaniu karnym ma również takie samo znaczenie jak w postępowaniu cywilnym. Oznacza ono doręczenie za pokwitowaniem pisma osobie fizycznej, w razie chwilowej nieobecności adresata dorosłemu domownikowi, sąsiadowi lub dozorczy domu pod warunkiem, że osoby te podejmą się oddania pisma adresatowi, o czym zawiadamia się adresata poprzez umieszczenie zawiadomienia w jego skrzynce pocztowej lub w drzwiach.³⁰³ W postępowaniu sądownoadministracyjnym istnieje również możliwość dokonywania doręczeń za pośrednictwem urządzeń technicznych

²⁹⁹ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 474.

³⁰⁰ P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego...”, op. cit. s. 79

³⁰¹ W. Chróścielewski, J.P. Tarno, „Postępowanie administracyjne i postępowanie...”, op. cit. s. 98.

³⁰² Wyrok NSA w Warszawie z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III SA 1594/98, LEX nr 44831, wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 maja 2007 r. w sprawie III SA/Wa 4015/06, LEX nr 345902.

³⁰³ W. Chróścielewski, J.P. Tarno, „Postępowanie administracyjne...”, op. cit. s. 99.

tj. telefaksu lub poczty elektronicznej, co wynika wprost z art. 65 § 3 ppsa. Warunkiem takiego sposobu dokonania doręczenia jest wyrażenie zgody przez stronę.³⁰⁴ W postępowaniu karnym również istnieje możliwość przekazania wiadomości lub wezwania przy pomocy technicznych środków komunikowania bądź też nośników komunikacji masowej tj. telefon, fax, prasa, radio, telewizja, internet,³⁰⁵ który to sposób jest określany w doktrynie jako doręczenie sensu largo. W przeciwieństwie do doręczenia sensu stricto, które oznacza dostarczenie adresatowi pisma w trybie art. 131 k.p.k.

W piśmiennictwie postępowania karnego jest mowa także o doręczeniu bezpośrednim, pośrednim i zastępczym.³⁰⁶ Doręczenie bezpośrednie występuje w każdej procedurze sądowej i oznacza przekazanie pisma do rąk jego adresata. Pismo może być doręczone adresatowi również za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej, co w piśmiennictwie procedury karnej jest uznawane jako doręczenie bezpośrednie.³⁰⁷ Wyżej przywołany sposób doręczenia może nastąpić tylko w sytuacji, gdy adresat wskaże swój numer telefaksu, bądź też poczty elektronicznej. Istnieje pogląd, iż przepis ten nie ma zastosowania do orzeczeń i zarządzeń, a jedynie do odpisów pism procesowych.³⁰⁸ Doręczenie pośrednie natomiast polega na przekazaniu pisma przez organ pośredniczący i dotyczy najczęściej żołnierzy, osób pozbawionych wolności oraz funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Straży Granicznej, Służby Więziennej, którym pisma doręczać można za pośrednictwem ich przełożonych. Wezwania, które są adresowane dla żołnierza pełniącego zasadniczą służbę wojskową przesyła się do dowódcy jednostki wojskowej, w której pełni on służbę celem doręczenia i zarządzenia stawienia się stosowanie do wezwania (art. 134 § 1 k.p.k.). Osobom pozbawionym wolności pisma doręcza się za pośrednictwem administracji odpowiedniego zakładu (art. 134 § 2 k.p.k.).

Niektórzy przedstawiciele procedury karnej uważają, iż do doręczeń pośrednich w procedurze karnej zalicza się także pozostawienie pisma administracji domu, dozorczy lub sołtysowi.³⁰⁹ W przypadku doręczenia pośredniego za datę doręczenia pisma przyjmuje się datę przyjęcia pisma przez organ pośredniczący, który zobowiązał się przekazać je niezwłocznie adresatowi. W sytuacji, w której adresat wykaże, że pośrednik nie wywiązał się

³⁰⁴ J. P. Tarno, „Postępowanie przed wojewódzkim sądem administracyjnym. Komentarz”, op. cit. s. 223 - 224

³⁰⁵ D. Wysocki, „Przewlekłość procesu...”, op. cit. s. 134.

³⁰⁶ T. Grzegorzczak, J. Tylman, „Polskie postępowanie...”, op. cit., s. 446, K. Zgryzek, „Kodeks postępowania karnego...” op. cit. s. 779, wyrok SN z dnia 19 września 2000 r. w sprawie V KKN 358/00, Prok. i Pr. 2001 r., Nr 3, poz. 15, postanowienie SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie II KZ 182/98 OSNKW 1998 r., Nr 11 – 12, poz. 52, G. Artymiak, M. Rogalski, „Proces karny. Cześć ogólna”, Warszawa 2012 r. s. 234.

³⁰⁷ P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego...”, op. cit. s. 80.

³⁰⁸ K. Zgryzek, „Kodeks postępowania karnego...” op. cit. s. 791.

³⁰⁹ P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego...”. op. cit., s.82.

z tego obowiązku za datę doręczenia uznaje się datę faktycznego przekazania pisma adresatowi. W sytuacji, gdy pracownik administracji aresztu śledczego nie dopełni obowiązku doręczenia osobie tymczasowo aresztowanej pisma procesowego i przez to uniemożliwi tym samym złożenie w terminie zawitym środka odwoławczego, powoduje on wówczas rażące naruszenie gwarancji procesowych podejrzanego. Bieg terminu zawitego do wniesienia środka odwoławczego liczy się wówczas od daty doręczenia podejrzanemu, a nie administracji aresztu śledczego pisma procesowego.³¹⁰ Przesyłki zawierające pisma „tajne” i „ściśle tajne” doręczane są za pośrednictwem przewoźników poczty specjalnej.³¹¹ W judykaturze zwrócono uwagę na fakt, iż termin do wniesienia środka zaskarżenia jest również zachowany z chwilą potwierdzonego urzędowo przekazania - przed jego upływem - pisma przewoźnikowi poczty specjalnej.³¹²

W doktrynie postępowania karnego obowiązuje jeszcze odmienny od powyższego podział doręczeń na: doręczenia właściwe, zastępcze, konkludentne i uproszczone.³¹³ Tak jak pierwsze i drugie pojęcie nie wymaga wykładni, tak w przypadku dwóch ostatnich pojęć należy wskazać, iż doręczenie konkludentne znajduje zastosowanie, gdy adresat odmówił odbioru pisma, bądź też, gdy nie poinformował organu procesowego o zmianie swojego adresu i wówczas dopuszcza się fikcję doręczenia.³¹⁴ Doręczenie uproszczone natomiast to forma doręczenia określona w art. 137 k.p.k.³¹⁵ w myśl którego w wypadkach nie cierpiących zwłoki można wzywać lub zawiadamiać osoby telefonicznie albo w inny sposób stosownie do okoliczności. W kodeksie postępowania karnego przewidziano bowiem możliwość wzywania osób i ich telefonicznego zawiadamiania albo w inny sposób stosownie do okoliczności, ale jedynie w wypadkach nie cierpiących zwłoki. Osoba, która dokonała zawiadomienia w taki sposób jest obowiązana pozostawić odpis nadanego komunikatu wraz ze swoim podpisem (art. 137 k.p.k.).³¹⁶ Przepis ten ma na celu zawiadomienie lub wezwanie osoby bez zachowania wymagalnego formalizmu doręczeń, co jest uzasadnione z uwagi na to, iż

³¹⁰ Postanowienie SN z dnia 15 lutego 1983 r. w sprawie 46/83, OSP 1983 r., Nr 12, poz. 262.

³¹¹ Określonych w § 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Ministrów Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Obrony Narodowej z dnia 26 lutego 1999 r. w sprawie trybu i sposobu przyjmowania, przewożenia, wydawania i ochrony materiałów (Dz. U. Nr 18, poz. 168).

³¹² Uchwała SN z dnia 20 stycznia 2005 r. w sprawie I KZP 28/04, OSNKW 2005 r., Nr 1, poz. 1, Biul. SN 2005 r., Nr 1, poz. 19, Prok.i Pr.-wkl. 2005 r., Nr 4, s. 6, Wok. 2005 r., Nr 5, s. 8.

³¹³ J. Satko, Glosa do postanowienia SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie III KZ 182/98, OSP 1999 r., Nr 3.

³¹⁴ Decyzja ETPC z dnia 1996 r. w sprawie nr 24867/94 Mortensen przeciwko Dania, Przegląd Orzecznictwa Europejskiego w sprawach karnych 2007 r., Nr 3 – 4, s. 8; cyt. za: G. Artymiak, M. Rogalski, „Proces karny...”, op. cit., s. 237.

³¹⁵ J. Satko, Glosa do postanowienia SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie III KZ 182/98, op. cit.

³¹⁶ Postanowienie SN z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie V KK 293/04, LEX nr 147239.

doręczenie w sposób tradycyjny mogłoby spowodować zbędną zwłokę.³¹⁷ W piśmiennictwie procedury karnej podkreśla się, iż sytuacja niecierpiąca zwłoki ma miejsce chociażby w przypadku, gdy zachodzi potrzeba zawiadomienia o posiedzeniu sądu w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania. Przy czym za wypadek niecierpiący zwłoki w rozumieniu art. 137 k.p.k. nie można uznać sytuacji wynikającej z błędnego zaplanowania terminu posiedzenia czy zaniebdania sądu.³¹⁸ Tryb doręczenia przewidziany w art. 137 k.p.k. może dotyczyć wyłącznie takich pism jak wezwania i zawiadomienia, a nie przykładowo odpisów orzeczeń, które powinny być doręczane na zasadach ogólnych.³¹⁹ Zawiadomienie takie, z uwagi na krótki termin odbycia takiego posiedzenia, związany jest z reguły z upływem okresu zatrzymania i z tego względu wymaga pilnego dotarcia do adresata.³²⁰

W judykaturze wskazuje się, iż w przypadkach niecierpiących zwłoki można wzywać osoby za pomocą telegrafu, faxem, telegrafem, e-mailem, drogą radiową.³²¹ W aktach sprawy należy pozostawić odpis nadanego komunikatu, czyli pocztowe potwierdzenie nadania telegramu, oryginał informacji przekazanej faksem i potwierdzenie jego dotarcia do adresata, komputerowy wydruk e-maila, bądź też w formie notatki urzędowej, gdy przekazanie informacji nastąpiło w drodze telefonicznej.³²² Uproszczony tryb doręczenia nie może być w żadnym wypadku nadużywany.³²³ Istotne jest przy tym, aby przy zawiadomieniu w sytuacji niecierpiącej zwłoki zachowane zostały rozsądne granice czasowe umożliwiające obrońcy podjęcie stosownych czynności.³²⁴ Z drugiej strony obrońca winien umożliwić organowi procesowemu zawiadomienie go tą drogą poprzez odbieranie telefonu w godzinach urzędowania, ewentualnie poprzez włączenie urządzenia nagrywającego rozmowę.³²⁵

³¹⁷ A. Mogilnicki, E.S. Rappaport, „Kodeks postępowania karnego. Cz. II. Motywy ustawodawcze”, Warszawa 1928 r., s. 234.

³¹⁸ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 maja 2001 r. w sprawie II Akz 350/01, OSA 2001 r., Nr 10, poz. 69.

³¹⁹ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 497.

³²⁰ R. A. Stefański, „Sposoby wzywania lub zawiadamiania osób w wypadkach niecierpiących zwłoki w procesie karnym”, Prok. i Pr. 2002 r. Nr 9, s. 149 i n., T. Grzegorzczak, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit. s. 340.

³²¹ Postanowienie SN z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie V KK 293/04, OSNwSK 2005 r., Nr 1, poz. 429.

³²² R. A. Stefański, „Sposoby wzywania lub zawiadamiania osób...”, op. cit. s. 149 i n., T. Grzegorzczak, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit. s. 340.

³²³ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 maja 2005 r. w sprawie II AKz 350/01, OSA 2001 r., Nr 10, poz. 69.

³²⁴ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 11 kwietnia 2001 r. w sprawie II AKz 212/01 OSAG 2001 r., Nr 1, s. 18
postanowienie SA w Katowicach z dnia 29 marca 2000 r. w sprawie II AKz 84/00, OSA 2001 r., Nr 2, s. 12,
Wokanda 2001 r. Nr 2 s. 45.

³²⁵ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 21 czerwca 2000 r. w sprawie II AKz 123/00, KZS 2000 r., Nr 6, s. 18,
postanowienie SA w Krakowie z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III AKz 13/99, KZS 1999 r., Nr 2, poz. 26,
postanowienie SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie III KZ 182/98, OSNKW 1998 r., Nr 11 – 12, poz. 52
z głosem J. Satki OSP 1999 r., Nr 3, s. 165 – 167.

W najnowszych poglądach doktryny wysunięto tezę, iż organ w żadnym wypadku nie jest zobowiązany do zastosowania ani art. 132 § 3 k.p.k. ani art. 137 k.p.k. , a także, iż brak jest przepisu w kodeksie postępowania karnego nakładającego na strony postępowania i ich przedstawicieli obowiązku podania danych kontaktowych innych niż adres pocztowy do doręczeń.³²⁶ Z poglądem tym należy się w pełni zgodzić, gdyż cytowane powyżej przepisy, znajdują zastosowanie jedynie w określonych w ich dyspozycjach sytuacjach i w razie braku spełnienia warunków do zastosowania tych przepisów organ procesowy winien jest dokonywać doręczenia w „tradycyjny” sposób za pośrednictwem poczty, bądź też innych podmiotów wymienionych w treści art. 131 § 1 k.p.k. Wyrażono także pogląd, iż nadanie pisma do organu procesowego drogą faksu nie powinno skutkować wezwaniem o uzupełnienie braków pisma przez jego podpisanie, gdyż w istocie mamy do czynienia z transmisją elektroniczną, a nie z korespondencją pisemną.³²⁷

W procedurze karnej z uwagi na jej specyfikę występują zatem pewne odrębności od podstawowych reguł doręczania pism istniejących w procedurze cywilnej i sądownoadministracyjnej do których należy również zawiadamianie prokuratora o rozprawach i posiedzeniach poprzez doręczenie mu wykazu spraw - wokandy na podstawie art. 135 k.p.c. Doręczenie prokuratorowi wokandy powinno nastąpić bezzwłocznie po jej sporządzeniu, najpóźniej w ciągu 7 dni przed wyznaczeniem terminu rozpoznania sprawy. W przypadkach pilnych o terminie rozpoznawania sprawy sąd może dokonać zawiadomienia w inny sposób.³²⁸

Kolejny sposób doręczenia pisma niewystępujący w żadnej innej procedurze, tylko w postępowaniu karnym, został uregulowany w art. 191 § 3 k.p.k. w myśl którego pismo adresowane do świadka, który zastrzegł swój adres domowy ze względu na niebezpieczeństwo grożące jemu lub osobie najbliższej, doręcza się do instytucji, w której świadek jest zatrudniony albo na inny wskazany przez niego adres. W postępowaniu karnym innym specyficznym sposobem doręczenia, niewystępującym ani w procedurze cywilnej, ani sądownoadministracyjnej, jest zawiadamianie o sprawie za pośrednictwem środków masowego przekazu w sytuacji, gdy w sprawie występuje duża liczba stron postępowania tak, że ich indywidualne zawiadomienie o sprawie spowodowałoby poważne utrudnienie w prowadzeniu postępowania (art. 131 § 2 k.p.k.). Przepis ten nie ustala dolnej granicy liczby

³²⁶ H. Mazur, „Doręczenia w procesie karnym...”, op. cit., s.109

³²⁷ M. Żak, „Wnoszenie pism drogą elektroniczną oraz elektroniczne doręczenia w procesie karnym”, Cz. PKiNP 2010 r., Nr 3, s.117.

³²⁸ § 288 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. , Nr 38, poz. 249 z późn. zm.

pokrzywdzonych od której może mieć zastosowanie, jednakże w piśmiennictwie zwraca się uwagę na to, iż tryb ten powinien znaleźć zastosowanie, jeżeli liczba pokrzywdzonych nie przekracza 30 – 40 osób.³²⁹

Cechą tożsamą we wszystkich postępowaniach sądowych jest podobna konstrukcja instytucji doręczenia zastępczego w związku z czym w tym miejscu konieczna jest jego charakterystyka w poszczególnych rodzajach postępowań.

W przypadku doręczeń zastępczych w każdej procedurze przyjęto tożsame pojęcie „dorosłego domownika”, któremu można doręczyć pismo i jest nim osoba pełnoletnia zgodnie z treścią art. 10 k.c.³³⁰ Jednakże istnieje również odrębny pogląd o tym, iż przy ustaleniu kryterium domownika adresata pisma obojętna jest dorosłość w znaczeniu fizycznym lub prawnym.³³¹ Pojęcie domownika natomiast odnosi się zasadniczo do zamieszkującego z adresatem pisma w jego domu, bądź mieszkaniu dorosłego krewnego, lub powinowatego, niezależnie od tego, czy prowadzi on z nim gospodarstwo domowe, a także do osoby obcej dla adresata pisma pod warunkiem prowadzenia z nim wspólnego gospodarstwa domowego.³³² W orzecznictwie podkreśla się, iż wymogiem konstytucyjnym uznania osoby za domownika nie jest jej zameldowanie w miejscu zamieszkania adresata.³³³ Podobne jest z pojęciami „administracji domu”, „dozorcy” oraz „sołtysa”.³³⁴ Ciekawą koncepcję wysunął w jednym z nowszych orzeczeń Sąd Najwyższy uznając, iż „domownikiem”, o którym mowa w art. 132 § 2 k.p.k. może być także syndyk, który jest zobligowany przekazać upadłemu pisma dotyczące masy upadłości, co oznacza, że datą doręczenia pisma adresatowi jest dzień oddania go syndykowi. Wynika to z art. 176 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze³³⁵, w myśl którego placówki pocztowe doręczają syndykowi adresowaną do upadłego korespondencję i wszelkie przesyłki.³³⁶ Tak jak w przypadku postępowania cywilnego, jak i karnego, tak i w przypadku postępowania

³²⁹ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 475 – 476.

³³⁰ B. Kolasiński, „Pomoc prawna i doręczenia w postępowaniu karnym”, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 11 – 12, s. 34.

³³¹ S. Śliwiński, „Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne”, Warszawa 1948, s. 544.

³³² Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1996 r. w sprawie III RN 27/96, OSNP 1997 r., Nr 11, poz. 187, wyrok NSA w Lublinie z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie I SA/ Lu 1405/97, LEX nr 37658, wyrok NSA w Gdańsku z dnia 15 lipca 1998 r. w sprawie I SA/Gd 1332/98, LEX nr 37581, wyrok WSA w Łodzi z dnia 3 grudnia 2007 r. w sprawie II SA/Ld 818/07, LEX nr 510921.

³³³ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 czerwca 2007 r. w sprawie IV SA/Wa 804/07, LEX nr 344939.

³³⁴ Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1996 r. w sprawie III RN 27/96, op. cit, postanowienie NSA w Łodzi z dnia 18 stycznia 1995 r. w sprawie SA/ Ld 2865/94, LEX nr 26545.

³³⁵ Dz. U. Nr 60, poz. 535.

³³⁶ Postanowienie SN z dnia 25 marca 2009 r. w sprawie V KZ 15/09 OSNKW 2009/8/68, Biul.PK 2009 r., Nr 5 poz. 47, Biul. SN 2009 r., Nr 8, poz. 9, Prok.i Pr.-wkł. 2009 r., Nr 10, poz. 18.

sądowoadministracyjnego, należy zachować jednak ostrożność, aby dokonując doręczenia nie uczynić tego wobec osoby o sprzecznych interesach dla adresata pisma.³³⁷

Inną cechą wspólną dla wszystkich procedur w instytucji doręczenia zastępczego jest domniemanie dotarcia pisma do adresata, które może zostać obalone.³³⁸ W piśmiennictwie procedury karnej podkreśla się, iż doręczenie zastępcze w mieszkaniu adresata pisma jest możliwe w razie jego nieobecności chwilowej, kilkudniowej, bądź też dłuższej.³³⁹ W judykaturze wskazuje się jednak, iż zwrócenie się przez sąd do matki oskarżonego, by ta zawiadomiła go o terminie następnej rozprawy, nie zwalnia sądu z zasady osobistego doręczenia pisma jego adresatowi. Dopiero w razie nieobecności adresata w jego mieszkaniu pismo należy doręczyć dorosłemu domownikowi, a gdyby go nie było - administracji domu, dozorczy domu lub sołtysowi, jeżeli podejmą się oddać pismo adresatowi.³⁴⁰ W najnowszym orzecznictwie wyrażono pogląd, iż dorosły domownik adresata pisma może odebrać pismo nie tylko w mieszkaniu, ale także na poczcie pod warunkiem, że przekaze je adresatowi.³⁴¹

Najczęściej podejmowaną problematyką w orzecznictwie karnym w zakresie doręczenia zastępczego jest kwestia prawidłowości dokonywania doręczenia w stosunku do adresata, który jest pozbawiony wolności. Na tym tle w praktyce bowiem pojawiają się liczne problemy i często przepisy regulujące doręczenia nie są właściwie wykładane. W jednym z orzeczeń trafnie wyrażono stanowisko odnośnie konieczności stworzenia systemu przepływu informacji tak, aby sąd prowadzący postępowanie był powiadamiany o tymczasowym aresztowaniu oskarżonego w innej sprawie lub wykonywaniu wobec niego kary pozbawienia wolności. Niefunkcjonowanie bowiem takiego systemu nie może powodować dla skazanego niekorzystnych z jego punktu widzenia skutków procesowych.³⁴² Często bowiem dochodzi do sytuacji, w których adresat przebywa w zakładzie karnym, a pisma adresowane do niego odbierają jego dorośli domownicy i wówczas sąd uznaje, iż doręczenie było skuteczne.

³³⁷ J. Grzymała – Pokrzywnicki, „Postępowanie administracyjne w świetle orzecznictwa Najwyższego Trybunału Administracyjnego”, Warszawa 1937 r., s. 12.

³³⁸ Postanowienie SN z dnia 4 czerwca 1970 r. w sprawie I PZ 53/70, OSNC 1971 r., Nr 6, poz. 100, wyrok NSA z dnia 23 lipca 2010 r. w sprawie II OSK 1871/08, LEX nr 607468, postanowienie SN z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II UK 81/09, OSNP 2011 r., Nr 11-12, poz. 166, wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 maja 2007 r. w sprawie IV SA/Wa 56/07, LEX nr 345709.

³³⁹ D. Wysocki, „Skrzynka z problemami”, Rzeczpospolita 2001 r., Nr 5, s. 22, wyrok SN z dnia 8 listopada 1996 r. w sprawie II KKN 104/96, OSNKW 1997 r., Nr 5 – 6, poz. 50, W. Grzeszczyk, „Doręczenie zastępcze w procesie karnym”, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 4, s. 119, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 7 listopada 2008 r. w sprawie IV SA/GI 138/08, LEX nr 500756.

³⁴⁰ Wyrok SN z dnia 14 stycznia 2004 r. w sprawie III KK 186/03, LEX nr 84452.

³⁴¹ Wyrok SN z dnia 1 października 2010 r. w sprawie IV KK 41/10, LEX nr 612466, Biul.PK 2010 r. Nr 6 poz. 12, wyrok SN z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie III KK 179/07, LEX nr 323667.

³⁴² Wyrok SN z dnia 29 kwietnia 2010 r. w sprawie III KK 410/2009, OSN 2010 r., poz. 95.

W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż w czasie, gdy oskarżony przebywał w areszcie to nie można powoływać się na domniemanie wynikające z art. 132 § 2 k.p.k., że skoro zawiadomienie o terminie rozprawy odebrał jego dorosły domownik, to pismo w rzeczywistości dotarło do jego adresata i bez znaczenia pozostaje fakt dlaczego dorosły domownik nie oddał pisma oskarżonemu. Z punktu widzenia skutków procesowych istotne jest bowiem to, że w konsekwencji adresat pisma nie został powiadomiony o terminie rozprawy.³⁴³ Niedopełnienie przez pracownika administracji aresztu śledczego obowiązku doręczenia osobie tymczasowo aresztowanej pisma sądowego i uniemożliwienie jej tym samym złożenia w terminie zawitym środka odwoławczego, uznaje się za rażące naruszenie gwarancji procesowych podejrzanego. Wówczas bieg terminu zawitego do wniesienia środka odwoławczego należy liczyć od daty doręczenia odpisu pisma procesowego podejrzanemu, a nie administracji aresztu śledczego.³⁴⁴

Pismo wysłane pod ostatnio wskazany przez stronę adres, nie może być uznane, zgodnie z treścią art. 139 § 1 i 2 k.p.k. za doręczone, jeżeli adresat został pozbawiony wolności i nie podał swego miejsca pobytu w czasie pozbawienia wolności do wiadomości organu, przed którym toczy się postępowanie.³⁴⁵ Uznanie bowiem pisma za prawidłowo doręczone nie zależy od stanu wiedzy organu procesowego dokonującego doręczenia, a zatem może dojść do naruszenia przepisów art.133 § 1 i 139 § 1 k.p.k. także bez uchybienia ze strony sądu.³⁴⁶ Podobnie w postępowaniu sądo-administracyjnym nie dojdzie do skutecznego doręczenia w sytuacji gdy sąd nie będzie dysponował niebudzącymi wątpliwości dowodami potwierdzającymi zawiadomienie adresata o nadejściu przesyłki i pozostawieniu jej w oddawczym urzędzie pocztowym.³⁴⁷ Fikcja prawna doręczenia pisma, które nie zostało podjęte przez adresata w urzędzie pocztowym może mieć miejsce tylko wówczas, gdy jego adres był oznaczony prawidłowo.³⁴⁸

W szczególności negatywne skutki dla strony związane z niezawiadomieniem organu procesowego o zmianie adresu zamieszkania nastąpią wówczas, gdy brak takiego zawiadomienia był jedynie wynikiem swobodnej decyzji strony, tzn. gdy mogła ona

³⁴³ Wyrok SN z dnia 22 sierpnia 2007 r. w sprawie III KK 1/07 LEX nr 31019, postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II AKz 566/10, LEX nr 621283, OSAW 2011 r., Nr 3, poz. 226.

³⁴⁴ Postanowienie SN z dnia 15 lutego 1983 r. w sprawie Z 46/83, OSP 1983 r., Nr 12, poz. 262.

³⁴⁵ Wyrok SN z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie V KK 495/05, LEX nr 193092, postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 listopada 2010 r. w sprawie II AKz w 1145/10 KZS 2011 r., Nr 2, s. 46, Prok. i Pr. wkł. 2011 r., Nr 7 – 8, s. 26.

³⁴⁶ Wyrok SN z dnia 11 października 2005 r. w sprawie III KK 111/05, LEX nr 157226.

³⁴⁷ Wyrok WSA w Opolu z dnia 6 lutego 2008 r. w sprawie I SA/Op 314/07, LEX nr 437617.

³⁴⁸ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie VI SA/Wa 38/07, LEX nr 335163.

zawiadomić o zmianie swojego adresu, jednakże tego nie uczyniła.³⁴⁹ W sytuacji gdy adresat korespondencji jest pozbawiony wolności, nie stosuje się doręczenia zastępczego na adres poprzednio przezeń wskazany, gdyż uznaje się, iż ustawodawca nie nakłada na oskarżonego obowiązku powiadomienia sądu o pozbawieniu go wolności”.³⁵⁰ „Informacja doręczającego stronie przesyłkę z pismem sądowym, że adresat zmienił miejsce zamieszkania lub pobytu pod wskazanym przez siebie adresem, nie daje podstawy do dokonania doręczenia zastępczego, przewidzianego w art. 133 § 1 i 2 k.p.k., natomiast jeżeli strona nie podała nowego adresu, informacja ta stanowi wystarczającą, w myśl art. 139 § 1 k.p.k., podstawę do uznania skuteczności doręczenia stronie tej przesyłki pod adresem dotychczasowym”.³⁵¹ Doręczenie zastępcze w postępowaniu karnym nie może natomiast nastąpić w sytuacji, gdy brak możliwości doręczenia pisma stronie jest spowodowany ukrywaniem się jej przed wymiarem sprawiedliwości, nawet jeżeli w czasie tego ukrywania doszło do pozbawienia jej wolności.³⁵² W judykaturze uznaje się bowiem, że byłaby to sytuacja absurdalna, w której skazany ukrywając się przed organami wymiaru sprawiedliwości byłby premiowany, na skutek pozbawienia go wolności w czasie, w którym awizowane są do niego przesyłki.³⁵³

W każdym postępowaniu sądowym istnieje również instytucja doręczenia przez awizo. W każdej procedurze sądowej w przypadku, gdy doręczyciel nie zastanie adresata, jest zobowiązany pozostawić w skrzynce pocztowej, w drzwiach czy innym widocznym miejscu przy wejściu na posesję, zawiadomienie (tzw. awizo) o pozostawieniu listu w urzędzie pocztowym i możliwości jego odbioru w terminie siedmiu dni liczonych od dnia pozostawienia zawiadomienia.³⁵⁴ W momencie, gdy nie odbierze korespondencji we wskazanym czasie zostanie wystawione kolejne awizo. Procedura cywilna, karna i sądownoadministracyjna przewiduje, że z upływem 14 dni wyznaczonych na odbiór przesyłki doręczenie uważa się za dokonane, pozostawiając pismo w aktach sprawy. We wszystkich procedurach istnieje zatem konieczność dwukrotnego zawiadomienia adresata o możliwości

³⁴⁹ Postanowienie SN z dnia 30 września 2009 r. w sprawie I KZP 16/09, OSNKW 2009 r., Nr 11, s. 94, Biul. SN 2009 r., Nr 11, s. 19.

³⁵⁰ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 30 września 2004 r. w sprawie II AKz 347/04, KZS 2004 r., Nr 10, s. 21, wyrok SN z dnia 3 września 2009 r. w sprawie V KK 155/09, LEX nr 519636.

³⁵¹ Postanowienie SN z dnia 5 lipca 2010 r. w sprawie III KK 45/10, OSNKW 2010 r., Nr 9, poz. 83.

³⁵² Postanowienie SN z dnia 1 września 2010 r. w sprawie III KK 86/10, OSNKW 2010 r., Nr 10, poz. 92.

³⁵³ Postanowienie SN z dnia 10 lutego 2010 r. w sprawie V KK 265/10, Biul.PK 2011 r., Nr 5, s. 55, Prok.i Pr.-wkł. 2011 r., Nr 7-8, s. 12.

³⁵⁴ Wyrok NSA z dnia 24 sierpnia 2010 r. w sprawie II FSK 661/09, LEX nr 672646, wyrok SN z dnia 2 marca 2005 r. w sprawie IV KK 344/04, LEX nr 147118.

odebrania pisma w ciągu 7 dni od pozostawienia zawiadomienia w skrzynce do doręczeń.³⁵⁵ Terminem doręczenia pisma w sposób przewidziany w art. 133 § 2 k.p.k., w sytuacji gdy adresat nie odbiera go pomimo dwukrotnego awizowania, jest podobnie jak to ma miejsce w procedurze cywilnej i administracyjnej ostatni dzień siedmiodniowego terminu oznaczonego przy powtórzeniu czynności zawiadomienia.³⁵⁶

Cechą wspólną dla wszystkich procedur jest także to, iż jeżeli doręczenie pisma nastąpi na nieaktualny adres lub podczas dłuższego wyjazdu za granicę, strona bądź uczestnik postępowania nie ustanowi pełnomocnika doręczeń to pisma adresowane do strony bądź uczestnika postępowania pozostawia się w aktach sprawy, tak jakby były doręczone.³⁵⁷ W szczególności jeżeli strona postępowania została zawiadomiona o nadejściu pisma, to nie może ona powoływać się na jego nieotrzymanie.³⁵⁸ Podobnie jak to ma miejsce w procedurze cywilnej zaniechanie zawiadomienia organu procesowego o zmianie miejsca zamieszkania bądź o nieprzebywaniu przez dłuższy czas pod wskazanym sądowi bądź prokuratorowi adresem powoduje negatywne konsekwencje dla strony, co wynika wprost z art. 139 § 1 k.p.k. Pismo takie bowiem wysłane pod wskazanym przez stronę adresem uważa się za doręczone.³⁵⁹

7. Elektroniczna forma doręczeń w postępowaniu karnym i sądownoadministracyjnym.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż zarówno w procedurze cywilnej, karnej jak i sądownoadministracyjnej istnieje przepis o możliwości dokonywania doręczeń za pośrednictwem elektronicznych nośników informacji. Procedura karna oraz sądownoadministracyjna przewiduje możliwość dokonywania doręczeń przez faks lub pocztę elektroniczną, o czym stanowi wprost art. 132 § 3 k.p.k. oraz art. 65 § 3 ppsa.

W postępowaniu karnym dopuszcza się możliwość doręczenia za pomocą telefaksu lub poczty elektronicznej, natomiast nie ma możliwości wszczęcia postępowania za pośrednictwem tych urzędzeń. Dowodem doręczenia jest wówczas potwierdzenie transmisji

³⁵⁵ Postanowienie SN z dnia 10 września 2008 r. w sprawie III KZ 83/08 LEX nr 449043, wyrok NSA z dnia 13 grudnia 1996 r. w sprawie I SA/Wr 81/96. LEX nr 28361, postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II AKz 566/10, LEX nr 621283, OSAW 2011 r., Nr 3, s. 226.

³⁵⁶ Wyrok SN z dnia 19 września 2000 r. w sprawie V KKN 358/00, LEX nr 50993; A. Ziębiński, „Wyrok zaoczny w postępowaniu karnym” Pal. 2005 r., Nr 5-6; uchwała SN z dnia 17 grudnia 1970 r. w sprawie VI KZP 60/70, OSNKW 1971 r., z. 2, poz. 16; postanowienie SN z dnia 6 lipca 1971 r. w sprawie V KRN 230/71, OSPiKA 1972 r., Nr 3, poz. 55; postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie III KZ 14/03, LEX nr 78906, wyrok SN z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie V KK 48/09, OSNwSK 2009 r., Nr 1, poz. 1559.

³⁵⁷ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 6 maja 2011 r. w sprawie I SA.Kr 87/11, LEX nr 795575.

³⁵⁸ T. Grzegorzczak, J. Tylman, „Polskie postępowanie...”, op. cit., s. 447.

³⁵⁹ Postanowienie SN z dnia 5 lipca 2010 r. w sprawie V KK 45/10, OSNKW 2010 r., Nr 9, poz. 83.

danych (art. 132 § 3 k.p.k.). Doręczenie w postępowaniu karnym za pomocą telefaksu lub poczty elektronicznej wywołuje tożsame skutki procesowe, jak doręczenie na adres zamieszkania. W piśmiennictwie spór natomiast budzi kwestia, czy w trybie art. 132 § 3 k.p.k. mogą być również doręczane odpisy orzeczeń i zarządzeń, w szczególności, gdy od dnia doręczenia pisma biegnie termin procesowy, a także, czy mogą być przesyłane kierownikom jednostek penitencjarnych nakazy zwolnienia i inne pisma mające znaczenie dla wykonania kary pozbawienia wolności.³⁶⁰ W przeciwieństwie do procedury sądoadministracyjnej, w doktrynie procedury karnej wyrażono zapatrywanie, że do skorzystania z tej formy dokonywania doręczeń, nie jest konieczne uzyskanie zgody na taki sposób doręczenia.³⁶¹ W doktrynie procedury karnej wyrażono dość sceptyczny pogląd odnośnie wymienionego powyżej trybu dokonywania doręczeń wskazując, iż w praktyce tzw. „potwierdzenie transmisji danych” w zasadzie nie istnieje.³⁶² Szczególnie zwraca się uwagę na to, iż poczta elektroniczna może być niedostępna przez pewien czas dla adresata z uwagi na awarię serwera internetowego i wówczas strona nie powinna ponosić konsekwencji procesowych za zachowanie się operatora poczty elektronicznej, na które adresat nie miał żadnego wpływu.³⁶³ Z poglądem tym należy się zgodzić, jednakże wydaje się, iż dla strony powstanie tym samym trudność w wykazaniu przed sądem, że awaria taka rzeczywiście miała miejsce.

W piśmiennictwie procedury karnej słusznie podkreśla się, iż trudności z doręczeniem postanowienia o zatrzymaniu korespondencji lub wykazu połączeń telekomunikacyjnych mogą pojawić się w przypadku telefonów komórkowych na kartę czy poczty elektronicznej, gdzie adres zamieszkania posiadacza telefonu czy konta pocztowego może być nieznany. Wówczas w tym drugim przypadku można zastosować art. 132 § 3 k.p.k. zezwalający na doręczanie pism przy użyciu poczty elektronicznej.³⁶⁴ Nadto podkreśla się, iż „potwierdzenie transmisji danych” dotyczy jedynie technicznego aspektu teletransmisji, co nie oznacza, że pismo dotarło do adresata kompletne w stanie nadającym się do odczytania, bądź też, że w ogóle dotarło do adresata.³⁶⁵ Dla prawidłowości doręczenia nie ma znaczenia nieodczytanie

³⁶⁰ A. Baworowski, „Doręczenia elektroniczne w toku postępowania...”, op. cit. s.40

³⁶¹ S. Steinborn, „Kodeks postępowania karnego...”, op. cit., s. 483, odmienne stanowisko w tej sprawie wyraził: A. Baworowski, „Doręczenia elektroniczne w toku postępowania...”, op. cit. s. 44.

³⁶² A. R. Świątłowski, „Zmiany istotne dla radców prawnych wprowadzone do prawa karnego procesowego ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r.”, R.Pr. 2003 r., Nr 5, s. 6.

³⁶³ K. Woźniewski, glosa do uchwały SN z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie I KZP 29/06, GSP-Prz.Orz. 2007 r., Nr 4, poz. 149.

³⁶⁴ A. Lach, „Gromadzenie dowodów elektronicznych po nowelizacji kodeksu postępowania karnego”, Prok. i Pr. 2003 r., Nr 10, s. 16,.

³⁶⁵ G. Artymiak, M. Rogalski, „Proces karny. Cześć ogólna”, Warszawa 2012 r. s. 234 – 235.

nadanej informacji bądź też wyłączenie urzędzeń wskazanych w tym przepisie bez powiadomienia wysyłającego. Jeżeli strona dla której pismo było przeznaczone, oświadczy, że pismo to otrzymała wówczas oświadczenie to zastępuje pokwitowanie i uważane jest za dostateczny dowód dotarcia do świadomości strony treści pisma.³⁶⁶

W judykaturze sądowoadministracyjnej wyrażono pogląd, w myśl którego doręczenie pisma za pośrednictwem faksu nie jest doręczeniem za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu przepisów o świadczeniu usług drogą elektroniczną o której mowa w art. 39¹ § 1 k.p.a. Faks bowiem nie jest urządzeniem informatycznym, gdyż przez tego rodzaju urządzenie należy rozumieć komputery wyposażone w pamięć umożliwiającą zapisywanie i odtwarzanie danych.³⁶⁷

³⁶⁶ Postanowienie SN z dnia 11 grudnia 1991 r. w sprawie V KRN 304/90, OSNKW 1992 r., Nr 5-6, poz. 44, postanowienie SN z dnia 11 grudnia 1991 r. w sprawie V KRN 304/90, OSNKW 1992 r., Nr 5-6, poz. 44.

³⁶⁷ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 grudnia 2006 r. w sprawie III SA/Wa 1936/06, Lex nr 295045, wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 grudnia 2006 r. w sprawie III SA/Wa 1836/06, LEX nr 295045.

Rozdział IV

Doręczenie w świetle zasad postępowania cywilnego.

1. Uwagi ogólne.

System prawa posiada pewne cechy systemu statycznego, gdyż oprócz norm, które powstały w drodze faktów prawotwórczych, należą do niego również normy – konsekwencje, które są z tych pierwszych wyprowadzane w oparciu o pewien zespół przyjętych w danej kulturze prawnej reguł inferencyjnych.³⁶⁸ Ażeby system prawa mógł oddziaływać na życie społeczne musi tworzyć spójną całość tzn. zbiór norm, dla którego na podstawie odpowiednio spójnej wiedzy można znaleźć odpowiednie uzasadnienie aksjologiczne w uporządkowanym systemie wartości, czemu służą między innymi zasady prawa.³⁶⁹ Zasady prawa w pojęciu doktrynalnym mają dwa znaczenia: opisowe i dyrektywne. W znaczeniu opisowym oznaczają one pewien wzorzec ukształtowania jakiejś instytucji prawnej w szczególnie doniosłych dla tej instytucji aspektach, który wskazuje sposób rozstrzygnięcia określonych wybranych kwestii, związanych z daną instytucją i może mieć charakter wzorca przemyślanego lub odtworzonego na podstawie obowiązujących norm. W znaczeniu dyrektywalnym natomiast zasady prawa są wiążącymi prawnie normami, należącymi do danego systemu prawnego, które są w jakimś sensie nadrzędne w stosunku do innych norm tego systemu, a przy tym takie, którym wyznacza się w tym systemie role szczególne, odmienne od ról wyznaczanych pozostałym normom tego systemu.³⁷⁰

Pojęcie zasad procesowych występuje zarówno w ujęciu opisowym, jak i dyrektywalnym. W ujęciu opisowym zasady procesowe oznaczają centralne, przewodnie idee systemu prawa procesowego³⁷¹, natomiast w ujęciu dyrektywalnym zasady procesowe to dyrektywy działania kierowane do ustawodawcy oraz do podmiotów uczestniczących w sprawie.³⁷² Zasady procesowe stanowią dyrektywy interpretacyjne³⁷³ oraz gwarantują prowadzenie procesu według określonych reguł.³⁷⁴

³⁶⁸ S. Wronkowska, Z. Ziemiński, „Zarys teorii prawa”, Poznań 2001 r., s. 185 i nast.

³⁶⁹ A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, „Zarys teorii państwa i prawa”, Warszawa 1994 r., s. 224.

³⁷⁰ S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe”, Warszawa 1974 r.

³⁷¹ W. Siedlecki, Z. Świeboda, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 2004 r., s. 57 – 58, W. Berutowicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 1978 r., s. 229, H. Dolecki, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu” Warszawa 2011 r., s. 48.

³⁷² H. Dolecki, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 48.

³⁷³ K. Piasecki, „Postępowanie sporne rozpoznawcze”, Warszawa 2004 r., s. 43.

³⁷⁴ K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r. s. 20

Zasady procesowe ulegają zmianom i odmiennie kształtują się w różnych typach procesu, ulegając ewolucji w miarę rozwoju społeczno – gospodarczego. Jedne zasady procesowe wiążą się ze sobą i wzajemnie warunkują, inne z kolei antagonizują się wzajemnie, chroniąc różne dobra. Na treść zasad procesowych mają wpływ zwłaszcza uregulowania konstytucyjne, kontekst polityczny, a także idee wyrażone w aktach unijnych. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej również wiązało się ze zmianami w przepisach regulujących zasady procesowe. Odkąd jednym z filarów Unii Europejskiej stała się współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, stopniowo rozpoczęły się prace nad stworzeniem aktów prawnych, które zapewniłyby współpracę już na etapie postępowania sądowego. Na proces stosowania prawa wpływa również wiedza socjologiczna, gdyż daje rozeznanie szerszych kontekstów społecznych, w ramach których funkcjonuje prawo oraz wskazuje skutki takiego czy innego oddziaływania w warunkach określonego układu społecznego na zachowanie członków społeczeństwa, a stąd skuteczne i nieskuteczne środki oddziaływania prawnego.³⁷⁵ Takie procesy społeczne jak globalizacja, większa mobilność osób, otwarcie granic spowodowało, że ustawodawca został zmuszony dostosować się do tych zmian i znowelizować w tym kierunku prawo. Zjawiska prawne są wskaźnikami szerszych procesów czy zmian zachodzących w społeczeństwie. Prawo służy nie tylko stabilizacji zastanego porządku społecznego, ale jest również ważnym narzędziem zmiany społecznej, zwłaszcza w społeczeństwach współczesnych. Prawo powinno być analizowane jako zmienna zależna, czynnik, który jest kształtowany przez zmienny kontekst społeczny.³⁷⁶

Postępowanie cywilne jest czynnikiem urzeczywistnienia prawa materialnego, jednakże nawet najdoskonalszy system prawa materialnego nie spełni swego zadania, jeśli w ślad za nim nie pójdą unormowania procesowe gwarantujące sprawne i szybkie dochodzenie roszczeń, gdyż bez efektywnych i realnych sądowych środków ochrony podstawowych praw człowieka nawet najlepiej sformułowane prawa podstawowe człowieka mogą nie być chronione.³⁷⁷

Jednym z unormowań procesowych, które mają na celu gwarancję sprawnego i szybkiego postępowania cywilnego są przepisy regulujące instytucję doręczeń w kodeksie postępowania cywilnego. O doniosłości postępowania cywilnego decyduje ranga, jaka łączy

³⁷⁵ Z. Ziemiński, „Socjologia prawa jako nauka prawna”, Warszawa –Poznań 1975 r. s. 28.

³⁷⁶ K. Frieske, „Socjologia prawa”, Warszawa- Poznań, 2001 r. s.25, szerzej na temat społecznego oddziaływania prawa w: M. Borucka – Arctowa, „O społecznym działaniu prawa”, Warszawa 1967 r., T. Ereciński, „Aspekty socjologiczne sądowego postępowania cywilnego”, SP 1972 r., z. 33 s.194.

³⁷⁷ M. Sawczuk, „O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego)”, praca zbiorowa pod red. A. Marciniak, Księga Pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza, Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae, Łódź 1998 r., s. 320.

się z prawem materialnym na określonym etapie rozwoju stosunków społeczno – gospodarczych, ale o efektywności tego prawa decyduje efektywność postępowania, która jest z kolei uzależniona od wielu czynników. Jednym z takich czynników decydującym o efektywności postępowania cywilnego są zasady procesowe.³⁷⁸

Zasady procesowe wyrażone w normach prawa procesowego odnoszą się do wszystkich instytucji postępowania cywilnego, gdyż wskazują na sposoby i metody realizacji celów postępowania cywilnego. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące doręczeń, a w szczególności zawarte w nich rozwiązania prawne gwarantują realizację w zasadzie większości zasad procesowych procedury cywilnej. Istniejąca bowiem w kodeksie postępowania cywilnego instytucja doręczeń stwarza warunki dla rzeczywistej realizacji wielu zasad procesowych, zabezpieczających prawa stron oraz uczestników postępowania cywilnego. Pewne rozwiązania procesowe zastosowane w instytucji doręczeń w sposób bezpośredni realizują zasady procesowe, a inne w sposób pośredni, w małym, indyferentnym stopniu.

Zasady procesowe ujmowane i klasyfikowane były na przestrzeni kilkudziesięciu lat w bardzo różny sposób.³⁷⁹ Pewne zasady procesowe odpowiadają założeniom generalnym, przyjętym przez ustawodawcę w celu realizacji podstawowych funkcji procesu cywilnego, które określa się mianem naczelných zasad postępowania cywilnego.³⁸⁰ Obecnie w systemie postępowania cywilnego można wyróżnić jako najbardziej charakterystyczne dla procedury cywilnej następujące naczelne zasady: zasadę prawdy, zasadę równości stron, zasadę kontradiktoryjności, zasadę dyspozycyjności, zasadę ustności i pisemności, zasadę formalizmu procesowego, zasadę bezpośredniości, zasadę jawności, zasadę koncentracji materiału procesowego.³⁸¹

³⁷⁸ K. Korzan, „Praworządność a zagadnienie jedności postępowania cywilnego z punktu widzenia stosunku do prawa materialnego”, praca zbiorowa pod red. K. Korzan, „Studia z procesu cywilnego”, Katowice 1986 r., s. 22.

³⁷⁹ F. Kruszelnicki, „Zasady procesu cywilnego według polskiej procedury cywilnej”, *Głos Sąd.* 1931, Nr 9 s. 470 – 482, E. Waśkowski, „System procesu cywilnego”, Wilno 1932 r., s. 79, W. Siedlecki, „Zasady naczelne postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego”, *SC* 1966 r., t. VII s. 3, W. Berutowicz, „O pojęciu naczelných zasad postępowania cywilnego”, *SC* 1975 r., Nr 25-26, s. 29, J. Jodłowski, „Zasady naczelne socjalistycznego procesu cywilnego, praca zbiorowa pod red. J. Jodłowskiego „Wstęp do systemu prawa procesowego” Wrocław – Warszawa – Kraków, Gdańsk 1974 r., s. 63, A. Jakubecki, „Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, [w:] Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7-9.10.2005 r.), Kraków 2006 r., s. 349.

³⁸⁰ J. Jodłowski, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2010 r., s. 123.

³⁸¹ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”, Warszawa 2010 r., s. 104 – 124, H. Mądrzak, E. Marszałkowska – Krześ, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2003 r., s.50 i n. H. Dolecki, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2011 r., s. 49 i n. , K. Czajkowska – Matusiuk, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2009 r., s. 11 i n., W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 57.

W rozdziale tym podjęto próbę urzeczywistnienia instytucji doręczeń na tle naczelných zasad procesu cywilnego oraz zwrócono uwagę na zasady, które determinują kształt instytucji doręczeń tj. zasadę oficjalności doręczeń, zasadę formalizmu procesowego oraz bezpośredniego dokonywania doręczeń. Ułatwiło to charakterystykę opisywanej instytucji procesowej z punktu widzenia wartości oraz celów którym ma służyć. Sposób ukształtowania instytucji doręczeń na tle konkretných zasad procesowych pozwala na szersze spojrzenie na tego rodzaju instytucję i na przyjrzenie się roli, którą ma spełniać w postępowaniu cywilnym. Instytucja ta jest bowiem funkcjonalnie powiązana z poszczególnymi zasadami procesu cywilnego, które mają duży wpływ na jej kształt. Zasady procesowe informują najczęściej o pewnej prawidłowości w takim, a nie innym ukształtowaniu norm składających się na daną instytucję oraz pozwalają uporządkować najbardziej nawet skomplikowane instytucje prawne, jak również mogą służyć ujawnianiu wspólných podstaw ideologicznych i doktrynalnych, na których opierają się normatywne rozstrzygnięcia sposobu ukształtowania poszczególných instytucji prawnych.³⁸² Warto również zaznaczyć, iż odniesienie instytucji doręczeń do poszczególných zasad procesowych ma również istotne znaczenie dla kierunku wykładni systemowej norm prawa procesowego regulujących tę instytucję, zgodnie z intencjami i założeniami ustawodawcy. Można postawić tezę, iż doręczenie jest czynnością, celem pośrednim stojącym na drodze do osiągnięcia celu końcowego - zakończenia postępowania cywilnego.

2. Formalizacja instytucji doręczeń – zasada formalizmu procesowego.

Konieczność przestrzegania właściwej formy czynności doręczenia jest wyrazem zasady formalizmu procesowego, jednej z zasad procesowych znajdującej urzeczywistnienie w instytucji doręczeń i zasadą, która najbardziej chyba determinuje tę instytucję.³⁸³ Zasada ta ujmowana jest w doktrynie jako „zorganizowanie pod względem formalnym postępowania cywilnego oraz czynności dokonywanych w tym postępowaniu przez jego podmioty”.³⁸⁴ Jako naczelną zasadą procesową znajduje szerokie zastosowanie zwłaszcza w postępowaniu upadłościowym i naprawczym i to w większym stopniu aniżeli w innych postępowaniach

³⁸² S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Zasady prawa...”, op. cit., s. 49.

³⁸³ T. Wiśniewski, „Przebieg procesu cywilnego”, Warszawa 2009, s. 24.

³⁸⁴ P. Osowy, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2002 r., s. 50.

cywilnych.³⁸⁵ Formalizm jest uznawany także za jedną z tzw. wielkich teorii stosowania prawa.³⁸⁶

Zasada formalizmu procesowego wyraża się w omawianej instytucji poprzez ściśle sformalizowanie przepisów regulujących doręczenia w postępowaniu cywilnym. Dokonując bowiem tej czynności procesowej należy respektować jego formę określoną i wymaganą przez procedurę, gdyż zachowanie jej decyduje o procesowym bycie przedsięwziętej czynności. W odniesieniu do niezwykle doniosłej czynności procesowej, którą jest niewątpliwie czynność doręczenia ustawodawca w sposób precyzyjny uregulował wymagania co do jej formy (art. 131 – 133 k.p.c.), czasu (art. 134) oraz miejsca (art. 135), natomiast regulacja odnosząca się do pozostałych czynności dokonywanych przez sąd jest mniej szczegółowa.³⁸⁷

Instytucja doręczeń w procedurze cywilnej została przez ustawodawcę sformalizowana ze względu na to, iż formalny rygoryzm doręczeń stanowi gwarancję prawidłowego toku postępowania. O formalizmie tej czynności świadczy już chociażby to, iż przepisy kodeksu postępowania cywilnego o doręczeniach mają charakter obligatoryjny, który wyłącza swobodną dyspozycję stron w zakresie sposobu doręczania pism sądowych³⁸⁸ oraz podkreślane w judykaturze stwierdzenie, iż „nie można uznać doręczenia za skutecznie dokonane, jeżeli nie nastąpiło według reguł przewidzianych w art. 131 i następnych kodeksu postępowania cywilnego”.³⁸⁹ Powyższe oznacza, iż przepisy kodeksu postępowania cywilnego regulujące czynność doręczenia mają charakter przepisów bezwzględnie obowiązujących (*iuris cogentis*), a zatem ich stosowanie nie jest zależne od woli adresata normy prawnej.³⁹⁰

W dawniejszym orzecznictwie Sąd Najwyższy zarzucał brak formalizmu w odniesieniu do doręczeń, czego nie można powiedzieć o obecnie obowiązującym stanie prawnym.³⁹¹ Zbyt daleko idący formalizm instytucji doręczeń jest z kolei również przedmiotem krytyki³⁹² za

³⁸⁵ F. Zedler, „Prawo upadłościowe i naprawcze”, Kraków 2003 r., s. 38.

³⁸⁶ W. N. Eskridge Jr, P.F. Frickey, „Statutory Interpretation as Practical Reasoning” „Stan. L. Rev”, 1990 r., 42, s. 321 za: M. Matczak, „Summa iniuria. O błędzie formalizmu w stosowaniu prawa”, Warszawa 2007 r., s. 9.

³⁸⁷ S. Cieślak „Formalizm postępowania cywilnego”, Warszawa 2008 r., s.355, szerzej odnośnie formalizmu procesowego w innych państwach w: S. Cieślak, „Analiza prawnoporównawcza formalizmu postępowania cywilnego”, cz. 1., MoP 2007 r., Nr 12, s. 659 i nast., S. Cieślak, „Analiza prawnoporównawcza formalizmu postępowania cywilnego”, cz. 1., MoP 2007 r., Nr 13, s. 725 i nast.

³⁸⁸ Postanowienie SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93, OSNCP 1994 r., Nr 7-8, poz. 160.

³⁸⁹ Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2008 r. w sprawie VCSK 155/07, Legalis.

³⁹⁰ G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2004 r., Nr 5-6, s. 38.

³⁹¹ Uchwała SN z dnia 25 stycznia 1968 r. w sprawie III PZP 46/67 OSNC 1968 r., Nr 7, poz. 119.

³⁹² S. Dalka, krytyczna glosa do postanowienia SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN, OSP 1994, Nr 10, poz. 180 s. 495, według autora glosy ściśle stosowanie przepisów o doręczeniach bez uwzględniania

jego niekompatybilność z założeniami pozytywizmu prawniczego³⁹³ dlatego niektórzy przedstawiciele nauki posługują się pojęciem zasady umiarkowanego formalizmu.³⁹⁴

Wydaje się jednak, iż formalizm instytucji doręczeń jest konieczny z uwagi na liczny rodzaj nadużycia tej instytucji chociażby poprzez praktykę nieodbierania przesyłek sądowych przez strony. Zauważalna jest tendencja do poddania stron dyscyplinie procesowej, mającej na celu udaremnienie zbędnej zwłoki, jaką może wywołać unikanie lub odmowa przyjęcia pisma, mającego być doręczonym, czy też niezawiadomienie sądu o zmianie miejsca pobytu. Jeżeli bym bowiem ustawodawca pozostawił przy regulacji przepisów dotyczących doręczeń zbyt duży margines swobody, to w takiej sytuacji istniałoby duże niebezpieczeństwo użycia reguł konstruujących tę czynność dla osiągnięcia celu niezgodnego z przeznaczeniem tej reguły.³⁹⁵ Reguły konstruujące instytucję doręczeń mają ten pozytywny aspekt, iż spełnienie formalnych wymogów dokonania czynności doręczenia powoduje, iż czynność została ważnie dokonana i należy podporządkować się jej skutkom. Oczywiście formalizm doręczeń w jego skrajnej postaci jest również niekorzystny i może godzić w inne zasady procesu cywilnego, chociażby w zasadę dyspozycyjności i kontrydiktoryjności. Przykładowo pomijając wniosek pełnomocnika jedynie ze względu na zachowanie porządku i stabilności dokonywanych czynności, które mogą wynikać z przepisów kodeksu postępowania cywilnego o doręczeniach.³⁹⁶

Aby uniknąć zinstrumentalizowania instytucji doręczeń ustawodawca przewidział tzw. domniemanie doręczenia, które występuje m.in. w przypadku instytucji doręczenia zastępczego, o czym szerzej będzie mowa w rozdziale dotyczącym sposobów dokonywania doręczeń. Domniemanie to może zostać obalone przez adresata pisma sądowego przez skuteczne przeciwstawienie przez niego dowodu na okoliczność, iż przesyłki sądowej w rzeczywistości nie odebrał. Służy to temu, aby formalizacja doręczeń nie spowodowała braku ochrony prawnej osoby, która dochodzi jej w postępowaniu sądowym. W przeciwnym razie strona może zostać pozbawiona możliwości obrony swych praw. (Kwestia ta zostanie szerzej poruszona w odrębnym rozdziale dotyczącym skutków wadliwości doręczeń).

wniosków stron jest skrajnym formalizmem, który jest sprzeczny z naczelnymi zasadami polskiego postępowania cywilnego.

³⁹³ M. Matczak, „Summa iniuria...”, op. cit. s. 9.

³⁹⁴ H. Mądrzak, E. Marszałkowska – Krześ, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 72.

³⁹⁵ L. Leszczyński, „Argumenty interpretacyjne w stosowaniu konstrukcji nadużycia prawa”, MoP 2003 r., Nr 3 s. 118 i nast.

³⁹⁶ Glosa S. Dalki do postanowienia SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93 OSP 1994 r. Nr 10 poz. 180.

3. Instytucja doręczeń jako wyraz prawa do sądu.

Z zasadą formalizmu procesowego ściśle wiąże się zagwarantowanie stronie lub uczestnikowi postępowania prawa do sądu, gdyż dzięki formalistycznie ukształtowanej instytucji doręczeń strona może skorzystać z tego prawa. Instytucja doręczeń „jest częścią regulacji prawnego reżimu konstytucyjnego prawa do sądu w tym jego fragmencie, który dotyczy realnej dostępności do drogi sądowej i ukształtowania rzetelnej i jawnej procedury”.³⁹⁷ Należy zatem stwierdzić, iż doręczenie odgrywa niezwykle istotną rolę w zapewnieniu uczestnictwa podmiotu w toczącym się postępowaniu.³⁹⁸

Pojęcie prawa do sądu ma charakter powszechny, ale nie nieograniczony³⁹⁹ i znalazło swój wyraz w art. 45 Konstytucji RP⁴⁰⁰, zgodnie z którego treścią każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Dopełnieniem tej konstytucyjnej zasady wyrażonej w art.45 ust.1 Konstytucji jest norma wyrażona w art. 77 ust.2 Konstytucji, która zakazuje zamykania drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.⁴⁰¹ Jednym z istotnych aspektów prawa do sądu jest uprawnienie strony bądź uczestnika postępowania do rozstrzygnięcia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, na które to prawo składają się: prawo dostępu do sądu, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej zgodnie z wymaganiami sprawiedliwości i jawności oraz prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd.⁴⁰² Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, iż gwarantowane przepisem art. 45 Konstytucji prawo do sądu ma charakter autonomiczny, jest prawem podmiotowym obywatela, tworzącym podstawę roszczenia i dlatego stanowi odrębne od innych powiązań normatywnych prawo przysługujące jednostce w stosunku do państwa.⁴⁰³

Uregulowania dotyczące doręczeń w procedurze cywilnej zwłaszcza odnośnie tzw. doręczenia przez awizo były przedmiotem oceny Trybunału Konstytucyjnego co do zgodności z realizacją prawa do sądu. W jednym z wyroków Trybunał Konstytucyjny uznał,

³⁹⁷ Wyrok TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02, OTK – 1 2002 r., Nr 5, poz. 65.

³⁹⁸ P. Pogonowski, „Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2005 r.

³⁹⁹ Z. Czeszejko – Sochacki, „Prawo do sądu w świetle Konstytucji RP, PiP 1997 r., Nr 11 -12, s. 94 -95.

⁴⁰⁰ Dz. U. z 2007 r. , Nr 78 poz. 483.

⁴⁰¹ J. Jodłowski, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 115.

⁴⁰² Wyrok TK z dnia 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK ZU 1999, nr 3 poz. 36, M. Romańska, „Skarga na przewlekłość postępowania sądowego”, PS 2005 r., Nr 11 – 12, s. 41, orzecznictwo ETP Cz cytowane w: M.A. Nowicki, „Europejski Trybunał Praw Człowieka, orzecznictwo t. 1., Kraków 2001 s., 206 – 209 oraz s. 746 – 749, szerzej na temat sprawiedliwego procesu cywilnego w świetle orzecznictwa ETS w: A. Włosińska, „Prawo do sprawiedliwego procesu cywilnego w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”, s. 86 i nast. w: P. Pogonowski, P. Cioch, E. Gąpska, J. Nowińska, „Współczesne przemiany postępowania cywilnego”, Warszawa 2010 r.

⁴⁰³ Postanowienie SN z dnia 6 kwietnia 2000 r. w sprawie II CKN 285/00, OSNC 2000 r., Nr 10, poz. 188.

iż art. 139 § 1 k.p.c. jest zgodny z art. 45 i art. 77 Konstytucji RP,⁴⁰⁴ w innym natomiast wyroku uznano, iż § 9 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym⁴⁰⁵ w zakresie, w jakim ustanawia tylko siedmiodniowy termin przechowywania w pocztowej placówce oddawczej przesyłek – pism sądowych, a tym samym uniemożliwia powtórne zawiadomienie adresata o tym piśmie, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz nie jest niezgodny z art. 78 Konstytucji RP.⁴⁰⁶ W pierwszym z wyżej wymienionych wyroków Trybunał Konstytucyjny stwierdził, iż art. 139 k.p.c. służy zapewnieniu szybkości postępowania cywilnego oraz poszanowaniu zasady ekonomii tego postępowania oraz ma na celu m.in. ochronę powoda i jego prawa do realnej egzekucji orzeczeń. „Wykluczenie co do zasady możliwości rozpoczęcia i prowadzenia postępowania przeciwko stronie, której z różnych względów nie można osobiście doręczyć zawiadomienia o formułowanych przeciwko niej zarzutach, a w dalszej kolejności wykluczenie procesu *in absentia* pozbawiałoby powoda prawa do sądu”. Idąc zatem tym tokiem rozumowania, prawidłowe zastosowanie przepisu art. 139 § 1 k.p.c. nie pozbawia strony prawa do sądu i nie może być rozumiane samo w sobie jako naruszenie rzetelnej i jawnej procedury.⁴⁰⁷ W drugim z wyżej wymienionych wyroków Trybunał Konstytucyjny uznał natomiast, iż siedmiodniowe tylko przechowywanie pisma w pocztowej placówce oddawczej i tym samym obowiązek jednokrotnego powiadamiania przez urząd pocztowy adresata o przesyłce jest uregulowaniem niewystarczającym dla realizacji prawa do sądu „w aspekcie prawa do uruchomienia procedury przed sądem, zgodnej z wymogami sprawiedliwości”. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego bowiem realizacja zasady prawa do sądu w aspekcie prawa do uruchomienia procedury zgodnej z wymogami sprawiedliwości „nakłada na prawodawcę obowiązek takiego ukształtowania procedury zawiadamiania – również od strony technicznej – ażeby ograniczone zostało ryzyko adresata pisma niepowzięcia wiadomości o piśmie złożonym w urzędzie pocztowym, tak jak to nakazuje art. 139 § 1 k.p.c.” Takie elementy jak liczba zawiadomień o pozostawieniu pisma w placówce pocztowej oraz długość terminu jej pozostawienia wskazują na stopień prawdopodobieństwa faktycznego dotarcia zawiadomienia

⁴⁰⁴ Wyrok TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02, OTK – 1 2002 r., Nr 5, poz. 65, pogląd ten został także wyrażony m.in. w A. Wolińska, „Zasady doręczania pism przedsiębiorcom – analiza przepisów i orzecznictwa”, Pr. Sp. 2004 r., Nr 2, s. 48 i nast.

⁴⁰⁵ Dz. U. Nr 62 poz. 697.

⁴⁰⁶ Wyrok TK z dnia 17 września 2002 r. w sprawie SK 35/01, OTK - A 2002 r., Nr 5, poz. 60.

⁴⁰⁷ Z uzasadnienia wyroku TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02, OTK – 1 2002 r., Nr 5, poz. 65.

do rąk adresata.⁴⁰⁸ (Szerzej odnośnie trybu doręczenia przez awizo w odrębnym rozdziale dotyczącym sposobów dokonywania doręczeń).

4. Wpływ instytucji doręczeń na efektywność postępowania sądowego poprzez realizację zasady koncentracji materiału procesowego.

W ścisłym związku z prawem do sądu pozostaje zasada koncentracji materiału procesowego (zwana również zasadą szybkości postępowania), wyrażona w art. 6 k.p.c. i zabezpieczana przez instytucję doręczeń. Sprawne prowadzenie postępowania sądowego zmierzające do szybkiego wydania orzeczenia kończącego postępowanie w dużej mierze zależy od sędziego.⁴⁰⁹ W literaturze przedmiotu wyrażono zapatrywane, iż pojęcie koncentracji materiału procesowego nie jest identyczne z pojęciem ekonomii procesowej, jednakże oba pojęcia zazębiają się ze sobą.⁴¹⁰

Zgodnie z tym przepisem sąd powinien przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy. W piśmiennictwie wyróżnia się dwa systemy koncentracji materiału procesowego: system prekluzji i system dyskrecjonalnej władzy sędziego.⁴¹¹

Zasada szybkości postępowania znajduje swój wyraz przede wszystkim w doręczeniu pism sądowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym, gdyż poprzez zastosowanie nowoczesnych środków komunikacji elektronicznej pomiędzy sądem a stroną, postępowanie sądowe może zostać sprawnie i szybko zakończone, nie naruszając przy tym zasady efektywności postępowania.

Dla prawidłowego zrozumienia postulatu szybkości postępowania konieczne jest orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu odnośnie jego wykładni przepisu art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁴¹² który stanowi, że "każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy

⁴⁰⁸ Z uzasadnienia wyroku TK z dnia 17 września 2002 r. w sprawie SK 35/01, OTK - A 2002 r., Nr 5, poz. 60.

⁴⁰⁹ ⁴⁰⁹ A. Góra – Błaszczkowska, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, praca zbiorowa pod red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska – Ząbczyk, Warszawa 2010 r. s. 187.

⁴¹⁰ E. Wengerek, „Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1958 r. s. 29.

⁴¹¹ A. Góra – Błaszczkowska, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, op. cit. s. 183, szerzej na ten temat w: K. Weitz, „Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego”, [w:] „Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych”, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin – Niechorze 28.-30.09.2007 r., Warszawa 2009 r.

⁴¹² Z dnia 4 listopada 1950 r. Dz. U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284.

rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytyczonej przeciwko niemu sprawie karnej". Przewlekłość postępowań sądowych najczęściej jest wynikiem nadmiernego nagromadzenia niezłatwionych spraw i dużego ich napływu w krótkim czasie. Władze państwowe tylko wyjątkowo mogą nie ponosić odpowiedzialności, jeżeli zaległości są tylko przejściowe, pod warunkiem podjęcia rozsądnych i skutecznych środków zaradczych.⁴¹³ Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka pojęcie rzetelnego procesu wymaga, aby strona miała możliwość zaprezentowania swojej sprawy w warunkach, które nie stawiają jej w niekorzystnej sytuacji w stosunku do strony przeciwnej.⁴¹⁴ Z naruszeniem prawa do sprawiedliwego i rzetelnego rozpatrzenia sprawy w myśl art. 6 konwencji mamy do czynienia wówczas gdy sąd pozbawi stronę możliwości wzięcia udziału w sprawie, w sytuacji, gdy strona zdecyduje się na wykonanie swego prawa do stawiennictwa zagwarantowanego w prawie krajowym.⁴¹⁵ Sytuacja taka może nastąpić w przypadku naruszenia przez sąd przepisów regulujących tryb doręczeń w procedurze cywilnej. Tym samym sąd może pozbawić stronę możliwości stawiennictwa na termin rozprawy.

Instrumentem, który ma na celu zapobieżenie przewlekłości postępowania jest ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, która weszła w życie w dniu 17 czerwca 2004 r.⁴¹⁶ na skutek konieczności implementacji wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 26 października 2000 r.⁴¹⁷ Przewlekłość postępowania zachodzi wówczas, gdy postępowanie w danej sprawie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy albo dłużej niż to konieczne do załatwienia sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego. W szczególności, ze stanem przewlekłości postępowania judykatura wiąże okresy

⁴¹³ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia z 13 lipca 1983r, Zimmermann i Steinem przeciwko Szwajcarii , A.66, par.29.

⁴¹⁴ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 lipca 2005 r. w sprawie Comaseita Oy i in. v Finlandia sprawa 45029/98, Lex Polonica nr 390112.

⁴¹⁵ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 października 2005 r. Grosher v. Rosja sprawa 69889/01, Lex Polonica nr 394582.

⁴¹⁶ Dz. U. Nr 179 , poz.1843, szerzej: M. Romańska, „Skarga na przewlekłość postępowania sądowego”, PS 2005 r., Nr 11 – 12, s. 39 i nast., K. Gonera, „Przewlekłość postępowania w sprawach cywilnych”, PS 2005 r., Nr 11-12, W. Ossowski, „O przyspieszenie postępowania w sprawach cywilnych”, NP 1960 r., Nr 2, s. 206 i nast.

⁴¹⁷ W sprawie Kudła v. Polska, w którym to wyroku skarżący podniósł zarzut na gruncie art. 13 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał zarzut za zasadny.

nieprzerwanego zaniechania lub długotrwałego podejmowania pozornych lub nieprzynoszących efektów czynności sądu.⁴¹⁸

W doktrynie został wyrażony trafny pogląd, iż „poza realizacją prawdy (...) oraz obok urzeczywistnienia faktycznej równości stron koniecznym warunkiem sprawnie działającego postępowania cywilnego jest szybkość tego postępowania. Powolność bowiem procesu cywilnego godzi w jego założenia”.⁴¹⁹ Strona postępowania sądowego często wykorzystuje w negatywny sposób instytucję doręczeń, aby przewlekać postępowanie poprzez np. nieodbieranie przesyłek sądowych, bądź niewskazanie właściwego adresu zamieszkania. Ustawodawca przewidział możliwość takich zabiegów i dlatego, aby zapobiec przewlekłości postępowania dla realizacji zasady szybkości postępowania wprowadził m.in. zasadę doręczenia zastępczego.

Prawidłowość doręczeń wiąże się także z zapewnieniem rzetelności i sprawiedliwości postępowania. Już przy wszczęciu postępowania istnieją obowiązki informacyjne w postaci zawiadomienia drugiej strony, o wykonaniu których to obowiązków można mówić dopiero w przypadku prawidłowego doręczenia zawiadomienia. Za efektywny uznaje się taki proces, który umożliwia w optymalnym stopniu rzeczywistą ochronę prawną.⁴²⁰ Oprócz szybkości i skuteczności rozstrzygnięcia sporu w danej sprawie istotne są także jednolitość i stabilność orzecznictwa sądowego, które przyczyniają się także do polepszenia ochrony prawnej stron i uczestników postępowania sądowego.⁴²¹

5. Wpływ instytucji doręczeń na zagwarantowanie praw stron w procesie.

Przepisy dotyczące doręczeń w procedurze cywilnej są nie tylko sformalizowane, ale także szczegółowe i rozbudowane, co z kolei pozostaje w bezpośrednim stosunku do obrony prawa stron w postępowaniu cywilnym. Głównym elementem konstrukcji doręczeń jest bowiem troska o zagwarantowanie praw stronie, przejawiająca się w daleko posuniętym zapewnieniu rzeczywistego zawiadomienia strony o czynności sądu. Aby umożliwić stronie wypowiedzenie się odnośnie zarzutów strony przeciwnej, istotne jest, aby skutecznie doręczono jej w trybie przewidzianym w kodeksie postępowania cywilnego pismo, w którym zarzuty te zostaną sformułowane, w przeciwnym razie, strona zostanie pozbawiona prawa do obrony. Z powyższego wynika, iż pozbawienie strony możliwości obrony jej praw może

⁴¹⁸ Uchwała SN z dnia 19 stycznia 2005 r. w sprawie III SPP 115/04, OSNP 2005 r., Nr 9, poz. 135.

⁴¹⁹ E. Wengerek, „Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1958 r., s. 3.

⁴²⁰ L. Nevai, „Efektywność a demokratyzm socjalistycznego procesu cywilnego”, PiP 1973 r., Nr 7, s. 33.

⁴²¹ E. Wengerek, „Zakres sądowej ochrony w sprawach cywilnych”, PiP 1975 r., Nr 3, s. 57.

nastąpić już we wczesnej fazie postępowania, gdy sąd przeoczy, że odpis pozwu bądź wezwanie na posiedzenie jawne nie zostanie doręczone pozwanemu w sposób wymagany przepisami procedury cywilnej, a pomimo to wydał wyrok zaoczny uwzględniający powództwo. Jeżeli sąd zaniechał doręczenia odpisu pozwu pozwanemu, lecz pomimo to pozwany wdał się w spór, to wówczas niedoręczenie odpisu pozwu nie uzasadnia zarzutu pozbawienia strony możliwości obrony swych praw.⁴²² W judykaturze znane są przypadki, gdy wadliwość w doręczeniu została uznana przez sąd jako pozbawienie strony możliwości obrony jej praw. Chociażby wadliwe doręczenie zastępcze jest traktowane jako powodujące pozbawienie prawa strony, która nie stawiała się na rozprawę w sytuacji, gdy zawiadomienie o rozprawie doręczyciel zostawił w drzwiach adresata i mogło zagać.⁴²³ Strona może także zostać pozbawiona swoich praw poprzez wadliwe zastępcze doręczenie skargi bez umieszczenia na drzwiach adresata pisemnego zawiadomienia o złożeniu przesyłki w urzędzie pocztowym i bez zawiadomienia o tym sąsiada.⁴²⁴ Problematyka ta zostanie szerzej omówiona w rozdziale dotyczącym wadliwości doręczeń.

6. Zasada oficjalności gwarancją uprawnienia sądu do dokonywania doręczeń z urzędu, zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń.

Obligatoryjny charakter przepisów dotyczących doręczeń wiąże się ściśle z zasadą oficjalności doręczeń⁴²⁵, która obok zasady osobistego i bezpośredniego dokonywania doręczeń jest jedną z podstawowych zasad, które wpływają na taki, a nie inny kształt tej instytucji.⁴²⁶

Druga z wyżej wymienionych zasad - zasada osobistego i bezpośredniego dokonywania doręczeń wyrażona została w art. 133 k.p.c. zgodnie z którego treścią osobom fizycznym pisma sądowe doręczane są osobiście albo do rąk ich przedstawiciela ustawowego, jeśli nie mają zdolności procesowej i ma na celu zagwarantowanie prawidłowego trybu doręczeń. Pisma procesowe lub orzeczenia dla osoby prawnej, jak również dla organizacji, która nie ma osobowości prawnej, doręcza się organowi uprawnionemu do reprezentowania

⁴²² M. Piekarski, „Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1964 r., s. 161.

⁴²³ Orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1938 r. w sprawie C III 2078/57, Zb.Orz.1938 r., poz.516, orzeczenie cyt. za M. Piekarskim „Pozbawienie strony możliwości obrony...”, op. cit. s. 162.

⁴²⁴ Orzeczenie SN z dnia 19 grudnia 1929 r. III 1.R. 9/29, Zb. Orz. 1929 r., poz.320, orzeczenie cyt. za M. Piekarskim „Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1964 r., s. 162.

⁴²⁵ J. Jodłowski, Z. Resich i inni, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2010 r. s. 290.

⁴²⁶ P. Cioch, J. Nowińska, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2007 r., s.129.

ich przed sądem lub do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism. Pisma procesowe dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych, wpisanych do rejestru sądowego doręcza się na adres podany w rejestrze, chyba że strona wskazała inny adres dla doręczeń. Zasadą jest zatem, że wszelkie doręczenia pism sądowych mają być dokonywane bezpośrednio stronom biorącym udział w procesie chyba, że przepisy wyjątkowo dopuszczają doręczenie pism pełnomocnikowi lub kuratorowi strony.⁴²⁷

Zasada oficjalności z kolei odnosi się do sfery działalności sądu i oznacza działanie przez sąd z urzędu. W przeszłości wskazywano na węższe i szersze jej pojęcie. W znaczeniu szerszym zasada ta obejmowała trzy kierunki działania: inicjatywę sądu, zasadę oficjalności w ścisłym znaczeniu oraz zasadę śledczą.⁴²⁸ Przeciwnieństwem zasady oficjalności jest zasada dyspozycyjności, która odnosi się do sfery działalności strony i oznacza możliwość korzystania z uprawnień przyznanych przez prawo materialne (dyspozycyjność materialna) oraz korzystania z prawnych środków ochrony tych uprawnień przed sądem (dyspozycyjność formalna).⁴²⁹ Zasada dyspozycyjności wywodzi się z autonomii woli stron, która przysługuje podmiotom prawa cywilnego w sferze stosunków cywilnoprawnych, co z kolei odróżnia proces cywilny od innych procedur, dlatego zasada ta jest uznawana za jedną z najbardziej charakterystycznych dla procesu cywilnego.⁴³⁰ Już w latach trzydziestych podkreślano dominujące znaczenie tej zasady w procedurze cywilnej oraz jej istotny wpływ na kształt pozostałych zasad.⁴³¹ Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. opierał się na szeroko rozumianej zasadzie dyspozycyjności, którą rozumiano jako „nieograniczone i wyłączone prawo strony do wytoczenia powództwa, przyznania faktów, korzystania lub niekorzystania ze środków procesowych”.⁴³² Wówczas obowiązującą zasadą było „*volenti non fit iniuria*”, co oznacza, że to od strony zależy czy skorzysta z ochrony prawa, czy też nie.⁴³³ W procesie socjalistycznym zasada oficjalności była uważana za jedną z podstawowych zasad procesowych, która dawała wyraz ochronie interesów państwa. Była nagminnie ograniczana przez państwo, które ingerowało w stosunki pomiędzy obywatelami, natomiast obecnie

⁴²⁷ Postanowienie SN z dnia 16 lipca 1969 r. w sprawie III PZP 17/69, Lex Polonica nr 322636.

⁴²⁸ R. Canstein, „Die rationellen Grundlagen des Civilprozesses” Wien 1877, s. 1-4, za: W. Berutowicz, „Zasada dyspozycyjności w postępowaniu cywilnym” Warszawa 1957 r., s.14, E. Wengerek, „Zakres sądowej ochrony w sprawach cywilnych”, PiP 1975 r., Nr 3, s. 57.

⁴²⁹ H. Dolecki, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 51.

⁴³⁰ Heinze: „Dispositionsprinzip und Offizialpronzip”, „Goldammer Archiv für Strafrecht” 1876 t. 24, s. 41.

⁴³¹ E. Waśkowski, „System procesu cywilnego”, Wilno 1932 r., s. 104.

⁴³² J. Jodłowski, „Nowe drogi polskiego procesu cywilnego”, NP 1951 r., Nr 7-8, s. 19.

⁴³³ E. Waśkowski, „System procesu...”, op. cit., s. 106.

zasada oficjalności odzyskała swoje zastosowanie, podobnie jak w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r.⁴³⁴

Obecnie zasada oficjalności po zmianach ustrojowych, które nastąpiły po 1990 r. jest stosowana w procedurze cywilnej w minimalnym stopniu i ustępuje zasadzie dyspozycyjności.⁴³⁵ W obecnym kształcie zasada oficjalności nie ma na celu ochrony interesów państwa, a oznacza jedynie, iż istnieją pewne obowiązki i uprawnienia sądu do działania z urzędu w sprawach, w których zachodzi potrzeba zapewnienia należytej ochrony określonym dobrom i wartościom, które wynikają najczęściej z konkretnych przepisów.⁴³⁶ Prawodawca normując uprawnienia sądu w zakresie doręczeń kierował się tym, iż zasada dyspozycyjności nie jest wystarczająca dla zapewnienia społecznej funkcji postępowania, jak również nie zabezpiecza potrzeb praktyki w zakresie pewności doręczeń. Konsekwencją takiego stanowiska było przyjęcie przez ustawodawcę w kodeksie postępowania cywilnego zasady oficjalności doręczeń⁴³⁷, która została wyrażona wprost w treści art. 131 k.p.c. i oznacza dokonywanie doręczeń z urzędu przez sąd poprzez operatora publicznego lub innego operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. – Prawo pocztowe,⁴³⁸ osoby zatrudnione w sądzie, komornika lub sądową służbę doręczeniową. Zasada ta polega na tym, iż to wyłącznie sąd jest organem właściwym do dokonywania doręczeń pism sądowych z urzędu, jednakże czyni to poprzez inne instytucje bądź osoby wymienione enumeratywnie w przepisie art. 131 k.p.c.⁴³⁹

Od zasady oficjalności doręczeń ustawodawca przewidział pewne wyjątki, a mianowicie możliwość wzajemnego doręczenia pism przez adwokatów i radców prawnych w toku sprawy, a także możliwość doręczenia adresatom pism sądowych w sekretariacie sądu, które to sposoby doręczeń zostaną omówione w innym rozdziale. Wzajemne doręczenia pism przez fachowych pełnomocników jest w pełni usprawiedliwione charakterem pełnomocników, którzy z racji wykonywanego zawodu mogą zagwarantować należyte dokonanie doręczeń. Doświadczenie wykazało bowiem, iż z uwagi na udział fachowych pełnomocników reprezentujących strony w postępowaniu cywilnym, nie jest konieczne

⁴³⁴ W. Broniewicz, „Zasada kontradyktoryjności procesu cywilnego w poglądach nauki polskiej”, [w:] „Studia z prawa postępowania cywilnego” Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, s. 43.

⁴³⁵ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 112.

⁴³⁶ W. Berutowicz, „Funkcja ochronna postępowania cywilnego” [w:] „Studia z prawa postępowania cywilnego” Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, s. 35.

⁴³⁷ M. Sorysz, „Doręczenie i jego wpływ na bieg terminów w postępowaniu cywilnym”, MoP 2003 r., Nr 15, s. 687.

⁴³⁸ Dz. U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1159, Dz. U. z 2009 r. Nr 18, poz. 97 i Nr 168, poz. 1323.

⁴³⁹ E. Wengerek, „Postępowanie cywilne procesowe przed sądami pierwszej instancji w państwach socjalistycznych”, Warszawa 1978 r., s. 53.

rozszerzenie praw sądu poprzez doręczanie odpisów pism procesowych stronom reprezentowanym przez adwokata czy radcę prawnego.

Z kolei możliwość osobistego odebrania pisma w sekretariacie sądu, która jest szczególną formą doręczenia zastępczego, została wprowadzona przez ustawodawcę z uwagi na to, iż ten sposób doręczenia może znacznie przyspieszyć postępowanie, a zostanie przy tym zachowana zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń, która obok zasady oficjalności doręczeń jest drugą zasadą determinującą tę instytucję.

Zarówno zasada oficjalności doręczeń, jak i bezpośredniego dokonywania doręczeń nie są zasadami, które są założeniami generalnymi dla całego systemu prawa procesowego cywilnego, lecz odnoszą się one wyłącznie do instytucji doręczeń. Zasadom tym nie można przyznać charakteru zasad naczelnych, jednakże można wysunąć tezę, iż są to tzw. zasady konstrukcyjne.⁴⁴⁰

7. Realizacja zasady dyspozycyjności w instytucji doręczeń.

Omawiając jedną z najważniejszych zasad determinujących instytucję doręczeń wskazać należy, iż zasada oficjalności doręczeń nie jest bynajmniej sprzeczna z zasadą dyspozycyjności. Sąd bowiem dokonując doręczenia pisma z urzędu, zgodnie z trybem przewidzianym w kodeksie postępowania cywilnego, nie ingeruje w prawo strony bądź też uczestnika postępowania do dysponowania postępowaniem sądowym w zakresie przewidzianym przez przepisy procesowe. Nie oznacza to jednak, iż zasada dyspozycyjności nie znajduje w ogóle zastosowania w doręczeniach, gdyż można wysunąć tezę, iż zasada ta znajduje w sposób pośredni wyraz w przepisach odnoszących się do doręczeń w tym sensie, iż pozwalają one na podjęcie decyzji przez stronę co do konieczności przedsięwzięcia stosownych czynności procesowych w celu realizacji określonych roszczeń. Prościej rzecz ujmując oznacza to, iż poprzez prawidłowy tryb doręczeń ustalony w kodeksie postępowania cywilnego strona równocześnie może realizować zasadę dyspozycyjności, a zatem zasada oficjalności w pewnym sensie wpływa również na zasadę dyspozycyjności. Oczywiście władza dana sądowi do dokonywania z urzędu doręczeń pism sądowych może powodować pewne niebezpieczeństwa wynikające z nadużyć sędziego bądź jego nierozwagi, co z kolei może skutkować pozbawieniem strony możliwości obrony jej praw, o czym będzie mowa w innym rozdziale.

⁴⁴⁰ J. Jodłowski, Z. Resich, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 1987 r., s. 126.

8. Realizacja zasady pisemności postępowania w instytucji doręczeń.

Instytucja doręczeń pism sądowych pełni kluczową rolę w procesie komunikacji między sądem a stronami bądź uczestnikami postępowania. W prosty sposób przedmiot doręczeń uwarunkowany jest od zasady pisemności, która odnosi się do większości czynności postępowania cywilnego mających znaczenie dla danej sprawy lub jej toku. Co również istotne dzięki wzroście znaczenia zasady pisemności, wzrasta również znaczenie omawianej czynności poprzez nasilenie częstotliwości jej dokonywania.⁴⁴¹

W postępowaniu cywilnym ustność i pisemność wzajemnie się uzupełniają, gdyż potrzebom racjonalnego procesu najlepiej odpowiada zasada ustności z uwzględnieniem pisemności.⁴⁴² Istnieją zasadnicze różnice pomiędzy czynnościami ustnymi i pisemnymi, a charakterystyką tych różnic zajmuje się socjolingwistyka. W przypadku komunikacji pisemnej brak jest odrębnego od aktu *parole* wypowiedzi jako obiektu fizycznego występującego w komunikacji ustnej. Różnica zachodzi także w postaci odmiennego sposobu organizacji wypowiedzi, a także na zwiększeniu refleksyjności wytwarzania wypowiedzi pisemnej, z uwagi na możliwość przerywania tej wypowiedzi.⁴⁴³

Przekazywanie pism sądowych wymaga określonego, ściśle sformalizowanego trybu – o czym już była mowa powyżej - który ulega nieustannym zmianom, związanym z przeobrażeniami zachodzącymi w społeczeństwie determinującymi instytucję doręczeń. Szczególnie postęp techniczny w sposób oczywisty wymusza na ustawodawcy dokonanie przeglądu tradycyjnych instytucji prawnych tj. instytucja doręczeń, która wraz z rozwojem techniki musi ulec przewartościowaniu. Wraz z upowszechnianiem się internetu wprowadza się stopniowo w polskim ustawodawstwie doręczenia elektroniczne, które można zaliczyć do jednej z kwalifikowanych form pisemnych postępowania cywilnego, z uwagi na inny niż arkusz papieru przedmiot (np. dyskietka CD), na którym utrwalone są wypowiedzi stron bądź uczestników postępowania.⁴⁴⁴ Problematyka doręczeń w formie elektronicznej zostanie przedstawiona w innym rozdziale. Upowszechnienie doręczenia pism przez pocztę elektroniczną w znaczny sposób ograniczy niezmiernie dziś wysokie koszty ekspedycji przesyłek sądowych, skróci czas oczekiwania na takie przesyłki i wpłynie tym samym na szybkość oraz efektywność postępowania sądowego. Rozwiązanie takie jest korzystne

⁴⁴¹ P. Grzegorzcyk, „Doręczenie zastępcze”, „Prawo wobec wyzwań współczesności”, praca zbiorowa pod red. P. Wilińskiego, Poznań 2004 r., s. 157.

⁴⁴² E. Wengerek, „Problem ustności i pisemności postępowania cywilnego”, NP 1970 r., Nr 10, s. 1397.

⁴⁴³ T. Gizbert – Studnicki, „Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej”, ZNUJ, Warszawa – Kraków 1986 r. s. 78.

⁴⁴⁴ S. Cieślak, „Formalizm postępowania...”, op. cit. s. 125.

zarówno dla osób reprezentujących wymiar sprawiedliwości, jak też dla stron postępowania, gdyż poprzez zwiększenie szybkości przekazywania pism procesowych uniknie się przewlekłości postępowania.

9. Realizacja zasady równości w aspekcie zasady wysłuchania stron oraz zasady równości broni w instytucji doręczeń.

Kolejną zasadą postępowania cywilnego, której realizacja jest zabezpieczana w instytucji doręczeń jest zasada równości stron.⁴⁴⁵ Zasada równości ma na gruncie Konstytucji rangę generalnej zasady dotyczącej całokształtu praw, wolności i obowiązków obywatelskich.⁴⁴⁶ Przedmiotowa zasada została wyrażona wprost w ustawie zasadniczej w art. 32 ust. 2, a także w art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.⁴⁴⁷

W postępowaniu cywilnym zagwarantowanie faktycznej realizacji prawa do sądu musi być ukształtowane tak, aby obie strony korzystały z równych praw. Równość stron wynika z charakteru procesu cywilnego, w którym występują zazwyczaj dwie strony o przeciwstawnych sobie interesach. Prawidłowe ukształtowanie praw i obowiązków obu stron w procesie i wyważenie kompromisu pomiędzy ich sprzecznymi interesami, należy do ustawodawcy, którego decyzje korzystają z domniemania konstytucyjności.⁴⁴⁸ Spełnienie bowiem warunków sprawiedliwego procesu cywilnego zależy od następujących czynników: równości uczestników postępowania, racjonalności postępowania i jego efektywności. Wtedy dopiero, gdy warunki te zostaną spełnione można mówić o tzw. sprawiedliwości proceduralnej.⁴⁴⁹

Zasada równości winna być rozpatrywana w dwóch aspektach.⁴⁵⁰ W pierwszym jej aspekcie głosi zasadę wysłuchania stron, czyli zapewnienia obu stronom możliwości

⁴⁴⁵ Określana również jako zasada równouprawnienia albo zasada *audiatur et altera pars albo non debet actori licere quod reo non permittitur* patrz: K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...” op. cit. s. 109, K. Piasecki, „Postępowanie sporne...”, op. cit. s. 87.

⁴⁴⁶ Wyrok TK z dnia 19 lutego 2003 r. w sprawie P 11/02 sentencja wyroku została opublikowana dnia 10 marca 2003 r. w Dz. U. Nr 41 poz. 360, K. Piasecki, „Postępowanie sporne...”, op. cit., s. 88.

⁴⁴⁷ J. Maliszewska – Nienartowicz, „Zasady ogólne prawa jako źródło europejskiego prawa wspólnotowego” PiP 2005 r., Nr 4, s. 29.

⁴⁴⁸ Orzeczenie TK z dnia 23 czerwca 1997 r., K 3/97, OTK ZU 1997 r., Nr 2, poz. 22, postanowienie TK z dnia 28 sierpnia 2000 r., Ts 92/00, OTK ZU 2000 r., Nr 6, poz. 252.

⁴⁴⁹ J. Stelmach, „Teoria prawa”, praca zbiorowa R. Sarkowicz, J. Stelmach, Kraków 2011 r. s. 191 -197, P. Pogonowski, „Realizacja prawa do sądu...”, op. cit. s. 9-10, orzeczenie TK z dnia 16 listopada 1999 r. SK 11/99, OTK –ZU 1999 r., Nr 7, poz. 158.

⁴⁵⁰ H. Mądrzak, E. Marszałkowska – Krześ, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s.51., A. Góra – Błaszczkowska, „Dowody w postępowaniu...”, op. cit., s. 144.

przedstawienia swoich twierdzeń i obrony interesów, a w drugim aspekcie oznacza zabezpieczenie obu stronom dysponowania jednakowymi środkami ochrony (przy uwzględnieniu specyfiki danej strony procesowej) tzw. równości broni.⁴⁵¹ Zasada równości broni polega na tym, iż stronom powinny przysługiwać równe środki procesowe. Gwarancją zasady wysłuchania stron są te przepisy, które uniemożliwiają prowadzenie rozprawy w przypadku niemożności wypowiedzenia się co do twierdzeń strony przeciwnej. Prawo strony do wysłuchania jej przez sąd nie zostało wyrażone w żadnym przepisie Konstytucji RP, jednak zasada ta jest powszechnie uznawana za składową prawa do sądu.

W pierwszym z wyżej przywołanych aspektów zasada równości znajduje zastosowanie w instytucji doręczeń w tym sensie, iż stwierdzona przez sąd nieprawidłowość w doręczeniu stronie wezwania na rozprawę powoduje obligatoryjne odroczenie rozprawy.⁴⁵² Celem zasady równości ujmowanej jako zasada wysłuchania stron jest bowiem danie drugiej stronie możliwości wypowiedzenia się co do oświadczeń i zarzutów strony przeciwnej. Nieprawidłowe doręczenie natomiast uniemożliwia stronie zajęcia stanowiska w danej sprawie.⁴⁵³ Zasada wysłuchania strony znajduje także pełne zastosowanie w przypadku, gdy miejsce pobytu strony nie jest znane, a zachodzi konieczność doręczenia jej odpisu pozwu albo odpisu innego pisma procesowego i jednocześnie zachodzi potrzeba podjęcia obrony praw tej strony (art. 143 k.p.c.). Konieczność ustanowienia kuratora do zastępowania nieobecnego zachodzi wówczas, gdy stronie ma być doręczone jakiegokolwiek pismo wymagające czynności procesowej. Tylko bowiem ustanowienie kuratora umożliwi w pełni realizację zasady równości w dwóch wymienionych powyżej aspektach. Oczywiście instytucja kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu nie powinna być nadużywana, w przeciwnym razie może dojść z kolei do naruszenia zasady równości stron w sytuacji, gdy strona nie wie o toczącym się przeciwko niej postępowaniu, a powód w dalszym ciągu podaje, iż nie jest mu znane miejsce zamieszkania pozwanego. Aby nie doszło do naruszenia zasady równości stron, sąd winien jest w takim wypadku zobowiązać stronę powodową do wskazania prawidłowego adresu pozwanego pod rygorem zawieszenia postępowania, a jeżeli nie jest to możliwe, to powód winien jest wykazać poprzez przedłożenie stosownego zaświadczenia o braku w ewidencji miejsca zamieszkania pozwanego. Dopiero, gdy powyższy obowiązek zostanie dopełniony przez powoda, wówczas można ustanowić kuratora dla strony przeciwnej.

⁴⁵¹ E. Wengerek, „Zasada równości stron w procesie cywilnym”, PiP 1955 r., z. 11, s. 789

⁴⁵² A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron w procesie cywilnym”, Warszawa 2008 r. s. 315.

⁴⁵³ A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron w procesie...”, j. w. , s. 313.

Ustawodawca przewidział pewne wyjątki od zasady *audiatur et altera pars*. Jednym z nich jest przyjęcie domniemania doręczenia w przypadku tzw. doręczenia zastępczego, które w systemie prawa służy przede wszystkim zapewnieniu szybkości postępowania cywilnego i poszanowaniu zasady ekonomii tego postępowania, przy jednoczesnym zabezpieczeniu praw obu stron postępowania sądowego do rozpatrzenia sprawy przez sąd i zapewnieniu możliwości obrony ich interesów. Instytucji tej zostanie poświęcony osobny rozdział.⁴⁵⁴

Pokrótkie – dla celów niniejszego rozdziału - wskazać jednak należy, iż przepis art. 139 § 1 k.p.c. regulujący tzw. doręczenie przez awizo dopuszczający domniemanie skuteczności doręczenia ma na celu ochronę powoda i jego prawa do realnej egzekucji orzeczeń. Przepis ten bowiem zapobiega sytuacjom, gdy osoba dochodząca rozstrzygnięcia sprawy zostałaby pozbawiona prawa poprzez unikanie odbioru pism przez drugą stronę. Pozbawienie możliwości prowadzenia postępowania sądowego przeciwko stronie, której z różnych względów, nie można osobiście doręczyć zawiadomienia o toczącym się procesie, a w dalszej kolejności wykluczenie procesu, tylko z uwagi na nieobecność pozwanego, pozbawiałoby bowiem powoda prawa do sądu. W szczególności z tego względu, iż ani sąd, ani powód nie mają możliwości przymusowego doprowadzenia pozwanego na rozprawę, tak jak ma to miejsce w postępowaniu karnym.⁴⁵⁵ Doręczenie zastępcze ma przy tym zwłaszcza za zadanie zapewnienie realizacji zasady sprawnego postępowania i zostało wprowadzone przez ustawodawcę w sposób umyślny dla wzmocnienia dyscypliny procesowej. Powyższe znalazło wyraz w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 października 2002 r.⁴⁵⁶ w którym stwierdzono, że przepis art. 139 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego⁴⁵⁷ jest zgodny z art. 45 i art. 77 Konstytucji RP.

Oprócz wyżej wymienionych przypadków realizacji zasady równości w jej pierwszym aspekcie – zasady wysłuchania stron poprzez normy wyinterpretowane z przepisów, odnoszących się do doręczeń, wskazać należy, iż instytucja ta znajduje przede wszystkim wyraz w drugim aspekcie zasady równości – tzw. równości broni, która jest elementem szerszej koncepcji rzetelnego procesu sądowego. Ustalenie pewnego standardu doręczeń ma zapewnić uczestnikom postępowania z jednej strony możliwość podjęcia decyzji co do konieczności przedsięwzięcia stosownych czynności procesowych, a z drugiej strony ma zagwarantować i realizować zasadę równouprawnienia stron w postępowaniu cywilnym.⁴⁵⁸

⁴⁵⁴ A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron...”, op. cit. s. 316

⁴⁵⁵ A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron...”, j. w., 316 – 317.

⁴⁵⁶ Wyrok TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02, OTK-A 2002 r., Nr 5, poz. 65.

⁴⁵⁷ Dz. U. z 1964 r. Nr 43 poz. 296 ze zm.

⁴⁵⁸ Wyrok TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02, OTK-A 2002 r. op. cit.

Instytucja doręczenia zastępczego nie powoduje przy tym naruszenia rzetelnej i jawnej procedury, o czym świadczy chociażby instytucja przywrócenia terminu, przez co pozwany nie traci, w nieodwracalny sposób, dostępu do sądu w celu ochrony jego praw i wolności.

Wyłomem w zasadzie równości praw stron jest również przepis art. 136 § 2 k.p.c. określający przesłanki pozostawienia pisma w aktach ze skutkiem doręczenia. Przepis ten bowiem pozbawia stronę możliwości złożenia wyjaśnień na rozprawie, w sytuacji, gdy strona nie wypełni swojego obowiązku zawiadomienia sądu o każdorazowej zmianie swego zamieszkania. W tym jednak przypadku skuteczność odstępstwa od zasady *auditur et altera pars* zależy od dokonania przez sąd pouczenia o skutkach zaniedbania tego obowiązku. Uregulowanie pozostawienia pisma sądowego w aktach sprawy ze skutkiem przewiduje fikcję doręczenia i znajduje swoje uzasadnienie w tych samych względach, z których ustawodawca przewidział możliwość doręczeń zastępczych. Zarówno bowiem w przypadku art. 136 § 2 k.p.c., jak i art. 138 k.p.c. i art. 139 k.p.c. ustawodawca uznał, iż „wyższym dobrem” jest zachowanie sprawności postępowania, aniżeli zasada wysłuchania stron. W praktyce często zdarzają się przypadki, gdy strona celowo przewleka postępowanie, nie odbierając przesyłek sądowych i nie zawiadamiając sądu o zmianie swojego miejsca zamieszkania, aby działać tym samym na zwłokę.

Z zasadą równości stron wiąże się również zasada oficjalności, która w pewnym sensie pomaga w jej realizacji, a mianowicie dokonując doręczenia pism sądowych z urzędu sąd ma zarazem obowiązek udzielenia pomocy stronie działającej bez adwokata lub radcy prawnego przez odpowiednie jej pouczenie dotyczące środków zaskarżenia, konsekwencji procesowych niepoinformowania sądu przez stronę o zmianie jej miejsca zamieszkania, które przewidują przepisy szczególne kodeksu. Ustawodawca w celu realizacji tej zasady umożliwił sądowi zastosowanie pouczeń strony działającej bez pełnomocnika.⁴⁵⁹ Pouczenia dokonywane przy okazji doręczenia pism sądowych stanowią faktyczną gwarancję realizacji zasady równości broni. W sytuacji, gdy dojdzie do naruszenia tej zasady, a tym samym również pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, stanowi to podstawę nieważności postępowania zgodnie z treścią art. 379 pkt. 5 k.p.c.

Sąd ma obowiązek dbałości o zapewnienie omawianej zasady, przez doręczanie pism procesowych stronom działającym bez fachowego pełnomocnika, ale również wszelkich dokumentów złożonych do akt przez przeciwnika procesowego, a także tych, które zostały

⁴⁵⁹ A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron w aspekcie zmiany przepisów art. 5 i 212 k.p.c. i wynikających z nich obowiązków sądu w postępowaniu cywilnym (uwagi na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego)”, PS 2005 r., Nr 10, s. 85 – 97.

złożone przez osoby trzecie i instytucje. Strony muszą bowiem mieć możliwość zapoznania się z pełnym materiałem dowodowym, zgromadzonym w sprawie, gdyż dopiero wówczas strony mogą ocenić, czy treść tych pism ma znaczenie dla rozstrzygnięcia ich sprawy. W konsekwencji instytucja doręczeń umożliwia realizację zasady równości stron także w aspekcie zasady wysłuchania.⁴⁶⁰

Jedną z podstawowych zasad polskiej procedury cywilnej, która jest ściśle związana z zagadnieniem zasady równości stron, jest kontradiktoryjność postępowania. Zasada kontradiktoryjności oznacza bowiem, iż równouprawnione strony toczą spór przed bezstronnym sądem. Z zasady tej wprost wynika wymóg, by obie strony miały zagwarantowaną jednakową możliwość obrony ich praw i interesów poprzez zgłaszanie żądań i wniosków, przedstawienia twierdzeń i dowodów oraz korzystania ze środków zaskarżenia.⁴⁶¹ Czynność doręczenia ma zatem również za zadanie w sposób pośredni realizację zasady kontradiktoryjności.

10. Realizacja zasady jawności postępowania w instytucji doręczeń.

Od prawidłowości doręczenia zależy możliwość spełnienia konstytucyjnej i zarazem procesowej zasady postępowania - zasady jawności.⁴⁶² Zasada jawności jest swoistą regułą w procesie cywilnym, gdyż większość spraw odbywa się na posiedzeniach jawnych, a wyjątkiem od tej zasady jest rozpoznawanie spraw sądowych na posiedzeniach niejawnych, które sąd może zarządzić wyłącznie w przypadku, gdy przepis szczególny tak stanowi. W doktrynie wyrażono pogląd, iż wszelkie przejawy zasady jawności stanowią jednocześnie gwarancję realizacji pozostałych zasad postępowania, a w szczególności zasady równości.⁴⁶³

W myśl art. 45 ust.1 Konstytucji RP, każdy ma prawo do jawnego rozpoznania sprawy przez sąd. Prawo do sądu zostało wyrażone również w normach prawa międzynarodowego np. w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r.⁴⁶⁴ Ponadto zasada jawności postępowania została wyrażona w kodeksie postępowania

⁴⁶⁰ Wyrok SN z dnia 17 lutego 2004 r. w sprawie III CK 290/02, Legalis, postanowienie SN z dnia 4 lipca 2006 r. w sprawie V CNP 86/06, OSNC 2007 r., Nr 3, poz. 47.

⁴⁶¹ Wyrok TK z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie P 9/01, Z.U. 2002 / 2A / 14.

⁴⁶² K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 599.

⁴⁶³ A. Góra – Błaszczkowska, „Dowody w postępowaniu...”, op. cit., s. 164.

⁴⁶⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. oraz oświadczenie rządowe z dnia 7 kwietnia 1993 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 Dz. U. z 1993 r. Nr 61 poz.284.

cywilnego w art. 9 k.p.c., w myśl którego rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie oraz w art. 148 k.p.c., zgodnie z którym posiedzenia są jawne, a sąd orzeka o rozpoznaniu sprawy na rozprawie, chyba, że przepis szczególny stanowi inaczej. Nadto sąd może skierować sprawę na posiedzenie jawne i wyznaczyć rozprawę także wówczas, gdy sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym.

Poprzez danie stronie możliwości zapoznania się z treścią pisma sądowego następuje realizacja wewnętrznego aspektu zasady jawności postępowania cywilnego, gdyż strona może dowiedzieć się o tym na jakim etapie toczy się obecnie postępowanie sądowe.⁴⁶⁵ Doręczenia mają na celu poinformowanie stron o czynnościach postępowania.⁴⁶⁶ O rozstrzygnięciach sądu podjętych na posiedzeniu niejawnym strona dowiadyuje się poprzez doręczenie jej pisma sądowego zawierającego postanowienie sądu. Aby zrealizować zasadę jawności postępowania sąd nie może zaniedbać obowiązku wezwania stron i uczestników postępowania na posiedzenie jawne, gdyż w przeciwnym razie pozbawi strony możliwości wzięcia udziału w rozprawie. Naruszenie zasady jawności poprzez niezawezwanie strony na posiedzenie sądu, jest poważnym uchybieniem procesowym i jest równoznaczne z pozbawieniem strony możliwości obrony swych praw oraz może być podstawą do wznowienia postępowania.⁴⁶⁷

Jawność postępowania ma zasadnicze znaczenie w procesie cywilnym i nie może być nigdy ograniczana, gdyż strony oraz uczestnicy postępowania muszą mieć zawsze prawo doręczenia im odpisów orzeczeń, nawet, gdy upłynął termin do ich zaskarżenia.⁴⁶⁸ Wyłączenie jawności zewnętrznej może nastąpić wyłącznie w przypadku wystąpienia ustawowo określonych przesłanek, a więc ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Przepisem szczególnym w stosunku do przepisu art. 9 k.p.c. jest art. 42 § 2 i 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴⁶⁹, zgodnie z którego treścią sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym. Rozpoznanie sprawy w postępowaniu jawnym lub wyłączenie jawności postępowania jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustaw.

Z powyższego wynika, iż ustawodawca zarówno w ustawie zasadniczej, jak i w ustawach szczególnych, nałożył na organy procesowe obowiązek zapewnienia jawnego rozpoznania sprawy. Dlatego dla zapewnienia jawności postępowania tak istotne znaczenie

⁴⁶⁵ P. Grzegorzczak, „Doręczenie zastępcze...”, op. cit., s. 157.

⁴⁶⁶ P. Rylski, „Postępowanie cywilne. Kazusy, orzecznictwo, literatura”, praca zbiorowa pod red. K. Weitza, Warszawa 2012 r. s. 168.

⁴⁶⁷ J. Jodłowski, Z. Resich, „Postępowanie cywilne”, op. cit., s. 124.

⁴⁶⁸ Postanowienie SN z dnia 10.03.2000 r. w sprawie IV CZ 18/00, OSNC 2000 r., Nr 10, poz.181.

⁴⁶⁹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych Dz. U. Nr 98 poz.1070 ze zm.

ma prawidłowość doręczenia.⁴⁷⁰ W przeciwnym razie następstwem wadliwości doręczenia, będzie pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, co z kolei skutkuje nieważnością postępowania.

11. Realizacja zasady prawdy w instytucji doręczeń.

W pewnym stopniu doręczenia pism sądowych wpływają także na realizację zasady prawdy formalnej⁴⁷¹, która to zasada ma za zadanie zmobilizować strony do wzięcia na siebie ciężaru związanego z prowadzeniem postępowania dowodowego i wykazania faktów, które potwierdzają żądania strony. Przeciwnością zasady prawdy formalnej jest nieobowiązująca już w procedurze cywilnej zasada prawdy obiektywnej (materialnej) uznawanej za naczelną zasadę w PRL.⁴⁷² Kolejne nowelizacje kodeksu postępowania cywilnego świadczą o coraz większym poszerzaniu autonomii procesowej stron z równoczesnym ograniczeniem ingerencji sądu (zmiany przepisów art. 3 k.p.c., 213 § 1 k.p.c., 225 k.p.c., 232 k.p.c., 232 k.p.c. i 316 k.p.c.). Zasada prawdy formalnej ma zasadnicze znaczenie w postępowaniu sądowym, gdyż pozwala na dokonanie subsumcji faktów uznanych za udowodnione pod stosowną normę prawną, a następnie do wydania stosownego rozstrzygnięcia sądu w danej sprawie. Zasada prawdy znajdzie urzeczywistnienie zwłaszcza w przepisach regulujących doręczenia zastępcze. Często bowiem strona powołuje się na pewne fakty, iż nie mogła zapoznać się z treścią pisma sądowego, z uwagi na jej nieobecność przykładowo w miejscu zamieszkania i niemożność tym samym podjęcia przesyłki sądowej. Zadaniem sądu orzekającego w danej sprawie jest wówczas ustalenie na podstawie dowodów przytoczonych na tę okoliczność przez stronę, bądź uczestnika postępowania, sprawdzenia prawdziwości jego twierdzeń o faktach, czy rzeczywiście nie przebywał on wówczas pod wskazanym adresem. Sąd bierze przy tym pod uwagę wyłącznie dowody zawnioskowane przez stronę i orzeka na ich podstawie. W przypadku doręczeń zastępczych często mamy do czynienia z nagannym zachowaniem stron, które celowo nie odbierają przesyłek sądowych chcąc tym samym przedłużyć postępowanie. Doręczenia służą także w ogólności w sposób pośredni

⁴⁷⁰ O wpływie doręczeń na zasadę jawności postępowania również w: G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2004 r., Nr 5-6, s. 35.

⁴⁷¹ Zwaną także „prawdą w procesie”, bądź „zasadą realizmu procesowego” tak: K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 21.

⁴⁷² K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 104 i nast., szerzej na ten temat: K. Knoppek, „Zmierzch zasady prawdy obiektywnej w procesie cywilnym”, Pal. 2005 r., Nr 1-2, s. 9-14, A. Kallaus, „Konsekwencje prawne zmiany przepisów art. 3 k.p.c. w postępowaniu procesowym”, MoP 1997 r., Nr 4, Legalis.

realizacji zasady prawdy, gdyż sąd przykładowo zobowiązując strony w piśmie sądowym do ustosunkowania się do twierdzeń strony przeciwnej i powołania dowodów w sprawie również dąży do ustalenia prawdy i poprzez dokonanie doręczenia tego pisma po części również realizuje tę zasadę. Prawda w procesie zależy w dużym stopniu od podjęcia aktywności przez strony w procesie i jakoby po części wymusza na nich tę aktywność.

Reasumując instytucja doręczeń w procedurze cywilnej stanowi gwarancję realizacji szeregu zasad procesowych, a tym samym przyczynia się do prawidłowego toku postępowania sądowego i ochrony praw jednostki w postępowaniu sądowym. W szczególności, na kształt instytucji doręczeń mają jednak przede wszystkim wpływ następujące zasady: zasada formalizmu procesowego, oficjalności doręczeń i bezpośredniego dokonywania doręczeń.

Rozdział V

Przedmiot doręczeń

1. Pisma procesowe a pisma sądowe.

Przedmiot doręczeń został uwarunkowany przede wszystkim przez dominującą w procesie cywilnym zasadę pisemności. W rozdziale zatytułowanym „doręczenia” w kodeksie postępowania cywilnego ustawodawca w poszczególnych przepisach używa dla określenia przedmiotu doręczeń dwóch pojęć: „pisma sądowe” (art. 131 § 2 k.p.c., art. 133 § 3 k.p.c., art. 135 § 2 k.p.c., art. 136 § 2 k.p.c., art. 138 § 1 k.p.c., art. 141 § 2 k.p.c.) i „pisma procesowe” (art. 132 k.p.c., art. 133 k.p.c., art. 140 k.p.c.). Zarówno pisma procesowe, jak i pisma sądowe są urzeczywistnieniem zasady pisemności i obok formy ustnej porozumiewania się stron pomiędzy sobą oraz sądem, stanowią jedną z form dokonywania czynności procesowych. Podczas gdy w czasie rozprawy strony komunikują się pomiędzy sobą oraz z sądem w formie ustnej, poważna rola przypada pismom poza rozprawą, gdyż wówczas sąd oraz strony mogą się komunikować pomiędzy sobą tylko za pośrednictwem pism sądowych i pism procesowych.⁴⁷³

Punktem wyjścia dla rozważań dotyczących przedmiotu doręczeń będzie zatem określenie co oznacza „pismo” w znaczeniu prawnym. W piśmiennictwie wskazuje się, iż samo pojęcie „pismo” oznacza konieczność zachowania formy pisemnej, która jest przejawem tradycyjnego sposobu myślenia, brak jednak określenia sposobu, w jaki powinno to zostać uczynione.⁴⁷⁴ Można sformułować również szersze pojęcie „pisma” określając je jako dokument. W piśmiennictwie bowiem wyrażono pogląd, iż z analizy treści przepisów kodeksu cywilnego (art. 468 k.c., 590 k.c.) można wywnioskować, iż istnieje znak równości pomiędzy pismem zawierającym oświadczenie woli a dokumentem.⁴⁷⁵ Można przy tym postawić tezę, iż każde pismo sądowe oraz odpis pisma procesowego może być również rozpatrywany w kategorii dokumentu. W języku polskim pojęcie dokumentu ogranicza się do określonej treści, która została utrwalona na piśmie.⁴⁷⁶ Większość przedstawicieli doktryny

⁴⁷³ J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz”, Warszawa 1959 r., s. 3.

⁴⁷⁴ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piasecki Warszawa 2010 r., s. 481

⁴⁷⁵ M. Manowska, „Postępowanie nakazowe i upominawcze”, Warszawa 2001 r., s. 54.

⁴⁷⁶ K. Knoppek, „Dokument w procesie cywilnym”, Poznań 1993 r., s. 11 -12.

sprowadza pojęcie dokumentu do aktu pisemnego.⁴⁷⁷ Jeżeli bowiem przyjąć, iż dokument to „każda wyrażona na piśmie w jakimkolwiek języku stosowanym myśl ludzka opatrzona podpisem wystawcy, uzewnętrzniona w sposób trwały, nadający się do uwielokrotnienia oraz – przynajmniej formalnie – do zastosowania w postępowaniu cywilnym”⁴⁷⁸ to zgodnie z wyżej przytoczoną definicją dokumentem będzie również odpis pisma procesowego, a także pismo sądowe.

W piśmiennictwie w różny sposób został określony przedmiot doręczeń. Przedstawiciel jednego z poglądów uznał, iż przedmiotem doręczenia są zarówno pisma sądowe, jak i pisma procesowe⁴⁷⁹, inni natomiast twierdzą, iż przedmiotem doręczenia są wyłącznie pisma sądowe.⁴⁸⁰ Za bardziej trafny należy uznać pierwszy z w/w poglądów z uwagi na fakt, iż sąd jako jedyny podmiot dokonujący doręczeń w postępowaniu cywilnym, doręcza zarówno pisma sądowe, jak i w pewnych wypadkach, określonych w ustawie, również odpisy pism procesowych.

Aby właściwie określić i zdefiniować przedmiot doręczeń należy mieć przy tym na uwadze odrębności występujące w poszczególnych rodzajach postępowań. Określając przedmiot doręczeń należy mieć przy tym na względzie, iż pisma, a w szczególności odpisy pism procesowych, których doręczeń dokonuje również sąd (w przypadku gdy strona nie jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika) są także nośnikami różnego rodzaju oświadczeń takich jak oświadczenia woli i wiedzy. Konsekwencją powyższego stwierdzenia jest teza, iż przedmiotem doręczeń dokonywanych przez sąd w postępowaniu cywilnym są dokumenty w postaci pism sądowych i odpisów pism procesowych będące często nośnikami oświadczeń woli i wiedzy.

2. Doręczenie pism sądowych, a wnoszenie pism procesowych.

Na wstępie należy rozróżnić dwa różne pojęcia, a mianowicie „doręczenie pisma” od „wnoszenia pisma”. Doręczenie pism sądowych i niektórych odpisów pism procesowych jest bowiem dokonywane przez sąd, a wnoszenie pism procesowych następuje wyłącznie przez

⁴⁷⁷ K. Knoppek, „Dokument w procesie...”, op. cit., s. 11 -12, T. Ereciński, „Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego *Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, „Studia z prawa postępowania cywilnego”, część pierwsza, t. I, Warszawa 1997 r., s. 391, W. Siedlecki, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 1972 r., s. 317, W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2011 r., s. 184 – 185.

⁴⁷⁸ K. Knoppek, „Dokument w procesie...”, op. cit. s. 11 -12.

⁴⁷⁹ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 600,

⁴⁸⁰ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 698.

strony i uczestników postępowania sądowego, w związku z czym istnieje podział na pisma procesowe i pisma sądowe.⁴⁸¹ Sąd w trakcie trwania postępowania cywilnego dokonuje doręczeń pism sądowych, jak i odpisów pism procesowych, natomiast strony i uczestnicy postępowania cywilnego dokonują wyłącznie wnoszenia pism procesowych, bądź też przekazują ich odpisy drugiej stronie.

W przeciwieństwie do stron i uczestników postępowania sądowego, którzy mogą komunikować się z sądem zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej, sąd w zasadzie dokonuje czynności procesowych w formie pisemnej, zwłaszcza ważniejszych czynności związanych z orzekaniem. Zatem pisma sądowe spełniają bardzo istotną rolę we właściwym funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości i dlatego konieczne jest przestrzeganie wymagań dotyczących tego rodzaju pism. Wszelkie bowiem braki występujące w pismach sądowych, jak i wadliwe ich doręczenie przez sąd wpływa na skutki procesowe czynności sądowych.⁴⁸²

Niektórzy przedstawiciele doktryny wyrażają pogląd, iż na oznaczenie pism sądowych i pism procesowych kodeks postępowania cywilnego używa zbiorczej nazwy „pisma sądowe”.⁴⁸³ Taki pogląd nie znajduje uzasadnienia w treści art. 140 k.p.c., zgodnie z którym pisma procesowe i orzeczenia doręcza się w odpisach. Gdyby ustawodawca przewidywał jedną nazwę dla pism sądowych i procesowych oraz określał je jako pisma sądowe, to w treści art. 140 k.p.c. nie zawarłby rozróżnienia na pisma procesowe i orzeczenia, gdzie te ostatnie są jednym z rodzajów pism sądowych. Nadto treść przepisu art. 125 § 1 k.p.c. zawiera w sobie definicję pisma procesowego, które obejmuje wnioski i oświadczenia stron składane poza rozprawą.

Podkreślić przy tym należy, iż przedmiotem niniejszej pracy w głównej mierze będzie doręczenie pism sądowych, a jedynie marginalnie zostanie podjęta kwestia doręczeń odpisów pism procesowych dokonywanych przez sąd tj. odpisów pism i załączników stronie przeciwnej, która nie jest reprezentowana przez fachowego pełnomocnika, a także pism wskazanych w treści art. 132 § 1¹ k.p.c. Uznając, iż pisma procesowe różnią się od pism sądowych przede wszystkim należy wskazać na zasadnicze różnice zachodzące pomiędzy

⁴⁸¹ M. Jędrzejewska, „Kodeks postępowania cywilnego”. Komentarz. Część I. Postępowanie rozpoznawcze, t.1, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 568, A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2008 r., s. 226, J. Polickiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych w sprawach cywilnych”, Warszawa 1960 r., s. 18, J. Polickiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych w sprawach cywilnych”, Warszawa 1980 r., s. 24, J. Jodłowski, „Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego Warszawa 1989 r., s. 247, M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2008 r., s. 206.

⁴⁸² J. Polickiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 4.

⁴⁸³ W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2011 r., s. 84, S. Cieślak, „Formalizm postępowania...”, op. cit. s. 234, J. Jodłowski, Z. Resich, „Postępowanie cywilne”, op. cit. s. 243.

tymi dwoma pojęciami. Podstawowym kryterium rozróżnienia pism procesowych od pism sądowych jest kierunek wnoszenia pism.⁴⁸⁴ Pisma procesowe są bowiem wnoszone przez strony lub innych uczestników postępowania sądowego w celu zainicjowania postępowania albo w toku sprawy do sądu i mają na celu przygotowanie ustnej rozprawy, mogą być przy tym składane z inicjatywy samych stron lub uczestników postępowania, jak też z inicjatywy przewodniczącego (art. 217 k.p.c.). W pismach procesowych strony bądź uczestnicy postępowania zazwyczaj przedstawiają twierdzenia co do okoliczności sprawy oraz zgłaszają dowody na ich potwierdzenie. Na podstawie pism procesowych sąd ma możliwość ustalenia jakie okoliczności sprawy są sporne pomiędzy stronami.⁴⁸⁵ Natomiast pisma sądowe są pismami kierowanymi wyłącznie przez sąd do stron i innych uczestników postępowania cywilnego.⁴⁸⁶ Należy przy tym wskazać, iż oprócz pism sądowych i odpisów pism procesowych przedmiotem doręczeń są również pisma nie mające charakteru pism sądowych, ani procesowych, jednakże sporządzane są w związku z postępowaniem cywilnym, dla których w praktyce zostały ustalone pewne formy mające charakter powszechny i użyteczny. Do pism wskazanych wyżej należą różnego rodzaju pełnomocnictwa, a także załączniki do protokołów sądowych, które również podlegają doręczeniom.⁴⁸⁷ Charakter załącznika do protokołu mają chociażby pisma składane przez stronę na rozprawie, których treść została przedstawiona w trakcie rozprawy, nawet wówczas, gdy sędzia przyjmuje to pismo jako szczególnie wpływ do akt i nie zaznaczy w protokole, iż chodzi o załącznik do protokołu.⁴⁸⁸

Różnica pomiędzy pismami sądowymi a procesowymi nie sprowadza się przy tym wyłącznie do tego od kogo pisma te pochodzą, a wynika także z treści oraz znaczenia poszczególnych pism.⁴⁸⁹ Dla unaocznienia poszczególnych różnic zachodzących pomiędzy pismami sądowymi a procesowymi konieczna jest ich krótka charakterystyka, która zostanie przedstawiona poniżej.

⁴⁸⁴ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 3.

⁴⁸⁵ M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 180.

⁴⁸⁶ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 232, A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, op. cit. s. 226.

⁴⁸⁷ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych w sprawach cywilnych”, op. cit. s. 18.

⁴⁸⁸ Orzeczenie SN z dnia 22 marca 1937 r. w sprawie C.III. RPEiS 1938 r., Nr 1, s.170.

⁴⁸⁹ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 3.

2.1. Charakterystyka pisma procesowego.

Ustawowa definicja pisma procesowego została zawarta w treści art. 125 § 1 k.p.c. zgodnie z którym pisma procesowe obejmują wnioski i oświadczenia stron składane poza rozprawą. *A contrario* pismem procesowym nie są zatem wnioski i oświadczenia stron złożone podczas rozprawy. Pisma procesowe obejmują zatem wnioski, czyli żądania strony lub uczestnika postępowania dotyczące biegu postępowania, czynności organu rozpoznającego sprawę, przedmiotu postępowania.⁴⁹⁰ Wnioski stron mogą dotyczyć zarówno toku postępowania, merytorycznego rozstrzygnięcia bądź też rozstrzygnięć ubocznych i stanowią żądania stron przykładowo wszczęcia postępowania, zabezpieczenia roszczeń bądź ich egzekwowania, a także mogą dotyczyć postępowania wypadkowego. Natomiast oświadczenia stron zawierają ustosunkowanie się strony do okoliczności sprawy, są twierdzeniami dotyczącymi okoliczności faktycznych i prawnych, na które składają się oświadczenia woli i oświadczenia wiedzy. Sąd Najwyższy w kilku orzeczeniach przedstawił pogląd, iż o uznaniu pisma za pismo procesowe nie decyduje jego nazwa, lecz treść w nim zawarta, a jego nieudolne zredagowanie przez stronę, zwłaszcza działającą bez pełnomocnika, nie pozwala poprzestać na dosłownym brzmieniu takiego oświadczenia, lecz nakłada na sąd obowiązek zbadania, jaki był zamiar strony i co chciała przez nie osiągnąć.⁴⁹¹

Pisma procesowe poddawane są różnym podziałom ze względu na rozmaite kryteria. Skuteczność dokonania czynności procesowej w formie pisma procesowego jest uwarunkowana spełnieniem pewnych przepisanych prawem wymagań, w tym także w zakresie formy w celu zagwarantowania prawidłowości każdej czynności procesowej dokonywanej w formie pisemnej. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego szczegółowo regulują kwestie warunków formalnych pism procesowych, wiążąc z nimi określone skutki procesowe i podkreślając tym samym znaczenie pism procesowych dla całości postępowania. Dlatego pisma procesowe dzielą się na pisma zwykłe i kwalifikowane.⁴⁹² Pierwsze z nich, aby były skuteczne, muszą spełnić warunki formalne przewidziane przepisami kodeksu dla wszystkich pism procesowych (art. 126 k.p.c. i art. 126¹ k.p.c.). Pisma kwalifikowane natomiast są pismami szczególnego rodzaju i w związku z tym muszą sprostać warunkom

⁴⁹⁰ M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 180.

⁴⁹¹ Orzeczenie SN z dnia 21 października 1957 r. w sprawie I CR 915/57, RPEiS 1958 r., Nr 3, s.335, orzeczenie SN z dnia 22 czerwca 1957 r. w sprawie III CR 421/57, RPEiS 1958 r., Nr 2, s.339, postanowienie SN z dnia 4 kwietnia 1995 r. w sprawie I PRN 5/95, OSNP 1995 r., Nr 17, poz. 217, postanowienie SN z dnia 5 lutego 1998 r. w sprawie I PZ 71/97, OSNP 1999 r., Nr 4, poz. 133.

⁴⁹² A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 245

formalnym ściśle przewidzianym dla danego rodzaju pisma procesowego, przykładowo takimi pismami są: pozew, apelacja, skarga kasacyjna, sprzeciw od wyroku zaocznego. Istotne jest zachowanie właściwej formy dla danego rodzaju pisma. Niewłaściwa forma pisma procesowego może spowodować przewlekanie sprawy. Każde pismo procesowe powinno być sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, a także odpowiadać warunkom formalnym określonym przepisami. Pismo procesowe powinno być zredagowane poprawnym stylistycznie językiem, z uwzględnieniem terminów i zwrotów prawniczych, powinno w sposób logiczny przedstawiać stan sprawy, który to wymóg ustawodawca zaakcentował w art. 127 k.p.c. Również układ graficzny pisma powinien być w miarę możliwości harmonijny. Jednym z warunków formalnych pisma procesowego, przewidzianym w ustawach szczególnych jest także sporządzenie go w języku polskim.⁴⁹³ Poprzez nieudolne sformułowanie swoich wniosków lub oświadczeń strona może narazić się na ujemne skutki procesowe. Oczywiście niedokładności zawarte w piśmie procesowym nie wywołują negatywnych skutków procesowych pod warunkiem, że w drodze wykładni możliwe jest ustalenie treści pisma, bądź też braki w piśmie mogą zostać uzupełnione w drodze innych czynności stron.⁴⁹⁴ Jednakże wskazać należy, iż sąd nie jest zobowiązany do przyjmowania pism procesowych, które nie wnoszą niczego nowego do sprawy, a są jedynie wyrazem wewnętrznej potrzeby piszącego.⁴⁹⁵ Dla niektórych pism procesowych został przewidziany wymóg wnoszenia ich na urzędowych formularzach.⁴⁹⁶

⁴⁹³ Art. 27 Konstytucji RP Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483, art. 5 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o ustroju sądów powszechnych Dz. U. z 2001 r., Nr 98, poz. 1070, art. 7 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania Dz. U. z 2005 r. Nr 10 poz. 67.

⁴⁹⁴ M. Koerner, P. Nowacki, A. Lesiak „Wzory pism procesowych z komentarzem”, Gdańsk 2004 r., s. 16.

⁴⁹⁵ Orzeczenie SN z dnia 12 maja 1971 r. w sprawie II PR 124/71, NP 1974 r., Nr 2, s. 226, z gloszą E. Wengerka i C. Bieske w Przegląd Orzecznictwa, NP 1975 r., Nr 6, s. 872.

⁴⁹⁶ Których forma, wzór, tryb przetwarzania i udostępniania zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 maja 2002 r. w sprawie określenia wzorów i sposobów udostępniania stronom urzędowych formularzy pism procesowych w postępowaniu cywilnym Dz. U. z 2002 r. Nr 80 poz. 728, w rozporządzeniu z dnia 29 kwietnia 2005 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie określenia wzorów i sposobów udostępniania stronom urzędowych formularzy pism procesowych w postępowaniu cywilnym Dz. U. z 2005 r. Nr 80 poz. 704, w rozporządzeniu z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie określenia wzorów i sposobu udostępniania urzędowych formularzy wniosków stosowanych w sądach rejonowych prowadzących księgi wieczyste w systemie informatycznym Dz. U. z 2009 r. Nr 156 poz. 1527, a także w rozporządzeniu z dnia 6 lutego 2009 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie określenia wzorów i sposobu udostępniania urzędowych formularzy wniosków stosowanych w sądach rejonowych prowadzących księgi wieczyste w systemie informatycznym Dz. U. z 2009 r. Nr 29 poz. 189. Wnoszenie pism na formularzach jest wymagane przy niektórych roszczeniach z umów adhezyjnych, określonych w art. 187¹ k.p.c. tj. świadczenie usług pocztowych i telekomunikacyjnych, dostarczanie energii elektrycznej i gazu, przy wnoszeniu pism procesowych w postępowaniu uproszczonym, a także w pewnych sytuacjach w postępowaniu nakazowym i upominawczym.

2.2. Wnoszenie pisma procesowego do sądu.

Aby pismo procesowe wywarło skutek nie wystarczy sformułowanie go zgodnie z warunkami przewidzianymi w kodeksie postępowania cywilnego, ale konieczne jest jego prawidłowe wniesienie do sądu. Ustawodawca przewidział kilka możliwości wniesienia pisma procesowego, które odbiegają od sposobów doręczeń pism sądowych wskazanych w art. 131 k.p.c. i nast. W kodeksie postępowania cywilnego wyróżnia się następujące możliwości wniesienia pisma procesowego do sądu: złożenie go bezpośrednio w sądzie, oddanie go w polskim urzędzie pocztowym, a w ostatnim czasie wprowadzono również możliwość wniesienia pisma w formie elektronicznej. Pierwszy ze sposobów wniesienia pisma procesowego polega na jego oddaniu w biurze podawczym sądu, skąd następnie pismo to zostaje zaopatrzone w prezentatę oraz skierowane do właściwego wydziału sądowego. W orzecznictwie wskazuje się, iż termin do wniesienia pisma procesowego do sądu zostanie zachowany, gdy pismo to przed upływem terminu zostanie złożone w biurze podawczym sądu, bądź też nawet w jakimkolwiek wydziale sądu, nawet niewłaściwym dla danej sprawy.⁴⁹⁷ Drugi ze sposobów wniesienia pisma wynika wprost z art. 165 § 2 k.p.c. i polega na oddaniu pisma procesowego w placówce pocztowej operatora publicznego lub innego operatora, co jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu, a ostatnim ze sposobów jest wniesienie pisma za pomocą systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (drogą elektroniczną), jeżeli przepis szczególny tak stanowi. W przypadku, gdy przepis szczególny stanowi, że pisma wnosi się wyłącznie drogą elektroniczną, pisma niewniesione tą drogą nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu. Wnoszenie pism drogą elektroniczną zostało wprowadzone ustawą z dnia 16 września 2011 r.⁴⁹⁸ poprzez wprowadzenie do kodeksu postępowania cywilnego nowego przepisu art. 125 § 2¹ k.p.c.

Wobec ograniczenia przedmiotu niniejszej pracy do doręczeń pism sądowych nie omówiono w sposób szczegółowy poszczególnych sposobów wnoszenia pism procesowych do sądu.

⁴⁹⁷ Postanowienie SN z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie I PZ 55/02, OSNP 2004 r., Nr 7, poz.125.

⁴⁹⁸ Dz. U. z 2011 r. Nr 233 poz. 1381 zmieniającej kodeks postępowania cywilnego z dniem 3 maja 2012 r.

2.3. Rola pism sądowych w poszczególnych rodzajach postępowań.

Przedmiotem doręczeń dokonywanych przez sąd są, oprócz odpisów pism procesowych, przede wszystkim pisma sądowe, określane w doktrynie jako „odwrotność pism procesowych” tzn. pism wysyłanych przez sąd do stron i innych uczestników postępowania cywilnego.⁴⁹⁹ Do tej kategorii pism zaliczamy: wyroki, postanowienia, zarządzenia, protokoły sądowe, zawiadomienia, wezwania oraz inne pisma.⁵⁰⁰ Znaczenie pism sądowych dla działalności sądu jest zatem bardzo duże. Część przedstawicieli doktryny do pism sądowych nie zalicza orzeczeń sądu.⁵⁰¹ Wydaje się, iż przyjęcie orzeczeń w poczet pism sądowych jest poglądem bardziej przekonywującym, gdyż orzeczenia podlegają doręczeniu w odpisach w myśl art. 140 k.p.c. i są pismami doręczanymi przez sąd. Z tych chociażby względów zaliczanie orzeczeń do kategorii pism sądowych wydaje się słuszne.

Pisma sądowe występują we wszystkich rodzajach postępowań cywilnych – zarówno w postępowaniu rozpoznawczym (procesie i postępowaniu nieprocesowym), jak i w postępowaniach pomocniczych (postępowaniu zabezpieczającym i postępowaniu w razie zaginięcia i zniszczenia akt), a także w postępowaniu egzekucyjnym. W każdym z wyżej wymienionych postępowań pisma sądowe mają określone znaczenie. W procesie rozstrzygnięcia sądu następują zarówno na rozprawie, jak i na posiedzeniach niejawnych, a zatem sąd komunikuje się ze stronami postępowania zarówno w formie pisemnej jak i ustnej. Podobną rolę pisma sądowe odgrywają również w postępowaniu układowym i upadłościowym. W postępowaniu nieprocesowym natomiast pisma sądowe spełniają w porównaniu z procesem większą rolę, co wynika z trybu postępowania nieprocesowego, w którym rozprawa odbywa się w wypadkach wskazanych ściśle w ustawie, a w innych wypadkach wyznaczenie rozprawy zależy od uznania sądu. Również w postępowaniu egzekucyjnym pisemna forma zdecydowanie przeważa nad ustną, gdyż rozprawa w toku postępowania egzekucyjnego jest przeprowadzana tylko w wypadkach wyjątkowych.⁵⁰² Należy także wskazać na tzw. postępowania wpadkowe tj. postępowania zabezpieczające, postępowania o zwolnienie od kosztów sądowych, czy też w przedmiocie wyłączenia

⁴⁹⁹ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 232.

⁵⁰⁰ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 6, B. Bładowski, „Pisma sądowe w sprawach cywilnych”, Kraków 2006 r. s. 19.

⁵⁰¹ B. Bładowski, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych” Kraków 1999 r., s.25, J. Policzekiewicz, W.Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych...”, op. cit., s. 18, A. Zieliński, K. Flaga – Gieruszyńska, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 226; orzeczenia sądowe uznają jako pisma sądowe: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania...”, op. cit. odmawiają orzeczeniom sądowym charakteru pism sądowych.

⁵⁰² J. Policzekiewicz, W.Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych...”, op. cit., s. 22-23.

sędziego itp., które w dużej mierze polegają na komunikowaniu się ze sobą sądu oraz stron w formie pisemnej.

Tak jak w przypadku pism procesowych, również pisma sądowe winny być odpowiednio sformułowane w przypisanej prawem formie. Wprawdzie w pewnych przypadkach braki formalne lub wady mogą zostać usunięte poprzez np. instytucję sprostowania orzeczenia, jednakże wywołuje to zazwyczaj zwłokę w postępowaniu bądź dodatkowe koszty. Istotnym dla prawidłowości postępowania sądowego jest to, aby pismo sądowe zostało sformułowane w sposób jasny i językowo poprawny, wiernie oddawało treść i znaczenie czynności sądowej, tak aby strona, której zostanie doręczona takie pismo nie miała wątpliwości dotyczących woli organu.⁵⁰³

Poniżej omówiona zostanie charakterystyka poszczególnych pism sądowych oraz problematyka związana z ich doręczeniem.

2.4. Charakterystyka poszczególnych pism sądowych.

Jedną z najważniejszych czynności sądowych podejmowanych przez sąd jest czynność orzekania, a orzeczenia wydane w sprawie można zaliczyć do pism sądowych, o czym już była mowa powyżej. W pierwszej kolejności wymaga rozważenia to czym jest orzeczenie. W teorii jest mowa o tym, iż poprzez orzeczenie sąd rozstrzyga konflikt zachodzący pomiędzy stronami, bądź uczestnikami postępowania, w przypadku natomiast, gdy postępowanie zostało wszczęte z urzędu orzeczenie ma na celu usunięcie sprzeczności pomiędzy stanem faktycznym a obowiązującą normą prawną.⁵⁰⁴ Celem natomiast orzeczenia jest wprowadzenie w życie normy prawa materialnego poprzez prawnie zorganizowane działanie sądu.⁵⁰⁵ W doktrynie dominuje pogląd, iż do orzeczeń należy zaliczyć: wyroki, postanowienia, nakazy zapłaty oraz wpisy w księdze wieczystej.⁵⁰⁶ Orzeczenia doręcza się w odpisach, co wynika wprost z art. 140 k.p.c. i wiąże się z tym, iż oryginały orzeczeń winny zostać pozostawione w aktach sprawy. Odpisem w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego jest „dokument wiernie odzwierciedlający treść oryginału orzeczenia albo jego kopia, przy czym

⁵⁰³ B. Bładowski, „Pisma sądowe...”, op. cit. s. 19.

⁵⁰⁴ K. Korzan, „Orzeczenia zastępujące oświadczenia woli w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1977 r., s. 31.

⁵⁰⁵ K. Korzan, „Orzeczenia zastępujące oświadczenia woli...”, op. cit. s. 35.

⁵⁰⁶ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2010 r. s. 257.

nie musi on być uwierzytelniony, ani też poświadczony za jego zgodność”.⁵⁰⁷ Wobec powyższego doręczenie stronie kserokopii wyroku jest równoznaczne z doręczeniem jej odpisu tego pisma.

2.4.1. Doręczenie odpisu wyroku.

Wyrok jest zwieńczeniem całego, często wieloletniego postępowania sądowego i spośród czynności decyzyjnych sądu został uregulowany przez ustawodawcę w sposób najdokładniejszy, jako modelowa postać rozstrzygnięcia o istocie sprawy.⁵⁰⁸ Wyrok to wynik sądu logicznego, operacja logiczna dokonywana przez sędziego.⁵⁰⁹ W piśmiennictwie został wyrażony pogląd, iż wyrok w sprawie cywilnej to wyposażony w przymus państwowy akt jurysdykcyjny organu władzy państwowej o swoistej funkcji i kompetencji sądu, który jest wynikiem osądzenia dokonanego na podstawie poznanych faktów i zastosowania prawa materialnego do określonego przez powoda przedmiotu procesu, poddanego rozpoznaniu oraz rozstrzygnięciu w określonych formach cywilnoprocesowych”.⁵¹⁰

Sąd wydając wyrok albo uwzględnia żądanie pozwu w całości bądź w części, bądź też oddala je jako bezpodstawne. W pozostałych przypadkach, gdy nie zachodzą przesłanki do wydania wyroku sąd wydaje postanowienie. Zasadnicze różnice pomiędzy wyrokami a postanowieniami dotyczą formy, treści, a także trybu ich zaskarzania i powagi rzeczy osądzonej. Każdy wyrok zawiera sentencję, na którą składają się rubrum, zwane też komparcją oraz tenor zwany formułą sentencji, czyli rozstrzygnięcie sądu co do żądania stron oraz kosztów postępowania.⁵¹¹ Treść rozstrzygnięcia powinna być sformułowana w sposób ścisły i jasny, aby nie było co do niego wątpliwości i było ono zrozumiałe bez konieczności jego uzasadnienia. Bezwzględny warunkiem ważności każdego orzeczenia jest jego podpisanie przez wszystkich sędziów, którzy brali udział w naradzie.⁵¹²

W procesie cywilnym istnieje zasada, iż wyrok musi być zawsze ogłoszony publicznie, gdyż zaczyna obowiązywać od chwili ogłoszenia. Doręczenie, które umożliwia

⁵⁰⁷ Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 2006 r., w sprawie III CK 369/2005, OSNC 2006 r., Nr 11, poz. 187, postanowienie SN z dnia 18 października 2002 r. w sprawie V CKN 1830/2000, OSNC 2004 r., Nr 1, poz. 9.

⁵⁰⁸ A. Miączyński, „Struktura i funkcja orzeczeń w sprawach cywilnych”, ZNUJ 1971 r., z. 51, s. 141.

⁵⁰⁹ B. Stelmachowski, „Wyrok w procesie cywilnym”, Poznań 1939 r., s. 7.

⁵¹⁰ K. Piasecki, „Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym”, Warszawa 1981 r., s. 28.

⁵¹¹ W rubrum wyroku zawarta jest sygnatura akt sprawy, nagłówek, wymienienie sądu, nazwiska sędziów i protokolanta, data i miejsce rozpoznania sprawy, data i miejsce wydania wyroku, wymienienie stron oznaczenie rodzaju sprawy.

⁵¹² Orzeczenie SN z dnia 27 września 1955 r. w sprawie III CR 1029/54, NP 1956 r., Nr 1, s.126.

osobie zainteresowanej zaznajomienie się z treścią pisma sądowego jest obok ogłoszenia publicznego sposobem notyfikacji czynności sądowych ujętych w formie pisemnej.⁵¹³ Samo ogłoszenie wyroku nie wyłącza możliwości jego doręczenia, które następuje z reguły na wniosek strony. Zasadą w procesie cywilnym jest doręczenie wyroku sądu na wniosek strony, od zasady tej jednak ustawodawca przewidział pewne wyjątki, gdy to sąd z urzędu doręcza odpis wyroku.

2.4.1.1. Doręczenie odpisu wyroku z urzędu.

Doręczenie odpisu wyroku z urzędu następuje stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku (art. 327 § 2 k.p.c.). Naruszenie obowiązku doręczenia odpisu sentencji orzeczenia stronie wskazanej w przepisie art. 327 § 2 k.p.c. może prowadzić do nieważności postępowania na skutek pozbawienia możliwości obrony praw strony w procesie.⁵¹⁴ W każdym zatem przypadku, gdy sąd poweźmie wiadomość o tym, iż nieobecność strony działającej bez adwokata przy ogłoszeniu wyroku była spowodowana pozbawieniem wolności powoduje to obowiązek sądu doręczenia odpisu wyroku z urzędu.⁵¹⁵ Przepis art. 327 § 2 k.p.c. należy interpretować w sposób ścisły, tzn. odpis wyroku doręcza się tylko stronie działającej bez adwokata lub radcy prawnego, której nieobecność podczas ogłoszenia sentencji wyroku była spowodowana pozbawieniem wolności.⁵¹⁶ Doręczenie wyroku z urzędu sąd dokonuje także w stosunku do obu stron w przypadku wydanego na posiedzeniu jawnym lub niejawnym wyroku zaocznego (art. 343 k.p.c.).

2.4.1.2. Doręczenie odpisu wyroku zaocznego.

Szczególne znaczenie instytucja doręczeń zajmuje w przypadku wyroków zaocznych, których odpisy sąd doręcza stronie z urzędu⁵¹⁷, a w razie uchybienia temu obowiązkowi, bądź też w przypadku nieprawidłowości związanych z doręceniem tego rodzaju wyroku powoduje

⁵¹³J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 30.

⁵¹⁴ Wyrok SN z dnia 5 sierpnia 2008 r. w sprawie I UK 33/08, OSNP 2009 r., Nr 23-24, s. 325.

⁵¹⁵ Postanowienie SN z dnia 14 maja 1997 r. w sprawie II UKN 107/97, OSNP 1998 r., Nr 6, poz. 198.

⁵¹⁶ Postanowienie SN z dnia 17 października 1997 r. w sprawie III CZ 67/97, OSNC 1998 r., Nr 3, s. 49, MoP 1998 r., Nr 2, s. 4, postanowienie SN z dnia 12 lutego 1999 r. w sprawie II UKN 653/98, Prok.i Pr.-wkl. 1999 r., Nr 6, s. 46.

⁵¹⁷ Postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 1974 r. w sprawie III CRN 408/73, OSPiKA 1975 r., z. 1, poz. 9.

to wstrzymanie wykonania wyroku zaocznego sprawiając, iż wyrok nie uprawomocni się.⁵¹⁸ Zgodnie bowiem z treścią art. 343 zd.1. k.p.c. wyroki zaoczne doręcza się z urzędu obu stronom z pouczeniem o przysługujących im środkach zaskarżenia. Sąd może wydać wyrok zaoczny w razie spełnienia łącznie trzech przesłanek: w sytuacji, gdy pozwany nie stawiał się na rozprawę, bądź pomimo stawienia się, nie bierze w niej udziału, gdy pozwany nie złożył w sprawie żadnych wyjaśnień oraz nie zgłosił wniosku o przeprowadzenie rozprawy również pod jego nieobecność.⁵¹⁹ Wyrok zaoczny wydaje się zatem w przypadku niestawiennictwa pozwanego na posiedzenie wyznaczone na rozprawę (na pierwsze posiedzenie sądu) oraz w przypadku gdy pomimo stawienia się nie bierze udziału w rozprawie (art. 339 § 1 k.p.c.). Wyrok ten zatem może zostać wydany, w razie stwierdzenia przez sąd prawidłowości dokonanego doręczenia pozwanemu wezwania na rozprawę, a zatem często wydaje się go w przypadku tzw. doręczenia przez awizo. Strona pozwana zostanie prawidłowo zawiadomiona o terminie rozprawy, jeżeli nastąpi to zgodnie z przepisami art. 131 k.p.c. i nast. co spowoduje, iż będzie mogła wziąć w niej udział.⁵²⁰

Istnieje także możliwość wydania tzw. zastrzeżonego wyroku zaocznego na podstawie art. 341 k.p.c., który umożliwia wydanie przez sąd wyroku zaocznego, gdy w dniu rozprawy brak jest dowodu doręczenia pozwanemu wezwania na rozprawę. Sąd może wówczas w ciągu następnych dwóch tygodni wydać wyrok zaoczny na posiedzeniu niejawnym, jeżeli w tym czasie otrzyma dowód doręczenia. Wydanie wyroku zaocznego na podstawie art. 341 k.p.c. jest możliwe dopiero wówczas, gdy otrzymany w ciągu dwóch tygodni od dnia rozprawy dowód doręczenia wezwania dla pozwanego spełnia wymagania z art. 149 § 2 k.p.c. tzn., gdy wezwanie zostało doręczone co najmniej na tydzień przed rozprawą.⁵²¹ Jeżeli natomiast w ciągu dwóch tygodni sąd uzyska dowód doręczenia pozwanemu wezwania na rozprawę jest wówczas obowiązany wyznaczyć nowy termin rozprawy i ponownie zawiadomić o tym pozwanego. Wadliwe natomiast przyjęcie przez sąd, że wyrok zaoczny został pozwanemu prawidłowo doręczony nie powoduje jego uprawomocnienia się.⁵²² Powód natomiast może skutecznie złożyć wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku zaocznego

⁵¹⁸ Postanowienie SN z dnia 7 listopada 1995 r. w sprawie I PRN 45/95, OSNP 1996 r., Nr 12, poz. 172, postanowienie SN z dnia 7 stycznia 1971 r. w sprawie I PZ 82/70, LEX nr 14115, wyrok SN z dnia 11 grudnia 1975 r. w sprawie IV PR 254/75, LEX nr 7779.

⁵¹⁹ A. Góra – Błaszczkowska, „Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316 – 366 k.p.c. Komentarz”, Warszawa 2003 r., s. 102.

⁵²⁰ M. Jędrzejewska, aktualizacja K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, tom 2, op. cit. s. 84.

⁵²¹ Wyrok SN z dnia 18 marca 1974 r. w sprawie III CRN 411/73, OSNCP 1975 r., Nr 2, poz. 34.

⁵²² Postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1988 r. w sprawie III CRN 90/88, Lex Polonica nr 320851, postanowienie SN z dnia 7 listopada 1995 r., w sprawie I PRN45/95, OSNAPiUS 1996 r., Nr 12, poz. 172.

oddalającego powództwo po ogłoszeniu tego wyroku, a przed jego doręczeniem.⁵²³ Powyższe świadczy o tym, iż czynność doręczenia może mieć ogromny wpływ na skutki procesowe strony w postaci wydania wyroku zaocznego.

2.4.1.3. Doręczenie odpisu wyroku na wniosek.

Powyżej przedstawione zostały przypadki, gdy sąd doręcza odpis wyroku stronie z urzędu, natomiast zasadą jest doręczanie odpisu wyroku na wniosek. Obowiązek sądu doręczenia wyroku z uzasadnieniem na wniosek wynika z art. 331 k.p.c. zgodnie z którym wyrok z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia. Uzasadnienie wyroku stanowi ustosunkowanie się sądu do twierdzeń faktycznych powództwa.⁵²⁴ Strona nie może być przy tym pozbawiona przez sąd przewidzianego w przepisie art. 331 k.p.c. prawa otrzymania wyroku z uzasadnieniem choćby w sposób przez nią zawiniony nie zareagowała na uchybienia sądu w tym przedmiocie.⁵²⁵

Na marginesie wskazać należy, iż z chwilą wejścia w życie ustawy o dostępie do informacji publicznej z dnia 6 września 2001 r.⁵²⁶ udostępnianie orzeczeń sądowych uległo zmianie. W ostatnim czasie dość powszechnym stało się składanie do sądu przez osoby trzecie niezwiązane z danym postępowaniem sądowym wniosków o udostępnianie treści wyroków w danej sprawie w zanonimizowanej wersji. Zgodnie bowiem z poglądem judykatury orzeczenia sądu stanowią informację publiczną, która może zostać udostępniona na zasadach określonych w tej ustawie.⁵²⁷ W praktyce takie udostępnienie orzeczenia polega na doręczeniu jego odpisu w wersji zanonimizowanej podmiotowi, który spełnił przesłanki wymagane przez ustawę o udostępnianiu informacji publicznej.

2.4.2. Doręczenie odpisu nakazu zapłaty.

Szczególną formą orzeczeń merytorycznych, które stanowią przedmiot doręczeń jako pisma sądowe są nakazy zapłaty wydawane w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Nakaz zapłaty jako merytoryczne orzeczenie wydane w pierwszej fazie postępowania

⁵²³ Uchwała SN z dnia 14 grudnia 1995 r. III CZP 173/95, MoP 1996 r., Nr 3, s. 105.

⁵²⁴ A. Miączyński, „Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych”, PiP 1970 r., Nr 11, s. 753 -754.

⁵²⁵ Postanowienie SN z dnia 17 lutego 1976 r. w sprawie II CZ 6/76, LEX nr 7800.

⁵²⁶ Dz. U. z 2001 r. Nr 112 poz. 1198 z późn. zm.

⁵²⁷ Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 16 grudnia 2009 r. w sprawie II SAB/Sz 148/09, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych (www.orzeczenia.nsa.gov.pl).

nakazowego nie różni się od wyroku pod względem skuteczności.⁵²⁸ Na marginesie wskazać należy, iż nakazy zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz w elektronicznym postępowaniu upominawczym mogą być wydawane również przez referendarza sądowego na mocy przepisu art. 353¹ § 2 k.p.c.

Doręczenie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zostało przewidziane w art. 491 § 3 k.p.c. zgodnie z którym nakaz zapłaty doręcza się stronom, pozwanemu wraz z pozwem i załącznikami oraz pouczeniem o treści art. 493 § 1 zdanie trzecie k.p.c., natomiast doręczenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym zostało przewidziane w art. 502 § 2 k.p.c., zgodnie z którym pozwanemu doręcza się nakaz zapłaty wraz z pozwem i pouczeniem o sposobie wniesienia sprzeciwu, o treści art. 531 § 1 k.p.c. zdanie trzecie oraz o skutkach niezaskarżenia nakazu. Nakazy zapłaty w postępowaniu nakazowym są wydawane w przypadku pozytywnej oceny materiału dowodowego.⁵²⁹ Do czasu doręczenia pozwanemu odpisu nakazu zapłaty postępowanie odbywa się bez udziału pozwanego.⁵³⁰

Wraz z nowelizacją dokonaną w dniu 2 lipca 2005 r. dodano przepis art. 492¹ k.p.c. w myśl którego w sytuacji, gdy doręczenie nakazu zapłaty nie może nastąpić, ponieważ miejsce pobytu pozwanego nie jest znane, albo gdy doręczenie nakazu zapłaty nie mogło nastąpić w kraju, sąd z urzędu uchyla wydany nakaz zapłaty, a przewodniczący winien jest podjąć czynności tj. ustanowić kuratora dla doręczeń, bądź też zawiesić postępowanie. W piśmiennictwie wskazuje się, że przepis ten dotyczy wyłącznie osób fizycznych, o czym świadczy sformułowanie „miejsce pobytu”.⁵³¹

Istotne jest przy tym, aby nakaz został doręczony pozwanemu wraz z odpisem pozwu. W sytuacji bowiem, gdy sąd doręczy pozwanemu sam nakaz zapłaty bez pozwu powoduje to, iż nie zostaną spełnione skutki prawne związane z prawidłowym doręceniem nakazu.⁵³² Niezawiadomienie pozwanego o postępowaniu nakazowym oraz niebranie przez niego udziału w tym postępowaniu, nie powoduje pozbawienia go możliwości działania w rozumieniu art. 401 pkt. 2 k.p.c., w przeciwieństwie do poprzedniej regulacji prawnej, gdzie niedoręczenie pozwanemu wydanego nakazu zapłaty (wraz z odpisami pozwu i dołączonych doń dokumentów - art. 491 § 3 k.p.c. w brzmieniu sprzed zmiany dokonanej ustawą z dnia 24

⁵²⁸ M. Manowska, „Postępowanie nakazowe i upominawcze”, Warszawa 2001 r., s. 13.

⁵²⁹ T. Ereciński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, t. II, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r., s. 890.

⁵³⁰ Tj. postępowanie *ex parte* za: P. Telenga, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2010 r. s. 622.

⁵³¹ M. Manowska, „Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jako merytoryczne orzeczenie sądu. Wybrane zagadnienia”, w: praca zbiorowa pod red. K. Knoppka, „Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka”, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi, Warszawa 2012 r., s. 226.

⁵³² Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1964 r. w sprawie II CZ 79/64 OSNC 1965 r., Nr 7-8, poz. 132.

maja 2000 r.) powodowało, że postępowanie nie uległo zakończeniu, a wydany nakaz zapłaty nie mógł się uprawomocnić.⁵³³

2.4.3. Doręczenie odpisu postanowienia sądowego.

Kolejnym pismem sądowym podlegającym doręczeniu jest postanowienie, które sąd wydaje, gdy nie zachodzi konieczność wydania wyroku bądź nakazu zapłaty. Do postanowień stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach (art. 354 k.p.c. i art. 361 k.p.c.). Przepisy dotyczące wyroków stosuje się zatem odpowiednio do wszystkich czynności sądu, które są związane z wydawaniem i formułowaniem postanowień z wyjątkiem tych kwestii, w których kodeks postępowania cywilnego stanowi inaczej albo w przypadku których odmienności wynikają z istoty samych orzeczeń.⁵³⁴ Postanowienie jest formą orzeczenia sądowego, przewidzianą dla rozstrzygania kwestii dotyczących samego postępowania, a także kwestii ubocznych (wypadkowych).⁵³⁵ Nie zawsze jednak jest jasność na tle konkretnych stanów faktycznych co do tego kiedy sąd wydaje wyrok, a kiedy postanowienie.⁵³⁶

Należy podkreślić, iż w postępowaniu egzekucyjnym, zabezpieczającym oraz nieprocesowym sąd orzeka wyłącznie w formie postanowienia. Zasadą jest, iż orzeczenia, w tym również postanowienia, zapadają po przeprowadzeniu rozprawy, a wyjątki od tej zasady przewidziane zostały w przepisach szczególnych.⁵³⁷ Odnosi się to do wypadków wydania przez sąd rozstrzygnięć co do istoty sprawy, natomiast nie dotyczy kwestii wypadkowych w związku z postępowaniem w danej sprawie.⁵³⁸

Jedną z różnic, która występuje pomiędzy wyrokiem a postanowieniem polega na tym, iż każdy wyrok może zawierać sentencję i uzasadnienie, tymczasem postanowienia uzasadniają się tylko wówczas, gdy można wnieść od nich zażalenie. Sentencja wyroku nie zawiera przy tym tych samych składników co sentencja postanowienia. Postanowienia bowiem w przeciwieństwie do wyroków są często integralną częścią protokołu rozprawy, co dotyczy zwłaszcza postanowień dowodowych wydawanych na posiedzeniach jawnych. Postanowienia wreszcie w przeciwieństwie do wyroków mogą być częścią wyroków tak jak to występuje

⁵³³ Postanowienie SN z dnia 29 sierpnia 2000 r. w sprawie I CKN 629/00, LEX nr 530679.

⁵³⁴ E. Gapska, „Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2010 r., s. 62.

⁵³⁵ J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 12, B. Bładowski, „Pisma sądowe ...”, op. cit., s. 20.

⁵³⁶ J. Jankowski, „Wadliwa postać orzeczenia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym”, Pal. 1987 r., Nr 12 s. 17 i nast.

⁵³⁷ Orzeczenie SN z dnia 7 października 1955 r. w sprawie IV CZ 185/55, Prok. i Pr. 1957 r., Nr 3 s. 649.

⁵³⁸ J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe...”, op. cit., s. 13.

często w przypadku rozstrzygnięcia przez sąd kosztów procesu.⁵³⁹ Jeżeli natomiast postanowienie jest wydawane na posiedzeniu niejawnym i nie jest przy tym częścią wyroku, to powinno zawierać te elementy sentencji, które występują w wyrokach.

Postanowienie dla swej ważności wymaga przy tym oprócz sformułowania go w określonej formie także podpisania przez cały skład sądu (w przypadku orzeczeń wydawanych po przeprowadzeniu rozprawy), bądź też tylko przez przewodniczącego (w przypadku orzeczeń wydawanych na posiedzeniu niejawnym).⁵⁴⁰ W przeciwieństwie do procesu, gdzie postanowienia mają charakter niemerytoryczny tzn. ich przedmiotem jest zastosowanie określonej normy prawnej w celu rozstrzygnięcia wszelkich kwestii występujących w toku postępowania, a niezwiązanych z istotą sprawy⁵⁴¹, postanowienia wydawane w postępowaniu nieprocesowym mogą mieć zarówno charakter merytoryczny, jak i niemerytoryczny.

Wyróżnia się przy tym postanowienia, które podlegają doręczeniu z urzędu oraz te, które podlegają doręczeniu na wniosek, a także postanowienia kończące i niekończące postępowania w sprawie, zaskarżalne i niezaskarżalne.⁵⁴²

W myśl art. 357 § 2 k.p.c. postanowienia wydane na posiedzeniu niejawnym sąd doręcza z urzędu obu stronom chyba, że przepis szczególny stanowi inaczej. Zaniechanie doręczenia takiego orzeczenia w sytuacji, gdy nie jest ono zaskarżalne ma negatywne skutki powodując, że nie dojdzie do jego uprawomocnienia się.⁵⁴³ Może jednak zdarzyć się, iż pomimo dyspozycji przepisu art. 357 § 2 k.p.c. nastąpi doręczenie postanowienia tylko jednej stronie postępowania. Jest to możliwe w przypadku, gdy ze względów natury faktycznej brak jest strony pozwanej, bądź też powód poda swój adres zamieszkania w sposób niekompletny, który uniemożliwia mu doręczenie pisma sądowego.⁵⁴⁴

Z urzędu podlegają doręczeniu obu stronom: postanowienia z uzasadnieniem wydane na posiedzeniu niejawnym, gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia⁵⁴⁵, natomiast postanowienia, które odnoszą się wyłącznie do innych osób (świadka, biegłego, osoby

⁵³⁹ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe...”, jak wyżej, s. 14.

⁵⁴⁰ Uchwała SN z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie III CZP 12/02 OSNC 2003 r., Nr 2, poz. 17, Biul. SN 2002 r., Nr 3, poz. 10, Prok.i Pr.-wkł. 2002 r. Nr 12 s. 37, postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2003 r. w sprawie I CZ 140/03, LEX nr 602357, postanowienie SN z dnia 7 lutego 2003 r. w sprawie III CZP 94/02, Prok.i Pr.-wkł. 2003 r., Nr 6, s. 32, Postanowienie SN z dnia 21 stycznia 2003 r. w sprawie III CZP 84/02, OSNC 2003 r., Nr 10, poz. 140, Prok.i Pr.-wkł. 2003 r., Nr 5, s. 35, Wok. 2003 r. Nr 7-8 s. 19, Biul. SN 2003 r., Nr 10, poz. 9, MoP 2004 r., Nr 21, s. 993.

⁵⁴¹ A. Góra – Błaszczkowska, „Postanowienia sądu pierwszej instancji w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2002 r., s. 9.

⁵⁴² H. Pietrzkowski, „Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych”, Warszawa 2007 r. s. 446.

⁵⁴³ R. Schmidt, „O dokonywaniu przez sąd doręczeń w postępowaniu klauzulowym”, MoP 2010 r., Nr 18 s. 873.

⁵⁴⁴ Wyrok SN z dnia 5 listopada 1970 r. w sprawie II CZ 186/70, OSNCP 1971 r., Nr 6, poz. 111.

⁵⁴⁵ Uchwała SN z dnia 9 kwietnia 1997 r. w sprawie III CZP 10/97, OSP 1998 r., Nr 1, poz. 1.

trzeciej), nie podlegają doręczeniom stronom, a jedynie doręcza się je osobom, których te postanowienia dotyczą tylko wówczas, gdy nie były one obecne na posiedzeniu, na którym postanowienia te zostały wydane (art. 357 § 2 i § 4 k.p.c.). Doręczenie stronie postanowienia z uzasadnieniem wymaga według literalnego brzmienia art. 357 § 1 k.p.c. odrębnego wniosku - żądania doręczenia postanowienia z uzasadnieniem.⁵⁴⁶ Podkreślenia wymaga, iż ma to duże znaczenie z punktu widzenia skutków procesowych dla strony, gdyż złożenie wniosku o doręczenie postanowienia z uzasadnieniem wpływa na rozpoczęcie biegu tygodniowego terminu do wniesienia zażalenia albo otwiera dla strony drogę do wniesienia skargi kasacyjnej. Dopiero prawidłowe doręczenie postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym powoduje rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia środka zaskarżenia.⁵⁴⁷ Termin do wniesienia zażalenia nie rozpocznie biegu dla strony nie zastępowanej w sprawie przez profesjonalnego pełnomocnika przed doręczeniem jej pouczenia o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia.⁵⁴⁸

W piśmiennictwie istnieje pogląd, z którym należy się zgodzić, iż postanowienia sądu drugiej instancji niekończące postępowania w sprawie wydane na posiedzeniu niejawnym doręcza się z urzędu obu stronom bez uzasadnienia. Wniosek powyższy wynika ze wskazania, iż wobec braku szczególnej regulacji dotyczącej postępowania przed sądem drugiej instancji zgodnie z odesłaniem zawartym w art. 391 k.p.c. należy stosować odpowiednio art. 357 § 2 k.p.c.⁵⁴⁹

W postępowaniu nieprocesowym Sąd uzasadnia i doręcza postanowienia stosownie do art. 357 k.p.c. z wyjątkiem odpisu postanowienia uczestnikowi, który będąc obecnym na posiedzeniu po ogłoszeniu postanowienia zrzekł się jego doręczenia (art. 517 k.p.c.).

Sąd w postępowaniu nieprocesowym powinien doręczyć z urzędu postanowienie orzekające co do istoty sprawy wydane na posiedzeniu niejawnym, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Co więcej, gdy od takiego postanowienia przysługuje środek zaskarżenia, postanowienie należy doręczyć z uzasadnieniem, sporządzonym w terminie tygodniowym od dnia wydania na posiedzeniu niejawnym postanowienia orzekającego co do istoty sprawy (art. 357 § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).⁵⁵⁰ Stanowisko to znajduje oparcie m.in. w poglądzie głoszącym, iż ustawodawca nie odróżnia w dyspozycji przepisu art. 517 k.p.c.

⁵⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 20 marca 2003 r. w sprawie III CZ 19/03, LEX nr 583847.

⁵⁴⁷ P. Telenga, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 417.

⁵⁴⁸ Uchwała SN z dnia 3 maja 1966 r. w sprawie III CO 12/66, OSNCP 1966 r., Nr 11, poz. 182.

⁵⁴⁹ J. P. Naworski „Uzasadnienie przez sąd drugiej instancji postanowień nie kończących postępowania w sprawie (Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 1997 r.)”, PS 1997 r., Nr 10, s. 42; J. P. Naworski „Czy musi być uzasadnienie”, Rzeczpospolita 1997 r., Nr 9, s. 30.

⁵⁵⁰ T. Radkiewicz „Zaskarżanie postanowień orzekających co do istoty sprawy, wydanych na posiedzeniu niejawnym (uwagi na tle art. 514 § 2 k.p.c.)” PS 2003 r., Nr 7-8, s. 152.

czy chodzi w danym przypadku o postanowienia formalne, czy postanowienia orzekające co do istoty.⁵⁵¹ Jeżeli art. 517 k.p.c. odsyła wprost do art. 357 k.p.c. oraz skoro nie należy różnicować postanowień w postępowaniu nieprocesowym na te, które kończą sprawę co do istoty i inne, to należy uznać, iż w każdym przypadku wydania postanowienia na posiedzeniu niejawnym rzeczą sądu nieprocesowego jest spełnienie powinności wynikających z art. 357 § 2 k.p.c. Uzasadnienie takiego orzeczenia musi poprzedzać doręczenie zarówno jego, jak i samego postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, gdyż jest to ostateczny termin określony przez ustawodawcę.⁵⁵²

Przepisy dotyczące doręczeń określone w art. 357 k.p.c. mają zastosowanie również w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, w którym sąd wydaje orzeczenia w formie postanowień.⁵⁵³ W piśmiennictwie wyrażono pogląd, zgodnie z którym zarówno przepis art. 357 k.p.c. jak i art. 394 § 2 k.p.c. mają charakter przepisów ogólnych w tym sensie, że regulują instytucje obejmujące całe postępowanie cywilne, a zatem mają zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym, a także w postępowaniu klauzulowym.⁵⁵⁴ Przepis art. 782 § 2 k.p.c. nakłada na sąd obowiązek nadania nakazowi zapłaty klauzuli wykonalności z urzędu oraz doręczenia - także z urzędu - tytułu wykonawczego wierzycielowi.⁵⁵⁵ Postanowienie wydane po rozpoznaniu zarzutów powinno być doręczone uczestnikowi postępowania w przedmiocie rozpoznania zarzutów, który zażądał sporządzenia uzasadnienia tego postanowienia i doręczenia go z uzasadnieniem. Przepis art. 357 § 2 k.p.c. stanowi zaś, że postanowienia wydane na posiedzeniu niejawnym sąd doręcza z urzędu obu stronom, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Obowiązek doręczenia analizowanego postanowienia dotyczy jednak wszystkich uczestników postępowania w przedmiocie rozpoznania zarzutów. Uczestnikami postępowania w przedmiocie rozpoznania zarzutów są: osoba wnosząca zarzuty, dłużnik oraz osoby zainteresowane rozstrzygnięciem zarzutów. Nie można natomiast uzależniać doręczenia postanowienia od możliwości jego zaskarżenia przez danego uczestnika.⁵⁵⁶ Przepis art. 357 § 2 k.p.c. znajduje zastosowanie także do postanowienia o wyłączeniu z masy upadłości wydanego na posiedzeniu niejawnym z uwagi na to, iż postępowanie wywołane wnioskiem o wyłączenie z masy upadłości jest postępowaniem wpadkowym, w którym wnioskodawca nie jest uczestnikiem postępowania upadłościowego,

⁵⁵¹ T. Radkiewicz, „Zaskarżanie postanowień orzekających co do istoty sprawy...”, jak wyżej, s.152.

⁵⁵² W. Sługiewicz, glosa do postanowienia SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003 r., Nr 2, poz.17, PS 2004 r., Nr 6, s. 132.

⁵⁵³ R. Florek, glosa do postanowienia SN z dnia 7 grudnia 2005 r., I CA 1/05, PS 2008 r., Nr 7-8, s.193.

⁵⁵⁴ M. Lewandowski „Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowań klauzulowego i egzekucyjnego (na tle wybranych orzeczeń sądowych)” PE 2000 r., Nr 9, s. 40.

⁵⁵⁵ Postanowienie SN z dnia 7 grudnia 2005 r. w sprawie I CA 1/05 OSNC 2006 r., Nr 6, poz. 109.

⁵⁵⁶ I. Kunicki „Zaskarżenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji” PES 1999 r., Nr 35, s. 73.

ale osobą trzecią.⁵⁵⁷ W sposób szczegółowy natomiast została uregulowana kwestia doręczenia postanowień w przedmiocie zabezpieczenia powództwa wydanego na posiedzeniu niejawnym, które podlega wykonaniu w postępowaniu egzekucyjnym.

Szczegółowe omówienie doręczeń postanowień w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym nastąpi w rozdziale dotyczącym odrębności w zakresie doręczeń pism sądowych w wybranych postępowaniach.

2.4.4. Doręczenie zarządzenia.

Innym rodzajem pism sądowych będących przedmiotem doręczeń są zarządzenia wydawane przez przewodniczącego składu orzekającego, przez przewodniczącego wydziału, czy też referendarza sądowego, który w wypadkach wskazanych w ustawie może wykonywać czynności w postępowaniu cywilnym i w zakresie powierzonych czynności ma kompetencje sądu, chyba, że ustawa stanowi inaczej (art. 47¹ k.p.c.). W szczególności może on również wydawać zarządzenia, o którym mowa w art. 130 – 130 ze zn.4 (art. 130 ze zn.5).

Zarządzenia nie są doręczane same w sobie, a jedynie na podstawie takiego zarządzenia sąd doręcza stronie wezwanie, bądź też zawiadomienie, w którym zawarta jest jego treść. Wskazuje się, iż również zarządzenia są rodzajem pism sądowych⁵⁵⁸ i są one wydawane zazwyczaj, gdy przewodniczący, nie tylko wzywa, czy zawiadamia strony o pewnych decyzjach procesowych podjętych poza rozprawą, ale także w sytuacji, gdy zobowiązuje stronę do pewnych działań przykładowo na podstawie art. 207 § 2 k.p.c. Zarządzenia są wydawane zatem w wypadkach, gdy nie istnieje konieczność wydania postanowienia przez sąd i dotyczą samego toku postępowania oraz wchodzą w zakres kierowania przez przewodniczącego tokiem postępowania.

Istnieje spór co do charakteru zarządzeń dotyczący tego czy zaliczają się one również do orzeczeń. Przeważa stanowisko, iż zarządzenia nie należą do kategorii orzeczeń. Wydaje się, iż należy opowiedzieć się po stronie przedstawicieli doktryny, którzy wyrażają ten pogląd, co jest uzasadnione faktem, iż sąd podejmuje decyzje jedynie w formie wyroku lub postanowienia, nawet wówczas, gdy używa się zwrotu „zarządza”.⁵⁵⁹ Istnieje nawet pogląd zgodny z którym w każdym przypadku, gdy przepis wskazuje, iż „sąd zarządza” oznacza to,

⁵⁵⁷ A. Hrycaj „Przebieg postępowania dotyczący wyłączenia z masy upadłości”, PPH 2007 r., Nr 7, s. 19.

⁵⁵⁸ B. Bładowski, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych”, Kraków 1999 r., s. 25.

⁵⁵⁹ J. Polickiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit., s. 12, B. Bładowski, „Pisma sądowe...”, op. cit., s. 18, H. Pietrkowski, „Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych”, op. cit. s. 380, K. Schulbaum, „O postanowieniach i zarządzeniach według k.p.c.”, NP 1969 r., Nr 6, s. 969.

iz sąd może nie tylko dokonać czynności w formie zarządzenia, ale także postanowienia.⁵⁶⁰ W. Broniewicz słusznie podkreśla, iż w sytuacji, gdy w ustawie jest mowa o zarządzeniu przez sąd należy przez to rozumieć to, iż sąd wydaje postanowienie na podstawie którego coś zarządza.⁵⁶¹ Rozróżnienie, kiedy sąd winien jest wydać postanowienie, a kiedy zarządzenie jest utrudnione z uwagi na dużą różnorodność oraz odmienność sytuacji procesowych, w których zachodzi potrzeba ich podjęcia.⁵⁶²

Odpowiednie stosowanie przepisu prawa oznacza adaptację normy do zasadniczych celów i form danego postępowania oraz pełne uwzględnienie charakteru, celu postępowania oraz wynikających stąd różnic w stosunku do uregulowań, które mają być zastosowane.⁵⁶³ Zarządzenia nie są odmianą orzeczenia, o czym świadczy chociażby fakt, iż w dziale IV kodeksu postępowania cywilnego dotyczącym orzeczeń ustawodawca nie wymienia zarządzeń, a także to, iż dla orzeczeń i zarządzeń nie stosuje się żadnej wspólnej nazwy.⁵⁶⁴ Dla pełnego zrozumienia, czym jest zarządzenie konieczne jest przytoczenie poglądów wyrażonych w doktrynie. Mianowicie w piśmiennictwie wyrażono zapatrywanie, iż zarządzenia są wypowiedziami organu procesowego⁵⁶⁵, czynnościami instrukcyjnymi organu procesowego.⁵⁶⁶ Podkreśla się także, iż zarządzenia mają na celu zapewnienie sprawnego technicznie przebiegu postępowania sądowego.⁵⁶⁷ W świetle wyżej wymienionych stanowisk należy przyjąć, iż decyzje procesowe mogą zapadać wyłącznie w formie orzeczeń, bądź postanowień, a nie w formie zarządzeń. Przede wszystkim należy zaznaczyć, iż zarządzenia wydawane przez przewodniczącego są związane z jego kierownictwem postępowaniem sądowym i mogą być wydawane w celu przygotowania rozprawy m.in. zarządzenie wymiany przez strony dalszych pism przygotowawczych na podstawie art. 207 k.p.c., a także mogą być wydawane w trakcie rozprawy np. zarządzenie zamknięcia rozprawy. Nadto w zarządzeniach przewodniczący wydaje dyspozycje dla pracowników sekretariatu sądowego, które powinny być formułowane w sposób jasny, tak aby nie było wątpliwości, które mogłyby spowodować błędy. Często w zarządzeniach przewodniczący posługuje się różnego rodzaju skrótami, które

⁵⁶⁰ Glosa do postanowienia SN z dnia 10 listopada 1970 r. w sprawie II CZ 139/70, OSP 1971 r., z. 6, poz. 178.

⁵⁶¹ Glosa do orzeczenia SN z dnia 12 grudnia 2000 r. w sprawie V CKN 175/00, OSP 2001 r., z. 7-8, poz. 116.

⁵⁶² S. Lizer, „W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym”, NP 1973 r., Nr 7 – 8, s. 1094.

⁵⁶³ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 15 września 1995 r. w sprawie III CZP 110/95, OSNC 1995, Nr 12, poz. 177 oraz uzasadnienie postanowienia SN z dnia 12 listopada 1997 r. w sprawie III CZP 55/97, Prok. i Pr. - Orzecznictwo 1998 r., Nr 2, poz. 35, uzasadnienie postanowienia SN z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie III CZ 110/02, LEX nr 77061, Biul. SN 2003 r., Nr 4, poz. 15.

⁵⁶⁴ W. Broniewicz, „W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym”, NP 1972 r., Nr 7-8, s. 1130.

⁵⁶⁵ W. Berutowicz, „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 281 i nast.

⁵⁶⁶ J.J. Litauer, „Komentarz do procedury cywilnej”, Warszawa 1933 r., s. 224.

⁵⁶⁷ A. Miączyński, „Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym”, ZNUJ 1974 r., Prace prawnicze, z. 67, s. 60.

są znane jedynie wykwalifikowanym pracownikom sekretariatu i często mogą powodować różnego rodzaju wątpliwości.⁵⁶⁸ W zarządzeniach przewodniczący często wzywa strony do uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego, do sprecyzowania stanowiska w sprawie, bądź do przedłożenia dokumentu. Zarządzenia winny być także sformułowane w sposób precyzyjny i jasny, gdyż nieprecyzyjne wezwanie do uzupełnienia braków formalnych środka odwoławczego powoduje, że nie może nastąpić jego odrzucenie wskutek niewykonania tego wezwania, zwłaszcza wówczas, gdy jest kierowane do osoby nieorientowanej w sytuacjach procesowych.⁵⁶⁹ Przewodniczący w pierwszej kolejności formułuje zarządzenie, w którym precyzuje do podjęcia jakich konkretnie czynności wzywa stronę.

Na mocy art. 362 k.p.c. do zarządzeń przewodniczącego stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące postanowień. W doktrynie dominuje pogląd, iż przepis ten ma zastosowanie wyłącznie do zarządzeń przewodniczącego wydziału podlegających zażaleniu, nie ma natomiast zastosowania do zarządzeń przewodniczącego składu orzekającego.⁵⁷⁰

2.4.5. Doręczenie wezwania na posiedzenie sądu.

W pewnych wypadkach konieczne jest również osobiste stawiennictwo strony (art. 152 k.p.c., 208 k.p.c., 216 k.p.c., 237 k.p.c., 299 k.p.c.). Oprócz pism sądowych w postaci orzeczeń przedmiotem doręczeń są również inne pisma sądowe tj. wezwania na posiedzenia sądu oraz zawiadomienia o czynnościach sądowych. Wezwanie do stawiennictwa strony, bądź innej osoby na posiedzenie sądu należy odróżnić od wezwania sformułowanego w zarządzeniu przewodniczącego, w którym przykładowo wzywa on do uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego.⁵⁷¹

Zasadniczo w procesie większą rolę pełnią wezwania, aniżeli zawiadomienia. Charakter prawny wezwań nie został sprecyzowany, aczkolwiek wskazuje się, iż są one czynnościami techniczno - procesowymi, wywołującymi skutki procesowe przez fakty, nakazem skierowanym do określonej osoby zobowiązującym ją do udziału w

⁵⁶⁸ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 21.

⁵⁶⁹ Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie III UZ 20/04, OSNP 2005 r., Nr 16, poz. 258.

⁵⁷⁰ P. Telenga, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s.419

⁵⁷¹ Orzeczenie SN z dnia 4 lipca 1960 r. w sprawie II CZ 65/60, RPEiS 1961 r., Nr 3, s. 373, postanowienie SN z dnia 17 marca 2003 r. w sprawie I PZ 158/02, OSNP 2003 r., Nr 15, poz. 4.

podejmowanych przez sąd czynnościach.⁵⁷² Z pisemnymi wezwaniami mamy zazwyczaj do czynienia przed pierwszym posiedzeniem sądu, gdy istnieje konieczność wezwania na rozprawę osób nieobecnych na posiedzeniu jawnym, bądź sąd postanowił wezwać takie osoby na posiedzeniu niejawnym. Aby wezwanie odniosło skutek procesowy istotne jest, aby sąd określił cel posiedzenia sądu, przedmiot sprawy, a także aby uczynił to w stosownym terminie. Wezwanie strony do osobistego stawiennictwa nie jest tożsame z wezwaniem jej do przesłuchania.

O trybie doręczenia wezwania stanowi wprost przepis art. 149 § 2 k.p.c. zgodnie z którego treścią o posiedzeniach jawnych zawiadamia się strony i osoby zainteresowane przez wezwanie lub ogłoszenie podczas posiedzenia. Wezwanie do stawiennictwa na posiedzenie jawne sądu powinno zostać doręczone przez sąd co najmniej na tydzień przed posiedzeniem. W wypadkach pilnych termin ten może być skrócony do trzech dni (art. 149 § 2 k.p.c.). Wezwanie winno być wysłane w odpowiednim czasie, aby w przypadku wystąpienia ewentualnych problemów z jego doręczeniem można było je wysłać ponownie albo odwołać posiedzenie. Jeżeli pismo podlegające doręczeniu zostanie złożone tak późno, że jego odpisu nie można doręczyć przed terminem posiedzenia, doręcza się to pismo na posiedzeniu i odnotowuje fakt doręczenia w protokole lub notatce urzędowej.⁵⁷³ Sąd nie może przy tym skrócić terminów przewidzianych na podstawie art. 149 § 2 k.p.c. do mniej niż trzech dni co także dotyczy trybu art. 472 § 1 k.p.c. w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.⁵⁷⁴ Natomiast sąd nie ma obowiązku zawiadomienia strony nieobecnej na rozprawie o odroczeniu terminu ogłoszenia wyroku także w sytuacji, gdy termin ten został odroczony po raz kolejny.⁵⁷⁵

Ustawodawca przewidział różne formy zawiadamiania o terminach posiedzenia: zawiadomienie o pierwszym posiedzeniu musi być dokonane poprzez doręczenie go w formie pisemnej, natomiast zawiadomienie o dalszych posiedzeniach może być dokonywane ustnie wobec osób na nim obecnych (i to zarówno osób fizycznych, jak i prawnych)⁵⁷⁶, a w stosunku

⁵⁷² G. Łaszczycza, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym, ogólnym i podatkowym”, Kraków 1998 r., s.49.

⁵⁷³ §§ 73 – 74 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r., Nr 38, poz. 249 z późn. zm.

⁵⁷⁴ Wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2006 r. w sprawie I PK 149/05, OSNP 2007 r., Nr 7-8, poz. 91.

⁵⁷⁵ Wyrok SN z dnia 24 września 2009 r. w sprawie II PK 58/09, LEX nr 558303, uchwała SN z dnia 25 czerwca 1968 r. w sprawie III CZP 62/68, OSNC 1969 r., Nr 3, poz. 41.

⁵⁷⁶ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1969 r. w sprawie II CR 19/69, OSNC 1970 r., Nr 2, poz. 32.

do strony nieobecnej poprzez wezwanie na piśmie.⁵⁷⁷ Sposób zawiadamiania stron i osób zainteresowanych o terminach dalszych posiedzeń odnosi się również do osób prawnych.⁵⁷⁸

Są również sytuacje, w których wezwanie w formie pisemnej poprzez doręczenie pisma sądowego do jego adresata jest zbyt czasochłonne, dlatego istnieje wówczas możliwość dokonania wezwań drogą telefoniczną.⁵⁷⁹ Oczywiście wezwania sądu co do zasady winny być doręczane na zasadach ogólnych chociażby za pośrednictwem poczty, jednakże czasami istnieje konieczność doręczenia wezwania za pośrednictwem faksu, telegramu bądź też poczty elektronicznej. Pewne złagodzenie rygorów dotyczących zawiadomień przewidziane jest również w postępowaniu odrębnym z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym. Analiza problemów prawnych związanych z doręczeniami w wyżej wymienionych postępowaniach zostanie przeprowadzona w osobnym rozdziale.

Sąd wzywa do stawienia na rozprawie nie tylko strony, bądź uczestników postępowania, ale także inne podmioty mogące wziąć udział w sprawie. Osoby mające zeznawać w charakterze świadków wzywa się w trybie art. 262 k.p.c., który to przepis stosuje się odpowiednio również do wezwania biegłych. Sąd może wezwać także na termin oględzin osobę trzecią, będącą w posiadaniu przedmiotu oględzin. Osoba ta w ciągu trzech dni od doręczenia wezwania może z ważnych przyczyn żądać od sądu wzywającego zaniechania oględzin (art. 295 k.p.c.). Sąd wzywa także zainteresowanych na termin wyznaczony do przeprowadzenia dowodu, a w wypadkach niecierpiących zwłoki przeprowadzenie dowodu może być rozpoczęte nawet przed doręczeniem wezwania przeciwnikowi.

W postępowaniu nieprocesowym wezwania spełniają mniejszą rolę, aniżeli w procesie. W myśl art. 510 § 1 k.p.c. sąd wzywa zainteresowanego w sprawie, przez co staje się on uczestnikiem postępowania, jednakże w przeciwieństwie do postępowania spornego niestawiennictwo uczestników postępowania nie tamuje rozpoznania sprawy, nie stosuje się też w tym wypadku przepisów o wyroku zaocznym (art. 513 k.p.c.).

Problematyka dotycząca wadliwości w doręczeniu wezwań i ich skutków zostanie podjęta w rozdziale dotyczącym uchybień w doręczeniach i ich wpływu na bieg postępowania.

⁵⁷⁷ Uchwała SN z dnia 26 czerwca 1968 r. w sprawie III CZP 62/68, OSNC 1969 r., Nr 3, poz. 41.

⁵⁷⁸ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1969 r. w sprawie II CR 19/69, OSNC 1970 r., op. cit.

⁵⁷⁹ Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 30 czerwca 1995 r. w sprawie II Aur 165/95, OSA 1998 r., Nr 4 poz. 16.

2.4.6. Doręczenie zawiadomienia o czynnościach sądu i tryb jego doręczenia.

Podobny charakter do wezwań mają zawiadomienia, które pełnią funkcję informacyjną i służą do powiadamiania o podejmowanych w toku postępowania czynnościach procesowych, bądź o toczącym się postępowaniu sądowym i w przeciwieństwie do wezwań na posiedzenia sądowe nie wiążą się z narażeniem jego adresata na zapłatę grzywny.⁵⁸⁰ Zawiadomienia odgrywają mniejszą rolę w procesie, aniżeli wezwania, gdyż ustawodawca posługuje się zazwyczaj pojęciem wezwania. Odgrywają one natomiast większą rolę w postępowaniu nieprocesowym.

Za pomocą omawianych pism sąd zawiadamia strony o decyzjach, które podjął na posiedzeniu niejawnym, co wynika wprost z art. 357 § 2 zd. 1 k.p.c. Sąd może zawiadamiać także inne osoby lub instytucje o toczącym się postępowaniu. Jedną z takich osób jest prokurator, któremu sąd doręcza zawiadomienia w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 59 k.p.c., art. 449 k.p.c., art. 457 k.p.c., art. 474 k.p.c., art. 546 § 2 k.p.c., art. 598¹ § 1 k.p.c., art. 768 k.p.c.). W szczególności sąd zawiadamia prokuratora o każdej sprawie, gdy uzna, iż jego udział jest niezbędny. Szerzej odnośnie trybu doręczenia zawiadomień prokuratorowi w rozdziale dotyczącym podmiotów doręczeń.

2.4.7. Doręczenie odpisu protokołu z rozprawy.

Na uwagę zasługują także inne pisma sądowe, które nie mają wprawdzie tak istotnego znaczenia jak orzeczenia sądu, ale również podlegają doręczeniom. Są to protokoły sądowe,⁵⁸¹ które protokolant pod kierunkiem przewodniczącego spisuje z przebiegu posiedzenia jawnego bądź też utrwała on przebieg posiedzenia sądowego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk (art. 157 § 1 k.p.c.). Z posiedzenia niejawnego sporządza się notatkę urzędową, jeżeli nie wydano orzeczenia.

W praktyce pełnomocnicy często zwracają się do sądu o doręczenie odpisu protokołu z rozprawy, co ma istotne znaczenie, gdyż mogą oni żądać jego sprostowania lub uzupełnienia na podstawie art. 160 k.p.c. Protokół jest formą utrwalenia czynności procesowych, z których go sporządzono, z reguły z posiedzenia jawnego w celu utrwalenia jego przebiegu. Protokół może być także sporządzony dla utrwalenia czynności procesowej

⁵⁸⁰ G. Łaszczyca, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym...”, op. cit., s. 51.

⁵⁸¹ J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych...”, op. cit. s. 21.

podejmowanej przez stronę. Przykładowo przepis art. 50 § 1 k.p.c. przewiduje, iż wniosek o wyłączenie sędziego strona może zgłosić na piśmie lub ustnie do protokołu. O tym jaką treść będzie miał protokół z przebiegu rozprawy decyduje przewodniczący pod kierunkiem którego zazwyczaj spisuje go sekretarz sądowy. Oczywiście doręczenie stronie odpisu protokołu z rozprawy nie może zastąpić jej osobistego uczestnictwa. W orzecznictwie wskazuje się bowiem, iż „prawu procesowemu nie jest znana możliwość zastąpienia w procesie osobistej obecności strony doręczeniem jej *ex post* kopii protokołów rozpraw”.⁵⁸²

2.4.8. Inne pisma sądowe podlegające doręczeniu w toku postępowania sądowego.

Do innych pism sądowych, które podlegają doręczeniu należą pisma sądu kierowane do różnych instytucji w celu uzyskania stosownych informacji, bądź też pisma o udzielenie pomocy prawnej skierowane do innego sądu, pisma do Okręgowej Izby Adwokackiej, bądź też Okręgowej Izby Radców Prawnych o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu. Natomiast takie pisma sądowe jak wzmianki (np. o zgłoszeniu przez sędziego zdania odrębnego) i notatki urzędowe (np. o czynności sądu, kierownika sekretariatu) nie podlegają doręczeniom, gdyż pełnią wyłącznie funkcję informacyjną i pozostają jedynie w aktach sprawy.

Sąd doręcza także odpisy opinii biegłych, których prawidłowość doręczenia ma także istotny wpływ na dalszy przebieg postępowania sądowego. Stwierdzenie bowiem nieprawidłowości w doręczeniu stronie odpisu opinii biegłego skutkuje koniecznością odroczenia rozprawy na podstawie art. 214 k.p.c. Sąd w takim wypadku nie może zamknąć rozprawy i wydać wyroku.⁵⁸³ Równie istotne jest, aby odpis opinii biegłego został doręczony stronie postępowania w odpowiednim czasie, umożliwiającym zapoznanie się z nią, aby miała możliwość wyrażenia swojego stanowiska w sprawie.

⁵⁸² Wyrok SN z dnia 5 czerwca 2009 r. w sprawie I PK 19/09, LEX nr 484740.

⁵⁸³ Wyrok SN z dnia 16 lipca 2008 r. w sprawie I UK 3/08, LEX nr 497715.

Rozdział VI

Podmioty, którym sąd dokonuje doręczeń.

1. Uwagi wstępne.

Na wstępie należy dokonać istotnego rozróżnienia na: podmiot dokonujący doręczeń - odpowiedzialny za doręczenie pisma, którym jest sąd, podmiot wykonujący doręczenie – za pośrednictwem którego doręczenie jest dokonywane (zamknięty katalog podmiotów określony w art. 131 k.p.c.)⁵⁸⁴ oraz podmioty, którym sąd dokonuje doręczeń⁵⁸⁵ – dla których pismo jest przeznaczone.⁵⁸⁶

Katalog podmiotów, którym sąd może dokonywać doręczeń pism jest bardzo szeroki. Podmiotami doręczeń są w głównej mierze strony, bądź uczestnicy postępowania cywilnego, którymi mogą być zarówno osoby fizyczne, prawne jak i jednostki organizacyjne, którym odrębna ustawa nadaje osobowość prawną. Nie zawsze jednak wyżej wymienione podmioty mogą, bądź też nie chcą samodzielnie występować w sprawie. Wówczas sąd dokonuje omawianej czynności również wobec przedstawicieli ustawowych oraz pełnomocników stron. Oprócz wyżej wymienionych podmiotów, w toku postępowania sądowego pisma sądowe mogą być kierowane także do innych podmiotów tj. osób trzecich (art. 294 k.p.c.) lub osób zawiadamianych o toczącym się procesie, bądź wzywanych do wzięcia w nim udziału (art. 84 k.p.c. i art. 194 k.p.c.).

W zależności od rodzaju podmiotu, któremu sąd doręcza pisma istnieją pewne różnice w sposobie dokonywania doręczeń, które zostaną omówione w niniejszym rozdziale.

Jedną z podstawowych zasad dotyczących czynności doręczenia jest zasada bezpośredniego i osobistego dokonywania doręczeń⁵⁸⁷, o czym już była mowa w rozdziale czwartym. Ogólna zasada wyrażona w przepisie art. 133 § 1 k.p.c., zgodnie z którą osobie fizycznej dokonuje się doręczeń pism osobiście posiada pewne wyjątki przewidziane m.in. w art. 138 k.p.c.⁵⁸⁸ W szczególności, gdy osoba fizyczna nie ma zdolności do czynności procesowych i działa za nią wówczas przedstawiciel ustawowy, który jest jednocześnie

⁵⁸⁴ Tzw. organy doręczające omówione w treści rozdziału dotyczącego wymogów doręczeń.

⁵⁸⁵ Przedmiotem niniejszej pracy jest wyłącznie doręczenie dokonywane w postępowaniu cywilnym przez sąd.

⁵⁸⁶ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 600.

⁵⁸⁷ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2010 r. s. 195, uzasadnienie postanowienia SN z dnia 20 grudnia 2000 r. w sprawie I PKN 713/00, OSNP 2002 r., Nr 16, poz. 386.

⁵⁸⁸ Problematyka związana z art. 138 k.p.c. została już omówiona w osobnym rozdziale dotyczącym wymogów doręczeń.

adresatem pism sądowych, to jemu należy dokonywać doręczeń. Zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń została także wyłączona w stosunku do osób prawnych oraz organizacji nieposiadających osobowości prawnej (art. 133 § 2 i § 2a k.p.c.).

Proces cywilny, w przeciwieństwie do postępowania nieprocesowego, w którym może występować każdy czyjego interesu prawnego dotyczy rozstrzygnięcie może toczyć się tylko pomiędzy dwoma stronami.⁵⁸⁹ Według teorii stron procesowych wyróżnić można stronę procesową w znaczeniu formalnym, czyli właściwą stronę procesową oraz stronę procesową w znaczeniu materialnym, czyli rzeczywistą stronę procesową.⁵⁹⁰ Strona procesowa w znaczeniu formalnym oznacza osobę lub inny podmiot, który we własnym imieniu poszukuje sądowej ochrony praw podmiotowych własnych lub cudzych, a także podmiot, który jest uprawniony do przeciwstawiania się w swoim imieniu żądaniu powództwa. Natomiast strona procesowa w znaczeniu materialnym, to osoba na rzecz której lub przeciwko której dochodzona jest ochrona prawna i której dotyczyć będą skutki zapadłego w procesie wyroku.⁵⁹¹ Najczęściej w postępowaniu sądowym strona postępowania łączy w sobie cechy zarówno strony procesowej w znaczeniu formalnym, jak i strony procesowej w znaczeniu materialnym.⁵⁹² Przykładowo stroną w znaczeniu formalnym będzie kurator spadku, wykonawca testamentu, syndyk upadłości, zarządca egzekucyjny, prokurator, podmioty do których odpowiednio stosuje się przepisy dotyczące prokuratora w postępowaniu cywilnym tzn. organizacje społeczne, inspektorzy pracy, rzecznicy konsumentów, Rzecznik Praw Obywatelskich, ośrodek pomocy społecznej, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a stroną w znaczeniu materialnym będzie spadkobierca, wierzyciel egzekwujący, dłużnik egzekwowany, upadły oraz jego wierzyciele.⁵⁹³ Ustawodawca używa pojęcia strony procesowej w sposób niekonsekwentny, gdyż większość przepisów kodeksu postępowania cywilnego określa stronę w znaczeniu formalnym, a inne z kolei określają stronę w znaczeniu materialnym.⁵⁹⁴

Stroną postępowania cywilnego może być każda osoba fizyczna i prawna mająca zdolność sądową, a także jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa

⁵⁸⁹ W. Siedlecki, Z. Świeboda, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 2004 r., s. 109, M. Waligórski, „Polskie prawo procesowe. Funkcje i struktura procesu”, Warszawa 1947 r., s. 124.

⁵⁹⁰ J. Jodłowski, Z. Resich, i inni, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2010 r., s. 192 - 193, T. Misuik, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1972 r., s. 176 - 188, orzeczenie SN z dnia 4 maja 1966 r. w sprawie II CR 103/66, OSN 1967 r., z. 2, poz. 25.

⁵⁹¹ J. Jodłowski, Z. Resich i inni, „Postępowanie cywilne”, op. cit. s. 192.

⁵⁹² K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków w procesie cywilnym”, Poznań 1985 r., s. 36

⁵⁹³ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”, Warszawa 2010 r., s. 156.

⁵⁹⁴ K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu...”, op. cit., s. 36.

przyznała zdolność prawną. Poniżej zostanie przedstawiona charakterystyka poszczególnych osób fizycznych oraz prawnych, które są podmiotami doręczeń pism sądowych.

2. Rozróżnienie pojęć: „adresata” od „odbierającego pismo”

Na wstępie należy rozróżnić dwa pojęcia: „adresata” (art. 132 § 2 k.p.c., art. 138 k.p.c.) i „odbierającego” (art. 142 § 1 k.p.c.) pismo sądowe. Adresat to osoba do której skierowane jest pismo, a odbierający to osoba, która w rzeczywistości otrzymała pismo sądowe od doręczającego.⁵⁹⁵ Czasami adresat i odbiorca to ten sam podmiot, natomiast w pewnych sytuacjach np. w przypadku doręczeń zastępczych adresat i odbiorca to dwa różne podmioty. Nie zawsze jest tak, że strona, bądź uczestnik postępowania będą równocześnie adresatami pism sądowych. W przypadku bowiem, gdy osoba fizyczna nie ma zdolności procesowej i działa przez przedstawiciela ustawowego, nie jest wówczas adresatem pisma, a jest nim przedstawiciel ustawowy (art. 133 § 1 k.p.c.). Podobna sytuacja zdarza się, gdy dla nieznanego z miejsca pobytu został ustanowiony kurator, to wówczas on będzie adresatem pisma. Również osoba prawna, jak i organizacja, która nie ma osobowości prawnej nie jest adresatem pisma sądowego, jak również odpisów pism procesowych, a jest nim organ uprawniony do reprezentowania ich przed sądem (art. 133 § 2 i § 2a k.p.c.).

Pojęcie adresata zostało zdefiniowane w ustawie z dnia 12 marca 2003 r. Prawo pocztowe⁵⁹⁶, którym jest podmiot określony przez nadawcę jako odbiorca przesyłki lub kwoty pieniężnej określonej w przekazie pocztowym (art. 3 pkt.2 omawianej ustawy). O odbierającym pismo jest również mowa w treści art. 26 ust. 2 tejże ustawy cyt: „przesyłka może być także wydana ze skutkiem doręczenia osobom uprawnionym do odbioru przesyłek”.

3. Doręczenie pism sądowych osobie fizycznej.

Doręczenia osobom fizycznym, występującym w postępowaniu sądowym w charakterze strony bądź uczestnika postępowania, następują poprzez wręczenie pisma osobiście, jeżeli posiadają one zdolność procesową, a gdy jej nie posiadają ich przedstawicielowi ustawowemu (art. 133 § 1 k.p.c.).

⁵⁹⁵ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1- 366”, Tom I, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r., s. 700.

⁵⁹⁶ Dz. U. z 2008 r. Nr 189 poz. 1159 ze zm.

Dla zrozumienia powyższej zasady istotne jest zdefiniowanie wskazanych powyżej pojęć. W szczególności osoba fizyczna to człowiek będący uczestnikiem stosunków cywilnoprawnych. Każda osoba fizyczna posiada zdolność prawną, co oznacza, iż może być podmiotem praw i obowiązków.⁵⁹⁷ Zdolność prawną, która jest kategorią cywilnego prawa materialnego należy odróżnić od zdolności sądowej – kategorii z zakresu prawa postępowania cywilnego. Zdolność sądowa to zdolność do występowania w procesie jako strona i jest ona atrybutem zdolności prawnej, gdyż posiadanie przez podmiot zdolności sądowej jest wyrazem posiadania przez ten podmiot również zdolności prawnej.⁵⁹⁸ Wreszcie od zdolności sądowej należy odróżnić zdolność procesową, czyli zdolność do dokonywania czynności procesowych, którą ustawodawca przyznał osobom fizycznym mającym pełną zdolność do czynności procesowych, osobom prawnym oraz organizacjom społecznym nieposiadającym osobowości prawnej, ale korzystającym ze zdolności sądowej. Ograniczoną natomiast zdolność procesową posiadają osoby fizyczne mające ograniczoną zdolność do dokonywania czynności prawnych.⁵⁹⁹ Działająca zatem strona w postępowaniu sądowym musi posiadać zarówno zdolność sądową jak i zdolność procesową, które są bezwzględными przesłankami procesowymi, co oznacza, iż w przypadku braku zdolności procesowej którejkolwiek ze stron następuje nieważność postępowania (art. 379 pkt. 2 k.p.c.). Brak zdolności procesowej strony, bądź uczestnika postępowania sądowego, a także brak należytej ich reprezentacji winien być uwzględniony przez sąd z urzędu w każdym stanie sprawy, gdyż jest to przesłanka procesowa nieważności postępowania.

W piśmiennictwie wyróżnia się także trzecią przesłankę, która nie wynika z żadnego z przepisów kodeksu postępowania cywilnego, a jedynie z pewnych przesłanek natury faktycznej i prawnej, a mianowicie jest to zdolność postulacyjna polegająca na zdolności do osobistego dokonywania czynności procesowych. Przyczyną natury faktycznej, z uwagi na którą strona nie może osobiście dokonywać czynności procesowych mogą być różnego rodzaju ułomności tj. analfabetyzm, bądź też ułomności natury fizycznej – kalectwo. Brak zdolności postulacyjnej może także wynikać z przyczyny natury prawnej tj. przymus

⁵⁹⁷ Z. Radwański, A. Olejniczak „Prawo cywilne – część ogólna”, Warszawa 2011 r., s. 139.

⁵⁹⁸ K. Piasecki, „Wstęp do nauki prawa cywilnego”, Warszawa 2009 r., s. 133, Szerzej odnośnie pojęcia osoby fizycznej: J. Witecki, „Osoby i ich zdolność do czynności prawnych”, PN 1950 r., Nr 11 – 12, s. 391 – 419, W. Olszowy, „Podmiotowość finansowo – prawna osób fizycznych”, Acta U. Fol. Iur. 1979 r., Nr 65 s.143 -158, T. Smoczyński, „Nasciturus jako dobro prawne. Studia i rozprawy. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Radwańskiego, red. S. Sołtysiński, Poznań 1990 r., s. 67 – 75, L. Kociucki, „Pojęcie zdolności do czynności prawnych osób fizycznych – zagadnienia konstrukcyjne, (w:) W. Czapliński (red.) „Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk”, Warszawa 2006 r.

⁵⁹⁹ E. Wengerek, „Postępowanie cywilne procesowe przed sądami pierwszej instancji w państwach socjalistycznych”, Warszawa 1978 r., s. 29.

adwokacko – radcowski np. na podstawie art. 87¹ k.p.c., art. 398¹ k.p.c., art. 424¹ k. p. c., art. 394¹ k.p.c.⁶⁰⁰

Również w postępowaniu nieprocesowym każdy uczestnik postępowania powinien posiadać zarówno zdolność sądową, procesową jak i postulacyjną. Pojęcie zdolności sądowej oraz procesowej jest wspólne dla procesu oraz dla postępowania nieprocesowego z tym wyjątkiem, iż zamiast strony w postępowaniu nieprocesowym występuje uczestnik postępowania.⁶⁰¹

Problematyka związana z doręczaniem pism osobom fizycznym, które nie prowadzą działalności gospodarczej została przedstawiona w dużej mierze w rozdziale dotyczącym wymogów doręczeń, a także w rozdziale omawiającym sposoby dokonywania doręczeń. Dlatego w niniejszym rozdziale ograniczono rozważania do omówienia sposobów dokonywania doręczeń przez sąd w stosunku do osób fizycznych będących jednocześnie przedsiębiorcami, gdyż na tym tle pojawiły się wątpliwości natury interpretacyjnej.

3.1. Doręczenie pism sądowych przedsiębiorcy.

Ustawodawca w przepisie art. 133 § 2a k.p.c. w sposób bezpośredni uregulował sposób dokonywania doręczeń przedsiębiorcom oraz wspólnikom spółek handlowych wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego. Wprost natomiast nie uregulował on sposobów dokonywania doręczeń w stosunku do przedsiębiorców będących osobami fizycznymi, a także wspólników spółki cywilnej. W tym miejscu konieczne jest zatem ustalenie w jaki sposób sąd dokonuje doręczeń pism sądowych wyżej wymienionym podmiotom.

Sąd Najwyższy w jednej ze swoich uchwał stwierdził, iż w postępowaniu gospodarczym osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą, a nie firma posiada zdolność sądową. Powyższe oznacza zatem, iż doręczenie pism sądowych dla omawianego podmiotu następuje według zasad przewidzianych dla osób fizycznych i strona, bądź uczestnik postępowania nie ma obowiązku ustanawiania osoby upoważnionej do odbioru pism zarówno w miejscu swojego zamieszkania, jak i w miejscu prowadzenia działalności gospodarczej.⁶⁰² Pogląd ten nie jest odosobniony albowiem zarówno w doktrynie, jak i judykaturze istnieje ugruntowany

⁶⁰⁰ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 164.

⁶⁰¹ J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Postępowanie nieprocesowe”, Warszawa 1980 r., s. 42.

⁶⁰² K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 716, uchwała z dnia 18 grudnia 1992 r. w sprawie III CZP 152/92, PG 1993 r., Nr 1, s. 45, postanowienie SN z dnia 26 stycznia 1993 r. w sprawie II CRN 74/92, OSP 1993 r., Nr 10, poz. 193; PS 1996 r. nr 4 z omówieniem J. Gudowskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, postanowienie SN z dnia 11 stycznia 1994 r. w sprawie I CRN 209/93, OSNC 1994 r., Nr 7- 8, poz. 163, PS 1998 r., Nr 2 s. 94 z omówieniem J. Gudowskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”.

pogląd, iż sąd doręcza pisma sądowe przeznaczone dla osób fizycznych, będących jednocześnie przedsiębiorcami według zasad przewidzianych dla osób fizycznych na podstawie art. 138 k.p.c., a więc w mieszkaniu, w miejscu pracy lub tam gdzie się adresata zastanie.⁶⁰³ Wskazać przy tym należy, iż w stosunku do strony postępowania będącej osobą fizyczną, która oprócz mieszkania posiada także biuro, lokal przemysłowy lub handlowy sąd może doręczyć wezwanie do stawiennictwa na rozprawę do jednego z tych miejsc zależnie od uznania sądu.⁶⁰⁴ Wyżej opisana sytuacja może wystąpić bardzo często, gdyż czasami zdarza się, iż osoby fizyczne prowadzą działalność gospodarczą w innym miejscu, aniżeli w ich miejscu zamieszkania. Z poglądem tym należy się zgodzić, gdyż to sąd winien jest ostatecznie zdecydować – w granicach przewidzianych przepisami kodeksu postępowania cywilnego – w jakim miejscu ma nastąpić doręczenie danego pisma.

W sytuacji natomiast, gdy nie jest możliwe doręczenie właściwe osobie fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą stosuje się przepisy dotyczące doręczenia zastępczego, a także doręczenia przez awizo.

3.2. Doręczenie pism sądowych wspólnikowi spółki cywilnej.

Na szczególną uwagę zasługuje również problematyka doręczeń pism sądowych osobom fizycznym, które są jednocześnie wspólnikami spółki cywilnej. Na wstępie należy podkreślić, iż spółka cywilna nie jest przedsiębiorcą, nie posiada zatem ani osobowości prawnej, ani też nie podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego. Nie można zatem stosować do niej przepisów dotyczących doręczeń dokonywanych osobom prawnym. Postępowanie cywilne przeciwko spółce cywilnej jest w istocie procesem przeciwko jej wspólnikom, gdyż przysługuje im zdolność występowania w procesie w charakterze strony.⁶⁰⁵

Mając na uwadze powyższą charakterystykę spółki cywilnej wskazać należy, iż wspólnikom spółki cywilnej sąd dokonuje doręczeń pod wskazany przez nich adres zamieszkania, a nie na adres siedziby prowadzonego przez wspólników spółki

⁶⁰³ A. Wolińska, „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom – analiza przepisów i orzecznictwa”, Pr. Sp. 2003 r., Nr 2, s. 48, A. Wolińska, „Tryb doręczania pism sądowych przedsiębiorcom wpisanym do ewidencji”, MoP 2009 r., Nr 4 s., uchwała SN z dnia 4 stycznia 1995 r. w sprawie III CZP 148/94, OSNC 1995 r., Nr 4, poz. 61, postanowienie SN z dnia 26 stycznia 1993 r. w sprawie II CRN 74/92, OSP 1993 r., Nr 10, poz. 193, PS 1996 r., Nr 4, s. 66 z omówieniem J. Gudowskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”.

⁶⁰⁴ Orzeczenie SN z dnia 24 października 1934 r. w sprawie C.I. 948/34, OSP 1936 r., poz. 1 z glosą W. Miszewskiego.

⁶⁰⁵ Uchwała SN z dnia 26 stycznia 1996 r. w sprawie III CZP 111/95, OSNC 1996 r., Nr 5, poz. 63, postanowienie SN z dnia 11 marca 1998 r. w sprawie III CZP 2/98, Prok. i Pr. 1998 r., Nr 6, poz. 29.

przedsiębiorstwa, jak to ma miejsce w przypadku osób prawnych.⁶⁰⁶ Należy przy tym podkreślić, iż doręczeń pism sądowych sąd dokonuje każdemu wspólnikowi spółki cywilnej z osobna.⁶⁰⁷ Stanowisko to wydaje się być słuszne i zgodne z literalną wykładnią przepisów art. 865 k.c. i art. 866 k.c. w myśl których każdy ze wspólników jest uprawniony do prowadzenia spraw spółki i do reprezentowania spółki, w granicach, w jakich jest uprawniony do prowadzenia jej spraw.⁶⁰⁸ Z powyższego wynika, iż skoro każdy ze wspólników może reprezentować ją na zewnątrz i prowadzić jej sprawy, to również każdemu z nich sąd może dokonywać doręczeń i wręcz przy doręczeniu pozwu nie powinien pominąć żadnego ze wspólników nie doręczając mu pisma. Stanowisko, iż sąd winien jest dokonywać doręczeń pism sądowych wszystkim wspólnikom spółki cywilnej wynika także z faktu, iż działalność prowadzona przez spółkę cywilną jest działalnością jej wspólników.⁶⁰⁹

Reasumując podkreślić należy, iż w zależności od tego czy wspólnikiem spółki cywilnej jest osoba fizyczna, czy też prawna doręczeń dokonuje się wspólnikom spółki według zasad przewidzianych odpowiednio dla osób fizycznych i osób prawnych tj. zazwyczaj na adres miejsca zamieszkania osoby fizycznej, bądź też siedziby osoby prawnej.⁶¹⁰

4. Doręczenie pism sądowych osobom prawnym – przedsiębiorcom i wspólnikom spółek handlowych podlegającym wpisowi do rejestru.

Na wstępie należy zdefiniować pojęcie przedsiębiorcy, które ewaluowało w poszczególnych przepisach. W obecnie obowiązującym brzmieniu przepisu art. 43¹ k.c. przedsiębiorca to „osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową”.

Definicja przedsiębiorcy została wskazana również w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej⁶¹¹ w art. 4 ust. 1 i 2 w myśl którego „przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną - wykonująca we własnym

⁶⁰⁶ Postanowienie SN z dnia 12 sierpnia 1997 r. w sprawie III CZ 53/97, niepubl. za: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego ...”, op. cit., s. 716.

⁶⁰⁷ Postanowienie SN z dnia 3 lutego 1995 r. w sprawie II CR 157/94, OSNC 1995 r., Nr 7 – 8, poz. 116.

⁶⁰⁸ A. Wolińska, „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom – analiza przepisów i orzecznictwa”, Pr. Sp. 2003 r., Nr 2, s. 52.

⁶⁰⁹ Postanowienie SN z dnia 3 lutego 1995 r. w sprawie II CRN 157/94, OSNC 1995 r., Nr 7 -8, poz. 116.

⁶¹⁰ A. Wolińska, „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom...”, op. cit., s. 49, K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz ...”, op. cit., s. 716.

⁶¹¹ Dz. U. z 2010 nr 220 poz. 1447 j. t.

imieniu działalność gospodarczą”. Wspólnikami spółek handlowych są natomiast wspólnicy spółki jawnej, partnerskiej, komandytowej, komandytowo – akcyjnej, kapitałowej i akcyjnej.

Każda osoba prawna ma zdolność sądową, o czym już była mowa powyżej, jak również organizacje społeczne dopuszczone do działania na podstawie obowiązujących przepisów posiadają zdolność sądową, choćby nie posiadały zdolności procesowej (art. 64 § 2 k.p.c.). Przepisy o osobach prawnych stosuje się odpowiednio do jednostek organizacyjnych, którym przepisy prawne przyznają zdolność prawną, ale nie mają one przymiotu osoby prawnej (art. 33¹ § 1 k.c.) tj. spółki handlowe osobowe, wspólnoty mieszkaniowe, spółki handlowe kapitałowe w organizacji.

Zarówno osoby prawne, jak i organizacje społeczne i inne jednostki mające zdolność sądową dokonują czynności procesowych poprzez swoje organy, bądź też przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu (art. 67 § 1 k.p.c.). Osobom prawnym, jak również organizacjom społecznym niemającym osobowości prawnej oraz Skarbowi Państwa pisma procesowe oraz orzeczenia doręcza się za pośrednictwem organu uprawnionego do reprezentowania ich przed sądem lub do rąk pracownika uprawnionego do odbioru pism (art. 133 § 2 i 3 k.p.c.).

W myśl przepisu art. 148 nieobowiązującego już kodeksu postępowania cywilnego z 1950 r. doręczeń: korporacjom, stowarzyszeniom, spółkom i zakładom dokonywano „w lokalu biurowym do rąk którejkolwiek z osób uprawnionych do przyjmowania pism, w razie zaś niezastania takiej osoby komukolwiek z personelu biurowego”. Obecnie w obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego wyłączono możliwość doręczenia pism do rąk innych pracowników osób prawnych i organizacji pozostawiając jedynie możliwość dokonywania doręczeń osobom uprawnionym do odbioru korespondencji w danym przedsiębiorstwie, czy organizacji.

Ustawodawca w poszczególnych paragrafach artykułu 133 k.p.c. rozgranicza sposób dokonywania doręczeń pism sądowych dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych wpisanych do rejestru (art. 133 § 2a k.p.c.) oraz dla osób prawnych i organizacji podlegających wpisowi do rejestru (art. 133 § 2 k.p.c.). Doręczenia odpisów pism procesowych dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych, wpisanych do rejestru sądowego dokonuje się na adres podany w rejestrze, chyba że strona wskazała inny adres dla doręczeń, o czym sąd jest zobowiązany pouczyć stronę przy ogłoszeniu lub doręczeniu postanowienia o pierwszym wpisie art. 139 § 4 k.p.c. w zw. z art. 133 § 2a k.p.c. Doręczenie takie jest właściwe także wówczas, gdy daną osobę prawną zastępował przed sądem ustanowiony pełnomocnik. Doręczenie zatem pisma pełnomocnikowi, a nie organowi

uprawnionemu do reprezentowania strony powinno zostać uznane w takim przypadku za nieskuteczne.⁶¹² W sytuacji bowiem, gdy osoba prawna ustanowiła pełnomocnika do reprezentowania jej w postępowaniu cywilnym bez wskazania adresu dla doręczeń, prawidłowym doręczeniem mu pisma sądowego będzie doręczenie dokonane na adres siedziby strony.⁶¹³ Natomiast w razie niemożności doręczenia pisma sądowego, skuteczne jest doręczenie dokonane do rąk osoby wchodzącej w skład organu uprawnionego do reprezentowania osoby prawnej lub pracownika upoważnionego do odbioru pism sądowych.⁶¹⁴

W następnej kolejności należy wskazać co oznacza dla ustawodawcy „adres podany w rejestrze.” Wykładni tego pojęcia dokonał Sąd Najwyższy uznając, iż „przez adres podany w rejestrze, o którym mowa w art. 133 § 2a k.p.c. należy rozumieć w odniesieniu do przedsiębiorcy będącego spółką akcyjną – adres siedziby spółki, a nie adres jej oddziału”.⁶¹⁵ W ocenie Sądu Najwyższego bowiem dyrektywy zarówno wykładni językowej jak i systemowej przemawiają za tym aby uznać, iż w przepisach kodeksu postępowania cywilnego w tym m.in. w omawianym przepisie, a także w przepisach art. 126 § 2, art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. jest mowa o siedzibie i adresie podmiotu, a nie o jednostce organizacyjnej strony i jej lokalizacji, o czym świadczy także treść przepisu art. 30 k.p.c., w myśl którego powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi niebędącemu osobą fizyczną wytacza się według miejsca ich siedziby. Lokalizacja natomiast jednostki organizacyjnej strony ma jedynie znaczenie z punktu widzenia właściwości miejscowej sądu, a nie z punktu widzenia miejsca dokonywania doręczeń.⁶¹⁶ Linia orzecznicza przyjęta w cytowanym powyżej orzeczeniu Sądu Najwyższego jest niespójna z przedstawioną w innym orzeczeniu tego Sądu, w którym wskazano, iż z chwilą podjęcia czynności procesowej w postępowaniu cywilnym za PZU przez oddział wojewódzki tego Zakładu, zamiast wskazanego w pozwie inspektoratu, z

⁶¹² Postanowienie SN z dnia 12 marca 1982 r. w sprawie I CZ 17/82, niepubl. za J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego – tekst- orzecznictwo – piśmiennictwo”, Warszawa 2009 r. (zestaw nowelizujący z listopada 2011 s. 133/6).

⁶¹³ Uchwała SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CZP 5/97, OSNC 1997 r., Nr 6 – 7, poz. 72, Biul. SN 1997 r., Nr 3, s. 4, PUG 1997 r., Nr 7 – 8, s. 45, R.Pr. 1997 r., Nr 4, s. 71, MoP 1997 r., Nr 11 s. 448, Pal. 1998 r., Nr 3- 4, s. 206 z głosem J.P. Naworskiego, PPH 1998 r., Nr 3, s. 1 z omówieniem J.P. Naworskiego, postanowienie SN z dnia 4 lipca 1997 r. w sprawie III CKN 145/97, niepubl. za: J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego – tekst- orzecznictwo...”, op. cit. s. 133/8

⁶¹⁴ Postanowienie SN z dnia 9 lutego 1999 r. w sprawie I CKN 414/98, OSNC 1999 r., Nr 7 – 8 poz. 140, MoP 1999 r., Nr 7, s. 39, R. Pr. 1999 r., Nr 5, s. 148, Biul. SN 1999 r., Nr 5, s. 9, postanowienie SN z dnia 29 maja 2001 r. w sprawie I CZ 62/01, IC 2002 r., Nr 3, s. 53.

⁶¹⁵ Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r. w sprawie III CZP 119/05, OSNC 2006 r., Nr 12, poz. 198, IC 2006 r. Nr 2, s. 3, Biul. SN 2006 r., Nr 1, s. 8, Rej. 2006 r., Nr 1 s. 165, Wok. 2006 r., Nr 3, s. 8, NPN 2006 r., Nr 1 s. 65, Pal. 2005 r., Nr 1-2, s. 234 z omówieniem Z. Strusa w „Przeglądzie orzecznictwa”, Rej. 2006 r., Nr 12 s. 189, R.Pr. 2007 r., Nr 1, s. 88.

⁶¹⁶ Z uzasadnienia uchwały SN z dnia 11 stycznia 2006 r. w sprawie III CZP 119/05..., op. cit.

którego działaniem wiąże się dochodzone roszczenie, pisma sądowe doręcza się tylko do oddziału wojewódzkiego Zakładu.⁶¹⁷

W jeszcze innym orzeczeniu wyrażono pogląd, iż spółce z ograniczoną odpowiedzialnością pismo może zostać doręczone w lokalu jej siedziby do rąk osób uprawnionych od odbioru pism tzn. członkowi organu spółki ustanowionemu w sprawie albo pracownikowi uprawnionemu do odbioru pism.⁶¹⁸ Dla spółek z ograniczoną odpowiedzialnością wpisanych do rejestru handlowego przed dniem 23 kwietnia 1996 r., które nie miały obowiązku zgłaszania do rejestru zmiany adresu, pisma sądowe pozostawia się w aktach ze skutkiem doręczenia po upływie terminu nałożonego przez art. 13 ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, bez uprzedniej konieczności pouczenia ich o skutkach wynikających z art. 139 § 3 k.p.c. chyba że nowy adres jest sądowi znany.⁶¹⁹

W sytuacji, gdy ostatni wpisany adres w rejestrze został wykreślony jako niezgodny z rzeczywistym stanem rzeczy i nie zgłoszono wniosku o wpis nowego adresu, to adres wykreślony z wyżej wskazanej przyczyny jest uważany za adres podany w rejestrze ze skutkiem z art. 136 § 2 k.p.c. w postaci pozostawienia pisma w aktach sprawy jako doręzonego (art. 133 § 2a k.p.c.). Z powyższego wynika, iż przedsiębiorca oraz wspólnik spółki handlowej będący osobami prawnymi wpisanymi do rejestru sądowego winni mieć na uwadze to, aby adres podany w rejestrze był zawsze aktualny. W przeciwnym razie mogą oni bowiem ponieść negatywne konsekwencje związane z zaniechaniem tego obowiązku w postaci pozostawienia pisma sądowego w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia zgodnie z art. 139 § 3 k.p.c.

W orzecznictwie istnieją odrębne stanowiska dotyczące tego, czy istnieje konieczność podania przez przedsiębiorcę będącego osobą prawną adresu siedziby wpisanej do rejestru, czy też może on dowolnie wskazywać adres do doręczeń.

Według jednego ze stanowisk obowiązek podania siedziby stron istnieje przy składaniu pierwszego pisma procesowego w sprawie na podstawie art. 126 § 2 k.p.c. i dlatego

⁶¹⁷ Postanowienie SN z dnia 20 maja 1987 r. w sprawie I CZ 59/87, niepubl. cyt. za: J. Gudowski, op. cit. s. 133/7.

⁶¹⁸ Postanowienie SN z dnia 5 października 1994 r. w sprawie III ARN 54/94, OSNAPUS 1994 r., Nr 12, poz. 187.

⁶¹⁹ Uchwała SN z dnia 17 stycznia 2003 r. w sprawie III CZP 81/02, OSNC 2003 r., Nr 11, poz. 143, Biul. SN 2003 r., Nr 1, s. 6, IC 2003 r., Nr 2, s. 4, MoP 2003 r., Nr 12, s. 652, R.Pr. 2004 r., Nr 1, s. 149, Pal. 2004 r., Nr 3 – 4 z głosem J.P. Naworskiego, uchwała SN z dnia 17 stycznia 2003 r. w sprawie III CZP 81/02, Biul. SN 2003 r., Nr 6, poz. 1.

w odniesieniu do przedsiębiorców wpisanych do rejestru sądowego na podstawie odrębnych przepisów oznacza powinność wskazania adresu, który został podany w rejestrze.⁶²⁰ W ocenie Sądu Najwyższego wprowadzenie przepisu art. 133 § 2a k.p.c. podyktowane było tym, aby zlikwidować przypadki kierowania korespondencji sądowej do jednostek organizacyjnych osoby prawnej będącej przedsiębiorcą, względnie do osób fizycznych będących przedsiębiorcami na adres ich miejsca zamieszkania, co było źródłem wątpliwości co do skuteczności doręczenia.⁶²¹ W orzeczeniu tym wyrażono pogląd, iż przepis art. 133 § 2a k.p.c. nakazuje sądowi doręczać pismo przedsiębiorcy ujawnionemu w rejestrze sądowym na adres ujawniony w rejestrze. Przy czym sam przedsiębiorca ma prawo podać inny adres, aniżeli ten wskazany w rejestrze dla doręczeń. Jeśli tego nie uczyni, to nakaz płynący z art. 133 § 2a k.p.c. odnośnie doręczania pod adresem podanym w rejestrze obliguje sąd do przestrzegania takiego sposobu doręczania. Powyższe również wymaga, aby strona w pierwszym piśmie procesowym wskazała adres podany w rejestrze (art. 126 § 2 k.p.c.).⁶²²

Wyżej cytowane orzeczenie Sądu Najwyższego zostało poddane krytyce w piśmiennictwie, gdzie wskazano, iż z przepisu art. 126 § 2 k.p.c. nie wynika bynajmniej obowiązek wskazania w pierwszym piśmie procesowym adresu podanego w rejestrze. Z wyżej wymienionym poglądem należy się zgodzić, gdyż słusznie podkreśla się, iż w praktyce sąd musiałby wówczas za każdym razem sprawdzać, czy adres podany przez stronę jest zgodny, z tym podanym w rejestrze sądowym.⁶²³

Powyższe rozważania prowadzą do konkluzji, iż bardziej trafny w tej mierze wydaje się być wcześniejszy pogląd Sądu Najwyższego, iż jeżeli adres podmiotu gospodarczego przed wszczęciem procesu jest inny, aniżeli wskazany w rejestrze sądowym jako jego siedziba i w toku sprawy nie wskazał on zmiany adresu dla doręczeń pism sądowych, to nie może ona skutecznie zarzucać w kasacji naruszenia przepisu art. 136 § 2 k.p.c., gdyż sąd nie miał obowiązku doręczyć pisma na adres podany w rejestrze.⁶²⁴ Strona bowiem nie ma obowiązku podania swojego adresu widniejącego w rejestrze sądowym, lecz każdy inny adres odmienny od wskazanego w rejestrze, co wynika wprost ze sformułowania art. 133 § 2a; „doręcza się na adres podany w rejestrze, chyba, że strona wskazała inny adres dla

⁶²⁰ Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2000 r. w sprawie II CKN 1152/99, OSNC 2000 r., Nr 7-8, poz. 149, Biul. SN 2000 r., Nr 5, s.13, Wok. 2000 r., Nr 6, s. 9, MoP 2000 r., Nr 8, s.513.

⁶²¹ Z uzasadnienia postanowienia SN z dnia 14 lutego 2000 r.... op. cit.

⁶²² Z uzasadnienia postanowienia SN z dnia 14 lutego 2000 r. jak wyżej

⁶²³ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 720, A. Wolińska, „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom...”, op. cit., s. 52.

⁶²⁴ Postanowienie SN z dnia 18 marca 1998 r. w sprawie I PKN 22/98, OSNP 1999 r., Nr 5 poz. 171.

doręczeń”.⁶²⁵ Reasumując zatem należy podkreślić, iż strona na podstawie dyspozycji art. 133 § 2a nie ma obowiązku podania adresu wskazanego w rejestrze. Może bowiem podać sądowi inny adres, na który będą doręczane pisma.

Przepis art. 133 § 2a k.p.c. jest ściśle powiązany z przepisami ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym,⁶²⁶ rejestr ten bowiem ma istotne znaczenie dla przedsiębiorców, gdyż podjęcie przez przedsiębiorcę działalności może nastąpić dopiero po uzyskaniu wpisu do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym, bądź też wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej.⁶²⁷ Podmioty, które podlegają obowiązkowi wpisu do KRS czy CEIDG są zobowiązane zgłaszać zmianę swojej siedziby, czy też adresu zamieszkania (w przypadku osób fizycznych). Obowiązek wskazania siedziby i adresu podmiotu wynika wprost z przepisu art. 38 pkt. c) ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym i widnieje w dziale pierwszym Krajowego Rejestru Sądowego. O obowiązku tym oraz o skutkach zaniebdania ujawnienia w rejestrze zmian winien jest pouczyć wnioskodawcę sąd rejestrowy przy ogłoszenia lub doręczeniu postanowienia o pierwszym wpisie (art. 139 § 4 k.p.c.). Z dniem 1 lipca 2011 r. nastąpiła istotna zmiana ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, kiedy to wszedł w życie przepis art. 25 ust. 1 ustawy w którym wyraźnie wskazano, iż wpisowi do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej mają podlegać m.in. oznaczenie miejsca zamieszkania i adresu, adres do doręczeń przedsiębiorcy oraz adres pod którym jest wykonywana działalność gospodarcza, a jeżeli przedsiębiorca wykonuje działalność poza miejscem zamieszkania – adres głównego miejsca wykonywania działalności i oddziału, jeżeli został utworzony. Powyższe oznacza zatem, że przedsiębiorca będący osobą fizyczną jest obowiązany wskazać w CEIDG adres na który należy kierować korespondencję (np. adres miejsca wykonywania działalności gospodarczej). Wskazanie miejsca adresu zakładu głównego, oddziału lub innego miejsca wykonywania działalności gospodarczej jest obligatoryjne w przypadku gdy działalność na stałe jest wykonywana poza miejscem zamieszkania przedsiębiorcy.⁶²⁸

Warto przy tym podkreślić, iż pierwotnie obowiązkowi wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego podlegały także osoby fizyczne wykonujące działalność gospodarczą, natomiast

⁶²⁵ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 11 stycznia 2006 r. w sprawie III CZP 119/05, OSNC 2006 r., Nr 12, poz. 198.

⁶²⁶ Dz. U. 2007 r. Nr 1168 poz. 1186 z późn. zm.

⁶²⁷ Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r. Dz. U. z 2010 r. Nr 220 poz. 1447, A. Wolińska, „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom – analiza przepisów i orzecznictwa”, op. cit., s. 52, K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 719.

⁶²⁸ C. Kosikowski, „Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz”, Warszawa 2011 r. s. 49.

obecnie wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego podlegają wyłącznie osoby prawne i inne jednostki organizacyjne wskazane w art. 36 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym.⁶²⁹

Przepisy dotyczące doręczeń pism przedsiębiorcom podlegały licznym zmianom m.in. przepis art. 133 § 2b został uchylony przez art. 1 pkt. 18 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r.⁶³⁰ zmieniającej ustawę z dnia 5 lutego 2005 r., który zawierał odesłanie do art. 136 § 2 k.p.c., czyli pozostawienie w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia przesyłki, której nie można doręczyć na adres podany w rejestrze, chyba, że nowy adres jest sądowi znany. Zachowana została natomiast norma z art. 139 § 3 k.p.c. zmodyfikowana przez dopisanie, iż przepis ten ma zastosowanie także do osób fizycznych podlegających wpisowi do ewidencji. W okresie zatem przed omawianą nowelizacją pismo sądowe, adresowane do dłużnika wpisanego do ewidencji działalności gospodarczej, a nie do rejestru sądowego, należało doręczyć na adres jego miejsca zamieszkania z pouczeniem o którym mowa w art. 136 § 2 zd. drugie k.p.c.⁶³¹

Obowiązek zgłoszenia sądowi rejestrowemu zmiany siedziby i adresu spółek prawa handlowego wynika z przepisów kodeksu spółek handlowych (art. 26 § 2 k.s.h. – konieczność zgłoszenia zmian dotyczących spółki jawnej, art. 110 § 2 k.s.h. – konieczność zgłoszenia zmian dotyczących spółek komandytowych).

Przepis art. 133 § 2a k.p.c. ma zastosowanie jedynie do podmiotów podlegających wpisowi do rejestru przedsiębiorców, czyli osób prawnych, nie mając natomiast zastosowania do przedsiębiorców podlegających wpisowi do CEIDG – osób fizycznych.⁶³² Wynika to, jak się wydaje z faktu, że w przepisie art. 133 § 1 k.p.c. jest mowa wprost o tym, iż jeżeli stroną jest osoba fizyczna to doręczeń dokonuje się jej osobiście, a zatem skoro przedsiębiorcą, bądź współnikiem jest osoba fizyczna podlegająca wpisowi do CEIDG, to doręczeń tym osobom również dokonuje się osobiście, o czym była już mowa przy okazji omawiania doręczeń pism sądowych osobom fizycznym. Dlatego też ustawodawca w przepisie art. 133 § 2a k.p.c. pominął podmioty wpisane do CEIDG. Wydaje się jednak, iż dla uniknięcia nieporozumień na tle tego przepisu ustawodawca winien był wskazać wprost w przepisie art. 133 § 1 k.p.c.,

⁶²⁹ Przedsiębiorcy, którzy podlegają wpisowi do KRS: spółki jawne, europejskie zgrupowania interesów gospodarczych, spółki partnerskie, spółki komandytowe, spółki komandytowo – akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki akcyjne, spółki europejskie, spółdzielnie, spółdzielnie europejskie, przedsiębiorstwa państwowe, jednostki badawczo – rozwojowe, przedsiębiorcy określani w przepisach o zasadach prowadzenia na terytorium RP działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, towarzystwa reasekuracji wzajemnej, inne osoby prawne, jeżeli wykonują działalność gospodarczą i podlegają obowiązkowi wpisu do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej, oddziałów przedsiębiorców zagranicznych działających na terytorium RP, głównych oddziałów zagranicznych zakładów reasekuracji oraz instytucji gospodarki budżetowej.

⁶³⁰ Dz. U. nr 172 poz. 1804.

⁶³¹ Postanowienie SN z dnia 10 marca 2006 r. w sprawie IV CK 287/05, LEX nr 398457.

⁶³² K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 718.

iż ma ona także zastosowanie do osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wpisanych do CEIDG.

5. Doręczenie pism sądowych podmiotom reprezentującym Skarb Państwa.

Czynności procesowe za Skarb Państwa podejmuje organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, bądź też organ jednostki nadrzędnej, a w zakresie określonym odrębną ustawą – Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa⁶³³ (art. 67 § 2 k.p.c.). Powyższa reguła ma zastosowanie także do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, działających w formie jednostek budżetowych. W praktyce zatem przepis ma zastosowanie do szkół oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej działających w formie jednostek, bądź też zakładów budżetowych.⁶³⁴

Doręczenia pism sądowych dla państwowych jednostek organizacyjnych, z których działalnością wiąże się dochodzone przeciwko Skarbowi Państwa roszczenie dokonuje się bądź przez doręczenie pisma organowi uprawnionemu do reprezentowania danej jednostki przed sądem, bądź też do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism.⁶³⁵ Upoważnienie pracownika osoby prawnej do odbioru pism sądowych może być także udzielone w sposób dorozumiany.⁶³⁶ Jeżeli dana osoba nie została upoważniona do odbioru pisma, to winna jest odmówić jego odbioru, gdyż w przeciwnym razie zostanie wyłączony przeciwdowód, że odbiorca pisma nie był pracownikiem upoważnionym do jego odbioru.⁶³⁷

Jeżeli zatem stroną w postępowaniu cywilnym jest Skarb Państwa, a państwową jednostką organizacyjną, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie jest sąd, pisma sądowe doręcza się prezesowi sądu, a ewentualnie można dokonać także doręczenia pracownikowi sądu upoważnionemu do odbioru pism.⁶³⁸ Pism nie doręcza się natomiast pełnomocnikowi procesowemu państwowej jednostki organizacyjnej, co byłoby pozbawione skutków prawnych.⁶³⁹

⁶³³ Ustawa z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa (Dz. U. Nr 169 poz. 1417 ze zm.

⁶³⁴ H. Pietrkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych”, Warszawa 2010 r., s. 48.

⁶³⁵ Orzeczenie SN z dnia 22 września 1976 r. w sprawie II CZ 84/76, GP 1977 r., Nr 13.

⁶³⁶ Postanowienie SN z dnia 5 sierpnia 1999 r. w sprawie II CKN 509/99, OSNC 2000 r., Nr 2, poz. 42, Biul. SN 1999 r., Nr 11, s. 8, R. Pr. 2000 r., Nr 2, s. 79.

⁶³⁷ Orzeczenie SN z dnia 22 września 1976 r. w sprawie II CZ 84/76. ..., op. cit.

⁶³⁸ Orzeczenie SN z dnia 26 lipca 1976 r. w sprawie II CZ 66/76, Inf. Pr. 1976 r., Nr 3 – 5 poz. 48.

⁶³⁹ Postanowienie SN z dnia 11 marca 1987 r. w sprawie I CZ 17/87, OSPiKA 1988 r., Nr 4, poz. 93 z glosą A. Żabskiego.

Z chwilą podjęcia przed sądem czynności procesowych za Skarb Państwa przez organ jednostki nadrzędnej – zamiast organu tej jednostki organizacyjnej, z której działaniem wiąże się dochodzone roszczenie doręczeń pism sądowych należy dokonywać organowi jednostki nadrzędnej, który staje się wówczas organem uprawnionym do reprezentowania Skarbu Państwa.⁶⁴⁰

6. Doręczenie pism sądowych przedstawicielom ustawowym i pełnomocnikom.

W przypadku, gdy strona, bądź uczestnik postępowania cywilnego nie ma zdolności procesowej wówczas sąd dokonuje doręczeń do rąk jej przedstawiciela ustawowego, w przeciwnym bądź razie doręczenie takie będzie bezskuteczne, chyba że czynność doręczenia nastąpi do rąk osoby nieposiadającej zdolności procesowej i następnie zostanie zaakceptowana przez jej przedstawiciela ustawowego. Powyższe wynika z treści art. 66 k.p.c.⁶⁴¹

6.1. Doręczenia podmiotowi reprezentującemu stronę w postępowaniu cywilnym z uwagi na brak zdolności procesowej.

Przedstawicielstwo w odróżnieniu od pełnomocnictwa polega na umocowaniu do działania w cudzym imieniu opierającym się nie na oświadczeniu woli, lecz na ustawie.⁶⁴² Dla poszczególnych kategorii osób przepisy prawa materialnego określają kto może być przedstawicielem ustawowym i są to następujące podmioty: rodzice (w stosunku do dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej), opiekun, kurator oraz doradca tymczasowy.

Poniżej przedstawione zostaną podmioty reprezentujące stronę w postępowaniu cywilnym z uwagi na brak zdolności procesowej.

Reprezentacja rodziców małoletniego dziecka wynika bezpośrednio z art. 98 k.r. i o., natomiast gdy żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską reprezentuje je kurator na podstawie art. 99 k. r. i o. Opiekun natomiast jest ustanawiany przez sąd opiekuńczy w sytuacji, gdy żadnemu z rodziców nie przysługuje

⁶⁴⁰ Wyrok SN z dnia 20 października 1972 r. w sprawie II CR 412/72, OSNCP 1973 r., Nr 7 – 8, poz. 137, PiP 1974 r., Nr 8 – 9, s. 251 z glosą J. Krajewskiego, PiP 1974 r., Nr 11, s. 134 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”, NP 1974 r., Nr 7- 8, s. 1049 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”, NP 1975 r., Nr 6, s. 972 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

⁶⁴¹ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 195, postanowienie SN z dnia 8 września 1970 r. w sprawie II CZ 115/70, OSNC 1971 r., Nr 6, poz. 104.

⁶⁴² Z. Krzemiński, „Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1971 r., s. 3.

władza rodzicielska albo gdy są nieznani (art. 94 § 3 k. r. i o.). Opiekun może zostać ustanowiony także dla osoby pełnoletniej ubezwłasnowolnionej całkowicie (art. 13 § 2 k.c.).

Kurator może być przedstawicielem ustawowym następujących osób: osoby ubezwłasnowolnionej częściowo (art. 16 § 2 k.c. oraz art. 181 § 1 k.r. i o.), małoletniego (art. 99, 102 i 109 k.r. i o.), osoby, która pozostaje pod opieką (art. 99, 102, 109 § 3 w zw. z art. 155 § 2 i art. 157 k.r. i o.), dziecka poczętego, nienarodzonego (art. 182 k.r. i o. w zw. z art. 927 § 2 k.c. i art. 509 k.p.c.), strony niemającej zdolności procesowej i przedstawiciela ustawowego (ojca, matki, opiekuna, kuratora ustanowionego dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo), gdy druga strona podejmuje czynność procesową niecierpiącą zwłoki przeciwko tej stronie.⁶⁴³ Kurator osoby częściowo ubezwłasnowolnionej ma uprawnienie do działania w procesie, które odnosi się do wszelkich spraw wynikłych z czynności, których osoba taka nie może dokonywać samodzielnie, dlatego też kuratorowi należy dokonywać także doręczeń pism sądowych.⁶⁴⁴

Przedstawicielem ustawowym może być także doradca tymczasowy, który pełni funkcję przedstawiciela ustawowego w sprawach o ubezwłasnowolnienie, gdy wniosek dotyczy osoby pełnoletniej. Doradca tymczasowy spełnia wówczas funkcję przedstawiciela ustawowego, od którego mają zastosowanie przepisy o kuratorze osoby częściowo ubezwłasnowolnionej.

W sytuacji zatem, gdy postępowanie cywilne toczy się z udziałem podmiotu, który jest reprezentowany przez któregoś z wymienionych powyżej przedstawicieli ustawowych to temu ostatniemu sąd winien jest doręczać wszelkie pisma przeznaczone dla tego podmiotu. W przeciwnym razie, doręczenie bezpośrednio pisma stronie reprezentowanej przez przedstawiciela ustawowego z pominięciem przedstawiciela, może zostać uznane za bezskuteczne.

6.2. Doręczenia pełnomocnikowi procesowemu strony postępowania cywilnego.

Istnieje reguła, iż w przypadku, gdy strona ustanowiła pełnomocnika procesowego, bądź osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych, to wówczas sąd dokonuje doręczeń pism sądowych, w tym również wezwań na posiedzenie sądu pełnomocnikowi, a nie stronie,

⁶⁴³ H. Pietrzkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika...”, op. cit., s. 21.

⁶⁴⁴ Postanowienie SN z dnia 8 września 1970 r. w sprawie II CZ 115/70, OSNCP 1971 r., Nr 6, poz. 104, RPEiS 1971 r., Nr 3, s. 355, PiP 1972 r., Nr 11, s. 161 z glosą K. Korzana, NP 1973 r., Nr 5, s. 787 z glosą H. Mądrzaka, PiP 1972 r., Nr 2, s. 99 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”, NP 1974 r., Nr 7 – 8, s. 1058 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie Orzecznictwa”.

co zostało wyrażone wprost w art. 133 § 3 k.p.c. oraz znalazło wyraz w poglądach judykatury.⁶⁴⁵ Wyjątek odnośnie tej reguły stanowi Skarb Państwa, któremu doręcza się pisma przez organ ustanowiony do jego reprezentowania przed sądem, bądź też do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism (art. 133 § 3 k.p.c.).

Możliwość ustanowienia pełnomocnika przez strony, ich organy oraz przedstawiciele ustawowych wynika wprost z art. 86 k.p.c. W kodeksie postępowania cywilnego ustawodawca oprócz przepisów art. 133 § 1 k.p.c. i art. 141 k.p.c. nie unormował w sposób szczegółowy doręczeń dokonywanych pełnomocnikom stron. Kwestia ta powoduje różnego rodzaju wątpliwości, dlatego konieczne jest przedstawienie problematyki z tym związanej.

Przede wszystkim na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż przepis art. 133 § 3 k.p.c. ma charakter obligatoryjny tzn. wyłącza swobodną dyspozycję stron i sądu w zakresie kształtowania sposobu doręczenia pism sądowych.⁶⁴⁶ Oznacza to zatem, iż wszelkie pisma sądowe osobie fizycznej, jeżeli ustanowiła pełnomocnika należy kierować do pełnomocnika procesowego strony, w tym również takie jak np. zawiadomienie o czynnościach biegłego.⁶⁴⁷ Doręczeń pism sądowych pełnomocnikowi procesowemu w kancelarii adwokackiej dokonuje się do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism. W orzecznictwie wskazuje się, iż doręczenie pisma w kancelarii zespołu adwokackiego członkowi tego zespołu będzie skuteczne nawet wówczas, gdy nie miał on upoważnienia do odbioru pisma.⁶⁴⁸ Doręczeń pism sądowych jak i odpisów pism procesowych dokonuje się bowiem zarówno w razie ustanowienia pełnomocnictwa procesowego ogólnego jak i szczególnego, gdyż każdy umocowany pełnomocnik ma także upoważnienie do odbioru pism.⁶⁴⁹ Podkreślenia jednak wymaga, iż w przypadku gdy pełnomocnik strony bądź uczestnika postępowania sądowego

⁶⁴⁵ Postanowienie SN z dnia 11 października 2005 r. w sprawie V CZ 112/05, OSNC 2006 r., Nr 7 – 8, poz. 131, Biul. SN 2006 r., Nr 4, s. 8, R.Pr. 2006 r., Nr 5, s. 123, Pal. 2007 r., Nr 5 – 6, s. 307 z omówieniem Z. Krzemińskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, wyrok SN z dnia 16 listopada 2004 r. w sprawie I PK 36/04, OSNP 2005 r., Nr 12, poz. 176, postanowienie SN z dnia 13 lutego 2001 r. w sprawie II CKN 552/99, LEX nr 550941, postanowienie SN z dnia 11 listopada 1994 r. w sprawie I CRN 209/93, OSNC 1994 r., Nr 7 – 8, poz. 163, wyrok SN z dnia 22 września 1982 r. w sprawie II CR 177/82, OSPiKA 1983 r., Nr 6, poz. 122 z glosą W. Siedleckiego PUG 1983 r., Nr 12, s. 365, PiP 1984 r., Nr 10, s. 78 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, odmienny pogląd, iż doręczeń pism dokonuje się pełnomocnikowi strony na adres strony został wyrażony w postanowieniu SN z dnia 4 lipca 1997 r. w sprawie III CKN 145/97, niepubl. za: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 730.

⁶⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 2005 r. w sprawie I CZ 20/05, IC 2006 r., Nr 3, s. 51 i cytowane w nim orzeczenia: postanowienie SN z dnia 4 marca 1997 r. w sprawie I CKN 21/97 niepubl.; postanowienie SN z dnia 19 marca 1999 r. w sprawie II CKN 245/98, niepubl., postanowienie SN z dnia 27 kwietnia 1999 r. w sprawie III CKN 133/99, niepubl.

⁶⁴⁷ Wyrok SN z dnia 30 października 1998 r. w sprawie III CKN 666/97, Wok. 1999 r., Nr 3, s. 6.

⁶⁴⁸ Orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1976 r. w sprawie II CR 556/76, OSPiKA 1977 r., Nr 10, poz. 166, OSPiKA 1978 r., Nr 9, poz. 164 z glosą S. Ligięzy i J. Piotrowskiego, PiP 1978 r., Nr 12, s. 130 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”, orzeczenie SN z dnia 27 września 1969 r. w sprawie I CZ 89/69, PUG 1970 r., Nr 4, s. 132, Pal. 1970 r., Nr 6, s.117.

⁶⁴⁹ Z. Resich, W. Siedlecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 1975 r., s. 251.

nie jest zatrudniony w jednostce mającej osobowość prawną jest traktowany tak jak osoba fizyczna, której należy dokonywać doręczeń pism sądowych. Nie można bowiem traktować kancelarii jako miejsca pracy pełnomocnika, gdyż nie jest on jej pracownikiem.⁶⁵⁰

W sytuacji, gdy strona w postępowaniu cywilnym jest reprezentowana przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu obowiązek doręczania jemu pism sądowych powstaje w momencie zawiadomienia sądu przez organ samorządu zawodowego o wyznaczeniu określonej osoby w takim charakterze. Sąd nie ma przy tym obowiązku doręczania pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu pism uprzednio doręczonych stronie.⁶⁵¹ Pełnomocnik bowiem ustanowiony z urzędu może zaznajomić się jakie pisma dotychczas zostały wniesione w danej sprawie. W przeciwnym razie, gdyby sąd doręczył pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu pisma dotychczas doręczane w sprawie, Skarb Państwa zostałby narażony na niepotrzebne generowanie kosztów.

Kolejną regułą w postępowaniu cywilnym oprócz konieczności doręczania pism pełnomocnikom stron danego postępowania jest to, iż w przypadku, gdy strona, bądź uczestnik postępowania sądowego ustanowiły osobę uprawnioną do odbioru pism sądowych, bądź pełnomocnika udzielając mu pełnomocnictwa ogólnego, nie mogą żądać, aby pisma sądowe były doręczane im osobiście, a nie do rąk osoby upoważnionej.⁶⁵² W judykaturze wskazuje się na wyjątek od tej zasady w sytuacji, gdy strona reprezentowana przez pełnomocnika sama zgłosi wniosek o doręczenie jej wyroku z uzasadnieniem, to doręczenie takie z pominięciem jej pełnomocnika uznaje się za skuteczne.⁶⁵³ Jeżeli natomiast pełnomocnictwo to zostało ograniczone np. tylko do sporządzenia kasacji, to wówczas pismo sądowe z wezwaniem do uiszczenia opłaty powinno zostać skierowane bezpośrednio do strony.⁶⁵⁴

Z powyższego wynika zatem bezwzględny obowiązek dokonywania doręczeń pełnomocnikowi, który reprezentuje stronę w danym postępowaniu cywilnym. Strona jedynie poprzez cofnięcie pełnomocnictwa lub jego ograniczenie albo upoważnienie określonej osoby do odbioru pisma może uniknąć doręczenia go pełnomocnikowi.⁶⁵⁵ Pełnomocnik procesowy

⁶⁵⁰ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 715, s. 717 i s. 718.

⁶⁵¹ Postanowienie SN z dnia 28 listopada 2001 r. w sprawie II UZ 85/01, OSNP 2003 r., Nr 20, poz. 503.

⁶⁵² Postanowienie SN z dnia 23 czerwca 2005 r. w sprawie III CZ 55/05, LEX nr 603863.

⁶⁵³ Orzeczenie SN z dnia 23 stycznia 1951 r. w sprawie C 450/50, NP 1951 r., Nr 12, s. 39.

⁶⁵⁴ Postanowienie SN z dnia 18 lipca 2000 r. w sprawie I CZ 46/00, niepubl. za: J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 133/9.

⁶⁵⁵ Postanowienie SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93, OSNC 1994 r., Nr 7 – 8, poz. 160, OSP 1994 r., Nr 10, poz. 180 z glosą S. Dalki, orzeczenie SN z dnia 17 czerwca 1958 r. w sprawie I CR 620/58, RPE 1959 r., Nr 1, s. 337, orzeczenie SN z dnia 17 czerwca 1958 r. w sprawie I CR 620/58, RPEiS 1959 r., Nr 1 s. 337, NP 1960 r., Nr 6, s. 790 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

upoważniony jest bowiem zgodnie z przepisem art. 91 k.c. do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie może on zatem skutecznie procesowo ograniczyć zakresu swojego umocowania poprzez uchylenie się od obowiązku przyjęcia pisma sądowego. Strona, która jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika oczekuje sprawnej obsługi prawnej przed sądem, a w szczególności podejmowania czynności procesowych zgodnych z przepisami.⁶⁵⁶ Podobnie pełnomocnik procesowy ustanowiony w sprawie nie może żądać od sądu, aby doręczał poszczególne pisma sądowe wprost do samej strony z jego pominięciem.⁶⁵⁷

Z powyższego wynika jednoznacznie, iż do czasu, gdy strona nie zawiadomi sądu o wypowiedzeniu pełnomocnikowi pełnomocnictwa, doręczenia pism sądowych dokonywane do rąk pełnomocnika będą skuteczne.⁶⁵⁸ W doktrynie oraz w judykaturze wyrażono pogląd, że jeżeli pełnomocnik udzielił dalszego pełnomocnictwa innej osobie, to można dokonywać doręczeń także do rąk tzw. substytuta⁶⁵⁹, lecz pod warunkiem, iż strona, bądź działający w jej imieniu pełnomocnik procesowy wyraźnie oświadczyli, aby pisma doręczać pełnomocnikowi substytucyjnemu.⁶⁶⁰ Wydaje się, iż w praktyce pogląd ten może napotykać na różnego rodzaju problemy dlatego w sytuacji, gdy strona ustanowiła pełnomocnika do reprezentowania jej w sprawie to jednak temu ostatniemu, a nie substytutowi należy doręczać pisma sądowe.

W piśmiennictwie istnieje także pogląd, iż w przypadku, gdy strona ustanowiła pełnomocnika procesowego sąd winien jest zawiadamiać o terminie rozprawy jedynie tego pełnomocnika, a nie stronę. Z poglądem tym należy się zgodzić, iż jedynie w przypadku, gdy sąd uznał obecność strony za konieczną winien jest doręczyć także stronie wezwanie na rozprawę.⁶⁶¹ Na marginesie wskazać należy, iż w sytuacji gdy pismo zawierające postanowienie sądu zostało skierowane na adres niewskazany do doręczeń i odebrane przez pracownika innej kancelarii adwokackiej, mającej niemal identyczny adres, jak adres kancelarii adwokata do którego pismo zostało skierowane, należy wówczas odmówić jego przyjęcia.

⁶⁵⁶ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93 OSNC 1994 r., Nr 7-8, poz. 160, OSP 1994 r., Nr 10, poz. 180 z glosą S. Dalki, Biul. SN 1993 r. nr 11 s. 22, PS 1997 r. nr 2 s. 48 z omówieniem J. Gudowskiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”.

⁶⁵⁷ Uchwała SN z dnia 23 listopada 1981 r. w sprawie IV PZP 3/81, OSNC 1982 r., Nr 2-3, poz. 24; OSPiKA 1982 r., Nr 7 – 8, poz. 99, PUG 1982 r., Nr 10 – 11, s. 234, PiP 1983 r., Nr 10, s. 96 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”.

⁶⁵⁸ Postanowienie SN z dnia 4 lipca 2001 r. w sprawie II CKN 202/99, IC 2002 r., Nr 1, s. 55.

⁶⁵⁹ Z. Resich, W. Siedlecki i inni „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 291, M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2008 r., s. 219, uchwała SN z dnia 23 kwietnia 1938 r. w sprawie C.III. 1140/35, Zb. Urz. 1938 r., poz. 471, RPEiS 1938 r., Nr 4, s. 904.

⁶⁶⁰ Orzeczenie SN z dnia 14 listopada 2008 r. w sprawie I CZ 100/08, niepubl. za: K. Kolakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 732.

⁶⁶¹ H. Pietrkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika...”, op. cit. s. 114.

6.2.1. Doręczenie pisma adwokatowi lub radcy prawnemu jako stronie w procesie.

Czasami zdarza się, iż strona występująca w danym postępowaniu cywilnym z zawodu jest adwokatem lub radcą prawnym. W takiej sytuacji, jeżeli stroną bądź uczestnikiem postępowania sądowego jest adwokat, bądź radca prawny, którzy wykonują zawód indywidualnie to wówczas doręczeń pism sądowych dokonuje się takiemu podmiotowi w trybie art. 133 § 1 k.p.c., przy uwzględnieniu przepisów art. 135 k.p.c., art. 138 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 139 k.p.c.⁶⁶² Pogląd ten jest słuszny podobnie jak pogląd głoszący, iż przedsiębiorcy prowadzącemu działalność gospodarczą dokonuje się doręczeń na zasadach przewidzianych dla osób fizycznych.

6.2.2. Stosunek przepisu art. 343 k.p.c. względem przepisu art. 133 § 3 k.p.c.

Czasami wykładnia przepisów dotyczących doręczeń pism pełnomocnikowi może powodować pewne wątpliwości. Sąd Okręgowy w Szczecinie przedstawił Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne o następującej treści: czy w sytuacji gdy strona ustanowiła w sprawie pełnomocnika procesowego, doręczenie wyroku zaocznego winno nastąpić zgodnie z art. 133 § 2 k.p.c., czy też osobiście tej stronie, a jeżeli zgodnie z art. 133 § 3 k.p.c., to czy wraz z doręczeniem wyroku zaocznego sąd winien pouczyć pełnomocnika o przysługujących środkach zaskarżenia także wówczas, gdy pełnomocnikiem jest profesjonalista? Mianowicie problem sprowadzał się do określenia, czy przepis art. 343 k.p.c. jest przepisem szczególnym względem przepisu art. 133 § 3 k.p.c., co wyłącza stosowanie art. 133 § 3 k.p.c. i wówczas wyrok zaoczny doręcza się bezpośrednio stronie pomimo tego, że ustanowiła pełnomocnika do reprezentowania jej w sprawie, czy też są to dwa odrębne przepisy i pierwszy z nich dotyczy sposobu dokonywania doręczeń określonych w nim podmiotom, a drugi dotyczy obowiązku doręczenia wyroku zaocznego. Problem ten został rozstrzygnięty w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2010 r.⁶⁶³, w której

⁶⁶² Uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1994 r. w sprawie III CZP 53/94, OSNC 1994, Nr 11, poz. 214, Pal. 1995 r., Nr 3- 4, s. 250 z glosą A. Zielińskiego, Pal. 1995 r., Nr 11 – 12, s. 188 z omówieniem Z. Krzezińskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, PS 1998 r., Nr 2, s. 96 z omówieniem J. Gudowskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, postanowienie SN z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III CZ 170/98 niepubl. za: J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 133/8, postanowienie SN z dnia 1 marca 2000 r. w sprawie I CKN 1259/99, Biul. SN 2000 r., Nr 6 s. 10.

⁶⁶³ Uchwała SN z dnia 16 kwietnia 2010 r. w sprawie III CZP 21/10, OSNC 2010 r., Nr 9, poz. 121.

uznano drugie z wyżej wymienionych rozwiązań. W ocenie Sądu Najwyższego oba omawiane przepisy nie pozostają ze sobą ani w kolizji, ani też w relacji przepis szczególny do przepisu ogólnego, a za prawnie skuteczne należy uznać jedynie doręczenie dokonane do rąk pełnomocnika procesowego, nawet jeżeli jest to wyrok zaoczny.⁶⁶⁴ Wydaje się, iż pogląd ten jest słuszny, gdyż ustawodawca w przeciwnym razie w przepisie art. 133 § 3 k.p.c. dokonałby wyłączenia związanego z rodzajem pisma podlegającego doręczeniu, którym jest wyrok zaoczny. Oczywiście do końca nie wiadomo, jakie były intencje ustawodawcy, ale zgodnie z zasadą racjonalności ustawodawcy należy uznać, iż dokonałby on takiego wyłączenia w celu zachowania spójności przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Podkreślenia także wymaga, iż cytowany powyżej pogląd Sądu Najwyższego jest spójny z dotychczasową linią orzeczniczą, a także z dominującym poglądem doktryny w tej mierze.⁶⁶⁵ Tak jak pogląd oparty na logicznej wykładni przepisów, iż wszelkie pisma sądowe należy doręczać pełnomocnikowi strony, a nie samej stronie, zasługuje na uwzględnienie, tak pogląd, iż pismo to należy doręczyć temu pełnomocnikowi z pouczeniem, wydaje się kontrowersyjny. Profesjonalny pełnomocnik posiada bowiem specjalistyczną wiedzę odnośnie terminów do zaskarżenia orzeczeń oraz ich trybu toteż zbędnym wydaje się pouczenie go w tej kwestii, tym bardziej, iż z brakiem tego pouczenia nie wiążą się żadne negatywne skutki. Wydaje się zatem, iż konieczna byłaby zmiana przepisu art. 343 k.p.c. poprzez wskazanie, że pouczenie powinno zostać skierowane jedynie do strony, która działa bez adwokata, radcy prawnego, czy rzecznika patentowego.

6.2.3. Doręczenie pisma stronie reprezentowanej przez kilku pełnomocników procesowych.

Przechodząc do dalszych rozważań związanych z doręczeniem pism sądowych pełnomocnikom, należy wskazać, iż ustawodawca nie ogranicza ilości pełnomocników reprezentujących stronę, bądź uczestnika postępowania sądowego, wskazuje natomiast na pewne ograniczenia w zakresie ilości doręczanych dla nich pism. Mianowicie, jeżeli pełnomocnik procesowy reprezentuje w sprawie kilka osób, należy jemu dokonywać

⁶⁶⁴ Z uzasadnienia uchwały SN z dnia 16 kwietnia 2010 r. w sprawie III CZP 21/10..., op. cit.

⁶⁶⁵ Orzeczenie SN z dnia 17 czerwca 1958 r. w sprawie I CR 620/58, niepubl., orzeczenie SN z dnia 21 sierpnia 1954 r. w sprawie I CZ 131/54 niepubl. cyt. za: J. Gudowski: „Przegląd orzecznictwa z zakresu prawa cywilnego procesowego za II półrocze 1993 r.”, PS 1997 r., Nr 2, s. 49, W. Siedlecki, glosa do orzeczenia SN z dnia 22 września 1982 r. w sprawie II CR 177/82, OSPiKA 1983 r., Nr 6, poz. 122, W. Broniewicz, glosa do orzeczenia SN z dnia 4 maja 1972 r. w sprawie I PZ 26/72, OSPiKA 1973 r., Nr 4, poz. 79.

doręczenia po jednym egzemplarzu pisma i załączników (art. 141 § 1 k.p.c.). W przypadku ustanowienia pełnomocnika do doręczeń przez kilku współuczestników sporu, sąd dokonuje doręczeń po jednym egzemplarzu dla każdego współuczestnika (art. 141 § 2 k.p.c.). Jeżeli natomiast strona jest reprezentowana przez kilku pełnomocników w sprawie, sąd dokonuje doręczenia pism sądowych tylko jednemu z nich, a nie każdemu z nich z osobna (art. 142 § 3 k.p.c.).⁶⁶⁶ Strona może przy tym dokonać wyboru, któremu z ustanowionych przez nią pełnomocników należy doręczać pisma sądowe, jeżeli natomiast tego nie uczyniła, sąd lub przewodniczący dokona wyboru któremu z pełnomocników doręczy pismo.⁶⁶⁷ Strona winna jest zatem wskazać, któremu z ustanowionych przez nią pełnomocników należy dokonywać doręczeń pism sądowych, nie jest bowiem tak, iż doręczenia powinny być dokonywane pełnomocnikowi wnoszącemu pisma procesowe w sprawie.⁶⁶⁸

Przepis ma na celu usunięcie ewentualnych wątpliwości, mogących wyniknąć w razie doręczenia pisma każdemu pełnomocnikowi, co mogłoby mieć wpływ na obliczanie różnego rodzaju terminów.⁶⁶⁹ Jeżeli zatem strona ustanowiła drugiego pełnomocnika procesowego, nie odwołując pełnomocnictwa udzielonego temu pierwszemu, to sąd może doręczyć pismo sądowe również pierwszemu z ustanowionych pełnomocników w sprawie.⁶⁷⁰

6.2.4. Doręczenie pisma stronie w razie wygaśnięcia pełnomocnictwa lub śmierci pełnomocnika.

Ustawodawca chroni stronę, bądź uczestnika postępowania cywilnego przed niekorzystnymi skutkami takich okoliczności jak np. śmierć pełnomocnika czy wygaśnięcie pełnomocnictwa stanowiąc, iż wypowiedzenie pełnomocnictwa procesowego przez mocodawcę odnosi skutek prawny w stosunku do sądu dopiero z chwilą zawiadomienia go o

⁶⁶⁶ Orzeczenie SN z dnia 4 stycznia 1936 r. w sprawie C.III.560/34, Zb. Urz. 1936 r., poz. 329, Bibl. Orzecz. dz. VII, poz.26, orzeczenie SN z dnia 5 listopada 1936 r. w sprawie C.I.2690/36, OSP 1937 r., poz. 210, SPO, t. I, poz.4, orzeczenie SN z dnia 1 września 1958 r. w sprawie CR 744/51, OSP 1976 r., Nr 59, wyrok SN z dnia 22 września 1982 r. w sprawie II CR 177/82, OSPiKA 1983 r., Nr 6, poz. 122 z głosem W. Siedleckiego PUG 1983 r. nr 12 s. 365, PiP 1984 r., Nr 10, s. 78 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”.

⁶⁶⁷ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 769, postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1998 r. w sprawie I CKN 856/97, OSNC 1999 r., Nr 1, poz. 4, OSP 1999 r. Nr 2, poz. 30, Biul. SN 1998 r., Nr 11, s. 11, MoP 1999 r., Nr 1, s. 26, PUG 1999 r., Nr 1, s. 25, R.Pr. 1999 r., Nr 2, s. 81, Pal. 1999 r., Nr 3- 4, s. 208 z omówieniem Z. Krzemińskiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”, postanowienie SN z dnia 30 stycznia 1973 r. w sprawie I CZ 163/72, OSNC 1973 r., Nr 11, poz. 202, Pal. 1974 r., Nr 2, s. 107, PiP 1974 r., Nr 11, s. 134 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie Orzecznictwa”, wyrok SN z dnia 13 lutego 2004 r. w sprawie IV CK 269/02 niepubl. cyt. za: M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 219.

⁶⁶⁸ Postanowienie SN z dnia 14 listopada 2008 r. w sprawie I CZ 100/08 cyt. za: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 736.

⁶⁶⁹ Z. Resich, W. Siedlecki, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 255.

⁶⁷⁰ Orzeczenie SN z dnia 9 stycznia 1930 r. w sprawie III.1Rw. 2749/29, Zb. Urz. 1930 r., poz. 8, OSP 1931 r., poz. 118, PS 1931 r., poz. 534.

tym, natomiast w stosunku do przeciwnika, bądź też innych uczestników postępowania – z chwilą doręczenia im zawiadomienia przez sąd (art. 94 § 1 k.p.c.). Na tle tego przepisu mogą jednak powstać różnego rodzaju wątpliwości czy sąd skutecznie dokonał doręczenia danego pisma stronie reprezentowanej przez pełnomocnika, któremu następnie wypowiedziano pełnomocnictwo albo który zmarł. Obowiązkiem sądu jest zatem stwierdzenie, czy z chwilą zawiadomienia sądu o wygaśnięciu pełnomocnictwa strona została prawidłowo wezwana na termin rozprawy i czy nie zachodzi potrzeba ponownego doręczenia wezwania na rozprawę na skutek nienależytego zawiadomienia o nim przez byłego pełnomocnika.⁶⁷¹

6.2.5. Obligatoryjność doręczeń pism procesowych stronom reprezentowanym przez pełnomocników na podstawie art. 132 § 1¹ k.p.c.

Do czasu nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, która weszła w życie z dniem 19 kwietnia 2010 r.⁶⁷² sąd dokonywał doręczeń stronom reprezentowanym przez pełnomocników nie tylko pism sądowych, ale także odpisów pism procesowych. Wzajemne doręczanie odpisów pism procesowych pomiędzy pełnomocnikami stron było jedynie fakultatywne, z czego pełnomocnicy nie korzystali zbyt często. W obecnym stanie prawnym jedynie odpis pozwu bądź wniosku w postępowaniu nieprocesowym, a więc pisma wszczynającego postępowanie w sprawie, a także pisma wymienione enumeratywnie w przepisie art. 132 § 1¹ k.p.c.⁶⁷³ muszą zostać obligatoryjnie doręczone przez sąd.

Wraz z nowelizacją przepisu art. 132 § 1 k.p.c. wprowadzono obligatoryjnie w postępowaniu cywilnym konieczność dokonywania doręczeń odpisów pism procesowych pomiędzy pełnomocnikami stron. Regulacja ta odnosi się nie tylko do adwokatów i radców prawnych, ale także do rzeczników patentowych. Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej przed wejściem w życie omawianej nowelizacji zgłosił uwagi do projektowanych zmian w przepisie art. 132 wskazując, że brak jest podstaw do obciążania profesjonalnych pełnomocników procesowych obowiązkami sądów. Pogląd ten wydaje się jednak niesłuszny zważywszy na fakt, iż rozwiązanie przewidujące możliwość wzajemnego doręczenia pism pomiędzy profesjonalnymi pełnomocnikami jest w pełni zasadne, gdyż zostało ono sprawdzone

⁶⁷¹ Orzeczenie SN z dnia 11 stycznia 1968 r. w sprawie I CR 13/68, GSIP 1968 r., Nr 11.

⁶⁷² Art. 132 § 1 k.p.c. został zmieniony przez art. 1 pkt. 10 lit. a) ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. Dz. U. z 2010 r. Nr 7 poz. 45.

⁶⁷³ Tzn. pozew wzajemny, apelacja, skarga kasacyjna, zażalenie, sprzeciw od wyroku zaocznego, sprzeciw od nakazu zapłaty, zarzuty od nakazu zapłaty, wniosek o zabezpieczenie powództwa, skarga o wznowienie postępowania, skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i skarga na orzeczenia referendarza sądowego.

wcześniej w nieobowiązującym już postępowaniu w sprawach gospodarczych. Instytucja doręczenia w polskim postępowaniu cywilnym polega co do zasady na doręczaniu przez sąd pism sądowych, a nie odpisów pism procesowych, a zatem nowelizacja tego przepisu była zgodna z istotą samego pojęcia doręczenia. Co więcej rozwiązanie to ma niebagatelne znaczenie dla przyspieszenia postępowania i odciążenia sądów, a także może przyczynić się do zmniejszenia wysokości wydatków ponoszonych przez Skarb Państwa. Na marginesie warto zwrócić uwagę, iż obowiązek obligatoryjnego doręczania przez profesjonalnych pełnomocników odpisów pism procesowych sobie nawzajem i załączania dowodu doręczenia tego pisma lub jego wysłania przesyłką poleconą dotyczy również takich pism jak chociażby odpowiedź na zażalenie.⁶⁷⁴

Ustawodawca regulując wzajemne dokonywanie doręczeń pism procesowych wzorował się po części na niemieckim *Zivilprozessordnung*, (ZPO), który także przewiduje możliwość doręczania bezpośrednio pism pełnomocnikowi reprezentującego stronę przeciwną. Regulacja ta dotyczy większości pism procesowych za wyjątkiem pozwu oraz środków zaskarżenia. ZPO w porównaniu z k.p.c. przewiduje znacznie szerszy krąg podmiotów, którym można doręczyć pismo, gdyż oprócz adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych, są to także: notariusze, komornicy, doradcy podatkowi, urzędnicy, stowarzyszenia oraz zakłady prawa publicznego, lekarze, architekci, biegli rewidenci, nauczyciele akademicki, burmistrzowie, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe oraz inne osoby publiczne godne zaufania. Odnośnie wyżej wymienionych osób ZPO posługuje się niedookreślonym pojęciem „zwiększonego zaufania”. Sąd ustala, czy wskazana osoba jest osobą godną „zwiększonego zaufania”, której można doręczyć pismo.

Podkreślenia wymaga, iż przepis art. 132 § 1 k.p.c. ma zastosowanie wyłącznie do odpisów pism procesowych za wyjątkiem odpisu pozwu oraz pism wymienionych w art. 132 § 1¹ k.p.c., a nie ma zastosowania do doręczeń pism sądowych.⁶⁷⁵ Z tego względu nie jest przedmiotem poszerzonych badań, a kwestia ta została potraktowana tylko marginalnie.

⁶⁷⁴ Postanowienie SN z dnia 12 października 2011 r. w sprawie II CZ 70/11, LEX nr 1044005.

⁶⁷⁵ M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 208.

7. Doręczenie pism sądowych żołnierzom, funkcjonariuszom policji i osobom pozbawionym wolności.

Szczególne zasady dokonywania doręczeń zostały przewidziane w stosunku do żołnierzy zasadniczej służby wojskowej⁶⁷⁶, funkcjonariuszy Policji i Służby Więziennej, którym dokonuje się doręczeń przez ich organy bezpośrednio przełożone (art. 137 § 1 k.p.c.).⁶⁷⁷ Natomiast osobom pozbawionym wolności doręcza się pisma przez zarząd odpowiedniego zakładu (art. 137 § 2 k.p.c.). Ustawodawca wyodrębnił w osobnym przepisie sposób dokonywania doręczeń wyżej wymienionym podmiotom z uwagi na charakter ich służby oraz z uwagi na fakt pozbawienia wolności.⁶⁷⁸

W przypadku wyżej wymienionych adresatów pism sądowych sąd dokonuje im doręczeń nie bezpośrednio do ich rąk, lecz za pośrednictwem innych podmiotów. Organami przełożonymi żołnierzom zasadniczej służby wojskowej, funkcjonariuszom Policji czy też Służby Więziennej są: dowódca, komendant albo naczelnik jednostki, w której adresat pełni służbę, natomiast dla osób pozbawionych wolności – dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach kodeksu karnego wykonawczego.⁶⁷⁹ K. Kołakowski zauważył, iż w myśl obecnie obowiązującego przepisu art. 2 pkt. 5 kodeksu karnego wykonawczego organami wykonującymi orzeczenia sądów karnych są dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych, określenie zatem w art. 137 § 2 k.p.c., iż to zarządowi właściwego zakładu dokonuje się doręczeń pism jest nieaktualne.⁶⁸⁰

Odrębny od ogólnie obowiązujących przepisów sposób dokonywania doręczeń omawianym w danym podrozdziale podmiotom oznacza, iż w stosunku do tych podmiotów ustawodawca wyłączył zasadę bezpośredniego dokonywania doręczeń do rąk adresata, a także zasadę, iż w pierwszej kolejności doręczeń dokonuje się w mieszkaniu, następnie w miejscu pracy, a dopiero w dalszej kolejności tam, gdzie się adresata zastanie. Nieprawidłowym zatem będzie doręczenie zastępcze pisma sądowego adresowanego do osoby pozbawionej wolności

⁶⁷⁶ Szerzej na temat doręczenia pism sądowych osobom pozostającym w czynnej służbie wojskowej w: Z. Kościelniak, „W sprawie wzywania do sądów powszechnych osób pozostających w czynnej służbie wojskowej”, BMS 1961 r., Nr 1, s. 38.

⁶⁷⁷ Istnieje poselski projekt ustawy o Straży Kolejowej przewidujący zmianę przepisu art. 137 § 1 k.p.c. polegającą na dopisaniu do wymienionych w przepisie funkcjonariuszy także tych służących w Straży Kolejowej – projekt ustawy z uzasadnieniem – Druk Sejmowy Nr 510 na stronie internetowej www.sejm.gov.pl.

⁶⁷⁸ M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 213.

⁶⁷⁹ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 526.

⁶⁸⁰ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 749.

do rąk dorosłego domownika w jej miejscu zamieszkania.⁶⁸¹ Doręczenie osobie pozbawionej wolności zarówno pisma sądowego w postaci odpisu wyroku, jak i w postaci zawiadomienia na rozprawę będzie prawnie bezskuteczne tylko wówczas, gdy fakt pozbawienia wolności będzie sądowi znany.⁶⁸²

Pozbawienie wolności oznacza przebywanie osoby w areszcie śledczym, bądź w zakładzie karnym. Pozbawieniem wolności nie jest natomiast przebywanie strony wbrew jej woli w jakimkolwiek innym miejscu.⁶⁸³ W sytuacji, gdy sąd został oficjalnie poinformowany o pozbawieniu wolności strony, bądź też powziął na ten temat wiadomość, winien z urzędu w ciągu tygodnia od dnia ogłoszenia wyroku doręczyć odpis jego sentencji z pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia (art. 327 ze zn. 3 § 2 k.p.c.).⁶⁸⁴ Bieg terminu liczony jest wówczas od daty doręczenia sentencji wyroku do zakładu karnego, w którym przebywa strona postępowania, a nie od daty, w której doręczenie wyroku nastąpiło do rąk własnych strony. Jednakże, gdyby strona postępowania przebywająca w zakładzie karnym wykazała, iż odpis wyroku został jej doręczony ze znacznym opóźnieniem może być to podstawą do przywrócenia terminu.⁶⁸⁵ Uchybieniem sądu nie będzie natomiast niezastosowanie się do treści wyżej wymienionego przepisu w sytuacji, gdy strona została pozbawiona wolności po zamknięciu rozprawy, a przed ogłoszeniem wyroku.⁶⁸⁶

Sąd dowiedziawszy się z urzędu od organu doręczającego, iż strona postępowania, bądź uczestnik jest pozbawiony wolności winien jest odroczyć posiedzenie oraz ustalić w którym zakładzie karnym przebywa strona i następnie zarządzić doręczenie w to miejsce pisma sądowego.⁶⁸⁷ Doręczenie zawiadomień, wezwań i innych pism sądowych m.in. osobom wymienionym w art. 137 k.p.c. „powinno zostać potwierdzone przesłaniem sądowi dowodu doręczenia, a w razie stwierdzenia niewłaściwości jednostki, do której przesłano pismo, przesyłka powinna zostać niezwłocznie przekazana jednostce właściwej, z jednoczesnym zawiadomieniem o tym sądu”.⁶⁸⁸

⁶⁸¹ Postanowienie SN z dnia 7 stycznia 1971 r. w sprawie I PZ 82/70 LEX nr 14115.

⁶⁸² Wyrok SN z dnia 11 grudnia 1975 r. w sprawie IV PR 254/75, LEX nr 7779.

⁶⁸³ A. Góra – Błaszczkowska, „Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316 – 366 k.p.c. Komentarz”, Warszawa 2003 r. s. 67.

⁶⁸⁴ Postanowienie SN z dnia 14 maja 1997 r. w sprawie II UKN 107/97, OSNAPiUS 1998 r., Nr 6, poz. 198.

⁶⁸⁵ A. Góra – Błaszczkowska, „Orzeczenia w procesie cywilnym...”, op. cit., s. 68.

⁶⁸⁶ A. Góra – Błaszczkowska, „Orzeczenia w procesie cywilnym...”, op. cit., s. 67.

⁶⁸⁷ Orzeczenie SN z dnia 20 września 1961 r. w sprawie 2 CR 636/60, RPEiS 1962 r., Nr 2, s. 358, NP 1963 r., Nr 6, s. 697 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie Orzecznictwa”, orzeczenie SN z dnia 12 stycznia 1955 r. w sprawie I CR 1917/54, BMS 1956 r., Nr 1, s. 47.

⁶⁸⁸ § 72 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U z 2007 Nr 38 poz. 249 z późn. zm.

Pozbawionym skutków procesowych będzie również doręczenie pisma sądowego funkcjonariuszowi policji w jego miejscu zamieszkania, a nie organowi bezpośrednio przełożonemu. Nie oznacza to bynajmniej, że podmiot wymieniony w art. 137 § 1 i § 2 k.p.c. nie będzie miał wiedzy o toczącym się przeciwko niemu postępowaniu, a wiedzę taką będzie posiadał wyłącznie jego przełożony. Szczegółowy tryb dokonywania doręczeń pism sądowych w stosunku do podmiotów wymienionych w przepisie art. 137 § 2 i 3 został przewidziany w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r.⁶⁸⁹ w którym przewidziano, iż wraz z przesyłką do organów wymienionych w art. 137 § 1 i § 2 k.p.c. należy załączyć dwa formularze potwierdzenia odbioru, z których jeden jest przeznaczony dla żołnierza zasadniczej służby wojskowej, funkcjonariusza Policji, Służby Więziennej lub osoby pozbawionej wolności. Po uzyskaniu potwierdzenia odbioru przesyłki przez żołnierza zasadniczej służby wojskowej, funkcjonariusza Policji, Służby Więziennej lub osoby pozbawionej wolności należy oddać niezwłocznie drugi egzemplarz formularza potwierdzenia odbioru doręczającemu lub przekazać placówce pocztowej operatora.

8. Doręczenie pism sądowych prokuratorowi oraz podmiotom do których stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące prokuratora.

Adresatem pism sądowych może być także prokurator, który zażąda wszczęcia postępowania w danej sprawie, bądź weźmie udział w postępowaniu sądowym. Sąd winien jest zawiadomić prokuratora o każdej sprawie cywilnej, jeżeli uważa, iż jego udział jest konieczny (art. 59 k.p.c.). Prokurator może wziąć udział w danym postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. W sprawach niemajątkowych natomiast z zakresu prawa rodzinnego może on także wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 7 k.p.c.). Do udziału prokuratora w postępowaniu niespornym stosuje się odpowiednio przepisy obowiązujące w postępowaniu procesowym.

Prokurator zatem może co do zasady wziąć udział w każdej toczącej się sprawie, z wyjątkiem ograniczeń związanych ze sprawami niemajątkowymi z zakresu prawa rodzinnego.⁶⁹⁰ Możliwość wzięcia udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym wynika

⁶⁸⁹ § 2 ust. 3 i § 5 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz. U. z 2010 r. Nr 190 poz. 1277).

⁶⁹⁰ Uchwała SN z dnia 27 marca 1981 r. w sprawie III CZP 14/81, OSNC 1981 r., Nr 10, poz. 184.

także z przepisów szczególnych.⁶⁹¹ Prokurator, o którym mowa w przepisach kodeksu postępowania cywilnego to Prokurator Generalny oraz każdy podległy mu prokurator powszechnej i wojskowej jednostki organizacyjnej prokuratury, prokurator Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, a także asesor prokuratury, któremu Prokurator Generalny powierzył pełnienie czynności prokuratorskich w zakresie powierzonych mu czynności (art. 99 ustawy o prokuraturze).

Prokurator poprzez wytoczenie powództwa nie staje się pełnomocnikiem strony, a ma on stanowisko równorzędne ze stroną postępowania.⁶⁹² Zgodnie z teorią strony przedstawioną na wstępie niniejszego rozdziału prokurator jest stroną w znaczeniu formalnym, nie jest on zatem podmiotem stosunku prawnego, ani prawa, o które wszczyna się postępowanie, nie jest związany z żadną ze stron, a także nie ma prawa rozporządzania tym prawem.⁶⁹³ Stroną natomiast w znaczeniu materialnym jest podmiot, na rzecz którego prokurator wytoczył postępowanie, bądź też przystąpił do tego postępowania, aby chronić jej interesy.⁶⁹⁴

W piśmiennictwie wyrażono pogląd, iż prokurator występujący w postępowaniu cywilnym jest podmiotem na prawach strony.⁶⁹⁵ Działanie prokuratora nie może być sprzeczne z prawem (*contra legem*) i jest uzasadnione tylko wówczas, gdy ustawa przewiduje w danej sytuacji ochronę prawną (*secundum legem*), bądź też nie reguluje w ogóle danej sytuacji (*prater legem*).⁶⁹⁶ Wytoczenie powództwa przez prokuratora podlega co do zasady tylko jego własnej ocenie, ale sąd także jest uprawniony do kontrolowania, czy prokurator występuje rzeczywiście w obronie interesu publicznego⁶⁹⁷, a także dokonuje oceny powództwa pod względem zgodności z zasadami współżycia społecznego oraz zgodności ze społeczno – gospodarczym przeznaczeniem prawa.⁶⁹⁸ Również podmiot, w którego interesie

⁶⁹¹ M.in. z art. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze, Dz. U. z 2008 r. Nr 7 poz. 39 ze zm., art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi Dz. U. z 2007 r. Nr 70 poz. 473 ze zm.

⁶⁹² Ł. Błaszczak, „Pozycja procesowa prokuratora i Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu nieprocesowym w sprawach z zakresu prawa rzeczowego (wybrane zagadnienia)”, [w:] „Współczesne problemy prawa prywatnego”, Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka, Warszawa 2010 r. s. 21.

⁶⁹³ K. Stefko, „Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1956 r., s. 65, K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 156, odosobnione stanowisko, iż prokurator jest tzw. substytutem procesowym, a nie stroną postępowania zostało wyrażone przez: M. Waligórskiego, „Zarys polskiego procesu cywilnego” Kraków 1952 r., s.65, J. Jodłowski, Z. Resich, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 1987 r. s. 201 i nast., M. Sychowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1- 366”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r., s. 254.

⁶⁹⁴ M. Jędrzejewska, aktualizacja P. Grzegorzczak „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Cz.1. Postępowanie rozpoznawcze” t. I, praca zbiorowa pod red. T. Ercińskiego, Warszawa 2012 r. s. 286

⁶⁹⁵ Ł. Błaszczak, „Pozycja procesowa prokuratora i Rzecznika Praw Obywatelskich...”, op. cit., s. 21.

⁶⁹⁶ M. Sychowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit., s. 109.

⁶⁹⁷ Orzeczenie SN z dnia 28 stycznia 1949 r. w sprawie C 1089/48, PiP 1949 r., Nr 6 – 7, s. 149, PN 1949 r., Nr 3- 4, s.309.

⁶⁹⁸ Por. uchwała SN z dnia 7 czerwca 1971 r. w sprawie III CZP 87/70, OSN 1972 r., Nr 3, poz. 42.

prokurator wniósł pozew, bądź też przystąpił do sprawy, nie może bezpośrednio pozbawić mocy czynności dokonywanych przez prokuratora, co wynika z zasady niezależności prokuratora od stron procesowych.⁶⁹⁹

Przystąpienie prokuratora do danej sprawy nie wymaga żadnej szczególnej formy i może polegać na dokonaniu określonej czynności procesowej w danym postępowaniu np. na zgłoszeniu wniosku dowodowego.⁷⁰⁰ Wówczas to od momentu przystąpienia prokuratora do danej sprawy, sąd winien jest doręczać mu odpisy pism procesowych, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe, co zostało wyrażone wprost w przepisie art. 60 § 1 k.p.c. Sąd zawiadamia także osobę na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, doręczając jej odpis pozwu (art. 56 § 1 k.p.c.). Zawiadomienie to następuje poprzez doręczenie osobie zawiadamianej odpisu pozwu prokuratora.⁷⁰¹ Sąd jest obowiązany doręczyć odpis pozwu również pozwanemu, z czym wiążą się skutki procesowe w postaci *res iudicata*.

W piśmiennictwie został wyrażony pogląd, że z samego faktu, iż pewne przepisy kodeksu postępowania cywilnego nakazują doręczenie prokuratorowi odpisu pozwu lub wniosku, bądź też zawiadomienia o terminach rozprawy (art. 449 § 1 k.p.c., art. 457 k.p.c., art. 598¹ k.p.c., art. 768 k.p.c.), nie wynika jeszcze, iż udział prokuratora w tych sprawach jest obowiązkowy.⁷⁰² W sprawach, w których sąd musi obligatoryjnie zawiadomić prokuratora o terminach rozprawy obowiązek ten dotyczy wszystkich terminów rozprawy nawet wówczas, gdy prokurator nie brał udziału we wcześniejszych terminach w sprawie.⁷⁰³ Dokonywanie przez sąd doręczeń pism sądowych nie jest jednak równoznaczne z braniem przez prokuratora udziału w sprawie.⁷⁰⁴

W przypadku zaniechania przez sąd doręczenia zawiadomień o terminie rozprawy prokuratorowi, stanowi to uchybienie procesowe mogące mieć wpływ na wynik sprawy,

⁶⁹⁹ W. Siedlecki, „Zasady wyrokowania w procesie cywilnym”, Warszawa 1957 r., s. 62.

⁷⁰⁰ J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Postępowanie nieprocesowe”, Warszawa 1980 r., s. 46.

⁷⁰¹ M. Jędrzejewska, aktualizacja P. Grzegorzczak, „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego...”, Warszawa 2012 r., s. 287.

⁷⁰² M. Sychowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit. s. 113, postanowienie SN z dnia 14 grudnia 1965 r. w sprawie I CR 337/65, OSN 1966 r., Nr 7, poz. 131, uchwała SN z dnia 24 czerwca 1966 r. w sprawie III CZP 42/66, OSN 1966 r., Nr 12, poz. 210, postanowienie SN z dnia 4 marca 1969 r. w sprawie II CR 20/69, OSNPG 1969 r., Nr 6, poz. 44, wyrok SN z dnia 10 lutego 1972 r. w sprawie II CR 663/71, OSN 1972 r., Nr 7, poz. 148.

⁷⁰³ Wyrok SN z dnia 15 marca 1974 r. w sprawie I CR 71/74, OSPiKA 1974 r., Nr 10, poz. 205.

⁷⁰⁴ Orzeczenie SN z dnia 10 lutego 1972 r. w sprawie II CR 663/71, OSNCP 1972 r., Nr 7 – 8, poz. 148 z glosą J. Jodłowskiego PiP 1973 r., Nr 4, s. 162, z glosą S. Gross OSP 1972 r., Nr 7-8, poz. 148, glosa B. Dobrzańskiego do wyroku SN z dnia 19 października 1965 r. w sprawie I CR 286/65, OSP 1966 r., Nr 4, poz. 95.

jednak nie może to być podstawą nieważności postępowania.⁷⁰⁵ O czym już była mowa, z chwilą przystąpienia do sprawy, osoba na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, staje się bowiem stroną w znaczeniu formalnym.⁷⁰⁶

Podkreślenia wymaga, iż sąd dokonuje doręczeń pism sądowych także innym podmiotom, które biorą udział w postępowaniu w charakterze stron w znaczeniu formalnym, do których odpowiednio stosuje się przepisy dotyczące prokuratora w postępowaniu cywilnym tzn. organizacjom społecznym, inspektorom pracy, rzecznikom konsumentów, Rzecznikowi Praw Obywatelskich, ośrodkom pomocy społecznej, Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Organizacje społeczne to zrzeszenia obywateli, które zostały utworzone w celu zapewnienia im czynnego udziału w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym.⁷⁰⁷ Do organizacji społecznych nie zalicza się fundacji.⁷⁰⁸ W postępowaniu cywilnym mogą wziąć udział tylko te organizacje społeczne, których zadanie statutowe nie polegają na prowadzeniu działalności gospodarczej. Jedyną przesłanką udziału organizacji społecznej w postępowaniu cywilnym jest ochrona praw obywateli, przy czym może ona uczestniczyć w postępowaniu nie tylko na rzecz swoich członków, ale także osób niemających związku z daną organizacją.

W przeciwieństwie do udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym, organizacja społeczna sama podejmuje decyzję o wzięciu udziału w danym postępowaniu i sąd nie może badać, czy udział tej organizacji w danej sprawie jest usprawiedliwiony.⁷⁰⁹ Organizacje społeczne natomiast, w przeciwieństwie do prokuratora, nie mogą brać udziału we wszystkich rodzajach spraw, a jedynie w wypadkach przewidzianych w ustawie.⁷¹⁰ Organizacje społeczne działają w postępowaniu cywilnym poprzez swoje organy albo przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu (art. 67 § 1 k.p.c.). W piśmiennictwie⁷¹¹ wyrażono pogląd zgodnie z

⁷⁰⁵ B. Dobrzański glosa do orzeczenia SN z dnia 19 października 1965 r. w sprawie I CR 286/65, OSP 1966, Nr 4, poz. 95, wyrok SN z dnia 30 stycznia 1967 r., w sprawie II PR 284/66, OSNC 1967 r., Nr 9, poz. 159, szerzej odnośnie udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym w: E. Wengerek, „Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym w świetle polskiej literatury prawniczej”, SC 1963 r., Nr 3, A. Masewicz, „Prokurator w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1975 r., K. Stefko, „Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1956 r.

⁷⁰⁶ M. Jędrzejewska, aktualizacja P. Grzegorzczak, „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 286.

⁷⁰⁷ M. Sychowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit., s. 115.

⁷⁰⁸ Uchwała NSA z dnia 12 grudnia 2005 r. w sprawie II OPS 4/05, ONSA i WSA 2006 r., Nr 2, poz. 37.

⁷⁰⁹ M. Sychowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit., s. 117.

⁷¹⁰ Organizacje społeczne mogą wziąć udział w sprawach o: roszczenia alimentacyjne, o ochronę konsumentów, o ochronę środowiska, o ochronę praw własności przemysłowej, o ochronę równości oraz niedyskryminacji, o roszczenia z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym, który stanowi przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego w postępowaniu karnym, z zakresu praw pracy i ubezpieczeń społecznych, o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, o ubezwłasnowolnienie.

⁷¹¹ A. Zieliński, „Ochrona roszczeń pracowników”, Warszawa 1969 r. s. 150.

którym organizacje społeczne może reprezentować także jej organ terenowy lub zakładowy, mający umocowanie do tego w statucie, bądź w uchwale władz organizacji, z czym niektórzy przedstawiciele doktryny nie zgadzają się.⁷¹² Czynności organizacji społecznych wpływają na kształtowanie się stosunku procesowego strony, w interesie której przystąpiła do postępowania.⁷¹³

W myśl art. 62 k.p.c. do organizacji społecznych wnoszących powództwa na rzecz obywateli, jak również do uczestnictwa takich organizacji w postępowaniu dla ochrony praw obywateli stosuje się odpowiednio przepisy o prokuraturze. Zatem formy udziału prokuratora i organizacji społecznych są w zasadzie analogiczne, różnią się natomiast w pewnym stopniu w zakresie działania tych podmiotów oraz ich pozycją.⁷¹⁴ Należy również wskazać, iż do organizacji społecznych odpowiednie zastosowanie znajdzie także art. 60 § 1 zd. 3, w myśl którego, od chwili kiedy organizacja społeczna zgłosi swój udział w postępowaniu należy jej doręczać pisma procesowe, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe. Organizacja społeczna dokonuje czynności procesowych przez organy uprawnione do działania w jej imieniu, a zatem sąd winien dokonywać doręczeń organowi określonymu w statucie organizacji, który działa w jej imieniu. Do organizacji społecznej stosuje się także odpowiednio przepis art. 56 § 1 k.p.c., iż osobę na rzecz której wytoczono powództwo sąd zawiadamia doręczając jej odpis pozwu. Zawiadomienie przez sąd osoby na rzecz której organizacja wytoczyła powództwo ma istotne znaczenie, dlatego uznaje się, iż zaniechanie przez sąd tego obowiązku powoduje nieważność postępowania ze wszystkimi jej skutkami.⁷¹⁵ Powstaje także pytanie: czy skoro w myśl przepisu art. 60 § 1 zd. 3 k.p.c. doręczeń dokonuje się organowi reprezentującemu organizację społeczną, to czy również należy doręczać pisma sądowe osobie, na rzecz której wytoczono powództwo? Odpowiadając na powyższe należy rozważyć jaki stosunek procesowy łączy organizację społeczną z osobą wstępującą do sprawy. W myśl przepisu art. 56 § 1 k.p.c. do udziału prokuratora stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym. Ten rodzaj współuczestnictwa występuje, gdy z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wynika, że wyrok ma dotyczyć niepodzielnie wszystkich współuczestników (art. 73 § 2 k.p.c.). Oczywiście w przypadku organizacji społecznych i prokuratora oraz osób na rzecz których podmioty te wytoczyły powództwo nie można mówić o wspólności praw. Dlatego ustawodawca posłużył się jedynie

⁷¹² T. Misiuk, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1972 r. s. 44.

⁷¹³ M. Jędrzejewska, „Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia”, Warszawa 1984 r. s. 19.

⁷¹⁴ T. Misiuk, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw...”, op. cit. s. 31

⁷¹⁵ T. Misiuk, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw...”, op. cit. s. 191.

sformulowaniem, iż stosuje się „odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym, a nie że prokuratora, bądź organizację społeczną należy traktować jako współuczestników jednolitych. Sformułowanie to oznacza, iż sytuacja ta jest zbliżona do współuczestnictwa jednolitego.⁷¹⁶ Z powyższego wynika zatem, iż znajdzie zastosowanie przepis art. 73 § 2 k.p.c., w myśl którego czynności procesowe jednego ze współuczestników działającego w sprawie są skuteczne wobec nie działającego. W doktrynie podkreśla się, iż do czasu, gdy osoba na rzecz której wytoczono powództwo nie wstąpiła do procesu nie może być traktowana jako uczestnik sporu, gdyż nie jest ona stroną we właściwym znaczeniu procesowym, a jedynie w znaczeniu materialnym. Z powyższego wynikają określone skutki procesowe w sferze doręczeń, mianowicie sąd doręcza odpis pozwu jedynie osobie na rzecz której wytoczono powództwo, a nie ma obowiązku doręczać jej żadnych innych pism sądowych, ani też odpisów pism procesowych.⁷¹⁷

Powyższe rozważania odnoszą się także do innych podmiotów, do których stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące prokuratora w kodeksie postępowania cywilnego tj. Państwowej Inspekcji Pracy, powiatowego i miejskiego rzecznika praw konsumentów⁷¹⁸ oraz Rzecznika Praw Obywatelskich.⁷¹⁹

W podrozdziale tym podjęto jedynie charakterystykę prokuratora i organizacji społecznych, pomijając inne podmioty do których znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy o prokuratorze z uwagi na to, iż szczegółowe omówienie pozostałych podmiotów znacznie wykraczałoby poza ramy niniejszego opracowania.

9. Doręczenie pism sądowych biegłym i świadkom.

Podmiotami doręczeń są także biegli oraz świadkowie. Poniżej zostanie przedstawiona krótka ich charakterystyka.

Sąd może wezwać biegłego w celu zasięgnięcia jego opinii w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych i ma to na celu ułatwienie sądowi należytej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego.⁷²⁰ Świadkiem w znaczeniu procesowym jest „każda osoba wezwana przez organ sądowy – pismem lub w formie ustnej – do złożenia

⁷¹⁶ T. Misiuk, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw...”, j. w. s. 194.

⁷¹⁷ T. Misiuk, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw ...”, j. w. s. 195.

⁷¹⁸ Szerzej odnośnie tych podmiotów m.in. w: W. Siedlecki, Z. Świeboda, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 2004 r. s., 103.

⁷¹⁹ Art. 14 pkt. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. nr 14 poz. 147).

⁷²⁰ Orzeczenie SN z dnia 11 lipca 1969 r. w sprawie I CR 140/69, OSNCP 1970 r., Nr 5, poz. 85.

zeznań o faktach rozpoznawanej sprawy, jak też osoba, w obecności której sąd oświadczył wolę jej przesłuchania wydając postanowienie dowodowe, bez względu na to, czy osoba ta posiada jakąkolwiek wiedzę o faktach dotyczących sprawy, czy uzyskała ją dzięki własnym spostrzeżeniom, czy też z innych źródeł, bez względu na to, czy jest wyłączona przez ustawę z kręgu osób mogących występować w takim charakterze”.⁷²¹

Podstawą do przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka jest postanowienie sądu zawierające tezę dowodową i osoba, objęta tym postanowieniem do chwili otrzymania wezwania sądowego na rozprawę, nie podlega przepisom kodeksu postępowania cywilnego o środkach przymusu, które są w dyspozycji sądu wobec wszystkich świadków.

W myśl przepisu art. 208 § 1 pkt. 3 i 4 przewodniczący może wydać zarządzenia mające na celu przygotowanie rozprawy, a w szczególności może wezwać na rozprawę wskazanych przez stronę świadków oraz osoby powołane zgodnie przez stronę na biegłych. Doręczenie osobie trzeciej pisma sądowego – wezwania na rozprawę - ma istotne znaczenie, gdyż od tej chwili ciąży na osobie wezwanej przez sąd obowiązek stawiennictwa w sądzie i od tej chwili podlega ona władzy sądu oraz nabywa prawa przysługującego wszystkim świadkom.⁷²² Dana osoba zostaje świadkiem w znaczeniu procesowym najczęściej w momencie doręczenia jej wezwania do stawiennictwa i złożenia zeznań – w drodze pisma sądowego, bądź też do złożenia zeznań – bezpośrednio do sądu, a nie w momencie wydania postanowienia dowodowego o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka.⁷²³ Gdyby zatem, osoba powołana w charakterze świadka opuściła na dłuższy czas swoje miejsce zamieszkania przed doręczeniem jej wezwania na rozprawę, sąd nie mógłby zastosować wobec niej środków przymusu.

W praktyce z doręczeniem wezwania w celu stawiennictwa na rozprawę nie mamy do czynienia w przypadku osób dotkniętych chorobą lub kalectwem, gdyż przesłuchanie takich osób odbywa się w miejscu, gdzie przebywają, jeżeli nie mogą go opuścić (art. 263 k.p.c.). Wówczas dochodzi do przesłuchania świadka bez uprzedniego doręczenia mu wezwania na rozprawę, a sąd jedynie wyraża wolę przesłuchania tej osoby w charakterze świadka poprzez ustne, bądź pisemne poinformowanie takiej osoby o planowanym jej przesłuchaniu.⁷²⁴

W tym miejscu wymaga rozważenia także sytuacja, gdy osoba objęta postanowieniem dowodowym jest obecna przy jego wydawaniu na posiedzeniu jawnym, a formalnie nie

⁷²¹ K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków w procesie cywilnym”, Poznań 1985 r. s. 19.

⁷²² K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków...”, j. w., s. 16.

⁷²³ K. Knoppek, „Pojęcie świadka w znaczeniu procesowym”, Pal. 1982 r., Nr 4 -5, s. 25.

⁷²⁴ K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków...”, op. cit. s. 16.

doręczono jej jeszcze wezwania do stawienia. Sąd może również za zgodą tej osoby zrezygnować z doręczenia jej wezwania na rozprawę, wzywając ją ustnie na rozprawie, bądź też doręczyć jej wezwanie. Wobec takiej osoby, obecnej na posiedzeniu jawnym sądu, już od momentu wyrażenia przez sąd woli przesłuchania jej w charakterze świadka w obecności tej osoby w formie postanowienia dowodowego o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka, ciąży na niej obowiązki związane z rolą świadka w postępowaniu cywilnym. Wola sądu o przeprowadzeniu dowodu z zeznań świadka dociera do osoby trzeciej w momencie ogłoszenia w jej obecności postanowienia dowodowego.

Podsumowując zatem podkreślić należy, iż osoba trzecia staje się świadkiem w znaczeniu procesowym, z chwilą oświadczenia wobec niej woli sądu o przeprowadzeniu dowodu z jej zeznań, która to wola może zostać złożona z chwilą doręczenia jej wezwania pismem sądowym, bądź też poprzez ustne wezwania do złożenia zeznań.⁷²⁵

Dwa wymienione osobowe środki dowodowe: biegli oraz świadkowie są podobne do siebie, gdyż zarówno świadków, jak i biegłych sąd powołuje w tym samym celu – ustalenia stanu faktycznego danej sprawy.⁷²⁶ Dlatego ustawodawca ustalił regułę, iż do wezwania i przesłuchania biegłych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące świadków, z wyjątkiem przepisów o przymusowym doprowadzeniu (art. 289 k.p.c.), tzn. w szczególności znajdzie tutaj zastosowanie przepis art. 262 k.p.c. Rozważania zatem dotyczące doręczeń pism sądowych świadkowi znajdują zastosowanie także w stosunku do świadka.

Reasumując powyższe rozważania dotyczące świadka i biegłego jako podmiotów, którym sąd dokonuje doręczeń pism sądowych wskazać należy, iż przedmiotem doręczeń tym osobom są najczęściej wezwania do stawienia na rozprawę. Natomiast odnośnie biegłego są to zazwyczaj pisma sądowe zawierające żądanie sporządzenia pisemnej opinii w sprawie, bądź też żądanie ustnego wyjaśnienia złożonej przez niego opinii, a także żądanie sporządzenia przez niego, bądź też innych biegłych dodatkowej opinii (art. 286 k.p.c.).

Wskazać należy, iż doręczeń dokonuje się wówczas innym podmiotom przewidzianym w kodeksie postępowania cywilnego tj. organy państwowe wskazane w art. 189¹ k.p.c., art. 635 § 2 k.p.c., art. 922 k.p.c., pracodawcy w sprawach z zakresu prawa pracy, organy rentowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawach z zakresu ochrony konkurencji, Prezes Urzędu Regulacji Energetyki w postępowaniu w sprawach z zakresu regulacji energetyki, Prezes

⁷²⁵ K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków...”, j. w., s. 18.

⁷²⁶ S. Dalka, „Pozycja biegłego i świadka w polskim procesie cywilnym”, „Studia z procesu cywilnego” praca zbiorowa pod red. K. Korzana, Katowice 1986 r.

Urzędu Komunikacji Elektronicznej w postępowaniu w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty, Prezes Urzędu Transportu Kolejowego w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego. Podmiotem, któremu sąd dokonuje doręczenia pism sądowych, może być także osoba trzecia wezwana przez sąd do obowiązku przedstawienia przedmiotu oględzin (art. 295 § 1 k.p.c.). Nadto sąd doręcza pisma sądowe także podmiotom, które posiadają zdolność sądową w celu ochrony określonej masy majątkowej tj. wykonawca testamentu, kurator spadku, zarządca egzekucyjny nieruchomości, syndyk masy upadłościowej.

Rozdział VII

Wymogi doręczenia pism sądowych.

1. Sąd jako podmiot dokonujący doręczeń pism sądowych.

Ustawodawca uznając społeczną funkcję postępowania cywilnego odszedł przy regulacji omawianej instytucji od zasady rozporządzalności formalnej rozumianej jako rozporządzanie przez uczestników postępowania czynnościami procesowymi jak i całym tokiem postępowania, pozostawiając im troskę o los poszczególnych czynności procesowych. W postępowaniu cywilnym obowiązuje bowiem wyrażona w przepisie art. 131 § 1 k.p.c. zasada oficjalności doręczeń.⁷²⁷ Ustawodawca normując uprawnienia sądu w zakresie doręczeń uznał, iż zasada dyspozytywności nie jest wystarczająca dla zapewnienia społecznej funkcji postępowania, a także, że nie zabezpiecza w zakresie pewności i szybkości doręczeń. Dlatego z powyższych względów wyłączona została swobodna dyspozycja stron w zakresie sposobu dokonywania doręczeń. Spostrzeżenia te znalazły również wyraz w jednym z orzeczeń Sądu Najwyższego, który stwierdził, iż: „Przepisy o doręczeniu gwarantują interesowi procesowemu obydwu stron określony porządek czynności, którego przestrzeganie wprowadza stabilność w istotnym zakresie dotyczącym m.in. sprawy terminowości czynności procesowych podejmowanych przez strony, a w konsekwencji także ich skuteczności procesowej. Ta sfera procesu nie może zatem podlegać dowolnemu uznaniu strony. Obowiązana jest ona dostosować swoje działanie do ustawowo ustalonych sposobów doręczania pism sądowych”.⁷²⁸ Zasadą jest dokonywanie doręczeń pism sądowych zgodnie z wymogami przewidzianymi przez przepisy ogólne kodeksu postępowania cywilnego. Dopiero, gdy brak takiej możliwości, sąd może pominąć wymogi przewidziane w przepisach ogólnych na rzecz wymogów, które uzna za najbardziej celowe pod warunkiem jednak, że jest to niezbędne dla przyspieszenia rozpoznania sprawy. Doręczenie dokonane z pominięciem

⁷²⁷ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2010 r. s. 192, A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r., s. 269, M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2008 r. s. 206, Z. Resich, W. Siedlecki, i inni „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2010 r., s. 290 H. Dolecki, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 2011 r., s. 133, H. Pietrkowski, „Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych”, Warszawa 2012 r. s. 275, E. Stefańska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. M. Manowska Warszawa 2011 r. s. 278.

⁷²⁸ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93 OSNC 1994 r., Nr 7-8, poz.160.

przepisów art. 131 k.p.c. i następnych, jeżeli nie było to podyktowane jakimiś szczególnymi względami przewidzianymi przez przepisy szczególne, będzie uznane za nieskuteczne.⁷²⁹

Doręczenie pisma, podobnie jak każda inna czynność procesowa, musi być podjęte w określonej formie, w odpowiednim czasie (z uwagi na prekluzję) i miejscu. O czynności skutecznej procesowo, można mówić dopiero w przypadku, gdy odpowiada ona wszystkim wymaganiom przewidzianym dla niej przez prawo procesowe.⁷³⁰ W rozdziale tym zostaną przedstawione wymagania, które muszą zostać spełnione, aby można było przyjąć, iż czynność doręczenia została dokonana skutecznie, a więc przez odpowiedni podmiot, w odpowiednim miejscu i czasie przewidzianym w przepisach kodeksu postępowania cywilnego.

2.Przedstawienie katalogu podmiotów doręczających na podstawie art. 131 k.p.c.

Przepis regulujący podmioty, poprzez które sąd dokonuje doręczeń ewoluował i tak w kodeksie postępowania cywilnego z dnia 25 sierpnia 1950 r.⁷³¹, możliwe było doręczanie pism przez woźnych, komorników i pocztę, a w miejscowościach, w których nie zostało wprowadzone stałe doręczanie korespondencji pocztowej, także przez organy gminnych rad narodowych. Na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z właściwymi ministrami również inne organy państwowe mogły dokonywać doręczeń pism sądowych.⁷³² W okresie od dnia 1 grudnia 1964 r. do dnia 30 listopada 1997 r.⁷³³, sąd mógł dokonywać doręczeń wyłącznie przez pocztę lub przez woźnych. Od dnia 30 listopada 1997 r. doszła również możliwość dokonywania doręczeń, oprócz wyżej wymienionych podmiotów, także przez komornika, a od 1 lipca 2000 r.⁷³⁴ i przez sądową służbę doręczeniową.

W myśl obecnie obowiązującego przepisu art. 131 k.p.c. sąd dokonuje doręczeń przez operatora publicznego lub innego operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z dnia 12

⁷²⁹ Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2007 r. w sprawie V CSK 155/07, LEX nr 485892, postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2008 r. w sprawie V CSK 155/07, niepubl. cyt. za: K. Kołakowski „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r. s. 705, postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2006 r. w sprawie II CZ 123/05, niepubl. cyt. za: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 705, postanowienie SN z dnia 9 marca 2000 r. w sprawie II CKN 39/00, OSNC 2000 r., Nr 9, poz. 166, Biul. SN 2000 r., Nr 5, poz. 13, MoP 2000 r., Nr 8, s. 512, orzeczenie SN z dnia 11 marca 1987 r. w sprawie I CZ 17/87, OSP 1988 r., Nr 4, s. 93 z glosą A. Żabskiego.

⁷³⁰ W. Berutowicz „Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń”, Warszawa 1966 r. s. 79.

⁷³¹ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego Dz. U. z 1950 r. Nr 43 poz. 394.

⁷³² Art. 139 § 1 i 2 kodeksu postępowania cywilnego z dnia 25 sierpnia 1950 r. Dz. U. z 1950 r. nr 43 poz. 394.

⁷³³ Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego w dniu 30 listopada 1997 r. Dz. U. z 1997 r. Nr 133 poz. 882.

⁷³⁴ Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego w dniu 1 lipca 2000 r. Dz. U. z 2000 r. Nr 48 poz. 554.

czerwca 2003 r. - Prawo pocztowe⁷³⁵, osoby zatrudnione w sądzie, komornika lub sądową służbę doręczeniową. Sąd dokonując doręczenia pisma sądowego nie może posłużyć się żadnym innym podmiotem, niewymienionym w art. 131 k.p.c., gdyż przepis ten zawiera zamknięty katalog podmiotów doręczających. Sąd rozstrzyga także, który z podmiotów wymienionych w art. 131 k.p.c. ma dokonać doręczenia, co jest przejawem zasady oficjalności doręczeń.⁷³⁶ Wybór podmiotu, za pośrednictwem którego sąd dokonuje doręczeń, ma charakter generalny i należy do prezesa sądu, który przy podjęciu decyzji w tej sprawie, uwzględnia koszty i skuteczność doręczeń. Od prezesa sądu zależy także, czy w danym sądzie zostanie utworzona sądowa służba doręczeniowa. Doręczenia przez sądową służbę doręczeniową, (w przypadku jej utworzenia), pracownika sądowego, policję sądową bądź komornika dokonuje się wówczas, gdy w konkretnych okolicznościach taki sposób doręczenia jest efektywniejszy.⁷³⁷

2.1. Doręczenia za pośrednictwem poczty.

Najczęściej stosowaną formą doręczeń pism sądowych jest doręczanie za pośrednictwem poczty. Powyższy sposób dokonywania doręczeń w orzecznictwie uznaje się za regułę tzn. pozostałe organy doręczające mogą również dokonywać omawianej czynności w sytuacji, gdy zachodzą „szczególne trudności w dokonaniu doręczenia przez pocztę”.⁷³⁸ Do niedawna jedynym operatorem publicznym za pośrednictwem którego sąd mógł dokonywać doręczeń było Przedsiębiorstwo Państwowe Poczta Polska. Od czasu nowelizacji przepisu art. 131 k.p.c., doręczeń pism sądowych mogą także dokonywać inni operatorzy publiczni, dopuszczeni do świadczenia usług pocztowych na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe⁷³⁹, w której zostały uregulowane zasady prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu usług pocztowych. Przedmiotowa ustawa zastąpiła poprzednio obowiązującą w tym zakresie ustawę o łączności.⁷⁴⁰ Zgodnie ze strukturą usług pocztowych w Polsce, operatorem jest przedsiębiorca uprawniony do wykonywania działalności pocztowej, a operatorem publicznym – operator zobowiązany do świadczenia

⁷³⁵ Dz. U. z 2009 r. Nr 18, poz. 97 ze zm.

⁷³⁶ J. Polczkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz”, Warszawa 1959 r., .s. 33.

⁷³⁷ § 68 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249 z późn. zm.

⁷³⁸ Postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2005 r. w sprawie V CZ 23/05 LEX nr 603430.

⁷³⁹ Ustawa z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe Dz. U. Nr 130 poz.1188 ze zm.

⁷⁴⁰ Ustawa z dnia 23 listopada 1990 r. Dz. U. Nr 86 poz.504 ze zm.

powszechnych usług pocztowych na podstawie przepisów.⁷⁴¹ Zgodnie z treścią art. 46 ust. 2 ustawy Prawo pocztowe obowiązek wykonywania zadań operatora publicznego określonych w ustawie powierzono Poczcie Polskiej S.A.

2.1.1. Ramy regulacyjne dla sektora pocztowego w Unii Europejskiej.

Wprowadzenie do ustawodawstwa polskiego Prawa pocztowego jest wynikiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i efektem dostosowania prawa polskiego do przepisów prawa Wspólnoty Europejskiej. Zgodnie z treścią art. 14 ust.1 i 2 Traktatu z dnia 25 marca 1957 r., ustanawiającego Wspólnotę Europejską⁷⁴², Wspólnota podejmuje odpowiednie środki w celu stopniowego ustanowienia rynku wewnętrznego do dnia 31 grudnia 1992 r., który obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, w którym jest zapewniony swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału, zgodnie z postanowieniami Traktatu. Zgodnie z treścią art. 14 ust. 3 Rada, stanowiąc większością kwalifikowaną na wniosek Komisji, ustala wytyczne i warunki niezbędne do zapewnienia zrównoważonego postępu we wszystkich odpowiednich sektorach. W 1992 r. Komisja przedstawiła Zieloną Księgę o rozwoju jednolitego rynku usług pocztowych, a także komunikat w sprawie wytycznych dla rozwoju usług pocztowych Wspólnoty z 1993 r.⁷⁴³

W rezolucji z dnia 7 lutego 1994 r. w sprawie rozwoju usług pocztowych Wspólnoty⁷⁴⁴ Rada określiła, jako jeden z głównych celów polityki pocztowej Wspólnoty, pogodzenie stopniowego, kontrolowanego otwarcia rynku pocztowego na konkurencję z trwałą gwarancją świadczenia usługi powszechnej. W przepisie art. 16 Traktatu podkreślono bowiem, iż usługi świadczone w ogólnym interesie gospodarczym mają znaczenie dla wspólnych wartości Unii Europejskiej, a także spełniają rolę w promowaniu spójności społecznej i terytorialnej, a więc należy dołożyć starań, by takie usługi były świadczone na podstawie zasad i na warunkach, które pozwolą im wypełniać ich zadania. Usługi pocztowe, jako istotny instrument komunikacji i wymiany informacji, spełniają dużą rolę w osiągnięciu spójności społecznej, gospodarczej oraz terytorialnej Unii.⁷⁴⁵

⁷⁴¹ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 5 marca 2009 r. w sprawie I SA/Gd 369/08, LEX nr 505757.

⁷⁴² Dz. Urz. WE C 1992, Nr 224 s.1, tekst jednolity z dnia 24 grudnia 2002 r. Dz. Urz. WE C Nr 325, s.33.

⁷⁴³ K. Kruszyński, „Ewolucja prawa wspólnotowego w zakresie regulacji rynku pocztowego”, Prawo i Podatki w Unii Europejskiej 2007 r., Nr 5, s. 47.

⁷⁴⁴ Dz. U. C 48 z 16.2.1994, s. 3.

⁷⁴⁵ M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii Europejskiej”, Toruń 2009 r., s. odnośnie unijnych regulacji rynków telekomunikacyjnych także: S. Piątek „Regulacje rynków telekomunikacyjnych”, Warszawa 2007 r.,

Wspólnotowe przepisy ramowe dotyczące usług pocztowych (*postal services*) zostały ustalone w dyrektywie 97/67/WE⁷⁴⁶ Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 1997 r. w sprawie wspólnych zasad rozwoju rynku wewnętrznego usług pocztowych Wspólnoty oraz poprawy jakości usług zmienionej następnie dyrektywą 2002/39/WE⁷⁴⁷ (zwaną „dyrektywą pocztową”). Ministerstwo Transportu od października 2006 r. uczestniczyło, w ramach Grupy Roboczej Rady H.6, w pracach nad projektem dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywę 97/67/WE w sprawie pełnego urzeczywistnienia rynku wewnętrznego usług pocztowych Wspólnoty, tzw. trzeciej dyrektywy pocztowej. W ramach prac nad projektem dyrektywy strona polska zabiegała o odsunięcie w czasie terminu pełnej liberalizacji usług pocztowych, który początkowo planowano na dzień 1 stycznia 2009 r. (co zostało wyrażone w stanowisku Rządu Polskiego), czyli zniesienia monopolu poczt narodowych w obrocie przesyłkami z korespondencją do 50 gramów. Komisja uznała bowiem, że ograniczenie do 50 g jest wystarczająco wysokie, żeby uniknąć obchodzenia prawa poprzez podnoszenie wagi przesyłek, ale także wystarczająco niskie, aby zwiększyć konkurencję na rynku usług pocztowych.⁷⁴⁸ Prace nad projektem dyrektywy zostały przedłużone, gdyż nie wypracowano zadowalającego kompromisu, zwłaszcza w odniesieniu do daty pełnej liberalizacji rynku usług pocztowych oraz sposobu finansowania usług powszechnych po zniesieniu obszaru zastrzeżonego.⁷⁴⁹

Projekt trzeciej dyrektywy pocztowej uchwalony został w ramach procedury współdecydowania Parlamentu Europejskiego i Rady. Parlament Europejski w dniu 11 lipca 2007 r. przegłosował poprawki zgłoszone przez Komisję Transportu i Turystyki do projektu dyrektywy, w którym opóźniono datę otwarcia rynku do 2011 roku. Dotychczas obowiązujące prawo wspólnotowe w dziedzinie poczty w postaci Dyrektywy 97/67/WE, zmienionej Dyrektywą 2002/39/WE, skupiło się na wprowadzeniu jednolitych dla Wspólnoty ram funkcjonowania pocztowych usług powszechnych, ze względu na ich podstawowy, z punktu widzenia zaspokojenia potrzeb komunikowania się społeczeństwa, charakter. Z kolei Dyrektywa 2008/6/WE wyznaczając ostateczny termin zakończenia procesu stopniowej liberalizacji rynku pocztowego po raz pierwszy odnosi się do wszystkich usług pocztowych i

E. Galewska „Implementacja dyrektyw telekomunikacyjnych”, Warszawa 2007 r., W. Gromski, „Europejskie a polskie prawo telekomunikacyjne”, Warszawa 2004 r., S. Piątek, „Prawo telekomunikacyjne Wspólnoty Europejskiej”, Warszawa 2003 r.

⁷⁴⁶ Dz. Urz. UE L 15 z dnia 21 stycznia 1998 r. s. 14.

⁷⁴⁷ Dyrektywa 2002/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 10 czerwca 2002 r. zmieniająca dyrektywę 97/67/WE w zakresie dalszego otwarcia na konkurencję wspólnotowych usług pocztowych Dz. Urz. UE L 176 z dnia 15 lipca 2002 r. s. 21.

⁷⁴⁸ M. Krakala – Zielńska, „Prawo pocztowe...”, op. cit., s.83.

⁷⁴⁹ M. Krakala – Zielńska, „Prawo pocztowe...”, j. w. s. 85.

wszystkich podmiotów działających na rynku pocztowym.⁷⁵⁰ Parlament Europejski przegłosował, po drugim czytaniu, projekt tzw. III dyrektywy pocztowej, w kształcie, jaki został zatwierdzony 1 października 2007 r. w Luksemburgu przez ministrów łączności poszczególnych krajów członkowskich, wszelkie poprawki do projektu dyrektywy zostały odrzucone.

Powyższa dyrektywa ustanowiła ramy regulacyjne dla sektora pocztowego na poziomie Wspólnoty, w tym środki gwarantujące powszechną usługę pocztową, a także wyznaczyła maksymalne granice usług pocztowych, które państwa członkowskie mogą zastrzec dla swoich operatorów świadczących usługę powszechną z zamiarem utrzymania tej usługi, które to ograniczenia mają być redukowane stopniowo, a także stworzyła harmonogram działań związanych z podejmowaniem decyzji o dalszym otwarciu rynku pocztowego na konkurencję.⁷⁵¹ W wyniku przyjęcia dyrektywy 97/67/WE państwa członkowskie podjęły intensywne działania rynkowe polegające na nabywaniu udziałów w konkurencyjnych spółkach.⁷⁵² W dniu 30 maja 2000 r. został przedstawiony projekt dyrektywy nowelizującej postanowienia dyrektywy 97/67/WE, w wyniku czego Parlament Europejski i Rada przyjęły dyrektywę 2002/39/WE, w której pozostawiono możliwość utrzymania prawa wyłącznych dla usług obejmujących przesyłki z korespondencją, przesyłki międzynarodowe oraz adresowane druki reklamowe, jak również obniżono limity wagowe oraz cenowe w odniesieniu do przesyłek z 350 g do 100 g od 2002 r. i od 50 g od 2006 r.⁷⁵³

W dniu 27 lutego 2008 r. natomiast została opublikowana w Dzienniku Urzędowym Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/6/WE z dnia 20 lutego 2008r.⁷⁵⁴, zmieniająca dyrektywę 97/67/WE w odniesieniu do pełnego urzeczywistnienia rynku wewnętrznego usług pocztowych Wspólnoty. W dyrektywie tej zniesiono całkowicie prawa wyłączne do świadczenia usług pocztowych, z zastrzeżeniem okresów przejściowych dla niektórych państw. W myśl zapisów w/w dyrektywy państwa członkowskie mogą zapewnić usługę powszechną przez mechanizm rynkowy, wyznaczyć jedno lub kilka przedsiębiorstw świadczących różne elementy usługi powszechnej lub świadczących tę usługę na różnych częściach terytorium oraz zastosować tryb zamówień publicznych na usługi (pkt.23 preambuły i art. 1 pkt. 4 w zw. z art. 1 pkt. 8 dyrektywy).

⁷⁵⁰ Wstępne założenia do projektu ustawy regulującej funkcjonowanie polskiego rynku usług pocztowych w warunkach pełnej konkurencji przygotowane przez Zespół powołany przez Ministra Infrastruktury.

⁷⁵¹ M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii...”, op. cit., s. 27.

⁷⁵² M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii...”, j. w., s. 30.

⁷⁵³ M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii...”, j. w., s. 31.

⁷⁵⁴ Dyrektywa 2008/6/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 lutego 2008 r. zmieniająca dyrektywę 97/67/WE w odniesieniu do pełnego urzeczywistnienia rynku wewnętrznego usług pocztowych Wspólnoty Dz. Urz. WE 2008, L 52/3.

W ostatnich latach sektor pocztowy został poddany zmianom, którym zostały poddane również inne sektory użyteczności publicznej, zwłaszcza sieciowe. Zmiany te polegają zwłaszcza na odchodzeniu od monopolu jednego narodowego operatora pocztowego, pozostającego własnością państwa, świadczącego usługi użyteczności publicznej w postaci usług pocztowych.⁷⁵⁵ W Polsce takim operatorem pocztowym, świadczącym usługi pocztowe na zasadzie wyłączności była do tej pory Poczta Polska. Odzwierciedleniem tych tendencji jest uchwalanie przez organy wspólnotowe tzw. dyrektyw liberalizacyjnych, mających na celu otwarcie na konkurencję poszczególnych sektorów usług użyteczności publicznej (tzw. sektorom infrastrukturalnym) w państwach członkowskich.⁷⁵⁶ Proces liberalizacji objął już w ramach Wspólnoty Europejskiej takie sektory usług użyteczności publicznej jak: telekomunikacja, energetyka, transport drogowy, żegluga śródlądowa, transport lotniczy.⁷⁵⁷

2.1.2. Proces demonopolizacji rynku pocztowego.

Do czasu nowelizacji przepisu art. 131 k.p.c., sąd mógł dokonywać doręczeń wyłącznie za pośrednictwem polskiego operatora publicznego tj. operatora obowiązującego do świadczenia powszechnych usług pocztowych na zasadzie wyłączności, którym była Poczta Polska. Nadanie przesyłki za pośrednictwem innego podmiotu, aniżeli Poczta Polska, wiązało się z tym, iż doręczenie takie było wadliwe, aczkolwiek skuteczne, jeżeli pomimo tego pismo sądowe dotarło do adresata, który zapoznał się z jego treścią. Zmiana przepisu art. 131 k.p.c., wprowadzająca możliwość dokonywania doręczeń pism nie tylko za pośrednictwem operatora publicznego, ale także innego operatora pocztowego jest wynikiem zmian, które dokonały się w ostatnich latach w Europie w wyniku tendencji do liberalizacji rynku pocztowego. Na skutek polityki demonopolizacji rynku pocztowego wprowadzane zostają kolejne akty prawa wspólnotowego w tym przedmiocie. Tzw. III dyrektywa pocztowa określa zasady funkcjonowania rynku po jego pełnej liberalizacji. W dyrektywie przyjęto datę 31 grudnia 2010 r. jako termin pełnego otwarcia rynku pocztowego na konkurencję, z możliwością jego

⁷⁵⁵ M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii...”, j. w. s. 68 – 69.

⁷⁵⁶ A. Jaroszyński „Dostosowanie polskiego prawa pocztowego do prawa wspólnotowego, praca zbiorowa pod red. P. Saganek, T. Skoczny, „Wybrane problemy i obszary dostosowania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej”, Warszawa 1999 r. s. 333; T.L. Krawczyk „Liberalizacja rynku w Unii Europejskiej na przykładzie dyrektywy pocztowej – uregulowania prawne”, PPE 2003 r., Nr 1, s. 61; M. Szydło „Prowadzenie działalności gospodarczej w nowym prawie pocztowym na tle prawa wspólnotowego”, PUG 2004 r., Nr 10, s.12 i nast.

⁷⁵⁷ K. van Miert, „The Liberalization of the Economy of the European Union: The Game is not (yet) Over”, [w:] „The Liberalization of State Monopolies in the European Union and Beyond” red. D. Geradin, The Hague-London – Boston 2000 r., s. 1, W. Devroe “Privatizations and Community Law: Neutrality versus Policy”, Common Market Law Review 1997, s. 289.

przesunięcia przez państwa spełniające określone kryteria, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom przeciwników szybkiej liberalizacji rynku, nie później jednak niż do dnia 31 grudnia 2012 r. Państwa członkowskie tzw. Starej Unii muszą otworzyć swoje rynki pocztowe najpóźniej do 31 grudnia 2010 roku. Posłowie zdecydowali, że nowe państwa członkowskie oraz kraje o małej liczbie ludności i niewielkim obszarze, jak Luksemburg, a także kraje o rozległej strukturze topograficznej i wyspiarskiej, jak Grecja i Francja, będą mogły skorzystać z dodatkowych dwuletnich okresów przejściowych. W art. 2 i 3 II załącznika, data liberalizacji dla tych państw została określona najpóźniej na 31 grudnia 2012 roku. Nie wszystkie jednak z państw zamierzały skorzystać z tej możliwości, Rumunia i Bułgaria zapowiedziały otwarcie rynku już w 2009 r. Zdaniem Parlamentu opóźnienie daty otwarcia rynku pozwoli dotychczasowym monopolistom dostosować się do nowych warunków oraz spowoduje, że nie pogorszy się jakość oraz dostęp do usług pocztowych dla klientów. Wprowadzenie przedmiotowej dyrektywy ma bowiem na celu utracenie przez publicznych operatorów ostatniego obszaru zastrzeżonego na dostarczanie przesyłek o wadze poniżej 50 gramów.⁷⁵⁸ Pomimo tego ograniczenia nie zniesiono jednak pojęcia „usługi publicznej”. Jak podkreślono w punkcie 12, dyrektywy progresywne i stopniowe otwarcie rynków pocztowych na konkurencję, dało operatorom świadczącym usługę powszechną, wystarczający czas na przeprowadzenie niezbędnych działań modernizacyjnych i restrukturyzacyjnych, koniecznych do tego, aby zapewnić ich długoterminową żywotność w nowych warunkach rynkowych oraz pozwoliło państwom członkowskim na dostosowywanie systemów regulacyjnych do bardziej otwartego środowiska. Ponadto wskazano, iż państwa członkowskie mogą wykorzystać również możliwość oferowaną przez okres transpozycji oraz długi czas niezbędny do wprowadzenia rzeczywistej konkurencji, do kontynuowania modernizacji i restrukturyzacji operatorów świadczących usługę powszechną. Opłacalność świadczenia usługi powszechnej na całym terytorium kraju może być zagwarantowana w dwojaki sposób. Zgodnie z treścią art. 7 dyrektywy państwa członkowskie mogą ustanowić specjalny fundusz, na który składać się będą wszyscy operatorzy funkcjonujący na danym rynku bądź też państwo może udzielać państwowych dotacji (rekompensat) operatorowi świadczącemu usługę powszechną.

Nadto w art. 9 dyrektywy, przewidziano możliwość wprowadzenia przez państwa członkowskie dwóch rodzajów zezwoleń tzw. zezwoleń ogólnych w zakresie niezbędnym do zagwarantowania zgodności z wymaganiami podstawowymi dla tych usług, które wykraczają

⁷⁵⁸ M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii...”, op. cit. s.35.

poza zakres usług powszechnych oraz koncesji indywidualnych dla usług, które należą do zakresu usług powszechnych. W art. 14 dyrektywy, zdefiniowano zarówno pojęcie zezwolenia ogólnego, jak i koncesji indywidualnych. Zezwolenie ogólne, to zezwolenie niezależnie od tego, czy jest ono regulowane koncesją według klasy, czy na podstawie ogólnego prawa i niezależnie od tego, czy uregulowanie takie wymaga procedur rejestracji lub deklaracji – które nie wymaga od danego operatora, świadczącego usługi pocztowe, otrzymania wyraźnej decyzji krajowego organu regulacyjnego przed przystąpieniem do wykonywania praw wynikających z zezwolenia. Koncesja indywidualna natomiast, to zezwolenie wydawane przez krajowy organ regulacyjny, które nadaje operatorowi świadczącemu usługi pocztowe konkretne prawa, lub które, w odpowiednich przypadkach, uzależnia działalność tego przedsiębiorstwa od konkretnych zobowiązań wykraczających poza zezwolenie ogólne i w przypadku którego operator świadczący usługi pocztowe, nie jest uprawniony do przystąpienia do wykonywania praw do momentu otrzymania decyzji krajowego organu regulacyjnego. Prowadzenie działalności pocztowej jest rodzajem działalności gospodarczej i w polskim ustawodawstwie mieści się w obszarze gwarantowanej konstytucyjnie wolności gospodarczej.⁷⁵⁹

W ustawie Prawo pocztowe również wprowadzono instytucję zezwoleń. Zgodnie z treścią art. 6 ust.1 powyższej ustawy, wykonywanie działalności pocztowej w zakresie przyjmowania, przemieszczania i doręczania w obrocie krajowym i zagranicznym przesyłek dla ociemniałych oraz z korespondencją do 2.000 g, z wyłączeniem przesyłek na które operatorowi publicznemu przysługuje wyłączność (zwanym w ustawie „usługami zastrzeżonymi”) oraz przesyłek przyjmowanych, przemieszczanych i doręczanych w sposób inny niż określony dla powszechnych usług pocztowych, wymaga zezwolenia na wykonywanie działalności pocztowej, jeżeli przepisy ustawy nie stanowią inaczej. Z kolei w art. 6 ust.2 tej ustawy przewidziano, iż wykonywanie działalności pocztowej niewymagającej zezwolenia jest działalnością regulowaną, w rozumieniu przepisów z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej⁷⁶⁰ i podlega wpisowi do rejestru operatorów pocztowych na podstawie pisemnego wniosku. Obowiązek uzyskania zezwolenia bądź wpisu do rejestru operatorów pocztowych nie dotyczy wykonywania działalności pocztowej przez operatora publicznego w zakresie świadczenia powszechnych usług pocztowych (art. 6 ust.5 ustawy). Wyjątki od zasady z art. 6 ust.2 przewidziano w art. 6 ust. 3 i 4, zgodnie z treścią których, nie

⁷⁵⁹ A. Walaszek- Pyziół „Swoboda działalności gospodarczej” Kraków 1994 r. s.7, C. Kosikowski „Wolność gospodarcza w prawie polskim”, Warszawa 1995 r. s. 35.

⁷⁶⁰ Dz. U. z 2007 r. Nr 155 poz. 1095 z późn. zm.

wymaga wpisu do rejestru działalność pocztowa polegająca na przyjmowaniu, przemieszczaniu i doręczaniu druków bezadresowych oraz działalność wykonywana przez agenta pocztowego na podstawie umowy agencyjnej, zawartej z operatorem zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego.

Wracając do omawiania przepisów dyrektywy pocztowej należy wskazać, iż normuje ona również kwestię regulacji rynku pocztowego (art.22). Przewiduje powołanie instytucji kontrolowanych przez państwo i niezależnych od operatorów pocztowych, które miałyby za zadanie kontrolowanie i wypełnianie postanowień niniejszej dyrektywy. Nadto dyrektywa rozszerza także uprawnienia konsumenckie. W art. 19 nakazuje państwom członkowskim zapewnienie przejrzystych, prostych i niekosztownych procedur rozpatrywania reklamacji użytkowników usług pocztowych, w szczególności w przypadkach wiążących się z zaginięciem, kradzieżą, uszkodzeniem lub brakiem zgodności z normami jakości usługi. Państwa członkowskie zobowiązują się, aby rozstrzyganie sporów odbywało się w sposób sprawiedliwy i szybki, wraz z ustanowieniem w razie potrzeby systemu zwrotu kosztów lub rekompensaty. W dyrektywie przewidziano również, iż do czasu ostatecznego otwarcia rynku operatorów pocztowych, ma obowiązywać zasada wzajemności. Oznacza to, że operatorzy pocztowi, z krajów, które nie zliberalizowały swojego rynku, nie będą mogli uzyskać zezwolenia na świadczenie usług na rynku w kraju, który wcześniej wprowadził liberalizację i uwolnił usługi. Obecnie krajami, które dokonały pełnego otwarcia rynku usług pocztowych są m.in.: Szwecja, Finlandia i Wielka Brytania. W 2009 r. pełnej liberalizacji rynków pocztowych dokonały Niemcy i Holandia. Dyrektywa ta jest wynikiem kompromisu wypracowanego przez państwa członkowskie, w celu umożliwienia państwowym operatorom pocztowym dokonanie restrukturyzacji, która umożliwi im podjęcie równorzędnej walki z silną, międzynarodową konkurencją.

Wejście nowych operatorów pocztowych na zmonopolizowane dotychczas rynki usług pocztowych spowoduje również pewne problemy, którym powinny przeciwdziałać kraje członkowskie.⁷⁶¹ Szczególnego zagrożenia należy upatrywać w możliwości ograniczania konkurencji przez byłych monopolistów, którzy nie zostaną pozbawieni swojej siły rynkowej. Monopoliści usług pocztowych tj. Poczta Polska w Polsce, mogą utrudniać prywatnym firmom kurierskim dostęp do publicznej sieci pocztowej bądź też narzucać im niekorzystne taryfy za świadczone dla nich usługi.⁷⁶²

⁷⁶¹ T. Skoczny, Wspólnotowe prawo regulacji *in statu nascendi* [w:] Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku, praca zbiorowa pod red. C. Mik Toruń 2002 r., s.233.

⁷⁶² Szerzej: P. Jasiński, G. Yarrow, „Konkurencja a regulacja w telekomunikacji”, Warszawa 1995 r.

Przeciwdziałając tym zagrożeniom w dyrektywie przewidziano przejrzyste warunki określające dostęp do publicznej sieci pocztowej, czyli sieci pocztowej utrzymywanej przez operatora publicznego, najczęściej byłego monopolistę w poszczególnych państwach członkowskich. Publiczna sieć pocztowa to system organizacji i wszelkiego rodzaju zasoby stosowane przez operatora świadczącego usługi powszechne, w szczególności w celu: przyjmowania przesyłek pocztowych objętych obowiązkiem świadczenia usług powszechnych z punktów dostępu na terenie całego kraju; kierowania i opracowywania przesyłek z punktu dostępu sieci pocztowej do centrum doręczeń; doręczania pod adresy podane na przesyłkach (art. 2 dyrektywy). Publiczna sieć pocztowa nabiera charakteru tzw. urządzenia kluczowego (*essential facility*, *wesentlich Einrichtung*), do którego to urządzenia ma być zapewniany powszechny, równy i niedyskryminacyjny dostęp, nie tylko poprzez ogólne prawo antymonopolowe, ale również poprzez instrumenty regulacyjne zawarte w tzw. dyrektywie pocztowej.⁷⁶³

Reasumując powyższe wskazać należy przede wszystkim, iż pomimo implementacji dyrektyw pocztowych przewidujących liberalizację rynku pocztowego obecnie nie można stwierdzić pełnej demonopolizacji rynku pocztowego w Polsce. Wynika to chociażby ze społecznego i gospodarczego charakteru powszechnych usług pocztowych.⁷⁶⁴ Aktualnie w Polsce trwa dyskusja odnośnie zastąpienia poczty usługami innych podmiotów doręczających.⁷⁶⁵ Niewątpliwie konkurencja na wewnętrznym rynku usług pocztowych jest konieczna i może doprowadzić w przyszłości do znacznej poprawy jakości usług pocztowych, co z kolei może wpłynąć na terminowość doręczanych przesyłek sądowych.

2.1.3. Jakość powszechnych usług pocztowych uzyskanych przez operatora publicznego w zakresie wskaźnika terminowości doręczeń przesyłek listowych, trybu i sposobu rozpatrywania reklamacji powszechnej usługi pocztowej.

Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej zobowiązany jest do przeprowadzania na podstawie art. 55 ust. 1 ustawy Prawo pocztowe corocznych badań jakości powszechnych usług pocztowych, co najmniej w zakresie wskaźnika terminowości doręczeń przesyłek. W 2009 r. Prezes UKE, wypełniając obowiązek wynikający z art. 55 ust. 1 ustawy Prawo

⁷⁶³ M. Będkowski-Koziół, „Wpływ amerykańskiej doktryny „*essential facilities*” na rozwój europejskiego prawa antymonopolowego. Zarys problematyki na tle poglądów doktryny niemieckiej”, PUG 2000 r., Nr 12, s.2.

⁷⁶⁴ J. Gospodarek, „Ochrona konsumentów usług finansowych świadczonych przez Poczta Polską, (w:) „Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne”, B. Gnela (red.), Warszawa 2007 r. s. 67.

⁷⁶⁵ J. Żuralski, „Sądy pisma piszą”, Gazeta Sądowa z dnia 15 lutego 1997 r.

pocztowe, przeprowadził badania jakości powszechnych usług pocztowych uzyskanych przez operatora publicznego w tym m.in. w zakresie wskaźnika terminowości doręczeń przesyłek listowych nierejestrowanych, trybu i sposobu rozpatrywania reklamacji powszechnej usługi pocztowej.⁷⁶⁶ Ogólnopolski wskaźnik terminowości w roku 2009 dla przesyłek priorytetowych, podobnie jak w roku ubiegłym, nie spełniał wymogu D+1 (doręczenia w następnym dniu roboczym po dniu nadania) oraz D+2 określonych w załączniku Nr 2 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych. Zarówno w 2008, jak i 2009 r. ogólnopolski wskaźnik terminowości w roku 2009 dla przesyłek ekonomicznych, nie spełnia wymogu D+3, a także D+5 określonych w Załączniku Nr 2 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych. W trakcie przeprowadzenia badań zaobserwowano także pewne nieprawidłowości w zakresie doręczania przesyłek listowych zwykłych (ekonomicznych i priorytetowych) tj. niewłaściwe ostemplowanie przesyłek (odcisk datownika jest nieczytelny, co nie pozwala jednoznacznie ustalić daty i godziny ostemplowania), przypadki niedbałego traktowania przesyłek, a także przypadki nieczytelnego oznaczenia godzin wybierania listów ze skrzynek pocztowych.⁷⁶⁷ Natomiast w 2011 r. wskaźniki terminowości jedynie dla przesyłek listowych priorytetowych doręczanych w terminie D+3 oraz paczek pocztowych ekonomicznych spełniały wymagane standardy. W pozostałych przypadkach, tj. przesyłek listowych nierejestrowanych (pozostałych priorytetowych i ekonomicznych) oraz paczek pocztowych priorytetowych, żaden ze standardów nie został spełniony.⁷⁶⁸ Wskaźniki terminowości przesyłek pocztowych są określone jako cel do osiągnięcia i nie mają charakteru wiążącego dlatego korzystający z

⁷⁶⁶ „W czasie całego badania zaplanowano do nadania 10.620 przesyłek listowych priorytetowych oraz 2.347 przesyłek listowych ekonomicznych. Po weryfikacji uwzględniono w badaniu 9607 przesyłek listowych priorytetowych oraz 2154 przesyłki listowe ekonomiczne. Terminowość przebiegu przesyłek badano zgodnie z obowiązującymi normami PN-EN 13850 oraz PN-EN 14508 w relacjach: obszar lokalny-1,obszar lokalny-2, miasto-miasto w odległości do 200 km, miasto-wieś w odległości do 200 km, wieś-miasto w odległości do 200 km, wieś-wieś w odległości do 200 km, miasto-miasto 3 w odległości powyżej 200 km, miasto-wieś w odległości powyżej 200 km, wieś-miasto w odległości powyżej 200 km oraz wieś-wieś w odległości powyżej 200 km. Przesyłki były nadawane i odbierane na terenie całego kraju, w każdym z 30 obszarów pocztowych,” źródło: Biuletyn Urzędu Komunikacji Elektronicznej Nr 1/2010 z dnia 31 maja 2010 r. www.uke.gov.pl.

⁷⁶⁷ „W 2009 roku zostało złożonych 224.008 reklamacji dotyczących powszechnych usług pocztowych, podlegających procedurze reklamacyjnej zgodnie z art. 61 Prawa pocztowego oraz z. rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 13 października 2003 r. w sprawie reklamacji powszechnej usługi pocztowej w zakresie przesyłki rejestrowanej i przekazu pocztowego (Dz. U. Nr 183, poz. 1795 z późn. zm.), z czego 195 596 (87,3%) spraw było związanych z przesyłkami w obrocie krajowym, a 28 410 (12,7%) w obrocie zagranicznym.” W 2009 roku najwięcej reklamacji uznanych za wniesione w obrocie krajowym dotyczyło listów poleconych (ponad 81% wszystkich reklamacji) – www.uke.gov.pl.

⁷⁶⁸ www.uke.gov.pl.

usług operatora pocztowego nie może domagać się od operatora odszkodowania z tytułu niezrealizowania tych standardów.⁷⁶⁹

Główne problemy związane z doręczaniem pism sądowych przez pocztę są często związane z brakiem informacji zwrotnej o doręczeniu bądź niedoręczeniu zawiadomienia. W takiej sytuacji sąd, który wysłał pismo sądowe do strony bądź uczestnika postępowania sądowego za pośrednictwem operatora pocztowego, które nie dotarło do adresata, powinien uruchomić procedurę reklamacyjną, która została uregulowana w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 13 października 2003 r. w sprawie reklamacji powszechnej usługi pocztowej w zakresie przesyłki rejestrowanej i przekazu pocztowego,⁷⁷⁰ wydanym na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. - Prawo pocztowe.⁷⁷¹ Podstawą reklamacji jest niedoręczenie przesyłki rejestrowanej, czyli tzw. listu poleconego lub zawiadomienie o próbie jej doręczenia w terminie 14 dni od dnia nadania.⁷⁷² Reklamację można zgłosić w formie pisemnej, ustnej do protokołu, a także w innej formie, która ujawnia wolę reklamującego w sposób dostateczny, w tym również w formie elektronicznej. Reklamacja powinna zawierać nazwę i siedzibę sądu będącego nadawcą pisma, rodzaj reklamowanej przesyłki, uzasadnienie reklamacji, kwotę odszkodowania w przypadku, gdy reklamujący żąda odszkodowania oraz należy dołączyć oryginał potwierdzenia nadania przesyłki rejestrowanej, a także oświadczenie o zrzeczeniu się prawa do dochodzenia roszczeń - w przypadku przeniesienia uprawnień przez nadawcę na adresata. Reklamację z tytułu niewykonania usługi, można zgłosić po upływie 14 dni, od dnia nadania przesyłki rejestrowanej, nie później jednak niż w terminie 12 miesięcy od dnia ich nadania. Reklamację zgłoszoną po upływie tego terminu pozostawia się bez rozpoznania, o czym jednostka I instancji niezwłocznie powiadamia reklamującego. W przypadku odmowy uwzględnienia reklamacji w całości lub w części przez jednostkę I instancji, reklamujący może wnieść odwołanie do jednostki odwoławczej wskazanej w odpowiedzi na reklamację za pośrednictwem jednostki I instancji, w terminie 14 dni od dnia jej doręczenia.

⁷⁶⁹ R. Nałęcz, „Nie ma luki w prawie”, Rzeczpospolita 2005 r., Nr 1, s.27.

⁷⁷⁰ Dz. U. Nr 183, poz. 1795 z późn. zm.

⁷⁷¹ Dz. U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1159 z późn. zm.

⁷⁷² Do terminu tego nie wlicza się dni ustawowo wolnych od pracy.

2.1.4. Odpowiedzialność deliktowa i kontraktowa operatorów pocztowych.

Po wyczerpaniu drogi postępowania reklamacyjnego, nadawcy albo adresatowi przysługuje prawo dochodzenia roszczeń w postępowaniu sądowym,⁷⁷³ a przez okres trwania reklamacji bieg przedawnienia ulega zawieszeniu. Do odpowiedzialności operatorów za niewykonanie lub nienależyte wykonanie usługi pocztowej, stosuje się przepisy kodeksu cywilnego, jeżeli przepisy ustawy nie stanowią inaczej. Operator publiczny odpowiada za niewykonanie lub nienależyte wykonanie powszechnej usługi pocztowej, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie nastąpiło: wskutek siły wyższej, wyłącznie z powodu naruszenia przez nadawcę lub adresata przepisów ustawy albo regulaminu świadczenia powszechnych usług pocztowych lub wyłącznie z powodu szczególnej podatności przesyłanej rzeczy na uszkodzenia wynikającej z jej wad lub naturalnych właściwości.⁷⁷⁴ Zgodnie z treścią przepisów art. 58 i art. 59 ustawy Prawo pocztowe poszkodowany może domagać się pełnego odszkodowania tylko wówczas, gdy zdecyduje się na wybór reżimu deliktowego dochodzenia swojego roszczenia.⁷⁷⁵ Odpowiedzialność odszkodowawcza o ograniczonym zakresie operatora pocztowego, przekształca się w odpowiedzialność na zasadach ogólnych kodeksu cywilnego w wypadku, gdy podstawą tej odpowiedzialności jest czyn niedozwolony.⁷⁷⁶

Postępowanie operatora publicznego może nosić zarówno znamiona deliktu, jak i może on odpowiadać na zasadzie odpowiedzialności *ex contractu*, w sytuacji, gdy działanie operatora było działaniem bezprawnym, noszącym cechy niedbalstwa, gdyż przykładowo doręczenia pisma sądowego dokonano - pomimo zastrzeżenia adresata - do rąk innych osób. Czynu niedozwolonego można bowiem dopuścić się także wtedy, gdy poszkodowanego i sprawcę łączy stosunek zobowiązaniowy – tak jak to ma miejsce w przypadku operatora publicznego i sądu - ale jednocześnie szkoda jest następstwem takiego działania lub zaniechania sprawcy, które stanowi samoistne tzn. niezależne od zakresu istniejącego zobowiązania, naruszenie ogólnie obowiązujących przepisów prawa.⁷⁷⁷ Poczta może zatem odpowiedzieć z tytułu czynu niedozwolonego za wynikłą z niego szkodę nie tylko wtedy, gdy listonosz dopuścił się kradzieży przesyłki sądowej, ale także zawsze wtedy, gdy zachodzą

⁷⁷³ Art. 62 ust. 1 ustawy Prawo pocztowe.

⁷⁷⁴ Art. 57 ustawy Prawo pocztowe.

⁷⁷⁵ Wyrokiem z dnia 25 stycznia 2011 r. w sprawie P 8/08 (OTK-A-2011 r. Nr 1 poz.2) Trybunał Konstytucyjny uznał, iż art. 57 ust. 3 w zw. z art. 59 ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe jest zgodny z art. 32 ust.1 i art. 64 ust.2 Konstytucji RP oraz nie jest niezgodny z art. 45 ust.1 i art. 64 ust.3 Konstytucji RP.

⁷⁷⁶ Wyrok SN z dnia 10 września 1965 r. w sprawie II CR 345/65, OSNC 1966 r., Nr 3, poz. 50.

⁷⁷⁷ Wyrok SN z dnia 3 czerwca 1981 r., IV CR 18/81, LEX nr 8331.

przesłanki odpowiedzialności *ex delicto* tj. szkoda, zdarzenie, z którym ustawa wiąże obowiązek odszkodowawczy oraz adekwatny związek przyczynowy pomiędzy szkodą i czynem niedozwolonym.⁷⁷⁸

Poczta może ponieść także odpowiedzialność za nienależyte wykonanie zobowiązania na podstawie przepisu art. 57 ust. 3 ustawy Prawo pocztowe, gdy nie wykona bądź nienależycie wykona usługę pocztową w zakresie określonym w tejże ustawie. Za moment zawarcia umowy o świadczenie usługi pocztowej z sądem polegającej na przyjęciu i doręczeniu przesyłki rejestrowanej, uznaje się moment przyjęcia przez operatora przesyłki do przemieszczenia i doręczenia, a dowodem na fakt zawarcia umowy jest potwierdzenie nadania przesyłki.⁷⁷⁹

2.2. Omówienie szczegółowego trybu doręczeń na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym oraz zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 czerwca 2011 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej.

Szczegółowy tryb doręczenia pism sądowych przez operatora publicznego lub innego operatora w rozumieniu ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. - Prawo pocztowe⁷⁸⁰, osoby zatrudnione w sądzie, komornika i sądową służbę doręczeniową został określony w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r.⁷⁸¹ w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym. Zgodnie z treścią § 2 ust. 1 rozporządzenia, pismo sądowe w celu jego doręczenia zostaje wysyłane jako list polecony za potwierdzeniem odbioru wraz z formularzem potwierdzenia odbioru, określane w ustawie jako przesyłka, która jest nadawana za pokwitowaniem w wykazie poleconych przesyłek listowych.⁷⁸² Obecnie wszystkie przesyłki sądowe, bez

⁷⁷⁸ Uchwała SN z dnia 3 września 1967 r. w sprawie III CZP 38/67, OSNCP 1969, Nr 5, poz. 80, wyrok SN z dnia 13 lutego 2009 r. w sprawie II CNP 67/08, odnośnie konstrukcji czynu niedozwolonego m.in.: wyroki SN: z dnia 14 stycznia 2005 r. w sprawie III CK 193/04, OSP 2006, Nr 7-8, poz. 89, z dnia 21 listopada 2003 r. w sprawie I CK 323/02, OSNC 2004, Nr 6, poz. 103, z dnia 13 października 1987 r., w sprawie IV CR 266/87 OSNC 1989, Nr 9, poz. 142, OSP 1989, Nr 7-12, poz. 1146 i uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 20 kwietnia 1970 r. w sprawie III CZP 4/70, OSNCP 1970, Nr 9, poz. 146.

⁷⁷⁹ Wyrok NSA w Warszawie z dnia 19 lutego 2009 r. w sprawie II FSK 1632/07 LEX nr 519272.

⁷⁸⁰ Dz. U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1159.

⁷⁸¹ Dz. U. 2010 r. Nr 190 poz.1277.

⁷⁸² § 2 ust.1 rozporządzenia.

poprzedniego rozróżnienia ich zawartości, są wysyłane przez sądy jako polecane i za potwierdzeniem odbioru. Także nadanie przesyłki przez pracownika sądu w pocztowej placówce nadawczej, następuje za pokwitowaniem w odpowiednim wykazie poleconych przesyłek listowych. Do przesyłki dołącza się formularz ze zwrotnym potwierdzeniem odbioru. Doręcza się ją wyłącznie adresatowi, chyba, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego dopuszczają doręczenie innej osobie, bądź jest ona adresowana do osoby prawnej lub organizacji nie posiadającej osobowości prawnej, wówczas to może być doręczona pracownikowi upoważnionemu do odbioru przesyłek (§ 3 rozporządzenia). Osoby te potwierdzają odbiór przesyłki poprzez wpisanie daty jej otrzymania i umieszczenie czytelnego podpisu zawierającego imię i nazwisko na formularzu potwierdzenia odbioru. Pracownik operatora pocztowego, pracownik sądowej służby doręczeniowej, osoba zatrudniona w sądzie lub komornik wpisuje datę doręczenia przesyłki, imię i nazwisko odbierającego, zaznacza sposób doręczenia oraz potwierdza to własnoręcznym podpisem. Jeżeli natomiast do doręczenia przesyłki nie doszło, osoba doręczająca pismo sądowe w imieniu sądu na formularzu potwierdzenia odbioru wpisuje datę czynności oraz zaznacza przyczynę niedoręczenia, co również potwierdza własnoręcznym podpisem (§ 5 rozporządzenia). Doręczający przedstawia także osobie odbierającej przesyłkę tzw. wykaz doręczonych przesyłek. Zwrotne potwierdzenie odbioru następnie jest przekazywane przez operatora publicznego sądowi i stanowi tym samym urzędowy dowód faktu doręczenia przesyłki. W przypadku, gdy adresat jest nieobecny, a nie zachodzi przy tym możliwość dokonania doręczenia poprzez inną osobę to wówczas doręczający pozostawia w odbiorczej skrzynce pocztowej lub na drzwiach mieszkania adresata awizo tj. zawiadomienie o pozostawieniu przesyłki sądowej w placówce pocztowej. Jeżeli w ciągu 7 dni przesyłka nie zostanie odebrana, adresatowi przesyłane jest drugie awizo, a po bezskutecznym upływie 14 dni, licząc od daty pierwszego awiza przesyłka zostaje odesłana do sądu wraz z adnotacją, iż nie podjęto jej w terminie. Jest to tzw. doręczenie *per aviso*, w którym przyjmuje się domniemanie, iż doręczenie nastąpiło w pierwszym dniu po upływie czternastodniowego terminu do odbioru awizowanej przesyłki.

Z wydanego na podstawie art. 131 § 2 k.p.c. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym⁷⁸³, nie wynika nakaz przesyłania każdego pisma sądowego jako oddzielnej przesyłki listowej. Wymagania takiego nie stawia również

⁷⁸³ Dz. U. 2010 r. Nr 190 poz.1277 op. cit.

zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej.⁷⁸⁴ Odbierając przesyłkę, adresat lub upoważniony pracownik, ma obowiązek sprawdzić jej zawartość oraz zgłosić ewentualne zastrzeżenia doręczycielowi.⁷⁸⁵ Z kolei z § 18 ust. 1 zarządzenia wynika, iż pisma wysyłane przez sąd doręcza się adresatom w kopertach za potwierdzeniem odbioru, które powinno zawierać w szczególności datę doręczenia, nazwę sądu, sygnaturę akt, określenie rodzaju doręczanego pisma i sposobu jego doręczenia. Potwierdzenie odbioru po doręczeniu pisma załącza się bezzwłocznie do akt sprawy.⁷⁸⁶

W trybie instancji Sąd dokonuje doręczenia pisma sądowego tylko jeden raz dla tej samej osoby, jeżeli doręczenie to było skuteczne według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Ponowne doręczenie tego pisma sądowego nie może zatem mieć znaczenia procesowego, jeżeli pierwsze doręczenie było skuteczne.⁷⁸⁷

2.3. Omówienie subsydiarnych form doręczeń za pośrednictwem pracownika sądowego i komornika.

Oprócz doręczeń pism za pośrednictwem operatora pocztowego formami subsydiarnymi doręczeń są: doręczanie pism przez pracowników sądowych i komornika.⁷⁸⁸ Ustawodawca wymieniając enumeratywnie w przepisie art. 131 k.p.c. podmioty za pomocą których sąd dokonuje doręczeń pism sądowych, nie określił zasad, którymi sąd powinien kierować się przy wyborze organu doręczającego. Kwestia ta została uregulowana w poprzednio obowiązującym brzmieniu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 2007 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych⁷⁸⁹, w którym wskazano, iż formy doręczeń przez sądową służbę doręczeniową, w przypadku jej utworzenia, komornika, pracownika sądowego, czy policję, stosuje się w sytuacji, gdy w konkretnych okolicznościach taki sposób doręczenia jest efektywniejszy.⁷⁹⁰

⁷⁸⁴ Dz. Urz. MS.03.5.22.

⁷⁸⁵ Postanowienie SN z dnia 15 listopada 2002 r. w sprawie V CZ 140/02, LEX nr 57239.

⁷⁸⁶ Por. postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2000 r. w sprawie I CZ 38/00, Biul. SN 2000, Nr 5, s. 15, postanowienie SN z dnia 15 listopada 2002 r. w sprawie V CZ 140/02, LEX nr 57239.

⁷⁸⁷ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 10 marca 2000 r. w sprawie IV CZ 18/00, OSNC 2000, Nr 10, poz. 181, postanowienie SN z dnia 27 września 2000 r. w sprawie V CKN 1431/00, LEX nr 52397.

⁷⁸⁸ M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 207.

⁷⁸⁹ § 68 Dz. U. Nr 38, poz. 218, ze zm.

⁷⁹⁰ Postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2005 r. w sprawie V CZ 23/05, op. cit.

2.3.1. Rys historyczny instytucji woźnego sądowego.

W przeszłości, w okresie kształtowania się instytucji doręczeń w Polsce, doręczanie pism sądowych należało do obowiązków woźnych sądowych. Obecnie rozszerzono katalog podmiotów za pomocą których sąd może dokonywać doręczenia pism sądowych, rezygnując ze sformułowania „woźny” na rzecz „osób zatrudnionych w sądzie”. Żaden z przepisów kodeksu postępowania cywilnego nie definiuje ani pojęcia „woźnego”, ani pojęcia „pracownika sądowego”. Można uznać, iż zarówno pod pojęciem „woźny”, jak i „osób zatrudnionych w sądzie” ustawodawca rozumie pracowników administracyjnych sądu, do których należy obsługa techniczna sądu.

Z uwagi na rolę woźnego w doręczeniu pism sądowych i tworzeniu instytucji doręczeń, konieczny jest krótki rys historyczny, samej instytucji woźnego sądowego. Termin „woźny” został upowszechniony już w Polsce piastowskiej i oznaczał osobę, która wozila dokumenty.⁷⁹¹ Kazimierz Wielki upoważnił do mianowania woźnych sądowych wojewodów jako przewodniczących sądownictwu ziemskiemu.⁷⁹² Kandydatów na woźnych sądowych protegowali najczęściej ich panowie, a wywodzili się oni z gminu i często byli niepiśmienni. Powoływanie woźnych przez króla, dla obsługi swoich mocodawców – wielkich panów, było zjawiskiem późniejszym. Ten, kto chciał korzystać z pomocy woźnego musiał prosić o to sąd. Bez upoważnienia sądu woźny nie mógł wykonywać poszczególnych obowiązków przypisanych jego urzędowi tj. obsyłanie, pozywanie, wizje, ciążenie, wiązanie. Z uwagi na wielość obowiązków, przy sądzie było zazwyczaj kilku woźnych, ale w systemie wymiaru sprawiedliwości nie należeli oni do *Boni Homines*, z uwagi na pochodzenie i poziom intelektualny. Do najbardziej absorbujących czynności woźnego należało pozywanie. Przyjmuje się, iż pierwotnie pozywanie wykonywał sam powód. Na obszarze szczepowych plemion germańskich istniały dwie formy pozwów: *Mannito*, bez udziału władzy sądowej (forma wcześniejsza) i *Bannito*, z udziałem władzy sądowej (forma późniejsza). U Słowian południowych, w krajach serbskich stosowano pozew sądowy przez osoby urzędowe przy pomocy pieczęci. W prawie chorwackim pozywanie odbywało się w obecności świadków, również bez osoby urzędowej. Statut Kazimierza Wielkiego z 1347 r. stanowił, iż pozywanie

⁷⁹¹ W źródłach historycznych z XIII w wymienieni są: Jakobus Vosni (Jakub Woźny) i Sventos Vosni (Świętosz Woźny).

⁷⁹² Mianowany przez wojewodę woźny (łac. Ministerialis), czyli zwany wówczas Autentykowany, Postrzyżony, gdy miał upoważnienie na całe województwo nazywany był Generalis Ministerialis: Z. Gloger, „Encyklopedia Staropolska”, Warszawa 1972 r., s. 465.

wykonywali woźny i inne osoby, wyłącznie na polecenie sądu. Gdy woźny działał bez upoważnienia sądu podlegał m.in. karze utraty urzędu. Woźny mógł przenosić prawo pozywania również na inne osoby udzielając im *Postestatem Auctoritatem Citandi*, nie pytając o zgodę władzy zwierzchniej. Z art. VIII statutów wielkopolskich wynika, iż w Wielkopolsce istniała hierarchia woźnych i „starszy” mógł posyłać „młodszego”. Jeżeli jeden woźny dawał upoważnienie innej osobie będącej woźnym, było to *Postestatem Auctoritatem Citandi* – upoważnienie do zastępstwa.⁷⁹³ W praktyce zdarzało się, że woźni wyręczali się także swoimi rodzinami.⁷⁹⁴

2.3.2. Doręczenia pism sądowych przez pracownika sądowego.

Obecnie sąd dokonuje doręczeń za pośrednictwem pracowników sądowych najczęściej w sytuacji, gdy konieczne jest doręczenie większej liczby przesylek przeznaczonych dla tego samego odbiorcy tj. dokonywanie doręczeń dla dużych kancelarii adwokackich, czy radcowskich, podmiotom, które uczestniczą w jedynym sądzie w wielu postępowaniach cywilnych np. urzędom, ministerstwom.⁷⁹⁵ Doręczenia dokonywane przez pracowników sądowych są z reguły znacznie tańsze i często skuteczniejsze w porównaniu z doręczeniami dokonywanymi przez operatora pocztowego. W porównaniu z dokonywaniem doręczeń przez operatora pocztowego pracownik sądowy dokonuje także doręczeń w godzinach popołudniowych, gdy adresaci są w mieszkaniach.⁷⁹⁶

2.3.3. Doręczenia pism sądowych przez komornika.

Sąd może również nakazać doręczenie pisma sądowego za pomocą komornika, czyli funkcjonariusza publicznego działającego przy sądzie rejonowym. Sąd winien wówczas zwrócić się do komornika działającego w rewirze przy danym sądzie rejonowym. Możliwość dokonywania doręczeń pism sądowych za pośrednictwem komornika została wprowadzona nowelizacją kodeksu postępowania cywilnego dokonana ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji.⁷⁹⁷ Artykuł 2 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o

⁷⁹³ A. Vitulani, „Pozew sądowy w procesie polskim”, Kraków 1925 r. s. 20.

⁷⁹⁴ Z. Rymarzewski, Czynności woźnego sądowego. Z badań nad funkcjonowaniem sądów prawa polskiego w średniowieczu”, Warszawa 2010 r.

⁷⁹⁵ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”, Warszawa 2010 r., s. 251.

⁷⁹⁶ J. Machura – Szczęsna, „Woźny sądowy – instytucja znana, ale czy doceniana?”, Rzeczpospolita z dnia 11 sierpnia 2003 r., Nr 186, s.C2.

⁷⁹⁷ Dz. U. z 1997 r. Nr 133, poz. 882.

komornikach sądowych i egzekucji⁷⁹⁸ zezwala komornikowi podejmować poza czynnościami egzekucyjnymi również inne czynności przekazane jemu na podstawie odrębnych przepisów. Jednym z takich przepisów jest art. 131 k.p.c., który przewiduje, że sąd może dokonywać doręczeń także za pośrednictwem komornika. Z treści art. 2 ust. 4 pkt. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji wynika, iż komornikowi oprócz doręczeń pism w postępowaniu egzekucyjnym można także powierzyć doręczenie pism sądowych w postaci zawiadomień, obwieszczeń, protestów i zażaleń, a także innych dokumentów za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty.⁷⁹⁹ Oznacza to zatem, że katalog pism, które komornik może doręczać nie jest katalogiem zamkniętym.

Komornik dokonuje doręczeń pism sądowych na zlecenie sądu.⁸⁰⁰ Przy czym komornik nie może zlecić dokonania doręczenia zawiadomienia sądowego innej osobie, gdyż w myśl art. 2 ust. 2 o komornikach sądowych i egzekucji komornik pełni czynności osobiście, z wyjątkiem przypadków określonych w przepisach prawa.⁸⁰¹ W sytuacji, gdy komornik nie może pełnić obowiązków z powodu przeszkód prawnych, czy faktycznych pełnienie obowiązków może zlecić swojemu zastępcy tj. komornikowi innego rewiru lub asesorowi komorniczemu.⁸⁰²

Powyższy przepis został doprecyzowany w § 26 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników⁸⁰³, gdzie wskazano, iż pisma powinny być doręczane przez komornika osobiście jedynie w wypadkach prawem przewidzianych. Wskazanie, że pisma powinny być doręczane przez komornika jedynie osobiście, oznacza, iż nie ma on możliwości dokonania doręczenia pisma sądowego za pośrednictwem innego podmiotu aniżeli organ egzekucyjny, którym jest komornik.

Komornik zatem nie może dokonywać doręczeń za pośrednictwem poczty, sądowej służby doręczeniowej, pracownika sądowego, czy aplikanta komorniczego.⁸⁰⁴ W obecnym stanie prawnym komornik nie ma również możliwości dokonywania doręczeń pism sądowych

⁷⁹⁸ Dz. U. z 2006 r. Nr 167 poz. 1191 ze zm.

⁷⁹⁹ Dz. U. z 2006 r. Nr 167 poz. 1191 ze zm.

⁸⁰⁰ R. Kuźnicki, „Zadania komornika”, PES 1998 r., Nr 34, s. 71.

⁸⁰¹ Chodzi o czynności, które na mocy uregulowań zawartych w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji komornik może zlecić asesorowi (art. 33 ustawy) bądź aplikantowi po upływie roku od dnia rozpoczęcia aplikacji komorniczej (art. 30 ust. 2 ustawy).

⁸⁰² E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II I III k.p.c.” Wydanie uaktualnione pod red. M. Romańskiej, Warszawa 2009 r. s. 113, Z. Szczurek (red.), „Egzekucja sądowa w Polsce”, Sopot 2007 r., s. 134.

⁸⁰³ Dz. U. z 1968 r. Nr 10 poz. 52.

⁸⁰⁴ Z. Knypl, Z. Merchel, „Nowy komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”, Sopot 2010 r., s. 38, G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2004 r., Nr 5-6, s. 35, J. Świeczkowski „Potrzeba stosowania prawidłowej wykładni przepisów zawierających zbliżone pojęcia (na przykładzie postępowania egzekucyjnego)”, PPE 2004 r., Nr 5-6, s. 97.

za pomocą elektronicznych środków komunikacji, w przeciwnym razie, gdyby posłużył się tymi środkami, doręczenie będzie nieskuteczne.⁸⁰⁵ Są to znaczne ograniczenia w możliwości wykorzystania komornika jako organu doręczającego. Wątpliwości w doktrynie budzi natomiast to, czy komornik może zlecić dokonanie doręczenia asesorowi komorniczemu na podstawie przepisu art. 33 ust. 2 przedmiotowej ustawy. Według jednego ze stanowisk komornik nie może powierzyć dokonania tej czynności asesorowi komorniczemu, ani aplikantowi,⁸⁰⁶ natomiast według innych przedstawicieli doktryny⁸⁰⁷ nie ma ku temu przeszkód. Pogląd, iż komornik może zlecić dokonanie doręczenia pisma sądowego asesorowi komorniczemu wydaje się słuszny, gdyż uprawnienie to wydaje się wynikać wprost z art. 33 przedmiotowej ustawy w myśl którego komornik może zlecić asesorowi komorniczemu przeprowadzenie egzekucji w sprawach określonych w tym przepisie, jak również dokonanie innych czynności, które mogą dotyczyć także doręczeń.⁸⁰⁸

W piśmiennictwie wskazuje się przy tym na niekompatybilność omawianego przepisu art. 2 ust. 4 pkt. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji z przepisem art. 131 k.p.c. Podkreśla się bowiem, iż w przepisie art. 2 ust. 4 pkt. 1 ustawy zawężono możliwość dokonywania doręczeń pism sądowych przez komornika i znajduje on zastosowanie tylko do zawiadomień, wyłączając tym samym wezwania i inne pisma sądowe.⁸⁰⁹ Wydaje się, iż przepis ustawy o komornikach sądowych i egzekucji stanowiący o tym, iż komornik ma prawo doręczeń zawiadomienia sądowego stanowi *lex specialis* w stosunku do przepisu art. 131 k.p.c., który jest pismem ogólnym, sformułowanym w sposób szeroki. Ustawodawca zastosował w nim bowiem bezosobowy zwrot „doręcza się”, a nie wskazywał przy tym pism, które sąd może doręczać. Przepis ten dotyczy zarówno pism sądowych, jak i procesowych. Zawężenie możliwości doręczania przez komornika wyłącznie pism sądowych w postaci zawiadomień wydaje się być rozwiązaniem logicznym. Wskazać bowiem należy, iż komornik jest funkcjonariuszem publicznym, który został powołany głównie do dokonywania czynności egzekucyjnych. Gdyby zatem uregulować przepis art. 2 ust. 4 pkt. 1 ustawy w sposób szerszy,

⁸⁰⁵G. Julke „Dopuszczalność stosowania przepisów o podpisie elektronicznym oraz możliwość wykorzystywania elektronicznych form przekazu w postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2009 r., Nr 4-5, s. 51, K. Lubiński „O problemie dopuszczalności dokonywania czynności sądowego postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych na nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej” Pal. 2009 r., Nr 9-10, s. 9, K. Lubiński, „Opinia prawna na temat dopuszczalności dokonywania czynności procesowych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym na informatycznych nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej”, PPE 2009 r., Nr 4-5, s. 5.

⁸⁰⁶Z. Knypl, Z. Merchel, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji...”, op. cit., s. 38.

⁸⁰⁷G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu...”, op. cit., s. 44.

⁸⁰⁸Tak również: A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji”, Warszawa 2010 r., s. 43.

⁸⁰⁹M. Biezuński, P. Biezuński, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, Warszawa 2011 r., s. 26-27.

umożliwiający komornikowi również doręczenie innych pism sądowych, aniżeli obecnie, spowodowałoby to nadmierne jego obciążenie. W rezultacie bowiem sąd miałby możliwość posługiwania się komornikiem do dokonywania doręczeń znacznie częściej, aniżeli obecnie. Na marginesie rozważyć można również, czy użyty przez ustawodawcę zwrot „oraz innych dokumentów za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty” nie mieści w sobie również pism sądowych. Wydaje się jednak, iż takie twierdzenie byłoby nadinterpretacją tego przepisu. Dlatego zgodzić się należy z twierdzeniem, iż art. 2 ust. 4 pkt. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 131 k.p.c. i jako taki zawęża zakres możliwości dokonywania przez komornika doręczeń pism sądowych wyłącznie do zawiadomień. Nie ma uzasadnionych podstaw ku temu, aby czynności dokonywane przez komornika na podstawie kodeksu postępowania cywilnego miały inne znaczenie, aniżeli w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji, gdyż obie te ustawy współtworzą ten sam system prawa, dlatego pojęcia w nich zastosowane powinny mieć identyczny zakres znaczeniowy.⁸¹⁰ Na uwagę zasługuje również fakt, iż przepis ten nie ulegał w ogóle zmianom i od czasu wejścia w życie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji przewidywał doręczenia przez komorników zawiadomień sądowych, nie wymieniając przy tym innych pism sądowych.

W teorii zgodnie z treścią art. 131 k.p.c. komornik może doręczać pisma sądowe w postaci zawiadomień, tak często jak inne podmioty, gdyż ustawodawca nie dokonuje gradacji tych podmiotów w zależności od tego, który podmiot najpierw powinien dokonywać doręczeń. W rezultacie jednak komornik dokonuje doręczeń pism sądowych osobiście, gdy przepisy szczególne tak stanowią.⁸¹¹ Formę dokonywania doręczeń za pośrednictwem komornika stosuje się najczęściej w przypadku tzw. doręczeń trudnych, które wymagają przykładowo przybycia do adresata w godzinach wieczornych, czy wyjątkowo w godzinach nocnych, w miejscach szczególnie niebezpiecznych, zagrożonych przestępczością, bądź w innych nietypowych warunkach.⁸¹² Można wysunąć tezę, iż doręczenia pism przez komornika w procesie spełnia podobne funkcje, jak w przypadku doręczeń pism za pośrednictwem policji w procesie karnym.

Podkreślenia także wymaga, iż komornik doręcza pisma sądowe za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty, co wyłącza możliwość zastosowania doręczenia zastępczego.⁸¹³

⁸¹⁰ R. Kuźnicki, „Zadania komornika”, PES 1998 r. op. cit. s.71.

⁸¹¹ § 26 rozporządzenia MS z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników Dz. U. z 1968 r. Nr 10 poz. 52 z późn. zm.

⁸¹² K. Knoppek, *Postępowanie cywilne...*, op. cit. s. 251.

⁸¹³ M. Biezuński, P. Biezuński, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji...”, op. cit., s. 27.

Komornik dokonuje doręczeń pism sądowych na wniosek sądu⁸¹⁴ i wykonuje czynności urzędowe, a zatem także dokonuje doręczeń w dni robocze i soboty w godzinach od 7 do 21. Na wykonanie czynności w dni ustawowo wolne od pracy lub w godzinach nocnych wymagana jest zgoda prezesa sądu rejonowego. Czynności komornika rozpoczęte przed godziną 21 mogą być prowadzone w dalszym ciągu bez zgody, o której mowa w ust. 1, jeżeli ich przerwanie może znacznie utrudnić egzekucję.⁸¹⁵

W sytuacji jednak, gdy z uwagi na jakieś szczególne okoliczności sąd uzna, iż konieczne jest dokonanie doręczenia nie przez pocztę, czy pracownika, ale za pośrednictwem komornika, nie można wówczas odmówić skuteczności doręczeniu dokonanemu osobiście przez komornika. Dokonanie doręczenia pisma w taki sposób rodzi bowiem identyczne skutki procesowe i materialne, jak w przypadku jego przekazania adresatowi przez innego doręczyciela. Oczywiście doręczenie takie musi spełniać wszystkie formalne warunki, komornik jest zobowiązany zatem do udokumentowania, bądź stosownej adnotacji dokonanej w protokole o dokonanej czynności i zażądać, aby adresat pisma, bądź osoba upoważniona w jego imieniu do odbioru pisma, podpisała się na druku zwrotnego potwierdzenia odbioru pisma.⁸¹⁶

Przy wykonywaniu czynności komornik jest obowiązany używać identyfikatora wydanego przez Krajową Radę Komorniczą zawierającego jego imię i nazwisko, zdjęcie, określenie pełnionej funkcji i oznaczenie sądu rejonowego, przy którym działa.⁸¹⁷ Komornik doręcza pisma za potwierdzeniem odbioru i z oznaczeniem daty co powoduje, iż w przypadku tego typu doręczeń nie można zastosować trybu doręczenia zastępczego, a jedynie bezpośrednio do rąk adresata pisma. Jeżeli odbiorca odmówi podpisu, komornik sam powinien wstawić datę doręczenia i sporządzić notatkę określającą przyczyny odmowy podpisu. Na potwierdzeniu odbioru komornik winien jest także zaznaczyć sposób doręczenia.

Na podstawie art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji komornik ponosi odpowiedzialność za działania lub zaniechania podejmowane przy wykonywaniu czynności, a więc w ramach swojego imperium.⁸¹⁸ Ponosi on zatem odpowiedzialność tylko za szkodę pozostającą w związku z wykonywaniem bądź zaniechaniem czynności egzekucyjnych, natomiast za szkodę powstałą przy okazji wykonywania tych czynności, tj. skutek czynności

⁸¹⁴ Z. Knypl, J. Treder, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, Sopot 1997 r. s. 22.

⁸¹⁵ Art. 19 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.

⁸¹⁶ Z. Knypl, „Encyklopedia egzekucji sądowej”, Sopot 2002 r. s.

⁸¹⁷ Art. 17a ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.

⁸¹⁸ Szerzej na temat odpowiedzialności komornika: E. Bagińska, glosa do wyroku TK z dnia 20 stycznia 2004 r. w sprawie SK 26/03, Prz. Sejm. 2004, nr 4, poz. 119, E. Bagińska, „Istota i przesłanki solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez komornika sądowego”, PPE 2009 r., Nr 11, poz. 5, Z. Knypl, „Jeszcze o odpowiedzialności odszkodowawczej komornika”, PE 2001 r., Nr 18, s. 65.

nie zmierzających do realizacji celu egzekucji tj. czynność doręczenia pisma, ponosi odpowiedzialność na zasadach ogólnych kodeksu cywilnego.⁸¹⁹ Odpowiedzialność komornika za szkody wyrządzone przy wykonywaniu obowiązków wskutek naruszenia m.in. przepisów o doręczeniach ma charakter osobisty⁸²⁰ i wynika z przepisów o odpowiedzialności deliktowej, która jest odpowiedzialnością na zasadzie winy, a nie ryzyka.⁸²¹ Zasadniczym środkiem zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym czynności dokonywanych przez komornika jest skarga na podstawie art. 767 k.p.c., która przysługuje na czynności komornika jak i na zaniechania przez niego czynności. Dotyczy ona jednak wyłącznie czynności dokonywanych przez komornika w postępowaniu egzekucyjnym, a nie sądowym. W sytuacji zatem gdyby sąd zlecił doręczenie pisma sądowego przez komornika w toku postępowania sądowego i komornik zaniechałby dokonania tej czynności, to wówczas nie można by było wnieść tego rodzaju skargi.

2.4. Doręczenia za pośrednictwem sądowej służby doręczeniowej.

W ustawie z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego⁸²² dodano w przepisie art. 131 § 1 k.p.c. możliwość dokonywania doręczeń przez sądową służbę doręczeniową pod warunkiem, że prezes danego sądu zdecyduje się na utworzenie takiej służby. Jej utworzenie nie jest bowiem obligatoryjne dla każdego sądu. Dla utworzenia omawianej służby zawarto upoważnienie dla Ministra Sprawiedliwości, który wydał rozporządzenie z dnia 4 maja 2011 r. w sprawie warunków organizacji oraz struktury sądowej służby doręczeniowej.⁸²³ Zgodnie bowiem z treścią przepisu art. 131 § 3 k.p.c. Minister Sprawiedliwości może w drodze rozporządzenia utworzyć sądową służbę doręczeniową, powołaną do dokonywania doręczeń, mając na względzie zapewnienie skuteczności doręczeń, zachowania wymogów postępowania sądowego, ochronę praw osób, którym pisma są doręczane oraz zasady ochrony ich danych osobowych.

Powołanie sądowej służby doręczeniowej ma na celu wyjście naprzeciw rozwiązaniom wprowadzanym przez Unię Europejską. Zgodnie bowiem z art. 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Unii Europejskiej o doręczaniu pism sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i

⁸¹⁹ H. Ciepla, „Status prawny komornika i podstawy jego odpowiedzialności odszkodowawczej po uchyleniu art. 769 k.p.c.” PPE 2006 r., Nr 4-6, s. 5.

⁸²⁰ Wyrok SN z dnia 27 marca 2008 r. w sprawie II CSK 482/07 LEX nr 371863, MoP 2008 r., Nr 9, poz. 452.

⁸²¹ Por. wyrok SN z dnia 6 kwietnia 2006 r. w sprawie IV CSK 6/06, MoP 2006 r., Nr 9, s. 458.

⁸²² Dz. U. Nr 48 poz. 554 ze zm.

⁸²³ Dz. U. z 2011 r. Nr 99 poz. 577.

handlowych w państwach członkowskich⁸²⁴, każde państwo członkowskie powinno wskazać urzędy, urzędników lub inne osoby, właściwe do przekazywania pism sądowych i pozasądowych, które doręcza się w innym państwie członkowskim (biura przekazujące), a także organy właściwe do odbioru pism sądowych i pozasądowych z innego państwa członkowskiego (biura przyjmujące). Z powyższego wynika, że sądowa służba doręczeniowa powinna spełniać obowiązki związane nie tylko z doręczeniami krajowymi, ale również spełnić wymogi wynikające z rozporządzenia Unii Europejskiej, z uwagi na coraz bardziej wzrastający obrót międzynarodowy. Sądowa służba doręczeniowa jest swego rodzaju novum w polskiej procedurze sądowej, dlatego konieczne jest stworzenie odpowiednich ram prawno - organizacyjnych dla tego rodzaju podmiotu, co z kolei wiąże się niewątpliwie z dodatkowymi kosztami, ale także w efekcie ma przynieść korzyści dla wymiaru sprawiedliwości.⁸²⁵ Jest to przede wszystkim problem stworzenia odpowiedniej kadry.

Służbę doręczeniową stanowią pracownicy zatrudnieni w celu doręczania pism sądowych lub inni pracownicy sądu, z którymi zawarto umowę cywilnoprawną w przedmiocie doręczania pism sądowych jako wykonywania dodatkowych zadań poza godzinami urzędowania sądów, zwani „doręczycielami” (§ 3 rozporządzenia). Doręczyciele ci stanowią skład wyodrębnionego zespołu pracowników w oddziale administracyjnym sądu (§ 5 rozporządzenia). Osoby zatrudnione w ramach sądowej służby doręczeniowej posługują się identyfikatorami ze zdjęciem. W sytuacji, gdy w danej miejscowości lub w tym samym budynku sądu znajduje się kilka sądów, to na ich rzecz może świadczyć usługi ta sama sądowa służba doręczeniowa pod warunkiem, iż sądy te dojdą do porozumienia (§ 6 rozporządzenia). Pisma sądowe mogą być doręczane przez doręczycieli w systemie dwuzmianowym, a prezes sądu ustala liczbę doręczycieli, z uwzględnieniem przewidywanej ilości pism sądowych i ustalonego obszaru właściwości (§ 8 rozporządzenia).

Jedną z korzyści w utworzeniu sądowej służby doręczeniowej dla wymiaru sprawiedliwości jest obniżenie kosztów korespondencji sądowej doręczanej za pośrednictwem poczty, które są znacznym obciążeniem dla sądów. W judykaturze wskazano, iż koszty te są wydatkami w myśl art. 5 ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁸²⁶ i w związku z tym winny one obciążać strony, a nie Skarb Państwa oraz winny być uwzględniane w orzeczeniu kończącym sprawę i rozliczane

⁸²⁴ Dz. Urz. UE L.2007 r. Nr 324 poz. 79.

⁸²⁵ Uzasadnienie projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie warunków organizacji oraz struktury sądowej służby doręczeniowej, który został pozytywnie zaopiniowany przez KRS w opinii z dnia 29 września 2011 r. www.krs.pl.

⁸²⁶ Dz. U. z 2010 Nr 90 poz. 594.

zgodnie z zasadami obowiązującymi przy zwrocie kosztów procesu.⁸²⁷ Wydaje się, iż jest to pogląd, który nie zasługuje na akceptację. W szczególności w doktrynie podkreśla się, iż sądy – jako organy wymiaru sprawiedliwości - nie są nastawione na zysk i uzyskiwanie dochodu kosztem obywateli. Gdyby uznać, iż koszty korespondencji sądowej byłyby kosztami obciążającymi strony, tym samym koszty postępowań sądowych byłyby znacznie wyższe niż obecnie. Ogromne środki finansowe związane z prowadzeniem postępowania sądowego powodowałyby z kolei, iż strona mogłaby zostać pozbawiona prawa do sądu.⁸²⁸ Dostarczanie wezwań za pośrednictwem tzw. sądowej służby doręczeniowej ma być znacznie tańsze od zwykłych usług pocztowych. Pomysł sądowej poczty doręczeniowej był już testowany m.in. w sądach Łodzi, Krakowa i Łomży. Od dziesięciu lat działa ona nieprzerwanie w Sądzie Rejonowym w Wąbrzeźnie w województwie kujawsko-pomorskim.⁸²⁹ Sąd ten zawarł z pracownikiem sądu umowę zlecenia i opłaca mu wynagrodzenie za doręczenie każdej przesyłki na podstawie przedstawionych potwierdzeń odbioru. Skuteczność doręczeń od czasu zatrudnienia pracownika sądu do doręczeń znacznie się od tego czasu poprawiła.⁸³⁰ W związku z powyższym zaleca się utworzenie takiej służby przy sądach w przypadkach, gdy z kalkulacji kosztów wyniknie, że będą one niższe na korzyść sądowej służby doręczeniowej w przeciwieństwie do kosztów związanych z dokonywaniem doręczeń przez pocztę.⁸³¹ Sądowa służba doręczeniowa z założenia ma być nie tylko tańszym sposobem doręczenia korespondencji sądowej, ale także znacznie szybszym od doręczenia przez pocztę. W całym kraju wydatki na Poczta Polską wynoszą rocznie około 240 mln zł.

Sądowa służba doręczeniowa ma przynieść pozytywne rezultaty w sądach miejskich, w których nie ma zbyt dużego obszaru właściwości miejscowej. Pozytywne doświadczenia z działaniem „sądowej poczty” miały również sądy w Łodzi i Łomży, ale jednak zrezygnowały z utrzymywania sądowej służby doręczeniowej po tym, gdy została podpisana nowa umowa z operatorem pocztowym, który dawał sądom wysokie upusty na świadczone usługi. W Sądzie Rejonowym w Białymstoku wytypowano 60 największych odbiorców sądowej poczty tj. ZUS, urząd skarbowy, komendy policji, do których pisma dostarczają sądowi kierownicy, na czym sąd w przeciągu trzech kwartałów zaoszczędził 400.000 zł.⁸³²

⁸²⁷ Uchwała SN z dnia 11 czerwca 1992 r. w sprawie III CZP 66/92, LEX nr 9078.

⁸²⁸ M. Kornilowicz, „Wydatki związane z doręczaniem korespondencji pocztowej”, *Jurysta* Nr 12, s. 8-9.

⁸²⁹ www.prawo.money.pl, „Pracownicy sądowi zastąpią listonoszy”.

⁸³⁰ Informacja uzyskana od kierownika oddziału administracyjnego sądu.

⁸³¹ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit., s. 252.

⁸³² M. Domagalski, „Sądowy kurier będzie konkurować z listonoszem”, *Rzeczpospolita* z dnia 26 lutego 2010 r.

Proces utworzenia sądowej służby doręczeniowej ma przebiegać stopniowo, a przepisy przewidujące utworzenie takiej służby nie przewidują obowiązku wprowadzenia tego typu instytucji we wszystkich sądach.

3. Miejsce dokonywania doręczeń.

W poprzednich podrozdziałach przedstawiono podmioty za pośrednictwem których sąd dokonuje doręczeń. Formalność instytucji doręczeń polega na tym, iż oprócz właściwego podmiotu, który może dokonać doręczenia pisma sądowego w imieniu sądu, konieczne jest także zachowanie właściwego miejsca i czasu doręczeń, aby było ono prawidłowe. W przepisie art. 135 k.p.c. ustawodawca wymienił enumeratywnie miejsca, w których może nastąpić doręczenie właściwe tj. w mieszkaniu, w miejscu pracy lub „tam, gdzie się adresata zastanie”. Z treści tego przepisu wynika jednoznacznie, iż są to sposoby dokonywania doręczeń zarezerwowane wyłącznie dla osób fizycznych. Ustawodawca redagując wyżej wymieniony przepis w pewnym sensie określił kolejność miejsc, w których doręczyciel winien jest przekazać przesyłkę sądową adresatowi, która to kolejność stanowi także gwarancję przepisów regulujących doręczenia, a zatem dla prawidłowości doręczeń przepis art. 138 k.p.c. należy stosować w sposób ścisły.⁸³³ Kolejność, w której doręczający winien jest doręczyć przesyłkę sądową nie jest zatem przypadkowa, gdyż w pierwszej kolejności dokonuje się doręczenia w mieszkaniu, a gdyby to nie było możliwe, następnie w miejscu pracy a dopiero w dalszej kolejności „tam gdzie się adresata zastanie”.⁸³⁴

3.1 Wymóg podania przez stronę właściwego adresu miejsca zamieszkania i negatywne konsekwencje procesowe zaniedbania tego obowiązku.

Jedną z przesłanek doręczenia pisma jego adresatowi we właściwym miejscu jest to, aby znany był sądowi adres pod który należy doręczyć pismo. Najczęściej sąd dysponuje wyłącznie adresem miejsca zamieszkania strony, gdyż wymóg jego podania istnieje w momencie wnoszenia przez powoda bądź wnioskodawcę pisma sądowego w sprawie. Wobec powyższego doręczyciel najczęściej w pierwszej kolejności podejmuje próbę przekazania pisma sądowego w miejscu zamieszkania jego adresata. Zgodnie bowiem z treścią przepisu

⁸³³ Wyrok SA w Lublinie z dnia 12 stycznia 1994 r. w sprawie Acz 13/94, OSA 1994 r., Nr 7, poz. 35.

⁸³⁴ Orzeczenie SN z dnia 14 stycznia 1957 r. w sprawie 1. CZ 191/56, NP 1958 r., Nr 4, s. 114, orzeczenie SN z dnia 25 czerwca 1969 r. w sprawie I PZ 22/69, OSN 1970 r., Nr 6, s. 110.

art. 126 § 2 k.p.c., strona wnosząca pismo procesowe musi zawrzeć w nim m.in. oznaczenie swojego miejsca zamieszkania lub siedziby bądź jego przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika w celu prowadzenia korespondencji pomiędzy sądem a stroną. W piśmiennictwie, jak i orzecznictwie wskazuje się na nieprecyzyjne sformułowanie przepisu art. 126 § 2 k.p.c.⁸³⁵ Z dosłownego bowiem brzmienia tego przepisu wynika określenie miejsca zamieszkania lub pobytu jakiejś osoby albo siedziby instytucji, a nie wskazanie jej dokładnego adresu.⁸³⁶ Brak jednak podania dokładnego adresu przez stronę postępowania, która ograniczy się wyłącznie do wskazania „miejscowości, w której przebywa z zamiarem stałego pobytu” jest traktowane przez sądy jako brak formalny pisma procesowego w rozumieniu art. 130 k.p.c. Stanowisko to zostało także wyrażone w judykaturze, iż: „pismu pozbawionemu wskazania adresów stron nie można nadać właściwego biegu, ze względu na brak możliwości dokonania prawidłowego doręczenia w rozumieniu przepisów art. 131 i nast. k.p.c.”⁸³⁷ Dlatego strona, bądź uczestnik postępowania powinni podawać w pierwszym piśmie procesowym dokładny adres zamieszkania, składający się nie tylko z nazwy miejscowości, ale także ulicy i numeru miejsca zamieszkania, gdyż dopiero dysponując ściśle określonym adresem, sąd będzie mógł podjąć próbę skutecznego doręczenia pisma sądowego. W sytuacji jednak, gdy w pozwie nie zaznaczono miejsca zamieszkania pozwanego, a równocześnie dołączono informację z Biura Ewidencji Ludności Urzędu Miejskiego, iż nie figuruje on w spisie ludności danej miejscowości, to niewskazanie adresu nie stanowi wówczas braku pozwu.⁸³⁸ Istotne jest również to, aby osoba, której adres został wskazany faktycznie tam przebywała i nie ma przy tym znaczenia adres zameldowania tej osoby.⁸³⁹

Wobec zatem wymogu wskazania w pierwszym piśmie procesowym miejsca zamieszkania strony, w praktyce najczęściej sąd dokonuje doręczeń najpierw na wskazany w piśmie procesowym adres zamieszkania strony bądź uczestnika postępowania, a dopiero gdy nie będzie to możliwe, podejmuje w dalszej kolejności próbę doręczenia w miejscu pracy adresata, a jeżeli dwa pierwsze sposoby się nie powiodą to może dokonać doręczenia, „tam gdzie się adresata zastanie”. Hipotetycznie rzecz ujmując może zdarzyć się sytuacja, gdy doręczyciel zna osobiście adresata pisma i spotyka go na ulicy, bądź w sklepie, wówczas jednak nie może skutecznie dokonać doręczenia pisma, gdyż byłoby to sprzeczne z treścią przepisu art. 135 k.p.c.

⁸³⁵ K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 700, m.in. w przepisach ustawy z 20.8.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz. U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 ze zm.).

⁸³⁶ Postanowienie SN z dnia 27 sierpnia 2008 r. w sprawie II UZ 38/08, OSNP 2010, Nr 1-2, poz. 27.

⁸³⁷ Postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 2006 r. w sprawie V CZ 18/06, LEX nr 198539.

⁸³⁸ Orzeczenie SN z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie II CZ 44/79, OSN 1979 r., Nr 11 poz. 22.

⁸³⁹ Orzeczenie SN z dnia 5 marca 1967 r. w sprawie 3 CZ 39/57, RPE 1958 r., Nr 3, s. 335.

Zdarzyć się może sytuacja, gdy sąd z urzędu poweźmie wiadomość o miejscu pracy adresata i tam w pierwszej kolejności nakaze doręczenie pisma sądowego, a nie na adres jego miejsca zamieszkania. Wydaje się, iż doręczenie takie nie będzie prawidłowe i niezgodne z treścią przepisu art. 135 § 1 k.p.c., gdyż z dosłownego brzmienia tego przepisu można wywnioskować kolejność dokonywania doręczeń. W piśmiennictwie zaprezentowano pogląd odmienny wskazując, iż gdyby ustawodawca chciał, by zasadą było doręczanie w mieszkaniu, a pozostałe przypadki nastąpić mogły dopiero po bezskuteczności czy niemożności zastosowania podstawowego sposobu, wskazałby to w sposób wyraźny w treści przepisu, określając, że doręczenia dokonuje się w mieszkaniu, a gdyby to nie było możliwe - w miejscu pracy lub tam, gdzie się adresata zastanie. Taki bowiem sposób regulacji ustawodawca zastosował w przepisie art. 138 § 1 k.p.c.⁸⁴⁰ Wydaje się, iż pogląd ten nie do końca jest słuszny, gdyż zgodnie z zasadami racjonalnego prawodawcy kolejność w omawianym przepisie ma służyć pewnemu porządkowi i ustawodawca wymieniając miejsca dokonywania doręczenia ustalił tę kolejność w określonym celu. Pierwszeństwo ma zatem nakazanie przez sąd doręczenia w mieszkaniu, a dopiero w razie trudności z tym związanych, w piśmie procesowym może być wskazany adres miejsca pracy strony.

Jeżeli natomiast strona nie wskazała sądowi innego, aniżeli miejsce zamieszkania, adresu dla doręczeń i jeżeli się okaże, że doręczyciel dopełnił wszelkich starań, aby pismo doszło do rąk adresata, a pomimo tego nie mógł go doręczyć, sąd wówczas nie ma obowiązku dokonywania w materiale sprawy poszukiwań np. adresu miejsca pracy strony, bądź też innego miejsca, w którym może zastać adresata.⁸⁴¹

Również doręczyciel nie będzie sam poszukiwał adresata, gdyż doręczenie pisma „tam, gdzie się adresata zastanie” nie może być samoistną przesłanką. Przy tym doręczyciel nie ma także obowiązku poszukiwania miejsca pracy adresata, jeśli nie jest ono wskazane w adresie podanym przez sąd, ani tym bardziej miejsca, gdzie w chwili obecnej przebywa.⁸⁴² Poszukiwania adresu miejsca pracy strony bądź uczestnika postępowania, nadmiernie wydłużyłyby postępowanie i sąd mógłby narazić się na zarzut przewlekłości postępowania. Takie postępowanie sądu byłoby niezgodne z ekonomiką postępowania. Inną kwestią jest również to, że doręczenie przez sąd w miejscu pracy adresata wbrew jego woli mogłoby naruszyć jego prawo do prywatności. Osoba będąca stroną bądź uczestnikiem postępowania może nie życzyć sobie, aby doręczeń dokonywano mu w miejscu pracy. Hipotetycznie może

⁸⁴⁰ G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu...”, op. cit., s. 35.

⁸⁴¹ Postanowienie SN z dnia 7 maja 1997 r. w sprawie II CKN 161/97, Biul. SN 1997 r., Nr 10, s. 4.

⁸⁴² Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 1998 r. w sprawie III CKN 620/97, OSNC 1998 r., Nr 9, poz. 146, MoP 1998 r., Nr 3, s. 5, postanowienie SN z dnia 7 maja 1997 r. w sprawie II CKN 161/97, MoP 1998 r., Nr 3, s. 5.

zdarzyć się przecież sytuacja, gdy adresat pisma sądowego pozostaje w sporze sądowym ze swoim pracodawcą. Wówczas doręczenie przesyłki sądowej w miejscu pracy wydaje się niewłaściwe.⁸⁴³

W przypadku doręczeń w miejscu pracy, podobnie jak w przypadku doręczeń w mieszkaniu może nastąpić zarówno doręczenie właściwe, jak i zastępcze, gdyż jeżeli doręczający przekaze pismo sądowe bezpośrednio do rąk adresata pisma, to wówczas będzie to doręczenie właściwe, a w przypadku, gdy doręczający nie zastanie adresata w miejscu pracy, można doręczyć pismo osobie upoważnionej do odbioru pisma i będzie to doręczenie zastępcze. Jeżeli natomiast sądowi z urzędu jest wiadomo, że adresat nie przebywa w miejscu zamieszkania, bądź miejscu pracy, który wskazano, a pomimo to doręczy pismo na ten adres, doręczenie to będzie nieskuteczne.⁸⁴⁴

Zgodnie z § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym⁸⁴⁵ doręczenia adresatowi za pośrednictwem osoby upoważnionej do odbioru pism w miejscu pracy adresata, o którym mowa w art. 138 § 2 k.p.c., dokonuje się, jeżeli zostało ono wskazane na przesyłce jako miejsce doręczenia. Doręczyciel nie może pozostawić przesyłki sądowej osobie zatrudnionej w miejscu pracy adresata nawet wówczas, gdy będzie to osoba właściwa do odbioru korespondencji. Gdyby pismo sądowe przeznaczone dla adresata zatrudnionego w danym miejscu pracy odebrał inny jego pracownik, nawet za pokwitowaniem, oznacza to, iż doręczenie takie będzie nieskuteczne.⁸⁴⁶ Z powyższego wynika, iż nie zawsze doręczenie pisma sądowego w miejscu pracy adresata osobie upoważnionej przez pracodawcę do odbioru pism, wywrze skutek prawny w postaci prawidłowego doręczenia pisma. Odmienne stanowisko pod tym względem reprezentował Sąd Najwyższy w dawniejszych orzeczeniach uznając, iż doręczenie w miejscu pracy adresata w trybie art. 138 k.p.c. może nastąpić do jego rąk lub rąk osoby do tego upoważnionej.⁸⁴⁷ Obecnie Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, iż przepis art. 138 k.p.c., odnosi się wyłącznie do doręczeń właściwych.⁸⁴⁸

⁸⁴³ Postanowienie SN z dnia 1 lutego 1973 r. w sprawie I PZ 72/72, OSNCP 1973 r., Nr 7, poz. 121.

⁸⁴⁴ Wyrok NSA z dnia 14 lutego 1992 r. w sprawie SA/Wr 19/92 cyt. za: R. Hauser „KPA z orzecnictwem NSA, SN i TK”, Warszawa 1995 r.

⁸⁴⁵ Dz. U. 2010 r. Nr 190 poz.1277 op. cit.

⁸⁴⁶ Orzeczenie SN z dnia 1 lutego 1973 r. w sprawie I CZ 72/72, OSNCP 1973 r., Nr 7-8, poz. 121.

⁸⁴⁷ Postanowienie SN z dnia 23 marca 1966 r. w sprawie I CZ 14/66, Legalis, wyrok SN z dnia 8 kwietnia 1997 r. w sprawie I CKN 51/97, niepubl.

⁸⁴⁸ Pogląd, iż przepis art. 135 k.p.c. nie ma zastosowania do doręczenia zastępczego, a jedynie właściwego został wyrażony w wyroku SN z dnia 4 lutego 1969 r. w sprawie I CR 500/67, Biul. SN 1969 r., Nr 9, s. 149.

Przy rozpatrywaniu zagadnienia miejsca dokonywania doręczeń nasuwa się pytanie, czy adresat może sam zażądać przed sądem, aby doręczeń dokonywano mu wyłącznie w jego miejscu pracy, a nie w miejscu jego zamieszkania i czy sąd jest zobowiązany uwzględnić żądanie strony w tym zakresie. Wydaje się, iż takie żądanie strony jest możliwe jedynie wtedy, gdy sąd wyrazi na to zgodę. Należy pamiętać bowiem, iż to sąd, a nie doręczyciel, ani tym bardziej strona, decyduje o miejscu dokonania doręczenia. Sąd bowiem jest organem, który dokonuje doręczeń pism sądowych i to on podejmuje ostateczną decyzję zarówno o wyborze podmiotu dokonującego doręczenia, jak i o miejscu doręczenia pisma. Strona oczywiście może wnieść o doręczanie jej pism sądowych na inny adres, aniżeli miejsce zamieszkania.⁸⁴⁹ Wówczas to sąd mając na uwadze efektywność postępowania winien jest przychylić się do żądania strony i pismo sądowe powinno zostać zaadresowane na wskazany przez stronę adres wraz z imieniem i nazwiskiem strony.

Podsumowując zatem powyższe rozważania należy podkreślić, iż to sąd ostatecznie decyduje o miejscu dokonania doręczenia biorąc zawsze pod uwagę okoliczności danej sprawy. O wyborze miejsca dokonania doręczenia decydować będą zatem okoliczności faktyczne danej sprawy (zgłoszenie przez stronę wniosku co do doręczeń pism, nieudane próby dokonania doręczenia na dany adres, bądź też różnego rodzaju utrudnienia z tym związane). Nie jest przy tym wymagane wyczerpanie wszystkich trzech możliwości dokonywania doręczeń wskazanych w art. 138 k.p.c., gdyż istotne jest, aby były one skuteczne. W razie zatem dokonania doręczenia wyłącznie w mieszkaniu adresata, nawet jeżeli było to doręczenie zastępcze, ale zgodne z przepisami, wystarczy w pełni ten sposób dokonywania doręczenia, gdy będzie on skuteczny.

3.2. Wykładnia pojęcia „mieszkanie” w myśl art. 135 k.p.c.

Kolejną kwestią istotną do rozważenia w celu właściwego rozumienia przepisu art. 135 k.p.c. jest ustalenie pojęcia „mieszkanie” użytego przez ustawodawcę w treści tego przepisu. Dokonując literalnej wykładni przepisu art. 135 k.p.c., ustosunkowując się do zastosowanego w tym przepisie pojęcia „mieszkanie”, wydaje się, iż można wysunąć tezę, że pojęcie to nie jest synonimem miejsca zamieszkania. Wydaje się bowiem jakoby ustawodawca posłużył się pojęciem „mieszkanie”, którego jednak nie uznaje za tożsame z pojęciem „miejsce zamieszkania”. Definicja legalna drugiego z wyżej wymienionych pojęć

⁸⁴⁹ Postanowienie SN z dnia 15 marca 2002 r. w sprawie II CZ 19/02, LEX nr 564002.

została sformułowana w przepisie art. 24 k.c. i oznacza ono miejscowość, w której strona przebywa z zamiarem stałego pobytu. Wydaje się, iż ustawodawca chcąc doprecyzować miejsce doręczenia użył pojęcia „mieszkanie”, a nie „miejsce zamieszkania”, gdyż pierwsze z tych pojęć jest węższe i zawiera się w drugim pojęciu, oznaczając mieszkanie położone w danej miejscowości. Gdyby bowiem zamierzeniem ustawodawcy było zrównanie obu omawianych pojęć, to ustawodawca dokonał by odesłania, tak jak to uczynił w art. 27 § 2 k.p.c. wyraźnie wskazując, iż miejsce zamieszkania określa się według przepisów kodeksu cywilnego. Powyższe wynika przede wszystkim z systemowej wykładni przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Mieszkaniem w rozumieniu art. 138 § 1 k.p.c. i art. 139 § 1 k.p.c. jest lokal w miejscowości, o jakiej mowa w art. 25–28 k.c., w którym adresat względnie osoba wymieniona w art. 26–27 k.c. przebywa z zamiarem stałego pobytu. Zdaniem Sądu Najwyższego „nie może budzić wątpliwości stwierdzenie, że doręczenie pisma sądowego dorosłemu domownikowi może nastąpić wyłącznie w mieszkaniu adresata. Pojęcie "mieszkanie adresata" nie zostało jednak zdefiniowane w tym kodeksie”, uznaje się jednak, iż jest to lokal, o którym mowa w kodeksie cywilnym odnoszącym się do miejsca zamieszkania.⁸⁵⁰ Doręczenie zatem w trybie art. 138 § 1 k.p.c. powinno być dokonane tam, gdzie adresat mieszka, a więc pod wskazanym sądowi adresem.⁸⁵¹ Mieszkanie to nie oznacza lokalu w budynku wielorodzinnym, a jedynie jest ono miejscem, w którym „adresat realizuje swoje podstawowe czynności życiowe w sposób trwały albo przez dłuższy, jednak na tyle reprezentatywny czas, że w tym okresie niepodobna uznać za nadające się bardziej do doręczenia mu korespondencji, chyba, że on sam takie miejsce wskaże.” Pod pojęciem mieszkania, może mieścić się zatem lokal mieszkalny, dom jednorodzinny, jak i internat, hotel, schronisko dla bezdomnych.⁸⁵² Niektórzy przedstawiciele doktryny uważają, iż miejsce, w którym adresat nie przebywa z własnej woli tj. szpital, zakład opiekuńczy, dom pomocy społecznej nie jest „mieszkaniem.”⁸⁵³ Również przebywanie w zakładzie karnym czy też wykonywanie czynności służbowych, nie oznacza zmiany miejsca zamieszkania przez adresata pisma.⁸⁵⁴ Pogląd ten wydaje się trafny, gdyż w miejscach tych strona przebywa jedynie chwilowo i nie jest ono jej centrum życiowym przez cały czas.

Gdyby ustawodawca posłużył się jedynie pojęciem „miejsca zamieszkania” zamiast pojęcia „mieszkanie”, to byłoby to określenie zbyt szerokie i przepis ten mógłby mieć

⁸⁵⁰ Wyrok z SN z dnia 23 marca 1976 r. w sprawie IV PRN 2/76, GP 1976 r., Nr 17, s. 6, wyrok SN z dnia 8 listopada 1996 r. w sprawie II KKN 104/96, OSNKW 1997 r., Nr 5-6, poz. 50.

⁸⁵¹ Postanowienie SN z dnia 30 sierpnia 2000 r. w sprawie V CKN 1384/00, LEX nr 52395.

⁸⁵² D. Wysocki, „Przewlekłość procesu karnego”, Warszawa 2001 r. s. 164.

⁸⁵³ D. Wysocki, „Przewlekłość procesu karnego”, j.w. s. 154.

⁸⁵⁴ G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu...”, op. cit., s.35.

zastosowanie wyłącznie do miejscowości liczących niewielką ilość mieszkańców i spowodowałyby tym samym nieskuteczność doręczenia. Precyzja w formułowaniu przez ustawodawcę poszczególnych pojęć w przepisach regulujących czynność doręczenia sądu jest niezwykle istotna z uwagi na charakter i znaczenie tej czynności w postępowaniu sądowym. Wydaje się jednak, iż właściwym w tym wypadku byłoby określenie nie „mieszkanie”, a „tam gdzie adresat mieszka.”⁸⁵⁵

W sytuacji, gdy strona pozwana podniesie, iż adres wskazany przez powoda nie jest jego adresem zamieszkania to na stronie powodowej, która powołuje się na skuteczność doręczenia przesyłki pod wskazanym przez nią adresem, spoczywa obowiązek wykazania, iż adres przez nią podany jest prawdziwy.⁸⁵⁶

Poddając analizie poszczególne przepisy zawarte w tytule VI dziale I rozdziału 2 zatytułowanym „doręczenia”, należy stwierdzić, iż ustawodawca używając pojęcia „mieszkanie” pozostaje w swoim działaniu konsekwentny. Pojęcie to zostało użyte bowiem nie tylko w omawianym przepisie art. 135 k.p.c., ale także w art. 138 § 1 k.p.c. i art. 139 § 1 k.p.c.⁸⁵⁷ Jednakże już w innym rozdziale 6 w art. 175 zd. 2 k.p.c., jest mowa o tym, iż „wezwanie doręcza się stronie w miejscu jej rzeczywistego zamieszkania”. Pewne rozbieżności w użyciu różnych pojęć odnoszących się do tego samego mogą powodować pewne komplikacje i winny być raczej jednolicie określone. Kolejne nowelizacje przepisu art. 138 k.p.c. jednak nie doprowadziły do zmiany pojęcia z „mieszkania”, na „miejsce zamieszkania”. Przykładowo w art. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁸⁵⁸, nadano nowe brzmienie przepisowi art. 41 k.p.c. wprowadzając w nim obok pojęcia: „wspólne zamieszkanie”, czy „miejsca zamieszkania” pojęcie: „zwykłego pobytu”.⁸⁵⁹

4. Czas dokonywania doręczeń.

Aby doręczenie właściwe odniosło skutek procesowy doręczający musi tego dokonać nie tylko w odpowiednim miejscu, o czym mowa była powyżej, ale także w odpowiednim czasie wskazanym w art. 134 k.p.c. Mianowicie „w dni ustawowo uznane za wolne od

⁸⁵⁵ Tak: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 750.

⁸⁵⁶ Wyrok z SN z dnia 23 marca 1976 r. w sprawie IV PRN 2/76, GP 1976 r., Nr 17, s. 6.

⁸⁵⁷ W art. 136 § 1 k.p.c. jest mowa o „zmianie zamieszkania”, natomiast w art. 136 § 2 k.p.c. o „adresie” w art. 143 k.p.c. wskazano na „miejsce pobytu strony”.

⁸⁵⁸ Dz. U. Nr 234, poz. 1571.

⁸⁵⁹ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 750.

pracy⁸⁶⁰, jako też w porze nocnej, doręczać można tylko w wyjątkowych wypadkach za uprzednim zarządzeniem prezesa sądu.⁸⁶¹ Za porę nocną uważa się czas od godziny dwudziestej pierwszej do godziny siódmej⁸⁶². Oznacza to, iż doręczenia pism sądowych mogą być dokonywane wyłącznie w dni wolne od pracy oraz w porze nocnej tylko za zgodą adresata pisma sądowego, w przeciwnym razie, bez uprzedniego zarządzenia prezesa sądu w tym zakresie, doręczenie będzie nieskuteczne.⁸⁶³ Jeżeli bowiem adresat przyjął pismo w porze nocnej, bądź w dniu wolnym od pracy bez zastrzeżeń doręczenie będzie skuteczne.⁸⁶³ „Dniami wolnymi od pracy są dni uznawane ustawowo za wolne od pracy w rozumieniu art. 115 k.c. i art. 165 § 1 k.p.c.”⁸⁶⁴

Doręczenia pism sądowych mogą być dokonywane również po godzinach urzędowania danej osoby prawnej, bądź np. kancelarii. Z żadnego z przepisów kodeksu postępowania cywilnego nie wynika bowiem, iż bezskuteczne będzie doręczenie przesyłki sądowej dla osoby prawnej po godzinach urzędowania. Istotne dla skuteczności doręczeń jest wyłącznie to, aby odebrał ją upoważniony do odbioru pism pracownik.⁸⁶⁵ „Sobota nie jest dniem uznanym ustawowo za wolny od pracy w rozumieniu art. 115 k.c. w związku z art. 165 § 1 k.p.c.”⁸⁶⁶ Pomimo tego, że w tezie powyżej cytowanej uchwały składu 7 sędziów SN stanowiącej zasadę prawa, nie został wymieniony przepis regulujący doręczenia, można uznać, iż zasada ta ma również zastosowanie w stosunku do doręczeń uregulowanych w kodeksie postępowania cywilnego.

Nie są również dniami wolnymi od pracy dodatkowe dni wolne od pracy, wprowadzone na zasadach i w trybie przewidzianym w przepisach wykonawczych, wydanych na podstawie art. 150 k.p.⁸⁶⁷ W sytuacji, gdy pracownik nie został zwolniony z obowiązku

⁸⁶⁰ Dniami ustawowo wolnymi od pracy w myśl art.1 ustawy z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy Dz. U z 1951 Nr 4 poz.28 ze zm. są:1 stycznia - Nowy Rok,6 stycznia - Święto Trzech Króli, pierwszy dzień Wielkiej Nocy, drugi dzień Wielkiej Nocy,1 maja - Święto Państwowe,3 maja - Święto Narodowe Trzeciego Maja, pierwszy dzień Zielonych Świątek, dzień Bożego Ciała, 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny,1 listopada - Wszystkich Świętych, 11 listopada - Narodowe Święto Niepodległości,25 grudnia - pierwszy dzień Bożego Narodzenia, 26 grudnia - drugi dzień Bożego Narodzenia oraz niedziele. Dni wolne od pracy zostały uregulowane także w Konkordacie między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. Dz. U z 1998 r. Nr 51 poz. 318.

⁸⁶¹ Por. Bładowski, „Kierownictwo sędziowskie w postępowaniu cywilnym”, NP 1984 r., Nr 4, s. 34.

⁸⁶² Orzeczenie SN z dnia 4 czerwca 1938 r. w sprawie C.III.84/37, RPEiS 1938 r., Nr 4, s. 905.

⁸⁶³ J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz”, Warszawa 1959 r., s. 35.

⁸⁶⁴ Uchwała SN z dnia 30 kwietnia 1976 r. w sprawie III CZP 21/76, OSNCP 1976 r., Nr 10, p. 208, OSNPG 1977 r., Nr 4, p. 20, PiP 1977 r., Nr 12, s. 128 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, NP. 1979 r., Nr 2, s. 74 z omówieniem Z. Radwańskiego i J. Panowicz – Lipskiej w „Przeglądzie orzecznictwa”

⁸⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 4 lutego 1970 r. w sprawie II PZ 55/69, Inf. Pr. 1970 r., Nr 3, p.14.

⁸⁶⁶ Uchwała SN z dnia 25 kwietnia 2003 r. w sprawie III CZP 8/03 OSNC 2004 r., Nr 1, poz.1, Biul. SN 2003 r., Nr 4, poz.12, Wokanda 2000 r., Nr 6, s. 1, MoP 2003 r., Nr 10, s. 434.

⁸⁶⁷ Uchwała SN z dnia 17 grudnia 1987 r. w sprawie III CZP 81/87, OSNC 1989, Nr 5, poz. 73, PUG 1989 r., Nr 2, s. 54.

pracy w dniu ustawowo wolnym od pracy, a obowiązek został przełożony na inny dzień, to pomimo tego doręczenie w tym dniu byłoby nieskuteczne, gdyż ustawa wyraźnie wskazuje na „dzień ustawowo wolny od pracy”. A contrario w przypadku, gdy ustawa nie przewiduje dnia wolnego od pracy, a z uwagi na pewne szczególne okoliczności tj. nieprzewidziane uroczystości państwowe, bądź inne sytuacje nadzwyczajne zarządzeniem kierownika różnych pracodawców mający charakter przepisów wewnętrznych obowiązujących wyłącznie w danych jednostkach wprowadzono dzień wolny od pracy, to wówczas nie ma podstawy do przyjęcia, iż dzień ten jest dniem ustawowo wolnym od pracy.⁸⁶⁸

Reasumując wskazać należy, iż z uwagi na ścisły formalizm instytucji doręczeń dla skuteczności omawianej czynności ważne jest, aby została ona dokonana przez odpowiedni podmiot, w odpowiednim czasie i miejscu.

⁸⁶⁸ Postanowienie SN z dnia 16 września 1985 r. w sprawie IV CZ 159/85, OSNCP 1986 r., Nr 7 – 8, p.124, OSPiKA 1986r., Nr 5, p.109 z glosą Z. Radwańskiego; PUG 1986 r., Nr 2, s. 56, NP. 1987 r., Nr 7 – 8 s. 86 z omówieniem E. Łętowskiej w „Przeglądzie orzecznictwa”, wyrok NSA w Warszawie z dnia 4 października 2006 r. w sprawie II GSK 153/06, LEX nr 276715, wyrok NSA w Szczecinie z dnia 2 września 1999 r. w sprawie SA/Sz 1498/98, LEX nr 38994.

Rozdział VIII

Sposoby dokonywania doręczeń.

1. Doręczenie właściwe.

Jedną z dwóch zasad determinujących instytucję doręczeń obok zasady oficjalności doręczeń jest zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń. Intencją ustawodawcy we wprowadzeniu tej zasady było to, aby adresat pisma, o ile jest to możliwe odebrał pismo sądowe osobiście, a nie za pośrednictwem osób trzecich. Zasadą zatem w postępowaniu cywilnym jest dokonywanie doręczeń do rąk własnych, czyli tzw. doręczenie właściwe dokonywane do rąk osoby, której pismo jest przeznaczone, a wyjątkiem jest doręczenie pisma adresatowi poprzez inne osoby, czyli tzw. doręczenie zastępcze.⁸⁶⁹ Nie chodzi przy tym o dokonywanie doręczeń poprzez podmioty doręczające wymienione w art. 131 k.p.c., a jedynie o podmioty, które podejmą się oddania pisma jego adresatowi pod jego nieobecność.

Doręczenie właściwe pozwala na urzeczywistnienie celu doręczenia, którym jest zapoznanie się z treścią pisma przez adresata oraz daje pewność sądowi, iż adresat pisma został zawiadomiony właściwie i w sposób prawidłowy o czynności sądu, o czym poświadczył własnym podpisem. Doręczenie to polega na doręczeniu pisma bezpośrednio jego adresatowi.⁸⁷⁰ Sposób doręczenia właściwego pisma sądowego został uregulowany w przepisach art. 132 § 2 k.p.c., art. 133 k.p.c. oraz w art. 134 k.p.c. i art. 135 k.p.c. Adresat może odebrać pismo bezpośrednio zarówno w mieszkaniu, w miejscu pracy, bądź ewentualnie w innym miejscu „tam gdzie doręczający go zastanie” w myśl art. 135 k.p.c. Może także dokonać odbioru pisma bezpośrednio w placówce pocztowej, o czym zostanie zawiadomiony przez pozostawienie awiza w skrzynce pocztowej, na drzwiach, a także skrytce pocztowej. Adresat może także odebrać osobiście pismo sądowe w sekretariacie sądu. Jedynym warunkiem doręczenia właściwego będzie to, aby adresat odebrał pismo osobiście. Jest to najbardziej pożądanym przez ustawodawcę sposobem dokonywania doręczeń. Można

⁸⁶⁹A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Zieliński, K. Flaga – Gieruszyńska, Warszawa 2010 r. s. 273, J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2010 r. s. 192, M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2008 r. s. 206, Z. Resich, W. Siedlecki i inni „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2010 r. s. 292.

⁸⁷⁰E. Marszałkowska – Krześ, „Postępowanie cywilne. Pytania i tablice”, Warszawa 2007 r. s. 123

postawić tezę, iż doręczenie dokonane bezpośrednio do rąk adresata jest pewnego rodzaju wzorcem do którego dąży ustawodawca.

2. Doręczenie zastępcze.

2.1. Pojęcie i funkcje doręczenia zastępczego w procedurze cywilnej.

Doręczenie do rąk adresata pisma nie zawsze jest możliwe dlatego ustawodawca przewidział w określonych przypadkach instytucję doręczenia zastępczego, które jest formą zastępującą doręczenie właściwe będące regułą w procedurze cywilnej.⁸⁷¹ „Jest to surogat doręczenia polegający na ustawowym domniemaniu, dla którego należy stworzyć takie warunki, by o ile możliwości zbliżyć je do rzeczywistości”.⁸⁷² Doręczenie zastępcze „to czynność procesowa sądu polegająca na uprzystępnieniu pisma adresatowi w trybie określonym ustawą odmiennym niż polegający na wręczeniu pisma do jego rąk.”⁸⁷³ Doręczenie zastępcze jest zatem doręczeniem dokonywanym do rąk innej osoby niż adresat.⁸⁷⁴ Mianowicie doręczenie zastępcze następuje wówczas, gdy doręczający pismo nie zastanie adresata w mieszkaniu, w miejscu pracy, bądź w innym miejscu. Wówczas sąd za pośrednictwem doręczyciela, którym jest jeden z podmiotów wskazanych enumeratywnie w przepisie art. 131 k.p.c. może doręczyć pismo sądowe dorosłemu domownikowi, a gdyby go nie było – administracji domu, dozorca domu lub sołtysowi, jeżeli osoby te nie są przeciwnikami adresata w sprawie i podjęły się oddania mu pisma, a także w miejscu pracy osobie upoważnionej do odbioru pism.

Doręczenie zastępcze zostało uregulowane w przepisie art. 138 k.p.c. oraz doprecyzowane w § 3 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym zgodnie z którego treścią doręczenie adresatowi za pośrednictwem dorosłego domownika, administracji domu, dozorca domu lub sołtysa, o którym mowa w art. 138 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, nie może być stosowane, jeżeli sąd wysyłający umieścił na stronie adresowej przesyłki napis wyłączający taki sposób doręczenia w ogóle lub w stosunku

⁸⁷¹ A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 280.

⁸⁷² A. Akerberg, J. Szreter, „Kodeks postępowania cywilnego. Przepisy związkowe – Materiały Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa (b.d.w.), s. 177, za: G. Łaszczyca, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym ogólnym i podatkowym”, Kraków 1998 r. s. 160.

⁸⁷³ P. Grzegorzczak, „Doręczenie zastępcze w postępowaniu cywilnym”, (w:) „Prawo wobec wyzwań współczesności”, praca pod red. P. Wilińskiego, Poznań 2004 r., s. 157-172.

⁸⁷⁴ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 220.

do oznaczonych osób. Ten tryb doręczenia stanowi wyjątek od reguły doręczenia właściwego dlatego przepisy je regulujące powinny być interpretowane ściśle tak, aby nie uchybić uprawnieniom procesowym stron i innych uczestników postępowania.

W piśmiennictwie podkreśla się, iż doręczenie zastępcze spełnia funkcję akcesoryjną i kształtującą. Pierwsza z nich polega na tym, iż czynności podjęte przez doręczającego w trybie art. 138 k.p.c. pozwalają na odbiór pisma sądowego bezpośrednio przez jego adresata tj. prowadzą do ostatecznego sfinalizowania doręczenia właściwego, a druga z funkcji jest zmaterializowana w stanie tzw. fikcji procesowej, kiedy to pismo nieodebrane przez jego adresata podlega zwrotowi do sądu z adnotacją „awizowano, nie podjęto w terminie”.⁸⁷⁵

Niektórzy przedstawiciele doktryny pod pojęciem doręczenia zastępczego rozumieją także doręczenie przewidziane w art. 139 k.p.c. tj. tzw. doręczenie przez awizo.⁸⁷⁶ Powyższy pogląd został wyrażony także w judykaturze.⁸⁷⁷ W niniejszej pracy zastosowano systematykę, w której wyróżniono trzy rodzaje doręczeń: doręczenie właściwe, zastępcze oraz przez awizo, uznając, iż ostatnie z wyżej wymienionych rodzajów doręczeń nie mieści się w pojęciu doręczenia zastępczego, o czym będzie mowa poniżej.

2.2. Przesłanki ustawowe doręczenia zastępczego w miejscu zamieszkania adresata.

Przesłankami doręczenia zastępczego są: absencja adresata w miejscu zamieszkania, bądź pracy oraz pewne cechy podmiotów, które mogą podjąć się przekazania pisma adresatowi tj. domownika, administratora domu, sołtysa, bądź osoby upoważnionej do odbioru pisma w miejscu pracy adresata.

2.2.1. Wykładnia pojęcia absencji adresata w miejscu zamieszkania bądź miejscu pracy w rozumieniu art. 138 k.p.c.

Po pierwsze należy wskazać co oznacza pojęcie „nie zostanie adresata” w mieszkaniu, bądź w miejscu pracy. Może to bowiem oznaczać zarówno nieobecność chwilową adresata, a zatem krótkotrwałą nieobecność w miejscu zamieszkania, bądź pracy podczas której udał się

⁸⁷⁵ D. Wysocki, „Przewlekłość procesu karnego”, Warszawa 2001 r., s. 171.

⁸⁷⁶ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 701, A. Zieliński, „Postępowanie cywilne. Kompendium”, Warszawa 2012 r., s. 111.

⁸⁷⁷ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie IV CZ 188/02, OSP 2003 r., Nr 9, poz. 119, uzasadnienie postanowienia SN z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie II UZ 10/11, LEX nr 901616.

w inne miejsce, lecz wróci w tym samym dniu. Może to także oznaczać nieobecność kilkudniową, bądź kilkumiesięczną, w trakcie której adresat nie zmienił swojego miejsca zamieszkania, a udał się jedynie na urlop, bądź inny wyjazd. W sytuacji natomiast, gdy adresat opuścił swoje miejsce zamieszkania na dłuższy okres czasu, doręczenie zastępcze nie jest wówczas dopuszczalne.⁸⁷⁸

Jeżeli jest to nieobecność chwilowa związana z krótkotrwałym jedynie oddaleniem się z miejsca zamieszkania jedno bądź kilkudniowym, doręczenie pisma sądowego innej osobie aniżeli adresat (domownikowi, administratorowi domu, sołtysowi) nie wiąże się z żadnymi negatywnymi konsekwencjami procesowymi. Gdyby nawet pismo sądowe zawierało wezwanie strony do dokonania czynności procesowej pod określonym rygorem, to najkrótszym terminem jest zawsze termin siedmiodniowy. Negatywne konsekwencje procesowe dla strony postępowania mogą nastąpić zatem najczęściej w sytuacji, gdy nieobecność przedłuży się do powyżej siedmiu dni i wówczas upłynie stronie termin do dokonania określonej czynności przed sądem. Dlatego wydaje się, iż powinien istnieć wymóg zawiadomienia przez stronę sądu o jej nieobecności dłuższej aniżeli siedem dni. W obecnym stanie prawnym w interesie strony leży zatem, aby wyjeżdżając na dłuższy okres, pozostawiła wiadomość o okresie swojej nieobecności, jeżeli nie sądowi, to chociażby domownikowi, administratorowi domu, sołtysowi lub pracownikowi upoważnionemu do odbioru pisma. W przeciwnym razie każda nieobecność adresata w miejscu zamieszkania, bądź pracy jest traktowana jako „nie zastanie” w myśl art. 138 § 1 i § 2 k.p.c. i jeżeli również inne przesłanki zostaną spełnione, to tym samym nastąpi skutek w postaci doręczenia zastępczego. Doręczyciel wkraczający na teren miejsca zamieszkania, bądź pracy adresata pisma nie może stwierdzić jego bezwzględnej nieobecności, a jedynie względną polegającą na jednorazowym niezastaniu adresata w danej chwili w danym miejscu. Powyższe oznacza, że już samo jednorazowe niezastanie adresata pisma sądowego w jego mieszkaniu, bądź w pracy, upoważnia sąd do zastosowania instytucji doręczenia zastępczego i doręczyciel nie ma przy tym obowiązku, nawet jeżeli dowie się kiedy może zastać adresata, zgłosić się do niego po raz kolejny.⁸⁷⁹ Czasami zdarza się, iż adresat mógł - spodziewając się doręczyciela - zataić fakt swojej obecności w miejscu zamieszkania, bądź pracy i nakazać innej osobie wprowadzić

⁸⁷⁸ Orzeczenie SN z dnia 22 stycznia 1962 r. w sprawie 2 CR 123/61, Zb. O. 1963 r., Nr 7 – 8, s. 147, OSP 1962 r., Nr 10, s. 270, PiZ 1962 r., Nr 10, s. 201.

⁸⁷⁹ Taki pogląd został zaprezentowany w: uchwale SN z dnia 18 października 1930 r., Zbiór Orzeczeń SN Izby II Karnej, 1930 r., z. VI, poz. 170, W. Czaplński, „Nowe prawo w postępowaniu administracyjnym”, Warszawa 1929 r. s. 34, S. Kalinowski, M. Siewierski, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 1960 r. s. 196, pogląd odmienny reprezentuje: A. Mogilnicki, „Na marginesie orzecznictwa. Doręczanie wezwań”, GSW 1931 r., Nr 37, s. 519.

doręczającego w błąd. Doręczyciel nie ma przy tym żadnych uprawnień do przeszukiwania pomieszczeń w celu odnalezienia osoby, której dotyczy doręczenie, gdyż w „upoważnieniu do doręczenia mieści się jedynie dorozumiane zezwolenie wkroczenia do pomieszczeń osoby, której należy doręczyć”.⁸⁸⁰

2.2.2. Wykładnia pojęcia dorosłego domownika w rozumieniu art. 138 k.p.c.

Kolejnymi przesłankami doręczenia zastępczego, oprócz absencji adresata w mieszkaniu, bądź w miejscu pracy, są pewne przymioty, które muszą posiadać domownik czy pracownik adresata, podejmujący się oddania pisma pod jego nieobecność.

W przypadku doręczenia pisma domownikowi adresata warunkami takiego doręczenia jest to, aby domownik był dorosły, nie był stroną przeciwną toczącego się postępowania oraz aby podjął się oddania pisma sądowego jego adresatowi.

W orzecznictwie wskazuje się, iż domownik oznacza każdą osobę zamieszkującą wspólnie z adresatem pisma, która jest jego krewnym, bądź powinowatym, z wyłączeniem osób obcych dla adresata pisma, nawet jeżeli jest jego lokatorem, chyba, że osoba taka pozostaje z adresatem we wspólnym gospodarstwie domowym.⁸⁸¹ Osoba będąca domownikiem adresata pisma, nie musi być zatem osobą bliską dla adresata i nie muszą z osobą tą wiązać ją żadne bliższe więzi – ważny jest bowiem wspólny adres zamieszkania i prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego.⁸⁸² Ocena, czy osoba pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z adresatem pisma zależy zawsze od okoliczności konkretnego przypadku. Wymaga podkreślenia, iż sam fakt wspólnego zamieszkiwania nie ma tutaj decydującego znaczenia. Cechami charakterystycznymi dla prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego są najczęściej udział i wzajemna ścisła współpraca w załatwianiu codziennych bieżących spraw związanych z prowadzeniem domu, zarobkowanie lub niezarobkowanie i pozostawanie w związku z tym na całkowitym lub częściowym utrzymaniu osoby, z którą prowadzi się gospodarstwo domowe, a wszystko to dodatkowo uzupełnione cechami stałości, które tego typu sytuację charakteryzują.⁸⁸³ W przeciwnym razie, gdy osoby obce dla adresata nie prowadzą z nim wspólnego gospodarstwa domowego, należy je traktować wówczas jako jego sąsiadów i o fakcie doręczenia im przeznaczony dla niego

⁸⁸⁰ Cytat za S. Śliwiński, „Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne”, Warszawa 1948 r. s. 543

⁸⁸¹ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 650.

⁸⁸² Por. J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 200.

⁸⁸³ Wyrok SN z dnia 2 lutego 1996 r. w sprawie II URN 56/95, OSNP 1996 r., Nr 16, poz. 240.

przesyłki poinformować zainteresowanego przez umieszczenie odpowiedniego zawiadomienia na drzwiach jego mieszkania względnie izby w jego mieszkaniu.⁸⁸⁴

Powyższe oznacza to, iż domownik w ujęciu art. 138 k.p.c. nie odbiega od potocznego rozumienia tego terminu.⁸⁸⁵ Domownikiem nie będzie zatem osoba, która przebywa w mieszkaniu adresata pisma jedynie chwilowo, bądź przybyła do niego przykładowo jedynie na wczasy. Oddanie pisma przez doręczyciela osobie, co do której adresat wykaże, że w czasie odbioru pisma nie była jego domownikiem, powoduje bezskuteczność doręczenia nawet wówczas, gdy osoba ta przekaze przesyłkę sądową jej adresatowi.⁸⁸⁶ Domownikiem natomiast może być przykładowo konkubent adresata pisma. W orzecznictwie administracyjnym istnieje pogląd, iż domownik nie musi być zameldowany w miejscu zamieszkania adresata.⁸⁸⁷ Wobec powyższego ustalenie przez doręczającego, czy osoba przebywająca w mieszkaniu adresata jest jego domownikiem, czy też nie może nastęrczać duże trudności. Dlatego doręczający nie jest uprawniony do tego, aby w formalny sposób sprawdzał w jakim charakterze lub celu, dana osoba przebywa w mieszkaniu adresata. „Wymóg zamieszkiwania razem zakłada traktowanie mieszkania jako własnego, podobnie jak dziecko za własne uważa swoich rodziców”.⁸⁸⁸ Ewentualnie w razie problemów z doręczeniem pisma, adresat może wówczas podnosić przed sądem, że podmiot, któremu oddano pismo w jego miejscu zamieszkania, nie był jego domownikiem.

Kolejnym pojęciem, który należy poddać wykładni jest pojęcie „osoby dorosłej”. Z literalnej wykładni przepisu art. 138 k.p.c. wynika bowiem, iż domownik adresata pisma musi być osobą dorosłą.⁸⁸⁹ W potocznym rozumieniu tego słowa dorosły oznacza osobę pełnoletnią tzn. taką, która ukończyła osiemnasty rok życia. Należy zastanowić się, czy w sytuacji, gdy doręczyciel odda pismo sądowe do rąk domownika, który nie będzie miał ukończonych osiemnastu lat, a jedynie siedemnaście nastąpi skuteczne doręczenie. Ścisły rygoryzm przepisów regulujących doręczenia nakazywałby formalistyczne stosowanie przepisu art. 138 k.p.c., a zatem oddanie pisma tylko osobie pełnoletniej. Wydaje się jednak, iż przy

⁸⁸⁴ Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1996 r. w sprawie III RN 27/96, OSNP 1997 r., Nr 11, poz. 187.

⁸⁸⁵ Według Słownika języka polskiego pod red. M. Szymczaka (PWN Warszawa 1988) „domownik” to osoba stale mieszkająca w jakimś domu, człowiek mieszkający z kimś razem, np. członek rodziny, współlokator, czy pracownik domowy.

⁸⁸⁶ Postanowienie SN z dnia 2 lutego 2007 r. w sprawie IV CZ 124/06, LEX nr 274201.

⁸⁸⁷ Wyrok NSA z dnia 26 lutego 1997 r. w sprawie SA/Ka 2279/95, niepubl., postanowienie NSA z dnia 18 stycznia 1995 r. w sprawie SA/Łd 2865/94, niepubl. za: G. Łaszczyca, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym ogólnym i podatkowym”, Kraków 1998 r. s. 160.

⁸⁸⁸ Wyrok SN z dnia 9 maja 1974 r. w sprawie I CR 212/74, niepubl. cyt. za: A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s.280.

⁸⁸⁹ Postanowienie NSA z dnia 3 grudnia 1993 r. w sprawie SA/Po 1931/93, ONSA 1995 r., Nr 2, poz.53, postanowienie WSA z siedzibą w Lublinie z dnia 1 września 2009 r. w sprawie II SA/ Lu 498/09, Wspólnota 2009 r., Nr 39, s.44.

zastosowaniu wykładni funkcjonalnej przepisu art. 138 k.p.c. można uznać, iż przez dorosłego domownika można rozumieć również osobę, która niekoniecznie ukończyła dokładnie osiemnasty rok życia, ale przez doręczyciela pisma została uznana jako osoba na tyle rozwinięta intelektualnie, że zdawała sobie sprawę ze znaczenia przedsięwziętych przez nią działań polegających na odbiorze pisma i zobowiązaniu się do doręczenia go nieobecnemu w chwili doręczenia adresatowi. Za powyższym rozumowaniem przemawia to, iż sam ustawodawca nie posługuje się pojęciem osoby pełnoletniej, a jedynie dorosłej. Oznacza to, iż założeniem ustawodawcy nie było rozumienie osoby dorosłej w sposób równoznaczny z osobą pełnoletnią, gdyż rozwój psychiczny osoby nie jest często równoznaczny z jej wiekiem. W dawniejszym piśmiennictwie wskazywano nawet, iż za osobę dorosłą można uznać także osobę, która ukończyła czternasty rok życia.⁸⁹⁰ A zatem można przyjąć, iż przepis art. 138 § 1 k.p.c. ma także zastosowanie do osób, które osiągnęły odpowiedni rozwój psychiczny, a swoim zachowaniem na zewnątrz prezentują dojrzałość właściwą osobie pełnoletniej.⁸⁹¹ W sytuacji zatem, gdy niepełnoletni domownik adresata pisma oddał pismo adresatowi, który zapoznał się z jego treścią oznacza to, że doszło do wadliwego, lecz skutecznego doręczenia z tego względu, iż adresat będący stroną, bądź uczestnikiem postępowania sądowego nie został pozbawiony tym samym możliwości działania.⁸⁹² Powyżej wskazane rozumienie pojęcia „dorosły” zastosowane w art. 138 k.p.c. oznacza, iż w przypadku, gdy pismo przeznaczone dla adresata odbierze domownik, który wprawdzie jest osobą pełnoletnią, ale niedorozwiniętą umysłowo, to jeżeli osoba ta przekaze pismo adresatowi, to oczywiście doręczenie będzie skuteczne, natomiast w sytuacji, gdy nie przekaze tego pisma, adresat może bronić się we wniosku o przywrócenie terminu do dokonania danej czynności, której uchybił na skutek nie oddania mu pisma, iż z uwagi na pewne przymioty jego domownika, pismo nie zostało mu oddane. Odmienny pogląd zgodnie z którym należy interpretować w sposób ścisły przepis dotyczący osoby dorosłej i należy przez niego rozumieć wyłącznie osobę pełnoletnią opiera się na założeniu, iż „ratio legis stanowią w tym wypadku ogólnie przyjęte poglądy na temat dojrzałości biologicznej i

⁸⁹⁰ L. Peiper, „Kodeks postępowania cywilnego”, część I, t. I, Kraków 1934 r. s. 360, M. Allerhand, „Kodeks postępowania cywilnego” Lwów 1932 r., s. 158.

⁸⁹¹ Wyrok SN z dnia 28 lutego 2002 r. w sprawie III CKN 1316/00 LEX nr 55137, W. Miszewski, „O doręczeniach według kodeksu postępowania cywilnego”, Gazeta Sądowa Warszawska 1932 r., Nr 8 – 9, 11 – 15, s. 174 odmienny pogląd został wyrażony w postanowieniu SA w Białymstoku z dnia 30 października 2003 r. w sprawie I ACa 523/03, OSAB 2004 r., Nr 1, poz. 9, OSA 2004 r., Nr 10, poz.37, a także w postanowieniu NSA z dnia 3 grudnia 1993 r. w sprawie SA/Po 1931/93, ONSA 1995 r., z. 2, poz. 53, J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 220.

⁸⁹² A.Wolińska „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom - analiza przepisów i orzecznictwa” PS 2003 r. Nr 2 s. 48, orzeczenie SN z dnia 31 grudnia 1956 r. w sprawie II CZ 215/56, OSPiKA 1958, Nr 6, poz. 146.

umysłowej człowieka, związanej z wiekiem i odpowiadającej potocznemu pojęciu dojrzałości”, o czym świadczy fakt, iż ustawodawca przyznał dopiero osobie, która ukończyła osiemnaście lat pełną zdolność do czynności prawnych”.⁸⁹³

Kolejną przesłanką dokonania doręczenia zastępczego pisma sądowego domownikowi adresata jest to, aby nie był on stroną przeciwną postępowania toczącego się z udziałem adresata.⁸⁹⁴ Zastrzeżenie, aby domownik, bądź też inny podmiot wymieniony w art. 138 § 1 k.p.c., który podejmie się oddania pisma adresatowi nie był przy tym stroną przeciwną postępowania, jest rozwiązaniem racjonalnym, gdyż zazwyczaj strony postępowania sądowego mają przeciwko sobie przeciwstawne interesy i mogą działać na swoją niekorzyść. Jest to uzasadnione zatem z natury rzeczy.⁸⁹⁵ Sytuacja taka, gdy domownicy są również przeciwnymi stronami procesu sądowego występuje zazwyczaj w sprawach rodzinnych, ale także w niektórych sprawach cywilnych, zwłaszcza dotyczących różnego rodzaju spraw majątkowych.⁸⁹⁶ Może też zdarzyć się sytuacja, że domownicy są jedną stroną postępowania i wówczas jeżeli złożyli wspólnie w jednym piśmie procesowym żądanie doręczenia np. uzasadnienia wyroku, to doręczenie im jednej przesyłki sądowej jest prawnie skuteczne.⁸⁹⁷ Przykładowo w postępowaniu podziałowym, w którym zachodzi sprzeczność interesów każdego uczestnika z pozostałymi, należy przyjąć, iż doręczenie nie może nastąpić do rąk żadnego innego uczestnika niż adresat.⁸⁹⁸ W przypadku, gdy adresat złoży w urzędzie pocztowym zastrzeżenie, aby przesyłki doręczać mu wyłącznie do rąk własnych, a doręczyciel pomimo to doręczy pismo sądowe dorosłemu domownikowi, bądź też innej osobie, to wówczas operator pocztowy ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 415 k.c.⁸⁹⁹

2.2.3. Miejsce doręczenia pisma dorosłemu domownikowi.

W dawniejszych orzeczeniach wskazywano na konieczność zaznaczenia zrealizowania doręczenia zastępczego za potwierdzeniu odbioru jako warunku uznania ważności doręczenia.⁹⁰⁰ W obecnie obowiązującym stanie prawnym z treści przepisu art. 26 ust. 2 pkt.

⁸⁹³ Postanowienie NSA z dnia 3 grudnia 1993 r. w sprawie SA/Po 1931/93, ONSA 1995 r., z. 2, poz. 53.

⁸⁹⁴ Orzeczenie SN z dnia 16 stycznia 1962 r. w sprawie 3 CR 819/61, RPE 1962 r., Nr 4, s. 302.

⁸⁹⁵ B. M. „Wezwania i doręczenia w postępowaniu administracyjnym”, *Gazeta Administracji* 1947 r., Nr 7 – 8, s. 378.

⁸⁹⁶ Orzeczenie SN z dnia 7 października 1948 r. w sprawie Po. C. 378/48, PN 1949 r., Nr 3 – 4, poz. 305.

⁸⁹⁷ Orzeczenie SN z dnia 15 czerwca 1934 r. w sprawie C III 77/34, *Zb.Urz.* 1934 r., p. 822, SPO t. I p.1.

⁸⁹⁸ I. Kunicki, „Wszczęcie i dalsze czynności postępowania podziałowego”, *PES* 1999 r., Nr 35, s. 4.

⁸⁹⁹ I. Lewandowska, „Można zakazać doręczania listów teściowej”, *Rzeczpospolita* z dnia 5 marca 2009 r., wydanie elektroniczne w: *Emerging Markets Information Service*. Szerzej na temat odpowiedzialności poczty w odrębnym rozdziale poświęconym sposobom dokonywania doręczeń.

⁹⁰⁰ Postanowienie SN z dnia 5 listopada 1930 r. w sprawie II 1K 1211/30, *Zb.O.* 1931 r., poz. 186.

3a i b ustawy Prawo pocztowe wynika, że przesyłka⁹⁰¹ jeżeli nie jest nadana na *poste restante*⁹⁰², może być także „wydana” ze skutkiem doręczenia nie tylko samemu adresatowi, przedstawicielowi ustawowemu adresata lub pełnomocnikowi adresata pod adresem wskazanym na przesyłce, przekazanie pocztowym lub w umowie o świadczenie usługi pocztowej, w placówce operatora, osobie pełnoletniej zamieszkałej razem z adresatem, jeżeli adresat nie złożył w placówce operatora zastrzeżenia w zakresie doręczenia przesyłki rejestrowanej lub przekazu pocztowego: pod adresem wskazanym na przesyłce, przekazanie pocztowym lub w umowie o świadczenie usługi pocztowej, w placówce operatora; osobie uprawnionej do odbioru przesyłek w urzędzie organu władzy publicznej, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt. 1 ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych, jeżeli adresatem przesyłki jest dany organ władzy publicznej; osobie uprawnionej do odbioru przesyłek w podmiotach będących osobami prawnymi lub jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi osobowości prawnej, jeżeli adresatem przesyłki jest: dana osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, niebędąca członkiem organu zarządzającego albo pracownikiem danej osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej osoba fizyczna w niej przebywająca; kierownik jednostki lub osoba fizyczna przez niego upoważniona, jeżeli adresatem przesyłki jest osoba fizyczna przebywająca w jednostce, w której ze względu na charakter tej jednostki lub powszechnie uznawany zwyczaj doręczenie przesyłki adresatowi jest znacznie utrudnione lub niemożliwe. Powyższe zostało doprecyzowane w treści art. 139 § 1¹ k.p.c.⁹⁰³, zgodnie z którego treścią pismo złożone w placówce pocztowej operatora pocztowego lub innego operatora pocztowego, może zostać odebrane także przez osobę upoważnioną na podstawie pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych, o którym mowa w przepisach określających warunki wykonywania powszechnych usług pocztowych, wydanych na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. – Prawo pocztowe.⁹⁰⁴

Aby dorosły domownik mógł odebrać przesyłkę sądową skierowaną do adresata pisma, wydający przesyłkę najpierw musi ustalić tożsamość osoby uprawnionej do jej odbioru. Domownik musi pokwitować odbiór przesyłki swoim czytelnym podpisem wraz ze

⁹⁰¹ Zgodnie z art. 3 pkt. 16 ustawy Prawo pocztowe to rzeczy opatrzone adresem, przedłożone do przyjęcia lub przyjęte przez operatora w celu przemieszczenia i doręczenia adresatowi.

⁹⁰² Usługa polegająca na dostarczeniu przesyłki do określonej przez nadawcę placówki pocztowej, do której adresat sam zgłasza się po odbiór. Przesyłki nadawane na *poste-restante* nie są doręczane przez listonoszy – www.poczta.polska.pl/dc_liste_krajowe_dodatkowe_restante.htm.

⁹⁰³ Przepis dodany przez art.1 pkt.17 ustawy z dnia 16 września 2011 r. Dz. U. 2011 r., Nr 233, poz. 1381. zmieniającej ustawę kodeks postępowania cywilnego z dniem 3 maja 2012 r.

⁹⁰⁴ Dz. U. z 2008 r. Nr 189 poz. 1159 z późn. zm.

wskazaniem daty odbioru.⁹⁰⁵ Powyższe oznacza, iż dorosły domownik adresata może odebrać pismo sądowe nie tylko w mieszkaniu, ale także w urzędzie pocztowym. Wskazuje się, iż w/w sposób odebrania może mieć miejsce tylko wtedy, gdy nieobecność adresata pisma jest chwilowa, nie przebywa on zagranicą, a także domownik powinien podjąć się oddania pisma adresatowi.⁹⁰⁶ W przeciwnym razie dorosły domownik adresata pisma, nie będzie legitymowany do jego odbioru.⁹⁰⁷

Do tej pory w orzecznictwie reprezentowany był pogląd, iż doręczenie dorosłemu domownikowi może nastąpić jedynie w mieszkaniu adresata, a nie w jakimkolwiek innym miejscu np. w urzędzie pocztowym. Wydanie przesyłki „dorosłemu domownikowi” w innym miejscu aniżeli mieszkanie adresata uznawano za bezskuteczne i jako takie nie powodujące tym samym rozpoczęcia biegu terminu do dokonania danej czynności procesowej wiążącej się z doręczeniem takiego pisma. Odkąd treść art. 26 ust. 2 pkt. 3 ustawy Prawo pocztowe oraz art. 139 § 1¹ k.p.c. przewiduje taką możliwość nie ma co do tego wątpliwości.

Dorosłemu domownikowi adresata pisma sądowego można zatem dokonać skutecznego doręczenia w jego miejscu zamieszkania, a także w urzędzie pocztowym, jednakże nie można tego dokonać w jego miejscu pracy, bądź też w jakimkolwiek innym miejscu. Przykładowo, gdy doręczyciel odda pismo sądowe żonie adresata w jej miejscu pracy, bądź też odda jej pismo na ulicy, nie może w ten sposób dokonać skutecznego doręczenia. Jeżeli doręczający nie zastanie adresata, ani jego domownika w mieszkaniu adresata, niedopuszczalne jest doręczenie pisma sądowego w miejscu pracy domownika adresata lub tam, gdzie zostanie domownika adresata.⁹⁰⁸ Sposób doręczenia zastępczego został sformułowany podobnie jak pozostałe sposoby doręczeń bardzo formalistycznie. Oznacza to, iż przypadki wskazane w kodeksie postępowania cywilnego stanowią katalog zamknięty i w żaden sposób nie mogą być rozszerzane. W szczególności niedopuszczalne jest, aby dokonywać doręczeń domownikowi adresata pisma w jego miejscu pracy lub tam gdzie się adresata zostanie, gdyż ustawodawca uregulował jedynie możliwość dokonywania doręczenia dorosłemu domownikowi w miejscu zamieszkania adresata.⁹⁰⁹

⁹⁰⁵ § 4 ust.1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym Dz. U. z 2010 r. Nr 190 poz. 1277 z późn. zm.

⁹⁰⁶ Wyrok SN z dnia 1 października 2010 r. w sprawie IV KK 41/10, LEX nr 612466, Biul.PK 2010 r. Nr 6 poz. 12

⁹⁰⁷ Odpowiednie zastosowanie znajdują tutaj przepisy dotyczące postępowania podatkowego na podstawie ordynacji podatkowej; wyrok NSA w Warszawie z dnia 3 lutego 2009 r. w sprawie II FSK 1582/07, LEX nr 477368, wyrok NSA w Warszawie z dnia 27 października 2009 r. w sprawie II FSK 841/08, LEX nr 580190.

⁹⁰⁸ Postanowienie SN z dnia 20 sierpnia 1969 r. w sprawie I PZ 22/69, OSNC 1970 r., Nr 6, poz. 110.

⁹⁰⁹ Wyrok SN z dnia 20 sierpnia 1969 r. w sprawie PZ 22/69, op. cit.

Oczywiście nie można popadać w nadmierny formalizm i uznać, że nie będzie skutecznym doręczeniem, przekazanie przesyłki sądowej dorosłemu domownikowi adresata, pisma na klatce schodowej domu, a nie w środku mieszkania. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której doręczyciel zna od lat osobę zamieszkującą w danym domu i zna jej tożsamość, więc przekazuje jej pismo spotykając ją na klatce schodowej. Wydaje się natomiast, iż przekazanie takiego pisma już w miejscu oddalonym od miejsca zamieszkania adresata, na ulicy dorosłemu domownikowi, stanowi wadliwe doręczenie i nie wypełnia przesłanek doręczenia zastępczego.

Do czasu wprowadzenia przepisu art. 139 § 1¹ k.p.c. kwestią sporną w orzecznictwie było to, czy nastąpi spełnienie przesłanek doręczenia zastępczego również w sytuacji, gdy doręczyciel pozostawi pismo sądowe w placówce pocztowej i następnie zostanie ono wydane nie adresatowi osobiście, a innej osobie, nawet jej dorosłemu domownikowi. Zgodnie z jednym poglądem takie doręczenie pisma nie wywołuje skutków prawnych przewidzianych w k.p.c., które ustawa wiąże z doręczeniem pisma. Doręczenie bowiem za pośrednictwem poczty korespondencji osobie fizycznej, będącej stroną procesu cywilnego w sytuacji niedoręczenia jej w mieszkaniu adresata, może nastąpić w placówce pocztowej wyłącznie do rąk własnych adresata.⁹¹⁰ Zgodnie natomiast z treścią art. 26 ust. 2 pkt. 3 ustawy Prawo pocztowe przesyłkę w miejscu doręczenia może odebrać adresat, jak również zamieszkała z nim osoba pełnoletnia. W obecnie obowiązującym stanie prawnym nie ma już wątpliwości, że pismo może być odebrane nie tylko przez adresata osobiście, ale też przez inny podmiot.

Zgodnie z art. 142 k.p.c. odbierający pismo potwierdza odbiór i jego datę własnoręcznym podpisem, jeżeli jednak nie może lub nie chce tego uczynić, doręczający sam oznacza datę doręczenia oraz przyczyny braku podpisu (§ 1).⁹¹¹ Poza tym doręczający stwierdza na potwierdzeniu odbioru sposób doręczenia, a na doręczonym piśmie zaznacza dzień doręczenia i opatruje to stwierdzenie swoim podpisem (§ 2). Doręczyciel ma obowiązek wpisania daty doręczenia przesyłki, imienia i nazwiska odbierającego, zaznaczenia sposobu doręczenia oraz potwierdzenia tego własnoręcznym podpisem. W sytuacji, gdy na zwrotnym poświadczeniu odbioru, doręczyciel nie zaznaczy sposobu doręczenia pisma, bądź też osoba odbierająca pismo nie złoży swojego podpisu składającego się z jego imienia i nazwiska, ma to znaczenie wówczas, gdy dorosły domownik, bądź inny podmiot uprawniony do jego odbioru nie odda pisma do rąk jego adresata. W razie bowiem, gdy adresat otrzyma pismo i zaznajomi się z jego treścią, okoliczność, iż domownik nie podpisał się na zwrotnym

⁹¹⁰ Wyrok SN z dnia 4 sierpnia 2009 r. w sprawie I UK 71/09 LEX nr 529762.

⁹¹¹ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 maja 2006 r. w sprawie III SA/Wa 298/06, LEX nr 232191.

potwierdzeniu odbioru nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Doręczenie pisma sądowego dorosłemu domownikowi adresata, bez wpisania na potwierdzeniu odbioru tego pisma imienia i nazwiska osoby odbierającej przesyłkę, stanowi wprawdzie naruszenie przepisów o doręczeniach, które jednak nie ma żadnego wpływu na wynik sprawy, jeżeli nastąpiło faktyczne doręczenie pisma sądowego jego adresatowi.⁹¹² Istotnym uchybieniem ze strony organu doręczającego jest natomiast brak daty dokonania doręczenia, nawet jeżeli strona, bądź jej domownik złoży swój podpis, takie doręczenie będzie bowiem pozbawione skutków prawnych.⁹¹³ Potwierdzenie nadania przesyłki rejestrowanej ma moc dokumentu urzędowego i stanowi dowód tego co zostało w nim urzędowo poświadczony.⁹¹⁴ W sytuacji jednak, gdy przesyłka sądowa nie dotrze do adresata to wówczas zachodzi konieczność dowodzenia faktu doręczenia i okoliczności, które powinny być objęte treścią potwierdzenia odbioru. Potwierdzenie odbioru stanowi dowód dokonania doręczenia, jednakże można również dowodzić faktu doręczenia wykorzystując inne środki dowodowe.⁹¹⁵

2.2.4. Konieczność oddania pisma adresatowi.

Następną przesłanką warunkującą prawidłowość doręczenia zastępczego jest to, aby domownik, administrator domu, dozorca domu, sołtys oraz osoba upoważniona do odbioru pism w miejscu pracy adresata, podjęli się oddania pisma jego adresatowi. Doręczający pismo powinien zatem zażądać, aby osoba, której przekazuje pismo oświadczyła, że wyraża zgodę na przyjęcie pisma i oddanie go adresatowi.⁹¹⁶ Wydaje się jednak, iż oświadczenie to może przybrać postać dorozumienia, tzn. gdy przykładowo podmiot zastępczo odbierający pismo za adresata może skinąć głową, bez znaczenia przy tym pozostaje fakt upoważnienia przez adresata danej osoby do odbioru pisma.⁹¹⁷

Jeżeli natomiast doręczyciel ma wątpliwości, iż osoba nie odda pisma adresatowi, bądź też osoba ta wyraźnie oświadczy, iż nie chce, bądź nie jest w stanie przekazać przesyłki pocztowej adresatowi, doręczający winien jest odstąpić od takiego sposobu doręczenia i

⁹¹² Postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2000 r. w sprawie I PKN 713/00 OSNP 2002/16/386, MoP 2002 r., Nr 24, s. 1142.

⁹¹³ Orzeczenie SN z dnia 13 stycznia 1959 r. w sprawie 1. CZ. 3/59, OSP 1960 r. Nr 1 poz. 9.

⁹¹⁴ K. Knoppek, „Znaczenie dowodowe pokwitowania nadania listu poleconego”, PS 2004 r. Nr 9.

⁹¹⁵ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 680 i zawarte tam orzecznictwo, P. Grzegorzczak, „Doręczenie zastępcze w postępowaniu cywilnym”, w: „Prawo wobec wyzwań współczesności”. Materiały z sesji naukowej, pod red. P. Wilińskiego, Poznań 2003 r. s. 170.

⁹¹⁶ L. Peiper, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 360.

⁹¹⁷ Postanowienie SN z dnia 10 sierpnia 1998 r. w sprawie II CZ 80/99, OSNC 2000 r., Nr 3, poz. 46.

podjąć ponowną próbę doręczenia właściwego w innym miejscu bądź czasie lub też zastosować doręczenie *per aviso*. Istotne jest również to, aby dorosły domownik, bądź inna osoba przekazały osobiście pismo adresatowi, a nie za pośrednictwem osób trzecich.

Przyjęcie pisma przez domownika adresata, a w razie jego nieobecności przez administrację domu, dozorcę lub organ gminy, bądź upoważnionego do odbioru pisma pracownika, nie wymaga przy tym udokumentowania potrzebnego zadeklarowania przez te osoby, że podjęte przez nie pismo oddadzą adresatowi. Nie jest do tego wymagana żadna forma, w szczególności pisemna. Takiego obowiązku nie nakłada żaden przepis. Dlatego należy przyjąć domniemanie, że domownik, bądź inna uprawniona do odbioru pisma osoba podjęła się jego oddania.⁹¹⁸ Nie jest przy tym konieczne, aby doręczający pozostawił na drzwiach adresata lub w skrzynce pocztowej zawiadomienie o pozostawieniu przesyłki sądowej upoważnionej do tego osobie, gdyż tryb ten nie został przewidziany w art. 138 § 1 k.p.c.⁹¹⁹

Wskazać również należy, iż dorosły domownik nie ma obowiązku odebrania pisma, i może także odmówić dokonania tej czynności, co również może uczynić sam adresat. Oczywiście wiąże się to także z pewnymi konsekwencjami. Do tej pory, gdy adresat, bądź jego domownik, odmówili przyjęcia pisma doręczający mógł pozostawić je w mieszkaniu adresata lub złożyć w placówce pocztowej operatora publicznego, gdy było przesłane pocztą, albo w urzędzie właściwej gminy, gdy miało być dostarczone w inny sposób. W obecnie obowiązującym stanie prawnym, jeżeli adresat odmawia przyjęcia pisma, doręczenie uważa się za dokonane. W takim przypadku doręczający winien jest zwrócić pismo do sądu z adnotacją o odmowie jego przyjęcia. Dotyczy to jednak wyłącznie adresata pisma, gdyż domownik adresata jest w dalszym ciągu uprawniony do odmowy przyjęcia pisma bez żadnych konsekwencji.⁹²⁰

2.2.5. Wykładnia pojęć: administracji domu, dozorca domu i sołtysa.

Gdyby doręczyciel nie zastał nikogo w domu może pismo to przekazać także administracji domu, dozorca domu lub sołtysowi – pod warunkiem, że osoby te nie są

⁹¹⁸ Postanowienie SN z dnia 15 września 2004 r. w sprawie III CZ 64/04, OSNC 2005 r., Nr 7-8, poz. 142, Biul. SN 2005 r. Nr 1 s. 12.

⁹¹⁹ Postanowienie SN z dnia 20 maja 1931 r. w sprawie II 2 K. 499/31, OSP 1931 r., poz. 375.

⁹²⁰ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit. s. 752.

przeciwnikami procesowymi adresata pisma i podejmą się oddania mu pisma.⁹²¹ W praktyce ten sposób dokonywania doręczeń występuje niezwykle rzadko. Doręczyciel bowiem najczęściej nie zastając nikogo pod podanym adresem zamieszkania od razu wystawia awizo, nie podejmując już próby udania się jeszcze do administracji domu, dozorca domu, bądź sołtysa. Sformułowany przepis ustala pewnego rodzaju gradację podmiotów „zastępczych”, którym najpierw winno się podjąć próby dokonania doręczenia pisma, o czym świadczy zwrot użyty w przepisie art. 138 § 1 k.p.c. „a gdyby go nie było”. Jest to rozwiązanie logiczne i praktyczne, gdyż doręczający najpierw udaje się do mieszkania adresata pisma, aby móc dokonać doręczenia właściwego, a gdy jego nie zostanie, doręcza wówczas pismo jego domownikowi. Z kolei w dalszej kolejności, gdy doręczający nie zostanie w mieszkaniu ani adresata pisma, ani jego dorosłego domownika, to wówczas może on dopiero udać się do administracji domu, dozorca domu lub sołtysa. Wydaje się przy tym, iż w przypadku tych ostatnich podmiotów kolejność, do którego z nich najpierw uda się doręczający pismo nie ma większego znaczenia. Zazwyczaj bowiem jest tak, iż w mniejszych miejscowościach nie ma administratora, czy dozorca domu, natomiast jest sołtys, a w większych z kolei miejscowościach, gdzie występuje także budownictwo wielorodzinne częściej spotkać się można z występowaniem administracji bloku, bądź dozorca.

Należy w tym miejscu podjąć próbę zdefiniowania wyżej wskazanych pojęć. Dozorca domu to zazwyczaj osoba, której powierza się dozоровanie, czyli pilnowanie domu i czynność ta powinna być mu powierzona w sposób trwały, a nie jedynie na pewien okres czasu.

Z praktycznego punktu widzenia zatem przepis art. 138 § 1 k.p.c. w części stanowiącej o tym, iż doręczający może dokonać doręczenia pisma również administratorowi domu, dozorca domu, bądź sołtysowi, jest przepisem właściwie martwym. Formalnie rzecz ujmując, doręczyciel winien najpierw udać się do miejsca zamieszkania adresata i podjąć próbę dokonania doręczenia właściwego, a następnie wobec stwierdzenia, że adresata nie ma chwilowo w domu, podjąć próbę doręczenia zastępczego najpierw dorosłemu domownikowi adresata, a jeśli by go nie było to udać się do administracji domu, dozorca, bądź sołtysa i podjąć próbę oddania im pisma. Co więcej w przypadku budownictwa wielorodzinnego doręczyciel często pozostawia od razu awizo w skrzynce pocztowej, nie sprawdzając nawet, czy adresat jest w domu. (Tryb doręczenia przez awizo zostanie omówiony w odrębnym rozdziale).

⁹²¹ E. Stefańska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2011 r. s. 293.

Należy zastanowić się zatem, czy nie należałoby wprowadzić analogicznego, jak w przypadku przepisu art. 43 k.p.c. przewidującego możliwość dokonania doręczenia zastępczego pisma sąsiadowi adresata, który nie jest ani administratorem domu, ani dozorcą, bądź sołtysem. Możliwość dokonywania doręczenia zastępczego sąsiadowi adresata istniała w poprzednio obowiązującym stanie prawnym.⁹²² Rozwiązanie to ułatwiłoby znacznie doręczającemu dokonanie doręczenia sąsiadowi, aniżeli poszukiwanie administratora, czy dozorcę domu, co często jest utrudnione. Wydaje się, iż wprowadzenie do procedury cywilnej możliwości dokonywania doręczenia zastępczego również do rąk sąsiada adresata, znacznie zmniejszyłoby ilość awizowanych przesyłek sądowych.

2.3. Przesłanki ustawowe doręczenia zastępczego w miejscu pracy.

Analogiczne rozwiązanie do art. 138 § 1 k.p.c. dotyczące miejsca zamieszkania, ustawodawca wprowadził do art. 138 § 2 k.p.c. odnośnie miejsca pracy tzn. w przypadku nie zastania adresata w miejscu pracy można, doręczyć pismo osobie upoważnionej do jej odbioru. Zastosowanie trybu doręczenia przez awizo (art. 139 § 1 k.p.c.) jest dopuszczalne dopiero w razie uprzedniej niemożności doręczenia pisma osobie upoważnionej do odbioru pism w miejscu pracy adresata (art. 138 § 2 k.p.c.).⁹²³ Nie może zatem mieć miejsca sytuacja, w której doręczający nie zastał adresata w miejscu pracy i nie podjął próby oddania pisma osobie upoważnionej do jego odbioru, w związku z czym od razu zastosował tryb doręczenia przewidziany w art. 139 § 1 k.p.c. Istnieje wówczas domniemanie, które można obalić, że osoba upoważniona do odbioru korespondencji przekazała adresatowi pismo.⁹²⁴ Powyższe ma zastosowanie także odnośnie doręczenia zastępczego do rąk domownika adresata, tzn. gdy ten sposób doręczenia zastępczego jest możliwy, to nie jest możliwe pozostawienie awiza w skrzynce pocztowej, bądź na drzwiach adresata pisma.⁹²⁵ Treść przepisu art. 138 § 1 k.p.c. odnosi się także do kancelarii adwokackich i radcowskich, gdzie w razie nie zastania pełnomocnika do którego bezpośrednio została zaadresowana przesyłka pocztowa można dokonać doręczenia osobie zatrudnionej w tymże lokalu.⁹²⁶

⁹²² Art. 151 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego Dz. U. Nr 83, poz. 651 oraz art. 147 § 1 ustawy z dnia 25 sierpnia 1950 r. – Kodeks postępowania cywilnego Dz. U. Nr 43 poz. 394.

⁹²³ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie IV CZ 188/02 OSP 2003 r., Nr 9, poz.119.

⁹²⁴ Postanowienie SN z dnia 26 marca 2004 r. w sprawie IV CZ 25/04, LEX nr 585881.

⁹²⁵ Orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1927 r. w sprawie R. 956/27, PPIA 1928 r., p.158.

⁹²⁶ Orzeczenie SN z dnia 21 stycznia 1958 r. w sprawie 1 CZ 238/58, OSPiKA 1958 r., Nr 9, poz. 233.

Można podjąć w tym miejscu próbę zdefiniowania pojęcia „osoby upoważnionej do odbioru pism”. Praktycznie rzecz ujmując jest to zazwyczaj osoba, która pełni funkcję sekretarza zatrudnionego w danym zakładzie pracy⁹²⁷ i jest osobą upoważnioną do odbioru pism skierowanych do danego zakładu pracy.⁹²⁸ W orzecznictwie wskazuje się, iż: „osobą upoważnioną do odbioru pism w miejscu pracy adresata jest osoba upoważniona do odbioru pism skierowanych do zakładu pracy, na co wskazuje treść przepisu art. 138 § 2 k.p.c.”⁹²⁹

Skuteczność doręczenia pracownikowi adresata pisma jest uzależniona od udzielenia temu pracownikowi pełnomocnictwa do odbioru pisma, które może być przez niego poświadczane, ale także dorozumiane. Oznacza to, iż upoważnienie do odbioru pisma sądowego nie wymaga zachowania żadnej szczególnej formy. Zazwyczaj to, że dana osoba jest upoważniona w zakładzie pracy do odbioru pism, wynika ze zwyczajowych porozumień pomiędzy pracownikami a w danym zakładzie pracy powszechnie wiadomo, że sekretarz za przyzwoleniem pracodawcy odbiera pisma sądowe. Udzielenie takiego upoważnienia można zatem dorozumiewać na podstawie innych czynności i zachowań.⁹³⁰ Okoliczność natomiast, iż dana osoba pełni funkcję sekretarza w danym zakładzie pracy, nie świadczy jeszcze o tym, iż została ona upoważniona w sposób dorozumiany przez pracodawcę do odbioru pism.⁹³¹ Podobnie jak ma to miejsce w przypadku art. 138 § 1 k.p.c., iż doręczenie domownikowi adresata może nastąpić tylko w mieszkaniu, tak doręczenie osobie upoważnionej do odbioru pisma w miejscu pracy adresata, może nastąpić tylko w tym miejscu tj. w lokalu biurowym, w którym wykonywana jest praca adresata pisma i tylko doręczenie w takim miejscu w myśl art. 138 § 2 k.p.c. jest prawnie skuteczne.⁹³²

Istnieje przy tym pogląd, iż można dokonać doręczenia zastępczego w miejscu pracy adresata pod jego nieobecność „każdej osobie zatrudnionej w danym zakładzie pracy, a nie tylko osobie specjalnie upoważnionej do odbioru korespondencji”.⁹³³ W stanie faktycznym, cytowanego powyżej wyroku, odbiór pisma sądowego pokwitowała sprzątaczką zatrudniona

⁹²⁷ Orzeczenie SN z dnia 21 stycznia 1958 r. w sprawie I CZ 238/57, OSNCK 1960 r., Nr 2, poz. 35.

⁹²⁸ Postanowienie SN z dnia 11 lutego 2000 r. w sprawie III CKN 1217/99, niepubl. za J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego – tekst- orzecznictwo – piśmiennictwo, Warszawa 2009 r. (zestaw nowelizujący z listopada 2011 r.), s. 138/3.

⁹²⁹ Postanowienie SN z dnia 11 lutego 2000 r. w sprawie III CKN 1217/99 LEX nr 51570, postanowienie SN z dnia 22 października 2008 r. w sprawie I PZ 27/08, OSNP 2010 r., Nr 5-6, poz. 69.

⁹³⁰ Postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2001 r. w sprawie V CZ 85/01 LEX nr 558339, postanowienie SN z dnia 3 października 2000 r. w sprawie I CKN 911/00, LEX nr 532135.

⁹³¹ Orzeczenie SN z dnia 26 listopada 1937 r. w sprawie C.III.1451/37. RPEiS 1939 r., Nr 1 s., za: J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit.

⁹³² Orzeczenie SN z dnia 11 stycznia 1962 r. w sprawie 4 CZ 130/61, Zb. O. 1963 r., Nr 2, s. 39, RPE 1962 r., Nr 3, s. 386, orzeczenie SN z dnia 10 sierpnia 1963 r. w sprawie II CR 716/62, RPE 1965 r., Nr 2, s. 360.

⁹³³ Orzeczenie SN z dnia 20 stycznia 1960 r. w sprawie 4 CZ 151/59, OSN 1960 r., poz. 206, orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1976 r. w sprawie II CR 556/76, OSPiKA 1977, Nr 10, poz. Z glosą S. Ligięży i J. Piotrowskiego, PiP 1978 r., Nr 12, s. 130.

w kancelarii adwokackiej pozostawiając przy swoim podpisie odcisk stempla zespołu adwokackiego. W danym stanie faktycznym Sąd Najwyższy uznał, iż skoro osoba ta miała dostęp do stempla pocztowego kancelarii, to była osobą upoważnioną do odbioru pisma i w związku z tym doręczenie nastąpiło w sposób prawidłowy. Z poglądem tym należy się zgodzić, gdyż to dany pracodawca powinien tak zorganizować przekazywanie swym pracownikom nadchodzącej do nich korespondencji, aby nie było żadnych wątpliwości co do doręczenia takiej korespondencji. Wydaje się zatem, iż aby w danym zakładzie pracy nie było wątpliwości co do tego, który z pracowników dokonał odbioru pisma nieadresowanego do niego bezpośrednio, pracodawca powinien ustalić jedną osobę odpowiedzialną za odbiór korespondencji sądowej. W przypadku pełnomocników stron często kancelaria oraz mieszkanie stanowią jedną całość i wówczas domownik adresata pisma – pełnomocnika - może być równocześnie osobą zatrudnioną w kancelarii jako osoba upoważniona do odbioru pisma wówczas nie ma wątpliwości, iż doręczenie pisma sądowego dorosłemu domownikowi, będącemu również osobą upoważnioną do odbioru pism w miejscu pracy adresata jest skutecznie. Wyrażony został przy tym pogląd, iż w takim przypadku doręczenie pisma dokonane zastępczo żonie adwokata jest także prawidłowe, chociażby nie była ona zatrudniona w kancelarii.⁹³⁴ Oznacza to, iż zarówno adwokatowi, jak i radcy prawnemu wykonującemu zawód w miejscu swojego zamieszkania, należy doręczać pisma z uwzględnieniem przepisów art. 135 k.p.c., art. 138 § 1 k.p.c. oraz art. 139 § 1 i 2 k.p.c.⁹³⁵

W sytuacji natomiast, gdy pełnomocnik strony podał jako adres do doręczeń zarówno adres kancelarii, jak i adres swojego miejsca zamieszkania, to doręczenie zarówno na adres kancelarii, jak i miejsca zamieszkania będzie skuteczne.⁹³⁶ W przypadku kancelarii doręczenie pisma członkowi zespołu adwokackiego jest skuteczne, choćby nie miał on upoważnienia do odbioru pisma.⁹³⁷

⁹³⁴ Orzeczenie SN z dnia 6 września 1935 r., w sprawie C.III. 301/35, Zb. Urz. 1936 r., poz. 149, Gł. Sąd. 1936 r., s. 346.

⁹³⁵ Postanowienie SN z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III CZ 170/98, niepubl. za J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego..., op. cit.

⁹³⁶ Postanowienie SN z dnia 8 listopada 2006 r. w sprawie III CZ 73/06, niepubl. za: J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego..., op. cit.

⁹³⁷ Orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1976 r. w sprawie II CR 556/76, OSPiKA 1977 r., Nr 10, poz. 166; OSPiKA 1978 r., Nr 9, poz.164 z głosą S. Ligięzy i J. Piotrowskiego; PiP 1978 r., Nr 12, s. 30 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”.

2.4. Wzruszalne domniemanie prawne doręczenia pisma adresatowi.

Doręczenie pisma sądowego w trybie art. 138 k.p.c. oparte zostało na domniemaniu, że osoby którym zastępczo doręczono pismo, oddały go adresatowi i że w ten sposób doręczenie zostało dokonane prawidłowo. Domniemania ułatwiają proces decyzyjny sądu, pozwalając na ustalenie faktów, których nie dałoby się udowodnić, bądź też byłoby to znacznie utrudnione.⁹³⁸

Domniemanie przyjęte w doręczeniach zastępczych jest domniemaniem prawnym wzruszalnym (*praesumptiones iuris tantum*) służącym ochronie strony postępowania cywilnego. Domniemanie wzruszalne polega na tym, iż wnioski wyprowadzone z domniemania mogą być kwestionowane przez przeprowadzenie przeciwdowodu.⁹³⁹ Strona postępowania musi zatem przedstawić przeciwdowód na okoliczność, iż pismo nie dotarło do adresata. Z obaleniem domniemania mamy do czynienia wówczas, gdy nie zachodzi związek między podstawą a wnioskiem i może to nastąpić za pomocą wszystkich dostępnych środków dowodowych.⁹⁴⁰

W orzecznictwie wyrażono pogląd, iż obalenie domniemania z art. 139 k.p.c. nie prowadzi do wniosku, że doręczenie nie zostało dokonane, ale jedynie do uchylenia ujemnych skutków, jakie dla strony wiążą się z doręczeniem w zakresie biegu terminu. Doręczenie bowiem następuje w chwili wydania pisma odbiorcy i od tej chwili biegną dla adresata terminy procesowe.⁹⁴¹ Od momentu zatem fikcyjnego doręczenia pisma biegną skutecznie ważne dla strony terminy do dokonywania innych czynności procesowych.

Reasumując stwierdzić należy, iż instytucja doręczenia zastępczego spełnia właściwą funkcję w procedurze cywilnej wyłącznie, gdy jest realizowana zgodnie z przepisami.

⁹³⁸ K. Markewicz, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, praca zbiorowa pod red. Ł. Błaszczak, K. Markewicz, E. Rudkowska – Ząbczyk, Warszawa 2010 r. s. 49 – 50 i cyt. tam: J. Wróblewski, „Sądowe stosowanie prawa”, Warszawa 1988 r. s. 233, B. Janiszewska, „Koncepcja dobrej wiary w przepisach prawa rzeczowego”, Warszawa 2005 r. s. 81 – 83, J. Wróblewski, „Domniemania w prawie – problematyka teoretyczna”, SPE 1973 R., T.X, s. 20, A. Kunicki, „Domniemania w prawie rzeczowym”, Warszawa 1969 r. s. 15.

⁹³⁹ K. Pietrkowski, „Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych”, Warszawa 2012 r. s. 284, orzeczenie SN z dnia 4 września 1970 r., w sprawie I PZ 53/70, OSN 1971 r., Nr 6, s. 100, K. Markewicz, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, op. cit., s. 57; niektórzy autorzy kwestionują istnienie domniemania prawnego wzruszalnego: m.in. H. Dolecki, „Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym”, Warszawa 1998 r. s. 142, A. Kunicki, „Domniemania w prawie...”, op. cit. s. 84.

⁹⁴⁰ K. Markewicz, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, op. cit., s. 60 – 61.

⁹⁴¹ Orzeczenia SN z dnia 4 września 1970 r. w sprawie I PZ 53/70, OSNCP 1971, Nr 6, poz. 100 oraz z dnia 12 stycznia 1973 r. w sprawie I CZ 157/72, OSNCP 1973 r., Nr 12, poz. 215, postanowienie SN z dnia 6 listopada 2002 r. w sprawie III CZ 99/02, LEX nr 577482.

3. Szczególne formy doręczenia zastępczego.

3.1. Pozostawienie przesyłki sądowej w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia jako negatywny skutek procesowy zaniechania zawiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania.

Oprócz powyżej opisanego sposobu doręczenia zastępczego ustawodawca ustanowił także pewne szczególne formy doręczenia zastępczego, którymi są: pozostawienie przesyłki w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, doręczenie dokonane do rąk kuratora do doręczeń oraz wywieszenie pisma sądowego w budynku sądu. W doktrynie istnieje spór dotyczący tego czy pozostawienie pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia jest rodzajem doręczenia⁹⁴², czy też nie jest rodzajem doręczenia.⁹⁴³ Wydaje się, że pierwszy z wyżej powołanych poglądów jest bardziej trafny, chociażby zważywszy na fakt, iż poprzez dokonanie tej czynności, następują skutki procesowe tożsame ze skutecznym doręczeniem pisma.

Warunkiem skutecznego doręczenia przez sąd pisma jest to, aby sądowi znany był adres, na który doręczyciel dokona doręczenia. Z tego względu strony i ich przedstawiciele mają obowiązek zawiadamiać sąd o każdej zmianie swego miejsca zamieszkania, który to obowiązek wynika wprost z art. 136 § 1 k.p.c. Obowiązek ten stanowi ciężar procesowy strony.⁹⁴⁴

Strony mają obowiązek informowania sądu o zmianie adresu aż do momentu uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie.⁹⁴⁵ Gdyby sprawę rozpoznawał sąd drugiej instancji i wydał orzeczenie, od którego przysługuje skarga kasacyjna, to taki obowiązek ciąży na stronie, aż do upływu terminu na wniesienie skargi. Konsekwencją niezawiadomienia strony o zmianie adresu jest pozostawienie pisma sądowego w aktach sprawy. Pismo takie wywoła wówczas takie same skutki prawne, jak gdyby zostało doręczone. Przy czym należy podkreślić, iż doręczenia pierwszego pisma w sprawie sąd musi

⁹⁴²P. Grzegorzczak, „Doręczenie zastępcze w postępowaniu cywilnym, (w:) Prawo wobec wyzwań współczesności”, praca zbiorowa pod red. P. Wilińskiego, Poznań 2004 r., s. 158 – 159.

⁹⁴³G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2004 r., Nr 5 -6, s. 71.

⁹⁴⁴K. Weitz, „Niedopuszczalność pozostawienia pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, gdy nowy adres jest sądowi znany”, Pal. 2012 r., Nr 1-2, s. 96, postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 1964 r. w sprawie II PZ 7/64, NP 1964 r., Nr 10, s. 1011.

⁹⁴⁵Orzeczenie SN z dnia 9 maja 1960 r. w sprawie 4 CR 559/59, Zb. O. 1960 r. Nr 4 s. 120, PiŻ 1960 r., Nr 4, s. 120 z notką K. Lipskiego, PiP 1961 r., Nr 11, s. 805 i 808 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

zawsze dokonać do rąk adresata, nie może zastosować instytucji pozostawienia pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia.

Dopiero po dwukrotnym awizowaniu przesyłki i nie podjęciu jej przez adresata sąd może uznać, iż przesyłka sądowa została skutecznie doręczona. Oznacza to, iż jeżeli pierwsza przesyłka sądowa powróciła do sądu z adnotacją „nie podjęto w terminie”, nie jest jeszcze możliwe załączenie jej do akt ze wzmianką o skutecznym doręczeniu. Przy pierwszym doręczeniu nie ma bowiem jeszcze pewności, że adres wskazany w pozwie jest prawidłowy. Dopiero przy próbie drugiego doręczenia przesyłki sąd ma pewność co do prawidłowości doręczenia.⁹⁴⁶

W sytuacji, gdyby strona twierdziła, iż adnotacja dokonana przez listonosza, iż adresat pod wskazanym adresem nie przebywa, odbiega od rzeczywistego stanu rzeczy winna jest swoje twierdzenie udowodnić, a sąd powinien dopuścić dowody zawnioskowane przez stronę bądź uczestnika postępowania na tę okoliczność. „Wynikający z art. 136 § 1 k.p.c. obowiązek zawiadamiania o zmianie miejsca zamieszkania nie rozciąga się na czas przed wytoczeniem powództwa. Jeżeli powód podał w pozwie nieaktualny adres strony pozwanej doręczenie zastępcze na podstawie art. 139 § 1 k.p.c., przez złożenie pisma w placówce pocztowej nie może być skuteczne, ponieważ nie ma możliwości dochowania wymaganego w tym przepisie umieszczenia zawiadomienia o pozostawieniu pisma w placówce pocztowej, na drzwiach mieszkania adresata lub w jego skrzynce pocztowej. Brak adnotacji poczty, że adresat nie mieszka pod wskazanym adresem lub że wyprowadził się, nie sankcjonuje wadliwego doręczenia, zwłaszcza, że doręczyciel może nie wiedzieć, kto mieszka pod wskazanym adresem”.⁹⁴⁷ Ustawodawca przewidział wyjątek dla pisma sądowego, które rozpoczyna wznowienie postępowania. Pismo takie musi bowiem zostać doręczone stronie wyłącznie pod jej adresem zamieszkania. Nie może natomiast zostać pozostawione w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Te same zasady odnoszą się także do doręczenia pisma ze skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W myśl bowiem art. 406 k.p.c. do postępowania ze skargi o wznowienie, stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem I instancji. Natomiast pierwsze doręczenie w sprawie wszczętej przed sądem I instancji musi być zawsze dokonane do rąk adresata.

O obowiązku powiadamiania sądu o każdorazowej zmianie miejsca zamieszkania oraz skutkach wynikających z jego zaniedbania, sąd powinien pouczyć stronę wraz z pierwszym doręczeniem pisma sądowego (art. 136 § 2 k.p.c.). Dotyczy to zarówno osób fizycznych, jak i

⁹⁴⁶ M. Kornilowicz „Czekajcie na listy”, Rzeczpospolita 2000 r. Nr 9 s. 27.

⁹⁴⁷ Postanowienie SN z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie IV CNP 87/08, LEX nr 603176.

prawnych, które są zobowiązane dopilnować, aby adres ich siedziby był prawidłowy w rejestrze.⁹⁴⁸ Jeżeli tego nie uczynią, wiąże się to ze skutkiem prawnym w postaci przyjęcia domniemania doręczenia i pozostawienia pisma sądowego w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia chyba, że nowy adres jest sądowi znany. Obowiązek ten dotyczy także konieczności informowania sądu o zmianie adresu skrytki pocztowej w sytuacji, gdy strona zgłosiła wniosek o dokonywanie doręczeń na adres oznaczonej skrytki pocztowej (art. 136 § 4 k.p.c.). Strona czyni zadość wymienionemu obowiązkowi, gdy zawiadamia o zmianie adresu zarówno na piśmie, jak i ustnie, gdyż forma zawiadomienia nie została wskazana szczegółowo przez ustawodawcę.⁹⁴⁹ Strona zatem może zgłosić zmianę swojego adresu podając nowy adres do protokołu na rozprawie, bądź też może wskazać nowy adres w piśmie procesowym. Wydaje się, iż strona może także zasygnalizować zmianę swojego adresu zamieszkania również w formie telefonicznej. „Zaniedbanie obowiązku zawiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania zachodzi nie tylko wówczas, gdy strona wiedziała o toczącej się sprawie lecz i wtedy, gdy mogła o niej powziąć wiadomość”.⁹⁵⁰ Powyższe oznacza, iż strona na podstawie pewnych okoliczności mogła spodziewać się wszczęcia przeciwko niej postępowania na przykład na podstawie wezwań do zapłaty. Wówczas strona, która w toku postępowania sądowego, bądź spodziewając się takiego postępowania, opuszcza na pewien czas miejsce zamieszkania, powinna zawiadomić o tym sąd lub podać inny adres pod którym będzie chwilowo przebywała.⁹⁵¹ W razie ustanowienia przez stronę pełnomocnika procesowego, bądź pełnomocnika do doręczeń, to na pełnomocniku spoczywa obowiązek zawiadomienia sądu o zmianie siedziby swojej kancelaria, strona nie ma wówczas takiego obowiązku.⁹⁵² Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń wyraził pogląd, iż w sytuacji gdy pełnomocnik strony nie zawiadomił sądu o zmianie swojego adresu, a przesyłka sądowa wysłana na jego dotychczasowy adres została zwrócona z adnotacją o wyprowadzeniu się adresata, który został podany w adnotacji przez doręczyciela, nie nastąpi wówczas skuteczne doręczenie pisma.⁹⁵³ W ocenie Sądu Najwyższego bowiem powzięcie przez sąd wiadomości o nowym adresie strony z adnotacji znajdującej się na zwróconej przesyłce nie pozwalało na

⁹⁴⁸ Odmienny pogląd, iż przepis art. 139 § 1 k.p.c. odnosi się wyłącznie do osób fizycznych został wyrażony przez J.P. Naworskiego w głosie do uchwały SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CZP 5/97, Pal. 1998 r., Nr 3-4, s. 206.

⁹⁴⁹ Wyrok SN z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie I PK 117/03, LEX nr 108206.

⁹⁵⁰ Orzeczenie SN z dnia 29 grudnia 1956 r. w sprawie 2 CR 677/56, Zb. O. 1957 r. Nr 4 s. 120, NP 1958 r., Nr 2 s. 121, RPE 1958 r., Nr 1, s. 315.

⁹⁵¹ Orzeczenie byłego SW w Bydgoszczy z dnia 30 marca 1957 r. w sprawie Cz 59/57, BMS 1957 r., Nr 6, s. 44.

⁹⁵² Postanowienie SN z dnia 13 października 2005 r. w sprawie II PZ 35/05, OSNP 2006 r., Nr 17-18, poz. 273.

⁹⁵³ Postanowienie SN z dnia 10 grudnia 2004 r. w sprawie III CK 247/03, OSNC 2005 r., Nr 12, poz. 211, A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 266.

stwierdzenie, że nowy adres był sądowi znany.⁹⁵⁴ Pogląd ten wydaje się być zgodny z literalną wykładnią przepisu art. 136 § 1 k.p.c., z którego to przepisu jasno wynika, iż nie jest dopuszczalne pozostawienie przesyłki sądowej w aktach sprawy, gdy nowy adres jest sądowi znany niezależnie od tego w jaki sposób sąd powziął informację o nowym adresie. Jeżeli zatem w chwili wydawania przez przewodniczącego zarządzenia o pozostawieniu pisma w aktach sprawy, nowy adres strony jest sądowi znany, to wówczas wydanie takiego zarządzenia jest niedopuszczalne. Podstawą bowiem działania przewodniczącego będzie okoliczność, że nowy adres był sądowi znany, niezależnie od późniejszego zawiadomienia o tym strony, które nie może pozbawić skuteczności czynności sądu dokonanych przed tym zawiadomieniem.⁹⁵⁵

Gdyby zatem sąd dowiedział się o zmianie adresu strony, wprawdzie nie od strony postępowania, lecz w inny sposób, to powinien doręczyć pismo pod rzeczywistym adresem, gdyż nie powoduje to nadmiernego obciążenia sądu żadnymi dodatkowymi obowiązkami, nie wpływa na przewlekłość postępowania, a powoduje jedynie eliminację negatywnych następstw dla postępowania.⁹⁵⁶ Pozostawienie przesyłki sądowej w aktach sprawy pomimo tego, że nowy adres jest sądowi znany powoduje, że doręczenie takie będzie nieskuteczne, nawet wówczas, gdy strona zaniechała obowiązku powiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania, bądź też nie zgłosiła jego zmiany do rejestru.⁹⁵⁷ Powyższe zatem nie zależy od uznania sądu.⁹⁵⁸

Sąd natomiast nie ma obowiązku co do zasady z urzędu poszukiwać i ustalać aktualnego adresu strony. Wyjątek od tej zasady został przewidziany w § 206 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r.⁹⁵⁹, zgodnie z którego treścią w sprawach o roszczenia alimentacyjne, o ustalenie ojcostwa i roszczenia z tym związane, o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, jak również w sprawach osób uzależnionych od alkoholu bądź od środków odurzających lub psychotropowych, w razie niewskazania w wyznaczonym terminie przez powoda lub wnioskodawcę, prawidłowego adresu pozwanego lub uczestnika postępowania, przewodniczący przed zarządzeniem zwrotu pozwu lub wniosku, podejmuje czynności w celu

⁹⁵⁴ Odmienny pogląd został wyrażony w wyroku SN z dnia 13 listopada 1970 r. w sprawie III PRN 91/70, Lex Polonica nr 317686, E. Stefańska, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 291.

⁹⁵⁵ K. Weitz, „Niedopuszczalność pozostawienia pisma w aktach sprawy...”, op. cit., s. 100.

⁹⁵⁶ Wyrok SN z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie I CKN 1079/00, LEX nr 5513, orzeczenie SN z dnia 5 sierpnia 1958 r. w sprawie 2 CR 271/58, RPE 1959 r., Nr 4, s. 268.

⁹⁵⁷ K. Weitz, „Niedopuszczalność pozostawienia pisma w aktach sprawy...”, op. cit. s.100.

⁹⁵⁸ T. Żytnowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011 r. s. 494, K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 757.

⁹⁵⁹ Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249.

ustalenia tego adresu. W każdej sprawie, w której postępowanie może być wszczęte z urzędu, przewodniczący posiedzenia, przed zawieszeniem postępowania, podejmuje czynności w celu ustalenia właściwego adresu osób, których to postępowanie dotyczy.

Może zdarzyć się sytuacja, że strona wyjedzie na dłuższy urlop i wówczas nie przewiduje się obowiązku zawiadomienia o tym sądu. Podkreślenia przy tym wymaga, iż strona winna jest zawiadamiać sąd tylko o zmianie miejsca swojego zamieszkania, a zatem w sytuacji, w której nieobecność strony w miejscu zamieszkania wywołana obowiązkami służbowymi lub spowodowana urlopem będzie jedynie chwilowa, nie spoczywa na niej obowiązek zawiadomienia o tym sądu.⁹⁶⁰ Strona jest obowiązana zatem zawiadomić sąd o zmianie miejsca zamieszkania w przypadku, gdy przeprowadzi się do innej miejscowości, bądź zmieni miejsce zamieszkania w obrębie tej samej miejscowości lub wyjedzie za granicę. W przypadku pobytu strony zagranicą, winna ona ustanowić w kraju pełnomocnika do doręczeń, chyba że reprezentuje ją pełnomocnik procesowy. Wówczas nie ma takiego wymogu. W przypadku niewskazania pełnomocnika do doręczeń sąd również pozostawia pismo sądowe w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia (art. 1135 § 1 i 2 k.p.c.).

Oczywiście, aby sąd mógł pozostawić przesyłkę sądową w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia jest zobowiązany najpierw pouczyć o obowiązku zawiadamiania strony o każdej zmianie adresu zamieszkania. W sytuacji, gdy sąd zaniecha obowiązku pouczenia strony o zmianie miejsca zamieszkania powoduje to, iż sąd nie jest uprawniony do pozostawienia przesyłki sądowej w aktach ze skutkiem doręczenia.⁹⁶¹

3.2. Doręczenie pisma kuratorowi dla nieznanego z miejsca pobytu.

Kolejną formą doręczenia zastępczego jest doręczenie dokonane do rąk kuratora do doręczeń zgodnie z treścią przepisu art. 143 k.p.c. i nast. Możliwość taka została przewidziana w sytuacji, gdy miejsce pobytu jednej ze stron nie jest znane, a zachodzi konieczność doręczenia jej pozwu lub innego pisma procesowego łączącego się z koniecznością podjęcia obrony.⁹⁶² Ustanowienie kuratora dla osoby nieznanego z miejsca pobytu następuje na wniosek osoby zainteresowanej, która winna jest uprawdopodobnić, że

⁹⁶⁰ Postanowienie SN z dnia 21 lipca 1999 r. w sprawie II CKN 431/99, niepubl. za J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit.

⁹⁶¹ Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie I ACz 93/06, LEX nr 279947.

⁹⁶² Kurator może zostać ustanowiony nie tylko w stosunku do osoby zamieszkałej w kraju, ale także zagranicą oraz w stosunku do cudzoziemca por. wyrok SN z dnia 10 kwietnia 1978 r. w sprawie III CRN 40/78, OSNC 1978 r., Nr 12, poz. 236 z glosą W. Siedleckiego PiP 1979 r., Nr 11, poz. 110, OGP 1978 r., Nr 7, s. 39.

miejsce pobytu strony przeciwnej nie jest znane nie tylko jej samej, ale też innym osobom.⁹⁶³ Przesłanką zatem ustanowienia kuratora jest nieposiadanie żadnej wiedzy odnośnie miejsca pobytu strony pozwanej znanej co do osoby.

To przewodniczący, gdy potrzeba taka ujawniła się poza rozprawą, a sąd - na rozprawie, ostatecznie podejmuje decyzję o ustanowieniu kuratora, jeżeli uzna, iż wyżej wymieniona okoliczność została przez wnioskodawcę dostatecznie uprawdopodobniona.⁹⁶⁴ Możliwość ustanowienia kuratora dla osoby nieznannej z miejsca pobytu, została przewidziana w celu obrony praw tej strony i istnieje nie tylko w procesie, ale także w postępowaniu nieprocesowym. W postępowaniu nieprocesowym kuratora ustanawia w myśl art. 510 § 2 k.p.c. sąd z urzędu, a nie na wniosek. Wobec czego przewodniczący, przed ustanowieniem kuratora, powinien przeprowadzić stosowne dochodzenie w celu ustalenia miejsca pobytu osoby zainteresowanej.⁹⁶⁵

Ustanowienie kuratora w procesie następuje wyłącznie na wniosek osoby zainteresowanej i to osoba zainteresowana, a nie przewodniczący winna jest przeprowadzić stosowne dochodzenie. Osobą zainteresowaną jest każdy podmiot, który w obronie własnych praw, chce spowodować doręczenie pisma drugiej stronie procesu lub uczestnikowi postępowania.⁹⁶⁶ Najczęściej podmiotem tym jest przeciwnik procesowy strony, ale również może nim być inny podmiot np. prokurator czy organizacja społeczna.

Strona zainteresowana winna jest dołożyć odpowiedniej do okoliczności staranności w poszukiwaniu miejsca pobytu strony⁹⁶⁷, zwracając się w tym celu do odpowiednich instytucji o udzielenie stosownych informacji, o co Przewodniczący zazwyczaj wzywa. W pierwszej kolejności można zwrócić się w tym celu do wydziału ewidencji ludności odpowiedniego urzędu gminy, na terenie której ostatnio osoba ta zamieszkiwała, z wnioskiem o udzielenie informacji odnośnie aktualnego adresu zamieszkania strony postępowania. Gmina jest w tym wypadku podstawowym źródłem informacji o adresach zamieszkania poszczególnych osób. W przypadku, gdy nie można ustalić właściwego miejscowo organu gminy, w dalszej kolejności należy zwrócić się do wojewody, który może udzielić informacji odnośnie gminy, w której przebywa lub ostatnio przebywała osoba nieznaną z miejsca pobytu. Jeżeli okaże się,

⁹⁶³ Orzeczenie SN z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie II CZ 44/79, OSN 1979 r., Nr 11, s. 224, orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1958 r. w sprawie 4 CR 1028/57, PiP 1959 r., Nr 4, s. 782.

⁹⁶⁴ Z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw Dz. U. z 2010 r. Nr 7 poz. 45 tj. od 19 kwietnia 2010 r. uprawnienie do ustanowienie kuratora do doręczeń przysługuje także referendarzowi sądowemu.

⁹⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 24 września 1998 r. w sprawie II CKU 61/98, Prok. i Pr. 1999, Nr 3, s. 37.

⁹⁶⁶ Por. uchwała SN z dnia 11 września 1958 r. w sprawie IV CO 19/58, OSNCK 1959, Nr 2, poz. 60.

⁹⁶⁷ Postanowienie SN z dnia 13 marca 1996 r. w sprawie II CRN 30/96, niepubl. za: J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s.144/4.

iż urząd właściwej gminy nie posiada danych odnośnie poszukiwanej osoby, w dalszej kolejności można zwrócić się z wnioskiem o podanie adresu zamieszkania osoby, do działającego przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji Wydziału Udostępniania Informacji Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA (dawniej: Centralne Biuro Adresowe). Wnioski podmiotów zwolnionych z opłat za udostępnienie danych należy kierować do realizującego to zadanie, na podstawie zarządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji: Centrum Personalizacji Dokumentów MSWiA Wydziału Ochrony Informacji Niejawnych. Organy prowadzące zbiory meldunkowe, zbiór PESEL oraz ewidencję wydanych i unieważnionych dowodów osobistych, na pisemny wniosek zainteresowanej osoby, wydają zaświadczenie zawierające pełny odpis przetworzonych danych dotyczących danej osoby.⁹⁶⁸ Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych⁹⁶⁹, za dane osobowe uważa się wszelkie informacje, dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej. Należy do nich między innymi adres zameldowania (stały i tymczasowy) oraz PESEL dłużnika. Warunkiem uzyskania danych adresowych jest wykazanie interesu prawnego w otrzymaniu danych – bez zgody osoby, której dane dotyczą, bądź interesu faktycznego w otrzymaniu danych – w tym przypadku konieczna jest zgoda osób, których dane dotyczą. W przypadku postępowania sądowego toczącego się z udziałem strony, której miejsce pobytu nie jest znane przeciwna strona postępowania musi wykazać swój interes prawny w udzieleniu danych osobowych osoby. Interesem prawnym jest przykładowo konieczność wskazania aktualnego adresu pozwanego w postępowaniu sądowym. Odmowa udostępnienia danych osobowych następuje w formie decyzji administracyjnej, od której przysługuje odwołanie do ministra właściwego do spraw administracji publicznej. Odwołanie wnosi się w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji wnioskodawcy. O dane osobowe pozwanego może również zwrócić się sąd – dane te są wówczas udostępniane nieodpłatnie.⁹⁷⁰

Wyżej wskazane informacje mają na celu uprawdopodobnienie, że miejsce pobytu strony nie jest znane nie tylko wnioskodawcy, ale innym osobom, które mogą mieć informacje o miejscu pobytu strony. W praktyce spotykane są również przypadki zwrócenia się do Krajowego Rejestru Skazanych, czy pozwany nie widnieje w tym rejestrze. Jeżeli jednak przewodniczący uzna, iż wnioskodawca nie uprawdopodobnił, iż miejsce pobytu

⁹⁶⁸ Dane pochodzące z portalu internetowego: <http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/381/31/#> udostępnianie danych

⁹⁶⁹ Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.

⁹⁷⁰ Wzór wniosku określony jest przez rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie określenia wzorów wniosków o udostępnienie danych z ewidencji ludności, zbioru PESEL oraz ewidencji wydanych i unieważnionych dowodów osobistych (Dz. U. Nr 214, poz. 1353).

strony nie jest znane oddali wówczas wniosek o ustanowienie kuratora, co jest jego arbitralną decyzją i na postanowienie to nie przysługuje zażalenie.⁹⁷¹ W judykaturze postuluje się, aby zaostrzyć kryteria oceny czy doszło do uprawdopodobnienia, że miejsce pobytu strony postępowania nie jest znane, wskazując, iż niewystarczającym jest do uprawdopodobnienia poprzestanie na informacji z Departamentu Spraw Obywatelskich MSWiA, z urzędu Miasta i Krajowego Rejestru Skazanych.⁹⁷² W tym celu zatem żądający ustanowienia kuratora, powinien zwrócić się nie tylko do organów dysponujących zbiorem ewidencji ludności, ale także do krewnych, powinowatych i innych osób bliskich z zapytaniem, czy nie mają jakichkolwiek wiadomości o miejscu pobytu strony.⁹⁷³ Brak odpowiedniej w danych okolicznościach sprawy staranności w poszukiwaniu miejsca pobytu strony, może być przesłanką nieważności postępowania.⁹⁷⁴

Kurator, o którym mowa w art. 143 – 147 k.p.c. nie jest jedynie „kuratorem do doręczeń”, gdyż nie tylko podejmuje on pisma sądowe i procesowe za stronę postępowania, ale także podejmuje czynności niezbędne do obrony jej praw tj. składanie wszelkich wniosków i oświadczeń, uczestniczenie w rozprawach i zajmowanie stanowiska procesowego w sprawie, odniesienie się do żądania strony przeciwnej.⁹⁷⁵ Z wykładni językowej przepisu wynika, iż do czasu zgłoszenia się strony, bądź jej pełnomocnika, kurator powinien dokonywać czynności dla ochrony praw podmiotu reprezentowanego. Osoba, która ma byćkuratorem powinna zatem spełniać określone wymogi i mieć określone kwalifikacje, gdyż od tego, czy osoba ta będzie właściwie wypełniała swoje obowiązki zależy to, czy prawa strony, za którą czynności wykonuje będą należycie chronione.⁹⁷⁶ W szczególności istotne jest, aby strona nieznaną z miejsca pobytu, nie została pozbawiona możliwości obrony swych praw w procesie. *Ratio legis* przepisów o ustanowieniu kuratora dla osoby nieznaną z miejsca pobytu, stanowi zabezpieczenie procesów strony.⁹⁷⁷ Dlatego „kuratorem powinna być ustanowiona osoba, której poziom moralny i intelektualny daje gwarancję należytego wypełnienia przez nią obowiązku dopomożenia sądowi w zebraniu i ocenie materiału

⁹⁷¹ Orzeczenie SN z dnia 19 czerwca 1951 r. w sprawie C 398/51, Zb. O. 1951 r., Nr 3, s. 89, PiP 1951 r., Nr 11, s. 809, orzeczenie SN z dnia 26 lutego 1957 r. w sprawie 2 CZ 27/57, RPE 1958 r., Nr 1, s. 315.

⁹⁷² Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie II CZ 150/10, LEX nr 738546.

⁹⁷³ Postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie II CZ 44/79, OSNCP 1979 r., Nr 11, poz. 224.

⁹⁷⁴ Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie II CZ 150/10, op. cit.

⁹⁷⁵ Wyrok SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CKN 10/96, z glosą W. Broniewicza, OSP 1997 r., Nr 9, poz. 172, wyrok SN z dnia 26 września 1997 r. w sprawie II CKU 82/97, MoP 1999 r., Nr 7, dodatek – zestawienie tez 1999 r., Nr 6, s. 2, Prok. i Praw. – dodatek 1998 r., Nr 2, poz. 36.

⁹⁷⁶ Wyrok SN z dnia 26 września 1997 r. w sprawie II CKU 82/97, Prok. i Pr. 1998 r., Nr 2, s. 36, postanowienie SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CKN 10/96 z glosą W. Broniewicza, OSP 1997 r., Nr 9, poz. 172.

⁹⁷⁷ A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 264, D. Kotłowski, O. M. Piaskowska, K. Sadowski, „Kurator procesowy dla osoby nieznaną z miejsca pobytu w postępowaniu cywilnym – osoba zapewniająca stronie prawo do obrony, czy figurant?”, MoP 2010 r., Nr 12, Legalis.

dowodowego z punktu widzenia dobra osoby zastąpionej przez kuratora”.⁹⁷⁸ W jednym z orzeczeń Sądu Najwyższego został wyrażony pogląd, iż w przypadku śmierci osoby, którą reprezentował kurator w postępowaniu sądowym „kuratela rozciąga się także na interesy osób, które w drodze następstwa prawnego weszły w pozycję prawną osoby nieznaną z miejsca pobytu”. W przypadku ustanowienia kuratora dla osoby nieznaną z miejsca pobytu, nie można wykluczyć bowiem, iż osoba ta nie żyje. Jeżeli nawet okazałoby się, iż osoba nieznaną z miejsca pobytu nie żyje i nie żyła już w czasie ustanawiania kurateli, o czym jednak kurator nie mógł wiedzieć, to pomimo tego wszelkie czynności, w tym również doręczenia dokonywane kuratorowi są ważne i kurator jest obowiązany wykonywać w dalszym ciągu czynności za stronę, do czasu uchylecia kurateli przez sąd.⁹⁷⁹ W doktrynie podkreśla się, iż należy rozróżnić kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu w rozumieniu art. 143 k.p.c. od kuratora dla zaginionego w rozumieniu art. 29 k.c. Przez zaginionego bowiem należy rozumieć nie tylko osobę nieznaną z miejsca pobytu, ale także której życie należy poczytywać za niepewne.⁹⁸⁰

Kuratorem strony, której miejsce pobytu nie jest znane, albo która nie ma zdolności procesowej ani przedstawiciela ustawowego lub organu powołanego do jej reprezentowania, należy w miarę możliwości ustanowić osobę bliską dla tej strony albo obeznaną ze stanem jej sprawy. O wskazanie kandydata na kuratora można zwrócić się do odpowiednich organów.⁹⁸¹ W pierwszej kolejności zatem sąd winien jest ustanowić kuratorem osobę bliską dla strony – krewną, spadkobiercę, a gdy jest to niemożliwe, to winien on zwrócić się do odpowiednich organów korporacyjnych adwokatów bądź radców prawnych w celu wyznaczenia takiej osoby. Kuratorem może być także aplikant adwokacki, bądź radcowski. Praktyka sądowa jest jednak zgoła odmienna od wyżej wymienionej reguły, gdyż najczęściej sądy ustanawiają jako kuratora pracownika sądowego. Należy wskazać, iż praktyka ta jest nieprawidłowa, gdyż zawsze w pierwszej kolejności powinno się podjąć próbę ustalenia osoby bliskiej lub zorientowanej w stanie jej sprawy.⁹⁸² Szczególnie rażącym naruszeniem prawa będzie połączenie w jednej osobie funkcji kuratora strony nieznaną z miejsca pobytu i

⁹⁷⁸ Orzeczenie SN z dnia 26 kwietnia 1958 r. w sprawie III CR 135/58, OSNCK 1958 r., Nr 3, poz. 90 z glosą W. Ludwiczaka, PiP1958 r., Nr 8-9, s. 460, PiŻ 1958 r., Nr 15, s. 7.

⁹⁷⁹ Orzeczenie SN z dnia 8 marca 1957 r. w sprawie 3 CR 179/57, Zb. O. 1958 r., Nr 4, s. 97, OSP 1958 r., Nr 1, s. 28, RPE 1958 r., Nr 1, s. 312, RPE 1958 r., Nr 1, s. 315, RPE 1958 r., Nr 1, s. 317, orzeczenie byłego SW w Krakowie z dnia 2 kwietnia 1957 r. w sprawie III Cr 152/57, BMS 1957 r., Nr 9, s. 42.

⁹⁸⁰ J. Radwiński, „Kurator procesowy nieobecnego a kurator zaginionego”, NP 1970 r., s.189.

⁹⁸¹ § 114 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. Nr 38 poz. 249 ze zm.

⁹⁸² A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 265.

protokolanta.⁹⁸³ W toku procesu może nastąpić również zmiana kuratora, jeżeli sąd poweźmie wiadomość, iż inna osoba mogłaby lepiej sprawować tę funkcję.⁹⁸⁴

3.3. Wywieszenie pisma sądowego w budynku sądu.

Wywieszenie pisma sądowego w budynku sądu jest również formą doręczenia zastępczego stosowaną w przypadku, gdy miejsce pobytu strony nie jest znane, a brak jest przy tym podstaw do ustanowienia dla tej strony kuratora do doręczeń.

W postępowaniu cywilnym, doręczenie jest obok ogłoszenia publicznego jedną z dwóch sposobów notyfikacji czynności sądowych ujętych w formie pisemnej. Ogłoszenie publiczne w przeciwieństwie do doręczeń polega na ogłoszeniu czynności decyzyjnych organu przez obwieszczenie wywieszane w budynkach sądowych, dziennikach lub innych publikatorach przykładowo w Monitorze Sądowym i Gospodarczym⁹⁸⁵, a nie na ich doręczeniu. Przykładem ogłoszenia wywieszanego w budynku sądowym i w lokalu wójta, burmistrza lub prezydenta miasta jest wywieszenie zarządzenia sądu o ustanowieniu kuratora dla osoby nieznannej z miejsca pobytu na podstawie art. 144 § 2 k.p.c. Również ogłoszenie o wszczęciu postępowania o uznanie za zmarłego następuje w formie wezwania skierowanego do zaginionego oraz do innych osób, które mogą udzielić wiadomości o zaginionym, umieszczanego w piśmie poczytnym na całym obszarze państwa i podanie publicznie do wiadomości w miejscu ostatniego zamieszkania zaginionego.

Oba z wyżej przedstawionych sposobów podania treści pism sądowych do wiadomości, mogą być stosowane łącznie, gdyż ogłoszenie publiczne oraz doręczenie, nie wyłączają się wzajemnie. Wskazuje się również, iż regulacja formy doręczeń i ogłoszeń pełni funkcję stabilizacyjną, gdyż daje pewność uczestnikom lub stronom postępowania, iż tylko doręczenie i ogłoszenie dokonane zgodnie ze stawianymi im wymaganiami mogą wywołać skutki procesowe.⁹⁸⁶

⁹⁸³ Wyrok SN z dnia 8 listopada 1979 r. w sprawie III CTN 199/79, OSNCP 1980 r., Nr 3, poz. 62, OSNPG 1980 r., Nr 3, poz. 13, Pal. 1981 r., Nr 6, s. 121 z glosą A. Wyrwisa, PiP 1981 r., Nr 9 – 12, s. 109 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie Orzecznictwa”.

⁹⁸⁴ Uchwała SN z dnia 9 czerwca 1976 r. w sprawie III CZP 46/75, OSNCP 1976 r., Nr 9, poz. 194.

⁹⁸⁵ Art. 1 ust. 3 pkt. 2 ustawy z dnia 22 grudnia 1995 r. o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego, Dz. U. z 1996 r. Nr 6 poz.42 ze zm.

⁹⁸⁶ S. Cieślak, „Formalizm postępowania cywilnego”, Warszawa 2008 r. s. 234.

4. Doręczenie per aviso.

4.1. Przesłanki ustawowe.

W sytuacji, gdy nie może dojść ani do doręczenia właściwego, ani zastępczego wtedy ma miejsce tzw. doręczenie *per aviso* uregulowane w art. 139 § 1 k.p.c., które polega na tym, iż doręczyciel pozostawia w skrzynce adresata przeznaczonej na korespondencję, bądź też w drzwiach mieszkania adresata, pisemne zawiadomienie o pozostawieniu przesyłki sądowej w placówce operatora publicznego, bądź innego operatora uprawnionego do doręczania korespondencji. Przepis art. 139 k.p.c. znajdzie zastosowanie dopiero wówczas, gdy nastąpiła niemożność doręczenia pisma bezpośrednio do rąk adresata, a żadna z osób wymienionych w art. 138 § 1 k.p.c., nie podjęła się oddania pisma adresatowi, bądź też doręczający nie zastał nikogo, kto mógłby podjąć się oddania pisma adresatowi.⁹⁸⁷

Ten sposób dokonywania doręczeń, do czasu nowelizacji rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym, był zarezerwowany wyłącznie dla poczty, odnośnie natomiast pozostałych podmiotów doręczających wskazanych w art. 131 k.p.c. nie było przepisu, który umożliwiałby im pozostawienie awiza w skrzynce pocztowej adresata, bądź na jego drzwiach w sytuacji, gdy nie mogło dojść ani do doręczenia właściwego, ani zastępczego. Obecnie obowiązujące rozporządzenie znajduje zastosowanie nie tylko do poczty, ale także do osób zatrudnionych w sądzie, komornika i sądowej służby doręczeniowej, którzy pozostawiają przesyłkę niepodjętą przez adresata we właściwym urzędzie gminy. Zgodnie bowiem z § 6 ust. 2 rozporządzenia⁹⁸⁸ przewidziane w art. 139 § 1 k.p.c. zawiadomienie dla adresata o pozostawieniu przesyłki, sporządza doręczający wskazując w nim placówkę pocztową operatora lub urząd gminy, z którego przesyłkę należy odebrać w ciągu siedmiu dni, licząc od dnia następnego po dniu pozostawienia zawiadomienia.

Przesłankami zastosowania doręczenia przez awizo są zatem: niemożność doręczenia właściwego ani zastępczego, złożenie pisma przez doręczającego w placówce pocztowej operatora publicznego lub innego operatora, bądź w urzędzie gminy, umieszczenie zawiadomienia o tym w drzwiach adresata lub w oddawczej skrzynce pocztowej z pouczeniem o terminie odbioru. Pierwsza z wyżej wymienionych przesłanek nie zachodzi w sytuacji, gdy okaże się, iż adresat nie mieszka pod wskazanym adresem, a przesyłka została

⁹⁸⁷ Orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1927 r. w sprawie R 956/27, PPIA 1928 r., poz. 158.

⁹⁸⁸ Dz. U. 2010 r. Nr 190 poz. 1277.

wysłana właśnie na jego adres zamieszkania. Istotne jest zatem to, aby adresat faktycznie mieszkał pod wskazanym przez sąd adresem zamieszkania, aby doręczający mógł pozostawić awizo w jego skrzynce pocztowej lub na drzwiach mieszkania.⁹⁸⁹

Na mocy ustawy z dnia 16 września 2011 r.⁹⁹⁰ wprowadzono art. 139 § 1¹ k.p.c., zgodnie z którego treścią, pismo złożone w placówce pocztowej operatora publicznego lub innego operatora pocztowego, może zostać odebrane przez osobę upoważnioną na podstawie pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek pocztowych, o którym mowa w przepisach określających warunki wykonywania powszechnych usług pocztowych wydawanych na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe.⁹⁹¹

4.2. Tryb doręczenia per aviso.

Aby można było dokonać skutecznego doręczenia przez awizo, konieczne jest zatem wyczerpanie wszystkich możliwych sposobów dokonywania doręczeń, tj. doręczenia właściwego, a także zastępczego. Doręczający winien jest odnotować przyczynę bezskuteczności doręczenia wskazując przykładowo, iż nie zastał nikogo w mieszkaniu, bądź też nie było osoby upoważnionej do odbioru przesyłki.⁹⁹² Na nieodebranej przesyłce doręczający najczęściej odnotowuje: „nie podjęto w terminie”, „adresat nie zamieszkuje pod wskazanym adresem”, „przesyłka awizowana – nie podjęto”, „adresat wyprowadził się”, bądź „odmówiono podjęcia”. Jedynie w przypadku wyraźniej odmowy przyjęcia przesyłki przez adresata sąd ma pewność, iż adresat miał stworzoną możliwość podjęcia pisma sądowego, jednak tego nie uczynił. W pozostałych natomiast przypadkach takiej pewności nie ma.⁹⁹³ W przypadku adnotacji: „nie podjęto w terminie” lub „przesyłka awizowana – nie podjęto” jest to informacja dla sądu, iż adresat zamieszkuje pod podanym adresem, jednakże nie było go w miejscu doręczenia i gdy taka przesyłka polecona zostanie dwukrotnie awizowana można dopiero przyjąć, iż doręczenie jest skuteczne.

Nowelizacja dokonana rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 marca 2000 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism

⁹⁸⁹ Postanowienie SN z dnia 1 lipca 1967 r. w sprawie III PRN 47/67 niepubl., postanowienie SN z dnia 22 marca 1995 r. w sprawie III CRN 4/95, niepubl., za: G. Łaszczyca, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym ogólnym i podatkowym”, Kraków 1998 r. s. 171.

⁹⁹⁰ Dz. U. Nr 23 poz. 1381 zmieniającej ustawę kodeks postępowania cywilnego z dniem 3 maja 2012 r.

⁹⁹¹ Dz. U. z 2008 r. Nr 198 poz. 1159 z późn. zm.

⁹⁹² Postanowienie SN z dnia 25 sierpnia 1999 r. w sprawie III CKN 621/99, OSNC 2000 r., Nr 3 poz. 52.

⁹⁹³ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 1996 r. w sprawie I PKN 36/96 OSNP 1997 r., Nr 14, poz. 251, wyrok SN z dnia 16 marca 1995 r. w sprawie I PRN 2/95 OSNP 1995 r., Nr 18, poz. 229.

sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym⁹⁹⁴ wprowadziła w § 9 tego rozporządzenia konieczność dwukrotnego awizowania przesyłki. Tym samym utracił moc obowiązującą przepis § 9 ust. 3 w/w rozporządzenia, w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 kwietnia 2003 r., przewidujący konieczność tylko jednorazowego awiza. Utrata mocy obowiązującej przepisu § 9 ust. 3 rozporządzenia, nastąpiła na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 września 2002 r. w sprawie 35/02, w którym to wyroku TK stwierdził niezgodność tego przepisu z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP w zakresie w jakim ustanawia tylko siedmiodniowy termin przechowywania w pocztowej placówce oddawczej przesyłek - pism sądowych, a tym samym uniemożliwia powtórne zawiadomienie adresata o tym piśmie.⁹⁹⁵ Dwukrotne wysłanie i awizowanie przesyłki sądowej, spełnia wymagania skuteczności doręczania pism sądowych przez pocztę, zapewniając jednocześnie realizację konstytucyjnej zasady prawa do sądu.⁹⁹⁶ Dwukrotne awizowanie przesyłki powoduje powstanie domniemania faktycznego, iż adresat przesyłki zapoznał się z jej treścią i to na odbiorcy pisma spoczywa ciężar dowodu braku możliwości zapoznania się z treścią oświadczenia nadawcy zawartego w przesyłce.⁹⁹⁷ W przypadku natomiast, gdy na zwróconej do sądu przesyłce, widnieje adnotacja doręczającego: „adresat wyprowadził się”, bądź „adresat nie zamieszkuje pod wskazanym adresem” oznacza to, iż sąd winien jest przeprowadzić stosowne dochodzenie w celu ustalenia właściwego adresu strony, bądź uczestnika postępowania.

Jeżeli okaże się natomiast, iż było możliwe doręczenie właściwe, bądź zastępcze, a pomimo to doręczający pozostawił awizo dla adresata pisma, to taki sposób doręczenia będzie uznany za wadliwy. W dalszej kolejności doręczający winien jest pozostawić w skrzynce pocztowej, bądź na drzwiach adresata zawiadomienie o miejscu i terminie odbioru przesyłki sądowej. Zgodnie z treścią § 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r.⁹⁹⁸, odbierający przesyłkę potwierdza jej odbiór na formularzu potwierdzenia odbioru przez wpisanie daty otrzymania przesyłki i umieszczenie czytelnego podpisu zawierającego imię i nazwisko. Pracownik operatora, pracownik sądowej służby doręczeniowej, osoba zatrudniona w sądzie lub komornik, zwani dalej „doręczającym”,

⁹⁹⁴ Dz. U. z 2000 r. Nr 55 poz. 489.

⁹⁹⁵ Problematyka skutków orzeczeń polskiego sądu konstytucyjnego na tle tego wyroku została podjęta w glosie P. Czarnego do uchwały SN z dnia 23 stycznia 2004 r. w sprawie III CZP 112/03, Wokanda 2004 r., Nr 7 – 8, s. 8 – 11, Zeszyty Naukowe Górnośląskiej WSH 2007 r., Nr 31, s. 133 – 141.

⁹⁹⁶ Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 26 maja 2008 r. w sprawie III APa 19/07, LEX nr 468589; postanowienie SN z dnia 2 lipca 2009 r. w sprawie II UZ 20/09, LEX nr 533108; postanowienie SN z dnia 9 lipca 2009 r. w sprawie II PZP 3/09, LEX nr 519963, postanowienie SN z dnia 28 września 2004 r. w sprawie II UZ 43/04 OSNP 2005 r., Nr 9, poz. 131.

⁹⁹⁷ Wyrok SN z dnia 5 października 2005 r., I PK 37/05 OSNP 2006 r., Nr 17-18, poz. 263.

⁹⁹⁸ W sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym Dz. U. z 2010 r. Nr 190 poz. 1277.

wpisuje na formularzu potwierdzenia odbioru datę doręczenia przesyłki, imię i nazwisko odbiorcy i zaznacza sposób doręczenia, co potwierdza własnoręcznym podpisem. Na stronie adresowej przesyłki doręczający wpisuje datę doręczenia, co potwierdza własnoręcznym podpisem. Poczтовая placówka oddawcza lub urząd gminy, potwierdza ją przyjęcie od doręczyciela awizowanej przesyłki poprzez umieszczenie na stronie adresowej odcisku datownika i podpis przyjmującego pracownika. Jeżeli adresat nie odbierze pisma w ciągu siedmiu dni, to wraz z upływem tego terminu następuje powtórna próba zawiadomienia. Datą doręczenia pisma sądowego w przypadku doręczenia przez awizo jest data, w której upłynął termin do odbioru złożonego pisma w oddawczym urzędzie pocztowym lub w urzędzie gminy, jeżeli przed upływem tego terminu adresat nie zgłosił się po odbiór. W przypadku podjęcia przez adresata pisma przed upływem terminu do jego odbioru datą doręczenia pisma jest data jego faktycznego podjęcia. Natomiast w razie odmowy oddania pisma adresatowi, datą doręczenia złożonego pisma, jest data pozostawienia pisma w miejscu doręczenia albo data odbioru pisma przez adresata lub data, w której upłynął termin jego odbioru, a w przypadku odmowy przyjęcia pisma, datą jego doręczenia jest dzień, w którym adresat odmówił przyjęcia pisma.⁹⁹⁹ Przepis § 9 ust. 3 rozporządzenia w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 kwietnia 2003 r. przewidywał, że przesyłkę, której nie można było doręczyć adresatowi osobiście lub w sposób zastępczy (art. 138 k.p.c.) wraz formularzem przechowuje się w pocztowej placówce oddawczej przez siedem dni od dnia jej złożenia. Pozostawienie zawiadomienia o miejscu złożenia pisma oraz terminie jego odbioru, uzasadnia przyjęcie domniemania faktycznego, że zawiadomienie to dotarło do adresata najpóźniej z dniem ustania przyczyny, która uniemożliwiała doręczenie zwykłe.¹⁰⁰⁰

W judykaturze istnieje spór dotyczący określenia daty doręczenia w sytuacji gdy operator otrzymał pismo i nie zwrócił go do sądu po upływie terminu do jego odbioru, a adresat odebrał pismo już po upływie terminu do jego odbioru. Według jednego poglądu za datę doręczenia należy przyjąć datę faktycznego odbioru przesyłki, natomiast według innego datą tą będzie dzień upływu terminu do jego odbioru.¹⁰⁰¹ Wydaje się, iż mając na uwadze formalizm doręczeń należałoby opowiedzieć się za drugą z w/w koncepcji. Przyjęcie odmiennej koncepcji prowadziłoby do sprzeczności z wykładnią celowościową przepisów o

⁹⁹⁹ Uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 10 maja 1971 r. w sprawie III CZP 10/71, OSNC 1971, Nr 11, poz. 187.

¹⁰⁰⁰ Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2002 r. w sprawie V CZ 14/02, LEX nr 53919.

¹⁰⁰¹ Uchwała SN kładu siedmiu sędziów z dnia 10 maja 1971 r. w sprawie III CZP 10/71, OSNC 1971 r., Nr 11, poz. 187, postanowienie SN z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie V CKN 1159/2000, OSNC 2001 r., Nr 1, poz. 12, postanowienie z dnia z dnia 10 sierpnia 2000 r. w sprawie IV CKN 1026/00, OSNC 2001 r., Nr 1, poz. 16.

doręczeniu. Zamierzeniem racjonalnego ustawodawcy było bowiem to, aby przepisy o doręczeniach zagwarantowały stronie ochronę jej praw.

Przy omawianiu problematyki doręczeń przez awizo należy wskazać również, iż ten tryb doręczeń nie różnicuje pierwszego doręczenia w sprawie oraz dalszych doręczeń w toku sprawy, ma zatem zastosowanie w toku całego postępowania cywilnego.¹⁰⁰² Przez awizo można zatem doręczyć zarówno odpis pozwu, wyrok zaoczny czy nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym.

W przypadku doręczenia przez awizo, podobnie jak w przypadku doręczenia zastępczego, mamy do czynienia ze swoistego rodzaju fikcją prawną, a przyjęte w nim domniemanie doręczenia, ma zmobilizować strony do działania we własnym interesie, zdyscyplinować je, a przy tym uchronić przed działaniem osób, które celowo nie odbierają pism sądowych, zamierzając tym samym wydłużyć postępowanie bądź uniknąć odpowiedzialności. Gdyby nie fikcja prawna wiele postępowań sądowych nie mogłoby się toczyć, bądź zakończyć. Nie jest tak, że instytucja doręczenia przez awizo powoduje, iż strona zostanie pozbawiona ochrony swych praw. Powyższe zostało potwierdzone jednoznacznie w jednym z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, który uznał, że art. 139 § 1 k.p.c. jest zgodny z art. 45 i art. 77 Konstytucji, a prawidłowo stosowana instytucja doręczenia zastępczego, nie narusza prawa do sądu.¹⁰⁰³

Można wysunąć tezę, iż brak fikcji prawnej domniemania zastosowanego w instytucji doręczenia zastępczego jak i instytucji doręczenia przez awizo uniemożliwiłby realizację konstytucyjnego prawa do sądu, gdyż niemożliwym by było wyrokowanie w wielu sprawach, w których adresaci pism sądowych, bez żadnych konsekwencji nie podejmują korespondencji. W sytuacji bowiem, gdy strona będzie pozostawała poza miejscem zamieszkania przez dłuższy okres czasu wówczas pismo sądowe mogą odebrać jej domownicy, sąsiad, bądź dozorca, a jeżeli nie, to adresat pisma sądowego może udzielić tzw. pełnomocnictwa pocztowego, które zostaje udzielone poprzez pisemne oświadczenie woli adresata pisma w

¹⁰⁰² Postanowienie SN z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie III CZP 105/10, LEX nr 694257, postanowienie SN z dnia 27 stycznia 1998 r. w sprawie III CKN 620/97, OSNC 1998 r., Nr 9, poz. 146, postanowienie z dnia 23 stycznia 2004 r. w sprawie III CZP 112/03, OSNC 2005 r., Nr 4, poz. 61, postanowienie SN z dnia 10 marca 2006 r. w sprawie IV CK 287/05, Lex Polonica nr 2452607, P. Grzegorzczak, „Doręczenie na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. a pierwsze pismo w sprawie”, MoP 2011 r., Nr 23, M. Michalska – Marciniak, „Wadliwość doręczenia w trybie art. 139 § k.p.c. a wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia”, PPC 2011 r., Nr 3, s. 137, odmienny pogląd wyrażono w sprawozdaniu z prac Zespołu Prawa Cywilnego Procesowego Pierwszego Kongresu Prawników Wielkopolski – K. Józefowicz, R. Małecki, „Propozycje zmian w Kodeksie postępowania cywilnego przygotowane przez Zespół Prawa Cywilnego Procesowego Pierwszego Kongresu Prawników Wielkopolski”, PPC 2011 r., Nr 1, s. 187 – 188.

¹⁰⁰³ Wyrok TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02 OTK-A 2002, Nr 5, poz. 65.

obecności upoważnionego pracownika poczty w placówce pocztowej.¹⁰⁰⁴ Istnieje przy tym obowiązek zawiadomienia urzędu gminy miejsca zamieszkania adresata pisma sądowego o dłuższym pobycie zagranicą.¹⁰⁰⁵ Strona powinna liczyć się z negatywnymi skutkami procesowymi unikania podjęcia pisma sądowego.¹⁰⁰⁶

Omawiając problematykę związaną z instytucją doręczeń przez awizo, warto podkreślić, iż jeżeli adresat odbierze przesyłkę sądową w placówce operatora publicznego lub innego operatora w rozumieniu ustawy Prawo pocztowe, dojdzie wówczas nie do doręczenia przez awizo, a do doręczenia właściwego, czyli bezpośrednio od rąk adresata pisma. Skutek doręczenia per aviso nastąpi natomiast dopiero wówczas, gdy pomimo złożonego zawiadomienia adresat przesyłki nie podjął jej w wyznaczonym terminie, w określonym miejscu i oznacza to, iż nastąpił skutek doręczania, taki sam, jak w przypadku innych sposobów doręczeń. Dla skutecznego doręczenia przez awizo istotna jest również data doręczenia. W judykaturze został wyrażony pogląd, iż nie można uznać za skuteczne doręczenie nieodebranie przez adresata pisma sądowego nadanego na „poste restante” w 14 – dniowym terminie odbioru biegnącym od dnia następnego po dniu nadejścia przesyłki w placówce oddawczej.¹⁰⁰⁷

4.3. Kontrola prawidłowości doręczenia przez sąd.

Kontrola prawidłowości doręczenia dokonywana przez sąd opiera się najczęściej na analizie adnotacji na przesyłce. Sąd ma również możliwość przeprowadzenia bardziej szczegółowego postępowania dowodowego, o ile strona złoży stosowne wnioski. W celu wykazania powyższego, sąd winien jest przeprowadzić dowód z zeznań świadków, bądź dokumentów na okoliczność nieobecności strony w czasie, w którym doręczyciel podjął próbę dokonania doręczenia pisma sądowego w jego miejscu zamieszkania, bądź w miejscu pracy. Nie można bowiem uczestnikowi postępowania przypisać winy w niezachowaniu danego terminu procesowego w razie nieprawidłowego doręczenia mu pisma sądowego mającego wpływ na zachowanie tego terminu.¹⁰⁰⁸ Czasami jednak adresat pisma sądowego nie kwestionuje samego faktu wysłania zawiadomienia na prawidłowy adres, lecz to, że

¹⁰⁰⁴ Potrzebny jest do tego dokument stwierdzający tożsamość - dowód, paszport, prawo jazdy czy inny dokument ze zdjęciem, informacja uzyskana w urzędzie pocztowym Poczty Polskiej.

¹⁰⁰⁵ W sytuacji pobytu dłuższego niż trzy miesiące.

¹⁰⁰⁶ Postanowienie SN z dnia 15 maja 1998 r. w sprawie I PKN 22/98, OSNAPUS 1999 r., Nr 11, poz. 37.

¹⁰⁰⁷ Postanowienie SN z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie II UZ 10/11, LEX nr 901616.

¹⁰⁰⁸ Postanowienie SN z dnia 26 czerwca 1998 r. w sprawie II CKN 824/97, postanowienie SN z dnia 4 września 1970 r. w sprawie I PZ 53/70, OSNC 1971 r., Nr 6, poz. 100, postanowienie SN z dnia 12 stycznia 1973 r. w sprawie I CZ 157/72, OSNC 1973 r., Nr 12, poz. 215.

doręczenie nie zostało dokonane w prawidłowy sposób, gdyż nie doprowadziło to do odebrania przesyłki i zapoznania się z jej treścią przez adresata. Nieprawidłowości w procedurze doręczeń mogą bowiem polegać także na braku podpisu doręczyciela pod adnotacją o awizowaniu pisma, bądź braku daty i podpisu na odwrocie potwierdzenia jego doręczenia, pod oznaczeniem przyczyn i sposobu wykonania obowiązku pozostawienia zawiadomienia o nadejściu przesyłki i jej pozostawieniu w placówce pocztowej do odbioru. Najczęściej występującym problemem jest mało czytelne pismo na zwrotnym potwierdzeniu odbioru znajdującym się w aktach, co w praktyce mogą budzić poważne wątpliwości, a także brak daty bądź podpisu, co pozbawia automatycznie doręczenia skutków prawnych.¹⁰⁰⁹

Odmienne poglądy zostały wyrażone w innym orzeczeniu Sądu Najwyższego, gdzie podkreślono, iż nie jest istotny sposób, który towarzyszy doręczeniu pisma sądowego, ale ostateczny rezultat, czyli sam fakt doręczenia pisma jego adresatowi w odpowiednim czasie i miejscu, a okoliczność, że doręczający nie dopełnił wszystkich formalności przewidzianych przez prawo nie powoduje, iż doręczenie takie jest nieskuteczne. Strona bowiem pomimo umieszczenia przez doręczającego na piśmie daty doręczenia pisma sądowego może wykazywać, iż w rzeczywistości zostało ono doręczone w innym czasie, gdyż data wskazana na zwrotnym poświadczeniu odbioru została oznaczona w sposób omyłkowy. Strona może także żądać na podstawie art. 168 k.p.c. przywrócenia terminu z uwagi na zaniechanie dokonane przez doręczającego, co spowodowało uchybienie terminu.¹⁰¹⁰

W nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego¹⁰¹¹ ustawodawca doprecyzował art. 139 § 1 k.p.c. dodając, iż zawiadomienie, które należy zostawić w drzwiach mieszkania adresata lub w oddawczej skrzynce pocztowej, powinno zawierać wskazanie, gdzie i kiedy pismo pozostawiono oraz pouczenie, że należy je odebrać w terminie siedmiu dni od dnia umieszczenia zawiadomienia. W przypadku bezskutecznego upływu tego terminu, czynność zawiadomienia należy powtórzyć. Pocztowy dowód doręczenia adresatowi przesyłki sądowej jest urzędowym dokumentem potwierdzającym fakt i datę doręczenia. Zgodnie z przepisem art. 252 k.p.c. osoba, która twierdzi, że doręczenia dokonano w innej dacie, powinna tę okoliczność udowodnić.¹⁰¹²

¹⁰⁰⁹ Wyrok SN z dnia 13 stycznia 1959 r. OSP 1960, z. 1, poz. 9.

¹⁰¹⁰ Uchwała SN z dnia 25 stycznia 1968 r. w sprawie III PZP 46/67, OSNC 1968 r., Nr 7, poz. 119.

¹⁰¹¹ Art. 139 § 1 k.p.c. zmieniony przez art. 1 pkt.14 ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. Dz. U. z 2010 r. Nr 7 poz. 45 zmieniającej kodeks postępowania cywilnego z dniem 19 kwietnia 2010 r.

¹⁰¹² Postanowienie SN z dnia 30 kwietnia 1998 r. w sprawie III CZ 51/98, OSNC 1998 r., Nr 11, poz.189.

4.4. Pozostawienie zawiadomienia o nieudanej próbie doręczenia pisma we właściwym miejscu.

Innym problemem mogącym wystąpić w praktyce jest pozostawienie awiza we właściwym miejscu przez doręczyciela. Koniecznym bowiem warunkiem skutecznego doręczenia *per aviso* jest pozostawienie pisemnego zawiadomienia na drzwiach adresata lub w skrzynce pocztowej. Brak takiego zawiadomienia może spowodować zarzut braku możliwości obrony swych praw w postępowaniu apelacyjnym.¹⁰¹³ Doręczyciel powinien na zwrotnym potwierdzeniu odbioru, bądź na kopercie zawierającej pismo sądowe dokonać adnotacji, gdzie umieścić zawiadomienie o przesyłce. W sytuacji, gdy tego nie uczyni może nastąpić wówczas bezskuteczność doręczenia zastępczego.¹⁰¹⁴ Regulamin świadczenia powszechnych usług pocztowych wydany w oparciu o art. 49 i art. 50 ust. 4 ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. - Prawo pocztowe ustala, że nadawca przesyłki rejestrowanej, przed jej nadaniem, winien jest wypełnić odpowiedni dla danej usługi formularz lub blankiet.

Przepis art. 139 § 1 k.p.c. przewiduje dwie możliwości umieszczenia zawiadomienia o nieudanej próbie doręczenia przesyłki: poprzez umieszczenie go w drzwiach mieszkania adresata lub poprzez umieszczenie w oddawczej skrzynce pocztowej. Zastosowanie alternatywy łącznej „lub”¹⁰¹⁵ w przepisie oznacza, iż oba w/w sposoby zawiadomienia adresata o nieudanej próbie doręczenia są względem siebie równorzędne. W praktyce, najczęściej doręczyciel, wybiera jedną z nich i zależy to wyłącznie od jego swobodnego uznania. Doręczyciel jest przy tym ograniczony z jednej strony możliwościami technicznymi tj. istnienie skrzynki czy konstrukcją drzwi, a z drugiej regulacjami prawnymi. Zgodnie z treścią art. 37 ust. 1 Prawo pocztowe właściciel lub współwłaściciel nieruchomości, której częścią składową jest budynek lub segment budynku stanowiący odrębną własność, ma obowiązek umieszczenia oddawczej skrzynki pocztowej, o parametrach określonych w przepisach wykonawczych zapewniających m.in. bezpieczeństwo obrotu pocztowego. Obowiązek ten jest realizowany w budynkach jednorodzinnych - przez umieszczenie oddawczej skrzynki pocztowej przed drzwiami wejściowymi do budynku lub w ogólnie dostępnej części nieruchomości, a w budynkach wielorodzinnych, w których wyodrębnione są co najmniej 3 lokale - przez umieszczenie w ogólnie dostępnej części nieruchomości zestawu

¹⁰¹³ Orzeczenie SN z dnia 7 stycznia 1969 r. w sprawie III CZ 208/68, OSNCP 1969 r., Nr 6, poz. 64.

¹⁰¹⁴ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II SA/Gd 450/10, Wspólnota 2010 r. Nr 47 s. 44.

¹⁰¹⁵ Zgodnie ze Słownikiem języka polskiego „lub” oznacza spójnik łączący zdania lub ich człony, wyrażający możliwą wymiennność albo wzajemne wyłączenie się zdań równorzędnych albo części zdania; w logice „lub” oznacza możliwość wykonania obu czynności ale też tylko jednej z nich.

oddawczych skrzynek pocztowych w liczbie odpowiadającej liczbie samodzielnych lokali mieszkalnych oraz lokali o innym przeznaczeniu, jeżeli posiadają osobny adres.

Operator publiczny ma przy tym prawo instalowania i użytkowania, na terenach wiejskich lub obszarach o rozproszonej zabudowie, własnych oddawczych skrzynek pocztowych, po uzgodnieniu z właściwym wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta), na warunkach uzgodnionych z właścicielem, użytkownikiem wieczystym lub posiadaczem samoistnym nieruchomości.¹⁰¹⁶ Taka skrzynka jest miejscem wydania adresatowi ze skutkiem doręczenia przesyłek nierejestrowanych¹⁰¹⁷, a także pozostawiania zawiadomień o próbie doręczenia przesyłki rejestrowanej wraz z informacją o terminie ich odbioru i adresie placówki oddawczej, w której przesyłka lub przekaz pocztowy są przechowywane, jeżeli w chwili ich doręczenia stwierdzi się nieobecność adresata lub innych osób uprawnionych do ich odbioru.¹⁰¹⁸ Jeżeli przykładowo doręczenie nastąpiło na posesji zabudowanej domem jednorodzinny, której właściciel wykonał obowiązek umieszczenia pocztowej skrzynki oddawczej, prawidłowe zawiadomienie go o nieudanej próbie doręczenia przesyłki sądowej wymagało umieszczenia pisemnego zawiadomienia w skrzynce oddawczej, a nie na drzwiach mieszkania.¹⁰¹⁹ Doręczeniem wadliwym będzie także pozostawienie zawiadomienia o złożeniu przesyłki sądowej niedoroślemu dziecku adresata pisma.¹⁰²⁰ Problemem występującym często w praktyce jest to, iż w budynkach wielorodzinnych skrzynki pocztowe umieszczane są na klatce schodowej domu i istnieje możliwość dostania się do nich przez osoby niepowołane.¹⁰²¹

Doręczenie niezgodne z taksatywnie wymienionymi sposobami doręczenia nie jest doręczeniem prawidłowym, jeżeli adresat kwestionuje prawidłowość doręczenia i wykaże to w postępowaniu sądowym. W przypadku, gdy doręczenie wezwania na rozprawę nastąpiło z

¹⁰¹⁶ Art. 37 ust. 2 i 3 Prawo pocztowe, op. cit.

¹⁰¹⁷ Art. 26 ust. 2 ust. 2 Prawa pocztowego, op. cit.; listy nierejestrowane, czyli listy niepolecone.

¹⁰¹⁸ § 14 ust. 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 9 stycznia 2004 r. (Dz. U. Nr 5, poz. 34 z późn. zm.) wydanego na podstawie delegacji ustawowej, zawartej w art. 46 ust. 3 Prawa pocztowego.

¹⁰¹⁹ Postanowienie SN z dnia 4 września 2008 r. w sprawie IV CZ 71/08 LEX nr 508851, OSNC-ZD 2009 r., Nr 4 poz. 88.

¹⁰²⁰ Orzeczenie SN z dnia 27 stycznia 1936 r. w sprawie C II 1995/35, PPIA 1936 r., Nr 3, s. 337.

¹⁰²¹ W myśl § 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 24 września 2003 r. w sprawie nadawczych skrzynek pocztowych (Dz. U. z 2003 Nr 177 poz. 1730 z późn. zm.) konstrukcja skrzynki oraz materiał, z którego skrzynka jest wykonana, powinny spełniać wymagania określone w normach, o których mowa w § 2, i zapewniać dostęp do zawartości skrzynki oraz możliwość wyjęcia z niej przesyłek listowych wyłącznie przez uprawnionego operatora oraz ochronę znajdujących się wewnątrz przesyłek listowych przed szkodliwym wpływem warunków atmosferycznych. Skrzynka powinna być przy tym wyposażona w zamknięcie, którego konstrukcja wykorzystuje rozwiązania techniczne indywidualne dla każdego operatora.

pominięciem sposobu wskazanego w przepisie art. 139 § 1 k.p.c. w przypadku niestawiennictwa strony powoduje to nieważność postępowania.¹⁰²²

5. Szczególne tryby doręczeń.

Oprócz omawianych powyżej sposobów dokonywania doręczeń przewidzianych w przepisach ogólnych ustawodawca wyróżnił także pewne szczególne tryby doręczeń, czyli doręczanie pism przewidziane w przepisach szczególnych, albo w szczególnych sytuacjach szczególnym osobom¹⁰²³, do których można zaliczyć: doręczenie pisma w sekretariacie sądu, doręczenie za pośrednictwem skrytki pocztowej, bezpośrednie doręczanie pism sądowych miejscowym instytucjom i adwokatom na zarządzenie prezesa sądu,¹⁰²⁴ doręczenie przez przewodniczącego na posiedzeniu sądu, jeśli pismo przygotowawcze zostało złożone tak późno, że jego odpis nie mógł już być doręczony łącznie z wezwaniem na termin posiedzenia,¹⁰²⁵ a także pozostawienie pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia.¹⁰²⁶ Szczególnym sposobem doręczenia odpisów pism procesowych jest przewidziane w art. 132 § 1 k.p.c. bezpośrednie doręczanie sobie nawzajem pism przez adwokatów i radców prawnych za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty. Poniżej zostaną przedstawione szczególne sposoby dokonywania doręczeń, za wyjątkiem sposobu uregulowanego w art. 132 § 1 k.p.c., który został uregulowany w rozdziale dotyczącym podmiotów, którym sąd dokonuje doręczeń.

5.1. Doręczenie pisma w sekretariacie sądu.

Szczególnym sposobem dokonania doręczenia osobie fizycznej pisma sądowego, a także odpisu pisma procesowego, jest wręczenie go bezpośrednio w sekretariacie sądu. Adresatem pisma może być każdy podmiot biorący udział w postępowaniu, a więc nie tylko strona, uczestnik postępowania, ale także ich pełnomocnicy, przedstawiciele ustawowi, a także świadkowie, biegli, prokurator. Obecny w sądzie adresat może zatem odebrać pismo sądowe bezpośrednio w sekretariacie za potwierdzeniem odbioru, gdy wykaże swoją

¹⁰²² Orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1938 r. w sprawie C.II. 2078/37, Zb. Orz. 1938 r., poz. 516.

¹⁰²³ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 705.

¹⁰²⁴ § 70 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249 ze zm.

¹⁰²⁵ § 74 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249 ze zm.

¹⁰²⁶ P. Grzegorzczak, „Doręczenie zastępcze w postępowaniu cywilnym...”, op. cit., s. 158 – 159.

tożsamość.¹⁰²⁷ O tym, iż osobiste odebranie pisma sądowego w sekretariacie sądu jest równoznaczne z jego doręczeniem, zostało przesądzone w jednym z orzeczeń Sądu Najwyższego.¹⁰²⁸

Wskazany sposób dokonywania doręczeń został przewidziany w art. 132 § 2 k.p.c. i doprecyzowany w § 69 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r.¹⁰²⁹ Warunkiem oddania pisma w sekretariacie sądu jest wykazanie przez adresata swojej tożsamości. Pismo doręcza się wówczas adresatowi bezpośrednio za potwierdzeniem odbioru. Oznacza to, iż każda osoba zatrudniona w sądzie jest uprawniona do dokonywania doręczenia. Oczywiście musi być to osoba zaznajomiona z zasadami doręczeń sądowych, a zatem najczęściej będzie to pracownik sekretariatu, osoba, która zajmuje się doręczeniami w sądzie, a nie np. pracownik techniczny tj. sprzątaczką, czy kierowcą.

Z reguły z doręczeniem pisma poprzez pracownika sądowego, mamy do czynienia w sytuacji, gdy jest to konieczne np. z uwagi na krótki termin danej czynności procesowej zawarty w piśmie. Przepis art. 132 § 1 i 2 k.p.c. zawiera odstępstwa od tej zasady, nakładając na strony lub ich pełnomocników obowiązek doręczania odpisów pism procesowych pomiędzy sobą, który to tryb doręczenia został omówiony w odrębnym rozdziale.

5.2. Doręczenie na adres skrytki pocztowej.

Strona bez podawania powodu ma prawo domagać się również, aby pismo sądowe zostało doręczone zamiast na adres jej miejsca zamieszkania, na wskazany przez nią adres skrytki pocztowej. W tym celu strona powinna złożyć w sądzie stosowny wniosek. Przepis art. 138 § 2 k.p.c., o którym wyżej mowa został dodany do kodeksu postępowania cywilnego w art. 1 pkt. 8 ustawy z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.¹⁰³⁰ Możliwość dokonywania doręczeń pism sądowych za pośrednictwem skrytki pocztowej stanowi novum w procedurze cywilnej i jest szczególnym sposobem dokonywania doręczeń, swoistą modyfikacją doręczenia *per aviso*, tyle tylko, że na wniosek samej strony.¹⁰³¹ W poprzednio obowiązującym stanie prawnym nie

¹⁰²⁷ Z uzasadnienia postanowienia SN z dnia 27 stycznia 2006 r. w sprawie III CK 369/05, OSN 2006 r., Nr 11 poz. 187, Biul. SN 2006 r., Nr 4, s. 11, R. Pr. 2006 r., s. 116, NPN 2006 r., Nr 3, s. 81.

¹⁰²⁸ Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 2006 r. w sprawie III CK 369/05, OSNC 2006 r., Nt 11, poz. 187.

¹⁰²⁹ Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249 ze zm.

¹⁰³⁰ Dz. U. Nr 121, poz. 831.

¹⁰³¹ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 746.

było możliwości dokonywania doręczeń za pośrednictwem skrytki pocztowej, choć rozważano również taką możliwość.¹⁰³²

Dopuszczenie doręczenia pisma sądowego stronie za pośrednictwem skrytki pocztowej zostało zainspirowane wystąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczącym możliwości wprowadzenia tego typu regulacji do kodeksu postępowania cywilnego argumentując to koniecznością realizacji wartości konstytucyjnych. Jest to sposób doręczeń wyjątkowy, mający zastosowanie w przypadkach szczególnych, np. w razie bezdomności adresata. Z czasem tego rodzaju sposób dokonywania doręczeń może ulec upowszechnieniu i może znaleźć zastosowanie nie tylko do osób nie mających stałego miejsca zamieszkania, ale także do innych stron procesu, które z określonych względów nie mogą odbierać pisma w domu, w pracy, bądź w innym miejscu. W praktyce jednak strony rzadko korzystają z możliwości doręczania im pism sądowych za pośrednictwem skrzytek pocztowych. Zamierzeniem ustawodawcy było to, aby z tego sposobu doręczania pism sądowych korzystały wszystkie kategorie podmiotów biorących udział w postępowaniu cywilnym tj. osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, przedsiębiorcy, podmioty rejestrowane i ewidencjonowane. Przykładowo strona może zamieszkiwać na terenie ogródków działkowych w samowolnie wybudowanym budynku, który nie ma adresu.¹⁰³³

Możliwość dokonywania tego typu doręczeń rozważał również Europejski Trybunał Praw Człowieka, który uznał w konkretnej sprawie, iż sąd uniemożliwiając stronie dokonywania doręczeń pisma sądowego na adres skrytki pocztowej pomimo, że o to wnosił jako niezgodnie z art. 6 § 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności i naruszające tym samym jego prawo do sądu.¹⁰³⁴

W trybie art. 135 § 2 k.p.c. sąd zatem doręcza pismo sądowe stronie także za pośrednictwem urzędu pocztowego, gdzie zostaje złożone, a zawiadomienie o pozostawieniu pisma umieszcza się w skrytce pocztowej adresata. Oznacza to, iż nie można mówić w tym wypadku o dokonywaniu doręczenia pisma sądowego na adres skrytki pocztowej, lecz jedynie o szczególnym sposobie dokonywania doręczeń za pośrednictwem poczty.¹⁰³⁵

Pismo sądowe przesłane pocztą składa się w placówce pocztowej operatora publicznego, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata. W wypadku,

¹⁰³²Postanowienie SN z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie I FZ 341/05, Legalis.

¹⁰³³Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 13 czerwca 2007 r. w sprawie II SA/Po 91/07, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych www.nsa.gov.pl.

¹⁰³⁴Wyrok ETS z dnia 20 października 2009 r. w sprawie 25924/06, Nowiński przeciwko Polsce www.echr.coe.int.

¹⁰³⁵Wyrok NSA w Warszawie z dnia 2 marca 2007 r. w sprawie II OSK 411/06, LEX nr 341239.

gdy strona nie złoży wniosku o dokonywaniu doręczeń na adres skrytki pocztowej wówczas doręczeń dokonuje się w trybie doręczenia właściwego, zastępczego lub przez awizo. Przepis art. 138 § 2 k.p.c. nie został doprecyzowany w § 71 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r.,¹⁰³⁶ zgodnie z którego treścią jeżeli adresat podał jako adres do korespondencji tylko numer skrytki pocztowej, zawiadomienie o nadejściu przesyłki sądowej może być dokonane również za pośrednictwem tej skrytki. Również w przepisie art. 26 ust. 2 ustawy Prawo pocztowe jest mowa o możliwości dokonania doręczenia przesyłki „w miejscu uzgodnionym przez adresata z operatorem”, natomiast wprost ustawa nie wskazuje na możliwość doręczenia za pośrednictwem skrytki pocztowej. Z dosłownego brzmienia przepisu art. 135 § 2 k.p.c. wynika, iż „na adres skrytki pocztowej” strony nie będzie składane pismo sądowe przesłane pocztą, a trafi tam jedynie zawiadomienie o jego złożeniu w placówce pocztowej. Fakt, iż strona złożyła wniosek o doręczanie zawiadomień na skrytkę pocztową nie zwalnia jej tym samym z obowiązku zawiadomienia sądu o każdej zmianie miejsca zamieszkania. Stosownie bowiem do art. 136 § 4 k.p.c. strona, która zgłosiła wniosek o dokonywanie doręczeń na adres oznaczonej skrytki pocztowej, ma obowiązek zawiadamiać sąd o każdej zmianie tego adresu, a w razie zaniedbania tego obowiązku – tak jak w przypadku zaniedbania przez stronę powiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania – pismo pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia.

Wobec tak sformułowanego przepisu konieczna wydaje się pod tym względem nowelizacja art. 126 § 2 k.p.c., który przewiduje, iż strona przy wnoszeniu pisma procesowego do sądu winna jest wskazać adres zamieszkania i nie zawiera przy tym możliwości wskazania przez sąd również adresu skrytki pocztowej. Wydaje się, iż w obecnie obowiązującym stanie prawnym strona, bądź uczestnik postępowania, chcąc dokonywania doręczeń za pośrednictwem skrytki pocztowej, aby nie narazić się na braki formalne pisma procesowego winien jest wskazać zarówno adres zamieszkania, jak i może także wskazać na adres skrytki pocztowej na podstawie art. 138 § 2 k.p.c. jako *lex specialis* w stosunku do art. 126 § 2 k.p.c. Ustawodawca nie przewidział bowiem w żadnym z przepisów szczególnych w którym momencie postępowania sądowego strona może złożyć wniosek o doręczanie jej pism sądowych za pośrednictwem skrytki pocztowej. Obowiązkiem strony, która złożyła wniosek o doręczanie jej pism sądowych na skrytkę pocztową, jest jej systematyczne sprawdzanie, gdyż

¹⁰³⁶ Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. z 2007 r. Nr 38 poz. 249 ze zm.

w przeciwnym razie może jej upłynąć termin 14 dniowy na odbiór przesyłki sądowej i wówczas pismo sądowe powróci do sądu ze skutkiem doręczenia.¹⁰³⁷

Na zakończenie należy również zasygnalizować, iż szczególnym rodzajem doręczenia jest także pozostawienie pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Skoro bowiem z przytoczonej na wstępie definicji doręczenia wynika, że umożliwia ono zapoznanie się przez adresata pisma z jego treścią to warunek ten zostanie spełniony, gdyż adresat może zapoznać się z pismem przeglądając akta sprawy.¹⁰³⁸

¹⁰³⁷ K. Knoppek, „Postępowanie cywilne...”, op. cit. s. 252.

¹⁰³⁸ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 602.

Rozdział IX

Doręczenia dokonywane za pośrednictwem systemu teleinformatycznego

1. Uwagi wstępne

Komunikacja elektroniczna dosięga niemal wszystkich dziedzin życia społecznego, co znacznie wpływa na możliwość zaoszczędzenia czasu oraz efektywniejsze zarządzanie pracą. Informatyzacja jest częścią globalnego procesu transformacji w społeczeństwo informacyjne, a stopień jej zaawansowania jest jednym z mierników rozwoju kraju. Społeczeństwo, w którym informacja jest intensywnie wykorzystywana w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturalnym i politycznym to społeczeństwo, które posiada bogate środki komunikacji i przetwarzania informacji będące podstawą tworzenia większości dochodu narodowego oraz zapewniające źródło utrzymania większości ludzi”.¹⁰³⁹ Społeczeństwo informacyjne kształtuje się w krajach, w których rozwój nowoczesnych technologii teleinformatycznych osiągnął bardzo szybkie tempo oraz charakteryzuje się rozbudowaną nowoczesną siecią telekomunikacyjną obejmującą swoim zasięgiem większość obywateli.

Szybki rozwój technologii teleinformatycznych powoduje, iż obecnie obserwuje się zjawisko informatyzacji także w wymiarze sprawiedliwości, co wiąże się pośrednio z tworzeniem społeczeństwa informacyjnego. Obecnie mówi się nawet o nowej gałęzi prawa zwaną „prawo nowych technologii”, która obejmuje swoim zakresem szereg ustaw.¹⁰⁴⁰ Należy przy tym rozróżnić pojęcie prawa informatycznego, które zajmuje się prawnymi skutkami stosowania komputerów i elektronicznego przetwarzania danych od pojęcia informatyki prawniczej, która jest częścią informatyki ogólnej, nieprzynależącą do

¹⁰³⁹ K. Krzysztofek, M. Szczepański, „Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych. Katowice 2002, s. 170, I. Adamska, G. Zalewski, „E- państwo – rzeczywistość czy mit?”, *Elektroniczna Administracja* 2008 r., Nr 11 – 12, s. 10 i nast.

¹⁰⁴⁰ M.in. ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz. U. z 2006 r. Nr 90 poz. 631 z późn. zm., ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych Dz. U. z 2002 r. Nr 101 poz. 926 z późn. zm., ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej Dz. U. z 2003 r. Nr 119 poz. 1117 z późn. zm., ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych Dz. U. z 2010 r. Nr 29 poz. 153 z późn. zm., ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych Dz. U. z 2001 r. Nr 128 poz. 1402 z późn. zm., ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej Dz. U. z 2001 r. Nr 112 poz. 1198 z późn. zm., ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym Dz. U. z 2001 r. Nr 130 poz. 1450 z późn. zm., ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o ochronie niektórych usług świadczonych drogą elektroniczną opartych lub polegających na dostępie warunkowym Dz. U. z 2002 r. Nr 126 poz. 1068 z późn. zm., ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną Dz. U. z 2002 r. Nr 144 poz. 1204 z późn. zm., ustawa z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych Dz. U. 2002 r. Nr 169 poz. 1385 z późn. zm., ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne Dz. U. z 2004 r. Nr 171 poz. 1800z późn. zm.

prawoznawstwa i zajmuje się możliwościami elektronicznego przetwarzania danych z zakresu przepisów prawa.¹⁰⁴¹

2. Korzyści i zagrożenia wynikające z wykorzystania elektronicznego systemu doręczeń w polskim sądownictwie.

Sektory prywatny i publiczny mają raczej pozytywne doświadczenia w dziedzinie komunikacji elektronicznej, aczkolwiek nie są one wolne od błędów. Wydaje się jednak, iż komunikacja elektroniczna ma więcej pozytywów, aniżeli negatywów. Wzrost zainteresowania możliwością wykorzystania systemów elektronicznych do przetwarzania danych na użytek postępowania sądowego nastąpił w Polsce począwszy od lat siedemdziesiątych, kiedy to rozważano możliwość zastosowania wydruku z komputera jako dokumentu urzędowego.¹⁰⁴² Postęp nauki i technologii informatycznych w ostatnim dziesięcioleciu, czyni możliwym usprawnienie wymiaru sprawiedliwości w niewyobrażalnej dotąd skali, zarówno w sferze szybkości postępowania jak i jego jakości. Jakość postępowania cywilnego z zastosowaniem nowoczesnych technologii odnosi się do gromadzenia i percepcji danych przez sędziów, a także z uwagi na społeczny odbiór procesów sądowych również przez publiczność. Wprowadzenie komunikacji elektronicznej do wymiaru sprawiedliwości powoduje także, iż w opinii publicznej wzrasta prestiż organów wymiaru sprawiedliwości, które często postrzegane są jako instytucje zacofane i nie korzystające ze zdobyczy nowoczesnych technologii. Jednakże nieprawidłowo zastosowana technologia elektroniczna w sądownictwie może przynieść skutek odwrotny od zamierzonego i doprowadzić do różnego rodzaju niebezpieczeństw tj. możliwość dostania się przez osoby niepowołane do ściśle tajnych danych bądź też chociażby do utraty tych danych. Przesyłki sądowe również mogą ulec zaginięciu, mimo to wydaje się, iż komunikacja elektroniczna ma więcej zalet aniżeli tradycyjny sposób komunikowania się z sądem za pośrednictwem pisma, gdyż jest przede wszystkim znacznie szybszym od tradycyjnego sposobem komunikacji obywatela z sądem. Jednym z celów działań informatyzacyjnych powinna być integracja i

¹⁰⁴¹ K. Knoppek, „Dokument w procesie cywilnym”, Poznań 1993 r. s. 126.

¹⁰⁴² K. Knoppek, „Dokument w procesie...”, j. w., s. 125 – 134, F. Studnicki, „Bawarski projekt komputeryzacji ksiąg gruntowych”, NP 1973 r., Nr 9, F. Studnicki, „Wprowadzenie do informatyki prawniczej” Warszawa 1978 r., H. Garstka, A. Mrózek, „Elektroniczne przetwarzanie danych w administracji, prawie i nauce prawa RFN, PiP 1975 r., Nr 1, A. Mrózek, „Problemy informatyki prawniczej”, Toruń 1977 r., J. Kerkau, „Automatische Datenverarbeitung – Kybernetik in Rechtswissenschaft und Praxis”, Berlin 1970 r., V. Knapp, Rozważania nad możliwością stosowania cybernetyki w dziedzinie prawa”, PiP 1964 r., Nr 4, za: T. Ereciński, „Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym”, Studia z Prawa Postępowania Cywilnego Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985 r. s. 84.

usprawnienie działalności podmiotów publicznych oraz zapobieganie zbędnemu powielaniu ich aktywności.¹⁰⁴³

Komunikacja elektroniczna może ułatwić komunikację pomiędzy sądem a stronami w postępowaniu cywilnym, jednakże do tego konieczne jest spełnienie pewnych warunków, od których zależy możliwość zastosowania nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych w sądownictwie. Informatyzacja sądów powinna nie tylko dotyczyć doręczenia pism pomiędzy sądem a stroną postępowania, ale także powinna istnieć w wewnętrznym obiegu sądu. Przede wszystkim wskazać należy na to, iż obecnie w większych miastach dostęp do Internetu jest raczej powszechny w przeciwieństwie do mieszkańców mniejszych miejscowości, którzy często nie mają możliwości skorzystania z Internetu. Innym problemem w możliwości stosowania elektronicznych doręczeń jest to, iż zwiększony dostęp do bazy danych e- sądu może spowodować, iż system ten nie będzie prawidłowo funkcjonował z uwagi na możliwość problemów informatycznych, które sądy będą zmuszone na bieżąco rozwiązywać, aby nie blokować ich pracy. Kolejnym problemem związanym z komunikacją elektroniczną w sądownictwie jest to, iż część podmiotów nie mających bezpośredniego dostępu do Internetu, bądź też z różnych względów nie mogących z niego korzystać, będzie nadal stosowało tradycyjny sposób komunikowania się z sądem, co wiąże się z brakiem jednolitości. Dlatego komunikacja elektroniczna w sądownictwie, w tym upowszechnienie systemu doręczeń elektronicznych wymaga przede wszystkim zmian w otoczeniu prawnym, w czym istotna jest również rola państwa w zakresie rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej oraz włączenie sądownictwa do wykorzystywania nowych możliwości technicznych.

Z uwagi na przedmiot doręczeń w postępowaniu cywilnym, którym jest wyłącznie pismo sądowe, a nie pisma procesowe, w rozdziale tym przedstawione zostaną głównie możliwości doręczania pism drogą elektroniczną przez sąd stronom i uczestnikom postępowania sądowego, a problematyka doręczeń pism procesowych zostanie podjęta jedynie pobocznie.

3. Porównanie tradycyjnego sposobu dokonywania doręczeń z elektronicznym sposobem doręczeń.

Doręczenie pism sądowych drogą elektroniczną należy rozpatrywać w aspekcie wyjątku od zasady ogólnej – tradycyjnego doręczenia w formie pisemnej. Regulacja

¹⁰⁴³ S. Kotecka, „Informatyzacja postępowania cywilnego w Polsce de lege lata. Informatyzacja postępowania sądowego i administracyjnego 2010/2011”, www.prawo.uni.wroc.pl.

elektronicznego doręczania pism sądowych winna spełniać podobne funkcje, jakie spełnia regulacja doręczenia pism w tradycyjnej formie. Jednakże w przeciwieństwie do tradycyjnej, forma elektroniczna jest szybszą formą komunikacji pomiędzy sądem a stronami czy uczestnikami postępowania. O wiele sprawniej przebiega bowiem proces doręczenia pisma sądowego drogą elektroniczną, aniżeli pocztą tradycyjną, gdy należy udać się do urzędu pocztowego, co jest szczególnie trudne dla osób, których miejsce zamieszkania jest znacznie oddalone od urzędu pocztowego i niejednokrotnie wiąże się z długim czasem oczekiwania w kolejce. Kolejną zaletą doręczenia pisma sądowego drogą elektroniczną jest możliwość szybkiego uzyskania odpowiedzi od strony bądź też jej pełnomocnika, nawet tego samego dnia. Doręczenie stronie pisma sądowego na elektronicznym nośniku danych zmniejsza także koszty wydruku pisma i powoduje, że w proces doręczenia pisma sądowego może być zaangażowana wyłącznie jedna osoba, a nie więcej. W przypadku doręczeń w tradycyjny sposób proces ten chociażby za pośrednictwem poczty ulega znacznemu wydłużeniu, gdyż pismo sądowe musi zostać najpierw wydrukowane, następnie zaopatrzone w kopertę ze zwrotnym potwierdzeniem odbioru, po czym dostarczone przez pracownika sądowego do urzędu pocztowego, gdzie dopiero zostanie wysyłane do adresata. Doręczenie elektroniczne pozwala zredukować wszystkie te czynności do niezbędnego minimum. Wprowadzenie formularzy elektronicznych do postępowania cywilnego pozwoli znacznie wyeliminować niebezpieczeństwo zaistnienia braków formalnych pism procesowych, co wiąże się ze zmniejszeniem ilości doręczeń dokonywanych w dotychczasowy sposób. Oczywiście z instytucją doręczeń elektronicznych wiążą się także pewne obawy dotyczące chociażby gwarancji równości stron w postępowaniu sądowym oraz nadmiernej automatyzacji wymiaru sprawiedliwości.

4. Dematerializacja pisma sądowego w postaci elektronicznej i problematyka związana z elektronicznym potwierdzeniem odbioru pisma.

W przypadku tradycyjnej metody doręczania pism sądowych pismo sądowe zostaje włożone do koperty, zaadresowane, zalakowane, po czym jest przekazywane przez stosowny organ doręczający adresatowi. W przypadku doręczeń elektronicznych w/w zasady tradycyjnego doręczania pisma muszą zostać przeniesione, aby sąd mógł zamieścić dane pismo sądowe w systemie komputerowym, „zaadresować”, zabezpieczyć przed

niepowołanym dostępem osób trzecich oraz następnie wysłać.¹⁰⁴⁴ Dlatego wdrażanie nowych technologii informacyjnych powoduje konieczność wyposażenia sądów w systemy informatyczne umożliwiające elektroniczne doręczenia oraz odpowiedni sprzęt i oprogramowanie, a zatem wiąże się to z problemami natury czysto technicznej, jak i pojawiają się przy tym nowe problemy natury prawnej związane z koniecznością wprowadzenia zmian do obowiązujących przepisów tj. sposoby sporządzania pism w formie elektronicznej, czy problem urzędowego poświadczania odbioru pisma sądowego przez adresata.

Nieuniknione są wówczas nowe problemy, które wiążą się z dematerializacją pisma sądowego w postaci elektronicznej. Dematerializacja ta jest przyczyną powstawania problemu wizualizacji pisma, z czym wiąże się również konieczność określania jego autentyczności. Podstawową zaletą dematerializacji staje się możliwość przekazania dokumentu drogą automatyzacji, przyjmowania, segregowania i potwierdzania odbioru pisma bezpośrednio w miejscu zamieszkania strony, bądź siedzibie kancelarii jej pełnomocnika. Dematerializacja pisma ogranicza z kolei korzystanie z tradycyjnych form potwierdzania doręczenia pism sądowych do adresata tj.: fizyczne adnotacje doręczyciela, pieczęcie i podpisy upoważnionego pracownika na doręczanym piśmie, które istnieją fizycznie. Aby właściwie realizować zamierzenia ustawodawcy w postaci sprawnego i efektywnego doręczenia elektronicznego konieczne jest zapewnienie przede wszystkim odpowiednich standardów bezpieczeństwa dla użytkowników systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze. Automatyzacja czynności poświadczania odbioru pisma sądowego musi dotyczyć generowania elektronicznego potwierdzenia, opatrywania nim doręzonego pisma i przekazywania go sądowi. Ustalenie bowiem tego czy i kiedy pismo sądowe zostało doręczone do adresata ma fundamentalne znaczenie dla prawidłowego przebiegu całego postępowania cywilnego.

Najistotniejszą kwestią od której zależy efektywność komunikacji elektronicznej pomiędzy sądem a stroną jest potwierdzenie tzw. e- doręczenia przez stronę, której sąd przesłał za pośrednictwem systemu elektronicznego, pismo sądowe. Istotą doręczenia w postępowaniu cywilnym jest bowiem dotarcie do strony postępowania lub uczestnika pisma sądowego. W sferze kontaktu pomiędzy sądem a stroną niezwykle ważna jest możliwość wykazania przez stronę, iż wysłane do niej pismo sądowe nie dotarło drogą elektroniczną.

¹⁰⁴⁴ R.A. Grytner, K. Radzimiński, „Koperta elektroniczna. Standard przesyłania dokumentów w formie elektronicznej – opis struktury i przykłady zastosowania”, *Elektroniczna Administracja* 2008 r., Nr 5 -6, s. 39 i nast.

Mianowicie istnieje możliwość, iż sąd może wysłać pismo sądowe, które nie dotrze do strony, bądź też zaistnieje niemożność potwierdzenia doręczenia na skutek działania adresata pisma. Zatem analizując kwestię potwierdzenia doręczenia należy odróżnić od niego pojęcie wysłania pisma. Potwierdzenie doręczenia pisma, to potwierdzenie, iż adresat otrzymał pismo, natomiast potwierdzenie wysłania pisma, oznacza tylko to, iż sąd wysłał je, lecz niekoniecznie zostało ono doręczone.¹⁰⁴⁵

5. Charakter prawny pisma sądowego doręczanego w systemie teleinformatycznym.

Omawiając doręczenia elektroniczne należy również wskazać, iż pismo sądowe przesłane w takiej formie jest dokumentem specyficznym i można postawić tezę, iż jest to swego rodzaju dokument elektroniczny. Istotą dokumentu¹⁰⁴⁶ bowiem jest to, że „daje on wyraz jakiejś wiadomości, która utrwalona jest pismem lub innymi znakami na określonym materiale.”¹⁰⁴⁷ Definicja dokumentu elektronicznego została sformułowana w art. 3 pkt. 2 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne¹⁰⁴⁸ zgodnie z którym dokument elektroniczny stanowi odrębną całość znaczeniową zbioru danych uporządkowanych w określonej strukturze wewnętrznej i zapisanych na informatycznym nośniku danych. W rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych¹⁰⁴⁹, wskazano elementy, które winien posiadać taki dokument i są to tzw. metadane, czyli pewne usystematyzowane informacje opisujące dokument tj. identyfikator, twórca, tytuł, data, format, dostęp, typ oraz jego dookreślenie, odbiorca, relacja, grupowanie, kwalifikacja, język i opis. W rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z dokumentami elektronicznymi¹⁰⁵⁰ określone zostały m.in. zasady ewidencjonowania, przechowywania, klasyfikowania, zabezpieczania przed utratą i nieuprawnionymi zmianami dokumentów elektronicznych.¹⁰⁵¹ Wydruk komputerowy

¹⁰⁴⁵ E. Goździeszek, „Potwierdzenie e- doręczenia i potwierdzenie e – przesłania w postępowaniu cywilnym”, CKE Biuletyn.

¹⁰⁴⁶ Szerzej na temat pojęcia dokumentu w: K. Knoppek, „Dokument w procesie cywilnym”, Poznań 1993 r.

¹⁰⁴⁷ T. Ereciński, Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 2001 r. s. 469.

¹⁰⁴⁸ Dz. U. z 2005 r. Nr 64 poz. 565.

¹⁰⁴⁹ Dz. U. z 2006 r. Nr 206 poz. 1517.

¹⁰⁵⁰ Dz. U. z 2006 r. Nr 206 poz. 1518.

¹⁰⁵¹ Szerzej na temat dokumentów elektronicznych w: A. Gałach, „Instrukcja postępowania z dokumentami elektronicznymi organów państwowych i państwowych jednostek organizacyjnych, organów jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych z komentarzem”, Gdańsk 2007 r. s. 7 i n.

może stanowić dowód w postępowaniu sądowym jako dokument urzędowy jeżeli spełni wymogi stawiane wszystkim dokumentom oraz warunki przewidziane odrębnie dla dokumentów urzędowych.¹⁰⁵²

6. Elektroniczne postępowanie upominawcze.

6.1. Uwagi wstępne.

Środki komunikacji elektronicznej to rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, umożliwiające indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych między systemami teleinformatycznymi. W Rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 29 lutego 2001 r.¹⁰⁵³, dotyczącej wykonywania czynności sądowych i innych czynności prawnych na rzecz obywateli poprzez wykorzystanie nowych technologii przedstawiono konkretne działania służące poprawie funkcjonowania sądownictwa przez wykorzystanie komunikacji elektronicznej, która może w znaczny sposób zredukować koszty funkcjonowania sądownictwa i wpłynąć na polepszenie jakości, szybkości i opłacalności działania sądów.¹⁰⁵⁴ Aby osiągnąć zamierzony efekt w postaci szybszego i efektywniejszego postępowania sądowego zaleca się, aby podjąć następujące działania: wprowadzenie elektronicznej publikacji tekstów aktów prawnych, bezpłatnego udostępniania informacji zawartych w rejestrach publicznych w sposób zapewniający poufność i bezpieczeństwo danych oraz upowszechnienie elektronicznej formy komunikacji uczestników postępowania sądowego poprzez inicjowanie postępowania sądowego za pomocą środków komunikacji elektronicznej, podejmowanie dalszych działań w postępowaniu sądowym za pomocą tych środków, dostęp do sądowego systemu informatycznego w celu uzyskania informacji o aktualnym stanie postępowania, otrzymywania orzeczeń sądowych w formie elektronicznej.¹⁰⁵⁵

Zastosowanie pewnych nowoczesnych rozwiązań technologicznych w niektórych instytucjach procedury cywilnej jest konieczne z uwagi na sprawność postępowania.

¹⁰⁵² K. Knoppek, „Dokument w procesie...”, op. cit., s. 130.

¹⁰⁵³ Strona internetowa <http://cm.coe.int/ta/rec/2001/2001r3.htm>.

¹⁰⁵⁴ J. Gołaczyński, „Doręczenie, protokół i przesłuchanie elektroniczne w postępowaniu cywilnym – postulaty de lege ferenda”, MoP 2006 r., Nr 16 wkładka – Prawo Mediów Elektronicznych s. 55 i nast.

¹⁰⁵⁵ E. Gapska, „Wykorzystanie technologii informatycznych w cywilnym postępowaniu sądowym”, [w:] „Współczesne przemiany postępowania cywilnego” praca zbiorowa pod red. P. Pogonowskiego, Warszawa 2010 r. s. 267.

Odnosnie doręczeń elektronicznych w Rekomendacji wskazano na konieczność upowszechnienia elektronicznej formy komunikacji uczestników postępowania z sądem, nie tylko poprzez inicjowanie postępowania sądowego za pomocą środków komunikacji elektronicznej, ale także postuluje się podejmowanie dalszych działań za pomocą tych środków i otrzymywania w drodze elektronicznej także orzeczeń sądowych. Istotnymi dokumentami Unii Europejskiej dotyczącymi społeczeństwa informacyjnego są także: „Plan Działań e-Europa 2005”¹⁰⁵⁶ na lata 2003-2005 oraz "Plan Działań e-Europa 2005: Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich."¹⁰⁵⁷ Pierwszy z w/w dokumentów skupia się na wykorzystaniu technologii ICT do poprawy wydajności i dostępności do usług publicznych, rozwoju środowiska dla e-biznesu i zapewnienia szerokopasmowej infrastruktury informacyjnej. Priorytetami drugiego z w/w dokumentów są: usługi szerokopasmowe, zwalczanie wykluczenia cyfrowego, tworzenie warunków do rozpowszechniania użycia Internetu, tworzenie usług dostępnych on-line, tworzenie cyfrowej zawartości. W dokumencie „Plan Działań e-Europa 2005: Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich" założono, że w ramach całego wspólnego rynku, organy władzy publicznej powinny do 2004 r., za pośrednictwem systemów teleinformatycznych, zapewnić obywatelom i innym podmiotom powszechny dostęp do informacji publicznych oraz umożliwić załatwianie spraw z zakresu administracji publicznej.¹⁰⁵⁸ W programie tym założono, iż organy władzy publicznej winny zapewnić powszechny dostęp do informacji publicznej oraz umożliwić obywatelom załatwianie spraw za pośrednictwem systemów teleinformatycznych”.¹⁰⁵⁹

Przede wszystkim wskazać należy, iż Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹⁰⁶⁰ daje wyraźne umocowanie dla wolności pozyskiwania i rozpowszechniania informacji oraz dla ochrony autonomii informacyjnej jednostki i jej prawa do uzyskiwania informacji od władz publicznych, gdzie można wyróżnić trzy płaszczyzny tzw. wzajemnych zależności informacyjnych: zależność pomiędzy jednostką, a państwem, uprawnienia państwa w zakresie udostępnienia informacji przez jednostkę oraz zależności pomiędzy jednostkami.¹⁰⁶¹ Każda z tych płaszczyzn znajduje odniesienie do aspektu komunikacji elektronicznej. Ogólną zasadą wynikającą z przepisu art. 61 Konstytucji RP jest bowiem dostęp do informacji o działalności organów władzy publicznej. Wszelkie wyjątki od

¹⁰⁵⁶ “e-Europe 2005 Action Plan.

¹⁰⁵⁷ “e-Europe 2005 Action Plan: An information society for all”.

¹⁰⁵⁸ www.ts2006.ngo.pl.

¹⁰⁵⁹ Szerzej odnośnie uregulowań unijnych w zakresie prawa telekomunikacyjnego w: W. Gromski, „Prawo telekomunikacyjne w unii europejskiej” E- biuletyn CBKE 2009 r., Nr 2.

¹⁰⁶⁰ Dz. U. Nr 78, poz.483 ze zm.

¹⁰⁶¹ Szerzej: M. Jabłoński, K. Wygoda, „Konstytucyjne aspekty komunikacji elektronicznej: (w:) „Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej”, praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyński, Warszawa 2003 r.

tej zasady są formułowane w przepisach ustaw, a wątpliwości powinny przemawiać na rzecz dostępu do tych informacji. Zgodnie z zasadą trójpodziału władzy jedną z władz publicznych w Polsce oprócz władzy wykonawczej i ustawodawczej jest władza sądownicza, a zatem art. 61 ustawy zasadniczej odnosi się także do udostępniania informacji obywatelom o podejmowaniu działań przez sądy. Środkiem służącym do udostępniania tych informacji stronom postępowań sądowych przez sądy jest czynność doręczenia.

Zarówno Sejm RP, jak i Rada Ministrów podjęły plan działania w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego i integracji w tym zakresie Polski z Unią Europejską. Postępowanie cywilne jest działalnością celową polegającą na utrzymaniu porządku prawnego w określonych dziedzinach życia społecznego¹⁰⁶², a ustawodawca wprowadzając takie zmiany jak powyżej zasygnalizowane spełnia funkcję socjotechniczną przy tworzeniu ustaw, gdyż ustala jak skutecznie, efektywnie i ekonomicznie wprowadzić planowane zmiany w prawie.

Dla zachowania przez państwo możliwości swobody wyboru technologii w procesach informatyzacji realizacji zadań publicznych i równego traktowania rozwiązań informatycznych została wprowadzona w życie ustawa o informatyzacji¹⁰⁶³, której głównym celem było dokonanie stosownej zmiany w kodeksie postępowania administracyjnego, a także zastosowanie zmian odnośnie tzw. postępowań autonomicznych (np. w zakresie ochrony konkurencji) oraz na zasadzie odesłania do postępowań odrębnych.¹⁰⁶⁴ Z treści przepisu art. 2 ust. 1 pkt. 1 tejże ustawy wynika, iż sądy powszechne są związane przedmiotową ustawą i do realizacji zadań publicznych są zobowiązane używać systemów teleinformatycznych spełniających minimalne wymagania (art. 13 ustawy). Ponadto mają zapewnić możliwość wymiany informacji również w formie elektronicznej przez wymianę dokumentów elektronicznych związanych z załatwianiem spraw należących do zakresu działania, przy wykorzystaniu informatycznych nośników danych lub środków komunikacji elektronicznej (art. 16 ustawy). Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w jednym z orzeczeń, przepisy ustawy o informatyzacji dotyczą tylko obiegu dokumentów z zakresu administracji sądowej, a nie wymiany wszelkich dokumentów związanych z załatwianiem

¹⁰⁶² W. Berutowicz, „Funkcja postępowania cywilnego w Polsce Ludowej w: „Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego”, Wrocław – Warszawa – Kraków, Gdańsk 1974 r., s. 7 i n.

¹⁰⁶³ Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne Dz. U. z 2005 r. Nr 64 poz. 565 z późn. zm.

¹⁰⁶⁴ R. Biskup, M. Ganczar, „Komunikacja elektroniczna w postępowaniu administracyjnym”, PiP 2008 r., Nr 1, s. 59, uzasadnienie do projektu ustawy o informatyzacji działalności niektórych podmiotów realizujących zadania publiczne, druk sejmowy Sejmu IV kadencji nr 1934, szerzej: D. Adamski, „Doręczanie pism w formie dokumentów elektronicznych według przepisów wykonawczych do ustawy o informatyzacji”, MoP 2006 r., Nr 16 dodatek Prawo mediów elektronicznych s. 27 i nast.

wszystkich spraw należących do zakresu działania sądów. Pogląd ten wydaje się niesłuszny, gdyż dokonując całościowej wykładni literalnej, funkcjonalnej i systemowej przepisów tejże ustawy, można dojść do wniosku, iż celem ustawodawcy było objęcie zakresem ustawy również sądów powszechnych, które w odróżnieniu od sądów administracyjnych, są zobowiązane załatwiać sprawy należące do zakresu ich działania w formie elektronicznej, a wyłączenie które dotyczy sądów administracyjnych, nie ma do nich odniesienia.¹⁰⁶⁵ Należy zatem uznać, iż ustawa o informatyzacji nakazuje także sądom powszechnym umożliwienie wymiany informacji drogą elektroniczną, co znalazło wyraz m.in. we wprowadzeniu przez ustawodawcę do kodeksu postępowania cywilnego trybu elektronicznego postępowania upominawczego.¹⁰⁶⁶ W doktrynie został wyrażony przy tym pogląd, iż informatyzacji w rozumieniu omawianej ustawy, podlega nie sąd rozumiany jako organ władzy wymierzający sprawiedliwość, a jedynie sąd jako instytucja – administracja sądowa.¹⁰⁶⁷

Określenie - w formie rozporządzenia - warunków organizacyjno-technicznych doręczania dokumentów elektronicznych, w tym formy urzędowego poświadczania odbioru tych dokumentów pomiędzy podmiotami publicznymi pozostawiono Prezesowi Rady Ministrów (art. 16 ust. 3). Konieczne jest przy tym uwzględnienie minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w formie elektronicznej, o których mowa w art. 18 ustawy o informatyzacji, które zostały określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 października 2005 r. w sprawie minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w formie elektronicznej¹⁰⁶⁸. Prezes Rady Ministrów winien kierować się potrzebą zapewnienia integralności dokumentów elektronicznych oraz usprawnienia i ujednolicenia obiegu dokumentów między podmiotami publicznymi.¹⁰⁶⁹

O ile dotychczas doręczenie pisma sądowego przez sąd odbywało się jedynie tradycyjnie za pośrednictwem poczty, komornika, bądź przez pracowników sądu, to w

¹⁰⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie I KZP 39/08, OSNKW 2009 r., Nr 5, poz. 36 wraz z glosą M. Jackowskiego Przegląd Sejmowy 2010 r., Nr 2, s. 166, postanowienie NSA z dnia 10 września 2008 r. w sprawie I OZ 673/08, Legalis, wyrok WSA w Szczecinie z dnia 16 grudnia 2009 r. w sprawie II SAB/Sz 148/09, LEX nr 581653.

¹⁰⁶⁶ Por. J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze”, Warszawa 2010 r. s. 23.

¹⁰⁶⁷ G. Szpor (w:) G. Szpor, Cz. Martysz, K. Wojsyk, „Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. Komentarz”, Warszawa 2007 r. s. 16 – 17, pogląd odmienny został wyrażony w: J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie...”, op. cit. s. 23.

¹⁰⁶⁸ Dz. U. z 2005 r. Nr 214 poz. 1781 ze zm.

¹⁰⁶⁹ Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym, Dz. U. Nr 130, poz. 1450 z późn. zm. oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2002 r. w sprawie określenia warunków technicznych i organizacyjnych dla kwalifikowanych podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne, polityk certyfikacji dla kwalifikowanych certyfikatów wydawanych przez te podmioty oraz warunków technicznych dla bezpiecznych urzędzeń służących do składania i weryfikacji podpisu elektronicznego, Dz. U. Nr 128, poz. 1094, I. Adamska, M. Feszler, „Centra certyfikacji – jak rozwiązać problem?”, Elektroniczna Administracja 2008 r., Nr 5- 6, s. 22 i nast., I. Adamska, M. Feszler, „Jak upowszechnić e- podpis”, Elektroniczna Administracja 2008 r., Nr 7 – 8, s. 50 i nast.

momencie wprowadzenia elektronicznego postępowania upominawczego istnieje możliwość doręczenia pisma sądowego również za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej. W postępowaniu cywilnym elektroniczne doręczenia są możliwe wyłącznie w postępowaniu upominawczym, w którym powód opiera swoje żądanie zapłaty na niebudzących wątpliwości okolicznościach na podstawie art. 131¹ § 1 k.p.c. od dnia 1 stycznia 2010 r., kiedy to weszła w życie ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.¹⁰⁷⁰ Postępowania upominawcze zazwyczaj kończą się wydaniem nakazu zapłaty, sąd rzadko kieruje sprawę do postępowania w trybie zwykłym.

Doręczenie elektroniczne jest formą fakultatywną, gdyż sąd nie może zażądać od strony doręczenia w takiej formie, jedynie strona dokonuje wyboru w tej kwestii, w przypadku niepowodzenia doręczenia elektronicznego obligatoryjnie należy powrócić do sposobu doręczenia przewidzianego w art. 131 k.p.c. Jeżeli organ egzekucyjny (komornik) dokonuje doręczeń drogą elektroniczną, a więc wbrew treści art. 131 k.p.c., kategorycznie stwierdzić należy, że w takiej sytuacji doręczenie nie zostało dokonane skutecznie. Tak jak niedopuszczalne jest dokonanie doręczeń przez komornika drogą elektroniczną wbrew treści art. 131 k.p.c., tak również sąd nie może wykorzystywać tej drogi przewidzianej dla doręczeń. Zatem w obecnym stanie prawnym nie jest dopuszczalne doręczanie przez sąd pism sądowych, odpisów pism procesowych, odpisów orzeczeń lub zarządzeń, zawiadomień stronom, uczestnikom postępowania oraz innym podmiotom tego postępowania za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej poza trybem elektronicznego postępowania upominawczego.¹⁰⁷¹

Wprowadzenie elektronicznego postępowania upominawczego jest kolejnym etapem informatyzacji wymiaru sprawiedliwości w Polsce - po krajowym rejestrze zastawów i elektronicznych księgach wieczystych. Proces informatyzacji rozumianej jako wprowadzanie szeroko pojętych technik informatycznych, rozpoczął się w procedurze cywilnej wraz z wprowadzeniem elektronicznych formularzy. Ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach

¹⁰⁷⁰ Dz. U. Nr 26, poz. 156, K. Kołakowski zwraca uwagę, iż przepis art. 131¹ k.p.c. został wprowadzony błędnie do przepisów ogólnych w: K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r. s. 706

¹⁰⁷¹ G. Julke, „Dopuszczalność stosowania przepisów o podpisie elektronicznym oraz możliwość wykorzystywania elektronicznych form przekazu w postępowaniu egzekucyjnym” PPE 2009 r., Nr 4-5, s. 51, K. Lubiński „O problemie dopuszczalności dokonywania czynności sądowego postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych na nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej”, Pal. 2009 r., Nr 9-10, poz. 9, K. Lubiński „Opinia prawna na temat dopuszczalności dokonywania czynności procesowych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym na informatycznych nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej”, PPE 2009 r., Nr 4-5, s. 5.

sądowych i egzekucji¹⁰⁷², wprowadzono możliwość wnoszenia pism na urzędowych formularzach lub elektronicznych nośnikach informatycznych. Samo stosowanie dokumentów elektronicznych było możliwe w postępowaniu cywilnym, jeżeli przepisy szczególne tak stanowiły na mocy przepisów art. 125 § 2¹⁰⁷³ i art. 694³ k.p.c. Obowiązek wnoszenia pism procesowych na urzędowych formularzach lub na elektronicznych nośnikach informatycznych musi wyraźnie wynikać z przepisu i może istnieć zarówno w procesie, jak i w postępowaniu nieprocesowym. Rozwiązanie to zostało wprowadzone w celu umożliwienia w przyszłości zastosowania techniki komunikacji elektronicznej do rozpoznawania spraw w postępowaniu cywilnym.¹⁰⁷⁴ Pisma procesowe wnoszone zarówno na urzędowych formularzach (w tradycyjnej formie pisemnej), jak i na elektronicznych nośnikach informatycznych muszą być doręczone sądowi lub sądowi i stronie przeciwnej.¹⁰⁷⁵

6.2. Rozróżnienie pojęć „składania pism” od „doręczenia pism” w formie elektronicznej.

Należy odróżnić pojęcie składania pism w formie elektronicznej od pojęcia doręczenia elektronicznego. Problem ten został unaoczniony w sposób wyraźny przez Sąd Najwyższy,¹⁰⁷⁶ który stwierdził, że przepisy o doręczeniach stosuje się do organów, a nie do stron, stąd samo umożliwienie stronie komunikowania się w formie elektronicznej nie oznacza jeszcze możliwości stosowania doręczenia elektronicznego.

¹⁰⁷² Dz. U. Nr 48 poz. 554.

¹⁰⁷³ W ustawie o KRS i w ustawie o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów.

¹⁰⁷⁴ Zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, druk sejmowy nr 1202, Sejmu R.P. III kadencji, A.M. Niżankowska, „Wnoszenie pism do sądu drogą elektroniczną. Część I”, TPP 2001 r., Nr 1, s. 81 i nast.

¹⁰⁷⁵ Doręczanie pism procesowych nie jest zasadniczym tematem niniejszej pracy dlatego pewne kwestie są jedynie zasygnalizowane, szerzej na ten temat: S. Kotecka, M. Kutylowski, „Wnoszenie do sądu pism procesowych w postaci elektronicznej”, MoP 2006 r., Nr 16, dodatek Prawo Mediów Elektronicznych, s. 44 i nast.; E. Rudkowska – Ząbczyk, „Pisma procesowe wnoszone w postępowaniu cywilnym na elektronicznych nośnikach informatycznych”, MoP 2006 r., Nr 16, dodatek Prawo Mediów Elektronicznych s. 33.

¹⁰⁷⁶ Postanowienie SN z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie I KZP 39/08 OSP 2009 r. Nr 12 poz. 126. Wprawdzie problem dotyczy procedury karnej, jednakże na zasadzie analogii problem ten może pojawić się także w procedurze cywilnej.

6.3. Uregulowania prawne.

Celem elektronicznego postępowania upominawczego jest uproszczenie i przyspieszenie uzyskania tytułu wykonawczego.¹⁰⁷⁷ Jest to fakultatywne postępowanie odrębne o czym świadczy fakt, iż zainicjowanie przez sąd elektronicznego postępowania upominawczego nie jest możliwe, lecz wymaga podjęcia przez powoda czynności wytoczenia powództwa przez portal e-sądu¹⁰⁷⁸ i za pośrednictwem jego interfejsu. Czynności procesowe sądu oraz stron dokonywane są w postaci elektronicznej.¹⁰⁷⁹

Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało uregulowane w kodeksie postępowania cywilnego w dziale VIII¹⁰⁸⁰ rozdziale 1. Zgodnie z treścią art. 131¹ § 1 k.p.c.¹⁰⁸¹, w elektronicznym postępowaniu upominawczym powodowi dokonuje się doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze, a pozwanemu – gdy wniesie pismo drogą elektroniczną. W przypadku doręczenia elektronicznego, pismo uznaje się za doręczone z datą wskazaną w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji, a przy braku takiego potwierdzenia, doręczenie uznaje się za skuteczne z upływem 14 dni od daty umieszczenia pism w systemie teleinformatycznym (art. 131¹ § 2 k.p.c.). Wypełnienie delegacji ustawowej określonej w przepisie art. 131¹ § 3 k.p.c. stanowi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym¹⁰⁸², które weszło w życie z dniem 31 grudnia 2009 r.

Na podstawie zawartych w przepisach delegacji ustawowych początkowo zostały wydane akty prawne dotyczące m. in. kwestii sposobu wnoszenia pism drogą elektroniczną, trybu dokonywania doręczeń, sposobu uiszczania opłat sądowych, nadawania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wydanemu w ramach elektronicznego postępowania

¹⁰⁷⁷ M. Tchórzewski, P. Telenga, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, Kraków 2010 r., T. Żyżnowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011 r. s. 481.

¹⁰⁷⁸ www.e-sad.gov.pl

¹⁰⁷⁹ A. Kościółek, „Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2012 r., S. Cieślak, „Elektroniczne postępowanie upominawcze”, MoP 2010 r., Nr 7; K. Franczak, „Elektroniczne postępowanie upominawcze – zalety i wady dla stron postępowania”, PPH 2011 r., Nr 7; A. Wróbel, „Dostęp stron postępowania do akt sądowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym – problemy praktyczne”, MoP 2011 r., Nr 15.

¹⁰⁸⁰ Dodanym przez art. 1 pkt. 13 ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. Dz. U. z 2009 r. Nr 26 poz. 156 zmieniającej ustawę kodeks postępowania cywilnego z dniem 1 stycznia 2010 r., z tym że art. 505 (31) § 6 k.p.c. wszedł w życie z dniem 17 lutego 2009 r.

¹⁰⁸¹ W piśmiennictwie wskazano, iż przepis ten błędnie został umieszczony w przepisach ogólnych: K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego Warszawa 2010 r. s. 706.

¹⁰⁸² Dz. U. z 2009 r. Nr 226 poz. 1831.

upominawczego, a także prowadzenia egzekucji na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego.¹⁰⁸³

W przepisach ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o ustroju sądów powszechnych¹⁰⁸⁴ przewidziano, że Minister Sprawiedliwości może przekazać jednemu sądowi rejonowemu rozpoznawanie spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym, należących do właściwości innych sądów rejonowych i wskazać wydział sądu okręgowego rozpoznający środki odwoławcze w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Dla realizacji elektronicznego postępowania upominawczego przy Sądzie Rejonowym w Lublinie utworzono XVI Wydział Cywilny jako tzw. e- sąd, który swoją właściwością obejmuje cały kraj. Na dzień 1 grudnia 2010 r. do e-sądu wpłynęło prawie 700 tys. spraw. Z tego 635.751 spraw już załatwiono w tym 613.153 spraw przez wydanie nakazów zapłaty. Tylko w 18.562 sprawach wniesiono sprzeciwy od nakazów zapłaty (2,9% w stosunku do wydanych nakazów). W 12.367 sprawach stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty (1,9% ogółu załatwionych spraw). Dotychczas nadano klauzule wykonalności 310.468 nakazom.¹⁰⁸⁵

Z kolei w 2011 r. do e- sądu wpłynęło 1 856 839, a na dzień 29 lutego 2012 r. wpłynęło do e-sądu 2 887 033 spraw. Rozpatrzenia wymagają sprawy zakreślone w 2010 – 641 069 spraw, a w 2011 – 1 532 990 spraw. Suma spraw rozpatrzonych to 2 623 681 (dane na dzień 29.02.2012 r.).¹⁰⁸⁶

Przy budowaniu konstrukcji technicznej elektronicznego postępowania upominawczego czerpano wzorce z postępowania elektronicznego istniejącego w Wielkiej

¹⁰⁸³ Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2009 r. w sprawie szczegółowych czynności Krajowej Rady Komorniczej oraz szczegółowych czynności komornika związanych z egzekucją prowadzoną na podstawie elektronicznego tytułu wykonawczego, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie - Regulamin urzędowania sądów powszechnych, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie ustalenia sądu rejonowego, któremu przekazuje się rozpoznawanie spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym należących do właściwości innych sądów rejonowych, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie sposobu wnoszenia pism procesowych drogą elektroniczną w elektronicznym postępowaniu upominawczym, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie trybu zakładania konta oraz sposobu posługiwania się podpisem elektronicznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie czynności sądu związanych z nadawaniem klauzuli wykonalności orzeczeniu sądowemu wydanemu w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

¹⁰⁸⁴ Dz. U z 2001 r. Nr 98 poz. 1070 ze zm.

¹⁰⁸⁵ www.ms.gov.pl

¹⁰⁸⁶ www.e-sad.gov.pl

Brytanii i w Niemczech.¹⁰⁸⁷ W Niemczech tryb elektronicznego postępowania upominawczego istnieje od 1982 r. i był stopniowo wprowadzany w poszczególnych landach, a obecnie ta forma jest stosowana we wszystkich landach. Sprawy rozpatrywane są przez Centralny Sąd Upominawczy¹⁰⁸⁸ działający w landzie właściwym ze względu na miejsce zamieszkania bądź siedzibę wnioskodawcy.¹⁰⁸⁹ Regulacja prawna elektronicznego postępowania upominawczego bazuje też w dużej mierze na postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty.¹⁰⁹⁰

Elektroniczne postępowanie upominawcze jest swego rodzaju postępowaniem pilotażowym, które wykaże, czy Polska jest krajem przygotowanym na to, aby wdrożyć do systemu sądownictwa rozwiązania zachodnich sąsiadów w zakresie elektronicznych doręczeń sądowych. Z czasem, gdy okaże się, że elektroniczne postępowanie cywilne sprawdza się również w polskich realiach, możliwe, iż w przyszłości zostaną utworzone także inne wydziały, w innych sądach, do rozpatrywania tego typu spraw, a także, iż zostanie rozszerzony katalog postępowań sądowych rozpatrywanych w drodze elektronicznej. Celem wprowadzenia tego typu postępowania było odciążenie sądów od rozpoznawania spraw drobnych, o nieskomplikowanym stanie faktycznym, który nie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego. W elektronicznym postępowaniu upominawczym stosuje się przepisy o postępowaniu upominawczym z odrębnościami wynikającymi z rozdziału dotyczącego elektronicznego postępowania upominawczego (art. 505(28) k.p.c.). Czynności w elektronicznym postępowaniu upominawczym mogą być wykonywane nie tylko przez przewodniczącego, ale także przez referendarza sądowego, a wytworzone w ich wyniku dane są opatrywane bezpiecznym podpisem elektronicznym w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym,¹⁰⁹¹ (art. 505 (30) § 2 k.p.c.). Konieczność posługiwania się przez przewodniczącego i referendarza sądowego podpisem elektronicznym jest związane z podwyższonymi wymogami co do wymaganego podpisu, wykorzystywanego przy wydawaniu nakazu zapłaty, czy postanowień z zachowaniem zasady neutralności technologicznej.¹⁰⁹² Zasada ta dotyczy także komorników, którzy są obowiązani do

¹⁰⁸⁷ Szerzej: A. Harast, „Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej”, MoP 2009 r., Nr 20.

¹⁰⁸⁸ www.online-mahntrag.de.

¹⁰⁸⁹ W Niemczech pismo wszczynające postępowanie upominawcze składa się w formie wniosku.

¹⁰⁹⁰ Uregulowanym w rozporządzeniu WE nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty Dz. Urz. UE L 399 z dnia 30 grudnia 2006 r. s. 1- 32 oraz w kodeksie postępowania cywilnego.

¹⁰⁹¹ Dz. U. z 2001 r. Nr 130 poz. 1450.

¹⁰⁹² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw z dnia 9 stycznia 2009 r. : www.e-sad.gov.pl Druk Sejmowy nr 859.

zaznaczenia w systemie teleinformatycznym faktu prowadzenia egzekucji na podstawie nakazu zapłaty wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym, zaopatrzonego w klauzulę wykonalności pozostawioną wyłącznie w systemie teleinformatycznym oraz wyniku egzekucji.¹⁰⁹³ Ta zasada dotyczy również sądów prowadzących księgi wieczyste oraz Krajowy Rejestr Sądowy, które często badają istnienie i treść tytułów wykonawczych w postaci nakazów zapłaty wydanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

6.4. Tryb elektronicznego doręczenia pisma.

Pozew w elektronicznym postępowaniu upominawczym może złożyć osoba fizyczna osobiście lub osoba działająca w jej imieniu, posiadająca w systemie teleinformatycznym e-sądu aktywne konto użytkownika oraz dysponująca ważnym certyfikatem służącym do składania podpisu elektronicznego. System teleinformatyczny to system określony w art. 2 pkt. 3¹⁰⁹⁴ ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną¹⁰⁹⁵, obsługujący elektroniczne postępowanie upominawcze, dostępny za pomocą usług internetowych udostępnionych na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości. Do pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym nie dołącza się żadnych dowodów, co różni je od zwykłego postępowania upominawczego i zmienia w związku z tym sposób tej oceny.

Według treści rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r.¹⁰⁹⁶, procedura doręczenia pism za pomocą systemu elektronicznego wymaga dwóch elementów: zamieszczenia doręczanego pisma w elektronicznych aktach sprawy oraz odbioru korespondencji¹⁰⁹⁷ (§ 2 ust.1 pkt. 1 i 2 rozporządzenia). Niezwłocznie po doręczeniu pisma system teleinformatyczny wytwarza i automatycznie umieszcza w elektronicznych aktach sprawy elektroniczne potwierdzenie odbioru korespondencji, wskazujące doręczane pismo, użytkownika, któremu doręczono pismo, a także datę i sposób doręczenia. Z zamieszczeniem

¹⁰⁹³ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw z dnia 9 stycznia 2009 r.: www.e-sad.gov.pl.

¹⁰⁹⁴ Zespół współpracujących ze sobą urządzeń informatycznych i oprogramowania, zapewniający przetwarzanie i przechowywanie, a także wysyłanie i odbieranie danych poprzez sieci telekomunikacyjne za pomocą właściwego dla danego rodzaju sieci urządzenia końcowego w rozumieniu ustawy z dnia 21 lipca 2000 r. Prawo telekomunikacyjne Dz. U. z 2004 r. Nr 171 poz. 1800 z późn. zm.

¹⁰⁹⁵ Dz. U. z 2002 r. Nr 144 poz. 1204 z późn. zm.

¹⁰⁹⁶ W sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym Dz. U. z 2009 r. Nr 226 poz. 1831.

¹⁰⁹⁷ D. Adamski, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyński Warszawa 2010 r. s. 152 i nast., T. Żyżnowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 482.

doręczanego pisma w elektronicznych aktach sprawy użytkownikom uprawnionym do odbioru pisma może zostać wysłane, w sposób ustalony z użytkownikami, powiadomienie o zamieszczeniu pisma. Użytkownik może wskazać za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, użytkowników uprawnionych do odbioru pism, a także zmienić takie wskazanie. Przed uwierzytelnieniem użytkownik zostaje pouczony o sposobie i skutkach dokonywania doręczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

Przez odbiór doręczanego pisma rozumie się pierwsze uwierzytelnienie się użytkownika po umieszczeniu doręczanego pisma w aktach sprawy, ponieważ z tą chwilą użytkownik zyskuje możliwość zapoznania się z jego treścią. Brak uwierzytelnienia użytkownika po umieszczeniu doręczanego pisma na koncie przez okres 14 dni, skutkuje doręczeniem z tą datą, co stanowi rozwiązanie zbliżone do obowiązującego obecnie w przypadku doręczeń papierowych przez awizo i ma zapewnić niezbędną funkcjonalność systemu.¹⁰⁹⁸ Podobnie, jak ma to miejsce w elektronicznym postępowaniu administracyjnym, doręczenie elektroniczne następuje z datą wskazaną w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji, natomiast w przypadku braku takiego potwierdzenia, doręczenie uznaje się za skuteczne z upływem 14 dni od daty umieszczenia korespondencji w systemie teleinformatycznym.¹⁰⁹⁹

Ochronie praw strony służy obowiązek powiadomienia użytkownika o zasadach doręczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym na najwcześniejszym możliwym etapie, tj. przy tworzeniu konta. Użytkownicy nie akceptujący konieczności odpowiednio częstego sprawdzania zawartości swojego konta, mogą zrezygnować na odpowiednio wczesnym etapie z korzystania z elektronicznego postępowania upominawczego, kierując sprawę do innego trybu postępowania (powodowie) lub działając w sposób inny niż elektroniczny (pozwani).¹¹⁰⁰

Nakaz zapłaty jest doręczany powodowi elektronicznie, niezwłocznie po jego wydaniu w sprawie na skrzynkę (konto) założoną w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Procedura zatem doręczenia elektronicznego rozpoczyna się w momencie wysłania przez pracownika sądu informacji dla strony postępowania na jej elektroniczny adres do doręczeń, która zawiera doręczane pismo oraz wiadomość określającą termin do wniesienia środka

¹⁰⁹⁸ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2010 r., s. 194.

¹⁰⁹⁹ A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Zieliński, K. Flaga – Gieruszyńska, Warszawa 2010 r., s. 271 – 272.

¹¹⁰⁰ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 707.

zaskarżenia oraz pouczenie.¹¹⁰¹ Nakaz zapłaty wydany w elektronicznym postępowaniu upominawczym ma postać wyłącznie elektroniczną i jest dostępny w systemie teleinformatycznym e-sądu po podaniu unikalnego kodu nakazu.¹¹⁰² Również klauzula wykonalności wydana w elektronicznym postępowaniu upominawczym ma postać elektroniczną i jest dostępna wraz z nakazem zapłaty, do którego została wydana, w systemie teleinformatycznym e-sądu, dlatego strona powodowa ma zawsze do niego dostęp. Powód lub osoba działająca w jego imieniu w oparciu o elektroniczny tytuł wykonawczy korzystając z systemu teleinformatycznego e-sądu może złożyć wniosek o wszczęcie egzekucji do wybranego komornika sądowego.¹¹⁰³

Pozwanemu natomiast nakaz zapłaty jest doręczany pocztą w postaci wydruku weryfikacyjnego opatrzonego unikalnym 20 - znakowym kodem nakazu. Pozwany może zapoznać się z treścią elektronicznego nakazu zapłaty podając kod nakazu bez konieczności posiadania konta użytkownika w systemie e-sądu. W pouczeniu o doręczeniu pocztowego wydruku weryfikacyjnego nakazu pozwany otrzymuje także indywidualny kod dostępu do elektronicznych akt sprawy.¹¹⁰⁴ Skorzystanie z możliwości zapoznania się z treścią elektronicznego nakazu zapłaty lub aktami elektronicznymi nie jest tożsame z wniesieniem pisma procesowego drogą elektroniczną. Pozwany będzie w stanie komunikować się z sądem elektronicznym w formie tradycyjnej dopóki nie wniesie pisma procesowego w formie elektronicznej. Przepis art. 505 (31) § 2 i § 3 k.p.c. przewiduje, iż pisma procesowe pozwanego mogą być wnoszone także drogą elektroniczną od momentu wniesienia pierwszego pisma drogą elektroniczną. Z kolei pisma procesowe powoda niewniesione drogą elektroniczną nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu (art. 505 (31) § 1 k.p.c.). Z powyższego wynika, iż w przypadku powoda doręczenie elektroniczne jest jedyną formą kontaktu ze strony sądu, natomiast w przypadku pozwanego - tylko, gdy wniesie do sądu pismo drogą elektroniczną.¹¹⁰⁵ Przed pierwszym uwierzytelnieniem się w systemie użytkownik zostanie pouczony o sposobie i skutkach dokonywania doręczeń w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Wprowadzenie doręczeń elektronicznych w postępowaniu upominawczym rodzi problem instytucji przywrócenia terminu, w sytuacji, gdy strona nie zapoznała się w terminie 14 dni z dokonany w sposób elektroniczny doręczeniem. W treści § 3 ust. 3 projektu rozporządzenia

¹¹⁰¹ M. Karolak, S. Kotecka, „Komunikacja z sądem cywilnym drogą elektroniczną. System teleinformatyczny i procedura dokonywania doręczeń”, Elektroniczna Administracja 2007 r., Nr 1- 2, s., 35 i nast.

¹¹⁰² www.e-sad.gov.pl

¹¹⁰³ www.e-sad.pl

¹¹⁰⁴ www.e-sad.pl

¹¹⁰⁵ P. Biezuński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, Warszawa 2010 r. s. .150.

przewidziano, iż w przypadku gdy użytkownik z przyczyn technicznych, mimo uwierzytelnienia, nie mógł zapoznać się z treścią doręzonego pisma, może niezwłocznie zgłosić ten fakt sądowi. Powyżej cytowany przepis nie znalazł się jednak w obecnie obowiązującym brzmieniu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie trybu doręczeń elektronicznych w elektronicznym postępowaniu upominawczym.¹¹⁰⁶

W elektronicznym postępowaniu upominawczym sąd dokonuje doręczeń pism sądowych nie na prywatne adresy pocztowe zakładane na komercyjnych serwerach, lecz na specyficzną skrzynkę pocztową zakładaną wyłącznie na potrzeby postępowania elektronicznego, przez co użytkownik tego adresu, nie będzie miał możliwości prowadzenia z niej prywatnej korespondencji, gdyż jest wyłącznie przeznaczona do komunikacji e-sądu z użytkownikiem.¹¹⁰⁷ Zaimplementowana w systemie będzie możliwość automatycznego przesłania wiadomości o wpływie określonej informacji do tej skrzynki, na podany przez stronę postępowania adres.¹¹⁰⁸ Elektroniczne postępowanie upominawcze sprawia także, iż w sposób samoistny nastąpi elektroniczna archiwizacja akt sądowych w sprawach rozpatrywanych w tym postępowaniu.¹¹⁰⁹

W elektronicznym postępowaniu upominawczym można wyróżnić podobnie, jak w tradycyjnym doręczeniu – elektroniczne doręczenie właściwe - gdy następuje odbiór korespondencji przez adresata oraz elektroniczne doręczenie zastępcze w sytuacji, gdy upłyne 14 – dniowy termin od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym.¹¹¹⁰

7. Komunikacja elektroniczna w trybie postępowania rejestrowego.

Komunikacja elektroniczna pomiędzy sądem a uczestnikami postępowania występuje nie tylko w postępowaniu upominawczym, ale także w dwóch odrębnych postępowaniach cywilnych: w postępowaniu rejestrowym i w postępowaniu wieczystoksięgowym. Mocą przepisów ustawy z dnia 18 października 2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw¹¹¹¹, wprowadzono możliwość składania pism procesowych w drodze elektronicznej. Wnioskodawca ma możliwość wyboru, czy skorzysta z

¹¹⁰⁶ Dz. U. z 2009 r. Nr 336 poz. 183 z późn. zm.

¹¹⁰⁷ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 193.

¹¹⁰⁸ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 193 – 194, A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 271 – 272.

¹¹⁰⁹ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 707.

¹¹¹⁰ J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze...”, op. cit., s. 152.

¹¹¹¹ Dz. U. Nr 208, poz. 1540.

elektronicznej formy składania pism procesowych, czy poprzestanie na drodze pisemnej. Wybór formy elektronicznej przez wnioskodawcę ma duże znaczenie, gdyż decyduje o zastosowaniu przez sąd szczególnej formy doręczania pism sądowych. Na mocy bowiem przepisów art. 694³ § 3-5 k.p.c., w razie złożenia wniosku do sądu rejestrowego drogą elektroniczną, wszelkie doręczenia orzeczeń i pism sądowych dokonywane są na adres elektroniczny, z którego wniosek został wysłany. Skutek w postaci doręczenia następuje wówczas z chwilą wskazaną w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji, a gdy brak jest takiego potwierdzenia doręczenie następuje z upływem 14 dni od daty umieszczenia korespondencji pod adresem, z którego wniosek został wysłany.

Prace nad informatyzacją rejestrów sądowych rozpoczęły się znacznie wcześniej, aniżeli prace nad stworzeniem systemu elektronicznego postępowania upominawczego, bo nastąpiło to w Polsce już w dniu 6 lutego 1992 r., kiedy to Minister Sprawiedliwości zezwolił na prowadzenie wszystkich rejestrów sądowych „przy zastosowaniu systemu informatycznego opartego o program komputerowy”.¹¹¹² Elektroniczny Rejestr Zastawów został wprowadzony po raz pierwszy w dniu 1 stycznia 1998 r., a Krajowy Rejestr Sądowy w dniu 1 stycznia 2001 r.

Krajowy Rejestr Sądowy i Rejestr Zastawów są prowadzone w systemach informatycznych na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów rejestrowych i Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, wyciągów, zaświadczeń, informacji i kopii dokumentów doręczanych wnioskodawcom drogą elektroniczną przez sądy rejestrowe i Centralną Informację¹¹¹³, wydane na podstawie przepisu art. 6 pkt. 3 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym¹¹¹⁴ oraz na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 grudnia 2008 r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych dotyczących formy wniosków i dokumentów oraz ich składania do sądów prowadzących rejestr zastawów i do centralnej informacji o zastawach rejestrowych drogą elektroniczną, a także orzeczeń, odpisów, zaświadczeń i informacji doręczanych wnioskodawcom tą drogą przez sądy oraz centralną informację¹¹¹⁵, wydanego na podstawie art. 43a ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów.¹¹¹⁶

¹¹¹² Za: K. Knoppek, „Dokument w procesie...”, op. cit., s. 127.

¹¹¹³ Dz. U. z 2006 r. Nr 247 poz. 1813 z późn. zm.

¹¹¹⁴ Dz. U. z 2007 r. Nr 168 poz. 1186 z późn. zm.

¹¹¹⁵ Dz. U. z 2008 r. Nr 229 poz. 1535 z późn. zm.

¹¹¹⁶ Dz. U. z 2009 r. Nr 69 poz. 595 z późn. zm.

Wprowadzenie komunikacji elektronicznej do postępowania rejestrowego jest wynikiem nowelizacji Pierwszej Dyrektywy Rady (68/151/EWG) w zakresie zmian zawartych w Dyrektywie 2003/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 czerwca 2003 r. zmieniającej Dyrektywę Rady 68/151/EWG w zakresie wymagań dotyczących jakości w odniesieniu do niektórych typów spółek. Zmiany te mają na celu szybsze i prostsze udostępnianie informacji o spółkach.¹¹¹⁷ Przewidziano m.in. iż spółki powinny mieć możliwość wyboru składania swoich obowiązkowych dokumentów i informacji w formie papierowej lub elektronicznej oraz możliwość otrzymania z rejestru kopii takich dokumentów i informacji zarówno w formie papierowej jak i elektronicznej (pkt. 6 i 7).¹¹¹⁸

Odpisy, wyciągi, zaświadczenia i informacje z rejestru są doręczane drogą elektroniczną w formacie PDF opatrzonym podpisem elektronicznym upoważnionego pracownika Centralnej Informacji KRS bądź sądu rejestrowego. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym, przed wejściem w życie nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego w dnia 18 października 2006 r. jedyną urzędową formą odpisu z Krajowego Rejestru Sądowego była papierowa forma opatrzona odpowiednią pieczęcią. Dopuszczalne było posługiwanie się także elektronicznymi odpisami, które jednak nie miały charakteru dokumentu urzędowego po ich wydrukowaniu, dlatego skorzystanie z nich w postępowaniu sądowym było utrudnione. Znacznie wydłużało to postępowania z przedsiębiorcami, gdyż pozyskanie odpisu z KRS powodowało konieczność udania się do sądu rejestrowego. Aby ułatwić dostęp do odpisów KRS zrównano dokumenty urzędowe z wydrukami dokumentów wydanych w formie elektronicznej. Wniosek złożony do sądu rejestrowego drogą elektroniczną winien być opatrzony bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu (art. 694(3) § 3 k.p.c.). W aktach rejestrowych przechowuje się wydruki wniosków oraz załączniki dokumentów wraz ze wskazaniem osób, które je podpisały. O autentyczności wydruków świadczy zakodowane w każdym egzemplarzu dokumentu elektronicznego „świadcstwo autentyczności”. Dokumenty dołączone do wniosków składane są w jednym z formatów wymienionych w rozporządzeniu w sprawie minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych.

¹¹¹⁷ Szerzej odnośnie regulacji unijnych odnoszących się do elektronicznego postępowania upominawczego: M. Kulawczyk, L. Leśniak, „Aktualne dążenia do wykorzystania środków komunikacji elektronicznej w organizacji i funkcjonowaniu Krajowego Rejestru Sądowego”, CBKE, E- biuletyn.

¹¹¹⁸ Dz. Urz. WE Nr L221 z 4 września 2003 r.

8. Komunikacja elektroniczna w trybie postępowania wieczystoksięgowego.

Prace nad stworzeniem elektronicznego systemu ksiąg wieczystych zostały podjęte w 1995 r., kiedy to w Departamencie Organizacji i Informatyki Ministerstwa Sprawiedliwości powstał Zespół Roboczy do Spraw Ksiąg Wieczystych, którego zadaniem było utworzenie ogólnopolskiej elektronicznej bazy ksiąg wieczystych głównie w oparciu o doświadczenia Niemiec w tym zakresie.¹¹¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 2003 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym¹¹²⁰ stanowi wykonanie delegacji zawartej w art. 25 1 ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece.¹¹²¹ Wpis w księdze wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym uznaje się za dokonany dopiero z chwilą jego zapisania w centralnej bazie danych ksiąg wieczystych (art. 626(8)§8 k.p.c.). Przez podpis rozumie się dane w postaci elektronicznej, które wraz z innymi danymi, do których zostały dołączone, służą do identyfikacji sędziego lub referendarza sądowego dokonującego czynności w systemie informatycznym (art. 626(8)§9 k.p.c.).

¹¹¹⁹ A. Stefańska, „Elektroniczna księga wieczysta”, Warszawa 2010 r., s. 9 i nast.

¹¹²⁰ Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1575 z późn. zm.

¹¹²¹ Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.

Rozdział X

Uchybienia w doręczeniach i ich wpływ na bieg postępowania cywilnego.

1. Wadliwa czynność doręczenia.

1.1. Błąd proceduralny sądu przy dokonywaniu czynności doręczenia.

Niezachowanie przez sąd przewidzianych prawem wymogów formalnych doręczenia powoduje, iż czynność ta nie tylko nie wywrze zamierzonego skutku prawnoprocesowego, ale także może wywołać niepowetowane szkody dla strony, bądź uczestnika postępowania sądowego. W piśmiennictwie podkreśla się, iż czasami czynności procesowe stron mogą być dotknięte tak poważnymi wadami, że nie wywołają w ogóle zaistnienia zamierzonej czynności procesowej.¹¹²² Sąd jako organ kierujący procesem nie tylko dokonuje czynności doręczenia, ale poprzez tę czynność procesową kreuje odpowiednie sytuacje do podejmowania dalszych czynności procesowych przez inne podmioty postępowania cywilnego, które to czynności są przedsiębrane wobec sądu.¹¹²³ Aby czynność procesowa podjęta przez sąd odniosła zamierzony skutek muszą zostać spełnione zasadniczo trzy warunki: czynność musi być dokonana przez sądowy organ państwowy, wykonana zgodnie z bezwzględными przepisami procesowymi oraz podjęta wobec stron podlegających jurysdykcji sądowej.¹¹²⁴ Sąd dokonując czynności procesowych może popełnić różnego rodzaju błędy natury procesowej, które mogą polegać nie tylko na niezgodnym z przepisami prawa działaniu sądu, ale także na niedopuszczeniu do działania innych podmiotów, bądź też wręcz na zezwoleniu im na dokonanie czynności sprzecznych z prawem.¹¹²⁵ Błąd dokonany przez sąd określany jest w piśmiennictwie jako „każdy wypadek niezgodności między obiektywną rzeczywistością, a jej odbiciem w świadomości sędziego dokonującego czynności procesowej lub zobowiązanego do dokonania według przepisów prawa procesowego”.¹¹²⁶

Sąd, dopuszczając do wadliwego dokonania doręczenia – czynności pomocniczej i przygotowawczej do wydania orzeczenia - powoduje tym samym błąd proceduralny, czyli postępowanie sądu jest sprzeczne z przepisami prawa procesowego regulującego w

¹¹²² Ł. Błaszczak, „Orzeczenia nieistniejące (*sententia non existens*) w sądowym postępowaniu cywilnym”, praca zbiorowa pod red. Ł. Błaszczak „Wokół problematyki orzeczeń”, Toruń 2007 r. s. 11.

¹¹²³ T. Wiśniewski, „Apelacja i kasacja w procesie cywilnym”, Warszawa 1996 r., s. 20.

¹¹²⁴ Za: W. Siedlecki, „Czynności procesowe”, PiP 1951 r., Nr 11 s. 711 i nast.

¹¹²⁵ W. Siedlecki, „Podstawy rewizji cywilnej”, Warszawa 1959 r., s. 40, T. Ereciński, „Apelacja w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2010 r., s. 84.

¹¹²⁶ W. Siedlecki, „Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1971 r., s. 55.

omawianym przypadku doręczenia (*errores in procedendo*), wydaje się natomiast, iż nie jest to błąd orzeczenia, który dotyczy samej jego treści (*errores in iudicando*).¹¹²⁷ Pośrednio jednak wadliwość dokonanej czynności doręczenia może wpłynąć na wydanie wadliwego orzeczenia. Wszelkie bowiem uchybienia sądu w zakresie czynności procesowych, w tym omawianych doręczeń, które często poprzedzają, bądź też towarzyszą wydaniu orzeczenia wpływają na wydane w ich następstwie akty decyzyjne, skutkując mniej lub bardziej rażąco wadliwością.¹¹²⁸ Jeżeli czynność procesowa, w postaci doręczenia pisma, nie będzie odpowiadała warunkom przewidzianym dla niej w przepisach, to wówczas można stwierdzić, iż czynność ta została dokonana w sposób wadliwy, a sąd dopuścił się uchybienia procesowego.

Ustawodawca w żadnym z przepisów kodeksu nie wymienił czynności wadliwych sądu, nie usystematyzował również uchybień sądu, ani też nie sformułował definicji omawianych czynności. W piśmiennictwie wskazuje się, iż czynnością wadliwą jest najogólniej rzecz ujmując taka czynność, gdy działanie podmiotu nie jest zgodne z modelem ustawodawczym ustanowionym dla danej czynności.¹¹²⁹ Natomiast orzeczenie wadliwe określa się jako orzeczenie, którego treść lub forma odbiega od wskazanego dla danego przypadku modelu prawidłowego rozstrzygnięcia.¹¹³⁰ Uchybienia procesowe sądu mogą zatem polegać bądź na naruszeniu naczelných zasad procesowych, jak również na naruszeniu poszczególnych przepisów odnoszących się do czynności procesowych.¹¹³¹ W piśmiennictwie wskazuje się, iż najczęściej popełniane przez sądy uchybienia, polegają na niewłaściwym zastosowaniu przepisów prawa procesowego, polegające na niewłaściwym przyjęciu związku pomiędzy daną czynnością procesową a innym zdarzeniem procesowym, bądź też na niewłaściwym określeniu skutków procesowych, a także na nieprzestrzeganiu przez sąd przepisów prawa procesowego.¹¹³² W piśmiennictwie podkreśla się także, iż odnośnie organu sądowego, poza nielicznymi przypadkami, raczej nie można mówić o popełnianiu błędów proceduralnych ze złej woli, a jedynie o „mylnym przeświadczeniu o istotnym stanie rzeczy”.¹¹³³

¹¹²⁷ B. Bładowski, „Przesłanki dopuszczalności rewizji cywilnej”, Warszawa 1962 r., s. 6.

¹¹²⁸ E. Gapska, „Wady orzeczeń sądowych”, Warszawa 2009 r., s. 52.

¹¹²⁹ J. Mokry, „Odwołałość czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1973 r., s. 53.

¹¹³⁰ S. Hanausek, „Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny”, (w:) Księga Pamiątkowa ku czci K. Stefki, Warszawa – Wrocław 1967 r. s. 91 i nast.

¹¹³¹ W. Siedlecki, „Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu...”, op. cit. s. 64.

¹¹³² W. Siedlecki, „Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu...”, j. w. s. 54.

¹¹³³ W. Siedlecki, „Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu...”, j. w. s. 55.

Każde odchylenie od normy znajduje wyraz w wadzie, jednakże ciężar gatunkowy tych wad może być rozmaity, dlatego też przedstawiciele doktryny dokonują ich gradacji.¹¹³⁴ B. Wieczorek wyróżnił uchybienia procesowe małej wagi, nieistotne (*die unerheblichen*), które są sprzeczne z przepisami prawa procesowego, jednakże nie jest na nich oparte orzeczenie oraz ważne uchybienia procesowe (*absolut wesentliche*), tzn. takie, które skutkują nieważnością postępowania.¹¹³⁵ Podobną klasyfikację zastosowali F. Stein i M. Jonas dzieląc uchybienia sądowe na niemające istotnego wpływu na treść orzeczenia oraz takie, które skutkują koniecznością uchylenia zapadłego orzeczenia.¹¹³⁶ W ocenie S. Hanausek najwyższym stopniem wadliwości jest nieważność decyzji sądowej, jednakże w jej ocenie wada ta nie jest trudna do wykrycia i usunięcia z systemu prawnego przez sąd, znacznie trudniejsze są bowiem do ustalenia inne wady, w wyniku których orzeczenie nimi dotknięte, jest wprawdzie ważne, lecz niesłuszne bądź niezgodne z prawem.¹¹³⁷

1.2. Następstwa wadliwie dokonanej czynności doręczenia.

Uchybienia sądu odnośnie czynności doręczenia mogą polegać w szczególności na tym, iż sąd dokona takiej czynności z pominięciem przepisów art. 131 k.p.c. i następnych albo z naruszeniem tych przepisów bądź też w ogóle zaniecha czynności doręczenia danego pisma sądowego, do której to czynności był zobowiązany w myśl obowiązujących przepisów.¹¹³⁸ Wadliwego doręczenia nie można uznać za skuteczne.¹¹³⁹ Niezachowanie bowiem warunków formalnych przewidzianych w przepisach regulujących czynność doręczenia, podważa zaufanie do sądu, może ujemnie wpływać na sytuację procesową stron bądź też uczestników postępowania sądowego, a także powoduje konieczność poniesienia dodatkowych kosztów, jak również przedłużanie postępowania. W głównej jednak mierze może spowodować poważne, niekorzystne dla strony, bądź uczestnika postępowania, skutki prawnoprocesowe w postaci uchybienia terminowi do dokonania danej czynności procesowej, bądź też może spowodować nieważność postępowania na skutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw. L. Peiper wyraził pogląd, iż nie można przewidzieć wszystkich możliwych przypadków

¹¹³⁴ J. Jankowski, „Wadliwa postać orzeczenia sądu I instancji w procesie cywilnym”, Pal. 1987 r., Nr 12, s. 25.

¹¹³⁵ B. Wieczorek, „Zivilprozessordnung und Nebengesetze”, Wyd. 2, Berlin 1994 r. t. II, cz. I, s. 447 – 448 cyt. za: P. Osowy, „Uchybienia procesowe sądu (uwagi na temat aktualności i przydatności art. 162 k.p.c.)”, PS 2005 r., Nr 7 – 8, s. 104.

¹¹³⁶ F. Stein, M. Jonas, „Kommentar zur Zivilprozessordnung,” Band 4, Teilband 1, Tubingern 1998 r. s. 399, cyt. za: P. Osowy, „Uchybienia procesowe sądu...”, op. cit., s. 104.

¹¹³⁷ S. Hanausek, „Wady orzeczeń sądowych...”, op. cit. s. 91 i nast.

¹¹³⁸ Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2007 r. w sprawie V CSK 155/07 LEX nr 485892.

¹¹³⁹ Orzeczenie SN z dnia 31 grudnia 1965 r. w sprawie CZ 215/56, OSPiKA 1958 r., z. 4, poz. 183.

postępowania wbrew kardynalnym zasadom kodeksu postępowania cywilnego.¹¹⁴⁰ Wady procesowe często podlegają dynamicznemu rozwojowi i jedna wadliwa czynność procesowa może implikować kolejne.¹¹⁴¹ Prezentując to obrazowo, można zatem postawić tezę, iż czynność doręczenia wywołuje swoistego rodzaju efekt domina, gdy jedna wadliwa czynność „uruchamia” następną.

Wśród wadliwie dokonywanych doręczeń można wymienić chociażby takie przypadki jak: doręczenie pisma na nieprawidłowy adres, doręczenie pisma nieterminowo, niedoręczenie wezwania na rozprawę, doręczenie wezwania z opóźnieniem, niedoręczenie odpisu pozwu drugiej stronie, niedoręczenie zawiadomienia o terminie rozprawy pełnomocnika strony, wadliwie dokonane doręczenie odpisu wyroku. Następstwa wadliwości doręczeń pism sądowych mogą być bardzo różne. Zasadniczym skutkiem uchybień procesowych sądu jest zaskarżalność orzeczeń, w wyniku której czynność doręczenia zostanie uznana za pozbawioną skutków prawnych.¹¹⁴² Istnieje także możliwość przywrócenia terminu czynności procesowej, której strona nie dokonała bez swojej winy, na skutek wadliwie dokonanego doręczenia, bądź też w ogóle niedoręczenia jej danego pisma sądowego zawierającego termin do dokonania danej czynności. Czasami fakt, iż sąd dokonał pewnych uchybień w doręczeniach nie świadczy jeszcze o tym, iż doręczenie takie zostanie uznane za bezskuteczne. Jako przykład może posłużyć doręczenie odpisu orzeczenia bez jednej strony uzasadnienia, które nie oznacza jeszcze, że doręczenie nie było skuteczne ani że orzeczenie zawiera wady, które wprowadzałyby stronę w błąd co do rzeczywistej treści rozstrzygnięcia. W judykaturze podkreśla się, iż ponowne doręczenie pisma sądowego nie ma znaczenia procesowego, jeżeli pierwotne doręczenie było skuteczne.¹¹⁴³

W rozdziale tym podjęto próbę przedstawienia najczęściej występujących skutków prawnoprocesowych, które wiążą się z wadliwym dokonaniem doręczenia, czyli uchybienie terminowi oraz nieważność postępowania z uwagi na to, iż strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt. 5 k.p.c.).

¹¹⁴⁰ L. Peiper, „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, cz. I., Kraków 1934 r., s. 416 – 417.

¹¹⁴¹ P. Osowy, „Uchybienia procesowe sądu...”, op. cit., s. 100.

¹¹⁴² W. Siedlecki, „Uchybienia procesowe w sądowym...”, op. cit. s. 137, W. Siedlecki, „Nieważność procesu cywilnego”, Warszawa 1965 r., s. 62.

¹¹⁴³ Postanowienie SN z dnia 15 lipca 2008 r. w sprawie III SZ 1/08 OSNP 2009 r., Nr 17-18, poz. 247.

1.3. Skutek wadliwego doręczenia pisma sądowego w postaci nieważności postępowania ze względu na pozbawienie strony możliwości obrony jej praw.

Prawidłowość doręczeń pism sądowych stanowi gwarancję zasady jawności postępowania w jej aspekcie wewnętrznym.¹¹⁴⁴ A *contrario* nieprawidłowe doręczenie, niezgodne z przepisami kodeksu postępowania cywilnego powoduje naruszenie zasady jawności postępowania w jej aspekcie wewnętrznym, co z kolei wpływa na pozbawienie strony możliwości obrony jej praw i w rezultacie powoduje nieważność postępowania (art. 379 pkt.5 k.p.c.). Wadliwość czynności procesowej, którą jest doręczenie powoduje w tym wypadku nieważność całego postępowania cywilnego, co stanowi podstawę uchylenia orzeczenia sądowego i nie jest przy tym istotne w jakich okolicznościach i z czyjej winy wadliwość ta została spowodowana.¹¹⁴⁵ W treści art. 379 k.p.c. ustawodawca określił w sposób enumeratywny przyczyny nieważności postępowania, wśród których można rozróżnić dwie grupy: pierwsza z nich to wypadki rozpoznania sprawy pomimo braku przesłanek procesowych (art. 379 pkt. 1-3), a druga to rażące wadliwości postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 379 pkt. 4- 6), wśród nich także omawiane pozbawienie strony możliwości obrony jej praw.¹¹⁴⁶ Według M. Waligórskiego „wszystkie przyczyny nieważności są zarazem pogwałceniem istotnych przepisów postępowania, nie każde jednak pogwałcenie istotnego przepisu postępowania będzie stanowiło równocześnie przyczynę nieważności”.¹¹⁴⁷ Jest to spostrzeżenie niezwykle trafne, gdyż nie zawsze naruszenie istotnych przepisów postępowania regulujących doręczenia spowoduje nieważność postępowania, ponieważ decyduje o tym całokształt okoliczności istniejących w danej sprawie cywilnej. O nieważności postępowania decyduje zwłaszcza waga uchybień procesowych, a nie skutki, które z nich wynikają lub mogą wyniknąć.¹¹⁴⁸ Zdaniem K. Piaseckiego, nie każde naruszenie przepisu postępowania oraz zasady równości broni, oznacza pozbawienie strony postępowania obrony jej praw.¹¹⁴⁹

¹¹⁴⁴ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r. s. 599.

¹¹⁴⁵ Orzeczenie SN z dnia 22 stycznia 1962 r. w sprawie 2 CR 123/61, OSNCP 1963 r., Nr 7 – 8, poz. 147, OSPiKA 1963 r., Nr 10, poz. 270 z notką K.P., PiP 1963 r., Nr 8 – 9, s. 291 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

¹¹⁴⁶ T. Ereciński, „Apelacja w postępowaniu...”, op. cit. s. 86.

¹¹⁴⁷ M. Waligórski, „Proces cywilny. Funkcja i struktura”, Warszawa 1947 r., s. 623.

¹¹⁴⁸ Wyrok SN z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie I PK 117/03, Wokanda 2004 r., Nr 9 s. 30, M. P. Wójcik, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2010 r. s. 439.

¹¹⁴⁹ K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r. s. 42.

Przesłanka nieważności postępowania określona w art. 379 pkt. 5 k.p.c. jest przesłanką względną tzn. taką, „której istnienie bądź nieistnienie powoduje wprawdzie niedopuszczalność rozstrzygnięcia sprawy, ale która nie stoi na przeszkodzie wszczęciu postępowania i może być w toku postępowania poprawiona lub uzupełniona przez sąd lub stronę”¹¹⁵⁰, w przeciwieństwie do przesłanek bezwzględnych nieważności postępowania określonych w art. 379 pkt. 1 – 3 k.p.c. Aby ustalić, czy została spełniona przesłanka z art. 379 pkt. 5 k.p.c., w pierwszej kolejności należy rozważyć czy doszło do naruszenia jakiegokolwiek przepisu procesowego, a jeżeli odpowiedź byłaby twierdząca należy zastanowić się, czy to uchybienie miało wpływ na możliwość strony do działania w postępowaniu, a w dalszej kolejności, czy pomimo naruszenia zaistnienia tych okoliczności strona została pozbawiona możliwości działania.¹¹⁵¹

W razie stwierdzenia przez sąd drugiej instancji, iż doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw z powodu naruszenia przepisów o doręczeniach, sąd uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Nieważność postępowania nie pozbawia bowiem skutków orzeczenia z mocy prawa, a jedynie uzasadnia jego zaskarżenie z tej przyczyny.¹¹⁵² Odmówienie skuteczności z mocy prawnej samemu orzeczeniu, może zatem nastąpić w postaci autorytatywnej wypowiedzi organu nadzoru, którym jest sąd drugiej instancji, nigdy natomiast nie wynika z mocy samego prawa.¹¹⁵³ Sąd stwierdzający nieważność postępowania uchyla zaskarżone orzeczenie, niezależnie od jego merytorycznej słuszności zawartego w nim rozstrzygnięcia, nie badając kwestii jego słuszności bądź zasadności.¹¹⁵⁴ Przesłanka nieważności postępowania, którą jest pozbawienie strony możliwości obrony jej praw w postępowaniu cywilnym, może stanowić zatem zarzut apelacyjny. Naruszenie przepisów regulujących doręczenia może także powodować wyczerpanie przesłanki z art. 401 pkt. 2 k.p.c. w postaci pozbawienia strony możliwości działania, co w rezultacie spowoduje nieważność postępowania oraz wznowienie postępowania w sprawie.

¹¹⁵⁰ J. Jodłowski, W. Siedlecki, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 1958 r., s. 72.

¹¹⁵¹ T. Wiśniewski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Dolecki, T. Wiśniewski Tom II, Warszawa 2010 r., s. 78.

¹¹⁵² T. Ereciński, „Apelacja w postępowaniu...”, op. cit., s. 86.

¹¹⁵³ E. Gapska, „Wady orzeczeń sądowych”, Warszawa 2009 r., s. 139.

¹¹⁵⁴ S. Hanausek, „Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym”, Warszawa 1966 r., s. 46.

1.3.1. Pojęcie pozbawienia strony możliwości obrony jej praw.

Jak wskazuje K. Piasecki pojęcie możliwości obrony praw przez stronę zajmuje istotne miejsce w systemie pojęć procesu sądowego z uwagi na to, iż „istnieje organiczny związek między możliwością obrony w procesie a procesem jako swoistym układem decyzyjnym”, a przy tym pojęcie to występuje we wszystkich systemach prawnych.¹¹⁵⁵ Możliwość obrony zarówno powoda, jak i pozwanego łączy się w sposób ścisły z funkcją procesu cywilnego.¹¹⁵⁶

W dawniejszej judykaturze i doktrynie przyjęto ścisłą wykładnię pojęcia „pozbawienia strony możliwości obrony jej praw” wskazując iż aby pozbawienie praw mogło stanowić przyczynę nieważności postępowania, musi być całkowite i w sposób bezwzględny uniemożliwić stronie obronę,¹¹⁵⁷ nie wystarcza przy tym samo ograniczenie strony w obronie.¹¹⁵⁸ Jednym z przełomowych orzeczeń w kwestii ujmowania pojęcia „pozbawienia możliwości obrony praw” było orzeczenie SN z dnia 10 maja 1974 r.¹¹⁵⁹, w którym wyrażono pogląd, iż przepisy kodeksu postępowania cywilnego, które określają przyczyny nieważności postępowania powinny być tłumaczone ściśle tzn. ani zawężająco, ani rozszerzająco i przy wskazaniu, iż strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw należy wskazać, które przepisy postępowania cywilnego zostały naruszone. Obecnie odchodzi się od tak rygorystycznej wykładni tego pojęcia wskazując, iż pozbawienie strony możliwości obrony jej praw ma miejsce wówczas, gdy skutek wadliwego działania sądu znalazła się ona w sytuacji, która uniemożliwiła – wbrew jej woli – popieranie przed sądem dochodzonych żądań lub obronę przed zarzutami strony przeciwnej.¹¹⁶⁰ W myśl poglądów judykatury zatem pozbawienie strony możliwości obrony jej praw polega na tym, że z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, jeżeli skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte

¹¹⁵⁵ K. Piasecki, „Pozbawienie możliwości obrony w międzynarodowym procesie cywilnym”, PiP 1980 r., z. 11, s. 19.

¹¹⁵⁶ K. Piasecki, „Pozbawienie możliwości obrony...”, j. w., s. 22.

¹¹⁵⁷ Orzeczenie SN z dnia 21 czerwca 1961 r. w sprawie 3 CR 953/60, NP. 1963 r., Nr 1, s. 117 z glosą W. Siedleckiego, orzeczenie SN z dnia 10 sierpnia 1974 r. w sprawie II CR 331/74, OSNCP 1975 r., poz. 84 z glosą J. Klimkowicza.

¹¹⁵⁸ W. Piasecki, J. Korzonek, „Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem”, Miejsce Piastowe 1931 r. s. 136, L. Peiper, „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego”, Kraków 1934 r., t. II, s. 831, M. Piekarski, „Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1964 r., s. 49, odmienny pogląd, iż tylko całkowite pozbawienie strony swych praw w procesie powoduje nieważność postępowania wyrażony przez: W. Siedlecki, „Podstawy rewizji cywilnej”, Warszawa 1959 r., s. 146 przeciwnikiem zawężającej wykładni tego pojęcia jest W. Siedlecki w: W. Siedlecki, „Nieważność procesu...”, op. cit. s. 126 oraz M. Sawczak w: M. Sawczak, „Wznowienie postępowania cywilnego”, Warszawa 1970 r., s. 155.

¹¹⁵⁹ W sprawie II CR 155/74, OSPiKA 1975 r., poz. 66.

¹¹⁶⁰ Postanowienie SN z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie II UZ 10/1,1 LEX nr 901616.

na następnych rozprawach przed wydaniem wyroku, nie zaś gdy pomimo naruszenia przepisów procesowych strona podjęła czynności procesowe.”¹¹⁶¹

1.3.2. Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw poprzez naruszenie przepisów o doręczeniu pism sądowych w postaci wezwań na posiedzenia sądowe.

Przesłanka procesowa w postaci pozbawienia strony możliwości obrony jego praw zostanie spełniona szczególnie w przypadku naruszenia przepisów o doręczeniu pism sądowych w postaci wezwań na posiedzenia sądowe (art. 214 § 1 k.p.c.). Niezawiadomienie osoby o toczącym się postępowaniu, w którym mogłaby wziąć udział powoduje naruszenie zasady czynnego udziału strony w postępowaniu. Wadliwe doręczenie wezwania na posiedzenie jawne powoduje odroczenie rozprawy z urzędu, jeżeli nieobecność wezwanej strony (lub jej pełnomocnika, a także interwenienta ubocznego i prokuratora oraz innych uczestników postępowania) została spowodowana m.in. nieprawidłowością w doręczeniu stronie wezwania, a pominięcie nieprawidłowości w doręczeniu wezwania może spowodować podniesienie innych zarzutów apelacyjnych.¹¹⁶² Przykładowo nieodroczenie rozprawy apelacyjnej z pominięciem przepisu art. 214 § 1 k.p.c. wywołuje „skutki przewidziane w art. 398¹³ § 1 k.p.c., art. 398¹⁵ k.p.c. oraz art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., tj. konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania apelacyjnego i przekazania sprawy sądowi do ponownego rozpoznania.”¹¹⁶³

Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw wyraża się w tym przypadku w niedopuszczeniu strony postępowania do rozprawy.¹¹⁶⁴ W sytuacji bowiem, gdy w wyniku naruszenia przepisów procesowych dotyczących doręczeń strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu, bądź też jego istotnej części, można mówić o pozbawieniu strony

¹¹⁶¹ Wyrok SN z dnia 7 października 2009 r. w sprawie III CSK 35/09, LEX nr 572042, także: wyrok SN z dnia 10 maja 1974 r. w sprawie II CR 155/74, OSP 1975, z. 3, poz. 66, postanowienie SN z dnia 9 sierpnia 2005 r. w sprawie IV CK 57/05, LEX nr 604050, postanowienie SN z dnia 26 września 2008 r. w sprawie V CZ 55/08, LEX nr 590293, postanowienie SN z dnia 6 marca 1998 r., w sprawie III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 5, poz. 41, wyrok SN z dnia 13 czerwca 2002 r., w sprawie V CKN 1057/00, LEX nr 55517, H. Pietrzkowski, „Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych”, Warszawa 2007 r. s. 474, T. Wiśniewski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 77.

¹¹⁶² Wyrok SN z dnia 6 czerwca 1980 r. w sprawie II CR 118/80, OSP 1982 r., z. 5, poz. 63, wyrok SN z dnia 18 marca 1974 r. w sprawie III CRN 411/73, OSNC 1975 r., Nr 2, poz. 34, Wyrok SN z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie I PK 117/03, LEX nr 108206.

¹¹⁶³ Wyrok SN z dnia 29 stycznia 2009 r. w sprawie V CSK 257/08, LEX nr 484740.

¹¹⁶⁴ M. Allerhand, „Kodeks postępowania cywilnego”, Lwów 1932 r., s. 131.

możności obrony jej praw.¹¹⁶⁵ W szczególności tak rażąco niedopuszczenie strony do wzięcia udziału w rozprawie, jak nieoznaczenie w doręczonym wezwaniu daty posiedzenia sądu, co powoduje nieważność postępowania.¹¹⁶⁶ Wskazać przy tym należy, że zbyt późne doręczenie stronie zawiadomienia o terminie rozprawy nie pozbawia jej możliwości obrony swych praw, ale stanowi uchybienie procesowe, które może mieć wpływ na wynik sprawy.¹¹⁶⁷ W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy uznał, iż nie doszło do nieważności postępowania w sytuacji, gdy przed terminem rozprawy doręczono pozwanemu odpis pozwu z zawiadomieniem o terminie rozprawy i następnie pełnomocnik pozwanego wniósł odpowiedź na pozew, jednakże samego pełnomocnika nie zawiadomiono osobno o terminie rozprawy.¹¹⁶⁸ Wyżej wymieniony pogląd wydaje się być słusznym, gdyż skoro pozwany podjął obronę w danym postępowaniu pomimo pewnych uchybień w zakresie przepisów o doręczeniach, to nie może być mowy o pozbawieniu go obrony swych praw. Sąd winien jest zatem przestrzegać terminów doręczenia stronie wezwania. Nawet wówczas, gdy udział strony w rozprawie nie jest obowiązkowy, termin rozprawy winien być wyznaczony z uwzględnieniem przepisu art. 149 § 2 k.p.c. W przeciwnym razie niezachowanie tego terminu, gdy bezpośrednio po zamknięciu tak wyznaczonej rozprawy zapadł wyrok może skutkować nieważnością postępowania na podstawie art. 379 pkt. 5 k.p.c.¹¹⁶⁹

Wezwanie powinno być sformułowane w sposób jasny i jednoznaczny, aby strona której zostało doręczone, nie miała żadnych wątpliwości co do przedmiotu wezwania i rygorów grożących w razie niezastosowania się do jego treści zgodnie z art. 150 k.p.c. oraz art. 262 k.p.c. i art. 289 k.p.c. Błędne określenie sprawy w wezwaniu na rozprawę, jeżeli spowodowało nieprzybycie strony jest uchybieniem polegającym na pozbawieniu strony możliwości obrony jej praw, co może skutkować nieważnością postępowania.¹¹⁷⁰ Samo umożliwienie stronie uczestniczenia w rozprawie poprzez niezawiadomienie jej o terminie posiedzenia sądu powoduje pozbawienie strony możliwości obrony jej praw.¹¹⁷¹ Doręczenie natomiast zawiadomienia po terminie wskazanym w art. 149 k.p.c. może uniemożliwić

¹¹⁶⁵ Orzeczenie SN z dnia 10 maja 1974 r. w sprawie II CR 155/74, op. cit., wyrok SN z dnia 6 marca 1998 r. w sprawie III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 5, poz. 41, M. P. Wójcik, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2010 r. s. 441.

¹¹⁶⁶ Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1954 r. w sprawie I CR 134/54, BMS 1955 r., Nr 5, s. 35.

¹¹⁶⁷ Orzeczenie SN z dnia 19 sierpnia 1957 r. w sprawie 2 CR 842/56, RPiE 1958 r., Nr 3.

¹¹⁶⁸ Wyrok SN z dnia 18 marca 1993 r. w sprawie I CRN 21/93, niepubl. cyt. za: za J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego – tekst- orzecznictwo – piśmiennictwo, Warszawa 2009 r., (zestaw nowelizujący na listopad 2011 r.) s. 133/7.

¹¹⁶⁹ Wyrok SN z dnia 3 lutego 2010 r. w sprawie II CSK 404/09, LEX nr 590206.

¹¹⁷⁰ Orzeczenie SN z dnia 11 września 1953 r. w sprawie I C 581/53, OSN 1954 r., z. III, poz. 6.

¹¹⁷¹ Wyrok SN z dnia 10 stycznia 2001 r. w sprawie I CKN 999/98, LEX nr 52705.

również stronie powiadomienie sądu o zachodzących przeszkodach uniemożliwiających udział w rozprawie.

O nieprawidłowości w doręczeniu wezwania można mówić wówczas, jeżeli nie ma w aktach sprawy zwrotnego potwierdzenia odbioru pisma lub sąd stwierdził uchybienie przepisom art. 131 – 147 k.p.c. przez organy pośredniczące w doręczeniu np. operatora pocztowego. W doktrynie został wyrażony pogląd, iż komentowany przepis ma zastosowanie również w przypadku nieprawidłowego doręczenia wezwania świadkowi lub biegłemu.¹¹⁷²

Nie zawsze jednak naruszenie przepisu art. 149 § 2 k.p.c. powoduje nieważność postępowania polegającą na niemożności obrony przez stronę jej praw. Jak wskazał w jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy zasadnicze znaczenie dla oceny, czy zaszła przesłanka nieważności postępowania ma „przedmiot przeprowadzonej i nieodroczonej rozprawy oraz etap postępowania, w którym doszło do nieprawidłowości” tzn. istotne jest to jakie czynności procesowe zostały przeprowadzone przez sąd pomimo wadliwości w powiadomieniu strony o terminie oraz dokonanie oceny, czy strona pomimo tego, iż została zaskoczona nagłością tych czynności mogła należycie się do nich przygotować.¹¹⁷³ Zgodnie z obecnie dominującą wykładnią art. 397 pkt. 5 k.p.c. uznaje się, iż strona nie zostanie pozbawiona możliwości obrony swych praw w sytuacji, gdy pomimo wadliwego doręczenia jej wezwania, bądź też niedoręczenia jej w ogóle wezwania do osobistego stawiennictwa w procesie, pomimo to wzięła udział w sprawie.¹¹⁷⁴ Także Sąd Najwyższy uznał, iż w sytuacji, gdy strona była prawidłowo zawiadomiona o rozprawie, na której sąd dopuścił dowód z uzupełniającej opinii biegłego, a na następnych rozprawach strona już brała udział i mogła zgłosić ewentualne zarzuty odnośnie opinii, nie została przez to pozbawiona możliwości obrony swych praw.¹¹⁷⁵

Z brakiem przesłanki nieważności postępowania w postaci pozbawienia strony możliwości obrony swych praw, mamy także do czynienia w przypadku, gdy pozwany przebywał w zakładzie karnym, był zastępowany przez fachowego pełnomocnika i pomimo wezwania go przez sąd, ani za pośrednictwem pełnomocnika ani osobiście nie złożył wyjaśnień co do twierdzeń pozwu i bez usprawiedliwionej przyczyny odmówił złożenia zeznań w charakterze strony.¹¹⁷⁶ Jeżeli natomiast sąd umożliwił stronie zajęcie stanowiska w sprawie to nie zachodzi wówczas nieważność postępowania. Oznacza to, iż sąd musi dać stronie możliwość złożenia twierdzeń, gdyż w przeciwnym razie wyrok taki zostanie

¹¹⁷² Glosa Jerzego P. Naworskiego do wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 11 maja 2004 r. I ACa 1647/03, PPH 2004 r., Nr 11, s. 54.

¹¹⁷³ Wyrok SN z dnia 3 lipca 2007 r. w sprawie I UK 40/07, OSNP 2008 r., Nr 15-16, poz. 236.

¹¹⁷⁴ J. Naworski, „Doręczanie pism sądowych dla przedsiębiorców”, R. Pr. 1998 r., Nr 3.

¹¹⁷⁵ Wyrok SN z dnia 28 października 1997 r. w sprawie I CKN 283/97, OSNC 1998 r., Nr 4, poz. 64.

¹¹⁷⁶ Wyrok SN z dnia 29 maja 1979 r. w sprawie II CR 138/79, OSNCP 1980 r., Nr 2, poz. 25.

uchylony.¹¹⁷⁷ Również w sytuacji, gdy powód występuje z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, rozprawa winna zostać odroczone, aby umożliwić pozwanemu złożenie oświadczenia co do tej zmiany, a sąd winien jest doręczyć pozwanemu zawiadomienie (art. 193 § 3 k.p.c.).¹¹⁷⁸ Przykładowo w sytuacji zatem, gdy sąd przeprowadził dwie rozprawy pod nieobecność pozwanego przy braku dowodu doręczenia mu wezwań i następnie na trzeciej rozprawie wydał wyrok pomimo tego, iż pozwany przed terminem wniósł o odroczenie rozprawy uznaje się, iż postępowanie takie jest nieważne.¹¹⁷⁹ Nieważność postępowania nastąpi także, gdy sąd rozpoznał sprawę i wydał wyrok pod nieobecność powoda, który przed rozprawą wykazał zaświadczeniem lekarskim niemożność stawienia się w sądzie i wniósł o odroczenie rozprawy.¹¹⁸⁰ Także niezawiadomienie prokuratora oraz współuczestników jednolitych o terminie posiedzenia sądowego, pomimo zgłoszenia przez nich udziału w sprawie, może być uznane w konkretnej sprawie jako uchybienie procesowe skutkujące nieważnością postępowania sądowego.¹¹⁸¹

Należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w jednym z orzeczeń, iż pozbawienie strony możliwości obrony jej praw należy oceniać zawsze przez pryzmat konkretnych okoliczności sprawy, o nieważności postępowania decyduje bowiem waga uchybień procesowych, a nie skutki, które wynikają lub mogą z nich wynikać.¹¹⁸² O tym, czy wadliwe doręczenie ma znaczenie dla możliwości obrony przez stronę jej praw, decydują zatem konkretne okoliczności danej sprawy, gdyż dopiero analiza okoliczności konkretnego przypadku, umożliwi prawidłowe ustalenie znaczenia uchybienia proceduralnego.¹¹⁸³ Sąd drugiej instancji rozpoznający apelację winien jest uwzględnić to uchybienie z urzędu, bez względu na to, czy strona mogła zwrócić na nie uwagę w toku postępowania.¹¹⁸⁴ Wobec powyższych rozważań wydaje się zatem nadal aktualne stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy, zgodnie z którym rozstrzygnięcie przez sąd sprawy na posiedzeniu sądowym, o którym nie zawiadomił strony pod wskazanym przez nią adresem, stanowi pozbawienie jej możliwości obrony swych praw.¹¹⁸⁵ Strona bowiem nie miała wówczas

¹¹⁷⁷ Orzeczenie SN z dnia 17 czerwca 1960 r. w sprawie 4 CR 681/59, NP 1961 r., Nr 9.

¹¹⁷⁸ W. Siedlecki, „Nieważność procesu...”, op. cit. s. 103.

¹¹⁷⁹ Wyrok SN z dnia 11 maja 1979 r. w sprawie II CR 131/79, OSNCP 1980 r., Nr 2, poz. 23.

¹¹⁸⁰ Wyrok SN z dnia 18 marca 1980 r. w sprawie I PRN 8/81, OSNCP 1980 r., Nr 10, poz. 201.

¹¹⁸¹ Orzeczenie SN z dnia 30 stycznia 1967 r. w sprawie II PR 284/66, OSNCP 1967 r., poz. 159, orzeczenie SN z dnia 9 grudnia 1936 r. w sprawie C.II. 1728/36, Zb. Urz. 1937 r., poz. 232.

¹¹⁸² Wyrok SN z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie I PK 117/03, Wokanda 2004 r., Nr 9, s.30.

¹¹⁸³ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit. s. 730, uzasadnienie wyroku SN z dnia 16 listopada 2004 r. w sprawie I PK 36/04, OSNP 2005 r., Nr 12, poz. 176.

¹¹⁸⁴ Uchwała SN z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie III CZP 49/07, OSNC 2008 r., Nr 6, poz. 55.

¹¹⁸⁵ Orzeczenie SN z dnia 20 października 1937 r. w sprawie C.I. 313/37, GSW 1938 r., Nr 33 – 34, s. 482, PPIA 1938 r., Nr 1, poz. 18.

możliwości wypowiedzenia się co do twierdzeń strony przeciwnej oraz zgłoszenia ewentualnych wniosków bądź zarzutów. Również w przypadku, gdy sąd nie doręczył stronie zawiadomienia o rozprawie, w przypadku obligatoryjnego rozpoznania sprawy na posiedzeniu jawnym należy uznać, iż doszło do nieważności postępowania.¹¹⁸⁶

Sąd dokonując oceny, czy doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, winien jest uwzględnić przede wszystkim rodzaj pisma doręzonego wadliwie oraz rodzaj czynności procesowej, której dotyczy. Inne będą bowiem konsekwencje doręczenia wadliwego wyroku z uzasadnieniem od którego biegnie termin zaskarżenia, a inne doręczenia wadliwego zawiadomienia o rozprawie. W przypadku natomiast pisma sądowego z wezwaniem do przesłania określonych informacji istotne jest uwzględnienie przedmiotu żądanych informacji, zaawansowania sprawy, stadium postępowania dowodowego oraz stopnia wyjaśnienia okoliczności spornych.¹¹⁸⁷

1.3.3. Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw poprzez doręczenie pisma sądowego niewłaściwej osobie i w niewłaściwym miejscu.

Nie tylko niedoręczenie stronie zawiadomienia o terminie rozprawy może skutkować nieważnością postępowania, ale także niezawiadomienie o tym pełnomocnika w sytuacji, gdy strona ustanowiła go do reprezentowania w sprawie. We wcześniejszym orzecznictwie zgodnie ze ścisłą wykładnią pojęcia pozbawienia strony możliwości obrony jej praw Sąd Najwyższy traktował w sposób bardzo rygorystyczny przypadki niedoręczenia pełnomocnikowi strony wezwania na rozprawę, uznając to uchybienie, jako bezwzględną przyczynę nieważności zapadłego wyroku.¹¹⁸⁸ Wskazywano również, iż doręczenie zawiadomienia o sporządzeniu wyroku z uzasadnieniem pozbawione będzie znaczenia prawnego w sytuacji, gdy doręczono je samej stronie, a nie jej pełnomocnikowi.¹¹⁸⁹ W judykaturze lat sześćdziesiątych istniał jeszcze pogląd, iż niezawiadomienie strony w ogóle o terminie rozprawy, bądź też jej pełnomocnika stanowi podstawę do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw.¹¹⁹⁰ Obecnie w przypadku doręczenia pisma sądowego stronie, a

¹¹⁸⁶ Wyrok SN z dnia 10 lipca 1974 r. w sprawie II CR 331/74, OSNC 1975 r., Nr 5, poz. 84.

¹¹⁸⁷ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 16 listopada 2004 r. w sprawie I PK 36/04, op. cit.

¹¹⁸⁸ Orzeczenie SN z dnia 13 grudnia 1937 r. w sprawie C.II. 1564/36, RPEiS 1938 r., Nr 3, s. 677, PPA 1938 r., Nr 3, poz. 158, PS 1938 r., s. 227, SPO, t. I. poz. 13.

¹¹⁸⁹ Orzeczenie SN z dnia 8 maja 1935 r. w sprawie C. II. 127/35, Zb. Urz. 1935 r. poz. 426, Bibl. Orzec. dz. X, poz. 1.

¹¹⁹⁰ Orzeczenie SN z dnia 22 stycznia 1958 r. w sprawie 3 CR 1157/57, PiŻ 1958 r., Nr 16, orzeczenie SN z dnia 25 października 1963 r. w sprawie III CR 142/63, OSNCP 1964 r., poz. 165, orzeczenie SN z dnia 1 marca 1963 r. w sprawie I CR 997/61, RPE 1964 r., Nr 1.

nie reprezentującemu ją w sprawie pełnomocnikowi uznaje się, iż jest to wprowadzenie naruszenie przepisów postępowania, jednakże jego wpływ na wynik sprawy oraz znaczenie dla możliwości obrony przez stronę jej praw należy oceniać z uwzględnieniem okoliczności konkretnego przypadku.¹¹⁹¹ W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy uznał, iż doręczenie wezwania na rozprawę samej stronie, a nie ustanowionemu pełnomocnikowi stanowi uchybienie procesowe, które trudno jednak uznać jako przyczynę nieważności postępowania, gdyż uchybienie to jedynie utrudniło stronie korzystanie z przysługujących jej praw, a nie umożliwiło w sposób bezwzględny obrony.¹¹⁹² W szczególności uznaje się, iż sąd nie ma obowiązku doręczać odpisów orzeczeń pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu, gdy ich wcześniejsze doręczenie stronie było skuteczne.¹¹⁹³ Za bezskuteczne uznaje się natomiast doręczenie zawiadomienia o terminie rozprawy osobie tymczasowo dopuszczonej do działania w charakterze pełnomocnika, która następnie nie złożyła pełnomocnictwa.¹¹⁹⁴ Nie dokona się również skuteczne doręczenie w sytuacji, gdy o terminie rozprawy zostanie zawiadomiony pełnomocnik strony przez stronę, a nie zgodnie z zasadą oficjalności doręczeń przez sąd.¹¹⁹⁵ Wadliwym doręczeniem skutkującym uchYLENIEM wyroku może być także doręczenie zawiadomienia o rozprawie pełnomocnikowi strony, zamiast ustanowionemu przez niego substytutowi.¹¹⁹⁶ Nie wywoła także skutku prawnego doręczenie wezwania do uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego skierowane wprost do strony postępowania, a nie jej pełnomocnika.¹¹⁹⁷ Także rozpoznanie sprawy bez ustanowienia – pomimo wniosku powoda oraz istnienia przesłanek ku temu – kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu pozwanego jest traktowane jako nieważność postępowania.¹¹⁹⁸ *A contrario* ustanowienie kuratora dla osoby nieznannej z miejsca pobytu w przypadku nieuprawdopodobnienia, że miejsce pobytu strony jest nieznanne także stanowi pozbawienie strony możliwości obrony jej praw.¹¹⁹⁹ Jednakże sama okoliczność, iż miejsce pobytu strony stało się w toku sprawy znane, nie powoduje nieważności postępowania przeprowadzonego z

¹¹⁹¹ Wyrok SN z dnia 16 listopada 2004 r. w sprawie I PK 36/04, OSNP 2005 r., Nr 12, poz. 176.

¹¹⁹² Orzeczenie SN z dnia 17 października 1969 r. w sprawie I CR 316/69, OSPiKA 1975 r., Nr 1, poz. 5, orzeczenie SN z dnia 21 czerwca 1961 r. w sprawie 3 CR 953/60, NP 1963 r., Nr 1 s. 119 z glosą W. Siedleckiego.

¹¹⁹³ Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie I UZ 65/04, OSNP 2006 r., Nr 3 – 4, poz. 65.

¹¹⁹⁴ Orzeczenie SN z dnia 9 września 1953 r. w sprawie I c 746/53, NP 1954 r., Nr 2, s. 93.

¹¹⁹⁵ Postanowienie SN z dnia 8 maja 1974 r. w sprawie II CR 168/74, Biul. SN 1974 r., Nr 8, poz. 136.

¹¹⁹⁶ Orzeczenie SN z dnia 20 listopada 1936 r. w sprawie C.I. 476/36, PPC 1937 r., Nr 9 – 10 s. 213, Bibl. Orzec., dz. X, poz. 2.

¹¹⁹⁷ Orzeczenie SN z dnia 26 listopada 1965 r. w sprawie III CR 265/65, OSNPG 1966 r., Nr 5 – 6, poz. 26.

¹¹⁹⁸ Wyrok SN z dnia 16 grudnia 1994 r. w sprawie I PRN 93/94, OSNC 1995 r., Nr 9, poz. 109, OSNAPiUS 1995 r., Nr 14, poz. 179.

¹¹⁹⁹ Wyrok SN z dnia 18 listopada 1982 r. w sprawie I CR 389/82, LEX nr 8490.

kuratorem reprezentującym nieznanego z miejsca pobytu.¹²⁰⁰ Również wadliwe doręczenie osobie prawnej zawiadomienia o terminie rozprawy z uchybieniem przepisom art. 133 § 2 i 3 k.p.c. prowadzi do nieważności postępowania.¹²⁰¹

Z powyższego wynika zatem, iż dla skuteczności doręczenia istotne jest również to, aby zostało ono dokonane właściwemu podmiotowi i co do zasady jeżeli strona jest reprezentowana w sprawie przez fachowego pełnomocnika, bądź też inny podmiot to wówczas jemu, a nie bezpośrednio stronie postępowania należy doręczać wszelkie pisma w danej sprawie. W przeciwnym razie może ulec spełnieniu przesłanka pozbawienia strony możliwości obrony jej praw.

Innym elementem decydującym o prawidłowości doręczenia mogącym mieć wpływ na pozbawienie strony możliwości obrony jej praw jest oprócz doręczenia pisma sądowego właściwemu podmiotowi również miejsce dokonania doręczenia. Uznaje się bowiem, iż doręczenie pełnomocnikowi wezwania na rozprawę na adres zespołu adwokackiego, a nie na adres spółdzielni, którą adwokat reprezentował w sprawie, zgodnie ze wskazaniem w pozwie jest wadliwe i może uzasadniać zarzut pozbawienia możliwości obrony praw strony.¹²⁰² Jeżeli pełnomocnik pełni swoją funkcję w ramach działalności określonego zespołu, prawidłowym doręczeniem pisma sądowego będzie doręczenie w siedzibie danego zespołu, którego członkiem jest pełnomocnik, wadliwym natomiast będzie w takim wypadku doręczenie pisma na adres jego miejsca zamieszkania.¹²⁰³ Nieskutecznym doręczeniem powodującym nieważność postępowania będzie również dokonanie od razu doręczenia zastępczego na podstawie art. 139 k.p.c., bez braku uprzedniej próby dokonania doręczenia właściwego zgodnie z dyspozycją przepisu art. 138 k.p.c.¹²⁰⁴

1.3.4. Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw poprzez niedoręczenie przez sąd odpisu pisma drugiej stronie.

Zgodnie z treścią przepisu art. 128 §1 k.p.c. do pisma procesowego należy dołączyć jego odpisy i odpisy załączników dla doręczenia ich uczestniczącym w sprawie osobom, a ponadto, jeżeli w sądzie nie złożono załączników w oryginale, po jednym odpisie każdego

¹²⁰⁰ Orzeczenie SN z dnia 27 maja 1938 r. w sprawie II C 2979/37, PS 1938 r., Nr 10, s. 639.

¹²⁰¹ Postanowienie SN z dnia 12 października 1993 r. w sprawie I CRN niepubl. za J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego..., op. cit. s.133/8.

¹²⁰² Orzeczenie SN z dnia 1 kwietnia 1960 r. w sprawie I CR 342/59, RPEiS 1961 r., Nr 1, s. 373.

¹²⁰³ Orzeczenie SN z dnia 15 lutego 1967 r. w sprawie I PZ 6/67, Inf. Pr. 1967 r., Nr 6, poz. 4.

¹²⁰⁴ Orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1938 r. w sprawie C.II. 2078/37, Zb. Urz. 1938 r., poz. 516.

załącznika do akt sądowych. Nedoręczenie zatem odpisu pisma procesowego drugiej stronie stanowi uchybienie procesowe, które może skutkować nawet nieważnością postępowania.

W orzecznictwie z lat sześćdziesiątych wskazywano, iż nedoręczenie pozwanemu odpisu pozwu stanowi uchybienie procesowe, niepowodujące nieważności postępowania pod warunkiem, że pozwany w konkretnych okolicznościach sprawy nie został pozbawiony możliwości podjęcia obrony przed żądaniem powoda.¹²⁰⁵ Godnym odnotowania jest również postanowienie Sądu Najwyższego¹²⁰⁶, w którym zajął stanowisko, iż uchybienie w postaci nedoręczenia uczestnikowi postępowania odpisu pisma wnioskodawcy stanowiącego uzupełnienie braków formalnych wniosku przez sprecyzowanie żądania, nie pozbawiło jej możliwości zorientowania się odnośnie przedmiotu sprawy jak i podjęcia stosownej obrony swych praw.

W pewnych sytuacjach nie nastąpi pozbawienie strony możliwości obrony jej praw pomimo tego, iż nie doszło do doręczenia odpisu pisma w myśl art. 128 §1 k.p.c. Punktem wyjścia tych rozważań jest stwierdzenie, iż w orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszcza się wyjątki od zasady konieczności doręczenia przez sąd odpisu pisma drugiej stronie. Mianowicie dotyczy to pism, które nie mają znaczenia dla innych niż strona wnosząca osób uczestniczących w procesie, bądź też dotyczą tylko niektórych uczestników postępowania, a ich treść nie wpłynie na sytuację procesową drugiej strony. Z wyżej wskazanych względów pisma takie nie podlegają doręczeniu stronie przeciwnej.¹²⁰⁷ Przykładowo do pism takich należą: wniosek o ustanowienie adwokata, o doręczenie odpisu protokołu sądowego, czy też wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku. W judykaturze podkreśla się, iż doręczeniu podlegają jedynie odpisy pism umożliwiających podjęcie obrony przez stronę do których zaliczają się m.in. środki odwoławcze, pisma zawierające wnioski dowodowe umożliwiające gromadzenie materiału procesowego w sprawie, jak również mające wpływ na tok postępowania.¹²⁰⁸ Uchybienie sądu w postaci nedoręczenia wyżej wymienionych pism z dużym prawdopodobieństwem spowoduje w danym przypadku pozbawienie strony możliwości obrony jej praw. Obowiązek doręczenia odpisu pisma procesowego stronie przeciwnej nie dotyczy także odpisów ksiąg i dokumentów przedsiębiorstwa oraz odpisów środków odwoławczych w odniesieniu do osób występujących po tej samej stronie.¹²⁰⁹

¹²⁰⁵ Wyrok SN z dnia 14 maja 1966 r. w sprawie III PRN 23/66, ONSC 1967 r., Nr 5, poz. 84.

¹²⁰⁶ Postanowienie SN z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawie III CSK 211/09, LEX nr 686065.

¹²⁰⁷ Uchwała SN z dnia 27 października 2005 r. w sprawie III CZP 65/05, OSNC 2006 r., Nr 3, poz. 50.

¹²⁰⁸ Uchwała SN z dnia 27 października 2005 r. w sprawie III CZP 65/05, op. cit.

¹²⁰⁹ Wyrok z dnia 10 stycznia 1980 r. w sprawie II CR 443/79, OSNCP 1980, Nr 10, poz. 186, postanowienie z dnia 24 kwietnia 1980 r. w sprawie IV CZ 23/80, OSNCP 1980, Nr 11, poz. 216.

W piśmiennictwie wyrażano także pogląd, iż działaniem, które nie pozbawia strony możliwości obrony jej praw, nie naruszającym przy tym zasad sprawiedliwego procesu o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP¹²¹⁰, jest również nedoręczenie odpisu zażalenia stronie przeciwnej w sytuacji, gdy sąd, który wydał zaskarżone postanowienie uchylił je na podstawie art. 395 § 2 k.p.c.¹²¹¹ Zgodnie z treścią wyżej powołanego przepisu, jeżeli zażalenie zarzuca nieważność postępowania lub jest oczywiście uzasadnione, sąd który wydał zaskarżone postanowienie może na posiedzeniu niejawnym, nie przysyłając akt sądowi drugiej instancji, uchylić zaskarżone postanowienie i w miarę potrzeby sprawę rozpoznać na nowo. Od ponownie wydanego postanowienia przysługują środki odwoławcze na zasadach ogólnych. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy¹²¹² zajął stanowisko, iż w sytuacji gdy sąd rozpozna sprawę na nowo, wydanie ponownego postanowienia podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych, a zatem druga strona ma pełną możliwość obrony swoich praw. Wobec powyższego uchylony został obowiązek doręczenia zażalenia drugiej stronie z uwagi na *ratio legis* tego przepisu – potrzebę przeciwdziałania przewlekłości postępowania. W piśmiennictwie wskazuje się, iż art. 395 § 2 k.p.c. należałoby poddać nie tylko wykładni celowościowej, ale także uwzględnić zasady wykładni systemowej w oparciu o Konstytucję RP oraz Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.¹²¹³ Doręczenie zażalenia stronie przeciwnej wpłynęłoby na spowolnienie rozpoznania sprawy, byłoby działaniem niecelowym i nie sprzyjającym rozpoznaniu sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.¹²¹⁴ Wyżej wymieniony pogląd jest niezwykle trafny, gdyż w przeciwnym razie, gdyby zastosować przepis art. 395 § 2 k.p.c. z formalistycznego punktu widzenia spowodowałoby to zbędną zwłokę w postępowaniu, a zatem w tym wypadku doszłoby do nadmiernego formalizmu.

Reasumując powyższe rozważania należy skłonić się ku obecnie obowiązującej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego podkreślając, iż z pozbawieniem strony możliwości obrony jej praw mamy do czynienia w sytuacji, gdy rzeczywiście strona została pozbawiona możliwości działania w postępowaniu cywilnym na skutek wadliwego doręczenia, a nie w sytuacji, gdy strona pomimo wadliwego doręczenia, bądź nedoręczenia w ogóle pisma sądowego, czy też odpisu pisma procesowego i tak podjęła działanie w postępowaniu. Z literalnej oraz

¹²¹⁰ Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.

¹²¹¹ Glosa F. Zedlera do postanowienia SN z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie III CZ 100/09, LEX nr 1026627, PPC 2011 r., Nr 4, s. 144 – 148.

¹²¹² Postanowienie SN z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie III CZ 100/09, LEX nr 1026627.

¹²¹³ Sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. Dz. U. z 1993 nr 61 poz. 284 z późn. zm.

¹²¹⁴ Glosa F. Zedlera do postanowienia SN z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie III CZ 100/09 LEX nr 1026627, op. cit.

funkcjonalnej wykładni pojęcia „pozbawienie możliwości obrony praw” wynika, iż przepis art. 379 pkt.5 k.p.c. dotyczy przypadków, gdy strona rzeczywiście nie miała możliwości zajęcia merytorycznego stanowiska w postępowaniu sądowym. Skoro zatem pomimo wadliwego doręczenia pisma sądowego strona i tak podjęła obronę w swoim interesie, to nie powinno to skutkować nieważnością postępowania. Istotne jest bowiem to, aby przed wydaniem wyroku w danej instancji dokonane uchybienia mogły zostać usunięte.¹²¹⁵ Zaletą bowiem pojęcia „niemożności obrony praw jest elastyczność, co pozwala na objęcie różnych stanów faktycznych.¹²¹⁶

1.4. Skutek wadliwego doręczenia pisma sądowego w postaci uchybienia terminowi ustawowemu lub sądowemu.

Czynność procesowa sądu, którą jest doręczenie pisma sądowego niewątpliwie ma wpływ na wiele terminów procesowych. Od momentu bowiem prawidłowego doręczenia pisma sądowego będą różne rodzaje terminy, których niezachowanie może spowodować niepowetowane skutki procesowe dla strony, bądź uczestnika postępowania sądowego. Można zatem wysunąć tezę, iż instytucja doręczenia ma ścisły związek z instytucją terminów procesowych.¹²¹⁷ Przepisy o doręczeniach są gwarancją określonego porządku czynności w kontekście jego terminowości wielu czynności procesowych.¹²¹⁸

Należy w tym miejscu odróżnić pojęcie terminu w znaczeniu materialnoprawnym od pojęcia terminu w znaczeniu procesowym, gdyż w rozdziale tym mowa będzie wyłącznie o terminie w znaczeniu procesowym. O znaczeniu obu wyżej wymienionych terminów nie przesądza miejsce ich usytuowania: w kodeksie cywilnym, czy w kodeksie postępowania cywilnego, lecz skutek związany z ich upływem. W przypadku bowiem terminu materialnoprawnego powoduje on skutek w postaci wygaśnięcia prawa podmiotowego, bądź też uniemożliwienie jego realizacji, natomiast w przypadku terminu prawa procesowego powoduje on skuteczność podjętej czynności procesowej.¹²¹⁹ W doktrynie istnieje podział z uwagi na terminy dla czynności procesowych organu procesowego oraz terminy dla

¹²¹⁵ Tak też m.in.: wyrok SN z dnia 10 maja 2002 r. w sprawie III CKN 416/98, OSNC 2000 r., Nr 12, poz. 220, wyrok SN z dnia 10 lipca 2002 r. w sprawie II CKN 822/00, LEX nr 55519, wyrok SN z dnia 10 stycznia 2001 r. w sprawie I CKN 999/98, LEX nr 52705.

¹²¹⁶ T. Ereciński, „Apelacja i kasacja w procesie cywilnym”, Warszawa 1996 r., s. 41.

¹²¹⁷ M. Sorysz, „Terminy w polskim procesie cywilnym”, Warszawa 2007 r., s. 72.

¹²¹⁸ K. Weitz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz...”, op. cit. s. 600.

¹²¹⁹ M. Sorysz, „Terminy w polskim...”, j. w. s. 10.

czynności procesowych uczestników postępowania.¹²²⁰ W związku z wyżej wymienionym podziałem wyróżnia się następujące rodzaje terminów procesowych: ustawowe, sądowe, umowne oraz instrukcyjne.¹²²¹ Terminy ustawowe to terminy ustalone przez ustawę (głównie terminy do wnoszenia środków odwoławczych np. art. 328 § 1 k.p.c.) a sądowe (np. art. 161 k.p.c.) to terminy wyznaczone przez sąd lub przez przewodniczącego. Terminy sądowe w przeciwieństwie do ustawowych mogą być skracane, bądź też wydłużane (art. 166 k.p.c.). Terminy umowne (np. art. 182 § 1 zd.2) z kolei są ustalane przez strony, a terminy instrukcyjne to terminy, którego adresatem jest organ sądowy.¹²²² Uchybienie terminowi instrukcyjnemu przy dokonywaniu czynności procesowej przez sąd, nie powoduje bezskuteczności dokonanej czynności.¹²²³

1.4.1. Wpływ doręczenia na bieg terminów procesowych.

Zgodnie z treścią art. 164 k.p.c. bieg terminu sądowego rozpoczyna się od ogłoszenia w tym przedmiocie postanowienia lub zarządzenia, a gdy kodeks przewiduje doręczenie z urzędu - od jego doręczenia. Rozpoczęcie natomiast biegu terminów ustawowych ustalają przepisy, które ustanawiają te terminy. Zasadniczo zatem rozpoczęcie biegu terminu do dokonania danej czynności procesowej przez stronę, uzależnione jest od doręczenia orzeczenia, bądź zarządzenia.

W kodeksie postępowania cywilnego można znaleźć liczne przykłady na wpływ doręczenia na bieg terminów procesowych. W szczególności z doręczeniem przez sąd orzeczeń wiążą się określone prawa i obowiązki stron, bądź uczestników postępowania, które są ograniczone terminami. Przede wszystkim wskazać należy, iż doręczenie odpisu orzeczenia w danej sprawie przez sąd warunkuje rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia środka zaskarżenia. Doręczenie bowiem stronie odpisu wyroku z uzasadnieniem powoduje zarówno rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia apelacji (art. 369 § 1 k.p.c.), jak i skargi kasacyjnej (art. 398⁵ § 1 k.p.c.). Stronie działającej bez pełnomocnika, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku sąd z urzędu doręcza odpis sentencji wyroku (art. 327 § 2 k.p.c.), a wraz z prawidłowym doręczeniem odpisu orzeczenia

¹²²⁰ S. Dalka, „Sądowe postępowanie cywilne. Założenia ogólne i proces cywilny, t. I., Gdańsk 1992 r. s. 137.

¹²²¹ H. Pietrzkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych”, Warszawa 2010 r. s. 112.

¹²²² Szersza charakterystyka poszczególnych rodzajów terminów w: M. Sorysz, „Terminy w polskim...”, op. cit. s. 20 – 39, W. Broniewicz, „Terminy w postępowaniu cywilnym”, NP 1971 r., Nr 9, s. 1320, R. Ludwicki, „Parę uwag odnośnie do terminów sądowych”, NP 1959 r., Nr 4.

¹²²³ J. Jankowski, „Nowelizacja cz. drugiej kodeksu postępowania cywilnego (postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne)”, PS 1996 r., Nr 10, s. 46.

rozpoczyna bieg termin do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku (art. 328 § 1 k.p.c.). Podobnie w przypadku pozwanego, któremu doręczono odpis wyroku zaocznego, od dnia doręczenia odpisu orzeczenia biegnie termin tygodniowy do złożenia sprzeciwu (art. 344 § 1 k.p.c.). W przypadku doręczenia stronie odpisu orzeczenia konieczne jest także załączenie pouczenia o sposobie i terminie zaskarżenia orzeczenia. E. Wengerek wyraził pogląd, iż brak takiego pouczenia nie ma wpływa na bieg terminu do zaskarżenia uchybionego terminu, natomiast może uzasadniać wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia.¹²²⁴ Wyżej cytowany pogląd jest w pełni zasadny, gdyż doręczenie oraz pouczenie są to dwie różne czynności sądu, z której brak pouczenia spowoduje, iż czynność doręczenia będzie czynnością prawidłową, a czynność pouczenia wadliwą.¹²²⁵ Również z momentem doręczenia przez przewodniczącego wezwania do uzupełnienia braków formalnych pisma, bądź też uzyskania określonych informacji związany jest określony termin. Przykładem takiego pisma sądowego będzie wezwanie przewodniczącego do uzupełnienia braków formalnych pozwu na podstawie art. 130 § 1 k.p.c., którego skuteczne doręczenie otwiera tygodniowy termin ustawowy do dokonania wskazanej przez przewodniczącego czynności, bądź też wezwanie do uiszczenia należnych opłat sądowych.

Prawidłowe doręczenie pisma sądowego skutkuje zatem otwarciem biegu terminu do dokonania wielu czynności procesowych, aby jednak termin procesowy mógł rozpocząć swój bieg istotne jest doręczenie pisma sądowego właściwemu podmiotowi – jego adresatowi. Jeżeli strona ustanowiła pełnomocnika, to jemu należy dokonywać doręczeń wszelkich pism sądowych oraz odpisów pism procesowych, gdyż terminy do dokonania danej czynności liczą się od momentu doręczenia pisma pełnomocnikowi, nawet wówczas, gdy pisma zostały doręczone zarówno pełnomocnikowi, jak i stronie przez niego reprezentowanej.¹²²⁶ Uchybienie zatem przez sąd przepisowi art. 133 § 3 k.p.c. spowoduje nieprawidłowość doręczenia i tym samym nie rozpocznie biegu termin przewidziany dla danej czynności procesowej. Stronie ani jej pełnomocnikowi nie będzie przysługiwało żądanie do przywrócenia terminu, skoro termin nie rozpoczął jeszcze swojego biegu.¹²²⁷ W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż: „doręczenie zawiadomienia o sporządzeniu wyroku z uzasadnieniem samej stronie, a nie jej pełnomocnikowi procesowemu pozbawione

¹²²⁴ E. Wengerek, „Problem ustności i pisemności postępowania cywilnego”, NP 1970 r., Nr 10, s. 1410, odmienne stanowisko wyraził B. Bładowski, „Zażalenie w postępowaniu cywilnym”, Kraków 1998 r. s. 54.

¹²²⁵ M. Sorysz, „Terminy w polskim...”, op. cit. s. 54.

¹²²⁶ K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 731.

¹²²⁷ Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 4 lutego 1994 r. w sprawie I Acz 20/94, OSA 1994 r., Nr 7, poz. 36.

jest znaczenia prawnego”.¹²²⁸ W innym jednak orzeczeniu Sądu Najwyższego wskazano, iż jeżeli strona reprezentowana przez fachowego pełnomocnika sama zgłosiła wniosek o uzasadnienie i doręczenie jej odpisu orzeczenia, a następnie sąd wniosek ten uwzględnił, to doręczenie wprost stronie pisma sądowego jest prawnie skuteczne i wyłącza wówczas doręczenie pisma jej pełnomocnikowi. Termin zaskarżenia orzeczenia liczy się wówczas od daty doręczenia stronie odpisu orzeczenia nawet wówczas, gdy środek odwoławczy wniósł pełnomocnik strony.¹²²⁹ „Zaniedbanie przez adwokata zawiadomienia sądu o zmianie siedziby jego kancelarii powoduje, że doręczenie wyroku dokonane pod adresem kancelarii znanym sądowi jest skuteczne. Od daty tego doręczenia biegnie termin do wniesienia kasacji, bez względu na fakt późniejszego doręczenia wyroku na nowy adres kancelarii adwokata, ustalony przez sąd z urzędu”.¹²³⁰

Reasumując, w sytuacji zatem gdy strona ustanowiła pełnomocnika procesowego, doręczenia odpisu orzeczenia dokonuje się do rąk tego pełnomocnika i od tego momentu biegnie termin do wniesienia środka zaskarżenia.¹²³¹ Jeżeli zatem strona ustanowiła pełnomocnika sąd winien jest doręczyć pełnomocnikowi, a nie stronie wezwanie do uiszczenia należnej opłaty sądowej, gdyż w przeciwnym razie doręczenie to będzie procesowo bezskuteczne. Nie wyklucza się wówczas możliwości dokonania zapłaty należnej kwoty przez samą stronę, jednakże w terminie określonym pełnomocnikowi. Gdyby natomiast sąd wezwał jedynie stronę, a nie jej pełnomocnika do uiszczenia danej kwoty termin do dokonania wskazanej przez sąd czynności w ogóle by się nie rozpoczął,¹²³² chyba że sama strona reprezentowana przez pełnomocnika zgłosi wniosek o doręczenie pod jej adresem wezwań do uiszczenia opłat sądowych.¹²³³ Doręczenie natomiast odpisu wyroku sądowi pierwszej instancji z uzasadnieniem byłemu pełnomocnikowi strony, już po zawiadomieniu sądu o wypowiedzeniu pełnomocnictwa, nie spowoduje rozpoczęcia biegu terminu do wniesienia apelacji, gdyż jest bezskuteczne.¹²³⁴

¹²²⁸ Orzeczenie SN z dnia 15 czerwca 1934 r. w sprawie C.III. 77/34, Zb. Urz. 1934 r. p. 822, SPO t. I.

¹²²⁹ Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 1968 r. w sprawie I CZ 124/67, OSNCP 1968 r. nr 10 poz. 170, RPEiS 1969 r., Nr 2, poz. 328, PiP 1969 r., Nr 8 – 9, s. 399 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”, NP 1970 r., Nr 5, s. 708 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”.

¹²³⁰ Postanowienie SN z dnia 6 kwietnia 2001 r. w sprawie V CKN 22/01, IC 2002 r., Nr 3, s. 57.

¹²³¹ Orzeczenie SN z dnia 14 grudnia 1972 r. w sprawie III CRN 324/72, PUG 1973 r., Nr 7 – 8, s. 262.

¹²³² Wyrok SN z dnia 22 maja 1965 r. w sprawie I PR 161/55, Biul. SN 1965 r., Nr 11, poz. 215.

¹²³³ Postanowienie SN z dnia 21 lutego 1963 r. w sprawie 2 CR 492/62, OSNCP 1964 r., Nr 2 poz., 35, NP 1965 r., Nr 7- 8, z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

¹²³⁴ Postanowienie SN z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie I PZ 58/02, OSNP 2004 r., Nr 10, poz. 173, H. Pietrkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika...”, op. cit. s. 46.

W sytuacji, gdy strona ma kilku pełnomocników, to termin do wniesienia środka odwoławczego biegnie od daty doręczenia orzeczenia jednemu z nich.¹²³⁵

1.4.2. Data odbioru pisma sądowego jako początek biegu terminu procesowego.

Dla ustalenia, czy doszło do prawidłowego dokonania doręczenia istotny wpływ ma przede wszystkim moment, od którego należy liczyć bieg terminu, a więc data odbioru pisma sądowego przez adresata. Upływ terminu do odbioru takiej przesyłki powoduje bowiem otwarcie biegu terminów procesowych wyznaczonych przez ustawę lub przewodniczącego.¹²³⁶ Termin do dokonania danej czynności procesowej nie rozpocznie biegu, gdy nie doręczono stronie wezwania do dokonania określonej czynności.¹²³⁷ Czasami jednak występują trudności w ustaleniu momentu doręczenia danego pisma z uwagi na różną ocenę prawną tych samych zdarzeń przez strony i sąd.

W zależności od tego, który z podmiotów postępowania cywilnego był adresatem pisma różnie przyjmuje się datę doręczenia. W sytuacji bowiem, gdy doręczenia pisma sądowego dokonano do rąk dorosłego domownika adresata, bądź administratora, dozorca, sołtysa bądź też pracownika uprawnionego do odbioru pism sądowych wówczas jako datę doręczenia pisma adresatowi przyjmuje się datę odebrania pisma od doręczyciela przez którykolwiek z podmiotów wymienionych powyżej i z tą też datą rozpoczyna się bieg terminu procesowego dla strony postępowania.¹²³⁸ W przypadku zatem doręczenia zastępczego datą doręczenia pisma od której biegnie termin jest data jego odebrania¹²³⁹, a w przypadku awizowania przesyłki data, z którą upłynął termin do jej odbioru.¹²⁴⁰

¹²³⁵ Orzeczenie SN z dnia 1 września 1958 r. w sprawie 2 CR 744/57, OSN 1960 r., Nr 1 poz. 18, OSPiKA 1959 r., Nr 3 poz. 76, NP 1959 r., Nr 7 – 8, s. 955, RPEiS 1959 r., Nr 3, s. 345, PiP 1960 r., Nr 2, s. 328 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie Orzecznictwa”, NP 1960 r., Nr 6, s. 789 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

¹²³⁶ M. Sorysz, „Doręczenie i jego wpływ na bieg terminów w postępowaniu cywilnym”, MoP 2003 r., Nr 15, s. 689.

¹²³⁷ Postanowienie SN z dnia 14 czerwca 1996 r. w sprawie I CRN 82/96, MoP 1996 r., Nr 2, s. 5.

¹²³⁸ Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie V CKN 1159/00, OSNC 2001 r., Nr 1, poz. 12, MoP 2000 r., Nr 10, s. 616.

¹²³⁹ Postanowienie SN z dnia 2 października 1998 r. w sprawie III CZ 123/98, niepubl. cyt. za: J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego – tekst- orzecznictwo – piśmiennictwo, op. cit. s. 139/4, postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2009 r. w sprawie I CZ 26/09, LEX nr 577154.

¹²⁴⁰ Uchwała SN z dnia 10 maja 1971 r. w sprawie III CZP 10/71, OSNCP 1971 r., Nr 11, poz. 187, PUG 1972 r., Nr 3, s. 98, RPEiS 1971 r., Nr 4, s. 256, PiP 1972 r., Nr 10, s. 131 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, NP 1971 r., Nr 5, s. 742 z omówieniem J. Sobkowskiego i E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”, NP 1972 r., Nr 8, s. 958 z omówieniem J. Sobkowskiego i E. Wengerka w „Przeglądzie Orzecznictwa”, postanowienie SN z dnia 14 stycznia 1999 r. w sprawie II UZ 127/98, PPiPS 2000 r., Nr 2, s. 66, postanowienie SN z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie V CKN 1159/00, OSNC 2001 r., Nr 1, poz. 12, BSN 2000 r., Nr 10, s. 12, R.Pr. 2001 r., Nr 1, s. 117, Pał. 2001 r., Nr 9 – 10, s. 170 z omówieniem Z. Krzemińskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, „Prawo intertemporalne w orzecznictwie Trybunału

W związku z doręczeniem zastępczym mogą jednak powstać pewnego rodzaju wątpliwości od jakiego momentu należy liczyć bieg terminu, gdy pismo sądowe adresowane do pełnomocnika strony doręczono upoważnionemu do odbioru pism pracownikowi kancelarii, który nie oznaczył na zwrotnym potwierdzeniu odbioru prawdziwej daty doręczenia i przekazał go pełnomocnikowi, który na zwrotnym potwierdzeniu odbioru wpisał datę późniejszą przedstawienia mu pisma sądowego. W przedstawionym powyższej stanie faktycznym Sąd Najwyższy uznał, iż termin do wniesienia środka odwoławczego biegnie od dnia doręczenia pracownikowi upoważnionemu do odbioru pisma, a nie pełnomocnikowi. Wskazano przy tym także, iż termin ten nie podlega przywróceniu z uwagi na nieoznaczenie prawdziwej daty otrzymania przesyłki sądowej.¹²⁴¹ Pogląd ten wydaje się słusznym z tego względu, że w sytuacji gdy nie zastano adresata pisma, to może ono zostać doręczone osobie upoważnionej do jego odbioru. Skoro przekazano pismo osobie upoważnionej do odbioru korespondencji, to od momentu doręczenia jej pisma należy liczyć termin do wniesienia danego środka zaskarżenia.

Należy również zaznaczyć, iż dla oznaczenia początku biegu terminu istotne znaczenie ma odmowa przyjęcia pisma przez adresata. W takim bowiem wypadku początkiem biegu terminu i jednocześnie momentem jego doręczenia będzie data pozostawienia pisma w miejscu doręczenia.¹²⁴² W judykaturze wyrażono pogląd, iż również osobiste odebranie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem jest równoznaczne z jego doręczeniem i powoduje rozpoczęcie biegu do wniesienia środka zaskarżenia.¹²⁴³ Skutkiem podjęcia przez stronę czynności procesowej po upływie obowiązującego terminu jest jej bezskuteczność, który to skutek zasadniczo następuje z mocy prawa (art. 167 k.p.c.).

1.4.3. Przywrócenie terminu jako rezultat wadliwego doręczenia.

Formalizm przepisów dotyczących doręczeń pism sądowych pozwala na ustalenie, czy nastąpiło otwarcie biegu terminu do dokonania danej czynności procesowej, czy też nie mogło ono nastąpić z uwagi na niemożność doręczenia pisma, bądź też ze względu na wadliwe dokonanie doręczenia. Prawidłowe doręczenie zgodnie z przepisami art. 131 i nast.

Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego” pod. red. E. Łętowskiej i K. Osajdy Warszawa 2008 r. s. 187 z omówieniem K. Mikody i K. Osajdy.

¹²⁴¹ Orzeczenie SN z dnia 17 maja 1960 r. w sprawie 4 CZ 33/60, NP 1960 r., Nr 10, s. 1387z notką M. P., PiP 1961 r., Nr 11, s. 806 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”.

¹²⁴² M. Sorysz, „Doręczenie i jego wpływ na bieg terminów...”, op. cit. s. 691.

¹²⁴³ Postanowienie SN z dnia 17 czerwca 2005 r. w sprawie III CZ 45/05, niepubl. cyt. za: J. Gudowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 132/1.

k.p.c. skutkuje otwarciem terminu, którego rozpoczęcie było uzależnione od uprzedniego doręczenia pisma sądowego skierowanego do strony, bądź uczestnika postępowania sądowego. Wadliwość doręczenia, czyli niezachowanie wymogów wskazanych dla tej czynności skutkuje natomiast tym, iż nie następuje w ogóle otwarcie terminu, którego początek jest uzależniony od prawidłowego doręczenia. W przypadku wadliwego doręczenia sąd powinien uruchomić ponownie procedurę doręczenia.¹²⁴⁴ Przykładowo w razie wadliwego doręczenia przez sąd wyroku z uzasadnieniem stronie, termin do wniesienia apelacji liczony jest dopiero od faktycznego otrzymania przez stronę wyroku.¹²⁴⁵ Nawet gdyby sąd przyjął błędnie, iż doręczenie zostało dokonane pomimo tego, iż było wadliwe, strona może powołując się na wadliwość doręczenia, doprowadzić do wzruszenia podjętej w wyniku tego niekorzystnej czynności procesowej za pomocą zwyczajnych lub nadzwyczajnych środków odwoławczych.¹²⁴⁶

Generalnie w judykaturze uznaje się, iż nieprawidłowość w doręczeniu stronie pisma sądowego uzasadnia przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej.¹²⁴⁷ Instytucja doręczenia ma wpływ w szczególności na terminy ustawowe i sądowe. Zarówno terminy sądowe, jak i ustawowe mogą być przywrócone, gdy czynność procesowa nie mogła zostać dokonana z powodu przeszkody niezależnej od strony. Warunkami dopuszczalności przywrócenia terminu do dokonania czynności procesowej jest brak winy w uchybieniu terminowi przez stronę oraz powstanie ujemnych skutków procesowych dla strony.¹²⁴⁸ Przesłanka braku winy w uchybieniu terminowi istnieje wówczas, gdy strona lub jej pełnomocnik dochowując należytej staranności nie mogli dokonać czynności procesowej w terminie.¹²⁴⁹

We wniosku o przywrócenie terminu strona winna jest uprawdopodobnić, iż uchybienie terminu np. do wykonania zarządzenia przewodniczącego wzywającego ją do dokonania danej czynności nastąpiło bez jej winy, a np. z przyczyn leżących po stronie innych osób pośredniczących przy doręczeniu pisma sądowego zawierającego wezwanie sądu do dokonania przez stronę czynności procesowej w określonym terminie.¹²⁵⁰ W przypadku zastosowania doręczenia zastępczego strona może dowodzić, iż nie otrzymała pisma, gdyż

¹²⁴⁴ M. Sorysz, „Doręczenie i jego wpływ na bieg terminów...”, op. cit., s. 691.

¹²⁴⁵ T. Ereciński, „Apelacja i kasacja...”, op. cit., s. 24.

¹²⁴⁶ W. Siedlecki, Z. Świeboda, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 2004 r., s. 162.

¹²⁴⁷ Postanowienie SN z dnia 25 listopada 1958 r. w sprawie II CZ 76/58, PiP 1963 r., Nr 11, s. 728.

¹²⁴⁸ A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego...” op. cit., s. 310.

¹²⁴⁹ H. Pietrzkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika...”, op. cit., s. 112.

¹²⁵⁰ Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 1973 r. w sprawie I CZ 157/72, OSNCP 1973 r., Nr 12, poz. 215, Pal. 1974 r., Nr 2, s. 108, PiP 1974 r., Nr 11, s. 134 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, NP 1974 r., Nr 7 – 8, s. 1055 z omówieniem E. Wengerka w „Przeglądzie orzecznictwa”.

osoba, której doręczono pismo zastępczo nie oddała mu pisma, natomiast w przypadku doręczenia przez awizo strona może podnieść w toku procesu, iż listonosz nie pozostawił awiza w skrzynce pocztowej lub w drzwiach lokalu jego miejsca zamieszkania.

W judykaturze dominuje pogląd, iż co do zasady, nieprawidłowości w doręczeniu zastępczym powodują jego nieskuteczność.¹²⁵¹ Przykładowo w sytuacji gdy dorosły domownik adresata pisma nie przekazał go adresatowi, bądź też uniemożliwił zapoznanie się z jego treścią. „Przyczyna, w postaci doręczenia zastępczego przewidzianego w przepisie art. 138 § 1 k.p.c., które wywołało skutek wobec powoda, z powodu której apelacja powoda nie została wniesiona w wymaganym terminie mogłaby podlegać rozważeniu w razie ubiegania się powoda o przywrócenie jemu terminu do wniesienia apelacji (art. 168 § 1 k.p.c.), natomiast nie wpływa ona w niczym na fakt istnienia spóźnienia w złożeniu apelacji”.¹²⁵² Również niedopełnienie przez pracownika administracji aresztu śledczego obowiązku doręczenia osobie tymczasowo aresztowanej pisma i tym samym uniemożliwienie jej złożenia w terminie zawitym środka odwoławczego stanowi rażące naruszenie gwarancji procesowych podejrzanego, wówczas bieg terminu powinien być liczony od daty doręczenia pisma podejrzanemu, a nie administracji aresztu śledczego pisma procesowego”.¹²⁵³ Niedoręczenie przez sąd stronie zawiadomienia o terminie rozprawy uzasadnia także przywrócenie terminu do wniesienia apelacji w razie wykazania przez stronę, iż nie ponosi winy w tym, iż pismo sądowe zawierające wezwanie na rozprawę nie zostało jej doręczone.¹²⁵⁴ Z kolei, jeżeli uchybienie terminowi wiązało się z wyjazdem strony za granicę, to strona winna jest uprawdopodobnić we wniosku o przywrócenie terminu, iż nie mogła przewidzieć obowiązku dokonania czynności procesowej.¹²⁵⁵ W innym orzeczeniu Sądu Najwyższego uznano, iż w sytuacji, gdy strona przebywała poza miejscem zamieszkania w okresie wakacyjnym, to może także wnosić o przywrócenie terminu do dokonania uchybionej czynności, „jeżeli faktyczne doręczenie pisma sądowego nastąpiło po dacie doręczenia zastępczego (art. 138 § 1 k.p.c.)”.¹²⁵⁶ Wyżej cytowany pogląd judykatury został poddany krytyce przez K. Kołakowskiego, który stwierdził, iż „wyjazd na urlop nie może być zdarzeniem zaskakującym”.¹²⁵⁷ Z tym ostatnim poglądem należy się w pełni zgodzić uznając, iż

¹²⁵¹ Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie V CKN 1159/00, OSNC 2001 r., Nr 1, poz. 12, wyrok SN z dnia 11 czerwca 1997 r. w sprawie I CKU 88/97, Lex Polonica nr 2111022.

¹²⁵² Postanowienie SN z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie III CZ 39/01, LEX nr 551123.

¹²⁵³ Orzeczenie SN z dnia 15 lutego 1983 r. w sprawie Z 46/83, OSPiKA 1983 r., Nr 12, poz. 262.

¹²⁵⁴ Postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1998 r. w sprawie III CKN 517/98, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 5, s. 38.

¹²⁵⁵ Orzeczenie SN z dnia 8 marca 2007 r. w sprawie III CZ 7/07, niepubl. cyt. za: S. Dmowski, K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 854.

¹²⁵⁶ Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2006 r. w sprawie I UZ 13/06, OSNP 2007 r., Nr 15 – 16, poz. 28.

¹²⁵⁷ S. Dmowski, K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 854.

omawiany wyrok jest poglądem odosobnionym na tle innych wyroków Sądu Najwyższego w tym przedmiocie. W jednym z nowszych orzeczeń Sąd Najwyższy zajął stanowisko, iż przeszkody uniemożliwiające stronie zachowanie terminu do dokonania danej czynności procesowej nie muszą mieć charakteru nadzwyczajnych zdarzeń, a przebywanie strony poza miejscem zamieszkania w czasie leczenia sanatoryjnego lub na wakacjach jest okolicznością usprawiedliwiającą nieodebranie przesyłki w urzędzie pocztowym.¹²⁵⁸ W wyżej cytowanym wyroku powód przekazał sądowi informację o tym, że będzie przebywał w określonym czasie w sanatorium w omawianej sprawie powstała wątpliwość czy pierwotne doręczenie przez awizo było doręczeniem pisma na właściwy adres. Miało to znaczenie z tego względu, iż od tego uzależnione było uznanie sądu czy powód zachował termin do wniesienia apelacji. W niniejszej sprawie uznano, że jeżeli zaistnieją wątpliwości co do skuteczności doręczenia zastępczego odpisu wyroku stronie, to termin wniesienia środka zaskarżenia biegnie od ponownego doręczenia.¹²⁵⁹ Pogląd ten w pełni zasługuje na uznanie, gdyż w omawianym przypadku strona postępowania powiadomiła sąd o swojej czasowej nieobecności.

Dla unaocznienia problematyki instytucji przywrócenia terminu wskazać należy chociażby na uzasadnienie wyroku SN z dnia 10 stycznia 2007 r.¹²⁶⁰, w którym stwierdzono m.in., iż o braku winy w przywróceniu terminu do dokonania uchybionej czynności można mówić w sytuacji, gdy przykładowo choroba pełnomocnika, bądź też samej strony uniemożliwia podjęcie działania nie tylko osobiście, ale i skorzystanie z pomocy innych osób, jak również w przypadku klęski żywiołowej, czy katastrofy”. Z powyższego wynika jednoznacznie, iż stanowisko judykatury jest rygorystyczne w przypadku uzasadniania przez stronę wniosku o przywrócenie terminu i wskazuje jedynie na bardzo poważne przypadki, niezależne od strony, w wyniku których nie mogła dochować terminu do dokonania danej czynności.¹²⁶¹ Dla oceny zawinienia przez stronę przyjmuje się obiektywny miernik staranności, który oznacza, iż dopuszczenie chociażby lekkiego niedbalstwa nie uzasadnia przywrócenia terminu.¹²⁶²

Okolicznością usprawiedliwiającą niezachowanie terminu do dokonania czynności procesowej jest także niewiedza strony o toczącym się postępowaniu w przypadku doręczenia jej pierwszego pisma sądowego w sprawie, spowodowana wadliwym doręczeniem odpisu

¹²⁵⁸ Postanowienie SN z dnia 2 marca 2011 r. w sprawie II UZ 44/10, LEX nr 844752.

¹²⁵⁹ Postanowienie SN z dnia 13 lipca 2004 r. w sprawie II UZ 23/04, OSNP 2005 r., Nr 5, poz. 70.

¹²⁶⁰ W sprawie I CZ 108/06, niepubl. cyt. za: K. Kołakowski, S. Dmowski „Kodeks postępowania cywilnego...” op. cit., s. 854.

¹²⁶¹ Postanowienie SN z dnia 5 stycznia 2006 r. w sprawie I UZ 38/05, OSNP 2007 r., Nr 1-2, poz. 32, J. Bodio „Kodeks postępowania cywilnego...” op. cit., s. 223.

¹²⁶² S. Dmowski, K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego...” op. cit. s. 857.

orzeczenia np. nakazu zapłaty pod nieaktualnym adresem.¹²⁶³ Podstawą wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia środka odwoławczego może być także brak doręczenia prokuratorowi zawiadomienia o terminie rozprawy.¹²⁶⁴ W sytuacji natomiast, gdy omyłkowo dokonano zamiany korespondencji, stronie także nie można przypisać winy w uchybieniu terminu.¹²⁶⁵

W orzecznictwie Sądu Najwyższego można wskazać na następujące przykłady nieprawidłowego doręczenia¹²⁶⁶, powodujące zmianę biegu terminu do wniesienia apelacji: doręczenie wysłanego po raz pierwszy wyroku z uzasadnieniem pod niewłaściwy adres, gdy w rezultacie tej omyłki wyrok otrzymała nie strona pozwana lecz powódka,¹²⁶⁷ doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem, który to odpis zawierał błędy na tyle istotne, że potrzebne stało się zarządzenie z urzędu doręczenia odpisu wyroku zgodnego z oryginałem,¹²⁶⁸ doręczenie pełnomocnikowi w kopercie z sygnaturą I C 1241/02 wyroku z uzasadnieniem w sprawie I C 1251/02.¹²⁶⁹

Reasumując należy wskazać, iż czynność doręczenia dokonana przez organ procesowy warunkuje, a przy tym wpływa w sposób bezpośredni na rozpoczęcie biegu terminu do dokonania danej czynności procesowej przez strony. Tylko bowiem prawidłowe doręczenie pisma sądowego pozwoli na otwarcie biegu terminu do dokonania danej czynności procesowej, która zabezpiecza prawa i obowiązki strony, bądź uczestnika postępowania sądowego. Sąd jednak jako organ procesowy nie jest nieomylny i może dokonać wadliwego doręczenia pisma sądowego. Naruszenie przepisów postępowania w zakresie doręczeń Sąd jest obowiązany wziąć pod rozwagę z urzędu. Strona postępowania nie jest zobowiązana wówczas do zgłoszenia zastrzeżenia do protokołu w świetle art. 162 k.p.c., gdyż może ona powoływać się na to uchybienie w dalszym toku postępowania.

W myśl art. 40 § 1 zd.1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych¹²⁷⁰ sąd apelacyjny lub sąd okręgowy jako sąd odwoławczy, w razie stwierdzenia przy rozpoznawaniu sprawy oczywistej obrazy przepisów, niezależnie od innych uprawnień, wytyka uchybienie właściwemu sądowi. Jest to tzw. wytyk judykacyjny, który

¹²⁶³ D. Olczak – Dąbrowska, „Przywrócenie terminu w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2010 r., s. 204.

¹²⁶⁴ M. Sychowicz „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r., s. 271, postanowienie SN z dnia 14 grudnia 1965 r. w sprawie I CR 337/65, OSNC 1966 r., Nr 7 – 8, poz. 131.

¹²⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 15 maja 1998 r. w sprawie I PKN 127/98, OSNP 1999 r., Nr 9, poz. 311.

¹²⁶⁶ Z uzasadnienia postanowienia SN z dnia 15 lipca 2008 r. w sprawie III SZ 1/08 OSNP 2009 r., Nr 17-18, poz. 247.

¹²⁶⁷ Postanowienie SN z dnia 12 marca 2004 r. w sprawie II CZ 15/04, LEX nr 602412.

¹²⁶⁸ Postanowienie SN z dnia 7 października 2003 r. w sprawie IV CZ 107/03, LEX nr 529775.

¹²⁶⁹ Postanowienie SN z dnia 15 lipca 2008 r. w sprawie III SZ 1/08, OSNP 2009 r., Nr 17-18, poz. 247.

¹²⁷⁰ Dz. U z 2001 nr 98 poz. 1070 z późn. zm.

służy przede wszystkim kształtowaniu prawidłowego orzecznictwa i jest wyrazem oceny postępowania sądu pierwszej instancji w konkretnej sprawie, związanej przynajmniej pośrednio z jej konkretnym rozstrzygnięciem. „Ma charakter sygnalizacyjny, nakierowany na uniknięcie przez sąd w przyszłości rażących uchybień w stosowaniu prawa, nie powoduje bezpośrednich konsekwencji o charakterze dyscyplinarnym, w szczególności, nie jest orzeczeniem o charakterze karno-dyscyplinarnym”.¹²⁷¹

Na zakończenie wskazać jeszcze należy, iż z wadliwością doręczenia mamy także do czynienia w sytuacji, gdy sąd dokona tej czynności w odniesieniu do podmiotu, który nie ma zdolności sądowej, bądź procesowej, bądź też w stosunku do podmiotu, który nie został upoważniony do zastępowania strony, gdyż czynność ta nie ma możliwości wywołania jakichkolwiek skutków procesowych.¹²⁷²

¹²⁷¹ Postanowienie SN z dnia 17 marca 2005 r. w sprawie SNO 7/05, LEX nr 569060.

¹²⁷² M. Jędrzejewska, „Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia”, Warszawa 1984 r., s. 46.

Rozdział XI

Odrębności w zakresie doręczeń pism sądowych w wybranych postępowaniach.

1. Uwagi wstępne.

W kodeksie postępowania cywilnego wyróżnia się: postępowanie rozpoznawcze, postępowanie zabezpieczające, postępowanie egzekucyjne, międzynarodowe postępowanie cywilne, a także postępowanie przed sądem polubownym. Szerokie spektrum spraw cywilnych, ich specyfika oraz konieczność zapewnienia sprawnego przebiegu postępowania powoduje, że postępowanie toczące się w myśl przepisów ogólnego postępowania rozpoznawczego nie jest odpowiednio dostosowane do potrzeb rozpoznawania niektórych kategorii spraw. Dlatego też ustawodawca przewidział również w ramach postępowania rozpoznawczego poszczególne postępowania odrębne, które nie tworzą wprawdzie osobnego trybu procesowego o czym świadczy odesłanie przewidziane w art. 13 § 1 k.p.c. k.p.c. w myśl którego regułą jest rozpoznawanie spraw w procesie, a pewne odmienności od tej reguły zostały sformułowane w przepisach regulujących postępowania odrębne.¹²⁷³ Powyższe oznacza zatem, iż ogólne uregulowania proceduralne znajdują także zastosowanie do postępowań odrębnych. Można zatem wysunąć tezę, iż przepisy postępowań odrębnych stanowią przepisy szczególne w stosunku do przepisów ogólnego postępowania procesowego.¹²⁷⁴ W pierwszej kolejności bowiem sąd stosuje przepisy przewidziane dla danego postępowania odrębne, a w przypadku braku odmiennej regulacji jest obowiązany posłużyć się przepisami ogólnymi dotyczącymi zwykłego procesu pod warunkiem, że nie pozostają one w sprzeczności z przepisami postępowania zamieszczonego w Tytule VII Księgi I Części I kodeksu postępowania cywilnego. Zasadą jest zatem, iż na mocy przepisu art. 13 § 1 k.p.c. przepisy ogólne kodeksu postępowania cywilnego regulujące doręczenia znajdują odpowiednie zastosowanie w postępowaniach odrębnych. Z treści art. 13 § 1 k.p.c. wynika, iż stosowanie przepisów regulujących dane postępowanie odrębne następuje niezależnie od woli stron.¹²⁷⁵ W szczególności ze względu na szczególny charakter

¹²⁷³ M. Manowska, „Postępowania odrębne w procesie cywilnym”, Warszawa 2010 r., s. 12.

¹²⁷⁴ M. Osowska – Grzelak, „Postępowanie w sprawach gospodarczych na tle ogólnego procesu rozpoznawczego w świetle nowelizacji k.p.c. z 16 listopada 2007 r. – doręczenia” MoP 2007 r., Nr 5, s. 239.

¹²⁷⁵ J. Jankowski, „Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym”, MoP 2000 r., Nr 10, s. 622.

postępowań: z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych jak również postępowania uproszczonego, ustawodawca odrębnie uregulował w nich kwestię doręczeń. W sposób odmienny od zasad ogólnych zostały także uregulowane zasady doręczeń w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym.

Z uwagi na tematykę pracy w rozdziale tym zostaną omówione jedynie postępowania, w których ustawodawca w sposób odmienny uregulował tryb doręczeń: postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, postępowanie uproszczone, postępowanie zabezpieczające i postępowanie egzekucyjne. Omówienie wszystkich odrębności występujących w poszczególnych postępowaniach wykraczałoby znacznie poza ramy niniejszej pracy, a zatem konieczne było zawężenie przedmiotu rozdziału do wybranych różnic proceduralnych związanych z instytucją doręczeń.

2. Doręczenia pism sądowych w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym.

W art.131 k.p.c. i następnych ustawodawca w sposób ścisły określił sposoby dokonywania doręczeń pism sądowych przez sąd, które to przepisy mają zastosowanie do wszelkich pism sądowych w tym także zawiadomień i wezwań. Kodeks postępowania cywilnego przewiduje, iż sąd w pewnych okolicznościach może pominąć sposoby dokonywania doręczeń przewidziane w przepisach ogólnych na rzecz sposobów, które uzna za najbardziej celowe i tym samym odstąpić od zasady formalizmu procesowego.¹²⁷⁶ W szczególności w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym, sąd może odstąpić od ścisłego stosowania przepisów dotyczących doręczeń. Ma to na celu przede wszystkim realizację zasady szybkości postępowania wyrażonej w art. 6 k.p.c. W przeszłości bowiem głównym zarzutem kierowanym pod adresem sądów rozstrzygających sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych była ich nadmierna przewlekłość.¹²⁷⁷

Na wstępie należałoby pokrótce przedstawić co należy rozumieć pod pojęciem „postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy”. W piśmiennictwie wskazuje się, iż sprawy te obejmują roszczenia wynikające ze stosunków pracy i z nim zrównanych¹²⁷⁸ tj. sprawy o roszczenia ze stosunku pracy, roszczenia pracodawcy przeciwko pracownikowi,

¹²⁷⁶ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit., s. 648.

¹²⁷⁷ K. W. Baran, „Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy z kuzusami”, Gdańsk – Kraków 1999 r. s. 89 i 175.

¹²⁷⁸ M. Manowska, „Postępowania odrębne...”, op. cit. s. 88.

sprawy o ustalenie istnienia stosunku pracy, sprawy o odszkodowania dochodzone od pracodawcy oraz inne sprawy do których stosuje się przepisy prawa pracy na mocy przepisów szczególnych (art. 476 § 1 k.p.c.). Natomiast sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych to takie, w których wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego, dotyczące ubezpieczeń społecznych, ubezpieczeń rodzinnych, zasiłków chorobowych, wyrównawczych, opiekuńczych, macierzyńskich, porodowych, pogrzebowych, rodzinnych, świadczeń rehabilitacyjnych, odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy w rolnictwie i służbach mundurowych, ustalenia niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności oraz dotyczące świadczeń z funduszu alimentacyjnego (art. 476 § 2 k.p.c.).

Sądownictwo pracy i ubezpieczeń społecznych ma na celu głównie ułatwienie pracownikom oraz ubezpieczonym dochodzenia roszczeń przed sądem, zapewnienie im tym samym zwiększonej ochrony praw, czemu ma służyć m.in. odformalizowanie postępowania w stopniu, który umożliwi sprawne i szybkie zakończenie sprawy.¹²⁷⁹ Wprowadzenie natomiast do kodeksu postępowania cywilnego postępowania uproszczonego,¹²⁸⁰ miało na celu odformalizowanie postępowania w sprawach drobnych wymienionych w przepisie art. 505¹ k.p.c. oraz stanowiło wyraz obserwowanej w innych systemach prawnych tendencji do upraszczania, skracania i przyspieszania procedur sądowych.¹²⁸¹ Postępowanie uproszczone w odniesieniu do spraw wymienionych w przepisie art. 505¹ k.p.c. ma charakter obligatoryjny, co oznacza wyeliminowanie znaczenia woli stron co do trybu rozpoznania sprawy.¹²⁸² Na marginesie warto wskazać, iż w judykaturze istnieje stanowisko co do możliwości rozpoznawania spraw pracowniczych w postępowaniu uproszczonym w zakresie roszczeń wynikających z umowy o pracę.¹²⁸³

W związku z powyższymi celami w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym, odformalizowane zostało przez ustawodawcę wzywianie i zawiadamianie stron, świadków, biegłych oraz innych osób.¹²⁸⁴ Uproszczone formy doręczeń polegają w szczególności na zastosowaniu innych środków niż poczta, komornik, pracownik sądowy lub sądowa służba doręczeniowa. Odformalizowanie

¹²⁷⁹ J. Broł, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r. s. 102.

¹²⁸⁰ Dział VI tytułu VII, księgi I, części pierwszej k.p.c. regulujący postępowanie uproszczone dodany został do kodeksu w wyniku nowelizacji z dnia 24 maja 2000 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 554).

¹²⁸¹ Wyrok TK z dnia 13 stycznia 2004 r., sygn. SK 10/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 2, K. Gonera, „Projekt zmian przepisów Kodeksu postępowania cywilnego zakładający uproszczenie i przyspieszenie rozpoznania niektórych kategorii spraw”, Przegląd Legislacyjny 1999 r., Nr 1, s.35.

¹²⁸² J. Jankowski, „Postępowanie uproszczone...”, op. cit. s. 622.

¹²⁸³ Uchwała SN z dnia 6 marca 2003 r. w sprawie III PZP 2/03 OSNP 2003 r., Nr 15, poz. 350.

¹²⁸⁴ J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, op. cit. s. 560.

polega zatem na odstępianiu od formy pisemnej dokonywania czynności zawiadomienia.¹²⁸⁵ Wynika to wprost z przepisu art. 472 § 1 k.p.c. w myśl którego sąd może wzywać strony, świadków, biegłych lub inne osoby w sposób, który uzna za najbardziej celowy, nawet z pominięciem sposobów przewidzianych przez przepisy ogólne, z wyjątkiem przypadków, gdy pracownik jest stroną pozwaną (art. 477⁷ k.p.c.). Ustawodawca wskazał przy tym, iż odformalizowanie dotyczy również doręczeń oraz zarządzeń wydanych w celu przygotowania rozprawy. Pewne różnice w zakresie m.in. wzywania i zawiadamiania o rozprawie w sprawach, w których powodem jest pracownik w porównaniu ze sprawami, w których jest on stroną pozwaną, do których stosuje się przepisy ogólne m.in. o doręczeniach, mają na celu nie tylko zapewnienie maksymalnej ekonomii procesowej, ale także szybkości postępowania oraz zabezpieczenie ochrony prawnej pracownikowi.¹²⁸⁶ Przepis art. 472 k.p.c. stosuje się odpowiednio w sprawach w postępowaniu uproszczonym. Zgodnie bowiem z treścią art. 505⁶ § 1 k.p.c. sąd może dokonywać wezwań stosując odpowiednio przepis art. 472 k.p.c.

Przepis art. 472 k.p.c. nie oznacza bynajmniej, iż w postępowaniu z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym wyłączone zostało zastosowanie ogólnych przepisów dotyczących doręczeń pism sądowych tj. art. 131 k.p.c. i następných, gdyż omawiany przepis art. 472 k.p.c. ma zastosowanie jedynie wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne dla przyspieszenia rozpoznania sprawy. Jest to uproszczona forma doręczeń, która ma na celu ułatwienie sądowi przygotowanie i przeprowadzenie rozprawy, a przy tym przyspieszenie postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych i w postępowaniu uproszczonym.¹²⁸⁷ Jeżeli zatem sąd uzna, iż dla przyspieszenia rozpoznania sprawy konieczne jest zawiadomienie stron o rozprawie w sposób uproszczony, to może wówczas odstąpić od ogólnych ściśle sformalizowanych zasad doręczeń pism sądowych. Wybór danego sposobu dokonywania doręczenia pisma sądowego jest pozostawiony do decyzji sądu.

W piśmiennictwie uważa się, że uproszczone formy doręczeń polegają na zastosowaniu innych niż poczta, osoby zatrudnione w sądzie, komornik lub sądowa służba doręczeniowa, środków dokonywania doręczeń pism sądowych i posłużenie się przy czynności zawiadamiania, bądź wzywania na rozprawę takimi środkami komunikacji jak:

¹²⁸⁵ A. Zieliński, „Ochrona roszczeń pracowników...”, op. cit., s. 121.

¹²⁸⁶ S. Jędruch, „Postępowanie sądowe w sprawach ze stosunku pracy”, Warszawa 1979 r., s. 78.

¹²⁸⁷ K. Flaga – Gieruszyńska, praca zbiorowa pod red. A. Zieliński, K. Flaga – Gieruszyńska „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, op. cit., s. 817.

telefon, e-mail, telegram czy telefaks.¹²⁸⁸ Regulamin sądowy przewiduje, iż „wezwanie pracownika w sposób określony w art. 472 k.p.c. może być w szczególności dokonane telefonicznie za pośrednictwem zakładu pracy, w którym pracownik ten jest zatrudniony. O czynności tej należy uczynić wzmiankę w aktach sprawy, z uwzględnieniem nazwiska osoby, której przekazano informację”.¹²⁸⁹

Należy w tym miejscu podjąć próbę wykładni pojęcia „niewątpliwego dojścia do wiadomości adresata” jako warunku określonego w art. 472 k.p.c. możliwości dokonania zawiadomienia w sposób uproszczony. W piśmiennictwie wskazuje się, iż w przypadku przekazania informacji np. o terminie rozprawy warunek ten zostanie spełniony, gdy zawiadomienie to zostanie nagrane na urządzeniu rejestrującym dźwięk, będącym w posiadaniu adresata, natomiast w przypadku zawiadomienia za pośrednictwem faksu wiadomość dojdzie do adresata wraz z automatycznym odbiorem przekazu faksowego, a drogą elektroniczną wraz z dojściem potwierdzenia o skutecznym wysłaniu e – maila.¹²⁹⁰ Pogląd ten wydaje się nie do końca trafny, gdyż w praktyce pracownicy sądowi najczęściej informują strony o terminie rozprawy nie poprzez nagranie na automatyczną sekretarkę, a jedynie poprzez bezpośrednie powiadomienie o tym adresata w rozmowie telefonicznej. Telefoniczne zawiadomienie o terminie rozprawy nie stwarza zatem całkowitej pewności co do prawidłowości czynności zawiadomienia strony o terminie rozprawy, bynajmniej nie daje gwarancji pewność dotarcia wiadomości do adresata jak w przypadku pisemnego doręczenia zawiadomienia o terminie rozprawy zgodnie z przepisami art. 131 k.p.c. i następnych. Dlatego ustawodawca zastrzegł, iż wezwania i zawiadomienia doręczone w sposób uproszczony np. telefonicznie, wywołują skutki przewidziane w kodeksie tylko wtedy, jeżeli jest niewątpliwe, że doszły do wiadomości adresata (art. 472 § 2 k.p.c.).¹²⁹¹ W doktrynie podkreśla się, iż uproszczona forma doręczeń za pośrednictwem telefonu powinna być stosowana raczej w stosunku do instytucji tj. gminy, państwowe osoby prawne oraz w stosunku do osób posiadających służbowe środki łączności, gdyż zawiadomienie osoby fizycznej o terminie rozprawy za pośrednictwem telefonu może skutkować zaprzeczeniem

¹²⁸⁸ K. Gonera, „Kierunki uproszczenia procedury cywilnej”, Jurysta 1999 r., Nr 12, s. 25, J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego...”, op. cit. s. 561, J. Iwulski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Tom II, Warszawa 2010 r., s. 491.

¹²⁸⁹ §177 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych Dz. U. 2007 r. nr 38 poz. 249 ze zm.

¹²⁹⁰ B. Kaczmarek, „Nowe technologie, nowe możliwości – nowoczesne formy komunikowania się sądu i stron procesu cywilnego, a także sądów między sobą – uwagi na tle aktualnych przepisów”, Prawo Mediów Elektronicznych, 2008 r., Nr 16.

¹²⁹¹ Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 30 czerwca 1995 r. w sprawie III AUr 165/95 OSA 1998 r., Nr 4, poz. 16.

powiadomienia jej o tym.¹²⁹² Wydaje się jednak, iż pogląd ten nie zasługuje na uwzględnienie chociażby z tego względu, że w judykaturze panuje przekonanie, iż strona nie może powoływać się na nieotrzymanie zawiadomienia telefonicznego, z powodu braku aparatury rejestrującej i przechowującej przeprowadzone rozmowy.¹²⁹³ W judykaturze zwraca się również uwagę, iż telefoniczne zawiadomienie o terminie rozprawy zgodnie z art. 472 k.p.c. może spowodować błąd strony co do daty rozprawy, co w konsekwencji może usprawiedliwiać przekroczenie terminu do złożenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem.¹²⁹⁴

Mając na uwadze powyższe rozważania dotyczące zawiadamiania o terminie rozprawy za pośrednictwem telefonu wydaje się, iż sąd nie powinien nadużywać przepisu art. 472 k.p.c., a w pewnych przypadkach przepis art. 472 k.p.c. nie znajdzie w ogóle zastosowania. W sytuacji bowiem, gdy termin rozprawy został wyznaczony z kilkumiesięcznym wyprzedzeniem wydaje się, iż nie będzie podstaw ku temu, aby dokonywać zawiadomienia o rozprawie w trybie uproszczonym z pominięciem przepisów ogólnych o doręczeniach.¹²⁹⁵ Również w sytuacji, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo, że strona, która ma zostać wezwana na rozprawę celowo mogłaby twierdzić, iż nie została zawiadomiona w sposób telefoniczny, to wówczas większą skuteczność może przynieść dokonanie formalnego doręczenia pisma sądowego, aniżeli zawiadomienie w formie uproszczonej. W przeciwnym razie poprzez telefoniczne zawiadomienie, podczas którego nie było pewności, czy wiadomość dotarła do adresata, sąd nie osiągnie zamierzonego przez ustawodawcę celu przepisu art. 472 k.p.c. – szybkości i sprawności postępowania, gdyż proces ten może ulec znacznemu wydłużeniu w trakcie którego adresat zawiadomienia będzie starał się wykazać, iż nie został zawiadomiony o terminie rozprawy.

W piśmiennictwie zwraca się uwagę, iż co do zasady powinno stosować się sposoby dokonywania doręczeń pism sądowych, w tym wezwań i zawiadomień wynikające z przepisów ogólnych (art. 131-147 k.p.c.), natomiast sąd może pominąć te przepisy tylko wówczas, gdy nabierze przekonania, że będzie to niezbędne dla przyspieszenia rozpoznania sprawy.¹²⁹⁶

¹²⁹² M. Manowska, „Postępowanie uproszczone...”, op. cit. s. 74.

¹²⁹³ Postanowienie SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie III KZ 182/98, OSNKW 1998 r., Nr 11-12, poz. 52, Biul. SN 1998 r., Nr 11, s. 19, MoP 1999 r., Nr 1, s. 8, OSP 1999 r., Nr 1, poz. 13, OSP 1999 r., Nr 3, poz. 66 z głosem J. Satki OSP 1999 r., Nr 3, poz. 66.

¹²⁹⁴ Postanowienie SN z dnia 16 grudnia 2005 r. w sprawie II PZ 47/05, OSNP 2006 r., Nr 23 – 24, poz. 360.

¹²⁹⁵ M. Manowska, „Postępowania odrębne...”, op. cit. s. 107.

¹²⁹⁶ B. Kaczmarek, „Nowe technologie, nowe możliwości – nowoczesne formy...”, op. cit.

Zawiadomienie o terminie rozprawy na podstawie art. 472 k.p.c. winno zostać dokonane w odpowiednim czasie, zgodnie z wymogami zawartymi w art. 149 § 2 k.p.c. to jest co najmniej na tydzień przed posiedzeniem, a w wypadkach pilnych termin może zostać skrócony do trzech dni. Sąd nie może jednak skracać terminu trzech dni do zawiadomienia strony o posiedzeniu sądowym przewidzianego w art. 149 § 2 k.p.c., gdyż odformalizowanie dotyczy wyłącznie sposobu dokonywania doręczeń.¹²⁹⁷ W przeciwnym bowiem razie, adresat nie będzie miał możliwości przygotowania się do rozprawy i zajęcia stosownego stanowiska w sprawie, a sąd może wówczas narazić się na zarzut pozbawienia strony możliwości obrony jej praw w postępowaniu.

Na marginesie warto również wskazać, iż przepis art. 472 k.p.c. nie zezwala na uzyskanie przez sąd drogą telefoniczną informacji tj. oświadczenia, czy zaświadczenia dotyczącego stron co do np. możliwości zarobkowych, gdyż pisma zawierające takie oświadczenia winny być doręczone drogą tradycyjną – pisemną.¹²⁹⁸ Przewodniczący winien wówczas zwrócić się do strony postępowania pismem sądowym doręczonym jej zgodnie z ogólnymi przepisami postępowania cywilnego dotyczącymi doręczeń, a nie może on dokonywać takiej czynności w postaci uproszczonej.¹²⁹⁹

3. Doręczenia pism w postępowaniu egzekucyjnym i w postępowaniu zabezpieczającym.

Prawidłowość doręczeń jest niezwykle istotna nie tylko w postępowaniu rozpoznawczym, lecz również wywiera wpływ na szereg czynności podejmowanych w postępowaniu egzekucyjnym tj. czas dokonania czynności czy rozpoczęcie biegu terminu do zaskarżenia czynności. Konieczność doręczenia pisma w postępowaniu egzekucyjnym jest wynikiem czynności podejmowanych przez organ egzekucyjny i uczestników postępowania.

Od skuteczności doręczeń zależą również liczne uprawnienia w stosunku do uczestników postępowania egzekucyjnego tj. skarga na czynności komornika, powództwa przeciwegzekucyjne, zażalenie itp. W szczególności w przypadku wniesienia skargi na czynności komornika prawidłowość doręczenia będzie miała z pewnością istotne znaczenie w sytuacji, gdy strona nie była obecna przy czynności, a jedynie została o niej zawiadomiona. Zgodnie bowiem z treścią art. 767 § 2 k.p.c. skargę wnosi się do sądu w terminie

¹²⁹⁷ Wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2006 r. w sprawie I PK 149/05 OSNP 2007 r., Nr 7-8, poz. 91.

¹²⁹⁸ Wyrok SN z dnia 15 kwietnia 1969 r. w sprawie III PRN 20/69, NP 1970 r., Nr 9, s. 1363 z glosą J. Krajewskiego, PiP 1971 r., Nr 7, s. 133 z omówieniem W. Siedleckiego w „Przeglądzie orzecznictwa”, NP 1971 r., Nr 5, s. 743 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego w „Przeglądzie orzecznictwa”.

¹²⁹⁹ M. Manowska, „Postępowanie uproszczone...”, op. cit. s. 75.

tygodniowym od daty czynności, gdy strona była przy niej obecna lub była o jej terminie zawiadomiona, w innych wypadkach – od daty zawiadomienia strony o dokonaniu czynności, w braku zawiadomienia – od daty uzyskania wiedzy o niej, a w wypadku natomiast zaniechania – od daty, w której czynność powinna być dokonana.

Sygnalizując problematykę związaną z doręczeniem pism w postępowaniu egzekucyjnym należy podkreślić, iż postępowanie egzekucyjne jest postępowaniem, w którym istnieją odmienne zasady, aniżeli w postępowaniu rozpoznawczym. Organ egzekucyjny nie rozpoznaje bowiem sprawy w tym znaczeniu, jak w postępowaniu rozpoznawczym.¹³⁰⁰ W szczególności materiał procesowy stanowią m.in. wyjaśnienia i informacje, których organ egzekucyjny może żądać od uczestników postępowania oraz innych podmiotów na podstawie art. 804 k.p.c.¹³⁰¹ Organ egzekucyjny bowiem jest obowiązany dokonać ustaleń faktycznych w celu przeprowadzenia egzekucji z określonych przedmiotów majątkowych dłużnika. Z kolei w myśl przepisu art. 763 k.p.c. komornik zawiadamia stronę o każdej dokonanej czynności, o której terminie nie była zawiadomiona i przy której nie była obecna i na jej żądanie udziela wyjaśnień o stanie sprawy. Obowiązek udzielenia wyjaśnień organowi egzekucyjnemu związany jest z istniejącą w postępowaniu egzekucyjnym zasadą współdziałania stron i uczestników postępowania egzekucyjnego,¹³⁰² a także z zasadą jawności i równouprawnienia stron.¹³⁰³ W przepisach kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie egzekucyjne znaleźć można wiele przepisów na podstawie których organ egzekucyjny może żądać złożenia wyjaśnień od uczestników postępowania oraz innych podmiotów m.in. art. 761 § 1 k.p.c., art. 801, art. 804 k.p.c. i art. 888 § 3 k.p.c. Oprócz żądania udzielenia wyjaśnień, które podlegają doręczeniom w kodeksie postępowania cywilnego jest wiele przepisów, które nakładają na organy egzekucyjne obowiązek doręczenia zawiadomień określonym osobom. Z uwagi zatem na specyfikę postępowania egzekucyjnego co do zasady, to częściej organ egzekucyjny, niż sąd dokonuje doręczeń poszczególnych pism. Czynności egzekucyjne są bowiem z reguły wykonywane przez komorników, a jedynie wyjątkowo przez sądy (art. 759 § 1 k.p.c.).

Wyrazem możliwości obrony dłużnika jest przede wszystkim przepis art. 805 § 1 k.p.c., zgodnie z którego treścią przy pierwszej czynności egzekucyjnej doręcza się dłużnikowi zawiadomienie o wszczęciu egzekucji, z podaniem treści tytułu wykonawczego i

¹³⁰⁰ J. Jankowski, „Obowiązek udzielania komornikowi informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji w świetle ustawy o ochronie danych osobowych”, PE 2001 r., Nr 11, s. 6.

¹³⁰¹ J. Jankowski, „Obowiązek udzielania komornikowi informacji niezbędnych do prowadzenia...”, j. w., s. 6.

¹³⁰² E. Wengerek, „Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, Warszawa 1970 r., s. 43.

¹³⁰³ S. Dalka, J. Świeczkowski, „Wyjaśnienia udzielane przez komornika w trybie art. 763 k.p.c.”, PPE 2006 r., Nr 9- 10, s. 25.

wymienieniem sposobu egzekucji. Doręczenie zawiadomienia o wszczęciu egzekucji spełnia istotną rolę w postępowaniu egzekucyjnym, gdyż od daty jego doręczenia liczy się bieg terminu do wniesienia przez dłużnika zażalenia na postanowienie sądu o nadaniu klauzuli wykonalności. Komornik ma również obowiązek doręczenia stronie zawiadomienia na jej żądanie o każdej dokonanej czynności, o której terminie nie była zawiadomiona i przy której nie była obecna (art. 763 k.p.c.), który to obowiązek realizuje zasadę jawności.¹³⁰⁴

Wśród innych przepisów na podstawie których organ egzekucyjny dokonuje doręczeń, można wymienić przykładowo takie jak: obowiązek doręczenia postanowienia o zawieszeniu i umorzeniu postępowania egzekucyjnego, postanowienia o ustaleniu kosztów postępowania (art. 357 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k. p. c.), obowiązek zawiadomienia strony o każdej dokonanej czynności, o której terminie nie była zawiadomiona i przy której nie była obecna (art. 763 k.p.c.), obowiązek doręczenia zawiadomienia o wszczęciu egzekucji (art. 805 § 1 k.p.c.), obowiązek zawiadomienia dłużnika o terminie i miejscu licytacji ruchomości (art. 867 § 3 k.p.c.), obowiązek doręczenia obwieszczenia o licytacji nieruchomości (art. 954 k.p.c.), obowiązek zawiadomienia dłużnika i wezwania zakładu pracy w wypadku prowadzenia egzekucji z wynagrodzenia za pracę (art. 881 § 2-4, art. 882 § 1 k.p.c.), obowiązek wezwania dłużnika do zapłaty długu w toku egzekucji z nieruchomości (art. 923 k.p.c.), obowiązek przesłania zawiadomienia bankowi i obowiązek zawiadomienia dłużnika w toku egzekucji z rachunku bankowego (art. 889 § 1 pkt. 1 i 2 k.p.c.), obowiązek zawiadomienia dłużnika i wezwania dłużnika wierzytelności w toku egzekucji z innych wierzytelności i innych praw majątkowych (art. 896 § 1 pkt. 1 i 2 oraz § 2 k.p.c.). Nadto zgodnie z treścią art. 847 § 1 k.p.c. odpis protokołu zajęcia ruchomości należy doręczyć dłużnikowi i współwłaścicielom zajętej ruchomości, którzy nie są dłużnikami.¹³⁰⁵ Zgodnie z powyższym uznaje się zatem, iż przedmiotem doręczeń w postępowaniu egzekucyjnym są pisma pochodzące od organu egzekucyjnego tj. zawiadomienia, wezwania, informacje, orzeczenia lub inne pisma tj. opinie, protokoły itp. Natomiast podmiotem doręczenia pism w postępowaniu egzekucyjnym może być zarówno uczestnik postępowania, jak również inne osoby biorące udział w tym postępowaniu.¹³⁰⁶

Do doręczeń w postępowaniu egzekucyjnym stosuje się odpowiednio przepisy ogólne dotyczące omawianej instytucji tj. art. 131 k.p.c. i następne na podstawie odesłania przewidzianego w art. 13 § 2 k.p.c. W postępowaniu egzekucyjnym nie mają natomiast co do

¹³⁰⁴ E. Wengerek, „Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, Warszawa 1960 r., s. 60.

¹³⁰⁵ E. Wengerek, „Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, j. w., s. 60.

¹³⁰⁶ G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2004 r., Nr 5-6, s.38.

zasady zastosowania przepisy o postępowaniu dowodowym zawarte w części I kodeksu postępowania cywilnego.¹³⁰⁷ Nadto w postępowaniu egzekucyjnym kwestia doręczeń została uregulowana także w przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników.¹³⁰⁸ W rozporządzeniu tym przewidziano m.in. iż pisma skierowane do stron i innych osób w toku postępowania egzekucyjnego należy doręczać za potwierdzeniem odbioru, które komornik dołącza do akt sprawy (§ 25 rozporządzenia). Przepis art. 2 ust. 4 pkt. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji stanowi, iż komornik jako organ egzekucyjny ma prawo doręczania zawiadomień sądowych, obwieszczeń, protestów i zażaleń oraz innych dokumentów za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty.¹³⁰⁹ Chodzi tutaj oczywiście o komornika prowadzącego egzekucję. „Przy dokonywaniu doręczeń żołnierzom zasadniczej służby wojskowej oraz funkcjonariuszom Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej komornik stosuje się do przepisów regulaminu sądowego” (§27 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności komorników).

Regułą jest, iż komornik dokonuje doręczeń za pośrednictwem poczty, a osobiście doręcza pisma jedynie w przypadkach przewidzianych prawem (§ 26 rozporządzenia). Określenie, że pisma powinny być doręczane przez komornika osobiście, oznacza, iż nie ma tu możliwości dokonania tego za pośrednictwem innego podmiotu aniżeli organ egzekucyjny, którym jest komornik lub asesor komorniczy, któremu komornik zlecił prowadzenie danej egzekucji.¹³¹⁰ Wykluczone jest zatem dokonanie w tym wypadku doręczenia za pośrednictwem poczty, bądź też pracownika kancelarii komorniczej. Zgodnie bowiem z treścią art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji komornik pełni czynności osobiście, z wyjątkiem przypadków określonych w przepisach prawa. Z kolei przepis art. 33 tejże ustawy przewiduje, iż komornik może zlecić asesorowi komorniczemu przeprowadzenie egzekucji w sprawach o świadczenie pieniężne nieprzewyższające kwoty stanowiącej równowartość stukrotnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w roku poprzednim. Z powyższego wynika, iż skoro komornik może zlecić wykonanie czynności egzekucyjnej asesorowi komorniczemu, to asesor może również dokonywać doręczeń w zakresie powierzonych mu czynności egzekucyjnych przez komornika. Byłoby to niewątpliwie zgodne z wykładnią

¹³⁰⁷ E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz”, Warszawa 1972 r., s. 87.

¹³⁰⁸ Dz. U. z 1968 r. Nr 10 poz. 52 z późn. zm.

¹³⁰⁹ Dz. U. z 2006 r. Nr 167 poz. 1191 z późn. zm.

¹³¹⁰ Z. Knypl, Z. Merchel, „Nowy Komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”, Sopot 2010 r., s. 38.

celowościową tego przepisu, gdyż niecelowym i zmierzającym do przedłużenia byłoby takie postępowanie, w którym komornik zleciłby asesorowi komorniczemu dokonanie czynności egzekucyjnej, ale już czynności doręczenia musiałby dokonać osobiście.¹³¹¹

Oprócz wyżej wymienionego pisma, komornik dokonuje także osobiście doręczeń zawiadomienia o wszczęciu egzekucji (art. 805 § 1 k.p.c.), protokołu zajęcia ruchomości (art. 847 k.p.c.), nakazu o wykonaniu aresztu (art. 1057 § 1 k.p.c.). W doktrynie istnieje pogląd, iż komornik dokonuje osobistego doręczenia pisma wtedy, gdy przewiduje to prawo, ale również wówczas, gdy uzna to za właściwe.¹³¹² W szczególności doręczenie dłużnikowi wezwania o zajętej wierzytelności na podstawie przepisu art. 883 § 1 k.p.c. osobiście przez komornika może przyczynić się do sprawności egzekucji w sytuacji, gdy zachodzi obawa wejścia w znowę pomiędzy dłużnikiem a personelem pracodawcy.¹³¹³

Z poglądem, iż nie zawsze konieczne jest osobiste dokonywanie doręczeń przez komornika, należy się zgodzić, gdyż w czynności tej mogą komornika wyręczyć także inne osoby tj. chociażby pracownicy kancelarii, czy asesory komorniczy. W pozostałych bowiem przypadkach, w których komornik nie musi dokonywać czynności egzekucyjnych osobiście doręczeń pism może dokonywać także za pośrednictwem specjalnie w tym celu zatrudnionego pracownika podobnie, jak ma to miejsce w przypadku dokonywania doręczeń pism sądowych przez pracowników sądów. W doktrynie wyklucza się natomiast możliwość dokonywania doręczeń pism komornika przez sądową służbę doręczeniową, gdyż służba ta może być powołana wyłącznie w celu dokonywania doręczeń pism sądowych.¹³¹⁴

Dłużnik, podobnie jak strona postępowania w myśl ogólnych przepisów dotyczących doręczeń ma obowiązek powiadomienia organu egzekucyjnego o każdorazowej zmianie swojego miejsca zamieszkania trwającej dłużej niż miesiąc. O obowiązku tym i skutkach jego zaniedbania dłużnik powinien zostać powiadomiony przy zawiadomieniu go o wszczęciu egzekucji (art. 761 § 3 k.p.c.), tj. przy dokonaniu pierwszej czynności egzekucyjnej. Przepis ten jest wyjątkiem od zasady, iż dłużnik nie ma prawnego obowiązku udzielania informacji organom egzekucyjnym, dlatego też przepis ten nie może być interpretowany w sposób rozszerzający.¹³¹⁵

¹³¹¹ G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu...”, op. cit. s.44.

¹³¹² E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.”, wydanie uaktualnione pod red. M. Romańskiej, D. Czajki, Warszawa 2009 r., s. 117.

¹³¹³ E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...”, j. w., s. 419.

¹³¹⁴ G. Julke, „Doręczenia w sądowym...”, op. cit. s. 35.

¹³¹⁵ F. Zedler, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom II. Postępowanie egzekucyjne”, Toruń 1995 r., s. 18.

Inną instytucją przewidzianą przez przepisy postępowania egzekucyjnego, podobną do istniejącej w postępowaniu rozpoznawczym, jest konieczność ustanowienia kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu przewidziana w art. 802 k.p.c., art. 819 § 2 k.p.c. i art. 928 k.p.c. O tym jednak, czy zachodzą przesłanki do ustanowienia kuratora dla osoby nieznanego z miejsca pobytu decyduje sąd, a nie organ egzekucyjny na podstawie art. 144 k.p.c.¹³¹⁶ W postępowaniu egzekucyjnym nie znajdzie natomiast zastosowania regulacja z art. 145 k.p.c., która przewiduje, iż w wypadkach, w których ustanowienie kuratora nie jest wymagane, pismo doręcza się stronie, której miejsce pobytu nie jest znane poprzez wywieszenie w budynku sądowym, z uwagi na treść przepisów art. 819 § 2 k.p.c. i art. 928 k.p.c.

Omawiając tryb doręczenia w postępowaniu egzekucyjnym należy również wskazać jaki ma wpływ czynność doręczenia na bieg terminu do złożenia skargi na czynności komornika. Przepis art. 767 § 4 k.p.c. określa termin do złożenia skargi na czynności komornika zgodnie z treścią którego skargę wnosi się do sądu w terminie tygodniowym od dnia czynności, gdy strona lub osoba, której prawo zostało przez czynności komornika naruszone, bądź zagrożone, była przy czynności obecna lub była o jej terminie zawiadomiona, w innych wypadkach – od dnia zawiadomienia o dokonaniu czynności strony lub osoby, której prawo zostało przez czynności komornika naruszone bądź zagrożone, a w braku zawiadomienia – od dnia w którym czynność powinna być dokonana. W doktrynie przyjmuje się cztery momenty, które wyznacza się jako początek biegu terminu do wniesienia skargi na czynności komornika: „dzień dokonania zaskarżonej czynności - w razie wniesienia skargi na czynność dokonaną, przy której skarżący był obecny lub o jej terminie był uprzednio zawiadomiony; dzień zawiadomienia („następczego”) skarżącego o dokonaniu czynności - gdy skarżący nie był obecny przy dokonaniu czynności i nie był o jej terminie uprzednio zawiadomiony; dzień uzyskania wiedzy przez skarżącego o dokonaniu czynności - jeżeli skarżący nie był obecny przy czynności, nie był o jej terminie uprzednio zawiadomiony ani też nie zawiadomiono go następczo o jej dokonaniu; dzień, w którym czynność powinna być dokonana - w razie wniesienia skargi na zaniechanie dokonania czynności”.¹³¹⁷ Doręczenie zawiadomienia o dokonaniu czynności rozpoczyna bieg terminu do wniesienia skargi. W przypadku, gdy komornik zaniechał dokonania czynności, to termin do złożenia skargi

¹³¹⁶ G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu...”, op. cit. s. 35.

¹³¹⁷ S. Cieślak, „Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz do art. 758-1088”, praca zbiorowa pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2011 r. s. 450.

rozpoczyna swój bieg od daty, w której czynność powinna być dokonana pod warunkiem, że o tym zamiarze organ egzekucyjny zawiadomił strony.¹³¹⁸

Odmienne reguły doręczeń obowiązują nie tylko w postępowaniu egzekucyjnym, ale także w postępowaniu zabezpieczającym, które ma na celu zabezpieczenie przyszłej egzekucji wierzytelności, która nie została jeszcze wykazana.¹³¹⁹ Przykładem pisma, które komornik doręcza obowiązanemu osobiście jest postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia, które podlega doręczeniu równocześnie z przystąpieniem do jego wykonania (art. 740 § 1 k.p.c.), a zatem wraz z zawiadomieniem o wszczęciu egzekucji (art. 805 § 1 k.p.c.). Jednocześnie z chwilą doręczenia dłużnikowi postanowienia o zabezpieczeniu oraz zawiadomienia o wszczęciu egzekucji może on złożyć zażalenie od postanowienia zabezpieczającego lub zażalenie na postanowienie sądu o nadaniu klauzuli wykonalności, gdyż z tą chwilą rozpoczyna bieg dla obowiązanego termin do zaskarżenia. Termin ten biegnie od daty doręczenia obowiązanemu postanowienia przez sąd.¹³²⁰

Postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym, a podlegające wykonaniu przez organ egzekucyjny, sąd doręcza tylko uprawnionemu, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 740 § 1 i § 2 k.p.c.). Jest to wyjątek od zasady obowiązującej w postępowaniu cywilnym, iż postanowienia wydane na posiedzeniu niejawnym doręcza się obu stronom (art. 357 § 2 k.p.c.). Przepis art. 740 § 1 k.p.c. stanowi zatem *lex specialis* w stosunku do art. 357 § 2 k.p.c. *Ratio legis* takiego unormowania polega bowiem na zaskoczeniu dłużnika i postawienia go przed faktem dokonanym.¹³²¹ W przypadku wydania na posiedzeniu niejawnym postanowienia zabezpieczającego podlegającego wykonaniu przez organ egzekucyjny, sąd doręcza to postanowienie jedynie uprawnionemu, a następnie wierzyciel może złożyć wniosek egzekucyjny dołączając do niego tytuł wykonawczy oraz odpis postanowienia zabezpieczającego. W przypadku tego rodzaju postanowień, dłużnik nie może złożyć wniosku o doręczeniu mu takiego postanowienia.¹³²²

Odmienne zasady doręczeń od wskazanych w art. 357 § 2 k.p.c. dotyczą zatem tych postanowień, które podlegają wykonaniu przez organ egzekucyjny. Wyjątek stanowi przepis art. 748 k.p.c., w myśl którego postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wydane na

¹³¹⁸ F. Zedler, „Dopuszczalność skargi na czynności komorników”, Pal. 1987 r., Nr 12, F. Zedler, „Treść i forma skargi na czynność komornika oraz termin i osoby uprawnione do jej wniesienia”, Pal. 1988 r., Nr 1 -2, E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”, t. I., Warszawa 1994 r., M. Sorysz, „Terminy w polskim procesie cywilnym”, op. cit. s. 56.

¹³¹⁹ M. Romańska, O. Dumnicka, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. J. Igaczewskiego Warszawa 2010 r. s. 89.

¹³²⁰ E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...”, op. cit., s. 32.

¹³²¹ E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...”, j. w., s. 31.

¹³²² Uchwała SN z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie III CZP 53/96, OSNC 1996 r., Nr 10, poz. 129.

posiedzeniu niejawnym w przedmiocie: obciążenia nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową, ustanowienia zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, które nie ma urzędzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu, obciążenia statku albo statku w budowie hipoteką morską, ustanowienia zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu i ustanowienia zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązanego, doręcza się również obowiązanemu. Przesłanki dla których obowiązuje zasada o doręczeniu zarządzeń tymczasowych wyłącznie wierzycielowi, nie występują z tak silne obawy, jak przy innych sposobach zabezpieczenia, w szczególności obawy usunięcia nieruchomości na której ma być dokonany wpis hipoteki przymusowej.¹³²³ Co szczególnie istotne, obowiązanemu nie doręcza się również postanowień o oddaleniu wniosku o udzielenie zabezpieczenia lub o odrzuceniu tego wniosku.¹³²⁴

Postanowienia zabezpieczające wydane na rozprawie podlegają doręczeniom na zasadach ogólnych określonych w art. 357 § 1 k.p.c. i art. 131 – 147 k.p.c. Innymi postanowieniami wydanymi w postępowaniu zabezpieczającym, a które podlegają doręczeniom są również postanowienia w sprawach o alimenty wymienione w art. 753 § 1 k.p.c. Postanowienia takie sąd doręcza z urzędu obu stronom (art. 753 § 2 k.p.c.). W przypadku tego rodzaju postanowienia nie zachodzi obawa, że obowiązanemu, po doręczeniu mu postanowienia w przedmiocie alimentów, podejmie czynności, które miałyby na celu udaremnienie wykonania takiego postanowienia. Wraz z wydaniem postanowienia zabezpieczającego roszczenie alimentacyjne, sąd jest obowiązany doręczyć organowi właściwemu do wykonania zabezpieczenia żądanie wszczęcia postępowania zmierzającego do wykonania zabezpieczenia. W dacie doręczenia dłużnikowi postanowienia wraz z zawiadomieniem go o wszczęciu postępowania mającego na celu wykonanie zabezpieczenia, rozpocznie bieg termin do wniesienia zażalenia na postanowienie o zabezpieczeniu lub zażalenia na postanowienie sądu o nadaniu klauzuli wykonalności (art. 795 § 2 k.p.c.). Przepis art. 740 § 3 k.p.c. przewiduje konieczność doręczenia postanowienia obowiązanemu w wypadku, gdy jako zabezpieczenie ustanowiono zarząd nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązanego. Doręczenia obowiązanemu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia dokonuje wówczas zarządca

¹³²³ M. Romańska, O. Dumnicka, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...”, op. cit. s. 91.

¹³²⁴ M. Romańska, O. Dumnicka, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...”, j. w., s. 91.

ustanowiony przez sąd albo komornik (jeżeli obowiązuje odmowa przyjęcia postanowienia albo gdy zarządca jest wprowadzony w zarząd przez komornika).

Wnioski końcowe

O ogromnym znaczeniu instytucji doręczeń w postępowaniu cywilnym świadczy jej uregulowanie w licznych aktach prawnych, począwszy od okresu przedwojennego do chwili obecnej. Czynność doręczenia warunkuje prawidłowy przebieg postępowania i pozostaje w ścisłej zależności z innymi czynnościami procesowymi, wywołując szereg dalszych czynności procesowych. Na wstępie sformułowano wniosek, aby doręczenie w znaczeniu prawnym przeciwstawić doręczeniu w znaczeniu potocznym. Doręczenie w znaczeniu potocznym jest czynnością faktyczną, nie wywołującą żadnych skutków procesowych, będącą aktem komunikacji językowej – przekazem treści pisemnej kierowanym przez nadawcę do odbiorcy. Dlatego o czynności doręczenia jako czynności faktycznej, można mówić wyłącznie poza postępowaniem sądowym. Natomiast doręczenie w znaczeniu prawnym jest sądową czynnością pomocniczą, niebędącą czynnością orzeczniczą, warunkującą bieg postępowania w sprawie. W znaczeniu prawnym czynność doręczenia jest również czynnością procesową. Świadczy o tym przede wszystkim: ścisła formalizacja czynności co do podmiotu, miejsca i czasu jej dokonania, jak również jej prekluzyjność i cel, którym jest dostarczenie informacji zawartej w przesyłce. Ponadto czynność doręczenia została uregulowana w kodeksie postępowania cywilnego – w pierwszej księdze, części pierwszej, rozdziału drugiego, działu pierwszego, tytułu szóstego, zatytułowanego „Przepisy ogólne o czynnościach procesowych”. Doręczenie jest nie tylko czynnością procesową, ale także konwencjonalną. W wyniku analizy czynności doręczenia przeprowadzonej w oparciu o literaturę przedmiotu zauważono, iż czynność doręczenia jest dokonywana przez uprawniony podmiot – sąd oraz w układzie czynności, którym jest postępowanie cywilne. Sąd dokonując doręczenia posiada stan wiedzy o tym, iż wydanie przesyłki sądowej spowoduje następstwa w postaci doręczenia pisma sądowego. Sens czynności doręczenia został ustalony przez normę prawną nakazującą, aby jako sens tej czynności przypisywać jej stan rzeczy, polegający na odebraniu pisma sądowego i zastosowaniu się do jego treści. Fakt doręczenia pisma nie jest czynnością obojętną ani dla sądu, ani stron postępowania cywilnego, bowiem czynności doręczenia jako czynności konwencjonalnej przypisuje się odrębny sens, wyznaczony przez reguły znaczeniowe. Natomiast doręczenie pisma sądowego w toku postępowania cywilnego jest czynnością procesową i konwencjonalną, doniosłą prawnie, gdyż jej dokonanie jest elementem sytuacji należącej do zakresu zastosowania określonej normy prawnej. Podczas analizy instytucji doręczeń w ujęciu stricte procesowym zauważono również, iż przepisy regulujące omawianą

instytucję nie mają znaczenia instrukcyjnego, a mają charakter przepisów bezwzględnie obowiązujących, co do których wyłączona jest swobodna dyspozycja stron. O powyższym świadczy fakt, iż naruszenie przepisów o doręczeniach może niekorzystnie wpłynąć na prawa strony. Czynność doręczenia wywołuje nie tylko skutki w znaczeniu prawa procesowego, ale również materialnego np. związane z oświadczeniem woli zawartym w piśmie. Skutek materialnoprawny doręczenia pisma wiąże się z tym, iż z chwilą jego doręczenia należy uznać, że oświadczenie woli doszło do strony przeciwnej. Fakt wywołania przez czynność doręczenia skutków procesowych i materialnoprawnych, nie świadczy o tym, że czynność ta nie jest wyłącznie czynnością procesową. W pracy sformułowano wniosek, iż instytucja doręczenia jest instytucją wyłącznie prawa procesowego, do której stosuje się przepisy prawa procesowego, a nie materialnego. W przypadku doręczeń nie ma stosownego przepisu przewidującego możliwość stosowania przepisów prawa materialnego do instytucji doręczeń.

W związku z rozwojem współpracy gospodarczej Polski z innymi krajami oraz ożywieniem obrotu cywilnoprawnego, któremu prawo krajowe nie zawsze jest w stanie udzielić stosownej ochrony prawnej, zachodzi konieczność zastosowania przepisów prawa międzynarodowego przy doręczaniu dokumentów pomiędzy krajami mającymi różne systemy doręczeń. Z analizy prawno-porównawczej przeprowadzonej na przykładzie trzech państw europejskich: Niemiec, Austrii i Francji wynika, iż poszczególne ujęcia istoty doręczeń i problemów procesowych związanych z tą czynnością w pewnym stopniu różnią się od siebie. W Niemczech i Austrii obowiązuje *System der effektiven Zustellung*, natomiast we Francji istnieje odmienny system doręczeń - *remise au parquet*. Porównując oba systemy postawiono tezę, że skuteczniejszym systemem gwarantującym lepszą ochronę praw procesowych strony jest *System der effektiven Zustellung*. Zgodnie z nim skutek prawny doręczenia następuje wraz z rzeczywistym otrzymaniem pisma przez adresata, co daje lepszą gwarancję praw procesowych strony aniżeli system francuski. Różnice pomiędzy systemem francuskim, a systemami obowiązującymi w innych państwach w praktyce powodują znaczne trudności w procedurze doręczania. Z analizy rozwiązań prawnych w zakresie instytucji doręczeń w prawie międzynarodowym i w międzynarodowym postępowaniu cywilnym, uregulowanym w kodeksie postępowania cywilnego wynika, iż nastąpiła ewolucja przepisów prawa międzynarodowego w zakresie doręczeń, począwszy od pierwszych konwencji haskich z 1893 r. i 1894 r., a skończywszy na rozporządzeniu Nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (z późn. zm.). Pierwsze akty prawa międzynarodowego z zakresu procedury doręczeń pism (konwencje

haskie z 1893, 1894, 1905 i 1954) przewidywały jedynie doręczenia na drodze dyplomatycznej i konsularnej, a później wprowadzono również szczególne formy doręczeń tj. doręczenia dokonywane przez pocztę i urzędników danego kraju. Istotnym przełomem w zakresie procedury doręczeń były lata 60-te, kiedy to zaczęto prowadzić negocjacje dotyczące stworzenia sprawnego systemu doręczeń dokumentów pomiędzy poszczególnymi państwami, w wyniku których wprowadzono konwencję z 1965 r. o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych. Konwencja ta wprowadziła nowe rozwiązanie w postaci obowiązku powoływania organów centralnych i agencji odpowiedzialnych za sprawne doręczanie dokumentów. Na obecny kształt instytucji doręczeń w prawie międzynarodowym istotny wpływ miały przepisy Konwencji Lugańskiej, która wprowadziła jednolite normy procesowe w zakresie jurysdykcji międzynarodowej w sprawach cywilnych i handlowych. Bardziej nowatorskie rozwiązanie przyjęto w Konwencji Brukselskiej z 1997 r., w której wyeliminowano pośrednictwo organów centralnych w dokonywaniu doręczeń wprowadzając bezpośredni system porozumiewania się sądów różnych państw. Powstanie Unii Europejskiej wywołało konieczność stworzenia praktycznych zasad transgranicznego doręczania dokumentów w celu zapobieżenia problemom związanym z przekazywaniem pism pomiędzy państwami członkowskimi. Parlament Europejski i Rada wydały rozporządzenie Nr 1393/2007 z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (z późn. zm.).

Instytucja doręczeń odgrywa ważną rolę nie tylko w postępowaniu cywilnym, ale także w postępowaniu karnym i sądownoadministracyjnym, o czym świadczy fakt, że przepisy odnoszące się do trybu doręczeń mają charakter norm gwarancyjnych służących ochronie praw stron w każdej procedurze sądowej. Wprawdzie cele poszczególnych postępowań sądowych są odmienne, ale kształt instytucji doręczeń jest podobny. Analiza poszczególnych przepisów regulujących instytucję doręczeń w procedurze cywilnej, karnej i sądownoadministracyjnej skłania do sformułowania wniosku, iż zarówno pojęcie doręczenia, zasady determinujące tę instytucję, przedmiot doręczeń, jak podmioty i rodzaje doręczeń, są w dużym zakresie tożsame. Kwestią wspólną dla wszystkich postępowań sądowych jest formalizacja czynności doręczenia oraz stosowanie zasady oficjalności doręczeń i ich bezpośredniego dokonywania. Formalizm doręczeń obejmuje uregulowanie przez ustawodawcę podmiotu, czasu i miejsca doręczenia. Należy podkreślić również, iż w każdym postępowaniu sądowym, doręczeń dokonuje organ procesowy, a podmioty pośredniczące w doręczeniu są w znacznym stopniu tożsame. Odstępstwem niewystępującym ani w procedurze

cywilnej, ani w sądowniczo-administracyjnej, jest doręczanie za pośrednictwem policji w postępowaniu karnym. Natomiast odrębnością występującą w postępowaniu cywilnym jest doręczenie za pośrednictwem komornika. Z treści przepisów każdej procedury sądowej wynika także wprost przedmiot doręczeń. Z analizy prawno-porównawczej poszczególnych procedur wyodrębnić można co do zasady następujące rodzaje doręczeń: doręczenie bezpośrednie, zastępcze i przez awizo, pomimo pewnych odrębności w ich nazewnictwie. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w każdej procedurze istnieje możliwość dokonywania doręczeń za pośrednictwem elektronicznych nośników informacji.

Institucja doręczeń jest funkcjonalnie silnie powiązana z poszczególnymi zasadami postępowania cywilnego, co ma istotne znaczenie dla kierunku wykładni systemowej norm prawa procesowego regulujących tę instytucję. Na jej kształt szczególny wpływ mają zasady: oficjalności doręczeń, osobistego dokonywania doręczeń i zasada formalizmu. Spełnienie formalnych wymogów doręczenia powoduje, że czynność ta została ważnie dokonana i należy podporządkować się jej skutkom. Sformułowano wniosek, iż formalizm omawianej instytucji jest konieczny z uwagi na gwarancyjny charakter przepisów o doręczeniach, a także z uwagi na liczne nadużycia jej nadużycia, chociażby poprzez częstą praktykę nieodbierania przesyłek sądowych przez adresatów. Z drugiej strony przepisy o doręczeniach powinny być sformułowane w taki sposób, aby ich nadmierna formalizacja nie pozbawiła ochrony prawnej strony, bądź uczestnika postępowania sądowego. Służy temu instytucja domniemania wzruszalnego przewidziana w doręczeniu zastępczym. Instytucja doręczeń stanowi także wyraz prawa do sądu, wpływa na efektywność postępowania sądowego poprzez realizację zasady koncentracji materiału procesowego, a także na zagwarantowanie praw stron w procesie, przejawiające się w zapewnieniu rzeczywistego zawiadomienia strony o czynnościach sądu. Postawiono tezę, iż zasada oficjalności doręczeń nie jest sprzeczna z zasadą dyspozycyjności, bowiem sąd dokonując doręczeń z urzędu nie ingeruje w prawo stron do dysponowania postępowaniem sądowym. Zauważono, że przedmiot doręczeń warunkuje zasada pisemności. Sformułowano również wniosek, iż instytucja doręczeń znalazła urzeczywistnienie w dwóch aspektach zasady równości tj. w aspekcie wysłuchania strony i równości broni. W pierwszym z w/w aspektów, zasada równości znajduje zastosowanie w instytucji doręczeń w tym sensie, iż stwierdzone przez sąd nieprawidłowości w doręczeniu stronie wezwania na rozprawę, powoduje obligatoryjne odroczenie rozprawy. W drugim aspekcie zasada równości przejawia się w instytucji doręczenia zastępczego. Ustalenie określonego standardu doręczeń zapewnia uczestnikom postępowania możliwość podjęcia właściwej decyzji w zakresie podjęcia czynności procesowych. Poprzez danie stronie

możliwości zapoznania się z treścią pisma sądowego następuje również realizacja wewnętrznego aspektu zasady jawności, gdyż strona pozyskuje informacje odnośnie etapu toczącego się postępowania sądowego. W pewnym stopniu doręczenia pism sądowych, wpływają także na realizację zasady prawdy, zwłaszcza w przepisach regulujących doręczenia zastępcze. Często bowiem strona powołuje się na pewne fakty, iż nie mogła zapoznać się z treścią pisma sądowego, z uwagi na jej nieobecność w miejscu zamieszkania. Wówczas sąd sprawdza prawdziwość twierdzeń o faktach, czy rzeczywiście strona nie przebywała pod wskazanym adresem. Doręczenia służą także w ogólności w sposób pośredni realizacji zasady prawdy, gdyż przykładowo sąd zobowiązując w piśmie strony do ustosunkowania się do twierdzeń strony przeciwnej i powołania dowodów w sprawie również dąży do ustalenia prawdy i poprzez dokonanie doręczenia pisma po części również realizuje tę zasadę.

Zasadniczo przedmiotem doręczeń dokonywanych przez sąd w postępowaniu cywilnym są dokumenty w formie pism sądowych w postaci orzeczeń, wezwań, zawiadomień, zarządzeń przewodniczącego. Ustawodawca jednakże wprowadził odrębności w zakresie trybu doręczeń poszczególnych pism sądowych. Przy czym należy zaznaczyć, że czym innym jest wnoszenie pism procesowych przez stronę do sądu, a czym innym jest ich doręczanie przez sąd. Zasadą jest dokonywanie doręczeń odpisu wyroku na wniosek strony. Istnieją pewne wyjątki, kiedy sąd doręcza odpis wyroku z urzędu w sytuacji, gdy strona pozbawiona wolności działa bez udziału profesjonalnego pełnomocnika oraz w przypadku wydania wyroku zaocznego. Istnieje również możliwość wydania przez sąd tzw. zastrzeżonego wyroku zaocznego na podstawie art. 341 k.p.c., gdy w dniu rozprawy brak jest dowodu doręczenia pozwanemu wezwania na rozprawę. Także w przypadku postanowień niektóre z nich podlegają doręczeniu przez sąd z urzędu, a inne wyłącznie na wniosek strony. Co do zasady doręczeniom z urzędu podlegają: postanowienia wydane przez sąd na posiedzeniu niejawnym i postanowienia sądu drugiej instancji, niekończące postępowania w sprawie wydane na posiedzeniu niejawnym. Przy czym w postępowaniu nieprocesowym istnieje instytucja zrzeczenia się doręczenia, nieprzewidziana w procesie. Jest również regułą niedoręczanie przez sąd postanowień stronom, które dotyczą wyłącznie innych osób tj. świadków, biegłych, osób trzecich. Doręcza się je tylko wówczas, gdy strony nie były obecne na posiedzeniu, na którym sąd wydał postanowienie. Ponadto sąd w toku postępowania cywilnego dokonuje doręczeń odpisów pism procesowych stronie przeciwnej, która nie jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, a także pism wskazanych w treści art. 132 § 1¹ k.p.c. Oprócz pism sądowych i odpisów pism procesowych przedmiotem doręczeń są również pisma nie mające charakteru pism sądowych, ani odpisów pism procesowych,

jednakże sporządzane zostały w związku z postępowaniem cywilnym tj. odpisy protokołów sądowych, pisma kierowane do różnych instytucji z zapytaniem, odpisy opinii biegłych.

Podmiotem, któremu sąd dokonuje doręczeń pism sądowych jest w głównej mierze strona, zarówno w znaczeniu formalnym, jak i materialnym, bądź uczestnik postępowania cywilnego, którymi mogą być zarówno osoby fizyczne, prawne oraz jednostki organizacyjne, którym odrębna ustawa nadaje osobowość prawną. Stroną w znaczeniu formalnym, której sąd dokonuje doręczeń pism jest m.in. prokurator, organizacje społeczne, inspektorzy pracy, rzecznicy konsumentów, ośrodki pomocy społecznej, Rzecznik Praw Obywatelskich, którzy biorą udział w postępowaniu cywilnym na zasadach ogólnych przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego. Natomiast stroną w znaczeniu materialnym, której sąd dokonuje doręczeń może być m.in. spadkobierca, wierzyciel egzekwujący, dłużnik egzekwowany. Oprócz wyżej wymienionych podmiotów sąd doręcza pisma sądowe również innym podmiotom np. osobom trzecim, świadkom, biegłym. Należy rozróżnić adresata pisma, czyli osobę do której skierowane jest pismo, od odbierającego pismo, czyli osoby, która otrzymała w rzeczywistości pismo od doręczającego. Czasami adresat i odbiorca pisma to ten sam podmiot, ale w pewnych sytuacjach np. w przypadku doręczeń zastępczych, adresat i odbiorca to dwie różne osoby. Istnieją pewne odrębności w sposobie dokonywania doręczeń w zależności od rodzaju adresata pisma. Nie zawsze jest tak, że strona, bądź uczestnik postępowania będą równocześnie adresatami pism sądowych. W przypadku, gdy osoba fizyczna nie ma zdolności procesowej i działa przez przedstawiciela ustawowego, wówczas nie jest adresatem pisma, a jest nim przedstawiciel ustawowy. Podobna sytuacja zachodzi, gdy dla nieznanego z miejsca pobytu został ustanowiony kurator, to wówczas adresatem pisma będzie drugi z wyżej wymienionych podmiotów. Osoba prawna, jak i organizacja, która nie ma osobowości prawnej nie jest adresatem pisma, a jest nim organ uprawniony do reprezentowania osoby prawnej i organizacji przed sądem. Osobie fizycznej, niebędącej przedsiębiorcą, ale posiadającej osobowość prawną, pisma doręcza się osobiście, a gdy nie posiada osobowości prawnej, jej przedstawicielowi ustawowemu. Wyjątek od tej zasady obowiązuje żołnierzy zasadniczej służby wojskowej, funkcjonariuszy Policji i Służby Więziennej, którym dokonuje się doręczeń przez ich organy bezpośrednio przełożone, zaś osobom pozbawionym wolności doręcza się pisma przez zarząd odpowiedniego zakładu. Zasada osobistego dokonywania doręczeń nie obowiązuje również w sytuacji, gdy obie strony są reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników. Osobie fizycznej, która prowadzi działalność gospodarczą pisma sądowe doręcza się według zasad przewidzianych dla osoby fizycznej niebędącej przedsiębiorcą. Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą

nie ma zatem obowiązku ustanawiania osoby uprawnionej do odbioru korespondencji, gdyż pisma doręcza się jej osobiście, w jej miejscu zamieszkania lub tam gdzie się ją zastanie. Przedsiębiorca będący osobą fizyczną jest obowiązany wskazać w CEIDG adres, na który należy kierować do niego korespondencję. Podobnie w przypadku osób fizycznych jak i prawnych będących wspólnikami spółki cywilnej, pisma doręcza się według zasad przewidzianych odpowiednio dla osób fizycznych i prawnych tj. zazwyczaj na adres miejsca zamieszkania osoby fizycznej, czy też siedziby osoby prawnej, a nie na adres siedziby prowadzonego przez wspólników spółki przedsiębiorstwa. Odrębne zasady doręczeń obowiązują w stosunku do przedsiębiorców – osób prawnych i wspólników spółek handlowych podlegających wpisowi do rejestru. Ustawodawca rozgranicza sposób dokonywania doręczeń pism sądowych dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych wpisanych do rejestru sądowego, a także dla osób prawnych i organizacji podlegających wpisowi do rejestru. Doręczenie odpisów pism procesowych dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych wpisanych do rejestru dokonuje się, na adres podany w rejestrze chyba, że strona wskazała inny adres dla doręczeń. Natomiast osobom prawnym i organizacjom podlegającym wpisowi do rejestru doręczeń dokonuje się do rąk osób upoważnionych do reprezentowania osoby prawnej lub pełnomocnikowi upoważnionemu do odbioru pism sądowych. Jeżeli adres podmiotu gospodarczego przed wszczęciem procesu jest inny, aniżeli wskazany w rejestrze sądowym jako jego siedziba i w toku sprawy nie wskazał zmiany adresu dla doręczeń pism sądowych, to sąd nie ma obowiązku doręczać pisma na adres podany w rejestrze. W sytuacji natomiast, gdy wpisany adres w rejestrze został wykreślony jako niezgodny z rzeczywistym stanem rzeczy i nie zgłoszono wniosku o wpis nowego adresu, to adres wykreślony jest uważany jako adres podany w rejestrze. Sąd pozostawia takie pismo w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Doręczenia pism dla państwowych jednostek organizacyjnych, z których działalnością wiąże się roszczenie dochodzone przeciwko Skarbowi Państwa, dokonuje się bądź przez doręczenie pisma organowi uprawnionemu do reprezentowania danej jednostki przed sądem, bądź też do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pisma. Obowiązuje również reguła, w myśl której, gdy strona ustanowiła pełnomocnika procesowego, bądź osobę upoważnioną do odbioru pism sądowych, wówczas sąd dokonuje doręczeń pism pełnomocnikowi strony lub osobie upoważnionej. Za skuteczne należy uznać doręczenie pisma dokonane do rąk pełnomocnika procesowego, nawet jeżeli jest to wyrok zaoczny. Zasadniczo strona może poprzez cofnięcie pełnomocnictwa, jego ograniczenie lub upoważnienie określonej osoby do odbioru pisma uniknąć doręczenia go pełnomocnikowi. Jeżeli stroną postępowania cywilnego jest

profesjonalny pełnomocnik, wykonujący zawód indywidualnie, wówczas doręczeń pism sądowych dokonuje się temu podmiotowi na zasadach przewidzianych dla osób fizycznych.

O skutecznej procesowo czynności doręczeń można mówić dopiero w przypadku, gdy odpowiada ona wymaganiom przewidzianym dla niej przepisami, a zatem musi być dokonana przez odpowiedni podmiot, w odpowiednim miejscu i czasie. Katalog podmiotów dokonujących doręczeń ma charakter zamknięty. Sąd rozstrzyga, który z podmiotów dokonuje doręczeń pism, gdyż ustawodawca wprost nie ustalił zasad w myśl których dokonuje się wyboru podmiotu. Głównym podmiotem za pośrednictwem którego sąd dokonuje doręczeń pism sądowych jest operator pocztowy i do niedawna jedynym operatorem była Poczta Polska. Pomimo implementacji dyrektyw pocztowych, przewidujących liberalizację rynku pocztowego, nie można stwierdzić pełnej demonopolizacji rynku pocztowego. Doręczania przez sąd pism za pośrednictwem pracowników sądowych i komornika są formami subsydiarnymi. Z praktyki wynika, iż doręczenia za pośrednictwem pracowników sądowych są dokonywane zazwyczaj, gdy konieczne jest doręczenie większej ilości pism sądowych jednemu odbiorcy np. instytucji, kancelariom prawnym, urzędowi. Niejednokrotnie doręczenia dokonywane przez pracowników sądowych są znacznie efektywniejsze od dokonywanych za pośrednictwem operatora pocztowego. Sąd może nakazać również doręczenie pisma sądowego komornikowi, który dokonuje doręczeń osobiście i nie może tego czynić za pośrednictwem poczty, sądowej służby doręczeniowej, pracownika sądowego, czy aplikanta komorniczego. Komornik może jedynie zlecić dokonanie doręczenia pisma sądowego asesorowi komorniczemu. Komornik ma prawo doręczać jedynie zawiadomienia sądowe, gdyż art. 2 ust.4 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 131 k.p.c., który jest przepisem ogólnym. Doręczanie pism przez komornika w postępowaniu cywilnym dotyczy zazwyczaj doręczeń trudnych, które wymagają przykładowo przybycia do adresata w godzinach wieczornych, czy wyjątkowo w godzinach nocnych, w miejscach szczególnie niebezpiecznych. *Novum* wśród podmiotów, za pośrednictwem których sąd dokonuje doręczeń, stanowi sądowa służba doręczeniowa, ustanowiona na razie w kilku sądach w Polsce. Ustawodawca wprowadzając w przepisie art. 135 § 1 k.p.c. rozstrzygnął kwestię kolejności dokonywania doręczeń pism sądowych. W pierwszej kolejności dokonuje się doręczenia w mieszkaniu, a gdy to nie jest możliwe następnie w miejscu pracy i dopiero w dalszej kolejności „tam gdzie się adresata zastanie”. W przypadku, gdy sąd z urzędu powźmie wiadomość o miejscu pracy adresata i w pierwszej kolejności tam nakaze doręczenie pisma sądowego, a nie na adres jego miejsca zamieszkania, doręczenie takie nie będzie prawidłowe. Miejsce „tam gdzie się adresata

zastanie” nie funkcjonuje samodzielnie i w sytuacji gdy doręczyciel zna osobiście adresata pisma i spotka go poza jego miejscem zamieszkania lub pracy, nie może wówczas skutecznie dokonać doręczenia, gdyż w pierwszej kolejności musi on podjąć próbę doręczenia pisma w mieszkaniu. Przepis art. 126 § 2 k.p.c. nie wymaga wskazania dokładnego adresu, a jedynie wynika z niego konieczność określenia miejsca zamieszkania lub pobytu strony, a nie wskazanie jej dokładnego adresu. Żądanie strony, aby doręczeń pism dokonywać w jej miejscu pracy, jest możliwe tylko wówczas, gdy sąd wyrazi na to zgodę. Sąd jest organem dokonującym doręczeń pism sądowych i podejmującym decyzje zarówno o wyborze podmiotu dokonującego doręczenia, jak i o miejscu doręczenia. W procedurze doręczeń pism sądowych ważne jest precyzyjne zdefiniowanie miejsca zamieszkania adresata. W myśl art. 135 k.p.c. miejsce zamieszkania oznacza lokal położony w miejscowości, w której zamieszkuje adresat pisma. Doręczenie przyniesie zamierzony skutek procesowy, jeżeli zostanie dokonane nie tylko przez odpowiedni podmiot i w odpowiednim miejscu, ale także w odpowiednim czasie, to jest w dzień powszedni, w porze dziennej, poza pewnymi wyjątkami.

Analizując uregulowania prawne można wyodrębnić podstawowe rodzaje doręczeń: właściwe, zastępcze, przez awizo oraz szczególne tryby doręczeń: doręczenie pisma w sekretariacie sądu, na adres skrytki pocztowej. Ostatni z w/w sposobów jest swoistą modyfikacją doręczenia *per aviso*, tyle tylko, że na wniosek samej strony. Najbardziej pożądanym przez ustawodawcę sposobem dokonywania doręczeń jest doręczenie właściwe tj. bezpośrednio do rąk adresata pisma w jego mieszkaniu, miejscu pracy, w sekretariacie sądu, w placówce operatora publicznego lub innego operatora. Gdy nie może to nastąpić, należy w dalszej kolejności podjąć próbę dokonania doręczenia zastępczego, a na końcu doręczenia przez awizo. Doręczenie zastępcze polega na dokonaniu doręczenia do rąk innej osoby niż adresat pisma i prowadzi do ostatecznego sfinalizowania doręczenia właściwego. Aby zastosować instytucję doręczenia zastępczego, musi zaistnieć m.in. przesłanka w postaci absencji adresata, przez którą należy rozumieć jedynie chwilową, bądź nawet kilkudniową czy kilkumiesięczną nieobecność, w trakcie której adresat nie zmienił swojego miejsca zamieszkania. Sformułowano postulat *de lege ferenda*, aby ustanowić konieczność wprowadzenia wymogu zawiadomienia sądu przez stronę, jeżeli jest nieobecna w miejscu zamieszkania dłużej niż 7 dni. Kolejnym zwrotem niedookreślonym zawartym w przepisie art. 138 k.p.c., który wymaga dokonania wykładni jest dorosły domownik. W rozumieniu art. 138 k.p.c. jako domownika należy rozumieć każdą osobę zamieszkującą wspólnie z adresatem pisma, która jest jego krewnym, bądź powinowatym, z wyłączeniem osoby obcej dla adresata pisma, nawet jeżeli jest jego lokatorem, chyba że osoba ta pozostaje z adresatem

we wspólnym gospodarstwie domowym. Z literalnej wykładni przepisu art. 138 k.p.c. wynika, że domownik adresata pisma musi być osobą dorosłą. Mając na uwadze funkcjonalną wykładnię tego przepisu można sformułować wniosek, że nie musi być to osoba, która ukończyła osiemnasty rok życia, lecz osoba uznana przez doręczyciela za rozwiniętą intelektualnie na tyle, że zdaje sobie sprawę z przedsięwziętych przez siebie działań. Dorosłemu domownikowi adresata pisma sądowego, można dokonać skutecznego doręczenia nie tylko w jego miejscu zamieszkania, ale także w placówce pocztowej operatora publicznego, gdy zostanie upoważniony przez adresata na podstawie pełnomocnictwa pocztowego do odbioru przesyłek. Wyżej wymieniony przypadek nie może być traktowany jednak jako doręczenie zastępcze. Jeżeli sam adresat odmawia przyjęcia pisma, doręczenie uznaje się za skutecznie dokonane, natomiast gdy dorosły domownik adresata odmówi przyjęcia pisma, nie wywoła to żadnych negatywnych skutków prawnych dla adresata. Przepis art. 138 § 1 k.p.c. ustala gradację podmiotów „zastępczych”, którym kolejno winno się podejmować próby dokonania doręczenia pisma, o czym świadczy użyty w przepisie zwrot „a gdyby go nie było”. W przypadku tych ostatnich podmiotów, kolejność do którego z nich najpierw uda się doręczający pismo, nie ma większego znaczenia. W praktyce przepis art. 138 § 1 k.p.c. jest martwy, gdyż z „podmiotów zastępczych” najczęściej dokonuje się doręczeń dorosłemu domownikowi, pomijając administratora domu, czy sołtysa itd. Sformułowano postulat *de lege ferenda*, aby wprowadzić przepis przewidujący możliwość dokonania doręczenia zastępczego pisma sąsiadowi adresata, który nie jest ani administratorem domu, ani dozorcą, bądź sołtysem, pod warunkiem, że sąsiad nie jest stroną przeciwną w postępowaniu toczącym się z udziałem adresata pisma. Domniemanie przyjęte w doręczeniach zastępczych jest domniemaniem prawnym wzruszalnym i ma na celu ochronę prawną strony postępowania cywilnego. Osobą upoważnioną do odbioru pism w miejscu pracy adresata jest podmiot, który został w sposób zwyczajowo ustanowiony przez pracodawcę do odbioru korespondencji. Jeżeli natomiast osoba taka nie została określona i pismo zostało odebrane od doręczyciela przez osobę, co do której twierdzono, że nie była upoważniona, to i tak uznać należy, że pismo zostało prawidłowo doręczone. Obowiązkiem pracodawcy i w jego interesie jest zorganizowanie odbioru korespondencji tak, aby nie było żadnych wątpliwości co do osoby, której dokonuje się doręczeń. Wyodrębniono szczególne formy doręczenia zastępczego: pozostawienie przesyłki sądowej w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, doręczenie pisma kuratorowi dla nieznanego z miejsca pobytu i wywieszenie pisma w budynku sądu. Postuluje się, aby zmienić przepis art. 126 § 2 k.p.c. i wprowadzić dla strony obowiązek wskazania adresu skrytki pocztowej, gdy nie posiada

adresu zamieszkania. Obecnie bowiem fakt złożenia przez stronę wniosku o doręczanie zawiadomień na skrytkę pocztową, nie zwalnia jej z obowiązku zawiadomienia sądu o każdej zmianie miejsca zamieszkania. W sytuacji, gdy sąd z urzędu poweźmie wiadomość o nowym miejscu zamieszkania strony, powinien tam doręczyć pismo, nawet wówczas gdy strona zaniechała obowiązkowi powiadomienia sądu o zmianie miejsca zamieszkania. W wyżej wymienionym przypadku wadliwym będzie pozostawienie przez sąd pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Jako osobny rodzaj doręczenia wyodrębniono tzw. doręczenie *per aviso* uregulowane w art. 139 § 1 k.p.c. Tryb doręczeń przez awizo nie różnicuje pierwszego doręczenia w sprawie oraz dalszych doręczeń w toku sprawy i ma zastosowanie w toku całego postępowania cywilnego. Działaniem wadliwym będzie pozostawienie awiza w drzwiach adresata, a nie w skrzynce pocztowej. Sformułowano postulat *de lege ferenda*, aby usunąć zapis z art. 139 § 1 k.p.c. o pozostawieniu awiza w drzwiach adresata pisma, gdyż obowiązek posiadania skrzynki pocztowej wynika wprost z przepisów o Prawie pocztowym i zmniejsza ryzyko zaginięcia awiza. Jeżeli natomiast adresat odbierze przesyłkę w placówce operatora publicznego lub innego operatora, wówczas dojdzie do doręczenia właściwego. Skutek doręczenia *per aviso* nastąpi dopiero wówczas, gdy pomimo złożonego zawiadomienia adresat przesyłki nie podjął jej w wyznaczonym terminie.

W obecnym stanie prawnym, nie jest możliwe dokonywanie doręczeń pism sądowych w drodze elektronicznej poza trybem elektronicznego postępowania upominawczego, który jest fakultatywnym postępowaniem odrębnym. Sąd nie może zażądać od strony doręczenia w formie elektronicznej, może ona bowiem skorzystać z doręczenia w tradycyjnej formie. Największe zmiany w zakresie sposobów dokonywania doręczeń zostaną spowodowane rozwojem technologii teleinformacyjnych i w przyszłości zapewne zostanie rozszerzony katalog postępowań sądowych rozpatrywanych w formie elektronicznej. Poprzez wprowadzenie elektronicznych sposobów doręczeń pism zostaje stworzona nowa jakość powodująca szybszą i tańszą formę komunikacji pomiędzy sądem a stronami postępowania cywilnego. Dokonując porównania tradycyjnego sposobu doręczeń z elektronicznym, można wysunąć wniosek, że komunikacja elektroniczna w wymiarze sprawiedliwości w zakresie doręczeń będzie miała więcej pozytywów, aniżeli negatywów. Wraz z wprowadzeniem elektronicznych sposobów doręczeń pojawią się nowe problemy, związane przede wszystkim z dematerializacją pisma sądowego, która wprowadza konieczność określenia jego autentyczności. Nieprawidłowo stosowane doręczenie elektroniczne może spowodować dostęp osób niepowołanych do danych ściśle tajnych, bądź ich utraty. Zwiększony dostęp do bazy danych e- sądu może w konsekwencji spowodować nieprawidłowe funkcjonowanie, a

nawet zdeorganizowanie pracy sądów. Kolejnym problemem mogącym zaistnieć jest potwierdzenie tzw. e- doręczenia przez stronę, której sąd przesłał za pośrednictwem systemu elektronicznego pismo sądowe. Istotne jest rozróżnienie potwierdzenia doręczenia pisma, co oznacza potwierdzenie, iż adresat otrzymał pismo, od potwierdzenia jego wysłania, co oznacza, że sąd wysłał pismo, ale niekoniecznie nastąpiło jego doręczenie. Jeżeli pomimo wprowadzenia elektronicznych sposobów doręczeń, część podmiotów nadal będzie korzystała z tradycyjnych sposobów, może to spowodować brak jednolitości. Aby mogło dojść do prawidłowego dokonywania doręczeń w formie elektronicznej, musi dojść do rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej i właściwe przystosowanie sądów do wykorzystania nowych możliwości technicznych. Pismo sądowe doręczane w systemie teleinformatycznym jest swego rodzaju dokumentem elektronicznym.

Sąd dopuszczając do wadliwego doręczenia powoduje błąd proceduralny, czyli postępowanie sądu jest sprzeczne z przepisami prawa procesowego regulującego doręczenia. Pośrednio wadliwość dokonanej czynności doręczenia może wpłynąć na wydanie wadliwego orzeczenia tj. na błąd orzeczenia, który dotyczy samej jego treści. Uchybienia sądu odnośnie czynności doręczenia mogą polegać na tym, iż sąd dokona takiej czynności z pominięciem przepisów art. 131 k.p.c. i następnych albo z naruszeniem tych przepisów, bądź też w ogóle zaniecha czynności doręczenia, do której był zobowiązany w myśl przepisów. Postawiono tezę, iż czynność doręczenia może wywołać swoistego rodzaju efekt domina, gdyż jedna czynność wadliwa może „uruchomić” następną. Najczęściej występującymi skutkami prawnoprocesowymi, które wiążą się z wadliwym dokonaniem doręczenia są: uchybienie terminowi i nieważność postępowania z uwagi na to, iż strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. O tym, czy wadliwe doręczenie ma znaczenie dla możliwości obrony przez stronę jej praw, decydują konkretne okoliczności danej sprawy, gdyż dopiero analiza okoliczności konkretnego przypadku umożliwi prawidłowe ustalenie znaczenia uchybienia proceduralnego. Sąd dokonując oceny, czy doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, winien uwzględnić przede wszystkim rodzaj pisma doręzonego wadliwie oraz rodzaj czynności procesowej, której dotyczy. Z pozbawieniem strony możliwości obrony jej praw mamy do czynienia w sytuacji, gdy rzeczywiście strona została pozbawiona możliwości działania w postępowaniu cywilnym na skutek wadliwego doręczenia, a nie w sytuacji, gdy strona pomimo wadliwego doręczenia, bądź nie doręczenia w ogóle pisma sądowego i tak podjęła działania w postępowaniu. Skoro zatem pomimo wadliwego doręczenia pisma sądowego strona i tak podjęła obronę w swoim interesie, to nie powinno to skutkować nieważnością postępowania. Z wadliwością doręczenia mamy także do czynienia w sytuacji,

gdy sąd dokonana tej czynności w odniesieniu do podmiotu, który nie ma zdolności sądowej lub procesowej, bądź też w stosunku do podmiotu, który nie jest upoważniony do zastępowania strony. Czynność ta bowiem nie ma możliwości wywoływania jakichkolwiek skutków procesowych. Również w przypadku, gdy sąd doręczy pismo stronie, a nie reprezentującemu ją pełnomocnikowi, mamy do czynienia z wadliwą czynnością. Z doręczeniem przez sąd pism sądowych wiążą się określone prawa i obowiązki, które są ograniczone terminami. Prawidłowe doręczenie pisma skutkuje otwarciem biegu terminu do dokonania wielu czynności procesowych. Doręczenie przez sąd stronie odpisu orzeczenia warunkuje rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia środka zaskarżenia. Również wraz z doręczeniem wezwania do uzupełnienia braków formalnych pisma wiąże się określony termin, którego uchybienie może spowodować negatywne skutki dla strony postępowania. W przypadku doręczenia zastępczego, za datę doręczenia pisma, od którego biegnie termin procesowy należy uznać datę odebrania pisma, natomiast w przypadku doręczenia przez awizo – datę, w której upłynął termin do jej odbioru. Jeżeli adresat pisma odmówił jego odbioru początkiem biegu terminu będzie data pozostawienia pisma w miejscu jego doręczenia. W przypadku ustalenia przez sąd, iż doszło do wadliwego doręczenia może to stanowić uzasadnienie do przywrócenia terminu do dokonania czynności procesowej. Naruszenie przepisów postępowania w zakresie doręczeń Sąd jest obowiązany wziąć pod rozwagę z urzędu. Strona postępowania nie jest zobowiązana wówczas do zgłoszenia zastrzeżenia do protokołu w świetle art. 162 k.p.c., gdyż może ona powoływać się na to uchybienie w dalszym toku postępowania.

Z uwagi na szczególnie charakter postępowania z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, jak również postępowania uproszczonego, ustawodawca w sposób szczególnie uregulował w nich kwestię doręczeń. W sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych sąd może odstąpić od ścisłego stosowania przepisów dotyczących omawianej czynności procesowej. W szczególności zostało odformalizowane przez ustawodawcę wzywanie i zawiadamianie stron, świadków, biegłych oraz innych osób polegające na odstąpieniu od formy pisemnej dokonywania czynności zawiadomienia, czyli doręczenia pisma. Wybór danego sposobu dokonywania doręczenia pisma sądowego jest pozostawiony do decyzji sądu. Sformułowano wniosek, iż telefoniczne zawiadomienie o terminie rozprawy nie stwarza całkowitej pewności co do prawidłowości czynności zawiadomienia strony o terminie rozprawy, bynajmniej nie jest to taka pewność dotarcia wiadomości do adresata jak w przypadku pisemnego doręczenia zawiadomienia o rozprawie zgodnie z przepisami art. 131 k.p.c. i nast. Uproszczona forma doręczeń nie powinna być nadużywana przez sąd. Stosowana

powinna być raczej w stosunku do instytucji oraz osób posiadających służbowe środki łączności. Z każdorazowego zawiadomienia osoby fizycznej o terminie rozprawy za pośrednictwem telefonu pracownik sądu winien jest sporządzić notatkę służbowa, gdyż w przeciwnym razie może to skutkować zaprzeczeniem powiadomienia strony o terminie rozprawy. W sytuacji, gdy termin rozprawy został wyznaczony ze znacznym wyprzedzeniem, nie będzie podstaw ku temu, aby dokonywać zawiadomienia o rozprawie strony w trybie uproszczonym z pominięciem przepisów ogólnych o doręczeniach. W sposób odmienny od zasad ogólnych doręczeń ustawodawca uregulował również ich tryb w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym. Od skuteczności doręczeń w postępowaniu egzekucyjnym zależą liczne uprawnienia w stosunku do uczestników tego postępowania m.in. skarga na czynności komornika, powództwa przeciwegzekucyjne, zażalenie. Doręczenie zawiadomienia o wszczęciu egzekucji spełnia istotną rolę w postępowaniu egzekucyjnym, gdyż od daty jego doręczenia liczy się bieg terminu do wniesienia przez dłużnika zażalenia na postanowienie sądu o nadaniu klauzuli wykonalności. Przedmiotem doręczeń w postępowaniu egzekucyjnym są pisma pochodzące od organu egzekucyjnego tj. zawiadomienia, wezwania, informacje, orzeczenia lub inne pisma tj. opinie, protokoły itp., natomiast podmiotem doręczeń pism są m.in. uczestnik postępowania, jak również inne osoby biorące udział w postępowaniu egzekucyjnym. Do doręczeń w postępowaniu egzekucyjnym stosuje się odpowiednio przepisy ogólne dotyczące tej instytucji na podstawie odesłania przewidzianego w przepisie art. 13 § 2 k.p.c. Nadto w postępowaniu egzekucyjnym kwestia doręczeń została uregulowana także w przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników. Dłużnik, podobnie jak strona postępowania, w myśl ogólnych przepisów dotyczących doręczeń, ma obowiązek powiadomienia organu egzekucyjnego o każdorazowej zmianie swojego miejsca zamieszkania trwającej dłużej niż miesiąc. Przepis ten stanowi wyjątek od zasady, iż dłużnik nie ma prawnego obowiązku udzielania informacji organom egzekucyjnym. Inną instytucją przewidzianą przez przepisy postępowania egzekucyjnego, podobną do istniejącej w postępowaniu rozpoznawczym, jest konieczność ustanowienia kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu. Odmienne zasady doręczeń obowiązują w przypadku postanowień, które podlegają wykonaniu przez organ egzekucyjny, wyjątek stanowi przepis art. 748 k.p.c. Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia podlega doręczeniu równocześnie z przystąpieniem do jego wykonania, wraz z zawiadomieniem o wszczęciu egzekucji. Jeżeli postanowienie zabezpieczające podlegające wykonaniu zostaje wydane przez sąd na posiedzeniu niejawnym – sąd doręcza je co do zasady - jedynie uprawnionemu, co stanowi wyjątek od zasady, iż postanowienia wydane na

posiedzeniu niejawnym doręcza się obu stronom. Postanowienia zabezpieczające wydane na rozprawie podlegają doręczeniom na zasadach ogólnych. Postanowienia zabezpieczające w przedmiocie alimentów podlegają doręczeniom obu stronom.

Uregulowania prawne dotyczące instytucji doręczeń uległy w przeciągu wieków znacznemu przeobrażeniu. Na instytucję doręczenia w obecnym jej kształcie istotny wpływ miały przede wszystkim zasady procesowe, a zwłaszcza zasada oficjalności doręczeń, jak i zasada bezpośredniego dokonywania doręczeń, wpływ ustawodawstw państw zachodnich zwłaszcza Niemiec i Austrii. Państwa te wcześniej aniżeli Polska zastosowały nowoczesne sposoby doręczeń, a także wprowadziły obowiązek doręczeń pomiędzy profesjonalnymi pełnomocnikami. Pod wpływem różnych czynników, stopniowym zmianom uległy sposoby dokonywania doręczeń, począwszy od doręczeń pism przez woźnych sądowych, a skończywszy na sądowej służbie doręczeniowej i doręczeniach za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Pomimo kilku, w ostatnim czasie, nowelizacji przepisów regulujących instytucję doręczeń, w dalszym ciągu niejasne pozostają przepisy dotyczące dokonywania doręczeń przez przedsiębiorców. Pojawiają się również praktyczne problemy związane z doręczeniami drogą elektroniczną. Postęp techniczny wymusza na ustawodawcy dostosowanie tradycyjnych instytucji prawnych, takich jak instytucja doręczeń do nowoczesnego systemu teleinformatycznego. Zauważyć należy, iż aktualnie możliwości współczesnej techniki nie są jeszcze w dostatecznym stopniu wykorzystywane w postępowaniu cywilnym. Przy wprowadzeniu w przyszłości doręczeń elektronicznych w innych postępowaniach, aniżeli w elektronicznym postępowaniu upominawczym konieczna stanie się przebudowa infrastruktury w wymiarze sprawiedliwości, zwłaszcza stworzenie odpowiedniego oprogramowania, szkolenia kadr i wygospodarowania kosztów na ten cel. Niewątpliwie jednak korzyści płynące z zastosowania elektronicznego systemu doręczeń są większe, aniżeli zagrożenia, a przede wszystkim mogą sprawić, iż poprzez jego zastosowanie zostanie usprawnione i przyspieszone postępowanie cywilne. Kolejne zatem zmiany w kształcie instytucji doręczenia mają na celu doskonalenie postępowania cywilnego i likwidację jego przewlekłości, co jest głównym zarzutem stawianym wymiarowi sprawiedliwości. Na szybkość doręczenia pism duży wpływ ma kontynuowana demonopolizacja rynku pocztowego w Europie. Niejednokrotnie doręczenia dokonywane przez pracowników sądowych są znacznie

efektywniejsze, aniżeli dokonywane za pośrednictwem Poczty Polskiej. Reasumując, instytucja doręczenia ewoluowała od wóznego sądowego do przekaźników elektronicznych.

Kończąc należy podkreślić, iż od momentu powstawania instytucji doręczenia do chwili obecnej, istotnym jej elementem pozostaje człowiek i wątpliwe jest, że wyeliminuje go rewolucja informatyczna.

Wykaz literatury

- B. Adamiak, J. Borkowski, „Polskie postępowanie administracyjne i sądownicze”, Warszawa 2005 r.
- I. Adamska, M. Feszler, „Centra certyfikacji – jak rozwiązać problem?”, *Elektroniczna Administracja* 2008 r. Nr 5- 6.
- I. Adamska, M. Feszler, „Jak upowszechnić e- podpis”, *Elektroniczna Administracja* 2008 r., nr 7 – 8.
- I. Adamska, G. Zalewski, „E-Państwo – rzeczywistość czy mit?”, *Elektroniczna Administracja* 2008 r. Nr 11 – 12.
- D. Adamski, „Doręczanie pism w formie dokumentów elektronicznych według przepisów wykonawczych do ustawy o informatyzacji”, *MoP* 2006 r. Nr 16 dodatek *Prawo mediów elektronicznych*.
- M. Allerhand, „Kodeks postępowania cywilnego” Lwów 1932 r.
- M. Allerhand „Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem”, Warszawa 1928 r.
- S. M. Amin, „Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości spraw wewnętrznych w Unii Europejskiej. Zarys zagadnienia”, Toruń 2002 r.
- M. Ancel, „Znaczenie i metody prawa porównawczego. Wprowadzenie ogólne do badań prawnoporównawczych”, Warszawa 1979 r.
- M. Arciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych za pośrednictwem poczty w Unii Europejskiej”, *Rej.* 2005 r. Nr 3.
- M. Arciszewski, „Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych za pośrednictwem poczty w UE”, *R. Pr.* 2005 r. Nr 1.
- G. Artymiak, M. Rogalski, „Proces karny. Część ogólna”, Warszawa 2012 r.
- John. L. Austin, „Mówienie i poznawanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne”, Warszawa 1993 r.
- B.M. „Wezwania i doręczenia w postępowaniu administracyjnym”, *Gazeta Administracji* 1947 r., Nr 7 – 8.
- E. Bagińska, glosa do wyroku TK z dnia 20 stycznia 2004 r. w sprawie SK 26/03, *Prz. Sejm.* 2004, nr 4, poz. 119.
- E. Bagińska, „Istota i przesłanki solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez komornika sądowego”, *PPE* 2009 r. Nr 11.
- E.M. Bajons, „Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen”, H. Fasching, Wien 2000.
- K. W. Baran, „Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy z kazuami”, Gdańsk – Kraków 1999 r.
- J. Bartoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, „Kodeks postępowania karnego”, Warszawa 1998 r.
- A. Baworowski, „Doręczenia elektroniczne w toku postępowania przygotowawczego”, *Prok. i Pr.* 2007 r. Nr 11.
- W. Berutowicz, „Funkcja ochronna postępowania cywilnego” [w:] „*Studia z prawa postępowania cywilnego*” Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985.
- W. Berutowicz, „O pojęciu naczelnych zasad postępowania cywilnego”, *SC* 1975, Nr 25 -26.
- W. Berutowicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 1974 r.
- W. Berutowicz, „Zasada dyspozycyjności w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1957 r.
- W. Berutowicz, „Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń”, Warszawa 1966 r.
- M. Będkowski - Koziół, „Wpływ amerykańskiej doktryny „*essential facilities*” na rozwój europejskiego prawa antymonopolowego. Zarys problematyki na tle poglądów doktryny niemieckiej”, *PUG* 2000 r. Nr 12.

C. Bieske, glosa do orzeczenia SN z dnia 12 maja 1971 r. w sprawie II PR 124/71, Przegląd Orzecznictwa, NP 1975 r., Nr 6, s. 872.

M. Biezuński, P. Biezuński, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, Warszawa 2011 r.

R. Biskup, M. Ganczar, „Komunikacja elektroniczna w postępowaniu administracyjnym”, PiP 2008 r. Nr 1.

B. Bładowski, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych” Kraków 1999 r.

B. Bładowski, „Kierownictwo sędziowskie w postępowaniu cywilnym”, NP 1984 r. nr 4.

B. Bładowski, „Pisma sądowe w sprawach cywilnych”, Kraków 2006 r.

B. Bładowski, „Zażalenie w postępowaniu cywilnym”, Kraków 1998 r.

Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska – Ząbczyk, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2010 r.

Ł. Błaszczak, „Pozycja procesowa prokuratora i Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu nieprocesowym w sprawach z zakresu prawa rzeczowego (wybrane zagadnienia)”, [w:] „Współczesne problemy prawa prywatnego”, Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka, Warszawa 2010 r.

Ł. Błaszczak, „Orzeczenia nieistniejące (sententia non existens) w sądowym postępowaniu cywilnym”, praca zbiorowa pod red. Ł. Błaszczak, „Wokół problematyki orzeczeń”, Toruń 2007 r.

J. Bodio, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2011 r.

K.T. Boratyńska, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r.

J. Borkowski, „Polskie postępowanie administracyjne i sądownicze”, praca zbiorowa pod red. B. Adamiak, J. Borkowski Warszawa 1993 r.

K. Borowicz, „Ustawa o podpisie elektronicznym. Komentarz”, Bielsko – Biala 2002 r.

M. Borucka – Arctowa, „O społecznym działaniu prawa”, Warszawa 1967 r.,

J. Broł, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Tom II, Warszawa 2010 r.

W. Broniewicz, glosa do wyroku SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CKN 10/96, OSP 1997 r., Nr 9, poz. 172.

W. Broniewicz, glosa do orzeczenia SN z dnia 4 maja 1972 r. w sprawie I PZ 26/72, OSPiKA 1973 r., Nr 4, poz. 79.

W. Broniewicz, glosa do orzeczenia SN z dnia 12 grudnia 2000 r. w sprawie V CKN 175/00, OSP 2001 r., z. 7-8, poz. 116.

W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2008 r.

W. Broniewicz, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 1996 r.,

W. Broniewicz, „Terminy w postępowaniu cywilnym”, NP 1971 r., Nr 9.

W. Broniewicz, „W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym”, NP 1972 r. Nr 7-8.

W. Broniewicz, „Zasada kontradiktoryjności procesu cywilnego w poglądach nauki polskiej” [w:] „Studia z prawa postępowania cywilnego” Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985 r.

H. Ciepła, „Status prawny komornika i podstawy jego odpowiedzialności odszkodowawczej po uchyleniu art. 769 k.p.c.” PPE 2006 r., Nr 4-6.

S. Cieślak, „Analiza prawnoporównawcza formalizmu postępowania cywilnego”, cz. 1., MoP 2007 r., Nr 12.

S. Cieślak, „Elektroniczne postępowanie upominawcze”, MoP 2010 r., Nr 7.

S. Cieślak, „Formalizm postępowania cywilnego”, Warszawa 2008 r.

S. Cieślak, J. Jankowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz do art. 758-1088”, Warszawa 2011 r.

P. Cioch, J. Nowińska, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2007 r.

E. Cisowska-Sakrajda, „Doręczanie pism w postępowaniu administracyjnym ogólnym i podatkowym w obrocie zagranicznym”, *Administracja* 2010 r. Nr 3.

J. Ciszewski, „Doręczenie dłużnikowi orzeczenia sądowego jako przesłanka stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego na podstawie Konwencji Lugańskiej”, *Pal.* 2001 r. Nr 3 -4.

J. Ciszewski, glosa do orzeczenia SW w Warszawie z dnia 30 października 1975 r. w sprawie II Co 727/75, *OSP i KA* 1978 r., Nr 7 – 8, poz. 146.

J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 5”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012 r.

J. Ciszewski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 5”, praca zbiorowa pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2009 r.

J. Ciszewski, „Konwencja z Lugano. Komentarz”, Warszawa 2001 r.

J. Ciszewski, „Przystąpienie Polski do Konwencji Lugańskiej i do Europejskiej Konwencji o doręczaniu pism sądowych i pozasądowych”, *KPP* 1999 r. z. 4.

J. Ciszewski, „Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych i karnych”, Warszawa 2012 r. s. 138.

J. Ciszewski, „Wybrane zagadnienia z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego w konwencji lugańskiej”, *Rej.* 2001 r. Nr 7 – 8.

K. Czajkowska – Matosiuk, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2009 r.

W. Czapliński, „Nowe prawo w postępowaniu administracyjnym”, Warszawa 1929 r.

W. Czapliński „Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk”, Warszawa 2006 r.

Z. Czeszejko – Sochacki, „Prawo do sądu w świetle Konstytucji RP”, *PiP* 1997 r., Nr 11 -12.

P. Czubik, „Nieprawidłowości w stosowaniu konwencji haskiej o zniesieniu wymogu legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych”, *EPS* 2006 r. Nr 4.

S. Dalka, glosa do postanowienia SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93 *OSP* 1994 r. Nr 10 poz. 180.

S. Dalka, „Obowiązkowa forma pisemna czynności procesowych stron w procesie cywilnym”, *Pal.* 1967, nr 2.

S. Dalka, „Sądowe postępowanie cywilne. Założenia ogólne i proces cywilny, t. I., Gdańsk 1992 r.

S. Dalka, J. Świeczkowski, „Wyjaśnienia udzielane przez komornika w trybie art. 763 k.p.c.”, *PPE* 2006 r. Nr 9- 10.

R. David, „Prawo francuskie. Podstawowe dane”, Warszawa 1965 r.

W. Devroe “Privatizations and Community Law: Neutrality versus Policy”, *Common Market Law Review* 1997.

B. Dobrzański, glosa do orzeczenia SN z dnia 10 lutego 1972 r. w sprawie II CR 663/71, *OSP* 1972 r., Nr 7-8, poz. 148.

H. Dolecki, „Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym”, Warszawa 1998 r.

H. Dolecki, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2011 r.

M. Domagalski, „Sądowy kurier będzie konkurować z listonoszem”, *Rzeczpospolita* z dnia 26 lutego 2010 r.

H. Duszka – Jakimko, „Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych i handlowych w polskim systemie prawnym i w prawie europejskim”, Opole 2006 r.

A. Dyer, „Encyclopedia of Public International Law”, 1986.

T. Ereciński, „Apelacja i kasacja w procesie cywilnym”, Warszawa 1996 r.

T. Ereciński, „Aspekty socjologiczne sądowego postępowania cywilnego”, *SP* 1972 r. z. 33.

T. Ereciński, „Prawo obce w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1981 r.

T. Ereciński, J. Ciszewski, „Międzynarodowe postępowanie cywilne” Warszawa 2000 r.

T. Ereciński, „Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym”, [w:] „Studia z Prawa Postępowania Cywilnego Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha”, Warszawa 1985 r.

T. Ereciński, „Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego”, Warszawa 2001 r.

T. Ereciński, „Kodeks postępowania cywilnego”. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze”, t.1., Warszawa 2012 r.

H. Fasching, „Lehrbuch des Österreichischen Zivilprozessrechts”, Wien 1990.

R. Florek, glosa do postanowienia SN z dnia 7 grudnia 2005 r., I CA 1/05, PS 2008 r., Nr 7-8, s.193.

K. Franczak, „Elektroniczne postępowanie upominawcze – zalety i wady dla stron postępowania”, PPH 2011 r., Nr 7.

K. Frieske, „Socjologia prawa”, Warszawa- Poznań, 2001 r.

E. Galewska „Implementacja dyrektyw telekomunikacyjnych”, Warszawa 2007 r.

E. Gapska, „Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2010 r.

E. Gapska, „Wykorzystanie technologii informatycznych w cywilnym postępowaniu sądowym”, [w:] „Współczesne przemiany postępowania cywilnego” pod red. P. Pogonowskiego, Warszawa 2010 r.

H. Garstka, A. Mrózek, „Elektroniczne przetwarzanie danych w administracji, prawie i nauce prawa RFN” PiP 1975 r., Nr 1.

J. Gaweł, M. Świerczyński, „Podpis elektroniczny”, KPP 2001, z.1.

T. Gizbert – Studnicki, „Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej”, ZNUJ, Warszawa – Kraków 1986 r.

Z. Gloger, „Encyklopedia Staropolska”, Warszawa 1972 r.

M. Golka, „Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo dezinformacyjne”, Warszawa 2008 r.

J. Gołaczyński, „Doręczenie, protokół i przesłuchanie elektroniczne w postępowaniu cywilnym – postulaty de lege ferenda”, MoP 2006 r. Nr 16 wkładka – Prawo Mediów Elektronicznych.

J. Gołaczyński, „Elektroniczne czynności procesowe”, MoP 2001 r. Nr 11.

J. Gołaczyński, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, Warszawa 2010 r.

J. Gołaczyński, „Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach”, Warszawa 2009 r.

J. Gołaszewski, „Wpływ kolektywnego sposobu reprezentacji strony na skuteczność doręczeń w postępowaniu przed Komisją Nadzoru Bankowego (Komisją Nadzoru Finansowego)”, Pr. Bankowe 2006 r. Nr 12.

K. Gonera, „Projekt zmian przepisów Kodeksu postępowania cywilnego zakładający uproszczenie i przyspieszenie rozpoznania niektórych kategorii spraw”, Przegląd Legislacyjny 1999 r., Nr 1, s. 35.

K. Gonera, „Przewlekłość postępowania w sprawach cywilnych”, PS 2005 r. Nr 11-12.

Z. Gostyński, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2003 r., s

T. Gottwald, W. Viefhues, „Elektronische Rechtsverkehr in Österreich – Schlussfolgerungen aus deutsche Sicht”, MMR 2004, z. 12.

E. Goździeszek, „Potwierdzenie e- doręczenia i potwierdzenie e – przesłania w postępowaniu cywilnym”, CKE Biuletyn.

A. Góra – Błaszczkowska, „Dowody w postępowaniu cywilnym”, praca zbiorowa pod red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska – Ząbczyk, Warszawa 2010 r. s. 183.

A. Góra – Błaszczkowska, „Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316 – 366 k.p.c. Komentarz”, Warszawa 2003 r.

A. Góra – Błaszczkowska, „Postanowienia sądu pierwszej instancji w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2002 r.

A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron w procesie cywilnym”, Warszawa 2008 r.

A. Góra – Błaszczkowska, „Zasada równości stron w aspekcie zmiany przepisów art. 5 i 212 k.p.c. i wynikających z nich obowiązków sądu w postępowaniu cywilnym (uwagi na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego).”, PS 2005 r., Nr 10.

B. Graczyk, „Postępowanie administracyjne. Zarys systemu z dodaniem tekstów podstawowych przepisów prawnych”, Warszawa 1953 r.

W. Gromski, „Europejskie a polskie prawo telekomunikacyjne”, Warszawa 2004 r.

S. Gross, glosa do orzeczenia SN z dnia 10 lutego 1972 r. w sprawie II CR 663/71, PiP 1973 r., Nr 4, s. 162.

R.A. Grytner, K. Radzimski, „Koperta elektroniczna. Standard przesyłania dokumentów w formie elektronicznej – opis struktury i przykłady zastosowania”, Elektroniczna Administracja 2008 r. Nr 5 -6.

A. Grzelak, „Trzeci filar Unii Europejskiej”, Warszawa 2008 r.

P. Grzegorzcyk, „Doręczenie na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. a pierwsze pismo w sprawie”, MoP 2011 r., Nr 23.

P. Grzegorzcyk, „Doręczenie zastępcze”, w: „Prawo wobec wyzwań współczesności. Materiały z sesji naukowej”, pod red. P. Wilińskiego, Poznań 2004 r.

P. Grzegorzcyk, „Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne”, praca zbiorowa pod red. P. Grzegorzcyka i K. Weitzka, Warszawa 2012 r.

T. Grzegorzcyk, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym”, Kraków 2005 r.

T. Grzegorzcyk, J. Tylman, „Polskie postępowanie karne”, Warszawa 2011 r.

W. Grzeszczyk, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r.

W. Grzeszczyk, „Doręczenie zastępcze w procesie karnym”, Prok. i Pr. 1999 r. Nr 4.

A. Harast, „Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej” MoP 2009 r. Nr 20.

P. Hartmann, [w:] A. Baumbach (red.), „Kommentar zur ZPO”, München 2006.

M. Haublein, [w:] R. Hannach, Ch. Meyer – Seitz, „ZPO Reform 2002 mit Zustellungsreformgesetz”, München 2002.

R. Hauser „KPA z orzecznictwem NSA, SN i TK”, Warszawa 1995 r.

P. Hofmański, S. Zabłocki, „Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych”, Warszawa 2011 r.

A. Hrycaj „Przebieg postępowania dotyczący wyłączenia z masy upadłości”, PPH 2007 r. Nr 7.

J. Ignaczewski, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. M. Romańska, O. Dumnicka, Warszawa 2010 r.

J. Iwulski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”. Tom II, praca zbiorowa pod red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2010 r.

E. Iserzon, J. Starościk, „Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, teksty, wzory, formularze”, Warszawa 1970 r.

M. Jabłoński, K. Wygoda, „Konstytucyjne aspekty komunikacji elektronicznej (w:), praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyńskiego „Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej”, Warszawa 2003 r.

J. Jacyszyn, „Podpis elektroniczny. Komentarz do ustawy z dnia 18 września 2001 r.”, praca zbiorowa pod red. J. Przetockiego, Warszawa 2002 r.

F. Jaglarz, „Doręczanie pism między adwokatami”, PPC 1937 r. Nr 18 – 19.

A. Jakubecki, „Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, [w:] „Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd

katedr postępowania cywilnego w Zakopanem”, (7-9.10.2005 r.), praca zbiorowa pod red. I. Ratusińskiej, Kraków 2006 r.

B. Janiszewska, „Koncepcja dobrej wiary w przepisach prawa rzeczowego”, Warszawa 2005 r.

J. Jankowski, „Nowelizacja cz. drugiej kodeksu postępowania cywilnego (postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne)”, PS 1996 r., Nr 10.

J. Jankowski, „Obowiązek udzielania komornikowi informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji w świetle ustawy o ochronie danych osobowych”, PE 2001 r., Nr 11.

J. Jankowski, „Podpis elektroniczny w obrocie prawnym”, Warszawa 2007 r.

J. Jankowski, „Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym”, MoP 2000 r., Nr 10.

J. Jankowski, „Wadliwa postać orzeczenia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym”, Pal. 1987 r., Nr 12.

Z. Janowicz, „Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz”, Warszawa 1999 r.

P. Jasiński, G. Yarrow, „Konkurencja a regulacja w telekomunikacji”, Warszawa 1995 r.

M. Jaśkowska, A. Wróbel, „Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Bibliografia postępowania administracyjnego za lata 1927 – 2008”, Warszawa 2009 r.

S. Jędruć, „Postępowanie sądowe w sprawach ze stosunku pracy”, Warszawa 1979 r.

M. Jędrzejewska, „Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia”, Warszawa 1984 r.

J. Jodłowski, glosa do orzeczenia SN z dnia 10 lutego 1972 r. w sprawie II CR 663/71, OSNCP 1972 r., Nr 7 – 8, poz. 148.

J. Jodłowski, glosa do orzeczenia SN z dnia 18 kwietnia 1975 r. w sprawie III CRN 404/74, PiP 1975 r., Nr 10.

J. Jodłowski, „Nowe drogi polskiego procesu cywilnego”, NP 1951 r., Nr 7-8.

J. Jodłowski, „Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego”, Warszawa 1977 r.

J. Jodłowski, „Zasady naczelnego socjalistycznego procesu cywilnego, [w:] „Wstęp do systemu prawa procesowego”, praca zbiorowa pod red. J. Jodłowskiego, Wrocław – Warszawa – Kraków, Gdańsk 1974 r.

J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk – Jodłowska, K. Weitz, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2010 r.

J. Jodłowski, Z. Resich, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 1987 r.

J. Jodłowski, „Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 1989 r.

K. Jończyk – Piskorska, „Uwarunkowania prawno – organizacyjne stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1348/2000 w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych”, EPS 2006 r., Nr 5.

K. Józefowicz, R. Małecki, „Propozycje zmian w Kodeksie postępowania cywilnego przygotowane przez Zespół Prawa Cywilnego Procesowego Pierwszego Kongresu Prawników Wielkopolski”, Sprawozdanie z prac Zespołu Prawa Cywilnego Procesowego Pierwszego Kongresu Prawników Wielkopolski, PPC 2011 r., Nr 1.

G. Julke „Dopuszczalność stosowania przepisów o podpisie elektronicznym oraz możliwość wykorzystywania elektronicznych form przekazu w postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2009 r., Nr 4-5.

G. Julke, „Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym”, PPE 2004 r., Nr 5-6.

B. Kaczmarek, „Informatyzacja postępowania cywilnego w Niemczech”, [w:] „Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach”, Warszawa 2009 r.

B. Kaczmarek, „Nowe technologie, nowe możliwości – nowoczesne formy komunikowania się sądu i stron procesu cywilnego, a także sądów między sobą – uwagi na tle aktualnych przepisów”, *Prawo Mediów Elektronicznych*, 2008 r. Nr 16.

U. Kalina – Prasznic, „Encyklopedia prawa”, Warszawa 2000 r.

A. Kallaus, „Konsekwencje prawne zmiany przepisów art. 3 k.p.c. w postępowaniu procesowym”, *MoP* 1997 r. Nr 4.

M. Karolak, S. Kotecka, „Komunikacja z sądem cywilnym drogą elektroniczną. System teleinformatyczny i procedura dokonywania doręczeń”, *Elektroniczna Administracja* 2007 r., Nr 1- 2.

K. Kazimierz, M. Szczepański, „Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych”, Katowice 2002 r.

E. Klat – Górska, „Przesyłanie pism małżonkom będącym stronami postępowania administracyjnego”, *NZS* 2010 r. Nr 6.

J. Klimkowicz, glosa do orzeczenia SN z dnia 10 sierpnia 1974 r. w sprawie II CR 331/74, *OSNCP* 1975 r., poz. 84.

G. Kodek, „Der Zivilprozess und neue Formn der Informationstechnik”, *Zeitschrift für Zivilprozess* 2002.

M. Koenner, P. Nowacki, A. Lesiak „Wzory pism procesowych z komentarzem”, Gdańsk 2004 r.

B. Kolasieński, „Pomoc prawna i doręczenia w postępowaniu karnym”, *Prok. i Pr.* 1999 r. Nr 11 – 12.

K. Kołakowski, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2010 r.

M. Kornilowicz „Czekajcie na listy”, *Rzeczpospolita* 2000 r., Nr 9.

K. Korzan, glosa do postanowienia SN z dnia 8 września 1970 r. w sprawie II CZ 115/70, *PiP* 1972 r., Nr 11.

K. Korzan, „Orzeczenia zastępujące oświadczenia woli w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1977 r.

K. Korzan, „Studia z procesu cywilnego”, Katowice 1986 r.

Z. Kościelniak, „W sprawie wzywania do sądów powszechnych osób pozostających w czynnej służbie wojskowej”, *BMS* 1961 r., Nr 1.

A. Kościółek, „Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2012 r.

S. Kotecka, „Informatyzacja postępowania cywilnego w Polsce *de lege lata*. Informatyzacja postępowania sądowego i administracyjnego 2010/2011”, www.prawo.uni.wroc.pl.

S. Kotecka, „Informatyzacja postępowania cywilnego w Austrii” [w:] „Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach”, praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyńskiego, Warszawa 2009 r.

S. Kotecka, M. Kutyłowski, „Wnoszenie do sądu pism procesowych w postaci elektronicznej”, *MoP* 2006 r., Nr 16, dodatek *Prawo Mediów Elektronicznych*.

D. Kotłowski, O. M. Piaskowska, K. Sadowski, „Kurator procesowy dla osoby nieznannej z miejsca pobytu w postępowaniu cywilnym – osoba zapewniająca stronie prawo do obrony, czy figurant?”, *MoP* 2010 r., Nr 12.

Z. Kmiecik, „Postępowanie administracyjne w świetle standardów europejskich” Warszawa 1997 r.

V. Knapp, „Rozważania nad możliwością stosowania cybernetyki w dziedzinie prawa”, *PiP* 1964 r., Nr 4.

K. Knoppek, „Dokument w procesie cywilnym”, Poznań 1993 r.

K. Knoppek, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2011 r.

K. Knoppek, „Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków w procesie cywilnym”, Poznań 1985 r.

K. Knoppek, „Pojęcie świadka w znaczeniu procesowym”, Pal. 1982 r., Nr 4 -5.

K. Knoppek, „Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach”, Warszawa 2010 r.

K. Knoppek, „Zmierzch zasady prawdy obiektywnej w procesie cywilnym”, Pal. 2005 r., Nr 1-2.

K. Knoppek, „Znaczenie dowodowe pokwitowania nadania listu poleconego”, PS 2004 r., Nr 9.

Z. Knypl, „Encyklopedia egzekucji sądowej”, Sopot 2002 r.

Z. Knypl, „Jeszcze o odpowiedzialności odszkodowawczej komornika”, PE 2001 r., Nr 18.

Z. Knypl, Z. Merchel, „Nowy komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji”, Sopot 2010 r.

Z. Knypl, J. Treder, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz”, Sopot 1997 r.

M. Krakala – Zielińska, „Prawo pocztowe Unii Europejskiej”, Toruń 2009 r.

J. Krajewski, glosa do wyroku SN z dnia 15 kwietnia 1969 r. w sprawie III PRN 20/69, PiP 1971 r., Nr 7.

T.L. Krawczyk „Liberalizacja rynku w Unii Europejskiej na przykładzie dyrektywy pocztowej – uregulowania prawne”, Przegląd Prawa Europejskiego 2003 r., Nr 1.

F. Kruszelnicki, „Zasady procesu cywilnego według polskiej procedury cywilnej”, Głos Sąd. 1931, Nr 9.

Z. Krzemiński, „Pełnomocnik w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1971 r.

M. Kulawczyk, L. Leśniak, „Aktualne dążenia do wykorzystania środków komunikacji elektronicznej w organizacji i funkcjonowaniu Krajowego Rejestru Sądowego”, CBKE , E-Biuletyn.

J. Kunderek, „Rola doręczania pism procesowych a sprawność postępowania karnego. Cz. I”, Przegląd Policynjny 2004 r., Nr 1- 2.

I. Kunicki, „Wszczęcie i dalsze czynności postępowania podziałowego”, PES 1999 r., Nr 35.

I. Kunicki „Zaskarżenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji” PES 1999 r., Nr 35.

R. Kuźnicki, „Zadania komornika”, PES 1998 r., Nr 34.

A. Lach, „Gromadzenie dowodów elektronicznych po nowelizacji kodeksu postępowania karnego”, Prok. i Pr. 2003 r., Nr 10.

L. Leszczyński, „Argumenty interpretacyjne w stosowaniu konstrukcji nadużycia prawa”, MoP 2003 r., Nr 3.

I. Lewandowska, „Można zakazać doręczania listów teściowej”, Rzeczpospolita z dnia 5 marca 2009 r.

M. Lewandowski, „Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowań klauzulowego i egzekucyjnego (na tle wybranych orzeczeń sądowych)”, PE 2000 r., Nr 9.

S. Ligęza i J. Piotrowski, glosa do orzeczenia SN z dnia 21 grudnia 1976 r. w sprawie II CR 556/76, OSPiKA 1978 r., Nr 9, poz. 164.

J.J. Litauer, „Komentarz do procedury cywilnej”, Warszawa 1933 r.

S. Lizer, „W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym”, NP 1973 r., Nr 7 – 8.

K. Lubiński „O problemie dopuszczalności dokonywania czynności sądowego postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych na nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej” Pal. 2009 r., Nr 9-10.

K. Lubiński „Opinia prawna na temat dopuszczalności dokonywania czynności procesowych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym na informatycznych nośnikach danych albo za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej” PPE 2009 r., Nr 4-5.

R. Ludwicki, „Parę uwag odnośnie do terminów sądowych, NP 1959 r., Nr 4.

W. Ludwiczak, glosa do orzeczenia SN z dnia 26 kwietnia 1958 r. w sprawie III CR 135/58, OSNCK 1958 r., Nr 3, poz. 90.

G. Łaszczyca, A. Matan, „Doręczenie w postępowaniu administracyjnym ogólnym i podatkowym”, Kraków 1998 r.

J. Łopuski, „Konwencja lugańska o jurysdykcji orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych”, Bydgoszcz 2001 r.

A. Machowska, „Doręczenia w postępowaniu cywilnym francuskim w kontekście regulacji unijnych”, GS 2003 r., Nr 11.

J. Machura – Szczęśna, „Woźny sądowy – instytucja znana, ale czy doceniana?”, Rzeczpospolita z dnia 11 sierpnia 2003 r., Nr 186.

J. Maliszewska – Nienartowicz, „Zasady ogólne prawa jako źródło europejskiego prawa wspólnotowego”, PiP 2005, Nr 4.

M. Manowska, „Postępowanie nakazowe i upominawcze”, Warszawa 2001 r.

M. Manowska, „Postępowania odrębne w procesie cywilnym”, Warszawa 2010 r.

M. Manowska, „Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym”, Warszawa 2002 r.

A. Marciniak, Księga Pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza, Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae, Łódź 1998 r.

A. Marciniak, „Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji”, Warszawa 2010 r.

M. Marucha, „Nowa ustawa o podpisie elektronicznym”, MoP 2002 r., Nr 2.

A. Masewicz, „Prokurator w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1975 r.

E. Marszałkowska – Krześ, „Postępowanie cywilne. Pytania i tablice”, Warszawa 2007 r.

P. Matejczuk, „Udzielanie pomocy prawnej na podstawie konwencji haskich z 1965 r. i 1970 r.”, PS 2001 r., Nr 4.

M. Matczak, „Summa iniuria. O błędzie formalizmu w stosowaniu prawa”, Warszawa 2007 r.

H. Mazur, „Doręczenia w procesie karnym XXI wieku (?)”, Pal. 2011 r., Nr 10.

H. Mądrzak, glosa do postanowienia SN z dnia 8 września 1970 r. w sprawie II CZ 115/70, NP 1973 r., Nr 5.

H. Mądrzak, E. Marszałkowska – Krześ, „Postępowanie cywilne”, Warszawa 2003 r.

P. Meijknecht, „Doręczanie dokumentów w obrocie międzynarodowym: Europejska Konwencja z 1997 r.”, KPP 1999 r., z. 4.

A. Miączyński, „Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych”, PiP 1970 r., Nr 11.

M. Michalska – Marciniak, „Wadliwość doręczenia w trybie art. 139 § k.p.c. a wnioski o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia”, PPC 2011 r., Nr 3.

T. Misiuk, „Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1972 r.

A. Miączyński, „Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym”, ZN UJ, Prace prawnicze 67, Warszawa- Kraków 1974 r.

A. Miączyński, „Struktura i funkcja orzeczeń w sprawach cywilnych”, ZNUJ 1971 r. Prace prawnicze z. 51.

K. van Miert, „The Liberalization of the Economy of the European Union: The Game is not (yet) Over”, [w:] “The Liberalization of State Monopolies in the European Union and Beyond” red. D. Geradin, The Hague- London – Boston 2000 r.

Ministerstwo Sprawiedliwości, „Międzynarodowa współpraca w sprawach cywilnych i karnych. Praktyczny informator”, Warszawa 2005 r.

A. Mogilnicki, E.S. Rappaport, „Kodeks postępowania karnego. Cz. II. Motywy ustawodawcze”, Warszawa 1928 r.

A. Mogilnicki, „Na marginesie orzecznictwa. Doręczanie wezwań”, GSW 1931 r., Nr 37.

J. Mokry, „Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym”, Wrocław 1993 r.

A. Mrózek, „Problemy informatyki prawniczej”, Toruń 1977 r.

H. J. Musielak, „Grundkurs ZPO”, München 2007.

J. P. Naworski „Czy musi być uzasadnienie”, Rzeczpospolita 1997 r., Nr 9.

J.P. Naworski, glosa do uchwały SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CZP 5/97, Pal. 1998 r., Nr 3-4.

J. P. Naworski, glosa do uchwały SN z dnia 17 stycznia 2003 r. w sprawie III CZP 81/02, OSNC 2003 r., Nr 11, poz. 143.

J.P. Naworski, glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 11 maja 2004 r. I ACa 1647/03, PPH 2004 r., Nr 11.

J. P. Naworski „Uzasadnienie przez sąd drugiej instancji postanowień niekończących postępowania w sprawie (Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 1997 r.)”, PS 1997 r., Nr 10.

L. Nevai, „Efektywność a demokracja socjalistycznego procesu cywilnego”, PiP 1973 r., Nr 7.

A.M. Niżankowska, „Wnoszenie pism do sądu drogą elektroniczną. Część I”, TPP 2001 r., Nr 1.

L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Czynności konwencjonalne w prawie” SP 1972 r. Nr 33.

M.A. Nowicki, „Europejski Trybunał Praw Człowieka, orzecznictwo” Kraków 2001 r.

E. Ochendowski, „Postępowanie administracyjne – ogólne i egzekucyjne. Wybór orzecznictwa”, Toruń 2003 r.

B. Olivier, „Nauki o komunikacji. Teoria i praktyka”, Warszawa 2010 r.

D. Olczak – Dąbrowska, „Przywrócenie terminu w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2010 r., s. 204.

W. Olszowy, „Podmiotowość finansowo – prawna osób fizycznych”, Acta U. Fol. Iur. 1979 r., Nr 65.

P. Osowy, „Postępowanie cywilne w zarysie”, Warszawa 2002 r.

M. Osowska – Grzelak, „Postępowanie w sprawach gospodarczych na tle ogólnego procesu rozpoznawczego w świetle nowelizacji k.p.c. z 16 listopada 2007 r. – doręczenia”, MoP 2007 r., Nr 5.

W. Ossowski, „O przyspieszenie postępowania w sprawach cywilnych”, NP 1960 r., Nr 2.

L. Peiper, „Kodeks postępowania cywilnego”, część I, t. I, Kraków 1934 r.

P. Pęcherzewski, „Angielski sposób na sprawny i prosty e- sąd”, Prawo Mediów Elektronicznych 2007 r., Nr 7.

K. Piasecki, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r.

K. Piasecki, „Postępowanie sporne rozpoznawcze”, Warszawa 2004 r.

K. Piasecki, „Skuteczność i wykonalność w Polsce zagranicznych cywilnych orzeczeń sądowych”, Warszawa 1990 r.

K. Piasecki, „Wstęp do nauki prawa cywilnego”, Warszawa 2009 r.

K. Piasecki, „Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym”, Warszawa 1981 r.

K. Piasecki, „Zarys sądowego prawa procesowego Unii Europejskiej”, Warszawa 2009 r.

S. Piątek, „Prawo telekomunikacyjne Wspólnoty Europejskiej”, Warszawa 2003 r.

S. Piątek „Regulacje rynków telekomunikacyjnych”, Warszawa 2007 r.

M. Piekarski, „Czynności materialnoprawne a czynności procesowe w sprawach cywilnych (wybrane zagadnienia)”, SP 1973 r., z. 37.

M. Piekarski, „Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1964 r.

H. Pietrkowski, „Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych”, Warszawa 2010 r.

H. Pietrkowski, „Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych”, Warszawa 2012 r.

R. Podpłóński, P. Popis, „Podpis elektroniczny. Komentarz”, Warszawa 2004 r.

P. Pogonowski, „Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 2005 r.

P. Pogonowski, P. Cioch, E. Gapska, J. Nowińska, „Współczesne przemiany postępowania cywilnego”, Warszawa 2010 r.

J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz”, Warszawa 1959 r.

J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, „Postępowanie nieprocesowe”, Warszawa 1980 r.

J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych w sprawach cywilnych”, Warszawa 1960 r.

J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek „Wzory pism procesowych w sprawach cywilnych”, Warszawa 1980 r.

G. Polkowska – Nowak, „Wymiar sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia”, Warszawa 2003 r.

T. Radkiewicz, „Zaskarżanie postanowień orzekających co do istoty sprawy, wydanych na posiedzeniu niejawnym (uwagi na tle art. 514 § 2 k.p.c.)”, PS 2003 r., Nr 7-8.

Z. Radwański, glosa do postanowienia SN z dnia 16 września 1985 r. w sprawie IV CZ 159/85, OSNCP 1986 r., Nr 7 – 8, p.124, OSPiKA 1986r., Nr 5, p.109.

Z. Radwański, „Elektroniczna forma czynności prawnej”, MoP 2001 r., Nr 22.

Z. Radwański, „Prawo cywilne – część ogólna”, Warszawa 2003 r.

W. Rechberger, „Kommentar zur ZPO“ Wien 2000 r.

A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, „Zarys teorii państwa i prawa”, Warszawa 1994 r.

Z. Resich, „System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji”, Wrocław – Warszawa – Kraków- Gdańsk – Łódź 1987 r.

H. Roch, Ch. Meyer – Seitz, „ZPO Reform 2002”, München 2002.

M. Romańska, „Skarga na przewlekłość postępowania sądowego”, PS 2005 r., Nr 11 -12.

E. Rudkowska – Ząbczyk, „Pisma procesowe wnoszone w postępowaniu cywilnym na elektronicznych nośnikach informatycznych”, MoP 2006 r., Nr 16 dodatek Prawo Mediów Elektronicznych.

P. Rylski, „Doręczenie przez pocztę na podstawie rozporządzenia nr 1348/2000 a system remise au parquet”, EPS 2006 r., Nr 12.

P. Rylski, „Postępowanie cywilne. Kazusy, orzecznictwo, literatura”, praca zbiorowa pod red. K. Weitz, Warszawa 2012 r. s. 168.

Z. Rymarzewski, „Czynności woźnego sądowego. Z badań nad funkcjonowaniem sądów prawa polskiego w średniowieczu”, Warszawa 2010 r.

P. Saganek, T. Skoczny „Wybrane problemy i obszary dostosowania prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej”, Warszawa 1999 r.

A. Sakowicz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. K.T. Boratyńskiej, Warszawa 2012 r.

R. Sarkowicz, J. Stelmach, „Teoria prawa”, Kraków 2001 r.

J. Satko, glosa do postanowienia SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie III KZ 182/98. OSP 1999 r., Nr 3.

E. Schilken “Zivilprozessrecht”, 4. Aufl., Köhn 2002.

R. Schmidt, „O dokonywaniu przez sąd doręczeń w postępowaniu klauzulowym”, MoP 2010 r., Nr 18.

K. Schulbaum, „O postanowieniach i zarządzeniach według k.p.c.”, NP 1969 r., Nr 6.

W. Siedlecki „Czynności procesowe”, PiP 1951 r., Nr 11.

W. Siedlecki, glosa do orzeczenia SN z dnia 22 września 1982 r. w sprawie II CR 177/82, OSPiKA 1983 r., Nr 6, poz. 122.

W. Siedlecki, glosa do orzeczenia SN z dnia 21 czerwca 1961 r. w sprawie 3 CR 953/60, NP 1963 r., Nr 1, s. 117.

W. Siedlecki „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 1977 r.

W. Siedlecki, „Nieważność procesu cywilnego”, Warszawa 1965 r.

W. Siedlecki, „Zasady naczelnego postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego”, SC 1966, t. VII.

W. Siedlecki „Zarys wykładu”, Warszawa 1977 r.

W. Siedlecki, „Zasady wyrokowania w procesie cywilnym”, Warszawa 1957 r.

W. Siedlecki, Z. Świeboda, „Postępowanie cywilne. Zarys wykładu”, Warszawa 2004 r.

G. Sikora, „Zastosowanie środków komunikacji elektronicznej w postępowaniu przed sądami administracyjnymi”, ZNSA 2008 r., Nr 3.

T. Skoczny, „Wspólnotowe prawo regulacji in statu nascendi” [w:] „Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku”, praca zbiorowa pod red. C. Mik Toruń 2002 r.

W. Sługiewicz, glosa do postanowienia SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003 r., Nr 2, poz.17, PS 2004 r., Nr 6.

T. Smoczyński, „Nasciturus jako dobro prawne. Studia i rozprawy”, Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Radwańskiego, praca zbiorowa pod red. S. Sołtysińskiego, Poznań 1990 r.

E. Sobol, „Nowy słownik języka polskiego”, Warszawa 2002 r.

M. Sorysz, „Doręczenie i jego wpływ na bieg terminów w postępowaniu cywilnym”, MoP 2003 r., Nr 15.

M. Sorysz, „Terminy w polskim procesie cywilnym”, Warszawa 2007 r.

R. Stadler, “Zivilprozess und neue Formen der Informationstechnik”, Zeitschrift für Zivilprozess 2002.

J. Starościak, „Prawo administracyjne”, Warszawa 1969 r.

A. Stefańska, „Elektroniczna księga wieczysta”, Warszawa 2010 r.

E. Stefańska, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2011 r.

R. A. Stefański, „Sposoby wzywania lub zawiadamiania osób w wypadkach niecierpiących zwłoki w procesie karnym”, Prok. i Pr. 2002 r., Nr 9,

K. Stefko, „Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1956 r.

B. Stelmachowski, „Wyrok w procesie cywilnym”, Poznań 1939 r.

I. Stembalski, W. Bochenek, „Zastosowanie środków elektronicznych w postępowaniu administracyjnym – wybrane zagadnienia”, Acta UWr Nr 2643, [w:] „Przegląd Prawa i Administracji” praca zbiorowa pod red. J. Gołaczyńskiego, Wrocław 2004 r.

F. Studnicki, „Bawarski projekt komputeryzacji ksiąg gruntowych”, NP 1973 r., Nr 9.

F. Studnicki, „Wprowadzenie do informatyki prawniczej” Warszawa 1978 r.

B. Sujecki, “Mahnverfahren mit elektronischem und europäischem Mahnverfahren”, Heidelberg 2007 r.

B. Sujecki, „Obrót elektroniczny a reforma sądownictwa – przedstawienie rozwiązania holenderskiego”, MoP 2006 r., Nr 16 dodatek Prawo mediów elektronicznych.

A. R. Światłowski, „Zmiany istotne dla radców prawnych wprowadzone do prawa karnego procesowego ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r.”, R.Pr. 2003 r. Nr 5.

J. Świeczkowski „Potrzeba stosowania prawidłowej wykładni przepisów zawierających zbliżone pojęcia (na przykładzie postępowania egzekucyjnego)”, PPE 2004 r. Nr 5-6.

G. Szacoń, „Proces cywilny na tle koncepcji czynności konwencjonalnych – formalizacja czynności faktycznych i konwencjonalnych”, [w:] „Konwencjonalne i formalne aspekty prawa”, praca zbiorowa pod red. S. Czepity, Szczecin 2006 r.

G. Szpor, „Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. Komentarz”, Warszawa 2007 r.

P. Schlosser, "Europäisches Gerichtsstands- und Vollstreckungsübereinkommen mit Luganer Übereinkommen und den Haager Übereinkommen über Zustellung und Beweisaufnahme", München 1996.

M. Szydło „Prowadzenie działalności gospodarczej w nowym prawie pocztowym na tle prawa wspólnotowego”, PUG 2004 r., Nr 10.

Z. Szczurek, „Egzekucja sądowa w Polsce”, Sopot 2007 r.

J. P. Tarno, „Przepływ informacji w organach administracji a przepisy normujące administracyjne postępowanie ogólne”, Acta.UL.Folia Iuridica, nr 23, Łódź 1986 r.

The White Book from Sweet and Maxwell, Selection B – Practice Directions and Practice Statements, Westlaw Download Summery Report.

M. Tchórzewski, P. Telenga, „Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz”, Kraków 2010 r.

H. Thomas, H. Putzo, “ZPO mit Gerichtsverfassungsgesetz”, München 1993 r.

G.Trauner, „Die elektronische Zustellung behördlicher Dokumente [w:] “Effizienz von e-Lösungen in Staat und Gesellschaft. Aktuelle Fragen der Rechtsinformatik, Tagungsband des 8. Internationalen Rechtsinformatik Symposions, Stuttgart – München – Hannover – Berlin – Weimar – Dresden 2005.

M. Uliasz, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2008 r.

A. Walaszek- Pyziół „Swoboda działalności gospodarczej”, Kraków 1994 r.

M. Waligórski „Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu”, Warszawa 1947 r.

M. Waligórski, „O zawisłości prawnej” PPC 1936 r., z. 18.

M. Waligórski, „Zarys polskiego procesu cywilnego”, Kraków 1952 r.

P. Wawrzyk, „Sprawy wewnętrzne i wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej”, Warszawa 2005 r.

E. Waśkowski, „System procesu cywilnego”, Wilno 1932 r.

K. Weitz, „Europejskie prawo procesowe cywilne: Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy”, praca zbiorowa pod red. A. Wróbla, Kraków 2005 r.

K. Weitz, „Konwencja z Lugano. Wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi”, Warszawa 2002 r.

K. Weitz, „Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego”, [w:] „Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych”, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin – Niechorze 28.-30.09.2007 r., Warszawa 2009 r.

K. Weitz, „Niedopuszczalność pozostawienia pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, gdy nowy adres jest sądowi znany”, Pal. 2012 r., Nr 1-2.

E. Wengerek, glosa do orzeczenia SN z dnia 12 maja 1971 r. w sprawie II PR 124/71, Przegląd Orzecznictwa, NP 1975 r., Nr 6.

E. Wengerek, „Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1958 r.

E. Wengerek, „Postępowanie cywilne procesowe przed sądami pierwszej instancji w państwach socjalistycznych”, Warszawa 1978 r.

E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz”, Warszawa 1972 r.

E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne”, t. I., Warszawa 1994 r.

E. Wengerek, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II I III k.p.c.”, wydanie uaktualnione pod red. M. Romańskiej, Warszawa 2009 r.

E. Wengerek. „Problem ustności i pisemności postępowania cywilnego”, NP 1970 r., Nr 10.

E. Wengerek, „Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych”, Warszawa 1970 r.

E. Wengerek, „Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym w świetle polskiej literatury prawniczej”, SC 1963 r., Nr 3.

E. Wengerek, „Zakres sądowej ochrony w sprawach cywilnych”, PiP 1975 r., Nr 3.

E. Wengerek, „Zasada równości stron w procesie cywilnym”, PiP 1955 r., z. 11.

J. Wenzel, „Münchener Kommentar zur ZPO”, München 2002.

J. Witecki, „Osoby i ich zdolność do czynności prawnych”, NP 1950 r., Nr 11 – 12.

T. Wiśniewski, „Przebieg procesu cywilnego”, Warszawa 2009 r.

T. Wiśniewski, „Wybrane problemy procesowe po majowej nowelizacji przepisów o postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym w sprawach cywilnych”, R.Pr. 2000 r., Nr 6.

A. Włosińska, „Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej”, Kraków 2002 r.

A. Włosińska, „Zabezpieczenie prawa pozwanego do obrony w art. 27 pkt. 2 Konwencji z Lugano w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich” PS 1999 r., Nr 10.

A. Wolińska, „Zasady doręczania pism sądowych przedsiębiorcom – analiza przepisów i orzecznictwa”, Pr. Sp. 2003 r., Nr 2.

A. Wolińska, „Tryb doręczania pism sądowych przedsiębiorcom wpisanym do ewidencji”, MoP 2009 r. Nr 4.

T. Woś, „Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Knysiak-Molczyk, M. Romańska, Warszawa 2004 r.

T. Woś, „Postępowanie sądownoadministracyjne”, praca zbiorowa pod red. T. Wosia, Warszawa 2011 r.

K. Woźniewski, glosa do uchwały SN z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie I KZP 29/06, GSP-Prz.Orz. 2007 r., Nr 4, poz. 149.

S. Wronkowska, „Analiza pojęcia prawa podmiotowego, Poznań 1973 r.

S. Wronkowska, Z. Ziemiński, „Zarys teorii prawa”, Poznań 2001 r.

S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, „Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe”, Warszawa 1974 r.

A. Wróbel, „Dostęp stron postępowania do akt sądowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym – problemy praktyczne”, MoP 2011 r., Nr 15.

J. Wróblewski, „Domniemania w prawie – problematyka teoretyczna”, SPE 1973 R., T.X.

J. Wróblewski, „Sądowe stosowanie prawa”, Warszawa 1988 r.

A. Wudarski, „Doręczanie pism procesowych w ujęciu prawnoporównawczym”, KPP 2003 r., z. 4.

A. Wyrozumska, „Prawo wspólnot europejskich. Orzecznictwo”, Warszawa 2001 r.

D. Wysocki, „Przewlekłość procesu karnego”, Warszawa 2001 r.

D. Wysocki, „Skrzynka z problemami”, Rzeczpospolita 2001 r., Nr 5.

W. Viefhues, „Das Gesetz über die Verwendung elektronischer Kommunikationsformen in der Justiz”, NJW 2005, z. 15.

A. Vitulani, „Pozew sądowy w procesie polskim”, Kraków 1925 r.

F. Zedler, „Dopuszczalność skargi na czynności komorników”, Pal. 1987 r., Nr 12.

F. Zedler glosa do postanowienia SN z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie III CZ 100/09 LEX nr 1026627, PPC 2011 r., Nr 4, s. 144 – 148.

F. Zedler, „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom II. Postępowanie egzekucyjne”, Toruń 1995 r.

F. Zedler, „Prawo upadłościowe i naprawcze” Kraków 2003 r.

F. Zedler, „Treść i forma skargi na czynność komornika oraz termin i osoby uprawnione do jej wniesienia”, Pal. 1988 r., Nr 1 -2.

K. Zgryzek, „Kodeks postępowania karnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. P. Hoffmański, Warszawa 2011 r.

- A. Zieliński, glosa do uchwały SN z dnia 22 kwietnia 1994 r. w sprawie III CZP 53/94, Pal. 1995 r., Nr 3- 4.
- A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, Warszawa 2010 r.
- A. Zieliński, „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. A. Zieliński, K. Flaga – Gieruszyńska, Warszawa 2010 r., s. 305.
- A. Zieliński, „Ochrona roszczeń pracowników w sądowym postępowaniu cywilnym”, Warszawa 1969 r.
- Z. Ziemiński, „Socjologia prawa jako nauka prawna”, Warszawa – Poznań 1975 r.
- Z. Ziemiński, „Problemy podstawowe prawoznawstwa”, Warszawa 1980 r.
- Z. Ziemiński, „Zarys teorii prawa”, praca zbiorowa pod red. Z. Ziemiński, S. Wronkowska, Poznań 1997 r.
- J. Zimmermann „Koncepcja systemu prawa administracyjnego. Zjazd Katedr Prawa Administracyjnego i Postępowania Administracyjnego 24- 27 września 2006 r.”, Warszawa 2007 r.
- A. Żabski, glosa do postanowienia SN z dnia 11 marca 1987 r. w sprawie I CZ 17/87, OSPiKA 1988 r., Nr 4, poz. 93
- M. Żak, „Wnoszenie pism drogą elektroniczną oraz elektroniczne doręczenia w procesie karnym”, Cz. PKiNP 2010 r., Nr 3.
- L. Żukowski, R. Sawuła, „Postępowanie administracyjne”, Warszawa 2004 r.
- J. Żuralski, „Sądy pisma piszą”, GS z dnia 15 lutego 1997 r.
- T. Żyznowski, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz”, praca zbiorowa pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2011 r.

Wykaz orzeczeń

- Orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1927 r. w sprawie R. 956/27, PPIA 1928 r., p.158.
- Orzeczenie SN z dnia 26 października 1929 r., OSP 1930 r., poz.34,
- Orzeczenie SN z dnia 19 grudnia 1929 r. III 1.R. 9/29, Zb. O. 1929 r., poz.320.
- Orzeczenie SN z dnia 9 stycznia 1930 r. w sprawie III.1Rw. 2749/29, Zb. Urz. 1930 r. poz. 8
- OSP 1931 r. poz. 118, PS 1931 r. poz. 534.
- Uchwała SN z dnia 18 października 1930 r., Zbiór Orzeczeń SN Izby II Karnej, 1930 r., z. VI, poz. 170.
- Postanowienie SN z dnia 5 listopada 1930 r. w sprawie II 1K 1211/30, Zb.O. 1931 r., poz. 186.
- Orzeczenie SN z dnia 11 listopada 1930 r. w sprawie II.1.K.797/30, OSP 1931 r., poz.147.
- Postanowienie SN z dnia 20 maja 1931 r. w sprawie II 2 K. 499/31, OSP 1931 r., poz. 375.
- Orzeczenie SN z dnia 15 czerwca 1934 r. w sprawie C III 77/34, Zb.Urz. 1934 r., p. 822, SPO t. I p.1.
- Orzeczenie SN z dnia 24 października 1934 r. w sprawie C.I. 948/34, OSP 1936 r., poz. 1.
- Orzeczenie SN z dnia 8 maja 1935 r. w sprawie C. II. 127/35, Zb. Urz. 1935 r. poz. 426, Bibl. Orzecz. dz. X, poz. 1.
- Orzeczenie SN z dnia 6 września 1935 r., w sprawie C.III. 301/35, Zb. Urz. 1936 r., p. 149, Gł. Sąd. 1936, s. 346.
- Orzeczenie SN z dnia 4 stycznia 1936 r. w sprawie C.III.560/34, Zb. Urz. 1936 r., poz. 329, Bibl. Orzecz. dz. VII, poz.26.
- Orzeczenie SN z dnia 27 stycznia 1936 r. w sprawie C II 1995/35, PPIA 1936 r., Nr 3, s. 337.
- Orzeczenie SN z dnia 5 listopada 1936 r. w sprawie C.I.2690/36, OSP 1937 r., poz. 210, SPO, t. I, poz.4.
- Orzeczenie SN z dnia 20 listopada 1936 r. w sprawie C.I. 476/36, PPC 1937 r., Nr 9 – 10 s. 213, Bibl. Orzecz., dz. X, poz. 2.
- Orzeczenie SN z dnia 9 grudnia 1936 r. w sprawie C.II. 1728/36, Zb. Urz. 1937 r., poz. 232.
- Orzeczenie SN z dnia 22 marca 1937 r. w sprawie C.III. RPEiS 1938 r., Nr 1, s.170.
- Orzeczenie SN z dnia 20 października 1937 r. w sprawie C.I. 313/37, GSW 1938 r., Nr 33 – 34, s. 482, PPIA 1938 r., Nr 1, poz. 18.
- Orzeczenie SN z dnia 26 listopada 1937 r. w sprawie C.III.1451/37. RPEiS 1939 r., Nr 1.
- Orzeczenie SN z dnia 13 grudnia 1937 r. w sprawie C.II. 1564/36, RPEiS 1938 r., Nr 3, s. 677, PPA 1938 r., Nr 3, poz. 158, PS 1938 r., s. 227, SPO, t.I. poz. 13.
- Orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1938 r. w sprawie C.II. 2078/37, Zb. Orz. 1938 r./XI, poz. 516, LexPolonica nr 1158286.
- Uchwała SN z dnia 23 kwietnia 1938 r. w sprawie C.III. 1140/35, Zb. Urz. 1938 r., poz. 471, RPEiS 1938 r., Nr 4, s. 904.
- Orzeczenie SN z dnia 27 maja 1938 r. w sprawie II C 2979/37, PS 1938 r., Nr 10, s. 639.
- Orzeczenie SN z dnia 4 czerwca 1938 r. w sprawie C.III.84/37, RPEiS 1938 r., Nr 4, s. 905.
- Orzeczenie SN z dnia 7 października 1948 r. w sprawie Po. C. 378/48, PN 1949 r., Nr 3 – 4, poz. 305.
- Orzeczenie SN z dnia 28 stycznia 1949 r. w sprawie C 1089/48, PiP 1949 r. Nr 6 – 7, s. 149, PN 1949 r., Nr 3- 4, s.309.
- Orzeczenie SN z dnia 23 stycznia 1951 r. w sprawie C 450/50, NP. 1951 r., Nr 12, s. 39.
- Orzeczenie SN z dnia 19 czerwca 1951 r. w sprawie C 398/51,Zb. O. 1951 r., Nr 3, s. 89, PP 1951 r., Nr 11, s. 809.
- Orzeczenie SN z dnia 9 września 1953 r. w sprawie I C 746/53, NP 1954 r., Nr 2, s. 93.

Orzeczenie SN z dnia 11 września 1953 r. w sprawie I C 581/53, OSN 1954 r., z. III, poz. 6.
Orzeczenie SN z dnia 21 sierpnia 1954 r. w sprawie I CZ 131/54 niepubl.
Orzeczenie SN z dnia 3 listopada 1954 r. w sprawie I CR 134/54, BMS 1955 r., Nr 5, s. 35.
Orzeczenie SN z dnia 12 stycznia 1955 r. w sprawie I CR 1917/54, BMS 1956 r., Nr 1, s. 47.
Orzeczenie SN z dnia 27 września 1955 r. w sprawie III CR 1029/54, NP 1956 r., Nr 1, s.126.
Orzeczenie SN z dnia 7 października 1955 r. w sprawie IV CZ 185/55, Prok. i Pr. 1957 r., Nr 3 s. 649.
Orzeczenie SN z dnia 29 grudnia 1956 r. w sprawie 2 CR 677/56, Zb. O. 1957 r. Nr 4 s. 120, NP 1958 r., Nr 2 s. 121, RPE 1958 r., Nr 1, s. 315.
Orzeczenie SN z dnia 31 grudnia 1956 r. w sprawie II CZ 215/56, OSPiKA 1958, Nr 6, poz. 146.
Orzeczenie SN z dnia 14 stycznia 1957 r. w sprawie 1. CZ 191/56, NP 1958 r., Nr 4, s. 114.
Orzeczenie SN z dnia 26 lutego 1957 r. w sprawie 2 CZ 27/57, RPE 1958 r., Nr 1, s. 315.
Orzeczenie SN z dnia 22 stycznia 1958 r. w sprawie 3 CR 1157/57, PiŻ 1958 r., Nr 16,
Orzeczenie SN z dnia 8 marca 1957 r. w sprawie 3 CR 179/57, Zb. O. 1958 r., Nr 4, s. 97, OSP 1958 r., Nr 1, s. 28, RPE 1958 r., Nr 1, s. 312, RPE 1958 r., Nr 1, s. 315, RPE 1958 r., Nr 1, s. 317.
Orzeczenie SN z dnia 22 czerwca 1957 r. w sprawie III CR 421/57, RPEiS 1958 r., Nr 2, s.339.
Orzeczenie SN z dnia 19 sierpnia 1957 r. w sprawie 2 CR 842/56, RPiE 1958 r., Nr 3.
Orzeczenie SN z dnia 21 października 1957 r. w sprawie I CR 915/57, RPEiS 1958 r., Nr 3, s.335.
Orzeczenie SN z dnia 21 stycznia 1958 r. w sprawie 1 CZ 238/57, OSNCK 1960 r., Nr 2, poz. 35, OSPiKA 1958 r., Nr 9, poz. 233.
Orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1958 r. w sprawie 4 CR 1028/57, PP 1959 r., Nr 4, s. 782.
Orzeczenie SN z dnia 26 kwietnia 1958 r. w sprawie III CR 135/58, OSNCK 1958 r., Nr 3, poz. 90.
Orzeczenie SN z dnia 17 czerwca 1958 r. w sprawie I CR 620/58, RPEiS 1959 r., Nr 1 s. 337, NP 1960 r., Nr 6, s. 790.
Orzeczenie SN z dnia 5 sierpnia 1958 r. w sprawie 2 CR 271/58, RPE 1959 r., Nr 4, s. 268.
Orzeczenie SN z dnia 1 września 1958 r. w sprawie CR 744/51, OSP 1976 r., Nr 59.
Uchwała SN z dnia 11 września 1958 r. w sprawie IV CO 19/58, OSNCK 1959, Nr 2, poz. 60.
Orzeczenie SN z dnia 1 września 1958 r. w sprawie 2 CR 744/57, OSN 1960 r., Nr 1 poz. 18, OSPiKA 1959 r., Nr 3 poz. 76, NP. 1959 r., Nr 7 – 8, s. 955, RPEiS 1959 r., Nr 3, s. 345, PiP 1960 r., Nr 2, s. 328.
Postanowienie SN z dnia 25 listopada 1958 r. w sprawie II CZ 76/58, PiP 1963 r., Nr 11, s. 728.
Wyrok SN z dnia 13 stycznia 1959 r. w sprawie 1. CZ. 3/59, OSP 1960 r. Nr 1 poz. 9.
Orzeczenie SN z dnia 20 stycznia 1960 r. w sprawie 4 CZ 151/59, OSN 1960 r., Nr ,poz. 206.
Orzeczenie SN z dnia 1 kwietnia 1960 r. w sprawie I CR 342/59, RPEiS 1961 r., Nr 1, s. 373.
Orzeczenie SN z dnia 9 maja 1960 r. w sprawie 4 CR 559/59, Zb. O. 1960 r. Nr 4 s. 120, PiŻ 1960 r., Nr 4.
Orzeczenie SN z dnia 17 maja 1960 r. w sprawie 4 CZ 33/60, NP 1960 r., Nr 10, s. 1387.
Orzeczenie SN z dnia 17 czerwca 1960 r. w sprawie 4 CR 681/59, NP 1961 r., Nr 9.
Orzeczenie SN z dnia 4 lipca 1960 r. w sprawie II CZ 65/60, RPEiS 1961 r., Nr 3, s. 373.
Orzeczenie SN z dnia 21 czerwca 1961 r. w sprawie 3 CR 953/60, NP 1963 r., Nr 1 s. 119.

Orzeczenie SN z dnia 20 września 1961 r. w sprawie 2 CR 636/60, RPEiS 1962 r. nr 2 s. 358, NP. 1963 r. nr 6 s. 697.

Orzeczenie SN z dnia 11 stycznia 1962 r. w sprawie 4 CZ 130/61, Zb. O. 1963 r., Nr 2, s. 39, RPE 1962 r., Nr 3, s. 386.

Orzeczenie SN z dnia 16 stycznia 1962 r. w sprawie 3 CR 819/61, RPE 1962 r., Nr 4, s. 302.

Orzeczenie SN z dnia 22 stycznia 1962 r. w sprawie 2 CR 123/61, OSNCP 1963 r., Nr 7 – 8, s. 147, OSP 1962 r., Nr 10, s. 270, PiŻ 1962 r., Nr 10, s. 201, OSPiKA 1963 r., Nr 10, poz. 270.

Postanowienie SN z dnia 21 lutego 1963 r. w sprawie 2 CR 492/62, OSNCP 1964 r., Nr 2 poz., 35, NP. 1965 r., Nr 7- 8.

Orzeczenie SN z dnia 1 marca 1963 r. w sprawie I CR 997/61, RPE 1964 r., Nr 1.

Orzeczenie SN z dnia 10 sierpnia 1963 r. w sprawie II CR 716/62, RPE 1965 r., Nr 2, s. 360.

Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 23 września 1963 r. w sprawie III CO 42/63, OSNCP 1965 r., Nr 2, poz. 22.

Orzeczenie SN z dnia 25 października 1963 r. w sprawie III CR 142/63, OSNCP 1964 r., poz. 165.

Postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 1964 r. w sprawie II PZ 7/64, NP 1964 r., Nr 10, s. 1011.

Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1964 r. w sprawie II CZ 79/64 OSNC 1965 r., Nr 7-8, poz. 132.

Wyrok SN z dnia 22 maja 1965 r. w sprawie I PR 161/55, BSN 1965 r., Nr 11, poz. 215.

Wyrok SN z dnia 10 września 1965 r. w sprawie II CR 345/65, OSNC 1966 r., Nr 3, poz. 50.

Wyrok SN z dnia 19 października 1965 r. w sprawie I CR 286/65, OSP 1966 r. nr 4 poz. 95.

Orzeczenie SN z dnia 26 listopada 1965 r. w sprawie III CR 265/65, OSNPG 1966 r., Nr 5 – 6, poz. 26.

Postanowienie SN z dnia 14 grudnia 1965 r. w sprawie I CR 337/65, OSNCP 1966 r., Nr 7 – 8, poz. 131.

Orzeczenie SN z dnia 31 grudnia 1965 r. w sprawie CZ 215/56, OSPiKA 1958 r., z. 4, poz. 183.

Postanowienie SN z dnia 23 marca 1966 r. w sprawie I CZ 14/66, Legalis

Uchwała SN z dnia 3 maja 1966 r. w sprawie III CO 12/66, OSNCP 1966 r., Nr 11, poz. 182.

Orzeczenie SN z dnia 4 maja 1966 r. w sprawie II CR 103/66, OSN 1967 r., z. 2, poz. 25.

Wyrok SN z dnia 14 maja 1966 r. w sprawie III PRN 23/66, ONSC 1967 r., Nr 5, poz. 84.

Uchwała SN z dnia 24 czerwca 1966 r. w sprawie III CZP 42/66, OSN 1966 r. Nr 12 poz. 210.

Wyrok SN z dnia 30 stycznia 1967 r. w sprawie II PR 284/66, OSNCP 1967 r., Nr 9 poz. 159,

Orzeczenie SN z dnia 15 lutego 1967 r. w sprawie I PZ 6/67, Inf. Pr. 1967 r., Nr 6, poz. 4.

Orzeczenie SN z dnia 5 marca 1967 r. w sprawie 3 CZ 39/57, RPE 1958 r., Nr 3, s. 335.

Postanowienie SN z dnia 1 lipca 1967 r. w sprawie III PRN 47/67 niepubl.

Uchwała SN z dnia 3 września 1967 r. w sprawie III CZP 38/67 , OSNCP 1969, Nr 5, poz. 80.

Orzeczenie SN z dnia 11 stycznia 1968 r. w sprawie I CR 13/68, GSiP 1968 r. Nr 11.

Uchwała SN z dnia 25 stycznia 1968 r. w sprawie III PZP 46/67, OSNC 1968 r., Nr 7, poz. 119.

Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 1968 r. w sprawie I CZ 124/67, OSNCP 1968 r. nr 10 poz. 170, RPEiS 1969 r., Nr 2, poz. 328, PiP 1969 r., Nr 8 – 9, s. 399.

Uchwała SN z dnia 25 czerwca 1968 r. w sprawie III CZP 62/68, OSNC 1969 r., Nr 3, poz. 41.

Uchwała SN z dnia 26 czerwca 1968 r. w sprawie III CZP 62/68, OSNC 1969 r., Nr 3, poz. 41.

Orzeczenie SN z dnia 7 stycznia 1969 r. w sprawie III CZ 208/68, OSNCP 1969 r., Nr 6, poz. 64.

Wyrok SN z dnia 4 lutego 1969 r. w sprawie I CR 500/67, BSN 1969 r., Nr 9, s. 149.
Postanowienie SN z dnia 4 marca 1969 r. w sprawie II CR 20/69, OSNPG 1969 r. Nr 6 poz. 44.
Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 1969 r. w sprawie II CR 19/69, OSNC 1970 r., Nr 2, poz. 32.
Wyrok SN z dnia 15 kwietnia 1969 r. w sprawie III PRN 20/69, NP 1970 r., Nr 9, s. 1363/
Orzeczenie SN z dnia 25 czerwca 1969 r. w sprawie I PZ 22/69, OSN 1970 r., Nr 6, s. 110.
Orzeczenie SN z dnia 11 lipca 1969 r. w sprawie I CR 140/69, OSNCP 1970 r., Nr 5, poz. 85.
Postanowienie SN z dnia 16 lipca 1969 r. w sprawie III PZP 17/69, Lex Polonica nr 322636.
Postanowienie SN z dnia 20 sierpnia 1969 r. w sprawie I PZ 22/69, OSNC 1970 r., Nr 6, poz. 110.
Orzeczenie SN z dnia 27 września 1969 r. w sprawie I CZ 89/69, PUG 1970 r., Nr 4, s. 132, Pal. 1970 r., Nr 6, s.117.
Orzeczenie SN z dnia 17 października 1969 r. w sprawie I CR 316/69, OSPiKA 1975 r., Nr 1, poz. 5.
Uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 20 kwietnia 1970 r. w sprawie III CZP 4/70, OSNCP 1970, Nr 9, poz. 146.
Postanowienie SN z dnia 4 czerwca 1970 r. w sprawie I PZ 53/70, OSNC 1971 r., Nr 6, poz. 100.
Postanowienie SN z dnia 4 września 1970 r. w sprawie I PZ 53/70, OSNCP 1971, Nr 6, poz. 100.
Postanowienie SN z dnia 8 września 1970 r. w sprawie II CZ 115/70, OSNCP 1971 r., Nr 6, poz. 104, RPEiS 1971 r., Nr 3, s. 355, PiP 1972 r., Nr 11, s. 161.
Wyrok SN z dnia 5 listopada 1970 r. w sprawie II CZ 186/70, OSNCP 1971 r., Nr 6, poz. 111.
Postanowienia SN z dnia 10 listopada 1970 r. w sprawie II CZ 139/70, OSP 1971 r., z. 6, poz. 178.
Uchwała SN z dnia 17 grudnia 1970 r. w sprawie VI KZP 60/70, OSNKW 1971 r., z. 2, poz. 16.
Postanowienie SN z dnia 7 stycznia 1971 r. w sprawie I PZ 82/70 LEX nr 14115.
Uchwała SN z dnia 10 maja 1971 r. w sprawie III CZP 10/71, OSNCP 1971 r., Nr 11, poz. 187, PUG 1972 r., Nr 3, s. 98, RPEiS 1971 r., Nr 4, s. 256, PiP 1972 r., Nr 10, s. 131.

Orzeczenie SN z dnia 12 maja 1971 r. w sprawie II PR 124/71, NP 1974 r., Nr 2, s. 226.
Uchwała SN z dnia 7 czerwca 1971 r. w sprawie III CZP 87/70, OSN 1972 r., Nr 3, poz. 42.
Postanowienie SN z dnia 6 lipca 1971 r. w sprawie V KRN 230/71, OSPiKA 1972 r., Nr 3, poz. 55.
Wyrok SN z dnia 10 lutego 1972 r. w sprawie II CR 663/71, OSNCP 1972 r. nr 7 – 8 poz. 148.
Orzeczenie SN z dnia 4 maja 1972 r. w sprawie I PZ 26/72, OSPiKA 1973 r., Nr 4, poz. 79.
Wyrok SN z dnia 20 października 1972 r. w sprawie II CR 412/72, OSNCP 1973 r., Nr 7 – 8, poz. 137, PiP 1974 r., Nr 8 – 9, s. 251 z glosą J. Krajewskiego, PiP 1974 r., Nr 11, s. 134.
Orzeczenie SN z dnia 14 grudnia 1972 r. w sprawie III CRN 324/72, PUG 1973 r., Nr 7 – 8, s. 262.
Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 1973 r. w sprawie I CZ 157/72, OSNCP 1973 r., Nr 12, poz. 215, Pal. 1974 r., Nr 2, s. 108, PiP 1974 r., Nr 11, s. 134.
Postanowienie SN z dnia 30 stycznia 1973 r. w sprawie I CZ 163/72, OSNCP 1973 r. Nr 11 poz. 202, Pal. 1974 r. nr 2 s. 107, PiP 1974 r. nr 11 s. 134.
Postanowienie SN z dnia 1 lutego 1973 r. w sprawie I CZ 72/72, OSNCP 1973 r., Nr 7-8, poz. 121.
Wyrok SN z dnia 15 marca 1974 r. w sprawie I CR 71/74, OSPiKA 1974 r. Nr 10 poz. 205.
Wyrok SN z dnia 18 marca 1974 r. w sprawie III CRN 411/73, OSNCP 1975 r., Nr 2, poz. 34.

Postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 1974 r. w sprawie III CRN 408/73, OSPiKA 1975 r., z. 1, poz. 9.

Postanowienie SN z dnia 8 maja 1974 r. w sprawie II CR 168/74, BSN 1974 r., Nr 8, poz. 136.

Wyrok SN z dnia 9 maja 1974 r. w sprawie I CR 212/74, niepubl.

Wyrok SN z dnia 10 maja 1974 r. w sprawie II CR 155/74, OSP 1975, z. 3, poz. 66.

Wyrok SN z dnia 10 lipca 1974 r. w sprawie II CR 331/74, OSNC 1975 r., Nr 5, poz. 84.

Orzeczenie SN z dnia 10 sierpnia 1974 r. w sprawie II CR 331/74, OSNCP 1975 r., poz. 84.

Orzeczenie SN z dnia 18 kwietnia 1975 r. w sprawie III CRN 404/74, PiP 1975 r., Nr 10, s. 159.

Wyrok SN z dnia 11 grudnia 1975 r. w sprawie IV PR 254/75, LEX nr 7779.

Postanowienie SN z dnia 17 lutego 1976 r. w sprawie II CZ 6/76, LEX nr 7800.

Wyrok z SN z dnia 23 marca 1976 r. w sprawie IV PRN 2/76, GP 1976 r., Nr 17, s. 6.

Uchwała SN z dnia 30 kwietnia 1976 r. w sprawie III CZP 21/76, OSNCP 1976 r., Nr 10, p. 208, OSNPG 1977 r., Nr 4, p. 20, PiP 1977 r., Nr 12, s. 128.

Uchwała SN z dnia 9 czerwca 1976 r. w sprawie III CZP 46/75, OSNCP 1976 r., Nr 9, poz. 194.

Orzeczenie SN z dnia 26 lipca 1976 r. w sprawie II CZ 66/76, Inf. Pr. 1976 r., Nr 3 – 5, poz. 48.

Orzeczenie SN z dnia 22 września 1976 r. w sprawie II CZ 84/76, GP 1977 r., Nr 13.

Postanowienie SN z dnia 5 listopada 1976 r. w sprawie III CRN 160/76, OSPiKA 1977 r., Nr 7, poz. 134.

Orzeczenie SN z dnia 21 grudnia 1976 r. w sprawie II CR 556/76, OSPiKA 1977 r., Nr 10, poz. 166, OSPiKA 1978 r., Nr 9, poz. 164.

Wyrok SN z dnia 10 kwietnia 1978 r. w sprawie III CRN 40/78, OSNC 1978 r., Nr 12, poz. 236.

Postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie II CZ 44/79, OSNCP 1979 r., Nr 11, poz. 224.

Wyrok SN z dnia 11 maja 1979 r. w sprawie II CR 131/79, OSNCP 1980 r., Nr 2, poz. 23.

Wyrok SN z dnia 29 maja 1979 r. w sprawie II CR 138/79, OSNCP 1980 r., Nr 2, poz. 25.

Wyrok SN z dnia 8 listopada 1979 r. w sprawie III CTN 199/79, OSNCP 1980 r., Nr 3, poz. 62, OSNPG 1980 r., Nr 3, poz. 13, Pal. 1981 r., Nr 6, s. 121.

Wyrok z dnia 10 stycznia 1980 r. w sprawie II CR 443/79, OSNCP 1980, Nr 10, poz. 186.

Wyrok SN z dnia 18 marca 1980 r. w sprawie I PRN 8/81, OSNCP 1980 r., Nr 10, poz. 201.

Postanowienie z dnia 24 kwietnia 1980 r. w sprawie IV CZ 23/80, OSNCP 1980, Nr 11, poz. 216.

Wyrok SN z dnia 6 czerwca 1980 r. w sprawie II CR 118/80, OSP 1982 r., z. 5, poz. 63.

Orzeczenie SN z dnia 19 września 1980 r. w sprawie I CZ 118/80, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 24 października 1980 r. w sprawie I CZ 130/80, OSNCP 1981 r., Nr 5, poz. 89.

Uchwała SN z dnia 27 marca 1981 r. w sprawie III CZP 14/81, OSNC 1981 r. Nr 10 poz. 184.

Wyrok SN z dnia 3 czerwca 1981 r., IV CR 18/81, LEX nr 8331.

Uchwała SN z dnia 23 listopada 1981 r. w sprawie IV PZP 3/81, OSNC 1982 r., Nr 2-3, poz. 24; OSPiKA 1982 r., Nr 7 – 8, poz. 99, PUG 1982 r., Nr 10 – 11, s. 234, PiP 1983 r., Nr 10, s. 96.

Postanowienie SN z dnia 12 marca 1982 r. w sprawie I CZ 17/82, niepubl.

Wyrok SN z dnia 22 września 1982 r. w sprawie II CR 177/82, OSPiKA 1983 r., Nr 6, poz. 122.

Wyrok SN z dnia 18 listopada 1982 r. w sprawie I CR 389/82, LEX nr 8490.

Orzeczenie SN z dnia 15 lutego 1983 r. w sprawie Z 46/83, OSPiKA 1983 r., Nr 12, poz. 262.

Postanowienie SN z dnia 16 września 1985 r. w sprawie IV CZ 159/85, OSNCP 1986 r., Nr 7 – 8, p.124, OSPiKA 1986r., Nr 5, p.109.

Postanowienie SN z dnia 11 marca 1987 r. w sprawie I CZ 17/87, OSPiKA 1988 r., Nr 4, poz. 93.

Orzeczenie SN z dnia 17 kwietnia 1987 r. w sprawie III CRN 69/87, OSNCP 1988 r., Nr 10, poz. 142.

Postanowienie SN z dnia 20 maja 1987 r. w sprawie I CZ 59/87, niepubl.

Wyrok SN z dnia 13 października 1987 r., w sprawie IV CR 266/87 OSNC 1989, Nr 9, poz. 142, OSP 1989, Nr 7-12, poz. 1146.

Uchwała SN z dnia 17 grudnia 1987 r. w sprawie III CZP 81/87, OSNC 1989, Nr 5, poz. 73, PUG 1989 r., Nr 2, s. 54.

Postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1988 r. w sprawie III CRN 90/88, Lex Polonica nr 320851.

Postanowienie SN z dnia 11 grudnia 1991 r. w sprawie V KRN 304/90, OSNKW 1992 r., Nr 5-6, poz. 44.

Uchwała SN z dnia 18 grudnia 1992 r. w sprawie III CZP 152/92, PG 1993 r., Nr 1, s. 45.

Postanowienie SN z dnia 26 stycznia 1993 r. w sprawie II CRN 74/92, OSP 1993 r., Nr 10, poz. 193, PS 1996 r., Nr 4, s. 66.

Wyrok SN z dnia 18 marca 1993 r. w sprawie I CRN 21/93.

Postanowienie SN z dnia 8 września 1993 r. w sprawie III CRN 30/93, OSNCP 1994 r., Nr 7-8, poz. 160, OSP 1994, Nr 10, poz. 180 s. 495.

Postanowienie SN z dnia 5 października 1994 r. w sprawie III ARN 54/94, OSNIA- PiUS 1994 r. Nr 12, poz. 187.

Postanowienie SN z dnia 12 października 1993 r. w sprawie I CRN niepubl.

Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 1994 r. w sprawie I CRN 209/93, OSNCP 1994 r., Nr 7-8, poz. 163, PS 1998 r., Nr 2 s. 94.

Uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1994 r. w sprawie III CZP 53/94, OSNC 1994, Nr 11, poz. 214, Pal. 1995 r. Nr 3- 4, s. 250.

Postanowienie SN z dnia 5 października 1994 r. w sprawie III ARN 54/94, OSNAPUS 1994 r., Nr 12 poz.187.

Wyrok SN z dnia 16 grudnia 1994 r. w sprawie I PRN 93/94, OSNC 1995 r., Nr 9, poz. 109, OSNAPiUS 1995 r., Nr 14, poz. 179.

Uchwała SN z dnia 4 stycznia 1995 r. w sprawie III CZP 148/94, OSNC 1995 r., Nr 4, poz. 61.

Postanowienie SN z dnia 3 lutego 1995 r. w sprawie II CR 157/94, OSNC 1995 r., Nr 7 – 8, poz. 116.

Wyrok SN z dnia 16 marca 1995 r. w sprawie I PRN 2/95 OSNP 1995 r., Nr 18, poz. 229.

Postanowienie SN z dnia 22 marca 1995 r. w sprawie III CRN 4/95, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 4 kwietnia 1995 r. w sprawie I PRN 5/95, OSNP 1995 r., Nr 17, poz. 217.

Postanowienie SN z dnia 29 sierpnia 1995 r. w sprawie I PRN 39/95, Prok. i Pr. 1995, Nr 11-12, poz. 40.

Uchwała SN z dnia 15 września 1995 r. w sprawie III CZP 110/95, OSNC 1995, Nr 12, poz. 177.

Postanowienie SN z dnia 7 listopada 1995 r. w sprawie I PRN 45/95, OSNP 1996 r., Nr 12, poz. 172, OSNAPiUS 1996 r., Nr 12, poz. 172.

Uchwała SN z dnia 14 grudnia 1995 r. III CZP 173/95, Mon. Prawn. 1996 r., Nr 3, s. 105.

Uchwała SN z dnia 26 stycznia 1996 r. w sprawie III CZP 111/95, OSNC 1996 r., Nr 5, poz. 63.

Wyrok SN z dnia 2 lutego 1996 r. w sprawie II URN 56/95, OSNP 1996 r., Nr 16, poz. 240.

Postanowienie SN z dnia 13 marca 1996 r. w sprawie II CRN 30/96, niepubl.
Uchwała SN z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie III CZP 53/96, OSNC 1996 r., Nr 10, poz. 129.
Postanowienie SN z dnia 14 czerwca 1996 r. w sprawie I CRN 82/96, Mon. Prawn. 1996 r., Nr 2, s. 5.
Wyrok SN z dnia 8 listopada 1996 r. w sprawie II KKN 104/96, OSNKW 1997 r., Nr 5 – 6, poz. 50.
Postanowienie SN z dnia 13 listopada 1996 r. w sprawie III RN 27/96, OSNP 1997 r., Nr 11, poz. 187.
Wyrok SN z dnia 11 grudnia 1996 r. w sprawie I PKN 36/96 OSNP 1997 r., Nr 14, poz. 251.
Uchwała SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CZP 5/97, OSNC 1997 r., Nr 6 – 7, poz. 72, BSN 1997 r., Nr 3, s. 4, PUG 1997 r., Nr 7 – 8, s. 45, R.Pr. 1997 r., Nr 4, s. 71, Mon. Prawn. 1997 r., Nr 11 s. 448, Pal. 1998 r., Nr 3- 4, s. 206.
Postanowienie SN z dnia 3 marca 1997 r. w sprawie III CKN 10/96, OSP 1997 r., Nr 9, poz. 172.
Postanowienie SN z dnia 4 marca 1997 r. w sprawie I CKN 21/97, niepubl.
Postanowienie SN z dnia 19 marca 1997 r. w sprawie II UKN 36/97, OSNAPiUS 1998 r., Nr 2, poz. 65.
Wyrok SN z dnia 8 kwietnia 1997 r. w sprawie I CKN 51/97, niepubl.
Uchwała SN z dnia 9 kwietnia 1997 r. w sprawie III CZP 10/97, OSP 1998 r., Nr 1, poz. 1.
Postanowienie SN z dnia 7 maja 1997 r. w sprawie II CKN 161/97, Mon. Prawn. 1998 r., Nr 3, s. 5.
Postanowienie SN z dnia 14 maja 1997 r. w sprawie II UKN 107/97, OSNAPiUS 1998 r., Nr 6, poz. 198.
Wyrok SN z dnia 11 czerwca 1997 r. w sprawie I CKU 88/97, Lex Polonica nr 2111022.
Postanowienie SN z dnia 4 lipca 1997 r. w sprawie III CKN 145/97, niepubl.
Postanowienie SN z dnia 12 sierpnia 1997 r. w sprawie III CZ 53/97, niepubl.
Wyrok SN z dnia 26 września 1997 r. w sprawie II CKU 82/97, Mon. Praw. 1999 r., Nr 7, Prok. i Pr. 1998 r., Nr 2, s. 36.
Postanowienie SN z dnia 17 października 1997 r. w sprawie III CZ 67/97, OSNC 1998 r., Nr 3, s. 49, Mon. Prawn. 1998 r., Nr 2, s. 4.
Wyrok SN z dnia 28 października 1997 r. w sprawie I CKN 283/97, OSNC 1998 r., Nr 4, poz. 64.
Postanowienie SN z dnia 12 listopada 1997 r. w sprawie III CZP 55/97, Prok. i Prawo - Orzecznictwo 1998 r., Nr 2, poz. 35.
Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 1998 r. w sprawie III CKN 620/97, OSNC 1998 r., Nr 9, poz. 146, Mon. Prawn. 1998 r., Nr 3, s. 5.
Postanowienie SN z dnia 5 lutego 1998 r. w sprawie I PZ 71/97, OSNP 1999 r., Nr 4, poz. 133.
Orzeczenie SN z dnia 6 marca 1998 r., w sprawie III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 5, poz. 41.
Postanowienie SN z dnia 11 marca 1998 r. w sprawie III CZP 2/98, Prok. i Pr. 1998 r., Nr 6, poz. 29.
Postanowienie SN z dnia 18 marca 1998 r. w sprawie I PKN 22/98, OSNP 1999 r., Nr 5 poz. 171.
Postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1998 r. w sprawie I CKN 856/97, OSNC 1999 r. Nr 1 poz. 4, OSP 1999 r. Nr 2 poz. 30, BSN 1998 r. Nr 11 s. 11, MoP 1999 r. Nr 1 s. 26, PUG 1999 r. Nr 1 s. 25, R.Pr. 1999 r. Nr 2 s. 81, Pal. 1999 r. Nr 3- 4 s. 208.
Postanowienie SN z dnia 30 kwietnia 1998 r. w sprawie III CZ 51/98, OSNC 1998 r., Nr 11, poz.189.

Postanowienie SN z dnia 15 maja 1998 r. w sprawie I PKN 22/98, OSNAPUS 1999 r., Nr 11, poz. 37.

Postanowienie SN z dnia 15 maja 1998 r. w sprawie I PKN 127/98, OSNP 1999 r., Nr 9, poz. 311.

Postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1998 r. w sprawie III CKN 517/98, Prok. i Pr. 1999 r., Nr 5, s. 38.

Postanowienie SN z dnia 26 czerwca 1998 r. w sprawie II CKN 824/97.

Postanowienie SN z dnia 10 sierpnia 1998 r. w sprawie II CZ 80/99, OSNC 2000 r., Nr 3, poz. 46.

Postanowienie SN z dnia 24 września 1998 r. w sprawie II CKU 61/98, Prok. i Pr. 1999, Nr 3, s. 37.

Postanowienie SN z dnia 2 października 1998 r. w sprawie III CZ 123/98, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 20 października 1998 r. w sprawie III KZ 182/98, OSNKW 1998 r., Nr 11-12, poz. 52, BSN 1998 r., Nr 11, s. 19, Mon. Prawn. 1999 r., Nr 1, s. 8, OSP 1999 r., Nr 1, poz. 13, OSP 1999 r., Nr 3, poz. 66 z glosą J. Satki OSP 1999 r., Nr 3, poz. 66.

Wyrok SN z dnia 30 października 1998 r. w sprawie III CKN 666/97, Wok. 1999 r., Nr 3, s. 6.

Postanowienie SN z dnia 14 stycznia 1999 r. w sprawie II UZ 127/98, PPiPS 2000 r., Nr 2, s. 66.

Postanowienie SN z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III CZ 170/98 niepubl.

Postanowienie SN z dnia 9 lutego 1999 r. w sprawie I CKN 887/98, OSNC 1999 r., Nr 10, poz. 172.

Postanowienie SN z dnia 9 lutego 1999 r. w sprawie I CKN 414/98, OSNC 1999 r. nr 7 – 8 poz. 140, Mon. Prawn. 1999 r., Nr 7, s. 39, R. Pr. 1999 r., Nr 5, s. 148, BSN 1999 r., Nr 5, s. 9.

Postanowienie SN z dnia 12 lutego 1999 r. w sprawie II UKN 653/98, Prok. i Pr.-wkł. 1999 r., Nr 6, s. 46.

Postanowienie SN z dnia 19 marca 1999 r. w sprawie II CKN 245/98, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 27 kwietnia 1999 r. w sprawie III CKN 133/99, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 21 lipca 1999 r. w sprawie II CKN 431/99, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 5 sierpnia 1999 r. w sprawie II CKN 509/99, OSNC 2000 r., Nr 2, poz. 42, BSN 1999 r., Nr 11, s. 8, R. Pr. 2000 r., Nr 2 s. 79.

Postanowienie SN z dnia 25 sierpnia 1999 r. w sprawie III CKN 621/99, OSNC 2000 r., Nr 3 poz. 52.

Postanowienie SN z dnia 11 lutego 2000 r. w sprawie III CKN 1217/99 LEX nr 51570.

Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2000 r. w sprawie II CKN 1152/99, OSNC 2000 r., Nr 7-8, poz. 149, Biul. SN 2000 r., nr 5, s.13, Wokanda 2000 r., Nr 6 s. 9, M. Prawn. 2000 r., Nr 8, s.513.

Postanowienie SN z dnia 1 marca 2000 r. w sprawie I CKN 1259/99, BSN 2000 r., Nr 6 s. 10.

Postanowienie SN z dnia 9 marca 2000 r. w sprawie II CKN 39/00, OSNC 2000 r., Nr 9, poz. 166, BSN 2000 r., Nr 5, poz. 13, Mon. Prawn. 2000 r., Nr 8, s. 512.

Postanowienie SN z dnia 10 marca 2000 r. w sprawie IV CZ 18/00, OSNC 2000 r., Nr 10, poz.181

Postanowienie SN z dnia 6 kwietnia 2000 r. w sprawie II CKN 285/00, OSNC 2000 r., Nr 10, poz. 188.

Postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2000 r. w sprawie I CZ 38/00, BSN 2000, Nr 5, s. 15.

Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie V CKN 1159/00, OSNC 2001 r., Nr 1, poz. 12, BSN 2000 r., Nr 10, s. 12, R.Pr. 2001 r., Nr 1, s. 117, Pal. 2001 r., Nr 9 – 10, s. 170, Mon. Prawn. 2000 r., Nr 10, s. 616.

Postanowienie SN z dnia 18 lipca 2000 r. w sprawie I CZ 46/00, niepubl.

Postanowienie z dnia z dnia 10 sierpnia 2000 r. w sprawie IV CKN 1026/00, OSNC 2001 r. , Nr 1, poz.16.

Postanowienie SN z dnia 29 sierpnia 2000 r. w sprawie I CKN 629/00, LEX nr 530679.

Postanowienie SN z dnia 30 sierpnia 2000 r. w sprawie V CKN 1384/00, LEX nr 52395.

Wyrok SN z dnia 19 września 2000 r. w sprawie V KKN 358/00, Prok. i Pr. 2001 r., Nr 3, poz. 15, LEX nr 50993.

Postanowienie SN z dnia 27 września 2000 r. w sprawie V CKN 1431/00 LEX nr 52397.

Postanowienie SN z dnia 3 października 2000 r. w sprawie I CKN 911/00, LEX nr 532135.

Orzeczenie SN z dnia 12 grudnia 2000 r. w sprawie V CKN 175/00, OSP 2001 r., z. 7-8, poz. 116.

Postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2000 r. w sprawie I PKN 713/00, OSNP 2002 r., Nr 16, poz. 386, Mon. Prawn. 2002 r., Nr 24, s. 1142.

Wyrok SN z dnia 10 stycznia 2001 r. w sprawie I CKN 999/98, LEX nr 52705.

Postanowienie SN z dnia 13 lutego 2001 r. w sprawie II CKN 552/99, LEX nr 550941.

Postanowienie SN z dnia 6 kwietnia 2001 r. w sprawie V CKN 22/01, IC 2002 r., Nr 3, s. 57.

Postanowienie SN z dnia 29 maja 2001 r. w sprawie I CZ 62/01, IC 2002 r., Nr 3, s. 53.

Postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2001 r. w sprawie V CZ 85/01 LEX nr 558339.

Postanowienie SN z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie III CZ 39/01, LEX nr 551123.

Postanowienie SN z dnia 4 lipca 2001 r. w sprawie II CKN 202/99, IC 2002 r., Nr 1, s. 55.

postanowienie SN z dnia 13 września 2001 r. w sprawie IV CZ 105/01, Prok. i Pr. dodatek 2002 r., Nr 4, poz. 44

Postanowienie SN z dnia 28 listopada 2001 r. w sprawie II UZ 85/01, OSNP 2003 r., Nr 20, poz. 503.

Postanowienie SN z dnia 14 lutego 2002 r. w sprawie V CZ 14/02, LEX nr 53919.

Wyrok SN z dnia 28 lutego 2002 r. w sprawie III CKN 1316/00 LEX nr 55137.

Wyrok SN z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie I CKN 1079/00, LEX nr 5513.

Postanowienie SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003 r., Nr 2, poz.17, PS 2004 r. Nr 6 s. 132.

Postanowienie SN z dnia 15 marca 2002 r. w sprawie II CZ 19/02, LEX nr 564002.

Wyrok SN z dnia 10 maja 2002 r. w sprawie III CKN 416/98, OSNC 2000 r., Nr 12, poz. 220.

Wyrok SN z dnia 13 czerwca 2002 r., w sprawie V CKN 1057/00, LEX nr 55517.

Postanowienie SN z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie I PZ 55/02, OSNP 2004 r., Nr 7, poz.125.

Postanowienie SN z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie I PZ 58/02, OSNP 2004 r., Nr 10, poz. 173.

Wyrok SN z dnia 10 lipca 2002 r. w sprawie II CKN 822/00, LEX nr 55519.

Postanowienie SN z dnia 18 października 2002 r. w sprawie V CKN 1830/2000, OSNC 2004 r., Nr 1, poz. 9.

Postanowienie SN z dnia 6 listopada 2002 r. w sprawie III CZ 99/02, LEX nr 577482.

Postanowienie SN z dnia 15 listopada 2002 r. w sprawie V CZ 140/02 LEX nr 57239.

Postanowienie SN z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie III CZ 110/02, LEX nr 77061, Biul. SN 2003 r., Nr 4, poz.15.

Uchwała SN z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie w sprawie III CZP 12/02 OSNC 2003 r., Nr 2, poz. 17, Biul. SN 2002 r., Nr 3, poz. 10, Prok.i Pr.-wkł. 2002 r. Nr 12 s. 37.

Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie IV CZ 188/02, OSP 2003 r., Nr 9, poz. 119.

Uchwała SN z dnia 17 stycznia 2003 r. w sprawie III CZP 81/02, OSNC 2003 r., Nr 11, poz. 143, BSN 2003 r., Nr 1, s. 6, IC 2003 r., Nr 2, s.4, Mon. Prawn. 2003 r., Nr 12, s. 652, R.Pr. 2004 r., Nr 1, s. 149, Pal. 2004 r., Nr 3 – 4.

Postanowienie SN z dnia 21 stycznia 2003 r. w sprawie III CZP 84/02, OSNC 2003 r., Nr 10, poz. 140, Prok.i Pr.-wkł. 2003 r., Nr 5, s. 35, Wokanda 2003 r. Nr 7-8 s. 19, Biul. SN 2003 r., Nr 10, poz. 9, Mon .Prawn. 2004 r., Nr 21, s. 993.

Postanowienie SN z dnia 7 lutego 2003 r. w sprawie III CZP 94/02, Prok.i Pr.-wkł. 2003 r., Nr 6, s. 32,

Postanowienie SN z dnia 17 marca 2003 r. w sprawie I PZ 158/02, OSNP 2003 r. , Nr 15, poz. 4.

Uchwała SN z dnia 25 kwietnia 2003 r. w sprawie III CZP 8/03 OSNC 2004 r., Nr 1, poz.1, BSN 2003 r., Nr 4, poz.12, Wokanda 2000 r., Nr 6, s. 1, Mon. Prawn. 2003 r., Nr 10, s. 434.

Uchwała SN z dnia 6 marca 2003 r. w sprawie III PZP 2/03 OSNP 2003 r., Nr 15, poz. 350.

Postanowienie SN z dnia 20 marca 2003 r. w sprawie III CZ 19/03, LEX nr 583847.

Postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie III KZ 14/03, LEX nr 78906.

Wyrok SN z dnia 21 listopada 2003 r. w sprawie I CK 323/02, OSNC 2004, Nr 6, poz. 103.

Postanowienie SN z dnia 7 października 2003 r. w sprawie IV CZ 107/03, LEX nr 529775.

Postanowienie SN z dnia 3 grudnia 2003 r. w sprawie I CZ 140/03, LEX nr 602357.

Wyrok SN z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie I PK 117/03, Wokanda 2004 r., Nr 9, s.30, LEX nr 108206.

Wyrok SN z dnia 14 stycznia 2004 r. w sprawie III KK 186/03, LEX nr 84452.

Uchwała SN z dnia 23 stycznia 2004 r. w sprawie III CZP 112/03, Wok. 2004 r., Nr 7 – 8, s. 8 – 11, Zeszyty Naukowe Górnośląskiej WSH 2007 r., Nr 31, s. 133 – 141, OSNC 2005 r., Nr 4, poz. 61.

Wyrok SN z dnia 13 lutego 2004 r. w sprawie IV CK 269/02 niepubl.

Wyrok SN z dnia 17 lutego 2004 r. w sprawie III CK 290/02, Legalis.

Postanowienie SN z dnia 12 marca 2004 r. w sprawie II CZ 15/04, LEX nr 602412.

Postanowienie SN z dnia 26 marca 2004 r. w sprawie IV CZ 25/04, LEX nr 585881.

Postanowienie SN z dnia 13 lipca 2004 r. w sprawie II UZ 23/04, OSNP 2005 r., Nr 5, poz. 70.

Postanowienie SN z dnia 15 września 2004 r. w sprawie III CZ 64/04, OSNC 2005 r., Nr 7-8, poz. 142, BSN 2005 r. Nr 1 s. 12.

Postanowienie SN z dnia 28 września 2004 r. w sprawie II UZ 43/04 OSNP 2005 r., Nr 9, poz. 131

Wyrok SN z dnia 16 listopada 2004 r. w sprawie I PK 36/04, OSNP 2005 r., Nr 12, poz. 176.

Postanowienie SN z dnia 10 grudnia 2004 r. w sprawie III CK 247/03, OSNC 2005 r., Nr 12, poz. 211.

Wyrok SN dnia 14 stycznia 2005 r. w sprawie III CK 193/04, OSP 2006, Nr 7-8, poz. 89.

Uchwała SN z dnia 20 stycznia 2005 r. w sprawie I KZP 28/04, OSNKW 2005 r., Nr 1, poz. 1, BSN 2005 r., Nr 1, poz. 19, Prok.i Pr.-wkł. 2005 r., Nr 4, s. 6, Wokanda 2005 r., Nr 5, s. 8.

Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie III UZ 20/04, OSNP 2005 r., Nr 16, poz. 258.

Postanowienie SN z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie V KK 293/04, OSNwSK 2005 r., Nr 1, poz. 429, LEX nr 147239.

Wyrok SN z dnia 2 marca 2005 r. w sprawie IV KK 344/04, LEX nr 147118.

Postanowienie SN z dnia 17 marca 2005 r. w sprawie SNO 7/05, LEX nr 569060.

Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie I UZ 65/04, OSNP 2006 r., Nr 3 – 4, poz. 65.

Postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2005 r. w sprawie V CZ 23/05 LEX nr 603430.

Postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 2005 r. w sprawie I CZ 20/05, IC 2006 r., Nr 3, s. 51.

Postanowienie SN z dnia 23 czerwca 2005 r. w sprawie III CZ 55/05, LEX nr 603863.

Postanowienie SN z dnia 9 sierpnia 2005 r. w sprawie IV CK 57/05, LEX nr 604050.

Wyrok SN z dnia 5 października 2005 r., I PK 37/05 OSNP 2006 r., Nr 17-18, poz. 263.

Wyrok SN z dnia 11 października 2005 r. w sprawie III KK 111/05, LEX nr 157226.
Postanowienie SN z dnia 11 października 2005 r. w sprawie V CZ 112/05, OSNC 2006 r., Nr 7 – 8, poz. 131, BSN 2006 r., Nr 4, s. 8, R.Pr. 2006 r., Nr 5, s. 123, Pal. 2007 r., Nr 5 – 6, s. 307.
Postanowienie SN z dnia 13 października 2005 r. w sprawie II PZ 35/05, OSNP 2006 r., Nr 17–18, poz. 273.
Uchwała SN z dnia 27 października 2005 r. w sprawie III CZP 65/05, OSNC 2006 r., Nr 3, poz. 50.
Postanowienie SN z dnia 23 listopada 2005 r. w sprawie II CZ 100/05.
Postanowienia SN z dnia 7 grudnia 2005 r., I CA 1/05, PS 2008 r., Nr 7-8, s.193, OSNC 2006 r. Nr 6 poz. 109.
Postanowienie SN z dnia 16 grudnia 2005 r. w sprawie II PZ 47/05, OSNP 2006 r., Nr 23 – 24, poz. 360.
Postanowienie SN z dnia 5 stycznia 2006 r. w sprawie I UZ 38/05, OSNP 2007 r., Nr 1- 2, poz. 32.
Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2006 r. w sprawie II CZ 123/05, niepubl.
Uchwała SN z dnia 11 stycznia 2006 r. w sprawie III CZP 119/05, OSNC 2006 r., Nr 12, poz. 198, IC 2006 r. Nr 2, s. 3, BSN 2006 r., Nr 1, s. 8, Rej. 2006 r., Nr 1 s. 165, Wok. 2006 r., Nr 3, s. 8, NPN 2006 r., Nr 1 s. 65, Pal. 2005 r., Nr 1-2, s. 234.
Postanowienie SN z dnia 27 stycznia 2006 r., w sprawie III CK 369/2005, OSNC 2006 r., Nr 11, poz. 187, BSN 2006 r., Nr 4, s. 11, R. Pr. 2006 r., s. 116, NPN 2006 r., Nr 3, s. 81.
Postanowienie SN z dnia 10 marca 2006 r. w sprawie IV CK 287/05, Lex Polonica nr 2452607, LEX nr 398457.
Wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2006 r. w sprawie I PK 149/05, OSNP 2007 r., Nr 7-8, poz. 91.
Postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 2006 r. w sprawie V CZ 18/06, LEX nr 198539.
Postanowienie SN z dnia 4 lipca 2006 r. w sprawie V CNP 86/06, OSNC 2007 r., Nr 3, poz. 47.
Wyrok SN z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie V KK 495/05, LEX nr 193092.
Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2006 r. w sprawie I UZ 13/06, OSNP 2007 r., Nr 15 – 16, poz. 28.
Postanowienie SN z dnia 8 listopada 2006 r. w sprawie III CZ 73/06, niepubl.
Uchwała SN z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie I KZP 29/06, GSP-Prz.Orz. 2007 r., Nr 4, poz. 149.
Postanowienie SN z dnia 2 lutego 2007 r. w sprawie IV CZ 124/06, LEX nr 274201.
Orzeczenie SN z dnia 8 marca 2007 r. w sprawie III CZ 7/07, niepubl.
Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie III KK 179/07 LEX nr 323667.
Wyrok SN z dnia 3 lipca 2007 r. w sprawie I UK 40/07, OSNP 2008 r. , Nr 15-16, poz. 236.
Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2007 r. w sprawie V CSK 155/07, LEX nr 485892.
Wyrok SN z dnia 22 sierpnia 2007 r. w sprawie III KK 1/07 LEX nr 31019.
Uchwała SN z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie III CZP 49/07, OSNC 2008 r., Nr 6, poz. 55.
Postanowienie SN z dnia 15 lipca 2008 r. w sprawie III SZ 1/08 OSNP 2009 r., Nr 17-18, poz. 247.
Wyrok SN z dnia 16 lipca 2008 r. w sprawie I UK 3/08, LEX nr 497715.
Postanowienie SN z dnia 2 sierpnia 2008 r. w sprawie VCSK 155/07, Legalis.
Wyrok SN z dnia 5 sierpnia 2008 r. w sprawie I UK 33/08, OSNP 2009 r., Nr 23-24, s. 325.
Postanowienie SN z dnia 27 sierpnia 2008 r. w sprawie II UZ 38/08, OSNP 2010, Nr 1-2, poz. 27.
Postanowienie SN z dnia 4 września 2008 r. w sprawie IV CZ 71/08 LEX nr 508851, OSNC-ZD 2009 r., Nr 4 poz. 88.

Postanowienie SN z dnia 10 września 2008 r. w sprawie III KZ 83/08 LEX nr 449043.
Postanowienie SN z dnia 26 września 2008 r. w sprawie V CZ 55/08, LEX nr 590293.
Postanowienie SN z dnia 22 października 2008 r. w sprawie I PZ 27/08, OSNP 2010 r., Nr 5-6, poz. 69.
Postanowienie SN z dnia 14 listopada 2008 r. w sprawie I CZ 100/08.
Wyrok SN z dnia 12 stycznia 2009 r. w sprawie II KK 37/09, LEX nr 519667.
Wyrok SN z dnia 29 stycznia 2009 r. w sprawie V CSK 257/08, LEX nr 484740.
Wyrok SN z dnia 13 lutego 2009 r. w sprawie II CNP 67/08.
Postanowienie SN z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie IV CNP 87/08, LEX nr 603176.
Postanowienie SN z dnia 25 marca 2009 r. w sprawie V KZ 15/09 OSNKW 2009/8/68, Biul.PK 2009 r., Nr 5 poz. 47, BSN 2009 r., Nr 8, poz. 9, Prok. i Pr.-wkł. 2009 r., Nr 10, poz. 18.
Postanowienie SN z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie I KZP 39/08 OSP 2009 r. Nr 12 poz. 126.
Wyrok SN z dnia 5 czerwca 2009 r. w sprawie I PK 19/09, LEX nr 484740.
Postanowienie SN z dnia 2 lipca 2009 r. w sprawie II UZ 20/09, LEX nr 533108.
Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2009 r. w sprawie II PZP 3/09, LEX nr 519963.
Wyrok SN z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie V KK 48/09, OSNwSK 2009 r., Nr 1, poz. 1559.
Wyrok SN z dnia 3 września 2009 r. w sprawie V KK 155/09, LEX nr 519636.
Wyrok SN z dnia 4 sierpnia 2009 r. w sprawie I UK 71/09 LEX nr 529762.
Wyrok SN z dnia 24 września 2009 r. w sprawie II PK 58/09, LEX nr 558303.
Postanowienie SN z dnia 30 września 2009 r. w sprawie I KZP 16/09, OSNKW 2009 r., Nr 11, s. 94, BSN 2009 r., Nr 11, s. 19.
Wyrok SN z dnia 7 października 2009 r. w sprawie III CSK 35/09 LEX nr 572042.
Wyrok SN z dnia 3 lutego 2010 r. w sprawie II CSK 404/09, LEX nr 590206.
Postanowienie SN z dnia 10 lutego 2010 r. w sprawie V KK 265/10, Biul.PK 2011 r., Nr 5, s. 55, Prok. i Pr.-wkł. 2011 r., Nr 7-8, s. 12.
Uchwała SN z dnia 16 kwietnia 2010 r. w sprawie III CZP 21/10, OSNC 2010 r., Nr 9, poz. 121.
Postanowienie SN z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawie III CSK 211/09, LEX nr 686065.
Wyrok SN z dnia 29 kwietnia 2010 r. w sprawie III KK 410/2009 OSN 2010 poz. 95.
Postanowienie SN z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie III CZ 100/09, LEX nr 1026627.
Postanowienie SN z dnia 5 lipca 2010 r. w sprawie V KK 45/10, OSNKW 2010 r., Nr 9, poz. 83.
Postanowienie SN z dnia 1 września 2010 r. w sprawie III KK 86/10, OSNKW 2010 r., Nr 10, poz. 92.
Wyrok SN z dnia 1 października 2010 r. w sprawie IV KK 41/10, LEX nr 612466, Biul.PK 2010 r. Nr 6 poz. 12.
Postanowienie SN z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II UK 81/09, OSNP 2011 r., Nr 11-12, poz. 166.
Postanowienie SN z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie III CZP 105/10, LEX nr 694257.
Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2010 r. w sprawie II CZ 150/10, LEX nr 738546.
Postanowienie SN z dnia 2 marca 2011 r. w sprawie II UZ 44/10, LEX nr 844752.
Postanowienie SN z dnia 14 kwietnia 2011 r. w sprawie II UZ 10/11, LEX nr 901616.
Postanowienie SN z dnia 12 października 2011 r. w sprawie II CZ 70/11 LEX nr 1044005.
Orzeczenie SW w Bydgoszczy z dnia 30 marca 1957 r. w sprawie Cz 59/57, BMS 1957 r., Nr 6, s. 44.
Orzeczenie SW w Krakowie z dnia 2 kwietnia 1957 r. w sprawie III Cr 152/57, BMS 1957 r., Nr 9, s. 42.

Orzeczenie SW w Warszawie z dnia 30 października 1975 r. w sprawie II Co 727/75, OSPiKA 1978 r., Nr 7 – 8 poz. 146.

Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30 października 2003 r. w sprawie I ACa 523/03, OSAB 2004 r., Nr 1, poz. 9, OSA 2004 r., Nr 10, poz.37.

Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 11 kwietnia 2001 r. w sprawie II AKz 212/01 OSAG 2001 r., Nr 1, s. 18.

Postanowienie SA w Katowicach z dnia 29 marca 2000 r. w sprawie II AKz 84/00, OSA 2001 r., Nr 2, s. 12, Wokanda 2001 r. Nr 2 s. 45.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III AKZ 13/99, KZS 1999 r., Nr 2, poz. 26.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 21 czerwca 2000 r. w sprawie II AKz 123/00, KZS 2000 r., Nr 6, s. 18.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 30 września 2004 r. w sprawie II AKz 347/04, KZS 2004 r., Nr 10, s. 21,

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 listopada 2010 r. w sprawie II AKzw 1145/10 KZS 2011 r., Nr 2, s. 46, Prok. i Pra. Wkł. 2011 r., Nr 7 – 8, s. 26.

Wyrok SA w Lublinie z dnia 12 stycznia 1994 r. w sprawie Acz 13/94, OSA 1994 r., Nr 7, poz. 35.

Postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 4 lutego 1994 r. w sprawie I Acz 20/94, OSA 1994 r., Nr 7, poz. 36.

Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 30 czerwca 1995 r. w sprawie III AUr 165/95 OSA 1998 r., Nr 4, poz. 16.

Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie I ACz 93/06, LEX nr 279947.

Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 26 maja 2008 r. w sprawie III APa 19/07, LEX nr 468589.

Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 maja 2001 r. w sprawie II Akz 350/01, OSA 2001 r., Nr 10, poz. 69.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 11 maja 2004 r. I ACa 1647/03, PPH 2004 r., Nr 11, s. 54.

Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 maja 2005 r. w sprawie II AKz 350/01, OSA 2001 r., Nr 10, poz. 69.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II AKz 566/10, LEX nr 621283, OSAW 2011 r., Nr 3, poz. 226.

Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 5 marca 2009 r. w sprawie I SA/Gd 369/08, LEX nr 505757

Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 27 października 2010 r. w sprawie II SA/Gd 450/10, Wspólnota 2010 r. Nr 47 s. 44.

Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 7 listopada 2008 r. w sprawie IV SA/Gl 138/08, LEX nr 500756.

Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie IV SA/Gl 53/09.

Wyrok WSA w Krakowie z dnia 17 października 2007 r. w sprawie II SA/Kr 531/06, LEX nr 496320,

Wyrok WSA w Krakowie z dnia 26 stycznia 2009 r. w sprawie II SA/Kr 1169/08, LEX nr 519776.

Wyrok WSA w Krakowie z dnia 27 stycznia 2010 r. w sprawie I SA/Kr 1787/09 LEX nr 599985.

Wyrok WSA w Krakowie z dnia 6 maja 2011 r. w sprawie I SA.Kr 87/11, LEX nr 795575.

Postanowienie WSA z siedzibą w Lublinie z dnia 1 września 2009 r. w sprawie II SA/ Lu 498/09, Wspólnota 2009 r., Nr 39, s.44.

Wyrok WSA w Lublinie z dnia 24 czerwca 2010 r. w sprawie III SA/Lu 114/10 LEX nr 674863.

Wyrok WSA w Łodzi z dnia 6 czerwca 2008 r. w sprawie III SA/Łd 505/07, LEX nr 516800.
Wyrok WSA w Łodzi z dnia 3 grudnia 2007 r. w sprawie II SA/Łd 818/07, LEX nr 510921.
Wyrok WSA w Opolu z dnia 6 lutego 2008 r. w sprawie I SA/Op 314/07, LEX nr 437617.
Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 13 czerwca 2007 r. w sprawie II SA/Po 91/07, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych www.nsa.gov.pl.
Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie II SA/Po 76/08, LEX nr 521854.
Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie II SA/Po 640/08, LEX nr 569684.
Wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 12 listopada 2008 r. w sprawie II SA/Rz 321/08, LEX nr 477192.
Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 16 grudnia 2009 r. w sprawie II SAB/Sz 148/09, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych (www.orzeczenia.nsa.gov.pl).
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 26 października 2005 r. w sprawie VII SA/Wa 370/05, LEX nr 201341.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 lipca 2004 r. w sprawie II SA 1669/03, Pal. 2005 r., Nr 3 – 4, poz. 265.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 maja 2006 r. w sprawie III SA/Wa 298/06, LEX nr 232191.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 grudnia 2006 r. w sprawie III SA/Wa 1836/06, LEX nr 295045.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 23 stycznia 2007 r. w sprawie II SA/Wa 888/06, LEX nr 303133.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie I SA/Wa 1870/06, LEX nr 315969.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie VI SA/Wa 38/07, LEX nr 335163.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 maja 2007 r. w sprawie IV SA/Wa 56/07, LEX nr 345709.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 maja 2007 r. w sprawie III SA/Wa 4015/06, LEX nr 345902.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 czerwca 2007 r. w sprawie IV SA/Wa 804/07, LEX nr 344939.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie IV SA/Wa 820/07, LEX nr 364763.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 18 marca 2008 r. w sprawie VI SA/Wa 106/08, LEX nr 505201.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie VII SA/Wa 760/08, LEX nr 516723.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 14 października 2009 r. w sprawie IV SA/Wa 1761/08, LEX nr 574149.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 grudnia 2009 r. w sprawie VI SA/Wa 1648/09 LEX nr 577321.
Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 18 lutego 2009 r. w sprawie IV SA/Wr 431/08, LEX nr 612178.
Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 14 lipca 2009 r. w sprawie II SA/Wr 167/09, LEX nr 553282.
Wyrok NSA z dnia 14 lutego 1992 r. w sprawie SA/Wr 19/92.
Postanowienie NSA z dnia 3 grudnia 1993 r. w sprawie SA/Po 1931/93, ONSA 1995 r., Nr 2, poz.53.

Postanowienie NSA w Łodzi z dnia 18 stycznia 1995 r. w sprawie SA/ Łd 2865/94, Lex nr 26545.

Wyrok NSA z dnia 13 grudnia 1996 r. w sprawie I SA/Wr 81/96. LEX nr 28361.

Wyrok NSA z dnia 26 lutego 1997 r. w sprawie SA/Ka 2279/95, niepubl

Wyrok NSA w Gdańsku z dnia 15 lipca 1998 r. w sprawie I SA/Gd 1332/98, LEX nr 37581.

Wyrok NSA w Lublinie z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie I SA/ Lu 1405/97, LEX nr 37658.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 20 stycznia 1999 r. w sprawie III SA 1594/98, LEX nr 44831

Wyrok NSA w Szczecinie z dnia 2 września 1999 r. w sprawie SA/Sz 1498/98, LEX nr 38994.

Wyrok NSA z dnia 13 października 1999 r. w sprawie I SA 431/99, LEX nr 48753.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 22 sierpnia 2002 r. w sprawie I SA 2435/00, LEX nr 137825.

Uchwała NSA z dnia 12 grudnia 2005 r. w sprawie II OPS 4/05, ONSA i WSA 2006 r. Nr 2 poz. 37.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 13 września 2006 r. w sprawie II FSK 1154/05, LEX nr 286887.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 4 października 2006 r. w sprawie II GSK 153/06, LEX nr 276715.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 2 marca 2007 r. w sprawie II OSK 411/06, LEX nr 341239.

Wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2008 r. w sprawie II GSK 3/08, LEX nr 468732,

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 3 lutego 2009 r. w sprawie II FSK 1582/07, LEX nr 477368.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 19 lutego 2009 r. w sprawie II FSK 1632/07 LEX nr 519272.

Wyrok NSA w Warszawie z dnia 27 października 2009 r. w sprawie II FSK 841/08, LEX nr 580190.

Wyrok NSA z dnia 8 grudnia 2009 r. w sprawie II OSK 1871/08, ONSAiWSA 2011 r., Nr 1, poz. 8.

Wyrok NSA z dnia 23 lipca 2010 r. w sprawie II OSK 1871/08, LEX nr 607468.

Wyrok NSA z dnia 24 sierpnia 2010 r. w sprawie II FSK 661/09, LEX nr 672646,

Wyrok ETS z dnia 14 października 1976 r. w sprawie Rs 29/76 – LTU/Eurocontrol: Slg 1976 s. 1541.

Orzeczenie ETS z dnia 16 czerwca 1981 r. w sprawie Klomps przeciwko Michel, 166/80, 1981 r., s. 1593.

Orzeczenie ETS z dnia 15 lipca 1982 r. w sprawie „Pendency” przeciwko „Pluspunkt”, nr 228/81, ECR 1982 r., s. 2723.

Wyrok ETS z dnia 2 lipca 1985 r. Rs 49/84 – Debaecker/Bouwman – Slg. 1985 r., s. 1779.

Orzeczenie ETS z dnia 3 lipca 1990 r. w sprawie C- 305/88, ETS 1990 r., s. I – 02725.

Orzeczenie ETS z dnia 12 listopada 1992 r. w sprawie „Minalmet” przeciwko „Brandeis”, C – 123/91, ECR 1992 r., s. I – 5661.

Wyrok ETS z dnia 13 lipca 1993 r. w sprawie C – 125/92 – Mulox/Geels, Slg. 1993 – 7, s. I – 4075,

Orzeczenie ETS z dnia 13 lipca 1995 r. w sprawie Hengst przeciwko Campese, C – 474/93, ECR 1995 r., s. I – 2113.

Wyrok ETS z dnia 13 października 2005 r. C 522/03: Scania v. Rockinger Zb. Orz. ETS 2005 s. 08639.

Orzeczenie ETS z dnia 8 listopada 2005 r. w sprawie Götz Leffler przeciwko Berlin Chemie AG (C – 443/03), Dz. Urz. UE C Nr 10 z dnia 14 stycznia 2006 r. s. 2

Wyrok ETS z dnia 9 lutego 2006 r. w sprawie C – 473/04 Plumex przeciwko Young Sports NV, J. EPS 2007 r., Nr 1, s. 36 – 40.

Wyrok ETS z dnia 8 maja 2008 r. w sprawie Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR/Industrie – und Handelskammer Berlin przy udziale Nicholas Grimshaw & Partners, C – 14/07

Wyrok ETS z dnia 20 października 2009 r. w sprawie 25924/06, Nowiński przeciwko Polsce www.echr.coe.int.

Wyrok TSWE z dnia 25 czerwca 2009 r. w sprawie C 14/08, Roda Golf & Beach Resort SL.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia z 13 lipca 1983r, Zimmermann i Steinem przeciwko Szwajcarii , A.66, par.29.

Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 1996 r. w sprawie nr 24867/94 Mortensen przeciwko Dania, Przegląd Orzecznictwa Europejskiego w sprawach karnych 2007 r., Nr 3 – 4.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 lipca 2005 r. w sprawie Comaseita Oy i in. v Finlandia sprawa 45029/98, Lex Polonica nr 390112.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 października 2005 r. Grosher v. Rosja sprawa 69889/01, Lex Polonica nr 394582.

Orzeczenie TK z dnia 23 czerwca 1997 r., K 3/97, OTK ZU 1997 r., Nr 2, poz. 22.

Wyrok TK z dnia 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK ZU 1999, nr 3 poz. 36.

Orzeczenie TK z dnia 16 listopada 1999 r. SK 11/99, OTK –ZU 1999 r., Nr 7, poz. 158.

Postanowienie TK z dnia 28 sierpnia 2000 r., Ts 92/00, OTK ZU 2000 r., Nr 6, poz. 252.

Wyrok TK z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie P 9/01, Z.U. 2002 / 2A / 14.

Wyrok TK z dnia 17 września 2002 r. w sprawie SK 35/01, OTK - A 2002 r., Nr 5, poz. 60.

Wyrok TK z dnia 15 października 2002 r. w sprawie SK 6/02, OTK-A 2002 r., Nr 5, poz. 65.

Wyrok TK z dnia 19 lutego 2003 r. w sprawie P 11/02 sentencja wyroku została opublikowana dnia 10 marca 2003 r. w Dz. U. Nr 41 poz. 360.

Wyrok TK z dnia 13 stycznia 2004 r., sygn. SK 10/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 2.

Wyrok TK z dnia 25 stycznia 2011 r. w sprawie P 8/08, OTK-A-2011 r. Nr 1 poz.2.